

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapitler: 3100

Innhold

Del I			
Hovedinnledning	9	Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	59
1 Innledning	11	Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	59
2 Tabelloversikter over budsjettforslaget	15	<i>Programkategori 02.10 Utenriksformål.....</i>	60
3 Generelle merknader til budsjettforslaget	17	Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	60
4 Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkeordet «kan overføres»	19	Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner	64
5 Årsoversikt Utenriksdepartementet	21	Kap. 118 Nordområdetiltak mv.	92
6 Programområde 02 Utenriksforvaltning	22	<i>Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelp</i>	111
6.1 Satsing i nordområdene	22	Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	112
6.2 Trygge Norges sikkerhet	23	Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	112
6.3 Klima og bærekraftig utvikling	25	Kap. 144 Fredskorpset	113
6.4 En aktiv europapolitikk	25	<i>Programkategori 03.10 Bilateral bistand</i>	114
6.5 Rettferdig global styring	26	Kap. 150 Bistand til Afrika	115
6.6 Norgesfremme, omdømme og kultur	29	Kap. 151 Bistand til Asia	128
7 Programområde 03 Internasjonal bistand	30	Kap. 152 Bistand til Midtøsten	142
7.1 Globale utfordringer i kampen mot fattigdom	30	Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika	144
7.2 Fokus på områder der Norge kan gjøre en forskjell	31	<i>Programkategori 03.20 Globale ordninger</i>	148
7.3 Økt arbeidsdeling og vektlegging av fortrinn	37	Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling	149
7.4 Målrettet landinnsats	38	Kap. 161 Næringsutvikling	156
7.5 Budsjettets struktur	38	Kap. 162 Overgangsbistand (gap)	160
7.6 Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2008	39	Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	163
Del II		Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati	177
Nærmere om budsjettforslaget	49	Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering	188
<i>Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten</i>	51	Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv. ...	193
Kap. 100 Utenriksdepartementet	54	Kap. 167 Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	199
Kap. 3100 Utenriksdepartementet	58	Kap. 168 Kvinner og likestilling	200
		Kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ ...	203
		<i>Programkategori 03.30 Multilateral bistand ...</i>	212
		Kap. 170 FN-organisasjoner mv.	214
		Kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner ...	243
		Kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	253

Del III

Spesielle tema 257

9 Miljøomtalen 259

10 Likestilling 269

10.1 Mål og virkemidler 269

10.2 Likestilling som ett av fem hovedspor i budsjettet 271

10.3 Internasjonale prosesser og multilateralt samarbeid 273

10.4 Regionalt og bilateralt samarbeid .. 276

10.5 Likestilling internt i utenriktjenesten 277

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2010, kapitlene 100–172 og kapittel 3100 279

Vedlegg 1

Stillinger ved utenriksstasjonene 287

Vedlegg 2

Tusenårsmålene og status for måloppnåelse ... 290

Vedlegg 3

Bilateral bistand i 2008 295

Vedlegg 4

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post (NOK 1000) 299

Vedlegg 5

Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post (NOK 1000) 301

Vedlegg 6

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2008 (NOK 1000) 302

Vedlegg 7

De 15 største mottakerne av bilateral bistand fordelt på sektorer, 2008 (NOK mill.) 303

Vedlegg 8

Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak 304

Oversikt over bokser

Boks 8.1 Eksempel på et Schengenprosjekt 90

Boks 8.2 Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskaps- og kompetansebygging, aktivitet og tilstedeværelse. 93

Boks 8.3 Musikk samarbeid Norge – Vietnam 153

Boks 8.4 «Tolerance and Compassion» 154

Boks 8.5 Pilotprosjekt for kvinnelig entreprenørskap 158

Boks 8.6 Migrasjon og utvikling 194

Boks 8.7 Norske innspill til forhandlingene om avskoging og skogforringelse .. 199

Boks 8.8 Parisklubben 254

Boks 8.9 Gjeldsslettingens betydning for HIPC- og MDRI-landene 256

Figuroversikt

Figur 7.1	De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand, 2004-2008 (NOK mill.) Se Vedlegg 3 for en mer spesifisert oversikt over fordelingen av støtten til de største mottakerlandene i 2008	40
Figur 8.1	Fordeling av midler til vedtatte prosjekt og fond etter at alle midler er fordelt per april 2009	89
Figur 8.2	Fordeling	182

Vedlegg 3

Figur 3.1	Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika fordelt på kapittel og post, 2008 (NOK 1000)	295
Figur 3.2	Bilateral bistand til største mottakerland i Asia etter kapittel og post, 2008 (NOK 1000))	296
Figur 3.3	Bilateral bistand til største mottakerland i Midtøsten etter kapittel og post, 2008 (NOK 1000)	297
Figur 3.4	Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika etter kapittel og post, 2008 (NOK 1000)	298

Vedlegg 4

Figur 4.1	Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post (NOK 1000)	299
-----------	--	-----

Vedlegg 5

Figur 5.1	Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post	301
-----------	--	-----

Vedlegg 6

Figur 6.1	Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2008 (NOK 1000)	302
-----------	---	-----

Vedlegg 7

Figur 7.1	De 15 største mottakerne av bilateral bistand fordelt på sektorer, 2008 (NOK mill.)	303
-----------	---	-----

Tabelloversikt

Tabell 7.1	Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype 2005–2008 (tall i mill. kroner)	39	Tabell 8.5	Tematisk forbruk for kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet (mill. kroner)	227
Tabell 7.2	Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2005–2008 (tall i mill. kroner)	39	Tabell 8.6	Fakta om utviklingsbankene	244
Tabell 7.3	Bilateral bistand fordelt på kanal (type avtalepartner), 2005-2008 (NOK 1000)	41	Tabell 8.7	Norges avtaleregulerte fordringer på utviklingsland per 30. juni 2009 (eksklusive morarenter)	254
Tabell 7.4	Multilaterale organisasjoner: De fem største mottakerne av norsk bistand (tall i mill. kroner)	42	Tabell 10.1	Samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling 2005-2008. Beløp i mill. kroner og prosent av total bilateral bistand. Fordelt på hovedmål og delmål.	272
Tabell 7.5	Norske frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand, 2005–2008 (tall i mill. kroner)	42	Tabell 10.2	Hovedspor 3: Kvinner og likestilling 2007, 2008 og 2009 budsjettet Budsjettall i mill. kroner	272
Tabell 8.1	Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing – økning – i 2010	93	Tabell 10.3	Antall kvinner i lederstillinger 2005-2009	277
Tabell 8.2	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika	116			
Tabell 8.3	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Asia	129	Vedlegg 2		
Tabell 8.4	Fordelingen av kvinnebevilgningen etter tema	202	Tabell 2.1	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse	292

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapittel: 3100

*Tilråding fra Utenriksdepartementet av 25. september 2009,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Hovedinnledning

1 Innledning

Norsk utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og verdier i en verden i rask forandring. Samtidig skal den bidra til å fremme fred, menneskerettigheter og internasjonale fellesgoder og bygge en bedre organisert verden. Ankerfester for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk er vår sterke støtte til FN, NATO-medlemskapet og vårt tette forhold til Norden og EU blant annet gjennom EØS-avtalen. Hovedlinjene for norsk utenrikspolitikk ligger i St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*. Vi skal prioritere saker som berører norske interesser og der Norge har forutsetninger for å gjøre en forskjell. Det vil legges vekt på å prioritere innsatser og ressursbruk. Utenriktjenesten er en kunnskapsorganisasjon. Vi vil jobbe for at den kontinuerlig videreutvikles for å ta vare på norske interesser, gir bistand til reisende nordmenn, og for å styrke Norges internasjonale kultur- og næringsliv. Vi vil fokusere på nye, fleksible arbeidsmåter og fortsette gjennomgangen av hvordan vi organiserer vårt diplomatiske nærvær.

Regjeringens politikk bygger på en erkjennelse av at norsk sikkerhet og norske interesser må ivaretas gjennom et tydelig fokus på våre nærområder. Derfor fører Regjeringen en aktiv politikk i nærområdene med et særlig fokus på utfordringer og muligheter i Nordområdene og i Norden. I tillegg bygger vår politikk på at ivaretagelse av norske interesser også krever at vi engasjerer oss utenfor nærområdene. Vi vil arbeide for at universelle menneskerettigheter styrkes og at verdens land evner å møte vår tids største utfordringer fra fattigdom, klimaendringer og økende globalisering. Det siste året med en internasjonal finanskriser og influensapandemi har tydelig vist oss at internasjonale utfordringer ikke kan isoleres geografisk. De er grenseoverskridende, og ivaretagelse av norske innbyggers velferd er avhengig av at Norge tar et internasjonalt ansvar. Norske borgers sikkerhet er avhengig av at vi engasjerer oss i de store internasjonale spørsmålene som klima, kamp mot fattigdom, bekjempelse av internasjonal terrorisme, spredning av smittsomme sykdommer, utfordringer knyttet til migrasjon, arbeidet for fred, og for at verden ruster ned og ikke opp. En snever politisk og geografisk forståelse av norske interesser er dårlig norsk interessepolitikk.

I den stortingsperioden vi har bak oss var nordområdene Regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken. I løpet av de siste 4 årene har Regjeringen styrket satsingen på nordområdene. Gjennom målrettede budsjettbevilgninger, nær kontakt med samarbeidspartnere i regionen og fokus på nordområde- og arktiske spørsmål i Norges samarbeid og kontakt med Russland, våre allierte, nordiske naboer og andre EU-land, har vi satt nordområdene –og utviklingen i Nord på dagsorden. Regjeringen vil fortsette denne sterke satsingen, og nordområdene vil fortsatt være Regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken.

Nordområdestrategien som ble lagt frem 1. desember 2006, legger opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk. De 22 tiltakspunktene i Regjeringens nordområdestrategi er i dag hovedsakelig enten gjennomført eller igangsatt, og inngår i de ordinære prosesser i flere departementer. I mars 2009 offentliggjorde regjeringen dokumentet *Nye byggesteiner i nord. Neste trinn i regjeringens nordområdestrategi*. I Nye byggesteiner ble 7 satsingsområder definert, og konkrete prosjekter ble trukket frem for å vise hvordan Regjeringen ville fortsette å fylle nordområdestrategien med innhold de neste 10-15 årene. Til sammen legger de to dokumentene opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk, og vil være førende for Regjeringens arbeid de neste årene.

Utviklingen av forholdet til Russland er en hovedprioritet, både i vår nordområdestrategi og for Regjeringens utenrikspolitikk generelt. Vi har styrket det bilaterale samarbeidet med Russland på en rekke områder. Mange av de utfordringene vi møter i nord kan bare løses gjennom russisk medvirkning og engasjement. I tillegg er det en grunnleggende norsk interesse at Russland utvikler og styrker demokrati, rettstat, menneskerettigheter og respekterer de grunnleggende prinsippene for en internasjonal rettsorden. Dette gjelder også i Nord-Kaukasus. Russisk økonomi er hardt rammet av finanskrisen, med bl.a. nedgang i BNP og stigende arbeidsledighet. Både norsk og russisk side satser fortsatt på videreutvikling av samarbeidet på alle områder. Spesiell vekt legges på energi-, miljø- og fiskerisamarbeid. Vår politikk overfor Russland

skal være bygget på både samarbeid og fasthet. Norge støtter russisk WTO- og OECD-medlemskap, og mener at motsetninger mellom Russland og internasjonale organisasjoner, som f.eks. NATO, ikke er i norsk interesse.

Medlemskapet i NATO og et nært transatlantisk samarbeid er en hjørnestein i utenriks- og sikkerhetspolitikken. Vår sikkerhet trygges gjennom internasjonalt samarbeid og god kontakt med våre allierte. Fordyping og videreutvikling av det nære forholdet til USA vil bli tillagt vekt. NATO har vært under stor utvikling de siste årene. Utvidelsen av NATO gir alliansen større legitimitet, og flere saker står på alliansens dagsorden. Norge vil arbeide for at NATO forblir livskraftig og relevant i en ny tid. Vi vil engasjere oss aktivt i alliansens arbeid med et nytt strategisk konsept. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å søke tettere samarbeid med de andre nordiske landene om sikkerhetspolitikken og med å videreføre vårt tette samarbeid med EU på dette området i tråd med bl.a. Stoltenberg-rapportens anbefalinger.

Regjeringen vil fortsatt prioritere arbeidet for at verden skal ruste ned, og ikke opp. Derfor skal vi arbeide for en verden uten kjernevåpen, ved innsats for nedrustning og ikke-spredning. Norge ledet arbeidet for en internasjonal konvensjon mot klaseammunisjon. Vi vil følge opp dette arbeidet, slik at konvensjonen trer i kraft snarest. I tillegg vil vi nå styrke innsatsen mot væpnet vold, blant annet ved å bidra til en internasjonal konvensjon om håndvåpen.

De siste årene har vi styrket og fordypet vår dialog og samarbeid med europeiske land og EUs institusjoner. Regjeringen vil fortsette en aktiv europapolitikk som er nødvendig for å ivareta norske interesser og få gjennomslag for norske syn. Etter 15 år med EØS-avtalen vil Regjeringen følge opp anmodningene fra Stortinget og legge frem en bred vurdering av erfaringene med avtalen.

Frem mot klimatoppmøtet i København kommer det til å være spesielt viktig med tett kontakt mellom Norge og EU. Både EU og Norge har ambisiøse klimamålsettinger. Norge skal arbeide for en sterk og rettferdig avtale som kan bidra til kraftige reduksjoner av klimagassutslipp. Utenriksdepartementet vil engasjere seg i arbeidet for en rettferdig byrdefordeling for utviklingslandene, utvikle skogsatsingen og stå i spissen for ny teknologi, som vindkraft og fangst og lagring av CO₂.

Gjennom aktiv deltakelse i internasjonale operasjoner skal Norge også være med på å ta et internasjonalt ansvar for fred og sikkerhet. ISAF-operasjonen i Afghanistan er og forblir vårt viktigste internasjonale militære engasjement. Innsatsen i Afghanistan kan ikke vinnes militært. Derfor vil Norge bidra betydelig til den sivile innsatsen i Afg-

hanistan. En strategi for tilbaketrekking i Afghanistan handler om å bygge landets egen kapasitet som gjør at afghanerne kan ta vare på sin sikkerhet og styre sitt land, i tråd med FN sikkerhetsråds resolusjoner. Mer av vår militære og sivile innsats skal bidra til det, samtidig som vi står ved våre bidrag for kvinner, utdanning og landsbyutvikling og kamp mot narkotika og korrupsjon med stor vekt på samordning gjennom FN.

Regjeringen er opptatt av at vi skal delta også i FN-ledede fredsoperasjoner, slik vi nå gjør med et feltsykehus i Tsjad. Dette kommer i tillegg til deltakelse med politi og militært personell i Sudan og Liberia, samt på Balkan, i Midt-Østen og i Afghanistan.

Det er i klar norsk interesse at vi har et sterkt FN og en internasjonal rettsorden der maktbruk er regulert og der det finnes internasjonale kjøreregler. Vi vil fortsette vårt arbeid for å sette FN bedre i stand til å møte de internasjonale utfordringene verden står overfor. Det vil vi gjøre både ved å stille opp for FN når det er nødvendig, men samtidig ha fullt trykk på arbeidet med å skape et mer moderne og effektivt FN. Norge vil derfor fortsette arbeidet med FN-reform.

Norge vil fortsette engasjementet og innsatsen for å nå tusenårsmålene, og Norge skal ta et spesielt ansvar for å nå tusenårsmålene 4 og 5. Siden 2000 har Norge bidratt i den internasjonale kampanjen for å vaksinere barn. Norge vil fortsette dette engasjementet, i tillegg vil vi ta et ansvar for å bidra til bedre mødrehelse. Kampen for mødrehelser er blant de tusenårsmålene der verden har kommet kortest. Finanskrisen setter mødre og nyfødte i utviklingsland i en enda mer utsatt situasjon. Regjeringen, med statsministeren i spissen, leder nå an i en global kampanje for å redusere barnedødelighet og fremme mødrehelse. På samme måte som vi tok initiativ til å løfte arbeidet for å vaksinere barn mot de mest elementære barnesykdommene, skal vi nå gå i front for bedret mødrehelse.

FN er også den viktigste organisasjonen globalt når det gjelder fred. Derfor skal Norge fortsatt være en av de viktigste støttespillerne for FNs fredsinnsetning og en av hovedbidragsyterne til FNs fredsbyggingskommisjon. Norge skal fortsatt være rede til å bistå parter i konflikt med å finne veier til fred, forsoning og utvikling. Dette krever vilje til langsiktig satsing og vilje til å prioritere satsinger der vi kan gjøre en forskjell. Vi vil fortsette våre bidrag til fred i Midtøsten, blant annet ved å støtte etableringen av en palestinsk stat som kan leve side om side med Israel i fred.

Arbeidet for menneskerettigheter vil stå sentralt i Regjeringens arbeid. Norge skal være en uredd forsvarer av de universelle menneskerettig-

hetene og styrke støtten til modige menneskerettighetsforsvarere. Vi skal arbeide mot dødsstraff og tortur. Vi skal fremme ytringsfriheten og bekjempe alle former for diskriminering. Regjeringen vil aktivt fremme menneskerettighetene i vår bilaterale kontakt og i internasjonale fora. Norge er medlem i FNs menneskerettighetsråd for perioden 2009-2012, og vårt medlemskap der vil være viktig i vårt arbeid for å fremme menneskerettighetene.

Som en del av Regjeringens kulturloft fortsetter vi styrkingen av kultur og omdømmearbeid. Fremme av norsk kunst og kultur bidrar til å stryke og synliggjøre Norge internasjonalt og gir oss kontaktoflater inn mot interessante miljøer. Norsk verdiskapning i utlandet er viktig for norsk næringsliv. Derfor fører vi en aktiv politikk for å være behjelpelig med å sikre norske bedrifter innpass, i god kontakt med Innovasjon Norge.

Verden veves sammen i et stadig tettere skjebnefellesskap der begreper som «oss» og «dem» får mindre relevans. Flere sentrale sikkerhetspolitiske utfordringer har sitt utspring i skjæringspunktet mellom konflikter, svake stater og fattigdom. Klimaendringer legger ytterligere byrder på de svakeste. Dette krever en bred innsats der sivile virkemidler i form av fattigdomsbekjempelse, økonomisk utvikling, utdanning, statsbygging og klimatilpasning ofte har en vel så sentral rolle som militær innsats. Derfor ser Regjeringen på utviklingspolitikken som et sentralt element i den generelle utenriks- og sikkerhetspolitikken.

I tråd med St.meld. nr. 13 og Innst. S. nr. 269 (2008-09) om *Klima, konflikt og kapital* retter budsjettet seg inn mot å bekjempe de viktigste drivkreftene mot effektiv fattigdomsbekjempelse nemlig klimaforandringer, konflikt og kapitalflukt. Innsatsen for å styrke de globale fellesgodene som velferd, fred, sikkerhet, stabilt klima, global kontroll med smittsomme sykdommer og stabile økonomiske markeder står her sentralt.

Som følge av finans- og matkrisen har antall mennesker som lever i ekstrem fattigdom økt med nærmere 150 millioner. For første gang er tallet på mennesker som lever i ekstrem fattigdom dermed over 1 milliard. I denne kritiske situasjonen er det viktig at rike land bidrar mer til utvikling. Regjeringen foreslår å øke bistanden fra 26,2 mrd. kroner til 27,4 mrd. kroner som tilsvarer 1,09 pst. av BNI. Dette er en oppfølging av Soria Moria erklæringen om å øke bistanden utover 1 pst. Regjeringen sender dermed ut et kraftfullt signal internasjonalt om at rike land må bidra mer og ikke mindre til fattigdomsbekjempelse. Løftene om å bruke minst 0,7 pst. av BNI til utvikling må følges opp.

Den sterke støtten i den norske befolkningen for bistand til fattige land, er avhengig av at bistan-

den gir resultater i form av effektiv fattigdomsbekjempelse. Arbeidet med bistandseffektivitet i henhold til Accra agendaen vil bli fulgt opp videre med hyppige evalueringer av programmer og støtte til godt styresett og antikorrupsjon. Det sikres også administrativ kapasitet til å forvalte økte bevilgninger. Regjeringen vil presentere en årlig rapport til Stortinget om hvordan andre politikkområder virker inn på den samlede norske politikken overfor fattige land. Hensikten er å styrke samstemthet om norske utviklingspolitiske mål.

Regjeringen vil videreføre og styrke arbeidet med oppfølging av agendaen for bistandseffektivitet i henhold til internasjonal arbeidsdeling. Fra norsk side vil det bli særlig lagt vekt på arbeidet med temaer der Norge har spesiell kunnskap og erfaring som menneskerettigheter, fred og humanitær bistand, olje og ren energi, likestilling og kvinners rettigheter, klima og miljø og godt styresett og antikorrupsjon.

Regjeringen er forpliktet på tusenårsmålsagendaen. Støtten til utdanningsbistand vil styrkes med særlig vekt på barns rettigheter og utdanning av barn i sårbare stater. Disse barna er de vanskeligste å nå i arbeidet med oppfyllelse av tusenårsmål 2 om rett til utdanning. Regjeringen følger videre opp sitt særlige ansvar for å nå de helserelaterte tusenårsmålene. Som vern mot økt trussel mot verdens matsikkerhet øker Regjeringen landbruksstøtten herunder tiltak for klimatilpasset landbruk.

Den sterke satsingen på FN videreføres. Norge er nå tredje største bidragsyter til FNs arbeid for utvikling og humanitær bistand. Samtidig stilles det krav til effektivisering av verdensorganisasjonen. Det arbeides videre med demokratisering av Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet der fattige land må gis bedre representasjon. Regjeringen sier nei til krav om privatisering og liberalisering i disse institusjonenes programmer. Den sterke støtten til sivil samfunn i fattige land via norske organisasjoner vil bli ytterligere styrket gjennom dette budsjettforslaget.

Regjeringen foreslår å øke vesentlig bevilgningene til Klima- og skogprosjektet og viser at Norge er i front internasjonalt for å innlemme utslipp fra avskogning og skogforringelse i en ny internasjonal klimaavtale. I tråd med St.meld. nr. 40 og Innst. S. nr. 307 (2008-09) om *norsk humanitær politikk* vil Regjeringen styrke arbeidet med klimatilpasning og forebygging av humanitære katastrofer i land som er utsatt for ekstremvær som følge av klimaforandringer. Det norske forslaget i de internasjonale klimaforhandlingene om å auksjonere klimavoter til inntekt for fattige lands klimatilpasning, vil kunne gi 25-35 mrd. dollar årlig til klimatilpasning i fattige land.

Regjeringen bidrar til fredsbygging og forsøringsinitiativer med særlig vekt på å forebygge konflikt og drive statsbygging i sårbare stater. Et viktig satsingsområde er arbeidet mot seksualisert vold i områder der dette brukes som ledd i en krigsstrategi som i DR Kongo.

Bistanden skal brukes strategisk for å øke inntekter og mobilisere innenlandske ressurser i fattige land. Målet er å påvirke de store pengestrømmene som skatt, utenlandske investeringer og migranters hjemsendelse av midler. Arbeidet mot ulovlig kapitalflukt ut av fattige land, som langt overgår samlet internasjonal bistand, vil styrkes. Dette er i tråd med Kaptialfluktutvalgets rapport Skatteparadis og utvikling (NOU 2009:19), og Regjeringens internasjonale arbeid for å åpne skatteparadiser for innsyn intensiveres.

Bistand til fattige lands utnyttelse av egne naturressurser til gagn for befolkningen, vil styrkes gjennom økt satsing på Olje for utvikling. Regjeringens nye initiativ for ren energi i utviklings samarbeidet vil ytterligere styrke arbeidet med fattige lands innenlandske ressursmobilisering og sikre utnyttelse av fornybar energi og energieffektivisering.

Et viktig poeng er å utløse norske næringslivsinvesteringer i ren energi i fattige land også gjennom offentlig-privat partnerskap. Direkteinvesteringer og næringslivssamarbeid er helt vesentlige faktorer for å skape økonomisk vekst i fattige land. I tråd med St.meld. nr. 10 og Innst. S. nr. 200 (2008-09) om *Næringslivets samfunnsansvar* forventes det at norske bedrifter ligger i tet når det gjelder miljø, anstendig arbeidsliv og antikorrupsjon.

Det er en stor risiko at gjeldsbyrden for fattige land vil øke i forbindelse med finanskrisen. Regjeringen vil lede an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, samt arbeide for forsvarlig långivning og mot illegitim gjeld.

Det arbeides videre med å styrke innsatsen for likestilling og kvinners rettigheter både som eget tema og som tverrgående tema bilateralt så vel som multilateralt. Dypest sett er kvinnefrigjøring og likestilling mellom kjønnene et spørsmål om flytting av makt. Tiltak og samarbeid for å styrke seksuelle minoriteter og stigmatiserte grupper som hiv-positive, vil videreutvikles. Regjeringen vil her tale med en klar og modig stemme.

2 Tabelloversikter over budsjettforslaget

Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
Administrasjon av utenriktjenesten					
100	Utenriksdepartementet	1 643 029	1 609 287	1 758 695	9,3
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	11 760	25 035	25 534	2,0
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	4 106	8 248	8 413	2,0
<i>Sum kategori 02.00</i>		<i>1 658 895</i>	<i>1 642 570</i>	<i>1 792 642</i>	<i>9,1</i>
Utenriksformål					
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	82 032	95 567	106 270	11,2
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	2 197 036	3 018 533	4 567 887	51,3
118	Nordområdetiltak mv.	291 870	310 618	367 942	18,5
<i>Sum kategori 02.10</i>		<i>2 570 938</i>	<i>3 424 718</i>	<i>5 042 099</i>	<i>47,2</i>
<i>Sum programområde 02</i>		<i>4 229 833</i>	<i>5 067 288</i>	<i>6 834 741</i>	<i>34,9</i>
Administrasjon av utviklingshjelpen					
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	924 073	962 518	1 048 218	8,9
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	177 326	185 836	199 936	7,6
144	Fredskorpset		50 000	50 200	0,4
<i>Sum kategori 03.00</i>		<i>1 101 399</i>	<i>1 198 354</i>	<i>1 298 354</i>	<i>8,3</i>
Bilateral bistand					
150	Bistand til Afrika	2 670 229	2 843 500	2 808 500	-1,2
151	Bistand til Asia	816 718	1 038 600	993 100	-4,4
152	Bistand til Midtøsten	245 127	500 000	500 000	0,0
153	Bistand til Latin-Amerika	245 709	240 500	220 500	-8,3
<i>Sum kategori 03.10</i>		<i>3 977 783</i>	<i>4 622 600</i>	<i>4 522 100</i>	<i>-2,2</i>
Globale ordninger					
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 727 609	1 730 000	1 764 000	2,0
161	Næringsutvikling	787 255	894 000	894 000	0,0
162	Overgangsbistand (gap)	685 625	724 000	499 000	-31,1

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	2 529 872	2 445 000	2 542 600	4,0
164	Fred, forsoning og demokrati	1 815 074	1 783 725	1 706 725	-4,3
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	646 500	712 000	762 000	7,0
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	400 392	1 796 795	2 422 867	34,8
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	805 993	2 002 006	2 879 969	43,9
168	Kvinner og likestilling	214 922	300 000	300 000	0,0
169	Globale helse- og vaksineinitiativ	1 541 940	1 560 000	1 560 000	0,0
	<i>Sum kategori 03.20</i>	<i>11 155 182</i>	<i>13 947 526</i>	<i>15 331 161</i>	<i>9,9</i>
	Multilateral bistand				
170	FN-organisasjoner mv.	4 015 544	4 117 420	4 140 620	0,6
171	Multilaterale finansinstitusjoner	1 999 692	2 035 800	1 853 800	-8,9
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak	305 507	270 000	270 000	0,0
	<i>Sum kategori 03.30</i>	<i>6 320 743</i>	<i>6 423 220</i>	<i>6 264 420</i>	<i>-2,5</i>
	<i>Sum programområde 03</i>	<i>22 555 107</i>	<i>26 191 700</i>	<i>27 416 035</i>	<i>4,7</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>26 784 940</i>	<i>31 258 988</i>	<i>34 250 776</i>	<i>9,6</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
	Administrasjon av utenriktjenesten				
3100	Utenriksdepartementet	162 230	85 288	84 854	-0,5
	<i>Sum kategori 02.00</i>	<i>162 230</i>	<i>85 288</i>	<i>84 854</i>	<i>-0,5</i>
	<i>Sum programområde 02</i>	<i>162 230</i>	<i>85 288</i>	<i>84 854</i>	<i>-0,5</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>174 978</i>	<i>85 288</i>	<i>84 854</i>	<i>-0,5</i>

3 Generelle merknader til budsjettforslaget

Utenriksministeren og Statsråden for miljø- og utviklingssaker har det konstitusjonelle ansvar for følgende kapitler på Utenriksdepartementets budsjett:

Utenriksministeren

Programområde 02

- Kap. 100 Utenriksdepartementet
 - Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon
 - Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet
 - Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål
 - Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner
 - Kap. 118 Nordområdetiltak mv.
-

Programområde 03

- Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen
 - Kap. 151 Bistand til Asia, post 72 Bistand til Afghanistan og Pakistan
 - Kap. 152 Bistand til Midtøsten
 - Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 71 og post 72
 - Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati
 - Kap. 169 Globale helse og vaksineinitiativ, post 70 Vaksine og helse
 - Kap. 170 FN-organisasjoner mv., post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNWRA)
-

Statsråden for miljø- og utviklingsakerProgramområde 03

Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)
Kap. 144	Fredskorpset
Kap. 150	Bistand til Afrika
Kap. 151	Bistand til Asia, post 78 Regionbevilgning for Asia
Kap. 153	Bistand til Latin-Amerika
Kap. 160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling
Kap. 161	Næringsutvikling
Kap. 162	Overgangsbistand (gap)
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 70 Naturkatastrofer
Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.
Kap. 167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp
Kap. 168	Kvinner og likestilling
Kap. 169	Globale helse- og vaksineinitiativ, post 71 Andre helse- og aidstiltak
Kap. 170	FN-organisasjoner mv. (postene 70-73 og 76-81)
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

4 Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkeordet «kan overføres»

Utbetalinger til prosjekter og tiltak kan avvike fra vedtatt års budsjett. Ubrukte bevilgninger ett år overføres følgelig til neste budsjettermin. Overføringene er i hovedsak knyttet til 70-poster og gjelder tilskudd til tiltak i utviklingsland, EØS-området samt tiltak i Russland/SUS. I samsvar med Bevilg-

ningsreglementet § 5, gis følgende oversikt over poster utenom postgruppe 30 – 49 som har stikkeordet «kan overføres» knyttet til seg (poster med overførbare bevilgninger fra en budsjettermin til neste – beløp i 1000 kroner):

Under Utenriksdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2009	Forslag 2010
100	21	Spesielle driftsutgifter	22 865	7 443
115	70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	3 304	77 800
116	71	Finansieringsordningen under EØS-avtalen	125 000	2 400
116	72	EØS-finansieringsordningen		1 615 000
116	73	Den norske finansieringsordningen	90 240	1 460 000
116	74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania	26 811	180 200
118	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	73 973	300 151
118	71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.	3	33 793
118	76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak	164	33 998
150	78	Regionbevilgning for Afrika	6 571	2 808 500
151	72	Bistand til Afghanistan og Pakistan		574 500
151	78	Regionbevilgning for Asia	15 853	418 600
152	78	Regionbevilgning for Midtøsten		500 000
153	78	Regionbevilgning for Latin-Amerika	18 107	220 500
160	70	Sivilt samfunn	12 225	1 228 000
160	71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	1 358	81 000
160	72	Demokratistøtte/partier	2 584	8 000
160	73	Kultur	2 424	106 000
160	75	Internasjonale organisasjoner og nettverk	1 822	172 500
160	77	Uttekslingsordninger gjennom Fredskorpset		135 000
161	70	Næringsutvikling	3 115	309 000
162	70	Overgangsbistand (gap)	3 088	499 000
163	70	Naturkatastrofer	1 957	335 000

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2009	Forslag 2010
163	71	Humanitær bistand	2 708	2 020 600
163	72	Menneskerettigheter		187 000
164	70	Fred, forsoning og demokratiltak	11 728	647 725
164	71	ODA-godkjente land på Balkan	16 565	575 000
164	72	Utvikling og nedrustning	2 889	149 000
164	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land	8 064	335 000
165	70	Forskning og høyere utdanning	14 984	353 000
165	71	Faglig samarbeid	21 984	270 000
166	70	Ymse tilskudd	1 500	7 300
166	71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v.	17 412	33 000
166	72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	96 452	235 000
166	73	Klima- og skogsatsingen		2 107 700
168	70	Kvinner og likestilling	24 479	300 000
169	70	Vaksine og helse	16 195	1 375 000
169	71	Andre helse- og aidstiltak		185 000
170	73	Verdens matvareprogram (WFP)	8	145 000
170	76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	39 686	1 449 200
170	77	FNs aidsprogram (UNAIDS)		160 000
170	78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv.	829	189 420
170	79	Ekspertes, juniorekspertes og FN's fredskorps	12 607	67 000
170	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning		98 000
171	70	Verdensbanken	54	779 000
171	71	Regionale banker og fond	2 602	680 300
171	72	Samfinansiering via finansinstitusjoner	746	394 500
172	70	Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging		270 000

5 Årsoversikt Utenriksdepartementet

	Årsverk pr. mars 2009 ¹
Utenriksdepartementet	772
Utenriksstasjonene	642
Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)	234
Sum Utenriksdepartementet	1648

¹ Data: Statens Sentrale Tjenestemannsregister (SST) per 1. mars 2009. Personell tilsatt lokalt ved utenriksstasjoner inngår ikke i SSTs materiale. Det vises til eget vedlegg i proposisjonen med oversikt over stillinger ved de ulike utenriksstasjoner, herunder lokalt ansatte.

6 Programområde 02 Utenriksforvaltning

Utgifter fordelt på programkategorier

		(i 1 000 kr)			
Kat.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2010
02.00	Administrasjon av utenriktjenesten	1 658 895	1 642 570	1 644 628	1 792 642
02.10	Utenriksformål	2 570 938	3 424 718	3 646 718	5 042 099
	Sum programområde 02	4 229 833	5 067 288	5 291 346	6 834 741

6.1 Satsing i nordområdene

Nordområdene er denne Regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken. Det er i nord at mange viktige spørsmål møtes og det er Regjeringens målsetting at Norge skal lede an i utviklingen av nordområdene. I 2010 foreslår derfor Regjeringen å styrke nordområdesatsingen med om lag 550 mill. kroner, hvor 20 mill. kroner er over Utenriksdepartementets budsjett. Regjeringens totale økte satsing på nordområdene siden nordområdestrategien ble lagt frem i 2006 er i overkant av 1,5 mrd. kroner.

Norsk nordområdepolitikk har som mål å skape rammebetingelser for en utvikling som trykker nasjonal suverenitet, sikrer stabilitet i området, fremmer en ansvarlig forvaltning av ressursene og miljøet, samt sikrer norske økonomiske interesser. Nordområdepolitikken prioriterer satsing på kunnskap, infrastruktur og verdiskapning i nord for å sette oss i stand til å møte utfordringer og muligheter i nordområdene. Norsk politikk i nord hviler videre på to søyler. På den ene siden legges det opp til et intensivt samarbeid med Russland for å videreutvikle samarbeidet om forvaltningen av fiskeriressursene og videre utvikling av samarbeidet om utviklingen av petroleumsressursene og sikring av havmiljøet. På den annen side legges det opp til nordområdedialoger med de sentrale vestlige land som er opptatt av utviklingen i nordområdene. Norge fører i dag nordområdedialoger med en rekke land.

I desember 2006 la Regjeringen frem nordområdestrategien. Stikkord for satsingen er aktivitet, nærvær, internasjonalt samarbeid og kunnskap. Regjeringen trakk videre opp 22 tiltakspunkter

som viste konkret hvordan Regjeringen ville gi satsingen innhold. I dag er de fleste enten gjennomført eller igangsatt. Dette arbeidet inngår nå i de ordinære prosesser i flere departementer.

Nordområdestrategien ble fulgt opp med dokumentet *Nye byggesteiner i nord. Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi* i mars 2009. Tiltakene som presenteres i *Nye byggesteiner* er strategiske, langsiktige og inndelt i 7 satsingsområder. Satsingsområdene spenner over ulike sektorer og involverer de fleste departementers budsjetter. Utover disse arbeider også Regjeringen med flere sektorsatsinger hvor nordområdene prioriteres. Dette gjelder både Forsvarets langtidsplan og Nasjonal transportplan.

Det er flere forhold som ligger bak den økte vektleggingen på nordområdene. Som kyststat har vi et ansvar for å sikre norsk suverenitet og trygge forvaltningen av fornybare og ikke-fornybare ressurser. Dette krever at vi videreutvikler samarbeidet med Russland, styrker kontakten med våre naboer og allierte og setter oss i stand til å utnytte nye muligheter.

Energi og klima er viktige sider ved nordområdepolitikken og krever bred oppfølging både internasjonalt og nasjonalt. Regjeringens målsettinger for klimapolitikken vil være ledende også i nordområdearbeidet. Norge vil vektlegge klimaproblematikken i arbeidet i de regionale rådene.

Norges formannskap i Arktisk råd fra høsten 2006 og frem til det avsluttende ministermøtet i Tromsø i april 2009 var en viktig brikke i Regjeringens nordområdepolitikk. Arktisk råd er eneste forum hvor alle de arktiske land deltar, og har utviklet seg til en god arena for håndtering av felles utfordringer i nord som blant annet klimaendring,

miljøvern og håndtering av utfordringer knyttet til økt tilgang til arktiske områder når havisen trekker seg tilbake. Det legges opp til at Norge skal spille en pådriverrolle også etter avslutningen av formannskapet. Arbeidet med klimaendringer og bærekraftig utvikling i Arktis vil fortsatt bli prioritert.

Norsk nordområdepolitikk skal også fange opp nye problemstillinger og nye utviklingstrekk. Et klart utviklingstrekk er at arktiske spørsmål nå blir en mer integrert del av nordområdesatsingen. Klimaendringene og issmeltingen fører til at det i fremtiden kan åpnes nye transportveier mellom Atlanterhavet og Stillehavet over Polhavet. Denne utviklingen åpner nye muligheter og skaper samtidig nye utfordringer i nordområdene. Russiske planer om utvikling av Shtokman-feltet og planene om enorme investeringer på land i tilknytning til virksomhet til havs, kan åpne nye muligheter ikke minst for deler av Nord-Norge.

Det vil være viktig at man på norsk side har en infrastruktur som kan betjene denne utviklingen. Regjeringen vil styrke infrastrukturen i nord slik at Norge er konkurransedyktig i den internasjonale utviklingen av nordområdene. I St.meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010-2019 presenterer Regjeringen sin strategi for utvikling av nordområdene, som Stortinget har sluttet seg til, jf. Innst. S. nr. 300 (2008–2009). Regjeringen har en tredelt strategisk tilnærming til utviklingen av transportinfrastrukturen i nord: Et nord-sør perspektiv der formålet er å sikre fremkomst og styrke konkurransekraften til næringslivet; et øst-vest perspektiv der formålet er å binde landsdelen bedre sammen og gi bedre vilkår for samhandel og samarbeid med våre naboland; og et langsiktig perspektiv der formålet er å få frem kunnskap som kan gi et bedre grunnlag for å vurdere om dagens infrastruktur i Nord-Norge er tilpasset fremtidens transportbehov.

Norges tilnærming når det gjelder energi er trukket opp i den helhetlige forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten.

Gjennom programmet Barents 2020 for kunnskapsutvikling i nord skaper Regjeringen arenaer for samarbeid mellom norske og utenlandske kompetansemiljøer og bidrar til å fornye vår kunnskap om nordområdene. Viktige prosjekter er blant annet et norsk-russisk samarbeidsprosjekt for harmonisering av standarder på helse, miljø og sikkerhet innen petroleumsindustrien og skipsfart i nord, utredning av helhetlig overvåkings- og varlingssystem for havområdene i nord og forskningsprogrammet *Geopolitikk i nordområdene, norske interesser* samt en rekke nordområdestipender.

6.2 Trygge Norges sikkerhet

Regjeringen skal sikre et trygt Norge og trygghet for norske borgere. Vi skal arbeide nært med våre allierte og gjennom dialog og samhandling sikre at vi nasjonalt og internasjonalt kan møte tradisjonelle så vel som nye sikkerhetspolitiske utfordringer, som feilslåtte stater, terrorisme, spredning av masseødeleggelsesvåpen, helseproblemer og miljøødeleggelser. Vi skal videreføre norsk engasjement for en styrket internasjonal rettsorden, for nedrustning og ikke-spredning og for utvikling av dialog mellom ulike grupper for å forebygge konflikter eller redusere skadevirkningene av dem.

Regjeringen legger et utvidet sikkerhetsbegrep til grunn for utformingen av Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk. Vi legger derfor også vekt på klima og miljø, og sosiale og økonomiske tiltak for å sikre stabilitet og utvikling. Styrket koordinering av innsatsen på de enkelte områder vil være en prioritert sak for Regjeringen.

NATO-medlemskapet forblir en bærebjelke i vårt sikkerhetspolitiske engasjement. NATO er både en militærallianse og det sentrale forum for forsvars- og sikkerhetspolitiske konsultasjoner med våre allierte og partnerland. I møte med både nye og mer tradisjonelle sikkerhetsutfordringer vil forholdet til Russland være viktig. Regjeringen vil legge vekt på at dialogen med Russland opprettholdes, og at samarbeid for å sikre økt stabilitet videreføres.

Alliansens betydning som sikkerhetspolitisk instrument til støtte for blant annet FN og den Afrikanske Union så vel som samarbeidet med EU, stiller nye krav til organisasjonen, særlig med hensyn til stabiliseringsoperasjoner og samarbeid med sivile aktører. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til at NATO fortsatt omformes og utvikles på en måte som gjør den i stand til å møte de nye sikkerhetsutfordringer på en koordinert og effektiv måte. Arbeidet med NATOs nye strategiske konsept vil således bli høyt prioritert i tiden fremover. Det er Regjeringens mål at utvidelse av Alliansen og det voksende samarbeidet med NATOs ulike partnere skjer på en måte som bidrar til økt stabilitet og sikkerhet i og utenfor Europa.

Norsk og europeisk sikkerhet bygger på et nært forhold til USA. Regjeringen vil bruke NATO til å videreutvikle det transatlantiske partnerskapet, den politiske dialogen og et tett bilateralt samarbeid mellom Norge og USA.

Utviklingen de siste årene i de nordiske land, i våre nærområder og internasjonalt for øvrig har medført et voksende handlingsrom og potensiale for nordisk samarbeid. Thorvald Stoltenbergs rapport om nordisk samarbeid om utenriks- og sikker-

hetspolitikk ble behandlet på nordisk utenriksministermøte den 9. juni, hvor ministrene også avga en egen erklæring om dette. Utenriksdepartementet og andre berørte departement og fagmyndigheter vil følge opp samarbeidet på sine respektive arbeidsområder. Det er hensiktsmessig primært å benytte eksisterende fora for vurdering og gjennomføring av aktiviteter. Erklæringen fastslår også at samarbeid med land utenfor Norden vil bli vurdert når formålstjenlig, særlig de baltiske land, USA, Canada og Russland. Forhold som er utpekt for snarlig oppfølging er krisehåndtering, luftovervåking over Island, satellittjenester, digital sikkerhet, samarbeid mellom utenriksstasjonene og militært samarbeid. Arbeidet settes på dagsorden på kommende nordiske utenriksministermøter.

Afghanistan vil forbli både NATOs og Norges viktigste militære innsatsområde. Den NATO-ledede ISAF-operasjonen er et sentralt virkemiddel i det internasjonale samfunns samlede anstrengelser for å bidra til varig fred og stabilitet i Afghanistan. Norge vil videreføre en omfattende deltakelse i ISAF.

Det er gjort en grundig gjennomgang av de nasjonale prosedyrene for forberedelser og gjennomføring av besøk i Afghanistan og andre områder med tilsvarende sikkerhetsutfordringer. Det er gjennomført en rekke tiltak, inkludert styrket opplæring, med sikte på å ivareta sikkerheten for både norsk utsendt personell og besøkende delegasjoner.

Norge vil fortsatt holde tett kontakt med EUs institusjoner og medlemsland om utenriks- og sikkerhetspolitikk. Norge bidrar med en fregatt i en seksmåneders periode fra august 2009 i EUs første sjømilitære operasjon, Atalanta, som skal bekjempe piratvirksomhet utenfor kysten av Somalia. I den forbindelse har Norge høsten 2009 tatt på seg formannskapet i den internasjonale kontaktgruppen om det somaliske sjørøverproblemet.

EU gjennomfører flere operasjoner på bakken i blant annet Kosovo og Afghanistan som bringer den i direkte kontakt med NATO. Vi vil derfor fortsatt være pådriver for et strategisk samarbeid mellom NATO og EU.

Humanitær nedrustning og global sikkerhet

FN er den viktigste institusjonen for global sikkerhet. Regjeringen vil fortsatt arbeide aktivt for å styrke Norges militære og sivile bidrag til FN-ledede fredsoperasjoner. Det vil være et særlig mål å utforme slike bidrag innenfor en nordisk ramme. I dag deltar vi bl.a. i FN-operasjonen i Tsjad og Den sentralafrikanske republikk med et militært feltsykehus med omlag 150 personell, samt et brønn-

borelag på om lag 15 personer. Samlet utgjør dette Norges mest omfattende militære støtte til FN-ledet innsats i Afrika siden begynnelsen av 90-tallet. I tillegg deltar vi med militære stabsoffiserer og observatører i Sudan, samt politi i Sudan og Liberia.

Regjeringen vil videreføre en aktiv politikk for å fremme kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning. Amerikanske politiske erklæringer om å arbeide for en tryggere verden uten atomvåpen har skapt en ny dynamikk. En hovedutfordring er å omsette disse nye politiske visjonene til praktiske handlinger. Dette gjelder både gjennomgangen av NATOs strategiske konsept og arbeidet for et positivt utfall av tilsynskonferansen for Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) i 2010.

Regjeringen vil fortsatt gi høy prioritet til innsats for humanitær nedrustning. Regjeringen er opptatt av at det er konvensjonelle våpen som skaper flest ofre for væpnet vold, og som hindrer sosial og menneskelig utvikling.

I mai 2008 ble den nye konvensjonen om klaseammunisjon vedtatt av et flertall av FNs medlemsstater. Undertegning av konvensjonen fant sted i Oslo i desember 2008. Den setter et internasjonalt forbud mot bruk, produksjon, lagring og overførsel av klaseammunisjon. Konvensjonen ble fremforhandlet etter initiativ fra Norge, og med betydelig norsk engasjement i prosessen og forhandlingene.

Minekonvensjonen har, siden den trådte i kraft i 1999, skapt en internasjonal norm. Det å bruke landminer anses som uakseptabelt, også av land som ikke er statspartnere til konvensjonen. Minekonvensjonen har ført til at livene til mange hundretusener mennesker er blitt bedre og store områder er blitt frigjort til utvikling. Det at ikke nye miner er blitt lagt ut forebygger humanitære kriser og ødelagte liv. I desember 2009 arrangeres den andre Tilsynskonferansen for Minekonvensjonen. Regjeringen vil fortsatt være en aktiv pådriver for implementering av Minekonvensjonen.

Arbeidet for et forbud mot produksjon av spaltbart materiale for kjernevåpen og en avtale om forbud mot kjernefysiske prøvesprengninger er fortsatt sentrale prioriteringer. Regjeringen arbeider for internasjonale tiltak for å begrense utbredelsen av håndvåpen og støtter aktivt opp om å få på plass en egen konvensjon som handel med konvensjonelle våpen.

En overordnet målsetting for vår innsats i bekjempelsen av terrorisme er at Norge innenfor rammen av folkeretten skal yte effektive og relevante bidrag som også reduserer trusselen mot Norge. For å lykkes med dette, er det viktig med en god balanse mellom bekjempende og forebyg-

gende tiltak. Det er viktig å støtte opp under FN som den ledende aktør i det internasjonale arbeidet mot terrorisme, samt at vi samarbeider tett med regionale organisasjoner som NATO, EU og OSSE. Gjennomføringen av OSSEs globale antiterrorstrategi er viktig for det langsiktige arbeidet for å avverge terrorisme. Norge vil konsekvent kreve at kampen mot terrorisme må føres i full overensstemmelse med menneskerettighetene og grunnleggende rettstatsprinsipper.

6.3 Klima og bærekraftig utvikling

De menneskeskapte klimaendringene er vår tids største utfordring. Endringene kommer fortere og gir større utslag enn man regnet med inntil bare for kort tid siden. Norge har derfor ambisiøse klimamålsettinger: skjerpning av den norske Kyotoforpliktelsen med 10 prosentpoeng til 9 pst. under 1990-nivå, kutt i de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 pst. av Norges utslipp i 1990 innen 2020, og karbonnøytralitet i 2030. Norges hovedinnsats i kampen mot klimaendringene internasjonalt skjer innenfor rammene av FNs Klimakonvensjon og på utviklingsområdet. Det forhandles nå om en bred fremtidig klimaavtale der alle land bidrar, og som vil gjelde fra utløpet av Kyoto-protokollens første forpliktelsesperiode. Norge er en pådriver i dette arbeidet. Det er etablert et tett nordisk samarbeid frem mot klimakonferansen i København i desember 2009. Samarbeid og god kontakt med EU og andre europeiske land er også viktig.

Norges arbeid for å redusere utslipp fra avskoging i u-land, som ble annonsert under FNs klimakonferanse på Bali i desember 2007, er et viktig element i den norske innsatsen for å redusere de globale klimagassutslippene. Norge arbeider også aktivt for å fremme utvikling og internasjonal utbredelse av teknologier for karbonfangst og -lagring (CSS). Begge disse satsingsområdene er viktige elementer for Norge i forhandlingene om et fremtidig globalt klimaregime. Vitenskapsbasert kunnskap om de akselererende klimaendringene i Arktis og nordområdene formidles meget aktivt, for å bidra til et godt forhandlingsresultat.

København-konferansen vil uansett konkret utfall måtte følges tett opp i kommende år. Det er fortsatt behov for støtte til internasjonale bestrebelser for å utrede nye internasjonale avtaleformer, inkludert mulige typer utslippsforpliktelser. Andre former for klimautredninger og -tiltak er også aktuelle, for eksempel i regi av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), Det internasjonale energibyrå (IEA) m.v., eller Verdensbankens nye langsiktige initiativ for lavkarbon

vekst og utvikling etter 2012. Norge støtter aktivt opp om FNs generalsekretærs initiativ om å gjøre FN karbonnøytralt. Norge satser på å styrke den utenrikspolitiske dialogen om behovet for en ambisiøs global klimaavtale, noe som blant annet støttes gjennom regionale og bilaterale tiltak mot avskoging, fremme av ren energi og støtte til Den grønne utviklingsmekanismen, ikke minst i Afrika.

Utenriksdepartementets innsats for bærekraftig utvikling består, i tråd med strategi for bærekraftig utvikling i Nasjonalbudsjettet for 2008, i å arbeide for å styrke det internasjonale samarbeidet for å oppnå de globale miljømålene, herunder en sosial og miljømessig bærekraftig globalisering. Hoveddelen av denne innsatsen blir satt inn på utviklingsområdet. Det er viktig å fremme prinsippene om bærekraftig utvikling i FN-organer og de multilaterale utviklings- og finansinstitusjonene. Norge gir høy prioritet til arbeidet for FN-reform og oppfølging av rapporten fra Høynivåpanelet. Arbeidet i Verdens handelsorganisasjon (WTO), OECD, Kommisjonen for bærekraftig utvikling (CSD), samt nordområdearbeidet vil også være viktige arenaer for dette arbeidet.

6.4 En aktiv europapolitikk

Regjeringen fører en åpen og aktiv europapolitikk, der norske interesser overfor EU blir ivarettatt på en offensiv måte. Med utgangspunkt i at Norge ikke er medlem av EU skal vi utnytte alle muligheter for samarbeid og påvirkning i aktuelle saker med sikte på å få gjennomslag for norske syn. Vi vil fortsette arbeidet med å bli tydeligere i våre prioriteringer, mer fokusert i vår satsing og påvirkning og legge vekt på å være strategiske når vi søker samarbeid.

I St.meld. nr. 23 (2005-2006) har Regjeringen skissert hvordan arbeidet med europapolitikken legges opp. Den konkretiserer tiltak for å sikre tydelige og tidlige politiske prioriteringer, god samordning og utnytting av mulighetene, god gjennomføring og forvaltning av forpliktelsene, kompetansebygging og økt åpenhet og dialog. St.meld. nr. 15 (2008-2009) utdype norske interesser og virkemidler på det europapolitiske området. Det er konsensus om å gjennomgå EØS-avtalen etter femten års virke, og Regjeringen vil starte arbeidet med dette.

Regjeringen er opptatt av å sørge for økt åpenhet og dialog med eksterne miljøer i EU- og EØS-saker. Kontakten med relevante organisasjoner og institusjoner er blitt betydelig styrket, bl.a. gjennom ulike etablerte fora for meningsutveksling om europapolitikk, herunder bl.a. Nasjonalt Europaforum og Europakonferansen.

Norsk samfunnsliv er tett vevd sammen med europeiske partnere og kolleger. Utviklingen i Europa er derfor viktig for norske interesser og en sentral referanse for norsk innenriks- og utenrikspolitikk. Ca. 80 pst. av den totale norske eksporten går til EU, og omtrent 70 pst. av vår import kommer fra EU.

EUs beslutninger utformes i et samspill mellom medlemslandene og institusjonene i Brussel. Regjeringen legger derfor vekt på gode bilaterale forbindelser med EU-landene i tillegg til det etablerte samarbeidet med EUs institusjoner. Det nordiske samarbeidet vil bli brukt aktivt for å ivareta norske og fellesnordiske interesser overfor EU. Samarbeidet i den nordisk-baltiske kretsen er også styrket. Norge er med i Den nordlige dimensjon og vil ha formannskapet i Østersjørådet fra juli 2010. Regjeringen har gitt innspill til EUs arbeid med en egen EU-strategi for Østersjøregionen.

Hovedfundamentet i norsk tilknytning til EU er EØS-avtalen. Gjennom EØS-midlene stiller Norge i perioden 2004-2009 til rådighet over 11 mrd. kroner til sosial og økonomisk utjevning i EØS-området og til at de nye medlemslandene blir i stand til å gjennomføre EUs regelverk på en rekke områder. I tillegg bidrar midlene til å skape nye samarbeidsrelasjoner og kontakt mellom Norge og mottakerlandene. Forhandlinger med Europakommisjonen om mulige fremtidige bidrag fra 2009 ble igangsatt høsten 2008. Forhandlinger pågår fortsatt høsten 2009.

I tillegg er det for Norge viktig å støtte den felles europeiske anstrengelse for stabilisering og utvikling på Vest-Balkan, der støtte til integrasjon i euroatlantiske strukturer (EU og NATO) er et bærende element. Albanias og Kroatias inntreden i NATO er et resultat av dette arbeidet og viktige fremskritt er gjort i Vest-Balkan-landenes samarbeidsrelasjoner med EU. Norge vil videreføre innsatsen for fred og forsoning og euroatlantisk integrasjon i samspill og samarbeid med EU. Gjennom prosjektbistand vil vi støtte reformarbeidet og implementeringen av europeiske standarder i landene. Særlig viktig blir det å støtte konsolideringen av statene Bosnia-Hercegovina og Kosovo, samt bidra til å sikre Serbias euroatlantiske tilknytning.

EUs klima- og energipolitikk fikk et betydelig konkret løft siste år med toppmøtets vedtak av klima- og energipakken i desember. Det er første gang at en slik omfattende juridisk bindende klimaavtale blir gjort i EU. Gjennom EØS-avtalen vil EUs politikk og målsettinger også bli relevante for Norge. Norge har gitt viktige innspill blant annet når det gjelder karbonfangst og -lagring. Frem mot klimatoppmøtet i København vil vi arbeide

nært med EU for å få på plass en sterk og bred ny klimaavtale.

Gjennom Schengen-avtalen er Norge knyttet til viktige deler av EUs samarbeid om justis- og innenriksaker. Økt grenseoverskridende kriminalitet og illegal innvandring krever at Norge prioriterer det justis- og innenrikspolitiske samarbeidet med andre europeiske land. Norge er invitert med av Kommisjonen til å delta i utviklingen av EUs globale tilnærming til migrasjon gjennom samarbeidsplattformer om utviklingstiltak i opprinnelsesland og transitland. Dette har høy prioritet fra Regjeringens side. Regjeringen vil også samarbeide nært med EU i innsats mot menneskehandel. Norge har en samarbeidsavtale med Europol og Eurojust, og har forhandlet frem en avtale om norsk tilslutning til Prüm-avtalen om politisamarbeid. Avtalen er parafert, men ikke undertegnet. Regjeringen arbeider for norsk tilslutning til det kommende planlagte europeiske støttekontoret på asylfeltet.

Gjennom naboskapsprogrammet bidrar EU til utviklingen i Ukraina, Moldova og landene i Sør-Kaukasus. Med EUs nye østlige partnerskap er det skapt en ny samarbeidsramme som også innbefatter Hviterussland. Norge har et betydelig bilateralt prosjektsamarbeid i regionen innen demokratisk styresett og sivilt samfunn, likestilling, justis- og sikkerhetssektorreform, miljø, klima og energi, samt humanitære tiltak.

6.5 Rettferdig global styring

Finanskrisen har tydeliggjort behovet for rettferdig global styring. Regjeringen vil arbeide for å styrke globale styringsinstrumenter som kan fremme mer rettferdig fordeling, ikke bare mellom land, men også mellom ulike sosiale grupper, uavhengig av landegrensene. Gjennom norske initiativ og i strategisk samarbeid med andre, skal vi gå inn for å utvikle politiske svar på de globale utfordringene. Vi skal ha kapasitet til å utrede nye samarbeidsformer og nye finansieringsordninger som kan styrke det globale styringssystemet. Vi skal gjennom økonomiske og personellmessige bidrag gi vår støtte til et kvalitativt bedre FN som er i stand til å ivareta sine oppgaver etter FN-pakten.

Det er etablert en rekke organisasjoner og prosesser for å fremme internasjonalt økonomisk samarbeid gjennom utvikling av felles regelverk i global skala. Ikke minst spiller FNs særorganisasjoner viktige roller innenfor sine mandatområder. Som ledd i arbeidet for rettferdig global styring, vil Regjeringen gi høy prioritet til arbeidet i FNs særorganisasjoner. Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) er særlig relevant, med sosial rettferdighet som eksplisitt formål og mandat, blant

annet gjennom regler for beskyttelse av arbeidstakernes rettigheter. Regjeringen vil i året som kommer legge særlig vekt på konkret oppfølging av «Decent Work – agendaen». Regjeringen har utarbeidet en særskilt strategi for dette arbeidet. I Utenriksdepartementet er oppfølgingsarbeidet prosjektorganisert med eget mandat og prosjektleder. Arbeidet skjer i nær dialog med partene i arbeidslivet, med sivilt samfunn og relevante «tenketanker».

En sosial og bærekraftig utvikling er bare mulig dersom vi satses på global helse og på å styrke helsesystemer inkludert primærhelsetjenesten i utviklingsland. Regjeringen har tatt initiativ til en global kampanje for å nå de helserelevante tusenårsmålene om barnedødelighet, mødredødelighet og bekjempelse av aids og andre sykdommer. Norge arbeider dessuten tett med utvalgte land fra hele verden for at dagens utfordringer på helseområdet skal håndteres også innenfor utenrikspolitikken. Helserisiko og sårbarhet kjenner ingen landegrenser og må komme høyere på den utenrikspolitiske agendaen. Regjeringen er opptatt av å sikre befolkningen i utviklingsland tilgang til rimelige og gode vaksiner og medisiner. Et eksempel er arbeidet i Den globale vaksinealliansen GAVI som ble etablert i 1999 som et samarbeid mellom offentlige og private aktører. UNICEF, Verdens helseorganisasjon (WHO) og Verdensbanken er sentrale partnere. Alliansen arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud, med vekt på rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre fungerende vaksinetjenester. Formålet er å bidra med mer midler, mer effektivt samarbeid, bredere partnerskap og raskere tilgang til nye vaksiner.

Norge deltar også i Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, International Finance Facility for Immunization (IFFIm), som ble lansert i 2006 og Den innovative ordningen for innkjøp av vaksiner for utviklingsland, Advance Market Commitments (AMC) som ble lansert i 2007. Begge ordninger er innovative finansieringsordninger som kan få bred anvendelse, men som i første omgang utprøves på vaksineområdet.

Norge er i front for å fremme åpenhet om inntekter fra olje- og gruveindustrien. Det internasjonale initiativet på dette området (EITI) har et eget sekretariat, som i 2007 ble lagt til Oslo. Vi vil videreføre dette arbeidet med full styrke.

FN

Norge er en sterk støttespiller for FN ut fra erkjennelsen av at vi trenger en global organisasjon for å

løse felles problemer. Alle land har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land.

Norske interesser er knyttet til utviklingen av en internasjonal rettsorden som sikrer fred, stabilitet, sikkerhet og rettsstatens prinsipper. De er knyttet til økonomisk trygghet, til livsmiljøet og til sentrale verdier som menneskerettigheter og demokrati, innenfor en regional og en global ramme. I tillegg er Norges bidrag til en multilateral verdensorden under FN med vekt på folkeretten og menneskerettigheter et uttrykk for internasjonal solidaritet.

Norge er en av verdensorganisasjonens fremste støttespillere, vår støtte går i bredden av FNs engasjement, den er solid og troverdig. Mange av FNs viktigste humanitære programmer og utviklingsprogrammer er helt avhengige av frivillige bidrag, Norge er den tredje største bidragsyter til FNs humanitære innsats og utviklingsarbeid, herunder menneskerettigheter, miljø og demokratiutvikling.

Det er en viktig målsetting for Norge å bidra til reformer som kan bidra til å styrke FNs evne til å leve opp til forventningene. De siste årene er det gjennomført en rekke reformer innenfor hele FN-systemets innsatsområde. Både FNs mandater, sekretariatets organisering, samordning mellom FNs ulike organisasjoner og FNs effektivitet på landnivå følges opp. Norge har to hovedformål ved FN-reform: 1) FN leverer mer effektivt på landnivå og 2) Økt åpenhet, ansvarlighet og tydelige ansvarslinjer i FN-sekretariatet.

Norge har særlig konsentrert seg om følgende områder: FNs fredsbyggende virksomhet, administrative reformer, effektivisering av FNs operative innsats på landnivå, styrking av FNs likestillingsarbeid og gjennomføring av sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om Kvinner, fred og sikkerhet. Vi vil fortsette satsingen på disse områdene.

Den globale kampanjen for FNs helserelevante tusenårsmål ble lansert i september 2007 av statsminister Stoltenberg. Kampanjen er en overbygging for flere ulike helseinitiativ lansert over de siste par år, herunder Statsministerens initiativ for å bedre barne- og mødrehelse, tusenårsmål 4 og 5. Kampanjen la i juni 2009 frem en rapport i FN om tiltak for å forhindre at finanskrisen får en negativ innvirkning på de helserelevante tusenårsmålene. Vi vil videreføre det betydelige bidraget til denne kampanjen. Det norske initiativet har flere komponenter. Globalt er samarbeidet med Verdensbanken om resultatbasert finansiering og norsk støtte til Partnerskapet for nyfødt-, barne- og mødrehelse sentralt. Bilateralt er det inngått samarbeid med

Tanzania, Nigeria, India og Pakistan – alle med høy barnedødelighet og politisk lederskap og vilje til i samarbeid med internasjonale, nasjonale og lokale partnere å nå målet om å redusere barnedødeligheten med 2/3 og mødredødeligheten med 3/4 innen 2015. Innsatsen omfatter også norsk satsing gjennom de to store globale helsefondene (Den globale vaksinealliansen, GAVI, og Det globale fondet for aids, TB og malaria, GFATM), som sentrale virkemidler for å oppnå helsemålene.

Arbeid for menneskerettigheter og demokrati

I norsk utenrikspolitikk står arbeidet for å styrke vilkårene for en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene helt sentralt. OSSE, Europarådet og FN er viktige arenaer for dette arbeidet. Fra norsk side støtter vi oppbyggingen av nasjonale institusjoner som kan styrke beskyttelsen av menneskerettighetene. Et uavhengig rettsvesen, offentlige forvaltingsorgan, ombudsordninger og nasjonale menneskerettighetskommisjoner er viktige for å sikre at stater utøver sitt ansvar for å oppfylle menneskerettighetene. Sentrale prioriteringer i dette arbeidet er videre innsats for menneskerettighetsforsvarere, ytringsfrihet og uavhengige medier. En nærmere omtale av den multilaterale innsatsen på menneskerettighetsfeltet gis i områdeomtalen under programområde 3 Internasjonal bistand.

Norge er medlem av FNs menneskerettighetsråd i perioden 2009-2012. Et hovedmål for Norge er å bruke medlemskapet til å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse av menneskerettighetene, inkludert menneskerettighetsrådet. Vi vil videreføre og styrke vårt lederskap på arbeidet med beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere og næringslivets menneskerettighetsansvar samt prioritere arbeidet med ytringsfrihet, likestilling, urfolk og internt fordrevne. Dette arbeidet utføres i tett samarbeid med våre nærmeste samarbeidspartnere i Rådet, særlig EUs medlemsland og USA.

Menneskerettskonvensjonene skal brukes metodisk for å identifisere staters plikter overfor sin befolkning. FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) vil fortsatt være en sentral partner for Norge i arbeidet med å sikre en sterkere gjennomføring av menneskerettighetene på landnivå.

Også i norsk Russlandspolitikk står arbeidet for demokrati og menneskerettigheter sentralt. Slike spørsmål diskuteres på alle nivåer med russiske myndigheter. Det gjennomføres også årlige bilaterale menneskerettighetskonsultasjoner med Russland. Innenfor rammen av prosjektsamarbeidet

med Russland gis det prioritet til prosjekter som støtter opp om uavhengige media og samarbeid mellom frivillige organisasjoner. Disse prioriteringene gjelder også for Nord-Kaukasus. Det gis også særskilt støtte til prosjekter som bidrar til styrket rettssikkerhet, bedre juridiske rettigheter for kvinner og støtte til menneskerettighetsforsvarere.

Verdens handelsorganisasjon (WTO) og handelspolitikk

Norge er tjent med internasjonale avtaler som regulerer handel. Verdens handelsorganisasjon (WTO) er den viktigste organisasjonen for dette. WTO har en tredelt funksjon. Organisasjonen forvalter et omfattende regelverk, den behandler internasjonale handelstvister gjennom et forpliktende tvisteløsningssystem, og den er et forum for forhandlinger om handelsspørsmål. Regjeringen legger vekt på å bidra til å videreutvikle det regelbaserte multilaterale handelssystemet i WTO slik at det blir et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet. I likhet med Norge understreker de fleste av WTOs medlemsland, og ikke minst utviklingslandene, betydningen av å nå frem til et godt forhandlingsresultat i den såkalte Doha-runden. Etter at det i 2008 ikke lot seg gjøre å oppnå enighet om hovedelementene i en ny WTO-avtale, har forhandlingene i realiteten stått stille. Skifte av administrasjon i USA og oppmerksomhet om finanskrisen har medvirket til dette. Regjeringen vil bidra til at forhandlingene gjenopp- tas og slutføres. Det skal avholdes en ordinær ministerkonferanse i WTO i desember 2009.

WTO-forhandlingene berører det norske samfunnet på en meget direkte måte. Norge har en åpen økonomi. Vår velstand er i stor grad tuftet på det utbyttet vi har hatt av å delta i internasjonal handel. Dette må vi bygge videre på gjennom å arbeide for tilfredsstillende rammevilkår for norsk næringsliv. Samtidig er det norske landbruket i en spesiell situasjon. Landbruket har også betydning for viktige sider ved vår økonomi, forsyningssituasjon, bosetting, arbeidsplasser, kultur og kulturlandskap. På denne bakgrunn vil Regjeringen fortsette sitt aktive arbeid i forhandlingene, med sikte på å bidra konstruktivt til en løsning som både ivaretar utviklingslandenes særlige behov og som gjør det mulig å videreføre et levedyktig norsk landbruk.

Regjeringen ønsker å bidra til å styrke utviklingslandenes mulighet til å bli bedre integrert i den globale økonomien og til å skape økonomisk vekst og velferd gjennom økt eksport. Det er gjennomført flere endringer i ordningen for tollpreferanser for utviklingsland (GSP-ordningen). Regje-

ringen vil fortsette arbeidet med å styrke utviklingslandenes evne til å utnytte de mulighetene GSP-ordningen gir.

6.6 Norgesfremme, omdømme og kultur

Å støtte opp om norsk næringsliv er en prioritert oppgave for Regjeringen. Utenriktjenesten er allerede en integrert del av virkemiddelapparatet for næringslivet, men Regjeringen arbeider aktivt med å utvikle tilbudet til norske bedrifter i utlandet og holder god kontakt med norsk næringsliv.

Utenriktjenesten skal bistå norske bedrifter i deres arbeid med å vinne innpass på internasjonale markeder. Gjennom nært samarbeid med øvrige deler av virkemiddelapparatet for næringslivet skal utenriktjenesten, forankret i Regjeringens verdi grunnlag, gi støtte til norske bedrifters internasjonalisering.

Det er lagt opp til nært samarbeid mellom utenriksstasjonene og Innovasjon Norges kontorer ute slik at norsk næringsliv kan forholde seg til et samordnet og integrert offentlig virkemiddelapparat ute. Et helhetlig næringsfremmende uteapparat bidrar med råd, veiledning og tilrettelegging for økonomisk samarbeid mellom norsk næringsliv og utenlandske partnere.

Globaliseringen preges i stor grad av grenseoverskridende handel og investeringer. Dette skaper store muligheter for norsk næringsliv, men også utfordringer innen områder som menneskerettigheter, arbeidsstandarder, klima, miljø og korrupsjon. Regjeringen la i første halvår 2009 frem St.meld. nr. 10 om *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* der Regjeringen klargjør det ansvaret norske selskaper med internasjonalt engasjement har. Meldingen vil danne grunnlag for en bred oppfølgingsprosess der næringsliv, fagbevegelse, frivillige organisasjoner og myndigheter i fellesskap vil spille en rolle. Sentralt står arbeidet for å styrke internasjonalt aksepterte rammer for samfunnsansvar, som er nødvendig for å heve næringslivets globale standarder. Andre spørsmål som utredes i kjølvannet av meldingen er ikke-juridiske klage- og overvåkningsmekanismer knyttet til norske bedrifters aktiviteter i utlandet, herunder forslag til omorganisering av det nasjonale kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.

Et klart og positivt internasjonalt omdømme vil bidra til å styrke norsk kultur- og næringslivs

muligheter i utlandet. Regjeringen vil i det langsiktige nasjonale omdømmearbeidet vektlegge et sterkere geografisk fokus, i tråd med globale endringsprosesser, for at Norge blir en foretrukket samarbeidspartner internasjonalt.

Samordningen mellom hovedaktørene i omdømmearbeidet er intensivert, med sikte på å legge sterkere vekt bak samlede norske budskap. Det nasjonale omdømmeforumet som ledes av Utenriksministeren gir viktige innspill i dette arbeidet.

Gjennom kompetanseheving, strategiutvikling og satsing på profilerings- og informasjonsverktøy søker departementet å være faglig og teknologisk i forkant for å profilere Norge internasjonalt. Arbeidet skjer i nært samarbeid med departementets samarbeidspartnere og utenriksstasjonene.

Styrking av Norges kultursamarbeid med utlandet er en del av Regjeringens kulturløft og skal sikre det mangfold av kontakter som er en forutsetning for veksten i norsk kulturliv. Internasjonalt kultursamarbeid skaper møteplasser, bygger nettverk og styrker dialogen mellom Norge og mangfoldet av internasjonale strømninger og aktører som er viktige målgrupper for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Samtidig er synliggjøringen av norske kunstuttrykk på den internasjonale arena med på å gi innhold til vårt profileringsarbeid ute.

Regjeringen vil fortsette samarbeidet med de kunstfaglige organisasjoner i Norge – og gjennom våre utenriksstasjoner bygge ut kontaktnettet til toneangivende kulturinstitusjoner internasjonalt. I de store norske internasjonale markeringer de senere år har humanistiske idealer, menneskerettigheter, likestilling og ytringsfrihet vært en sentral del av innholdet. Disse grunnleggende verdier vil fortsatt prege Norges internasjonale kulturprofil, og være en bevisst del av Norges utenrikspolitiske budskap.

Kulturdimensjonene og folk-til-folk samarbeidet under Nordområdestrategien er et viktig element i utviklingen av Barentsregionen. Samarbeidsformer og omfanget av disse er i stadig vekst noe som kommer både nord-norsk og samisk kultur og organisasjonsliv til gode.

Norsk kunst- og kulturliv står sentralt i arbeidet med å styrke de mellomfolkelige kontakter. Den betydning som tillegges mangfoldet i kulturuttrykk, herunder også viktigheten av å bevare urfolkstradisjonene, skal reflekteres i vår presentasjon overfor utlandet.

7 Programområde 03 Internasjonal bistand

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2010
03.00	Administrasjon av utviklingshjelpen	1 101 399	1 198 354	1 254 754	1 298 354
03.10	Bilateral bistand	3 977 783	4 622 600	4 583 600	4 522 100
03.20	Globale ordninger	11 155 182	13 947 526	14 155 226	15 331 161
03.30	Multilateral bistand	6 320 743	6 423 220	6 463 220	6 264 420
	Sum programområde 03	22 555 107	26 191 700	26 456 800	27 416 035

7.1 Globale utfordringer i kampen mot fattigdom

Ved inngangen til 2010 står verden overfor klimakrisen og den økonomiske krisen. Disse krisene gjør kampen mot fattigdom mer krevende. De gjør det vanskeligere å nå FN's tusenårsmål, men illustrerer samtidig viktigheten av felles løft for å kunne oppnå en bærekraftig vekst og utvikling.

De store globale utfordringene forutsetter en samlet innsats der giversamfunnet står ved sine internasjonale forpliktelser og øker bistanden. Samlet norsk bistand er høy og har økt betydelig i inneværende regjeringssperiode. I en tid der andre giveres bistandsbudsjetter trues av kutt som følge av den økonomiske nedgangstiden, øker norsk bistand til 27,4 mrd. kroner. Dette er en økning på 10,8 mrd. kroner fra 2005 og bistanden utgjør nå 1,09 pst. av BNI-anslaget for 2010. Regjeringen har dermed fulgt opp Soria Moria erklæringen ved å trappe opp bistanden til over 1 pst.

Tiltak finansiert over bistandsbudsjettet til helse, utdanning, infrastruktur, næringsutvikling og gjeldslette er spesielt viktige i nedgangstider. Å opprettholde et høyt bistandsnivå – og til og med øke budsjettet slik Norge nå gjør – er ett av de viktigste tiltak rike land kan gjøre for å redusere de negative virkningene av finanskrisen for fattige land.

Regjeringen viderefører sin satsing på områder der Norge kan spille en rolle ut i fra vår kunnskap og kompetanse. Norsk støtte til global helse vil også være en av hovedprioriteringene. Regjeringen viderefører støtten til FN og andre multilaterale organisasjoner, og det nære samarbeidet med

næringslivet og frivillige organisasjoner. Regjeringen styrker innsatsen innen utdanning, landbruk og likestilling.

Budsjettet for 2010 viderefører og styrker Regjeringens klima- og miljøetsatsing ved å foreslå ytterligere om lag 650 mill. kroner til skog.

Regjeringen vil også i 2010-budsjettet foreslå å sette av midler spesielt innrettet for å motvirke negative konsekvenser av finanskrisen for fattige land. De viktigste elementene er økte bevilgninger til ren energi, klimatilpasset landbruk i Afrika og økt innsats for å øke landenes egne inntekter gjennom bedre ressursforvaltning. Fortsatt betydelig støtte til Verdensbanken og FN er viktig for å støtte deres brede engasjement for å redusere de negative sosiale konsekvensene av finanskrisen.

I tråd med Innst.S.nr. 269, jf. St.meld. nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital – Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom*, videreføres regjeringens utviklingspolitikk med et styrket fokus på *klima, konflikt og kapital*. Samtidig gir innstillingen retning for en mer effektiv og målrettet satsing i årene fremover. Meldingen slår fast at norsk utviklingspolitikk skal styrke de fattiges posisjon og legge til rette for bærekraftig utvikling. Utviklingspolitikken skal også bidra til å sikre globale fellesgoder og styrke globale kjøreregler. Norske fortinn og erfaringer skal utnyttes i utviklings-samarbeidet.

Klimainnsats og fattigdomsbekjempelse står i et avhengighetsforhold til hverandre. Uten økonomisk vekst og fattigdomsbekjempelse vil utviklingsland ikke ønske eller evne å bidra til en effektiv internasjonal klimasatsing. Uten effektivt å bekjempe klimaendringene, vil fattigdommen øke.

Konflikt hindrer positiv utvikling i fattige land, og de fleste konflikter finner sted nettopp der. Norge vil bidra til fredsbygging, forsoningsinitiativer og forebygging av konflikt og kriser i flere regioner. Utviklingssamarbeidet i land i konflikt og sårbare situasjoner vil ha særlig fokus på statsbygging. Sikkerhetspolitikk, diplomatiske fredsbestrebelsler, humanitær innsats og utviklingspolitiske hensyn må spille sammen i det fredsrettede arbeidet. Slik det kommer frem av St.meld. nr. 40 (2008-2009) *Norsk humanitær politikk* er målet å utvikle en humanitær politikk som effektivt bidrar til at det internasjonale samfunnet står best mulig rustet til å møte fremtidens utfordringer. Vårt hovedfokus er rask, fleksibel og effektiv respons for å kunne møte skiftende humanitære behov, både i akutte og langvarige kriser.

For utviklingsland er tilgang på *kapital* som kan finansiere økt velferd og investeringer for økonomisk vekst svært viktig. Bistand er begrenset og må derfor sees i sammenheng med annen offentlig politikk som bidrar til utvikling i de fattigste landene. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å bruke norsk bistand målrettet og strategisk for å styrke samarbeidslandenes egen inntektsgenerering. Dette gjøres nasjonalt ved å bidra til bedre ressursforvaltning, mer effektiv skattepolitikk, gjennom kamp mot korrupsjon og ulovlig kapitalflukt. Det gjøres gjennom internasjonal innsats mot skatteparadis, økt tilbakeføring av stjålne og korruperte midler og gjennomføring av FN's anti-korrupsjonskonvensjon.

Norge legger stor vekt på den internasjonale innsatsen for økt bistandseffektivitet og Accra Agenda for Action. Et viktig element i dette arbeidet er behovet for bedre arbeidsdeling mellom de ulike utviklingsaktørene basert på deres komparative fortrinn. Konsentrasjon av den bilaterale innsatsen på tematiske hovedsatsingsområder bidrar til en bedre arbeidsdeling internasjonalt, og i det enkelte land. En mer strategisk bruk av de ulike bistandskanalene bidrar til økt effektivitet.

Utviklingssamarbeidet skal gi resultater og arbeidet innen kvalitetssikring og evaluering er derfor styrket i regjeringsperioden. Utviklingssamarbeid skal bygge på faglighet, langsiktighet og mottakerlandets behov og forutsetninger. Dette gjelder både multilaterale og bilaterale aktører.

De store globale utfordringene kan ikke løses av noe enkeltland alene, men fordrer økt internasjonalt samarbeid og bedre global organisering. Norge ønsker å bidra til en internasjonal politikk for å styrke globale fellesgoder som stabilt klima, internasjonal fred og sikkerhet, forskning og global kunnskap, kontroll over smittsomme sykdommer, og et velfungerende globalt finanssystem.

Regjeringen har gjennom skogsatsingen tydeliggjort betydningen av å se klima og utvikling i sammenheng. Den store satsingen på MDG 4/5 og vaksiner har understreket verdien av å bidra til internasjonale fellesløft innen helse. På samme måte er Regjeringens vektlegging av bistand til sårbare stater et bidrag til internasjonal sikkerhet og stabilitet. Norge vil videreføre dette arbeidet ved å fokusere på fellesgoder som er av direkte betydning for utvikling, og anspore til økt internasjonal innsats for å styrke finansiering av slike goder.

Utviklingsutvalget la i sin rapport *Samstemt for utvikling* (NOU 2008:14) frem en rekke forslag for å forene norsk politikk i sin helhet med utviklingsmålene. Mange av utvalgets forslag faller sammen med norske politiske prioriteringer og er dermed under oppfølging. Andre forslag ble tatt inn i St.meld. nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital*. I tråd Stortingets tilslutning vil Regjeringen presentere en årlig rapport til Stortinget om utvalgte områder som belyser hvor samstemt Regjeringens politikk er mht. å fremme utvikling.

St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter, hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk* viser hvordan globalisering og geopolitisk endring har endret vilkårene for å ivareta norske interesser og nå politiske mål. Våre utenrikspolitiske interesser utvider seg geografisk og til nye politiske felt. Sammenveving av økonomi, politikk og interesser på tvers av kloden gjør at norsk velferd henger tettere sammen med velferden i verden forøvrig. Internasjonale konflikter og kriser kan få konsekvenser for oss direkte, eller indirekte ved å forme global utvikling. Dette gjør at vår engasjementspolitikk – utviklingspolitikk, fredsbygging, humanitær innsats og vårt arbeid for å styrke menneskerettigheter og demokrati – blir en realpolitisk ressurs.

7.2 Fokus på områder der Norge kan gjøre en forskjell

Internasjonal arbeidsdeling er en forutsetning for effektiv bistand. Regjeringen vil videreføre de tematiske satsingene i 2010 som er miljø og bærekraftig utvikling; fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand; olje og ren energi; kvinner og likestilling; og godt styresett og kamp mot korrupsjon.

Dette er områder der samarbeid med Norge er etterspurt og der norsk kompetanse og erfaring tilsier at vårt bidrag gir stor effekt. I tråd med St.meld. 13 og Innst. S. nr. 269 (2008-2009) er det også andre områder der Norge kan sies å ha særskilte fortrinn, og som kan gi grunnlag for bilateralt samarbeid der mottaker ønsker det. Det legges også stor vekt på helse, utdanning og landbruk.

Norsk klima- og miljøinnsats som integrert del av utviklingspolitikken

Globale klimaendringer og tap av biologisk mangfold er blant de største truslene menneskeheten står overfor.

Regjeringen vil være ledende i det internasjonale klimaarbeidet, og styrker ytterligere innsatsen mot avskoging og skogforringelse i utviklingsland. I tråd med Klimaforliket skal nivået for innsatsen mot internasjonal fattigdom holdes på minst samme reelle nivå som i 2008 i årene framover. Dette er fulgt opp med en nominell økning av den samlede bistandsrammen på i overkant av 1,2 mrd. kroner i forslaget til statsbudsjettet for 2010, hvorav 650 mill. kroner i økning til klima og skogsatsingen. Med budsjettforslaget for 2010 vil innsatsen mot internasjonal fattigdom øke nominelt med om lag 3 mrd. kroner målt fra saldert budsjett 2008.

Regjeringens klima- og skogprosjekt skal bidra til raske, kostnadseffektive reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse, blant annet med sikte på å få på plass mekanismer for å regulere disse utslippene i en ny internasjonal klimaavtale.

Klima- og skogprosjektets langsiktige resultater kan likevel bare sikres om de som bor i og rundt, og lever av skogen, får ta del i den økonomiske utviklingen. Klima og skogprosjektet er derfor uløselig knyttet til fattigdomsbekjempelse.

Forebygging av naturkatastrofer og økt motstandsdyktighet overfor klimaendringer for de fattigste og mest sårbare landene vil få en stadig mer sentral plass i utviklingssamarbeidet. Regjeringen vil arbeide for internasjonale mekanismer som kan mobilisere ressurser for langsiktig finansiering av klimatilpasning. Gjennom et styrket samarbeid med afrikanske organisasjoner og partnerland, ønsker Regjeringen å bidra til å styrke Afrikas stemme i klimaforhandlingene bl.a. når det gjelder krav om vesentlig økt finansiering av tilpasningsprogrammer for kontinentet.

I tillegg til satsingen på skog og klima foreslår Regjeringen å styrke oppfølging av Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid ytterligere. Innsatsen for vern og bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser vil bli prioritert i 2010, som også er det internasjonale året for biologisk mangfold. Andre innsatsområder i handlingsplanen er vann og sanitær, ren energi og miljøgifter.

Satsingen på ren fornybar energi gjennom Ren energi for utvikling initiativet er også en viktig del av Regjeringens klimasatsing.

Norsk energi-innsats skaper verdier

Norge har som energinasjon gode forutsetninger for å bidra til utviklingslandenes innsats for å møte utfordringer som er knyttet til energisektoren.

Gjennom Regjeringens *Initiativ for ren energi i utviklingssamarbeidet* er all norsk bistand på området blitt samlet, helhetlig og målrettet. Initiativet skal bidra både til mindre utslipp av klimagasser gjennom bruk av rene, fornybare energikilder og til bedre tilgang til energi, som er en forutsetning for økonomisk og sosial utvikling. Initiativet omfatter bl.a. kapasitetsbygging, strømledningsnett og økt produksjon av strøm. Både større tiltak som utbygging av vannkraft og overføringsnett, og mer lokale tiltak som landsbyelektrifisering med mini-vannkraft, solenergi og effektive vedovner inngår. Energieffektivisering også. Gjennom støtte til regionalt samarbeid bidrar bistanden både til god utnyttelse av naturressurser og til utvikling av mer regionalt økonomisk og politisk samarbeid. Initiativet vil bidra til teknologioverføring ved å gjøre den omfattende norske kompetansen tilgjengelig for utviklingsland, foruten å bidra til økt finansiering i utviklingsland gjennom privat sektor.

Den globale finanskrisen fører til reduserte investeringer i energiinfrastruktur i utviklingsland som gir tapte arbeidsplasser og lavere økonomisk aktivitet. Regjeringen foreslår derfor å øke innsatsen innen Ren Energi over regionbevilgningen for Afrika og gjennom støtten til Norfund.

Flere norske kraftselskaper er interessert i å investere i vannkraft i utviklingsland. Det arbeides med å styrke samarbeid og partnerskap gjennom strategisk bruk av bistanden, slik at vi kan bidra til å utløse slike kommersielle investeringer.

Norge støtter også flergiverfond i Verdensbanken, Den asiatiske utviklingsbanken, Den Afrikanske utviklingsbanken og Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling.

Mange av våre samarbeidsland har betydelige petroleumsressurser. Gjennom *Olje for Utvikling* programmet (OfU) bidrar Norge til at ressursrike utviklingsland kan forvalte sine ressurser slik at det kommer fellesskapet til gode. Samarbeidet vil i 2010 videreføres i de 10 hovedlandene og om lag 15 landene med begrenset samarbeid. Det er også igangsatt regionale prosjekter i Øst- og Vest-Afrika. OfU støtter også norske og internasjonale frivillige organisasjoner for å bygge sivilsamfunnskapasitet i OfUs samarbeidsland. Samarbeidet vektlegger ressursplanlegging, styrking av finansforvaltning og miljøforvaltning, og fremmer et integrert perspektiv på petroleumsforvaltning spesielt i hovedlandene. Stadig flere land ønsker hjelp til å maksimere den lokale verdiskapningen fra petroleumsaktivite-

tene. Her vil den norske olje- og serviceindustrien være viktige samarbeidspartnere fremover.

Regjeringens arbeid med å forebygge, dempe og løse konflikter styrkes

I tråd med utviklingsmeldingen, utenriksmeldingen, melding om norsk humanitær politikk, og Stortingets behandling av disse, styrker Regjeringen arbeidet med å forebygge, dempe og løse konflikter. Engasjementspolitikken sees i sammenheng med humanitær innsats, bistand i overgangsperioden fra krig til fred, det langsiktige utviklingssamarbeidet og vårt arbeid for menneskerettighetene. Norges styrke er fleksibilitet til raskt å kunne svare på utfordringer i en ustabil situasjon og den tette kopling mellom utenriks- og utviklingspolitikken.

Regjeringen vil i 2010 fortsette det norske arbeidet for konfliktløsning. Den direkte norske innsatsen har tyngdepunkt i Midt-Østen, Afghanistan, Sudan og Somalia, men det ytes også innsats andre steder i verden. Regjeringen vil videreføre støtten til FNs fredsbyggende innsats, forebygging av væpnet konflikt og mer integrerte fredsoperasjoner.

Statsbygging er et sentralt formål i dette arbeidet. Regjeringen vil videreføre samarbeidet med frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer og andre som arbeider med fred, konfliktløsning og fredsbygging. Det skal også legges større vekt på konfliktforebyggende samarbeid med regionale aktører. Regjeringen vil yte bistand til fredsbevaring i regi av slike aktører og til å styrke deres kompetanse og kapasitet.

Voldtekt og andre former for seksualisert vold i væpnet konflikt har dramatiske konsekvenser for individene som rammes, i hovedsak kvinner og barn, men også menn. Seksualisert vold bidrar dessuten til å ødelegge og destabilisere lokalsamfunn og vanskeliggjør fred og forsoning. Norge deler FNs sikkerhetsråds syn på seksualisert vold i krig og konflikt som en sikkerhetsrisiko, som må behandles på lik linje med andre trusler mot internasjonal fred og sikkerhet. Regjeringen vil ytterligere styrke den samlede innsatsen mot seksualisert vold i krig og konflikt, og bidra til å forplikte FN og medlemsstatene til effektiv innsats for beskyttelse av sivile, herunder bekjempelse av straffrihet for overgriperne og bedre tilbud av medisinsk og psykososial behandling og rehabilitering av ofre. Det opprettes et toårig prosjekt i Utenriksdepartementet, som skal koordinere og styrke arbeidet for å bekjempe seksualisert vold og øke kvinners deltakelse i konfliktløsning og gjenoppbygging. En del av dette vil særlig fokusere på tiltak i området rundt De store sjøer i Afrika.

Norge har som mål å være en ledende politisk og finansiell partner i den humanitære innsatsen og bidra til at det internasjonale samfunnet står best mulig rustet til å møte fremtidens utfordringer.

Regjeringen vil i 2010 øke den humanitære innsatsen. Norge vil fokusere på å sikre at mennesker i nød får nødvendig beskyttelse og assistanse, finansiere humanitær innsats basert på humanitet, upartiskhet og nøytralitet, ruste det internasjonale samfunnet til å møte fremtidens globale humanitære utfordringer, og å forebygge og svare på humanitære kriser og igangsette gjenoppbygging av samfunn etter kriser. Norge vil arbeide aktivt for å styrke det internasjonale humanitære responsystemet bl.a. gjennom fortsatte bidrag til humanitære landfond og til FNs nødhjelpsfond (CERF).

Erfaringene fra en rekke humanitære kriser viser at det fortsatt er et systematisk finansieringsgap når humanitære bidrag i et land fases ut. Norge arbeider både gjennom FN-systemet og humanitære aktører både for å sikre bedre levekår i post-konflikt fasen og for å få gjenoppbygging i gang.

Menneskerettighetene utgjør et sentralt verdigrunnlag for Regjeringen. Norsk utenrikspolitikk skal bidra til å sikre respekt for individets ukrenkelighet. Respekten for det enkelte menneske og arbeidet for fred, sikkerhet og en rettferdig verdensorden henger nært sammen. Menneskerettighetene er derfor også en viktig utenrikspolitisk interesse. Respekt for grunnleggende menneskerettigheter er avgjørende for at man over tid kan danne den stabile internasjonale rettsorden som Norge er tjent med.

Norge er medlem av FNs menneskerettighetsråd i perioden 2009-2012. Et hovedmål for Norge er å bruke medlemskapet til å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse av menneskerettighetene, inkludert menneskerettighetsrådet. Vi vil videreføre og styrke vårt lederskap på arbeidet med beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere og næringslivets menneskerettighetsansvar samt prioritere arbeidet med ytringsfrihet, likestilling, urfolk og internt fordrevne. Dette arbeidet utføres i tett samarbeid med våre nærmeste samarbeidspartnere i Rådet, særlig EUs medlemsland og USA.

Menneskerettskonvensjonene skal brukes metodisk for å identifisere staters plikter overfor sin befolkning. FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) vil fortsatt være en sentral partner for Norge i arbeidet med å sikre en sterkere gjennomføring av menneskerettighetene på landnivå.

Norge har en ledende rolle i arbeidet for humanitær nedrustning. Ved å ta utgangspunkt i de humanitære og utviklingsmessige konsekvensene

av våpenbruk i felt, og samtidig påvirke innretningen av de multilaterale prosessene vi deltar i til å reflektere dette, kan vi effektivt bidra til å styrke den humanitære nedrustningen. Det var slike prosesser som ledet frem til Landminekonvensjonen (1997) og Konvensjonen om klaseammunisjon (2008). Multilateralt er det i hovedsak fokus på tre initiativer: Arms Trade Treaty-prosessen (ATT), som har som formål å framforhandle en internasjonal standard for handel med konvensjonelle våpen, FNs handlingsprogram for håndvåpen, og Genèveerklæringen om væpnet vold.

Offensiv politikk for økt likestilling

Regjeringen vil arbeide for økt likestilling i politikken, det økonomiske liv og utdanning. Kvinner har krav på et liv uten vold og skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeid. Regjeringen legger i tillegg vekt på arbeidet med å sikre kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter, redusere mødredødeligheten, styrke innsatsen mot kjønnslemlestelse og fremme trygg og selvbestemt abort.

Regjeringen har foretatt en snuoperasjon for å styrke arbeidet for kvinner og likestilling internasjonalt. Det vil bli gjennomført en kvantitativ og kvalitativ vurdering av resultater av handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009 med sikte på å justere og konkretisere videre innsats.

Regjeringen vil videreføre den øremerkede satsningen for målrettede likestillingstiltak. Samtidig skal kjønnsperspektivet integreres i alle deler av utviklingssamarbeidet og den humanitære innsatsen. Det er et mål å se en jevn økning av andelen i bistandsbudsjettet som kan spores til kvinne- og likestillingssatsningen.

Se også likestillingsomtalen under Del III Spesielle tema.

Norge viderefører anti-korrupsjonsengasjement og innsats for godt styresett

En forutsetning for varig utvikling i et land er at statsapparatet fungerer godt. Norges brede anti-korrupsjonsengasjement fortsetter gjennom offentlig institusjonsbygging, finansforvaltning og revisjon, støtte til anti-korrupsjonsbyråer, påtalemyndigheter og støtte til frie media og sivil samfunn. Norge er en pådriver for at flest mulig land skal tiltre FNs konvensjon mot korrupsjon, og for at denne blir gjennomført i praksis.

Støtte til kritiske media og det sivile samfunn bidrar til et kritisk blikk på de styrendes ansvar og dermed til å styrke demokratiet i utviklingsland.

Støtte til fungerende rettssystemer og parlamenter er også viktig i denne sammenheng, i tråd med erfaringene fra den nordiske velferdsmodellen.

Norge gir høy prioritet til styresettarbeid i land hvor vi bidrar til å bedre rammebetingelsene for næringsutvikling, hvor vi støtter utvikling av petroleums- eller gruvesektoren og i land som er under gjenoppbygging etter krig og konflikt. Antallet aktiviteter på styresettområdet i land Norge samarbeider med er betydelig. For å oppnå bedre resultater vil vi i 2010 derfor starte arbeidet med å konsentrere innsatsen.

Budsjettstøtte bidrar til å gi utviklingsland økonomisk handlingsrom til å utvikle velfungerende institusjoner og levere velferdstjenester. Under den pågående økonomiske nedgangen med sviktende statsinntekter, er budsjettstøtte også et virkemiddel til å opprettholde evnen til å levere slike tjenester og vedlikeholde infrastruktur og dermed til å opprettholde og styrke myndighetenes legitimitet.

Satsing på bedre barn- og mødrehelse

Tusenårsmaal 4 & 5 om en senkning av barne- og mødredødelighet er de av tusenårsmaalene som er lengst fra å nås. Det kreves derfor en økt internasjonal innsats. Dette er blitt enda viktigere etter at finanskrisen oppstod. Norge har en internasjonal lederrolle gjennom statsministerens deltakelse i et internasjonalt nettverk (Network of Global Leaders) som jobber for disse målene, og som medlem i en høynivågruppe som ser på innovativ finansiering av internasjonal helse. Det er viktig at Norge går foran, også med finansielle midler.

Norge spiller en viktig politisk pådriverrolle på dette området. Norge har bl. a. tatt initiativ til Den globale kampanjen for de helserelevante tusenårsmaalene. Her arbeider vi tett sammen med blant annet britiske myndigheter og Gates-stiftelsen. Norge har også etablert et nettverk av stats- og regjeringssjefer for å sikre høy og vedvarende politisk oppmerksomhet om helsemålene. Statsminister Stoltenberg deltar dessuten i en høynivågruppe som skal komme opp med forslag til innovativ finansiering for å sikre tilstrekkelige ressurser til helse.

Den norske innsatsen skjer bl. a. i samarbeid med FN, Verdensbanken og globale helsefond. Norge arbeider for å bli valgt inn i styret til Den internasjonale helseorganisasjonen fra 2010. Nye og innovative finansieringsmekanismer på helseområdet får også betydelig norsk støtte. I tillegg er det inngått bilateralt samarbeid for å redusere barne- og mødredødeligheten i India, Pakistan, Nigeria og Tanzania. Disse fire landene har særlig store dødelighetstall.

Viderefører innsats på andre viktige områder

Det offentlige *Kapitalfluktutvalget* har i sin rapport «Skatteparadis og utvikling» (NOU 2009:19), som ble lagt frem 18. juni 2009, vurdert skatteparadisenes rolle for utviklingsland. Utvalget har påvist at skatteparadisene ved siden av å skjule kapitalplaseringer for innsyn også gjør det mer lønnsomt å drive med skatteunndragelse og skatteplanlegging. Bruken av skatteparadis bidrar på denne måten til å redusere den økonomiske veksttaket i mange utviklingsland. Utvalget foreslår at Norge skal øke innsatsen for å få til et bredt internasjonalt samarbeid om å redusere og å avvikle de skadelige strukturene i lukkede juridiksjoner. Utvalget anbefaler også at Norge bør ta initiativ til å arbeide frem en internasjonal konvensjon for å forhindre at stater utvikler lukkede strukturer som er egnet til å påføre tap og skader i andre juridiksjoner. Forslagene fra utvalget er nå på høring. I tråd med Utvalgets forslag vil Utenriksdepartementet allerede fra 2010 bidra til å styrke innsatsen innen inntektsgenerering fra samarbeidslandenes ressurser og skatt i noen utvalgte afrikanske land.

Regjeringen viderefører satsingen på utdanning. I tråd med den internasjonale arbeidsdelingen har Regjeringen valgt å kanalisere en større del av *utdanningsstøtten* gjennom multilaterale institusjoner som UNICEF og Verdensbanken. De senere års internasjonale innsats har ført til en betydelig økning av antall barn i skole. Den største utfordringen er nå å sikre godt utdanningstilbud for barn som bor i land i konflikt. I den bilaterale bistanden har det vært et spesielt fokus på utdanning i sårbare stater. Derfor er utdanning viktig i vår bistand til Afghanistan, Det palestinske området og Sudan gjennom flegiverfondene. Som eksempel er 46 pst. av flegiverfondet i Afghanistan øremerket det nasjonale utdanningsprogrammet.

Et bærekraftig *næringsliv* er en forutsetning for fattigdomsreduksjon. Regjeringen ønsker å stimulere norske bedrifter til å involvere seg sterkere i næringslivet i utviklingsland. Regjeringen vil bidra til at det skapes god synergi mellom de ulike deler av virkemiddelapparatet og prioritere gode prosjekter for offentlig privat samarbeid. Dette er særlig aktuelt innenfor sektorer hvor norsk kompetanse er etterspurt (olje, gass, miljø, ren energi og fiskeri).

I tråd med St. meld. nr. 10 (2008-2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* oppfordrer Regjeringen norske bedrifter til å rekruttere lokalt i utviklingsland, fremme lokale leveranser og samarbeide med lokale bedrifter som kontraktører og leverandører. Norske selskaper som driver

næringsvirksomhet i utviklingsland oppfordres til å ta med seg god virksomhetspraksis fra sin drift i Norge, og bidra til kompetanseheving i leveransekjeden.

Handelsrettet utviklingssamarbeid (Aid for Trade) er et viktig satsingsområde. Utvikling av næringslivet er i stor grad avhengig av økt handel. De fattigste landene er ofte ikke i stand til å dra fordel av et åpent og regelbasert internasjonalt handelsregime uten et betydelig og effektivt utviklingssamarbeid. Årsakene kan være sammensatte, men mangelfull produksjonskapasitet, infrastruktur, svake institusjoner og mangelfull kompetanse er et stort hinder i mange land. Regjeringens handlingsplan for handelsrettet utviklingssamarbeid, lansert i 2007, fokuserer på tre tematiske områder: Godt styresett og korrupsjonsbekjempelse, regional handel, og kvinner og handel. Afrika og de minst utviklede landene (MUL) er prioritert, og hovedinnsatsen går gjennom multilaterale organisasjoner som Det utvidede integrerte rammeverket for MUL (EIF), ITC, UNIDO, Verdensbanken, WTO og UNCTAD.

Regjeringen vil legge spesiell vekt på tiltak som kan hindre rekruttering av nye ofre for *menneskehandel* i opprinnelseslandet. Dette forplikter Regjeringen til å arbeide for utvikling og gjennomføring av et sterkt internasjonalt regelverk mot menneskehandel. Bistand til og beskyttelse av ofre er også sentrale tiltak, herunder retur og reintegreringstiltak i hjemland. Regjeringen vil vektlegge arbeidet med å få etablert en effektiv og uavhengig overvåkningsmekanisme for implementeringen av FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og dens protokoll mot menneskehandel. Regjeringen vil fokusere på forholdet mellom migrasjon og utvikling, og hvordan dette forholdet kan maksimaliseres. Utenriksdepartementet legger vekt på bedre å involvere diasporaen i utviklingspolitikken og i bistanden.

Regjeringen vil også legge betydelig vekt på arbeidet for å fremme barn og unges rettigheter. Norge har gode forutsetninger for å kunne bidra med en forskjell overfor en målgruppe som ofte ikke blir oppfattet som rettighetssubjekter og positive endringsagenter. Regjeringen vil aktivt søke å gjennomføre perspektivene på barn og unge slik de er nedfelt i Strategien for barn og unge i sør og videreutviklet i St.meld. nr. 9 (2007-2008) *Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer*, St.meld. nr. 40 (2008-2009) *Norsk humanitær politikk*, St.meld.nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital*. *Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom*, jf. Innst. S. nr. 269, og St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*. Det er behov for å styrke integreringen av hensynet til

barn og unge innen sentrale politikkområder. Dette vil omfatte særskilte tiltak i tilknytning til bekjempelse av vold mot barn, herunder støtte til FNs Generalsekretærs nyutnevnte spesialrepresentant mot vold mot barn, oppfølging av barn og unges situasjon i væpnet konflikt, deres medvirkning og deltakelse generelt og spesielt i forbindelse med freds- og forsoningsprosesser, jf. Sikkerhetsrådsresolusjon 1882 (2009). Regjeringen vil også i større grad utnytte synergier mellom likestillingssatsing og arbeidet for barn. Det vil bli lagt økt vekt på å kople det multilaterale pådriverarbeidet med innsatser på landnivå.

Økt *matsikkerhet* er ett av utviklingspolitikkenes aller viktigste mål, hvilket innebærer at den brede utviklingspolitikken kan ses som innsats for økt matsikkerhet. Befolkningsveksten frem mot 2050 vil kreve en dobling av matproduksjonen. Dette behovet kan med dagens teknologi ikke møtes uten ytterligere press på klima og miljø, noe som vil undergrave fremtidig matsikkerhet. Produktiviteten må økes, først og fremst i Afrika, samtidig som langsiktige miljøhensyn og bærekraft ivaretas. En fremtidsrettet landbrukspolitikk må gi økt matsikkerhet for den lille bonde og for de stadig større urbane sentra, og muliggjøre fremveksten av flere lønnsomme foretak basert på landbruk. Matsikkerhet for verdens befolkning er uløselig knyttet til klima og miljø. Klimaendring er allerede en realitet og har store konsekvenser for matproduksjonen i mange utviklingsland, ikke minst i Afrika.

Regjeringen arbeider langsiktig for bedre matsikkerhet i enkeltland og gjennom multilaterale organisasjoner (FAO, IFAD, CGIAR, Verdensbanken, Den afrikanske utviklingsbanken og FNs utviklingsprogram). Dette gjøres som ledd i oppfølgingen av handlingsplanen for landbruk. Det er videre etablert et strategisk partnerskap med Yara International ASA i Afrika for å bedre fattige bønders tilgang til viktige innsatsfaktorer som såkorn og mineralgjødsel. Bevaring og videreutvikling av plantegenetisk materiale for mat og landbruk er en viktig del av innsatsen for klimatilpasning. Regjeringen vil fortsatt støtte opp om tiltak for utvikling av matsorter som kan tåle hete, tørke og flom.

Som oppfølging av ambisjonene i St.meld.nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital. Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom*, jf. Innst. S. nr. 269, tar Regjeringen sikte på økt innsats for klimatilpasset landbruksutvikling og matsikkerhet de kommende årene. Det foreslås en ny bevilgning på 30 mill. kroner til Den afrikanske unionens klimatilpassningsfond, en økning på 10 mill. kroner i bevilgningen til IFAD, og en økning på 20 mill. kroner i støtten til klimatilpasset landbruk i Afrika (Zambia, Malawi og regionalt i Afrika). Støtten til

klimatilpasning blir for øvrig finansieringstilskudd til et pilotprogram for klimamotstandsdyktighet i Verdensbanken.

Norge leder an i arbeidet med å *slette de fattigste landenes gjeld*. Internasjonale initiativ for gjeldslette de siste årene har slettet mye gjeld og gitt anledning til økt fattigdomsreducerende forbruk i mange land. De økonomiske nedgangstidene vil øke utviklingslandenes lånebehov og dermed gjeldsbyrde. Finanskrisen forsterker behovet for norsk innsats og Regjeringen vil særskilt prioritere gjeldsoperasjoner for land som har vært utsatt for krig, konflikt og katastrofer. Norge vil også bidra aktivt til å styrke fattige lands kapasitet til å drive ansvarlig gjeldshåndtering og en fornuftig makroøkonomisk politikk. Det er også viktig å arbeide videre for å bli enige om en god definisjon på hva illegitim gjeld er. Regjeringen vil vurdere å gjennomføre en fullstendig og offentlig revisjon av all gjeld utviklingsland har til Norge.

Styrket arbeid med globale fellesgoder

Grenseoppgang mellom bistandsfinansierte tiltak og globale fellesgoder som ikke kan finansieres over bistandsbudsjettet

Internasjonale tiltak bl.a. for å motvirke klimakrisen, beskytte mot farlige sykdommer som særlig rammer folk i utviklingsland, finansiering av regionale sikkerhetsopplegg i fattige og politisk urolige regioner og økt tilgang til verdifull men kostbar kunnskap er nødvendige for å skape utvikling og gode levekår i utviklingsland.

Mens noen slike tiltak kan bistandsfinansieres etter kriteriene for bistand som medlemmene av OECDs utviklingskomité er blitt enige om, faller andre utenfor og blir underfinansiert. Dette gjelder tiltak som ikke har fattigdomsbekjempelse som hovedmål, og derfor ikke kan finansieres over bistandsbudsjettet. Eksempler på dette er støtte til regionale kontingenter til fredsbevarende operasjoner i Afrika og Asia, kostnader ved incentiver til private og offentlige forskningsinstitusjoner for å forske mer på farlige sykdommer som mest rammer fattige i sør, midler til etablering og drift av internettbasert global åpen tilgang til forskningslitteratur og behandlingsmetoder, og ulike tiltak for å motvirke klimaendringer som rammer fattige land hardt, men som har andre hovedmål enn fattigdomsbekjempelse.

Stortingets anmodet i Innst. S. nr. 269 (2008-2009) om at det vurderes å opprette et nytt programområde på statsbudsjettet, kalt Finansiering av globale fellesgoder. Regjeringen vil vurdere nærmere hvordan dette kan følges opp, herunder hvordan grenseoppgangen skal være mellom tiltak

som kan finansieres fra bistandsbudsjettet og tiltak som ikke kan finansieres fra bistandsbudsjettet.

Innovativ finansiering for utvikling

Norge hadde i 2006/07 ledelsen av "The Leading Group on Innovative Financing for Development". Gruppen som består av omlag 60 land og 37 offisielle og private organisasjoner mobiliserer midler til globale fellesgodetiltak på «innovative» måter. Så langt er omlag USD 3 mrd. hentet inn, som særlig har bidratt til globale helsetiltak som vaksiner og nyutvikling av medisiner. Initiativene under Leading Group mobiliserer bl.a. midler gjennom solidaritetsskatter (f.eks. skatt på flyreiser), utstedelse av obligasjoner med offentlig garanti i fremtidige bistandsbudsjetter og ulike typer frivillige bidrag hvor staten medvirker som tilrettelegger.

Norges bidrag til innovativ finansiering er i sin helhet offentlig dekket over bistandsbudsjettet, mens det i en del andre land er innført ulike solidaritetsbaserte, frivillige avgifter. Initiativer som er under vurdering internasjonalt er solidaritetsavgifter på reisebestilling og mobiltelefonbruk og skatt på valutatransaksjoner. For finansiering av klimatil-tak drøftes det å innhente midler gjennom auksjonering av CO₂-utslippskvoter.

7.3 Økt arbeidsdeling og vektlegging av fortrinn

St.meld.nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital. Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom*, jf. Innst. S. nr. 269 fremhever Regjeringens arbeid for en klarere arbeidsdeling mellom de ulike kanalene. Mens bilateralt samarbeid de senere årene har vært dreid mot områder der Norge har etterspurt kompetanse og innsatsen gir en klar merverdi, er multilaterale kanaler best for å løse oppgaver som verdenssamfunnet har definert som særlig viktige og der Norge ikke har et opplagt nasjonalt faglig eller politisk fortrinn. Multilaterale kanaler er også mest effektivt for å støtte land der Norge ikke har tilstedeværelse.

Norge bidrar også aktivt til en klarere arbeidsdeling mellom de ulike multilaterale organisasjonene, gjennom støtte til utviklingen av den enkelte organisasjons kjerneområde og pågående reformarbeid. Også de frivillige organisasjonene er oppfordret til å fokusere sin innsats på områder der de har særlige forutsetninger for å gjøre en forskjell.

Direkte samarbeid med myndighetene, såkalt *stat-til-stat bistand*, er den viktigste kanalen for å styrke den bilaterale relasjonen mellom Norge og samarbeidsland. Myndighetssamarbeid gir mulighet for tett dialog og å knytte sammen internasio-

nale prosesser med arbeid på landnivå – for eksempel innen klima. I tråd med Regjeringens økte vekt på sårbare stater har det skjedd en styrket tilstedeværelse på landnivå.

Det *multilaterale system* tillegges stor vekt i regjeringens samlede utenrikspolitikk. De multilaterale organisasjonene har helt sentrale roller i den utviklingspolitiske debatten, i fastsetting av globale normer, konvensjoner og handlingsplaner, og på landnivå.

FN-systemet har tilnærmet universell tilstedeværelse og et bredt mandat. Norge er en pådriver for at FN blir mer enhetlig på landnivå – med en ledelse, ett program og ett budsjett. Tilbakemeldingene fra Ett FN i de åtte pilotlandene er et tydeligere og mer relevant FN som er bedre i stand til å svare på landenes behov og prioriteringer. FN har en sentral rolle på det humanitære feltet.

Verdensbanken og de andre utviklingsbankene er sentrale aktører på landnivå. Vi bruker et aktivt styrearbeid til å fremme den norske utviklingspolitiske agendaen.

De globale fondene – bl.a. GAVI – representerer et særegent samarbeid mellom internasjonale, statlige og private aktører. De mobiliserer tilleggsressurser og kanaliserer disse til viktige oppgaver som ikke mottar tilstrekkelige finansielle ressurser på annen måte.

Sivil samfunnsorganisasjoner er en sentral kanal for norsk bistand og viktige utviklingsaktører. Regjeringen vil videreføre støtten til sivilsamfunnsorganisasjoner og arbeide for å motvirke tendensen til å begrense frivillige organisasjoner, grasrotbevegelser og uavhengige mediers handlingsrom og ytringsfrihet. Norske og internasjonale frivillige organisasjoner bidrar med å bygge nettverk mellom viktige aktører i nord og sør og til kapasitetsutvikling gjennom samarbeide med partnere blant uavhengige medier, menneskerettighetsforkjempere, miljøbevegelse, bondeorganisasjoner, organisasjoner som kjemper mot korrupsjon og andre.

Frivillige organisasjoner er viktige samarbeidspartnere for Norge i den humanitære innsatsen. Organisasjonenes evne til å være fleksible i kritiske situasjoner gjør at de ofte er raskt på plass med humanitær bistand i situasjoner etter menneske- eller naturskapt katastrofer.

Norges Røde Kors og den Internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) er viktige partnere for Norge i alt humanitært arbeid. ICRC utgjør i tråd med sitt mandat etter Genève-konvensjonene en bærebjelke i den internasjonale humanitære innsatsen i krig og konflikt. Norge innehar i perioden 2009-10 formannskapet i ICRCs giverlandsgruppe (Donor Support Group). Sammen med Norsk Fol-

kehjelp er ICRC ledende i det internasjonale sivile samfunn i arbeidet mot bruk av landminer og klasebomber. FNs humanitære organisasjoner som OCHA, UNHCR, UNICEF, WFP og norske frivillige organisasjoner som Flyktninghjelpen, Redd Barna og Kirkens Nødhjelp er også viktige samarbeidspartnere for Norge i den humanitære innsatsen.

7.4 Målrettet landinnsats

Utviklingssamarbeidet skal bygge på langsiktighet, faglighet og mottakerlandets behov og forutsetninger. Regjeringen har de siste fire årene lagt vekt på å dreie innsatsen på landnivå mot de fem hovedsporene, for å forene formålet med samarbeidet og faktisk innsats.

Regjeringen har i løpet av stortingsperioden økt bistanden til land i konflikt. Afghanistan, Det palestinske området og Sudan plasserer seg nå blant de fire *største mottakerne* av norsk bistand. Norge har forpliktet seg til et nivå på bistanden til Afghanistan og Det palestinske området på minst hhv 750 mill. kroner og 760 mill. kroner. Bistanden til Sudan vil være på rundt 650-700 mill. kroner.

Norge vil i 2010 ha et *langsiktig samarbeid* (programkategori 03.10 Bilateral bistand) med en rekke land der et hovedformål er å støtte landenes implementering av sine fattigdomsstrategier. Dette vil i 2010 omfatte bl.a. Burundi, Etiopia, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Sudan, Tanzania, Uganda, Zambia, Afghanistan, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Øst-Timor, Det palestinske området og Nicaragua. Flere av disse landene vil også motta penger fra flere budsjettposter. I tillegg vil Kenya fortsatt motta midler fra regionbevilgningen til et mer politisk avgrenset samarbeid. Regjeringen vil på sikt se på mulighetene for å redusere antall samarbeidsland av langsiktig karakter.

Det er tidligere vedtatt at utviklingssamarbeidet med Bangladesh, India, Indonesia, Kina, Vietnam, Angola og Sør-Afrika skal gradvis legges om i retning av *faglig samarbeid* om strategiske områder, som klima, næringsutvikling, Olje for utvikling, og forskning. For India er denne omleggingen nå gjennomført.

Kapittel 162 Overgangsbistand utgjør hovedtyngden av norsk innsats for å støtte tidlig rehabilitering, gjenoppbygging og fredsbygging i utvalgte land. Noen av disse landene vil også motta langsiktig bistand, og noen også humanitær bistand. Sudan vil få den største tildelingen også i 2010. Eritrea, Somalia, DR Kongo, Zimbabwe, Burma, Nepal og flere andre land vil også motta overgangsbistand.

I tråd med Norges humanitære strategi vil de *humanitære midlene* i betydelig grad bli avsatt til

geografisk ikke-øremerkede bidrag, tematiske bidrag, flerårige avtaler. Deler av bevilgningen vil bli holdt som en reserve for å kunne fordeles når prekære behov oppstår. Afghanistan, Det palestinske området, Sudan, Great Lakes-området og Afrikas Horn vil sannsynligvis ha behov for stor omfang av humanitær bistand også i 2010. Også bistanden til DR Kongo, Somalia, Zimbabwe og Burma antas å ha en sterk humanitær profil.

Fokus for bruk av midler til *fred, forsoning og demokrati* (kapittel 164 *Fred, forsoning og demokrati*) vil i 2010 særlig være på konfliktene i beltet fra Tyrkia til Afghanistan/Pakistan, Iran og Midtøsten. I tillegg vil en betydelig del av bevilgningen gå til Afrika, i hovedsak de sammenvevde konfliktene rundt Afrikas horn og DR Kongo.

Klima og skogprosjektet omfatter nå direkte bilateralt samarbeid med to land; Brasil og Tanzania. I tillegg kommer betydelig bistand til Kongobassenget, primært DR Kongo gjennom AfDB og til en rekke andre land via UN-REDD og Verdensbankens Forest Carbon Partnership Facility, og via frivillige organisasjoner.

Satsingen på *de helserelaterte tusenårsmålene* omfatter direkte bilateralt samarbeid med de fire landene India, Pakistan, Tanzania og Nigeria. Den særskilte bevilgningen til *kvinner/likestilling* vil bli brukt i omlag 20 land. De største mottakerne vil fortsatt være Malawi, Mosambik, Uganda, Afghanistan og Nepal. I tillegg til tildelingene til landnivå fordeles det midler til globale og regionale tiltak, som i Great Lakes området. *Olje for utvikling* har prioritert bilateralt samarbeid med 10 land; Angola, Bolivia, Ghana, Madagaskar, Mosambik, Nigeria, Sudan, Øst-Timor, Uganda, Vietnam.

7.5 Budsjettets struktur

Regjeringen vurderer løpende bistandsbudsjettets struktur med sikte på å gi Stortinget et bedre beslutningsgrunnlag, samtidig som behovene for fleksibilitet blir ivaretatt. I budsjettet for 2010 er støtten til menneskerettigheter skilt ut som en egen post under kapittel 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter. Dessuten er støtten til Afghanistan og Pakistan samlet i en post under kapittel 151 Bistand til Asia. Stortinget anmodet i Innst. S. nr. 269 (2008-2009), jf. St.meld. nr. 13 *Klima, konflikt og kapital*, om at det utredes å legge om budsjettet slik at det blir lettere å få et overblikk over den totale innsatsen på blant annet tverrgående fagfelt. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med forslag til hvordan dette kan ivaretas på best mulig måte.

7.6 Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2008

Regjeringen videreførte i 2008 omleggingen til en mer strategisk utviklingspolitikk.

De senere års tematiske fordelinger av bistanden og valg av bistandskanaler avspeiler denne prosessen. Det rapporteres her i første rekke på volum og fordeling av bistanden i 2008, samt hvordan de prioriterte innsatsområdene er blitt fulgt opp. For presentasjon av resultatene av bistanden vises det til omtalene av programkategoriene. Resultater presenteres også i årsrapporten for

norsk bilateralt utviklingssamarbeid i 2008 som departementet har fått utarbeidet. I Norads resultatrapport for 2009 vil det bli gitt en tverrgående analyse av bistandens virkning på økonomisk utvikling.

ODA-godkjent bistand i 2008

I 2008 ble det utbetalt 22,6 mrd. kroner i offisiell bistand, en økning på 780 mill. kroner (3,6 pst.) fra 2007. Forbruket i 2008 tilsvarte 0,88 pst. av BNI. Til sammenlikning utgjorde den ODA-godkjente bistanden 0,95 pst. av BNI i 2007.

Tabell 7.1 Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype 2005–2008 (tall i mill. kroner)

Bistandstype	2005		2006		2007		2008	
Bilateral	7 801	43 %	8 460	45 %	10 331	47 %	10 037	44 %
Multi-bilateral ¹	4 116	23 %	4 169	22 %	5 459	25 %	5 992	26 %
Multilateral	5 144	29 %	5 268	28 %	4 952	23 %	5 391	24 %
Administrasjon	885	5 %	1 053	6 %	1 098	5 %	1 200	5 %
Totalt	17 946	100 %	18 950	100 %	21 840	100 %	22 621	100 %

¹ En del tematiske fond som tidligere var kodet som multilateral bistand ble f.o.m. 2007 kodet som multi-bilateral bistand. En del av økningen i multi-bilateral/nedgang i multilateral bistand i 2007 kan forklares ut fra endret statistikkføring, og reflekterer ikke endringer på tiltaksnivå.

Tabellen viser fordelingen mellom multilateral og bilateral bistand de fire siste årene. Omkring halvparten av det totale bistandsbudsjettet blir nå kanalisert gjennom multilaterale kanaler. Etter en

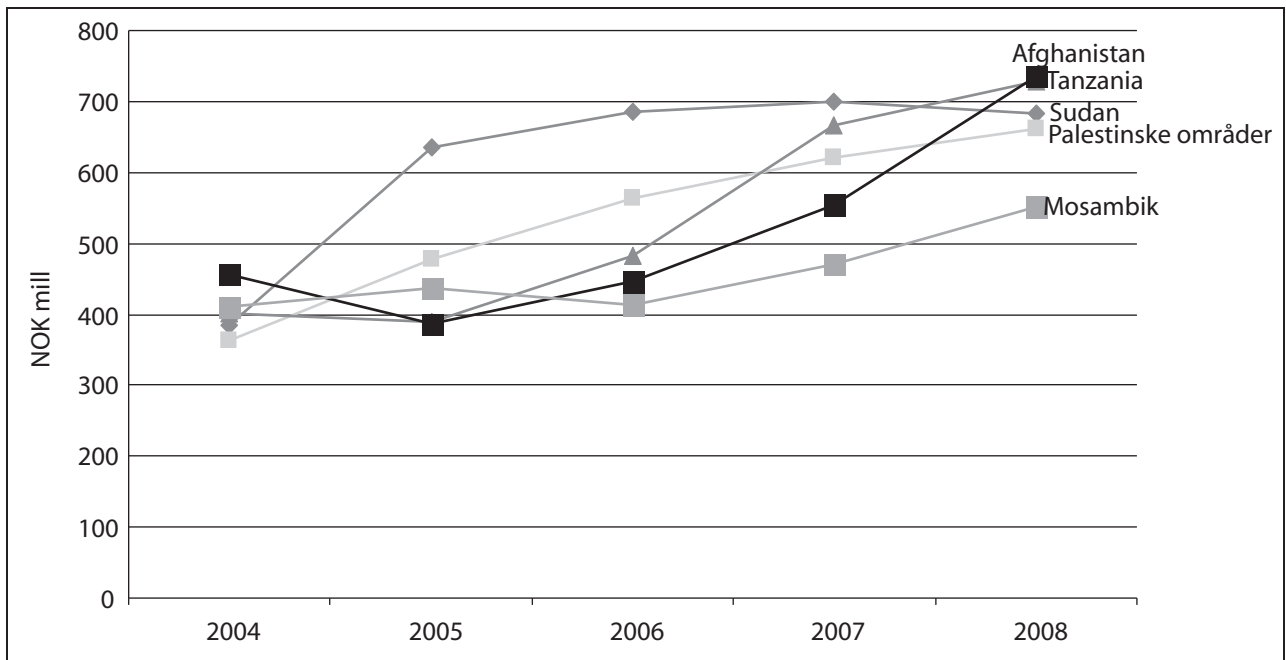
vesentlig økning fra 2006 til 2007, gikk volumet på bilateral bistand noe ned i 2008. Bistand gjennom multilaterale kanaler som var øremerket land eller sektor økte imidlertid med over 0,5 mrd. kroner.

Tabell 7.2 Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2005–2008 (tall i mill. kroner)

Hovedregion	2005		2006		2007		2008	
Afrika	4 607	39 %	4 983	39 %	5 350	34 %	5 868	37 %
Latin Amerika	581	5 %	606	5 %	1 430	9 %	661	4 %
Asia og Oceania	3 251	27 %	2 211	18 %	3 093	20 %	2 956	18 %
Europa	818	7 %	804	6 %	668	4 %	640	4 %
Midtøsten	751	6 %	952	8 %	913	6 %	905	6 %
Global uspesifisert	1 908	16 %	3 073	24 %	4 337	27 %	5 000	31 %
Totalt	11 917	100 %	12 629	100 %	15 791	100 %	16 029	100 %

Tabellen viser at afrikanske land fortsatt mottar den største andelen av bilateral bistand. Andelen bistand til asiatiske land forble i 2008 relativt uendret, mens bistand til Latin-Amerika er tilbake til nivået før 2007, da det var store utbetalinger fra Norfund og SN-Power til Peru og Chile. Det var i 2008 fortsatt økning i kategorien for globale uspe-

sifiserte tiltak. En stor del av dette er ulike multilaterale fond med status som multi-bilateral bistand. Store deler av bistanden som blir klassifisert som global går til de minst utviklede landene (MUL) i Afrika. Utgifter til flyktninger i Norge er også inkludert i denne kategorien.

Figur 7.1 De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand, 2004-2008 (mill. kroner) Se Vedlegg 3 for en mer spesifisert oversikt over fordelingen av støtten til de største mottakerlandene i 2008.

Totalt 110 land mottok i 2008 ulike former for norsk bistand. For mange land omfatter dette imidlertid svært begrenset støtte; for eksempel mindre beløp gjennom norske frivillige organisasjoner eller ettergivelse av lån til utenlandske studenter i Norge. Det var 30 land som fikk over 100 mill. kroner i støtte. Blant de største mottakerne av norsk bistand får de fleste støtte over mange forskjellige budsjettposter, støtte til ulike formål og gjennom mange kanaler, jf. vedleggene 3-7.

Tre av de fire største mottakerne av norsk bistand er land i, eller er på vei ut av konflikt (Sudan, Det palestinske området og Afghanistan). I tillegg til støtten over regionbevilgningen, mottar disse også humanitær bistand og støtte gjennom de globale bevilgningene for fred og forsoning, sivil samfunn og overgangsbistand (Sudan).

Blant de 10 største mottakerne av norsk bistand er det fem land som Norge har hatt et langsiktig utviklingssamarbeid med; Tanzania, Mosambik, Uganda, Malawi og Zambia.

Tabell 7.3 Bilateral bistand fordelt på kanal (type avtalepartner), 2005-2008 (NOK 1000)

	2005		2006		2007		2008	
Offentlig sektor	3 349 665	28 %	3 873 387	31 %	5 120 286	32 %	4 509 482	28 %
<i>Offentlige aktører i utviklingsland</i>	1 859 352	16 %	2 013 317	16 %	2 285 707	14 %	2 182 603	14 %
<i>Norske offentlige aktører</i>	1 394 176	12 %	1 596 632	13 %	2 630 186	17 %	2 082 963	13 %
<i>Offentlige aktører i andre giverland¹</i>	96 137	1 %	263 438	2 %	204 392	1 %	243 915	2 %
Privat sektor	541 930	5 %	425 387	3 %	441 783	3 %	559 026	3 %
<i>Norsk privat sektor</i>	198 919	2 %	87 653	1 %	67 544	0 %	170 482	1 %
<i>Andre land privat sektor</i>	279 814	2 %	246 485	2 %	261 688	2 %	301 707	2 %
<i>Konsulenter</i>	63 197	1 %	91 250	1 %	112 551	1 %	86 836	1 %
Frivillige organisasjoner/stiftelser	3 748 054	31 %	4 002 394	32 %	4 630 303	29 %	4 860 631	30 %
<i>Norske</i>	3 008 621	25 %	3 164 380	25 %	3 346 982	21 %	3 442 916	21 %
<i>Internasjonale</i>	338 652	3 %	398 571	3 %	648 860	4 %	789 843	5 %
<i>Regionale</i>	85 802	1 %	101 667	1 %	184 580	1 %	173 212	1 %
<i>Lokale</i>	314 978	3 %	337 775	3 %	449 881	3 %	454 659	3 %
Multilaterale institusjoner ²	4 115 918	35 %	4 169 123	33 %	5 459 161	35 %	5 991 927	37 %
Uspesifisert	161 538	1 %	158 924	1 %	139 043	1 %	108 057	1 %
Totalt	11 917 104	100 %	12 629 215	100 %	15 790 575	100 %	16 029 123	100 %

¹ Samfinansiering med mer.² Inkluderer internasjonale finansinstitusjoner

I tabellen over er bilateral bistand (inkludert multi-bilateral bistand) delt opp i underkategorier for hvilke aktører som har ansvaret for gjennomføring. Det fremgår her at en betydelig andel av norsk bistand gjennomføres direkte av offentlige institusjoner i mottakerlandene. Norske offentlige aktører (f.eks. fagdepartementer og universiteter) er kanaler for bistand av samme omfang. Denne bistanden iverksettes også i stor grad gjennom

offentlige aktører i mottakerland. Av bistand som er øremerket land eller innsatsområder var det i 2008 en ytterligere økning i bruken av organisasjoner og programmer tilknyttet FN-systemet og Verdensbanken. Andelen av den totale bilaterale bistanden som iverksettes gjennom frivillige organisasjoner er nå større enn den samlede bistanden kanalisert gjennom aktører fra offentlig sektor i mottakerlandene og i Norge.

Tabell 7.4 Multilaterale organisasjoner: De fem største mottakerne av norsk bistand (tall i mill. kroner)

	2005	2006	2007	2008
Verdensbanken ¹	1 533	1 498	1 644	2 274
UNDP	1 365	1 263	1 731	1 765
UNICEF	1 338	1 152	1 135	1 187
Globale fond ²	712	887	846	917
AFDB – African Development Bank	449	498	517	618

¹ Inkluderer støtte til IBRD, IDA og IFC, men fratrukket gjeldslette.

² Inkluderer GFATM, GAVI og «Fast Track» initiativet (utdanning)

Blant de multilaterale aktørene var det Verdensbanken og FNs utviklingsprogram (UNDP) som i 2008 mottok mest omfattende støtte. Dette er bistand som enten overføres som kjernestøtte til organisasjonenes programmer vedtatt av styret (generelle tilskudd), eller som øremerket støtte til konkrete programmer og prosjekter (multi-bilateral bistand). Det er særlig siste kategori som har økt de siste årene. Økningen i bistand gjennom Verdensbanken er relatert til store overføringer i 2008 til «Health Results Trust Fund» og bruk av denne kanalen for støtte til Det palestinske området og Afghanistan. FN-organisasjonen for koordinering av humanitær hjelp (UNOCHA) var tidli-

gere blant de fem største multilaterale mottakerne, men bistand gjennom denne organisasjonen gikk fra 2007 til 2008 ned fra 545 til 439 mill. kroner.

Norsk støtte til globale fond i 2008 var rettet mot de samme tre store initiativene som i 2007. Den globale vaksine og immuniseringsalliansen (GAVI) ble støttet med 472,5 mill. kroner og det globale fondet for aids, tuberkulose og malaria (GFATM) med 375 mill. kroner. I alt 70 mill. kroner ble i 2008 kanalisert gjennom «Fast Track» initiativet for grunnutdanning. Støtten til de globale fondene blir kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner som Verdensbanken, UNICEF og WHO, men forvaltes av egne styrever.

Tabell 7.5 Norske frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand, 2005–2008 (tall i mill. kroner)

NGO	2005	2006	2007	2008
Kirkens Nødhjelp	392	479	433	485
Flyktningshjelpen	344	434	488	476
Norges Røde Kors	447	417	386	413
Norsk Folkehjelp	357	420	403	385
Redd Barna Norge	187	178	197	223
Bistandsnemnda	145	141	140	142

De norske frivillige organisasjonene mottok også i 2008 støtte fra en rekke ulike kapittelposter, med et samlet volum på omtrent samme nivå som året før (jfr. tab. 8.4). De fire største organisasjonene mottok til sammen omkring halvdelen av denne bistanden. Hovedtyngden av støtten til disse fire aktørene kom fra de globale postene for humanitær bistand, men de var også mottakere av nesten en fjerdedel av bevilgningen for sivilt samfunn forvaltet av Norad. Regnskogfondet forvaltet nesten 83 mill. kroner i 2008; en økning på omkring 25 mill. sammenliknet med 2007. Ordningen for overgangsbistand var i 2008 en viktig finansieringskilde

spesielt for Flyktningshjelpen og Redd Barna. Det vises til vedlegg 4 for en mer detaljert oversikt.

Tverrgående hensyn og målgrupper

Støtten til tiltak som har flykninger som eksplisitt målgruppe, utgjorde i 2008 omkring 1,7 mrd. kroner, dvs. 10,4 pst. av total bilateral bistand. Støtten til urfolk utgjorde omkring 0,5 mrd. kroner, dvs. 3,4 pst. av total bilateral bistand. Støtten til barn utgjorde i 2008 nesten tre mrd. kroner, dvs. 18 pst. av total bilateral bistand – en økning fra 13 pst. i 2007. Støtten til funksjonshemmede utgjorde i

2008, 274 mill. kroner, dvs. 1,7 pst. av total bilateral bistand. Det gjøres oppmerksom på at i bistandsstatistikken kan et tiltak være rettet mot flere målgrupper samtidig.

Regjeringens satsingsområder

Norsk bistand opprettholdt i 2008 betydelig fokus på de fem satsingsområdene for oppfølging av regjeringsplattformen fra Soria Moria:

- Klima, miljø og bærekraftig utvikling;
- Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand;
- Olje og ren energi;
- Kvinner og likestilling;
- Godt styresett og kamp mot korrupsjon.

Satsingsområdene er ikke begrenset til bestemte budsjettposter eller kanaler, men følges opp gjennom et bredt utvalg av virkemidler, inkludert økonomisk støtte til operasjonelle tiltak, dialogarbeid og mobilisering av sektorfaglig kompetanse i bistandsforvaltningen. Et siktemål har vært å bidra til større sammenheng mellom utenrikspolitikk og utviklingspolitikk, mellom bilateral og multilateral bistand, og mellom den langsiktige bistanden og vår humanitære innsats.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling

Siden handlingsplanen for miljørettet utviklings-samarbeid ble lagt fram i juni 2006 har den samlede bistanden til miljørettet utviklingssamarbeid økt kraftig, inkludert regjeringens klima og skogsatsning, og utgjorde i 2008 til sammen vel 2,96 mrd. kroner.

Formålet med regjeringens klima- og skoginitiativ er å gi et merkbart bidrag i kampen mot global oppvarming. De klimamessige målene vil derfor være avgjørende for beslutninger knyttet til finansiering av tiltak. I tillegg er bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping også et viktig overordnet mål for innsatsen. I iverksettingen av klima- og skoginitiativet arbeider man derfor for at klimapolitikken og utviklingspolitikken skal være gjensidig underbyggende.

Norge finansierer blant annet et nytt FN-program som samarbeider med regjeringer i ni utviklingsland om utforming av nasjonale strategier for reduserte utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse (REDD). FN-programmet samarbeider med et lignende initiativ i Verdensbanken, «Forest Carbon Partnership Facility» (FCPF), som også mottar norsk støtte, hvor 37 utviklingsland er med. Både FN og Verdensbankens programmer bistår utviklingsland med kapasitets- og kompetan-

sebygging i forbindelse med deres innsats for å redusere utslipp fra avskoging og skogforringelse. Ulike aktører i det sivile samfunn, inkludert representanter for urfolk, deltar også i utformingen og gjennomføring av strategiene. Klima- og skogmidlene bidrar også til Congo Basin Forest Fund (CBFF), et fond for vern og bærekraftig forvaltning av Kongobassens skogområder. Det er i tillegg innledet bilateralt samarbeid med Brasil og Tanzania, som vil få et økende omfang de nærmeste årene.

Oppfølgingen av satsningen på ren energi tok i 2008 bl.a. form av støtte via det internasjonale partnerskapet for fornybar energi og energieffektivitet (Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership) til prosjekter i blant annet Kina, India, Brasil og i Afrika sør for Sahara. Norge var dette året også med på opprettelsen av et innovativt fond for fornybar energi og energieffektivitet i utviklingsland, hvis formål er å reise kommersiell kapital for investeringer i klimatiltak og ren energi.

Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand

Regjeringen ved Utenriksministeren la i september 2008 frem en humanitær strategi («Norsk humanitær politikk»), som første i sitt slag. Strategien gir retningen for Norges humanitære politikk og bistand i de kommende årene og ligger til grunn for Stortingsmelding nr. 40 (2008-09) om norsk humanitær politikk. Som ledd i oppfølgingen av Stortingsmelding nr. 9 (2007-2008) om norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer, styrket Norge satsingen på klimatilpasning og samarbeid med FNs klimapanel (IPCC) og Røde Kors-systemet, og det ble innledet bilateralt samarbeid med Cuba, Bangladesh, Vietnam og Kina.

Norsk humanitært diplomati hadde i 2008 en rekke positive resultater. Norge arbeidet aktivt for å fremme beskyttelse av sivile og tilgang for humanitære aktører i flere land, bl.a. Sri Lanka, Sudan og Somalia. I dialog med FN og ASEAN-landene bidro Norge til å sikre tilgangen for humanitære aktører etter syklonen Nargis i Burma. Klaseammunisjonskonvensjonen ble ferdigforhandlet i Dublin i mai 2008 og undertegnet i Oslo 3. desember 2008. Konvensjonen innebærer et totalforbud for hele kategorien av klaseammunisjon. Norge har spilt en ledersrolle i fremforhandling av konvensjonen, og arbeider aktivt videre for at konvensjonen skal tre i kraft så snart som mulig. Norge leder blant annet gruppen som forbereder det første statspartsmøtet for konvensjonen i Laos i 2010. Norge ble utpekt til president for Minekonvensjonen for perioden 2009-2010.

Arbeidet med å fremme en kjønns sensitiv humanitær innsats ble prioritert, med utgangspunkt i Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet og andre relevante standarder. Med utgangspunkt i den alvorlige situasjonen i den demokratiske republikken Kongo hadde Norge særlig oppmerksomhet på tiltak mot seksualisert vold i konflikt, og tok dette opp under politisk besøk til landet. Norge støtter også FN-initiativet som griper tak i denne typen vold.

Som respons på den globale matvarekrisen ble det gitt et større bidrag til World Food Programme (WFP), øremerket Zimbabwe, Den demokratiske republikken Kongo (DRC), Sudan, Somalia og Kenya. Videre ble det gitt ekstraordinære humanitære bidrag til hjelpearbeidet i Georgia, Kenya, Zimbabwe, Burma og Kina.

Den humanitære bistanden til Afghanistan ble økt betydelig gjennom året, bl.a. gjennom støtte til FNs humanitære appeller. Norge var den klart største giveren og en pådriver for å styrke den humanitære koordineringen i regi av FN, noe som gradvis har fremmet en mer effektiv innsats.

Det ble gitt bidrag til FNs nødhjelpsfond (CERF) på 300 mill. kroner tidlig på året. Den norske andelen av CERF-bidragene var i 2008 på 12 pst., og Norge var fjerde største giver til fondet. Store kjernebidrag til FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), FN-organisasjonen for koordinering av humanitær hjelp (OCHA) og ikke øremerkede bidrag til FNs konsoliderte appeller ble videreført. Det ble også gitt generelle bidrag til Den internasjonale Røde Kors komitéen (ICRC). Norge støttet også humanitære landfond bl.a. i Sudan og Den demokratiske republikken Kongo, og deltok i arbeidet for å effektivisere disse fondene.

Oppfølging av Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av den humanitære bistanden ble prioritert. I tillegg til aktivt å bidra til selve arbeidet, ble det gradvis satt i gang tiltak for å følge opp konklusjonene i rapporten. Mange av tiltakene i den humanitære strategien og stortingsmeldingen er direkte oppfølging av forvaltningsrevisjonen.

Olje og ren energi

Dette satsingsområdet ble i 2008 helhetlig fulgt opp gjennom programmene Ren Energi for Utvikling og Olje for Utvikling.

Siden opprettelsen av Olje for Utvikling (OfU) i 2005 har etterspørselen etter norsk assistanse på området vært sterkt økende. OfU samarbeidet i 2008 med 25 oljeproduerende utviklingsland innenfor ressursforvaltning, miljøforvaltning, inntektsforvaltning og lokal verdiskapning. Størstede-

len av de 205 millionene som ble brukt over programmet var rettet mot 10 land. Ghana ble i mars 2008 OfUs tiende hovedsamarbeidsland. På Øst-Timor ble det høsten 2008 enighet om videreføring av samarbeidet gjennom et nytt femårsprogram for kapasitetsbygging. Iverksettingen har en bred tilnærming og det legges vekt på institusjonssamarbeid.

På norsk side er Oljedirektoratet og Petrad sentrale aktører. Et viktig tilskudd til OfUs generelle kapasitetsbyggingstilbud var utvikling av en rekke undervisningsmoduler i regi av Petrad. Disse modulene dekker kjernetemaer som anti-korrupsjon, miljøforvaltning, ressursforvaltning, lokal industriutvikling og inntektsforvaltning og kan tilpasses til det enkelte lands behov.

Norske og internasjonale frivillige organisasjoner mottok 20 mill. kroner til å drive kapasitetsbygging av partnere i det sivile samfunn i samarbeidslandene, og de fleste prosjektene inkluderer korrupsjonsbekjempelse og miljøvern. OfU fortsatte samarbeidet med Verdensbanken gjennom «Petroleum Governance Initiative» og har også nær kontakt med IMF og EITI-sekretariatet.

Initiativet Ren energi for utvikling danner rammen rundt en tung satsing på å utnytte norsk kompetanse på forvaltning av energiressurser. Det er utarbeidet en tiltaksplan hvor det er lagt stor vekt på å utnytte den betydelige kompetansen Norge har innenfor forvaltning av energiressurser, utbygging og drift av vannkraft og andre rene energikilder som sol og vind.

Gjennom tett samarbeid og dialog med energiindustrien er bruken av bistanden blitt mer strategisk, og tilrettelegger for kommersielle investeringer i ren energi i utviklingsland. I 2008 ble det arrangert en delegasjonsreise for næringslivet til Nepal for å bidra til slike investeringer. I samarbeid med Norfund startet Trønder Energi byggingen av et vannkraftverk i Uganda, som etter planen skal settes i drift i 2009. Dette forventes å produsere ren energi som vil dekke ca. 7 pst. av landets elektrisitetsbehov. Øst Timors første vannkraftverk, finansiert av Norge, ble åpnet i november. Kraftverket er bygget med stor innsats fra den lokale befolkningen og blir bidro trolig til at stridighetene i landet i mai 2006. Gjennom Norfund /SN Power Invest bidrar Norge også til investeringer i vannkraft i bl.a. Peru, Chile, Filippinene og India. Norfund arbeidet i 2008 med en ny struktur for å øke SN Powers innsats i Afrika og Latin-Amerika. Norge støtter også ulike programmer for utbygging av energi for de fattige på landsbygda med mikrovannkraft og sol, f.eks. i Nepal, Tanzania og prosjektet til Scatec i India. I Mosambik støtter

Norge et regionalt program for spredning av mer effektive vedovner.

Ambassadene i Mosambik, Tanzania og Uganda er styrket for å kunne øke omfanget på samarbeidet innenfor klima og ren energi, dette har ført til at aktivitetsnivået på samarbeidet har økt. I Mosambik, Tanzania, Uganda, Nepal og Øst-Timor støtter Norge ulike programmer rettet mot kapasitetsbygging, med NVE som en sentral partner. I Uganda er Statkraft partner i et program for å øke effektiviteten i driften av overføringsnett. Samarbeidet i Uganda omfatter også støtte til planlegging av overføringslinjer og distribusjonsnett i distriktene.

På regionalt nivå har Norge bidratt til kapasitetsbygging, særlig rettet mot markedsbaserte handelssystemer for kraft og opplæring på krafthandelsområdet i det sørlige Afrika (SADC), Nilen-samarbeidet og i Sør-Asia. Samarbeidet med SADC inkluderer også et initiativ for å utnytte den grønne utviklingsmekanismen i Kyoto avtalen. Norge har også et samarbeid med Verdensbanken innenfor SADC for utbygging av regionale kraftledninger, som kan bidra til mer effektivt regionalt kraftsamarbeid.

Norge støtter ulike programmer for klima og ren energi i Verdensbanken og den Asiatiske utviklingsbanken, og arbeidet med å styrke den Afrikanske utviklingsbanken innenfor ren energi. Norge er største bidragsyter til UNDPs miljø- og energifond. Det har vært en tett dialog med de frivillige organisasjonene om hvordan de best kan bidra til den norske satsingen på ren energi.

Kvinner og likestilling

Regjeringen lanserte i januar 2008 den første norske stortingsmeldingen om kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken, St.meld. nr 11 (2007-2008): På like vilkår. Stortingsdebatten om meldingen viste at det er bred politisk enighet om fokuset på kvinner og likestilling i bistanden. Stortingsmeldingen representerer et helhetlig og overgripende politisk rammeverk og forankring i Stortinget for iverksetting av handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007-2009) og handlingsplanene om kvinner, fred og sikkerhet, menneskehandel, og kjønnslemlestelse.

Handlingsplanene har blitt fulgt opp gjennom en tydelig norsk profil i internasjonale og multilaterale fora. Sentrale innsatser var i 2008 knyttet til oppfølging av resolusjonene til FNs sikkerhetsråd om kvinner, fred og sikkerhet og om seksuell vold med vekt på Sudan og DR Kongo, integrering av kvinner og likestilling som tema i sentrale internasjonale prosesser blant annet om finansiering for utvikling, bistandseffektivitet, og kampanjen for

tusenårs mål 3. Dette inkluderte sentrale tema som økonomisk likestilling, økonomiske rettigheter, kvinners rolle som matprodusenter, entreprenørskap og handel, sysselsetting og arbeidstakerrettigheter, kjønns sensitiv forvaltning av offentlige budsjetter og finansiering av kvinneorganisasjoner. Gjennom et eget arrangement i tilknytning til den internasjonale konferansen om finansiering for utvikling i Doha satte Norge søkelyset på kvinners rolle i økonomisk vekst i krisetider.

Norge har fortsatt sitt pådriverarbeid for reform og styrking av FNs likestillingsarbeid, og kjernestøtten til FNs kvinnefond UNIFEM har blitt økt fra 18 mill. kroner i 2005 til 75 mill. kroner i 2008. Ambassadene retter i deres rapportering stor oppmerksomhet mot likestilling, menneskerettighetssituasjonen for seksuelle minoriteter og tiltak mot menneskehandel og kvinnelig kjønnslemlestelse. Det er fortsatt en utfordring å fremme likestilling som en integrert dimensjon innenfor andre samarbeidssektorer. Det knytter seg imidlertid forventninger til effekten av Norads «likestillingsvask» av utvalgte ambassaders porteføljer og tilhørende opplæringstiltak. Dette har blitt mottatt som et nyskapende virkemiddel for styrket integrering i det bilaterale utviklingssamarbeidet. For mer utfyllende rapportering henvises til kap. 11 (likestilling) og omtalen under de enkelte budsjettposter.

Godt styresett og anti-korrupsjon

Internasjonalt har Norge arbeidet aktivt for global tilslutning til og praktisk iverksetting av FNs anti-korrupsjonskonvensjon og arbeidet mot ulovlig kapitalflyt. I 2008 bidro Norge til etablering av en internasjonal spesialenhet for finansiell integritet og økonomisk utvikling. Norge har slik gått i breisjen for å fremme den internasjonale diskusjonen om ulovlig kapitalflyt og om skatteparadisers rolle. I 2008 nedsatte Regjeringen et eget utvalg for å utrede kapitalflukt.

Gjennom en rekke tiltak for å fremme godt styresett, f. eks støtte til nasjonale anti-korrupsjonsbyråer, støtte til finansforvaltnings- og økonomistyringssystemer og støtte til revisjon, har Norge også bidratt til å styrke finansforvaltningen i utviklingsland. De senere årene er tilskuddforvaltningen styrket fra norsk side, både når det gjelder vurderinger i forkant og når det gjelder oppfølging der det er mistanke om økonomisk mislighold som involverer norske midler.

Norsk støtte på styresettområdet spenner fra anti-korrupsjon, finansforvaltning, styrking av rettsstaten og respekt for menneskerettighetene, til utvikling av en mer kritisk presse og et levedyktig sivilt samfunn. I løpet av 2008 ble det konstatert at

antallet tiltak i mange tilfeller er for stort og at forvaltningen av dem legger beslag på betydelige ressurser. Det er ofte svak arbeidsdeling mellom ulike givere på dette feltet. I 2008 startet Norge derfor en prosess for å trappe ned antallet enkeltstående tiltak, og rette fokus mot innsatsområder hvor norsk innsats kan gjøre en forskjell. Støtte til gjennomføring av frie valg o.l. vil kunne fortsette som før.

Arbeidet for de helserelevante tusenårsmålene

De helserelevante tusenårsmålene, spesielt de som gjelder barne- og mødredødelighet, er de av FNs tusenårsmål som fortsatt er lengst fra måloppnåelse. Fra norsk side ble det i 2008 bevilget 500 mill. kroner til tusenårsmål 4 og 5 om bedre barne- og mødre helse. Det er gitt tilsagn om støtte på i alt 1 mrd. USD frem til 2015. En rekke andre bevilgninger som for eksempel til vaksiner, hiv og aids og multilateral bistand bidrar også til de helserelevante tusenårsmålene. Mangel på helsepersonell utgjør en stor utfordring i mange utviklingsland. Norsk støtte til den globale helsearbeideralliansen ble videreført med 20 mill. kroner i 2008.

I oppfølgingen av en rapport fra «det globale nettverket for statsledere,» et initiativ fra Statsminister Stoltenberg, ble det nedsatt en høynivågruppe for innovativ finansiering av helsesystemer under ledelse av presidenten i Verdensbanken og Storbritannias statsminister. Gruppen ser på behovet for finansiering for å nå de helserelevante tusenårsmålene og hvordan eksisterende og nye bidrag mer effektivt kan bidra til robust og langsiktig helsesystemstyrking basert på nasjonale planer. Ved politisk mobilisering har gruppen lyktes med å gi barn og mødre høy internasjonal prioritet.

Utvikling av nye og innovative former for finansiering vil være avgjørende for å forbedre bruken av, tilgangen til og kvaliteten på grunnleggende helsetjenester.

Gjennom et flergiverfond i Verdensbanken, etter initiativ fra Norge, utvikles og iverksettes finansieringsmodeller i første omgang i fire land, Afghanistan, Zambia, Rwanda og Eritrea. Det har vært stor interesse for ordningen blant utviklingsland og det arbeides for å inkludere flere land. Seminarer i Afrika og Asia med tanke på «sør-sør læring» er gjennomført. Verdensbanken har også opprettet et internasjonalt nettverk, Inter Agency Working Group, for institusjoner som er interessert eller involvert i resultatbasert finansiering. Norsk støtte til fondet utgjorde 220 mill. kroner i 2008. Andre giverland vurderer å bidra og Storbritannia sluttet seg til fondet i 2009.

Som en respons på behovet for en mer effektiv og koordinert tilnærming i gjennomføringen av

internasjonale initiativ og bistand til nasjonale planer har «International Health Partnership» med base i Verdens helseorganisasjon blitt etablert. Partnerskapet er en paraply for de mange initiativ innen global helse de siste årene og har som målsetting å arbeide for å styrke givernes oppslutning rundt én nasjonal helseplan basert på nasjonale prioriteringer og som giverne forplikter seg til å bruke som inngangsporten for sin støtte til helse i det aktuelle land. Norge har tilsluttet seg til dette arbeidet på globalt nivå og støttet partnerskapet med 21 mill. kroner i 2008. Partnerskapet er sekretariat for høynivågruppen for innovativ finansiering av helsesystemer.

Utgangspunktet for det bilaterale helsesamarbeidet med Tanzania, Nigeria, India og Pakistan er at dette er land med høy barnedødelighet, og at det eksisterer politisk lederskap og vilje til å samarbeide med internasjonale, nasjonale og lokale partnere for å nå målet om å redusere barnedødeligheten med 2/3 og mødredødeligheten med 3/4 innen 2015. Støtten til disse landene utgjorde til sammen 176,5 mill. kroner i 2008.

Arbeidet for de helserelevante tusenårsmålene omfatter også innsatsen gjennom de globale helseordningene med Den globale vaksinealliansen, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria og legemiddelinnkjøpsordningen UNITAID som de viktigste. Norsk støtte utgjorde 1 015 mill. kroner i 2008. Gjennom internasjonal mobilisering for vaksiner er det over perioden 1999-2009 oppnådd 90 pst. reduksjon i meslinger Sør for Sahara. For å styrke og sikre helsetjenester og helsesystemer generelt, og for aidssyke spesielt, ble Norge i 2008 med i nettverket som Frankrike har tatt initiativ til for helseinstitusjonssamarbeid, («Esther»). Nettverket fokuserer på utveksling av erfaring, kompetanse og personell mellom helseinstitusjoner både i nord- og sør. Et eget utvekslingsprogram for helsepersonell ble opprettet under Fredskorpset.

Andre viktige innsatsområder

I tillegg til å opprettholde stor oppmerksomhet mot hovedprioriteringene, har bistand til andre innsatsområder som tradisjonelt har vært viktige i norsk bistand, også blitt videreført på et høyt nivå.

Norge har videreført støtten til utdanning, og var i 2008 blant de ti største bilaterale bidragsyterne til denne sektoren. I tillegg kommer bistand gjennom multilaterale organisasjoner. Det er spesielt lagt stor vekt på jenters utdanning, og på utdanning av barn i sårbare stater og konfliktområder. Norge var den klart største giver til Unicefs arbeid med grunnutdanning og likestilling – og bidro med

over halve budsjettet (64 mill. USD av 122 mill. USD). Norges bidrag til utdanning i sårbare stater og konfliktområder økte fra omlag 269 mill. kroner i 2005 til 327 mill. kroner i 2008.

I forhold til barns rettigheter bidro Norge i 2008 aktivt i internasjonale prosesser, spesielt gjennom FN og UNICEF for å løfte frem nye beskyttelsesutfordringer og påvirke relevante beslutninger og politikk. Norge var også en synlig aktør i prosessen ledet av FN for økt oppmerksomhet mot følgene for barn av endrede konfliktmønstre, herunder seksualisert vold. Norge støttet ulike tiltak for å styrke gjennomføringen av SR resolusjon 1612 om barn og væpnet konflikt. Betydelig støtte til utdanning av barn i konfliktrammede land og partnerskap med andre giverland og frivillige organisasjoner var et viktig bidrag til barns beskyttelse. Norge fortsatte det internasjonale engasjementet for oppfølgingen av FN-studien om vold mot barn. Tematikken ble også tatt opp i de bilaterale menneskerettighetsdialogene, spesielt i Indonesia.

I tråd med Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009), engasjerte Norge seg i politisk og normativt samarbeid på feltet i bilaterale, regionale og multilaterale fora. Det ble i 2008 også gitt omkring 55 mill. kroner i tilskudd til 40 prosjekter mot menneskehandel i regi av FN-organer, andre internasjonale organisasjoner og frivillige organisasjoner. Formålet med tiltakene var i hovedsak å hindre rekruttering av nye ofre i opprinnelsesland. I tillegg har innsatsen gitt bistand og beskyttelse samt tilbud om retur og reintegrering i hjemlandet til mennesker som har vært utsatt for menneskehandel.

Hiv- og aidsinnsatsen ble videreført på et høyt nivå i 2008, og var nært knyttet til satsingen på de helserelevante tusenårsmålene. I tråd med «posisjonsnotat for utviklingssamarbeid – norsk hiv- og aidspolitik (2006)» er arbeidet med forebygging prioritert, med vekt på støtte til utsatte grupper som opplever stigmatisering og diskriminering. Forebygging av smitte relatert til sprøytebrukere i rusmiljø blir gitt særlig oppmerksomhet, og tiltak gjennom FNs program for narkotika og kriminalitet og Clinton stiftelsen har blitt støttet. Norge deltok videre i en internasjonal arbeidsgruppe om reiserestriksjoner for mennesker med hiv og aids, og medvirket til at restriktiv praksis på området i land som Kina og USA ble tatt opp på politisk nivå. Sentrale multilaterale kanaler er FNs aidsprogram og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria vedtok begge likestillingsstrategier som redskap for forebygging av hivsmitte blant kvinner og jenter. Behandling av gravide kvinner som er hivsmittet og behandling av nyfødte som har vært utsatt for hiv smitte, reduserer risikoen for overfø-

ring av hiv fra mor til barn betydelig. Norsk samarbeid med bl.a. Clintons stiftelse om denne utfordringen ble videreført. Norge deltok i politikkkutforming gjennom styrearbeid i flere globale fond.

Norge arbeidet i 2008 aktivt for å øke næringslivets investeringer i utviklingsland. Midler fra bistandsbudsjettet ble benyttet i samfinansiering med midler fra kommersielle aktører i et offentlig-privat-samarbeid (OPS) for utvikling. Det er etablert et samarbeid med Yara innen landbruksutvikling og investering i infrastruktur i Øst Afrika. Liknende samarbeid er etablert med Nortura, Green Resources, Honningsentralen og Mester Grønn. Norsk Mikro Finans-initiativet er nå etablert og forventes å starte sine investeringer gjennom en rekke mikrofinansinstitusjoner. Norfund som er regjeringens viktigste virkemiddel for støtte til næringsutvikling i utviklingsland kan vise til gode resultater og har gjennom selskaper de er medeier i bidratt til etablering av nesten 250 00 arbeidsplasser i utviklingsland. Norad og Toll- og avgiftsdirektoratet har startet et samarbeid for å fremme bruk av ordningen om preferanser for import fra utviklingsland, og bruk av garantistøtten for import til Norge har økt betydelig for import av produkter som kjøtt og sjømat.

Når det gjelder gjeldsslette er Norge fortsatt toneangivende i internasjonal sammenheng. Summen av sletting av norske fordringer i perioden 2005-08 utgjorde til sammen 864,7 mill. kroner. Utenriksdepartementet undertegnet i desember 2008 en avtale med FN/UNCTAD om et program som skal utrede internasjonale kriterier for ansvarlig lånegivning og «illegitim» gjeld.

Norge er med i styringsgruppen for Globalt forum for migrasjon og utvikling, og bidrar årlig faglig og finansielt til forumets arbeid. Norge legger særlig vekt på de utviklingsfremmende effektene ved migrasjon og hvordan disse kan maksimiseres. Utenriksdepartementet vektlegger også betydningen av bedre involvering av diasporaen i utviklingssamarbeidet. Et pilot prosjekt i Pakistan ble opprettet i 2008, for å gi erfaringer innen utviklingssamarbeid mellom myndighetene og diasporamiljøet, basert på en «50-50» finansiering fra private og offentlige midler. Private pengeoverføringer fra diasporamiljøene utgjør en av de største pengestrømmene inn til fattige land. Internasjonalt utgjør de private pengeoverføringene fra om lag 200 mill. migranter i verden minst 300 mrd. USD. Dette er mer enn tre ganger så mye som all internasjonal bistand til sammen. Utenriksdepartementet har samarbeidet med «Finansportalen.no» om mulighetene for en nettbasert veiledningstjeneste for sammenligning av priser og kvalitet på tjenester for pengeoverføringer til utviklingsland.

Del II
Nærmere om budsjettforslaget

Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten

Utgifter under programkategori 02.00 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
100	Utenriksdepartementet	1 643 029	1 609 287	1 758 695	9,3
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	11 760	25 035	25 534	2,0
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	4 106	8 248	8 413	2,0
Sum kategori 02.00		1 658 895	1 642 570	1 792 642	9,1

Utgiftene under programkategori 02.00 foreslås økt totalt med 9,1 pst.

Mål

- Effektiv ivaretagelse av norske interesser i det internasjonale samfunn gjennom bilaterale forbindelser med andre stater og medlemskap i multilaterale organisasjoner.
- Hensiktsmessig organisering av virksomheten i de faglige og administrative enheter.
- Effektiv bistand til norske borgere og norsk næringsliv i deres kontakt med og forhold til utenlandske myndigheter, institusjoner og personer.
- Videreutvikling av den etablerte krisehåndteringsorganisasjonen med sikte på å kunne møte utfordringene knyttet til å bistå norske borgere som blir rammet av krisesituasjoner i utlandet.
- Hensiktsmessig ivaretagelse av utenriktjenestens oppgaver på utlendingsfeltet.
- God rekruttering, personalforvaltning og kompetanseutvikling i utenriktjenesten for å tiltrekke seg og beholde godt kvalifisert arbeidskraft, og sikre en målrettet og kostnadseffektiv utnyttelse av tjenestens samlede ressurser.
- Utvikle system for informasjons- og dokumentbehandling tilpasset en global utenriktjeneste.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementet er ansvarlig for den samlede utenrikspolitikk og utviklingspolitikk hjemme

og ute, samt en rekke forvaltningsoppgaver og ulike støttefunksjoner for hele utenriktjenesten.

Utenriktjenesten må til enhver tid være seg bevisst hvilke oppgaver den skal påta seg for å ivareta Norges interesser i utlandet på en best mulig måte. Det foretas en løpende vurdering av hvordan de gitte ressurser best kan disponeres for å ivareta eksisterende og nye oppgaver og utfordringer som utenriksforvaltningen stilles overfor. I en verden i stadig raskere endring er evnen til omstilling og fleksibilitet av stadig økende betydning for at ressursene både politisk og geografisk settes inn der det er størst behov for dem. Departementet vurderer således kontinuerlig Norges representasjon og former for nærvær i de forskjellige land for å sikre en effektiv ressursutnyttelse og et uteapparat som er satt opp for å håndtere dagens utfordringer samtidig som viktige målsettinger for regjeringen ivaretas. Som ledd i dette vurderes alternative former for diplomatisk tilstedeværelse i utlandet, og enklere og mer fleksible etableringsformer er satt opp og testes ut. I tillegg testes ut en forenkling av arbeidsprosessene ved utenriksstasjonene og en mer hensiktsmessig og ressursbesparende arbeidsdeling mellom hjemme- og uteapparat. Videreutviklingen av utenriktjenesten som en åpen, dynamisk og fremtidsrettet kunnskapsorganisasjon fortsetter. En reorganisering av departementet ble gjennomført i 2006. Den nye organisasjonen avspeiler Regjeringens politiske satsningsområder, samtidig som utenriktjenestens regulære forvaltningsoppgaver ivaretas. Endringene har bidratt til større fleksibilitet i organisasjonen og

større vekt på strategisk ledelse. Arbeidet med styrket bruk av alternative arbeidsformer med vekt på prosjektorganisering, bruk av midlertidige og permanente tverrfaglige arbeidsgrupper og team, samt løpende samhandling mellom departementet og utenriksstasjonene har fortsatt prioritet. I de siste par årene har også departementet prioritert arbeidet med å gjøre utenriksstasjonenes virksomhet mer åpen, tilgjengelig og publikumsvennlig. Denne åpenhetslinjen er konkretisert på mange måter og nivåer, ikke minst ved opprettelsen av en egen kommunikasjonsenhet og økt vektlegging av informasjons- og kommunikasjonsarbeid generelt.

Norske utenriksstasjoner og representanter for norske myndigheter er blitt et mulig mål for personer og grupperinger som ønsker å skade norske interesser. Dette har gjort at departementets sikkerhetsarbeid, herunder arbeidet med sikkerhet på delegasjonsreiser og styrking av den generelle sikringen av norske utenriksstasjoner og tjenesteboliger, gis meget høy prioritet.

Utenriksstasjonen utgjør en betydelig gren av utlendingsforvaltningen. Utenriksstasjonene er førstelinjetjenesten for utlendinger som ønsker å besøke eller flytte til Norge. Utenriksstasjonene fatter førsteinstansvedtak i visumsaker, og er saksforberedende instans for alle utlendingssaker fremmet utenfor Norge. Stasjonene forbereder slike saker for vedtak i Utlendingsdirektoratet og i Politiet ved å innhente og verifisere opplysninger, og å intervju søkere. Stasjonene bistår også i arbeidet med retur av personer uten lovlig opphold.

Økt migrasjon er et av de tydeligste utslagene av en globalisert verden. Det har gitt en naturlig vekst i saksinngangen på utlendingsfeltet de siste årene. Håndteringen av volumveksten har skapt krevende utfordringer for en tverrdepartemental forvaltning. På denne bakgrunn er det igangsatt et samarbeid mellom Utenriksdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Justisdepartementet med underliggende etater, for en bred gjennomgang av saksflyten på området (SVAR-prosjektet). Arbeidet med prosjektet har synliggjort den betydelige innsatsen som utføres av ansatte ved utenriksstasjonene på feltet. Prosjektets analyser viser behov for et tettere samarbeid og mer hensiktsmessig arbeidsdeling innen forvaltningen. Man er nå inne i en fase der konkrete tiltak vil bli vurdert.

På tvers av etatene jobbes det med å fornye utlendingsforvaltningen gjennom et omfattende program for elektronisk saksbehandling (EFFEKT). Programmet er organisert av Utlendingsdirektoratet, og består av en rekke delpro-

sjekter som har til hensikt å fremme effektivitet og økt brukerservice i forvaltningen. Arbeidet har derfor også stor relevans for SVAR-prosjektet. Utenriksdepartementet deltar i mange av prosjektprogrammets fora. Ett av de viktigste delprosjektene, er utviklingen av en løsning for å søke om visum eller oppholdstillatelse via internett. Dette kan på sikt få positiv betydning for utenriksstasjonenes arbeidsbyrde, og gi et bedret servicenivå for søkerne.

I løpet av 2010 vil Schengen-landene igangsette opptak av biometriske data fra visumsøkere ved utenriksstasjonene, til en felles Schengen-database for visumsøknader. Dette vil gi et forbedret kontrollnivå i saksbehandlingen, men samtidig kreve større innsats ved utenriksstasjonene. Alle første-gangssøkere må møte opp personlig, og det vil etableres enkelte nye arbeidsprosesser ved stasjonene. Utstyr for opptak av biometri er utplassert på de fleste av de norske utenriksstasjonene. Utstyret er klart til å bli tatt i bruk, slik at Norge vil være i stand til å oppfylle sine internasjonale forpliktelser som følger av Schengen-samarbeidet. Utrulling av biometriopptak vil starte ved stasjonene i Nord-Afrika.

Det nordiske samarbeidet om representasjonsavtaler videreføres. De nordiske land representerer hverandre gjensidig i utvalgte land for å skape en bedre brukerservice, mer effektiv saksbehandling og mer profesjonelle fagmiljøer.

Utenriksdepartementet er ansvarlig for håndtering av nødssituasjoner i utlandet, og har utviklet en krisehåndteringsorganisasjon som ved behov har vist seg å fungere godt. Et økende antall norske borgere reiser eller bosetter seg i utlandet. Sterke bånd mellom norske borgere og andre land, kombinert med terrorfare og hyppige naturkatastrofer i mange deler av verden, stiller stadig større krav til norske myndigheters evne til konsulær bistand og krisehåndtering. Dette arbeidet har fortsatt høy prioritet.

Utenriksdepartementet arbeider aktivt for å rekruttere flere medarbeidere fra etniske minoritetsgrupper, herunder nordmenn med innvandrerbakgrunn. Det legges også vekt på å rekruttere kvinnelige ledere både i departementet og ved utenriksstasjonene, og å tilstrebe en likelig kjønnsfordeling på alle nivåer. Videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak hjemme og ute har fortsatt høy prioritet.

Nye teknologiske løsninger på flere områder stiller andre krav til medarbeidere, og vil bidra til effektivisering av utenriksstasjonen over tid. Utenriksstasjonen vil også i 2010 ha fokus på HMS-arbeidet. Oppfølgingen av arbeidsmiljøkartleggingene de seneste år vil ha høy prioritet.

Rapport 2008

I 2006/2007 ble det gjennomført en større omorganisering av departementet. Det ble innført en ny organisasjonsstruktur som reflekterer regjeringens politiske prioriteringer og bidrar til en mer effektiv utnyttelse av de samlede ressursene. Endringene har også bidratt til fleksibilitet i organisasjonen og større vekt på strategisk ledelse. Det er også lagt vekt på å innføre alternative arbeidsformer i departementet. Siden 2007 er det særlig nettverket av Norges utenriksstasjoner som har vært gjenstand for organisatoriske endringer. Siktemålet har også her vært en mer effektiv ressursutnyttelse og ivaretagelse av politiske prioriteringer og forvaltningsoppgaver samtidig som en har tilstrebet en tettere integrering av departementet og utenriksstasjonene. Iverksatte tiltak i uteapparatet i siste periode omfatter vedtak om opprettelse av ambassade i Astana, Kasakhstan. Videre er det i 2008 gjennomført opprettelse av generalkonsulat i Guangzhou, Kina og i Alicante, Spania. Norges representasjoner i Bogota, Colombia og Prishtina, Kosovo er oppgradert til fullverdige selvstendige ambassader. Et antall årsverk fra enkelte fagstasjoner er inndratt og omdisponert til andre stasjoner.

Arbeidet med å sikre en effektiv håndtering av kriser i utlandet ble videreført i 2009, blant annet gjennom fokus på opplæring og øvelser. Videre har man prioritert arbeidet med å styrke sikkerheten for departementets ansatte under stasjonering ved utenriksstasjon og på tjenestereiser til utsatte områder.

Satsingsområder 2010

Videreutvikling av utenriksstasjonen

Videreutviklingen av utenriksstasjonen til en åpen, dynamisk og fremtidsrettet kunnskapsorganisasjon som skal løse regjeringens utenrikspolitiske oppdrag og utøve en profesjonell forvaltning, fortsetter. Målet er også i 2010 å gjennomføre nødvendige omprioriteringer både hjemme og ute, og slik sette inn ressursene der det er størst behov for dem for å møte nye utfordringer som utenriksstasjonen står overfor.

Arbeidet med styrket bruk av alternative arbeidsformer med vekt på prosjektorganisering, bruk av midlertidige og permanente tverrfaglige arbeidsgrupper og team, samt løpende samhand-

ling mellom ute- og hjemmeapparatet har fortsatt prioritert.

Departementet vil fortsatt legge stor vekt på videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak hjemme og ute, og det arbeides systematisk med å sikre likestilling i ledende posisjoner.

Styrking av utlendingsfeltet

Søknadsvolumet som håndteres av utenriksstasjonene har de senere år vært i sterk vekst. Det stiller krav til en profesjonell håndtering og koordinert samhandling med den øvrige utlendingsforvaltningen. Utenriksdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Justisdepartementet har *helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning* som felles mål. Dette skal legge til rette for bedre samordning av styring og resultatoppfølging. Utenriksdepartementet vil i lys av dette legge stor vekt på en generell styrking av utlendingsfeltet. I 2010 vil dette være særlig viktig i forbindelse med førstelinjeoppgavene knyttet til en ny elektronisk saksflyt, herunder opptak og behandling av biometriske data i visumsaksbehandlingen.

Arbeidet med sikkerhet, krisehåndtering og beredskap

For å være best mulig forberedt på ulike typer kriser som kan oppstå, legger Utenriksdepartementet stor vekt på å videreutvikle den etablerte krisehåndteringsorganisasjonen. Det vil særlig bli lagt vekt på det forebyggende sikkerhetsarbeidet, samt arbeid med forberedelser for kriser hvor også ansatte i utenriksstasjonen og deltagere i delegasjoner kan bli rammet. Instruksverket for sikkerhetsarbeid og opplæring videreutvikles, og øvelser i departementet og ved utenriksstasjonene avholdes.

Bruk av IKT i utenriksstasjonen

Departementet skal ferdigstille ny løsning og infrastruktur for gradert kommunikasjon mellom departementet og utenriksstasjonene. Gradvis utrulling av IP-telefoni på eksisterende datanett mellom departementet og utenriksstasjonene for en bedre og mer kostnadseffektiv utnyttelse av investeringene i det globale datanettet, videreføres. Innføring av biometriske data i pass og visum medfører utfordringer innen IKT-feltet.

Kap. 100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	1 576 285	1 554 487	1 699 612
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	8 430	4 790	7 443
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	17 556	16 000	16 500
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	266	800	826
71	Diverse tilskudd	37 018	32 713	33 813
72	Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	145	137	141
89	Agio/disagio	3 297		
90	Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	31	360	360
	Sum kap. 100	1 643 029	1 609 287	1 758 695

Post 01 Driftsutgifter

Det vises til omtale i innledningen under programkategoriomtalen. Posten dekker driftsutgifter for departementet og utenriksstasjonene, herunder lønn, IKT, vakthold og sikring, leie, flytteutgifter, inventar, innkjøp/drift/vedlikehold av stasjonenes bilpark, utstyr og mindre vedlikehold knyttet til kontorer og boliger, samt drift av de honorære stasjonene. Størstedelen av utgiftene under posten er bundet opp i lønnsutgifter og leieutgifter ved utenriksstasjonene.

Videre dekker posten utgifter under Særavtale i utenriksstjenesten. Avtalen omfatter de økonomiske betingelser som det utsendte personalet ved utenriksstasjonene har i tillegg til regulativlønnen. De forskjellige ytelsene i avtalen er fastlagt i forhandlinger mellom Utenriksdepartementet og de lokale arbeidstakerorganisasjonene. Ytelsene er ment å kompensere for merutgifter som følger av tjenestegjøring i utlandet.

Økningen under posten skyldes i stor grad at driftsutgiftene knyttet til utenriksstasjonene pris- og kursjusteres etter en egen modell som tar hensyn til hvert enkelt lands prisstigning fra mars 2008 til mars 2009, samt valutakursen mot NOK for samme periode. Med de store valutaendringene som har vært siste år, slår dette ekstraordinært ut for 2010-budsjettet.

Under henvisning til omtalen under kap. 3100 Utenriksstasjonene, post 02 Gebyrer for utlendingsaker ved utenriksstasjonene og post 05 Refusjon spesialutsendinger mv., foreslås merinntekts-

fullmakt under kapitlet til dekning av volumøkning av gebyrpliktige handlinger innenfor utlendingsfeltet og utgifter for andre institusjoners andel av utgiftene ved utenriksstasjon.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 1699,612 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningsforslaget omfatter midler til utredning, opplæring og kompetansebygging, diverse EØS- og internasjonale tiltak m.v.

Det foreslås avsatt midler til ordinære skjøtselarbeider på grensen mot Sverige og Finland samt til grenseoppgang av riksgrensene med Russland og Sverige. Økningen under posten skyldes i hovedsak arbeidet med grenseoppgangen mot Sverige og Russland.

Budsjett 2010

Det foreslås bevilget 7,443 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større utstyrsanskaffelser og vedlikeholdsarbeider i departementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 16,5 mill. kroner.

henhold til de forpliktelser Norge har ifølge Wienkonvensjonene om diplomatisk og konsulært samkvem.

Post 70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader

Posten dekker erstatning av skadeverk som måtte påføres utenlandske representasjoner i Norge, i

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 826 000 kroner.

Post 71 Diverse tilskudd

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
71.10	Opplysningsarbeid for fred	2 454	3 454	3 557
71.15	Nordisk samarbeid	120	120	120
71.20	Informasjon m.v. – europeisk samarbeid	5 269	5 287	5 463
71.25	Fremme av transatlantisk samarbeid	475	475	490
71.30	Tilskudd til nedrustningsformål	341	340	350
71.35	Utenrikspolitisk forskning og utvikling (FoU)	4 700	4 700	4 841
71.40	Tilskudd til europapolitisk dialog	451	450	460
71.50	NORSAR	15 772	10 300	10 700
71.55	Norsk senter for menneskerettigheter	6 087	6 087	6 287
71.60	Sosial dialog i Sentral-Europa	850	1 000	1 030
71.65	Informasjon og debatt om globalisering	500	500	515
	Sum post 71	37 018	32 713	33 813

I tillegg er det satt av 1 mill. kroner under kap. 160, post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid.

Opplysningsarbeid for fred

Tilskuddet går til frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers prosjekter for å fremme forståelse i Norge for betydningen av fred i samsvar med FNs målsettinger. Regjeringen er opptatt av de frivillige organisasjonenes deltakelse og involvering i departementets arbeid og deres kompetanse og sentrale plass når det gjelder å spre informasjon. Derfor må Norges innsats for å bidra til fred og forsoning ses i sammenheng med viktigheten av frivillige organisasjoner og andre som arbeider med nedrustning, fredsbygging, konflikthåndtering m.v.

Det foreslås avsatt 3,557 mill. kroner til formålet i 2010.

Nordisk samarbeid

Det foreslås avsatt 120 000 kroner til formålet i 2010.

Informasjon om europeisk samarbeid.

Tilskuddet går til frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers informasjonsvirksomhet overfor norske målgrupper om europeisk samarbeid. Målet med tilskuddsordningen er å stimulere til debatt i Norge om sentrale europapolitiske spørsmål, samt oppmuntre ikke-offentlige aktører til nettverksbygging i Europa. Ved tildelingen vektlegges en rimelig fordeling mellom ulike interessegrupper og en bred geografisk spredning.

Regjeringen ønsker en aktiv og bred debatt om Europa. En viktig forutsetning for en slik debatt er å styrke norske organisasjoner og aktører som bidrar til dette. Denne tilskuddsordningen bidrar til å styrke de mange frivillige organisasjoner som arbeider med europapolitiske spørsmål, og den

bidrar til et stort mangfold i europadebatten i Norge. I 2008 er det gitt tilskudd til 76 prosjekter i regi av til sammen 32 ulike organisasjoner/aktører.

Det foreslås avsatt 5,463 mill. kroner til formålet i 2010.

Fremme av transatlantisk samarbeid

Posten dekker tilskudd til arbeid for opprettholdelse og styrking av forbindelsene mellom USA og Norge, og foreslås øremerket Nordmannsforbundet i 2010.

Det foreslås avsatt 490 000 kroner til formålet i 2010.

Tilskudd til nedrustningsformål

Midlene benyttes til å støtte frivillige organisasjoner, forskningsinstitusjoner og andre nettverks arbeid på områdene nedrustning og rustningskontroll, konfliktløsning og annet fredsarbeid i tråd med politiske prioriteringer og i lys av dagens komplekse sikkerhetspolitiske utfordringer knyttet til spredning av masseødeleggelsesvåpen, internasjonal terrorisme, stater i oppløsning og organisert kriminalitet. Relevante organisasjoner og institusjoner spiller en sentral rolle på feltet, og tilskuddsordningen er ment å støtte opp om dette viktige arbeidet.

Det er lagt vekt på en balansert tildeling av midler til organisasjoner med ulike syn. Det ble i 2008 gitt støtte til Nei til atomvåpen, Den norske atlantehavskomite, Pugwash, Norske leger mot atomvåpen og Institutt for forsvarsstudier.

Det foreslås avsatt 350 000 kroner til formålet i 2010.

Utenrikspolitisk forskning og utvikling

Midlene benyttes til forskning, utvikling og formidling av forskningsbasert kunnskap knyttet til utenrikspolitiske og utenriksøkonomiske spørsmål. Midlene skal bidra til kunnskapsutvikling som grunnlag for samfunnsdebatt og utforming av utenrikspolitikken og utenriksøkonomien. Bevilgningen i 2008 har i hovedsak gått til europaforskning, herunder til fullføringen av strategisk instituttprogram 2006-2008 i regi av Norges Forskningsråd, og som grunnbevilgninger til forskningsprogrammet ARENA ved Universitetet i Oslo samt Avdeling for russlandstudier ved NUPI.

Det vil også i 2009 bli lagt opp til å prioritere forskning om europeiske samarbeidsspørsmål. Dette er i tråd med målsettingene i St. meld. nr. 23 (2005-2006) *Om gjennomføring av europapolitikken*,

som slår fast at regjeringen vil bidra til å sikre et godt europaforskningsmiljø i Norge.

Det foreslås avsatt 4,841 mill. kroner til formålet i 2010.

Tilskudd til europapolitisk dialog

Regjeringen legger vekt på at arbeidslivets organisasjoner skal delta i den europapolitiske dialog og bidra til å bygge den sosiale dialog i hele EØS. Det ble i 2006 opprettet en tilskuddsordning som bidrar til å dekke reiseutgifter i forbindelse med dette. Reisetilskuddet går til de norske organisasjonene som er medlem av EFTAs konsultative komité. Medlemmene er nå Landsorganisasjonen i Norge (LO), Yrkesorganisasjonenes sentralforbund (YS), Unio, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Handels- og servicenæringens hovedorganisasjon (HSH) og Kommunenes sentralforbund (KS). I 2008 gikk tilskuddet til deltakelse i møter i EFTAs Konsultative Komité og EØS-Konsultative komité samt møter under EUs sosiale dialog.

Det foreslås avsatt 460 000 kroner til formålet i 2010.

NORSAR

Situasjonsbeskrivelse

NORSAR på Kjeller har ansvaret for driften av de seks norske stasjonene som under Den kjernefysiske prøvestansavtalen (CTBT) utgjør deler av det internasjonale overvåkingssystemet (International Monitoring System – IMS). NORSARs aktivitet knyttet til norsk gjennomføring av Prøvestansavtalen er et viktig bidrag for å hindre bruk og ytterligere spredning av masseødeleggelsesvåpen.

NORSAR skal gjennomføre Norges verifikasjonsoppgaver i tilknytning til Prøvestansavtalen i samsvar med internasjonale forpliktelser og de pålegg som ble gitt av Stortinget i forbindelse med behandlingen av St.prp. nr. 41 (1998-1999) *Om ratifikasjon av traktat om totalforbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (CTBT)*.

Rapport 2008

Fem av de seks norske målestasjonene er i drift og sertifisert av Prøvestansorganisasjonen (CTBTO). Byggingen av infralydstasjonen (IS 73) i Karasjøk er blitt forsinket fordi det er reist lokale innsigelser mot foreslåtte stedsvalg. I 2008 arbeidet NORSAR med alternative stedsvalg for en slik infralydstasjon.

I ulike multilaterale og bilaterale fora tok Norge til orde for en snarlig ikrafttreden av Prøvestansavtalen og ferdigstilling av det internasjonale overvåkingssystemet.

Budsjett 2010

Det foreslås avsatt 10,7 mill. kroner til NORSAR til verifikasjonsoppgaver under Prøvestansavtalen. Det forutsettes videreføring av refusjonsordningen fra 2001, som innebærer at CTBTO tilbakebetaler deler av utgiftene til drift av målestasjoner i Norge.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR)

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er et tverrfaglig nasjonalt senter for menneskerettigheter. Senterets virksomhet omfatter tematiske og landspesifikke programmer, blant annet om menneskerettigheter i Kina, Indonesia, Vietnam og Sør-Afrika. Disse internasjonale programmene finansieres hovedsaklig gjennom støtte fra Utenriksdepartementet og Norad. Utenriksdepartementets støtte gis over kap. 163, post 71.

Senteret ble i 2001 gitt status som Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. Som nasjonal institusjon arbeider SMR gjennom forskning, overvåkning, rådgiving, utdanning og informasjon for å fremme gjennomføring av menneskerettighetene i Norge. De krav som stilles til nasjonale institusjoner knyttet til bl.a. uavhengighet, er fastsatt av FN. For å understreke den uavhengige stilling SMR i egenskap av nasjonal institusjon har i forhold til Staten, ble det i 2006 besluttet at bevilgningen til denne delen av SMRs virksomhet med virkning fra 2007 skulle tas ut av den bevilgning SMR tidligere har mottatt gjennom Universitetet og overføres til Utenriksdepartementet.

Det foreslås avsatt 6,287 mill. kroner til formålet i 2010.

Tilskudd til styrking av sosial dialog i sentral-europeiske land

Situasjonsbeskrivelse

Regjeringen legger vekt på utvikling og styrking av sosial dialog i EUs nye medlemsland. Sosial dialog kan bidra positivt i utviklingen av samfunnet, arbeidsmarkedet og faglige rettigheter i de nye medlemslandene som fremdeles er i omstilling. Arbeidslivets parter i Norge kan spille en positiv rolle i fremme av sosial dialog i land i Sentral-Europa. Det ble opprettet en ny tilskuddsordning for 2008 på 1 mill. kroner.

Mål

Formålet med ordningen er å fremme samarbeid og utvikling av prosjekter mellom arbeidslivets

parter og partnere i de nye EU-landene i tilknytning til EØS-finansieringsordningene.

Rapport 2008

1 mill. kroner ble fordelt mellom arbeidslivets parter (LO, YS, Unio, NHO og KS). Egne omforente retningslinjer for tildeling og bruk av midlene ble utarbeidet. Konkrete aktiviteter har bestått av blant annet deltagelse på kontaktseminarer, informasjonsseminar for tillitsvalgte i Norge, samarbeid med bulgarske og rumenske arbeidstagerorganisasjoner om å utarbeide prosjektforslag med formål å styrke HMS-komiteene på arbeidsplassene.

Det foreslås avsatt 1,03 mill. kroner til dette formål i 2010.

Informasjon og debatt om globalisering

Departementet har igangsatt et prosjekt med fokus på norske interesser i en globalisert verden. Prosjektet skal søke å kartlegge hva globalisering og endrede internasjonale rammevilkår innebærer for utviklingen av norske interesser og norsk utenrikspolitikk, og foreslå prioriteringer og satsinger.

Det foreslås avsatt 1,515 mill. kroner til formålet i 2009, hvorav 515 000 kroner under denne posten. 1 mill. kroner av bevilgningen skal kunne rapporteres som offisiell utviklingshjelp (ODA), og foreslås bevilget under kap. 160, post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid.

Post 72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Posten dekker bl.a. dekning av uforutsette utgifter i forbindelse med bistand til nordmenn i utlandet.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 141 000 kroner.

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 Utenriksdepartementet, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 360 000 kroner.

Posten dekker lån til nordmenn i utlandet forutsatt at kriteriene for nødlidighetslån er til stede.

Kap. 3100 Utenriksdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	54 376	14 465	13 568
02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	20 532	63 900	63 900
03	Diverse inntekter	28 509		
04	Leieinntekter	1 947		
05	Refusjon spesialutsendinger mv.	41 680	6 605	7 068
06	Refusjon CTBTO	5 472		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	5 607		
17	Refusjon lærlinger	32		
18	Refusjon av sykepenger	3 367		
89	Agio/disagio	703		
90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	6	318	318
Sum kap. 3100		162 230	85 288	84 854

Post 01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter i hovedsak gebyrer for konsulære tjenester og bistand til enkeltpersoner ved utenriksstasjonene.

Post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter visumgebyrer og behandlingsgebyrer på søknader om statsborgerskap, oppholds-, arbeids- og bosettingstillatelser, samt fornyelse av slike tillatelser.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter med tilsvarende merinntekter under kap. 3100, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

Utenriksdepartementet mottar refusjon fra institusjoner til dekning av enkelte utgifter ved utenriksstasjonene der rammeoverføring av forskjellige grunner ikke er aktuelt. Posten benyttes videre til oppgjør fra Statsbygg til dekning av utenriksstasjonens utlegg for huseiers regning, avregning av utgifter med Innovasjon Norge for de steder Innovasjon Norge er samlokalisert med utenriksstasjonene og leieinntekter fra andre statlige institusjoner.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter mot tilsvarende merinntekt under post 05 Refusjon spesialutsendinger, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	11 760	25 035	25 534
	Sum kap. 103	11 760	25 035	25 534

Utenriksdepartementet har ansvaret for budsjett og retningslinjer for Regjeringens fellesrepresentasjon. Forvaltning av bevilgningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Regjeringens representasjonsutvalg.

Utenriksdepartementet har en viktig rolle i planleggingen og gjennomføringen av besøk til Norge, og Departementet har budsjettansvar for deler av utgiftene ved statsbesøk (de utgiftene som ikke faller på Slottet) samt for besøk på stats- og regjeringssjefs nivå. Utgifter i forbindelse med besøk av fagministre dekkes som regel av det enkelte departement.

Bevilgningen skal også dekke driften av Regjeringens representasjonsanlegg i Parkveien 45 og

Riddervoldsgate 2. Eiendommene er inkludert i husleieordningen for statlige bygg.

Rapport 2008

I 2008 ble gjennomført statsbesøk til Norge fra Vietnam og Irland. I tillegg ble det avviklet en rekke offisielle besøk og internasjonale konferanser.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås det bevilget 25,534 mill. kroner.

Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	4 106	8 248	8 413
	Sum kap. 104	4 106	8 248	8 413

Kapitlet dekker utgifter for DDMM Kongen og Dronningen statsbesøk og offisielle reiser til utlandet samt Kronprinsparet og Prinsesse Märtha Louises offisielle reiser til utlandet.

For 2010 er det planlagt flere statsbesøk og offisielle besøk til utlandet for Kongeparet. I tillegg vil Kronprinsparet foreta offisielle besøk til utlandet samt at de hver for seg vil gjennomføre flere offisielle utenlandsreiser.

Rapport 2008

I 2008 gjennomførte DDMM Kongen og Dronningen statsbesøk til Portugal. DDKKHH Kronprinsparet avla et offisielt besøk til Chile og HKH Kronprinsen tilsvarende til Tyrkia. Kronprinsen reiste dessuten til Mongolia i egenskap av «Goodwill Ambassador» for UNDP, samt en rekke andre steder på dagsbesøk.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås det bevilget 8,413 mill. kroner.

Programkategori 02.10 Utenriksformål

Utgifter under programkategori 02.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	82 032	95 567	106 270	11,2
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	2 197 036	3 018 533	4 567 887	51,3
118	Nordområdetiltak mv.	291 870	310 618	367 942	18,5
	Sum kategori 02.10	2 570 938	3 424 718	5 042 099	47,2

Denne programkategorien omfatter tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål,

samt pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av.

Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	26 382	27 932	28 470
70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	55 650	67 635	77 800
	Sum kap. 115	82 032	95 567	106 270

Situasjonsbeskrivelse

Kultur-, norgesfremme- og informasjonsarbeidet er en integrert del av utenrikspolitikken og bygger opp under Norges interesser i utlandet. Det arbeides derfor i et langsiktig perspektiv for å gjøre Norge mer synlig og styrke Norges omdømme ved å vise at norske aktører tilbyr ressurser, engasjement og pålitelighet i sine internasjonale partnerskap.

Kultur-, norgesfremme- og informasjonsarbeidet utgjør en vesentlig del av et åpent diplomati som i en globalisert verden blir stadig viktigere for å ivareta norske politiske, økonomiske og kulturelle interesser.

Internasjonalt kultursamarbeid er med på å skape gjensidig innsikt og respekt på tvers av geo-

grafiske skillelinjer. Dette er viktig som grunnlag for internasjonalt samarbeid og forståelse i det internasjonale samfunn. Regjeringens kulturløft følges opp internasjonalt, og det arbeides for å styrke bildet av Norge som en interessant samarbeidspartner og en moderne kultur- og kunnskapsnasjon. Dette gir positiv effekt for norske interesser i utlandet. Tiltak knyttet til Nordområdene, samarbeidspartnere i Europa, Nord-Amerika, Japan og utvalgte land i Sør prioriteres.

Utenriksdepartementet samarbeider nært med kulturlivets egne organisasjoner for å utvikle langsiktige forbindelser med de kunstfaglige miljøene i utlandet. Norske kunstnere gis mulighet til å delta på de internasjonale arenaer, bygge nettverk og utveksle impulser og erfaringer. Norske kunstnere er gjennom sin internasjonale virksomhet et viktig

ledd i arbeidet med å synliggjøre Norge som en interessant internasjonal aktør. I dette arbeidet legges det vekt på å understreke mangfoldet innen musikk, film, litteratur og scenekunst som norske festivaler og andre store kulturmønstringer kan vise.

Vår dialog med ulike deler av verden preges i dag av grunnleggende verdispørsmål knyttet til FN's menneskerettigheter, kampen for likestilling og ytringsfrihet. Presentasjonen av norsk kultur og norske kunstneres internasjonale virksomhet har økende betydning i dette arbeidet. Denne dimensjon vil fortsatt bli tillagt stor vekt. Utenriktjenestens informasjonsoppgaver overfor sentrale målgrupper og media i utlandet står sentralt. Kontakten med internasjonale medier vektlegges og følges opp blant annet gjennom styrking av utenriktjenestens kompetanse på presse og kommunikasjon, egne besøksprogram samt driften av Norges Internasjonale Pressesenter (NIPS). Dette stimulerer til interesse rundt sentrale tema av politisk, økonomisk og kulturell betydning for Norge. Driften av Norges Internasjonale Pressesenter (NIPS) er et servicetilbud til utenlandske journalister stasjonert i Norge eller på kortere besøk.

Med vår åpne økonomi vil det å fremme norske økonomiske interesser i den globale økonomien ha betydning for sysselsetting og verdiskaping i Norge. Utenriktjenestens arbeid for å fremme norske økonomiske interesser bygger på et bredt samarbeid med bedrifter, næringsorganisasjoner og det offentlige virkemiddelapparat. St.meld. nr. 10 (2008-2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* vil danne grunnlag for en bred oppfølgingsprosess der næringsliv, fagbevegelse, frivillige organisasjoner og myndigheter i fellesskap vil spille en rolle.

Mål

Målsettingen med kultur-, norgesfremme- og informasjonsarbeidet er å skape arenaer og møteplasser som tilrettelegger for dialog, utveksling og samarbeid med andre land. Arbeidet skal ha en verdi for det norske samfunnet, nærings- og kulturliv ved at det mottar internasjonale impulser, og for norsk utenrikspolitikk ved at det støtter opp under definerte, norske interesser. Dette innebærer at arbeidet skal:

- Bidra til et tydelig og positivt norgesbilde i utlandet for å støtte opp under norske interesser.
- Fremme norsk kultur og næringsliv i utlandet for å bygge opp under de politiske prioriteringer og de bilaterale forbindelsene med viktige samarbeidsland.

- Bidra til åpenhet, engasjement og debatt om utenrikspolitiske spørsmål, herunder sentrale spørsmål innen menneskerettigheter, miljø, klima og energi.
- Bidra til økt kunnskap om Norge som en moderne kultur- og kunnskapsnasjon.
- Bidra til økt internasjonalisering av norsk kunst og kultur gjennom målrettet og langsiktig støtte til prosjekter i utlandet, besøksutveksling og nettverksbygging.
- Fremme norske økonomiske interesser globalt og tydeliggjøre norske selskapers samfunnsansvar.

Rapport 2008

Regnskapstall for 2008 viste et forbruk på om lag 82 mill. kroner.

Norges omdømme i utlandet

Utenriksministerens nasjonale omdømmeforum bidro til økt debatt og dialog mellom myndigheter, næringsliv, akademia og andre samfunnsaktører om hvordan langsiktige strategier for å styrke Norges omdømme kan fokuseres og samordnes.

I tråd med globale endringsprosesser ble et sterkere geografisk fokus vektlagt for å oppnå større gjennomslagskraft i omdømmearbeidet. 19 land hvor norske interesser står sterkt prioriteres: Sverige, Danmark, Finland, Island, Frankrike, Storbritannia, Nederland, Polen, Tyskland, Spania, Italia, Tyrkia, USA, Canada, Japan, Brasil, Russland, India og Kina.

To piloter, Polen og Storbritannia, ble valgt ut av Utenriksdepartementet og Innovasjon Norge (IN) i fellesskap for å teste ut en mer intensivt samordning mellom hovedaktørene i omdømmearbeidet.

Som ledd i gjennomføringen av utenriktjenestens omdømmeplan ble det gjennomført omdømmeundersøkelser i de prioriterte landene. Resultatene fra undersøkelsene dannet grunnlag for oppdatering av stasjonenes omdømmestrategier.

Profileringstiltak for å øke kunnskapen om Norge og norsk utenrikspolitikk

Utenriksstasjonene, i samarbeid med INs utekontorer og andre aktører, har gjennom systematisk utadrettet arbeid søkt å gjennomføre målrettede profileringstiltak på den politiske, økonomiske og kulturelle arena.

Utenriksstasjonene utarbeidet landstrategier for å fokusere det utadrettede arbeidet og oppnå best mulig gjennomslag i omdømmearbeidet.

Det nye elektroniske rapporteringsverktøyet for presse, kultur- og informasjonstiltak ved utstasjonene bidro til å synliggjøre profileringsarbeidet. Det webbaserede evalueringsverktøyet har gjort kompetanseoverføring mer effektivt ved å dokumentere og gjøre tilgjengelig erfaringer fra de mange profileringstiltakene i utlandet.

Norgesportalen (ambassadenes hjemmesider) er departementets mest sentrale verktøy i omdømmearbeidet. Departementet fortsetter satsingen på internett og tilbyr kontinuerlig ny informasjon rettet mot norske og utenlandske målgrupper. I 2008 økte trafikken på Norgesportalen til over en halv million unike brukere per måned. Trafikken er fordelt på om lag 100 nettstedet med 19 ulike språk.

Norskundervisningen i utlandet ble støttet gjennom en tilskuddsordning som forvaltes av Senter for internasjonalisering av høgre utdanning (SIU). En evaluering av ordningen viste at ordningen både bidrar til norgesprofilering og fungerer som utdanningspolitisk virkemiddel og derfor bør opprettholdes, men anbefalte en gjennomgang av ordningens formål og eierskap.

Det ble også gitt støtte til norske forfattere og forskere for å forelese ved akademiske læresteder i utlandet med norskundervisning. Tilskuddsordningen forvaltes av Norsk senter for skjønn- og faglitteratur i utlandet (NORLA).

Om lag 300 utenlandske journalister fra rundt 30 land besøkte Norge som følge av direkte kontakt med ambassadene eller etter spesiell invitasjon fra Utenriksdepartementet. Interessen for energi, klima og miljø og nordområdene er særlig stor. Disse besøkene resulterte i en lang rekke større mediaoppslag, TV- og radioprogrammer. Driften av Norges internasjonale pressesenter (NIPS) ble opprettholdt. Om lag 15 utenlandske korrespondenter har sin faste base der, i tillegg til at NIPS fungerte som servicesenter for tilreisende journalister.

Departementets vandretstillinger om ulike sider av norsk kultur- og samfunnsliv ble aktivt brukt i arbeidet overfor utvalgte målgrupper, bl.a. innenfor næringsliv, kultur og politikk – sammen med seminarer og lignende om relevante politiske, næringsmessige og/eller kulturelle tema.

Internasjonalt kultursamarbeid

Det ble i 2008 gjennom flere konkrete prosjekter satt fokus på sammenhengen mellom de verdier det norske samfunn bygger på og de frie kunstneriske uttrykk som preger vår profil i utlandet. Begreper som ytringsfrihet og likestilling står sentralt i dette bildet. Dialogen mellom norske myndigheter og norsk kulturliv om disse vekselvirkningene vil fortsette.

Det nære samarbeid med de kunstfaglige organisasjonene ble videreført. Gjennom reisestøtteordningene, som forvaltes av de kunstfaglige organisasjoner, fikk norske kunstnere anledning til å delta i og gjennomføre kulturprosjekter i utlandet.

Også i 2008 ble utenlandske representanter fra media og andre ressurspersoner knyttet til sentrale internasjonale kulturinstitusjoner invitert til Norge i forbindelse med festivaler og andre mønstre. Dette ledet til nye engasjementer for norske kunstnere i utlandet og økt internasjonal kontakflate for norske kulturmiljøer generelt.

Folk-til-folk- og kulturdimensjonene i Nordområdestrategien har ledet til økt samarbeid, i første rekke i Barentsregionen. En rekke tiltak har ført til nærmere kontakt og utveksling mellom miljøer i Nord-Norge og Nordvest-Russland. Det stimuleres særskilt til tettere samarbeid mellom urfolksorganisasjonene i regionen.

Oppfølging av Nordområdestrategien.

Regjeringens nordområdestrategi ble fulgt opp overfor norske og utenlandske målgrupper. Samarbeidet med enkelte kommuner i nord, fylkeskommunene i Nordland, Troms og Finnmark er styrket. Det samme gjelder samarbeidet med Barentssekretariatet i Kirkenes, så vel som myndigheter, organisasjoner og næringsliv i Nord-Norge og på Svalbard. Det ble gjennomført en rekke informasjons- og studiereiser i regionen for internasjonale media og eksperter, nordnorske kulturfestivaler mottok støtte til økt internasjonalt engasjement. Samarbeidet med norske samiske organisasjoner for å fremme kontakten mellom urfolksgrupper i regionen ble videreført.

Sør-Varanger kommune sto sammen med kunstnergruppen Pikene på Broen og Kirkenes Næringshage for Barentsdagene i 2008. Arrangementet ble avviklet som en integrert del av festivalen Barents Spektakel og innebar økt vekt på bredt folkelig engasjement og større deltakelse fra russisk side. Arrangementet økte engasjementet i grenseregionen for Barentssamarbeidet og la grunnlaget for en rekke større og mindre samarbeidsprosjekter med Nordvest-Russland som blir fulgt opp.

Satsingsområder 2010

Norges omdømme i utlandet

Utenriksministerens nasjonale omdømmeforum har identifisert nye samordningsgrep og bidratt i defineringsen av geografisk fokus i det videre arbeidet. Departementet vil følge opp omdømmearbeidet i de 19 prioriterte landene og de to pilotlan-

dene. Hensikten med pilotsatsingen er å få en systematisk gjennomgang av muligheter og begrensninger mht samordningsgrep mellom aktørene i landene. Nye arbeidsformer vil bl.a. innebære økt vekt på koordinering av strategier, planprosesser, tiltak og verktøy mellom utenriksstasjonene og INs utekontorer i deres utadrettede virksomhet.

For større gjennomslagskraft i omdømmearbeidet vil budskapsutvikling stå sentralt. Departementet søker å bidra til å styrke utenriksstasjonenes kompetanse ift formidling av relevante historier om Norge og aktuelle norske budskap overfor lokale målgrupper.

Departementet vil videreføre arbeidet med å dyktiggjøre utestasjonene i deres omdømmearbeid, med spesiell vekt på å øke kompetansen knyttet til presse- og kommunikasjonsarbeidet overfor utenlandsk presse. Pressearbeidet knyttet til Norges internasjonale pressesenter og ambassadenes programmer for journalistbesøk og beslutningstakere på studiereiser i Norge vil fortsatt prioriteres. Temaer tilknyttet nordområdene vil stå sentralt for besøkene også i 2010.

Webbasert informasjon og kommunikasjon

Departementet vil fortsette å utvikle moderne webbløsninger som gir gevinster i informasjons- og profileringsarbeidet på tvers av geografiske og organisatoriske grenser.

Norgesportalen (ambassadenes hjemmesider) oppgraderes både teknisk, designmessig og innholdsmessig for å stadig være et moderne verktøy i informasjonsarbeidet. Departementet vil tilrettelegge for at standardspråkene på norgesportalen utvides fra 19 til 23 språk.

Internasjonalt kultursamarbeid.

Den internasjonale kultursatsingen styrkes. Norges internasjonale kultursamarbeid bygger opp under norske politiske prioriteringer og interesser og skape arenaer som tilrettelegger for dialog, utveksling og samarbeid med andre land. Kulturloftets internasjonale dimensjon er fundert på et godt og bredt samarbeid med de kunstfaglige organisasjoner.

Bevisstheten og kompetansen om det utenrikskulturelle arbeidets betydning skal økes. Utenriksstasjonenes arbeid med å styrke det lokale og relevante nettverk skal stimuleres og utvikles. Dette gjelder såvel innen den rene kultursektoren som innen kunst- og kulturett forskning og akademisk virksomhet. Nettverksbygging og nære koblinger til sivil samfunn vil være en viktig effekt av dette arbeid og utgjøre en ressurs i moderne diplo-

mati. Norske utenriksstasjoners mulighet til å invitere utenlandske media og eksperter til kulturarrangementer i Norge er en viktig del av dette arbeidet og bidrar til å styrke kulturlivets internasjonale kontaktflate, og styrke bildet av Norge som en moderne kunnskaps- og kultur nasjon.

Oppfølging av Nordområdestrategien.

Folk-til-folk- og kulturdimensjonene i Nordområdestrategien skal bidra til å styrke samarbeidsnettverket i Barentsregionen. En økning i de øremerkede midlene til nordområdetiltak vil blant annet medføre fortsatt støtte til Barentskult, styrket satsing på folk-til-folksamarbeidet, med fokus på det norsk-russiske samarbeid samt økt fokus på fremme av dialogen mellom storsamfunn og urfolk. Både generelt og som et ledd i utviklingen av de samiske organisasjoners nettverk vil arbeidet med økte kontakter også til andre land med særlige interesser i Arktis bli tillagt vekt.

Samarbeidserklæringen fra den norske og russiske kulturminister i 2009 trekker opp nye muligheter for kultursamarbeidet i Nord. Dette økte engasjement fra russisk side gir også kulturfondet Barentskult i Norge nye muligheter. Utenriksdepartementet vil konsentrere sin virksomhet i 2010 om samarbeidet med Kultur- og kirke departementet og de nord-norske fylkeskommuner innen rammen av Barentskult, samtidig som en vil opprettholde engasjementet og samarbeidet med Sør-Varanger kommune med utgangspunkt i årlige markeringer i grenseområdene mellom Norge og Russland. Generalkonsulatene i Murmansk og St. Petersburg skal settes bedre i stand til å møte den interesse dette vil medføre fra russisk side.

Under Nordområdestrategien vil Utenriksdepartementet, i samarbeid med Kultur- og kirke departementet, fortsatt styrke den svensk-norske dialogen gjennom samarbeid bl.a. omkring virksomheten ved Voksenåsen konferansesenter.

Næringsfremme og samfunnsansvar

Utenriktjenestens fremme av norske næringsinteresser er bl.a. å bidra til utvikling av overordnede internasjonale rammebetingelser. Dette skjer gjennom forhandlinger i internasjonale organisasjoner. Andre viktige tiltak er samarbeid med virkemiddelapparatet for næringslivet. Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene bistår norsk næringsliv direkte i utøvelsen av deres forretningsvirksomhet på en rekke områder med informasjon, kontakter, forretningsforespørsler mm knyttet til etablering, drift og eksportvirksomhet.

En viktig del av næringsfremme er spørsmålet om samfunnsansvar i en global økonomi som regjeringen la frem en Stortingsmelding om i januar 2009. 2010 blir et viktig år for å følge opp meldingens intensjoner i praksis. En viktig oppgave er å heve kompetansen på utestasjonene på områdene næringsfremme og samfunnsansvar, en annen å bidra aktivt i de fora der disse problemstillingene drøftes. Formålet er å fremme alle sider ved norsk næringslivs interesser ute.

Økt fleksibilitet mellom postene 01 og 70

Det foreslås at stikkordet «kan nyttes under» tilføres kap. 115 Kultur-, norgesfremme og informasjonsformål, postene 01 Driftsutgifter og 70 Tilskudd til kultur, norgesfremme- og informasjonsformål, med gjensidig henvisning mellom postene.

Dette har sammenheng med at begge postene nyttes til samme formål. Mens bevilgningen over post 01 benyttes til aktiviteter utført i Utenriksdepartementets regi, benyttes bevilgningen over post 70 til tilskudd til ikke-statlige aktører som fremmer samme formål. Det er nær sammenheng mellom bevilgningene og innføringen av stikkordet vil gi nødvendig fleksibilitet for å ivareta formålet med bevilgningene.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70

Budsjett 2010

Posten dekker utgifter til departementets egen virksomhet i inn- og utland innen feltene utenrikskulturell virksomhet, norgesfremme og informa-

sjon. Posten dekker engasjement i departementets regi innen nordområdesatsingen, utenriksstjenestens egne tiltak ute for å styrke den internasjonale dimensjonen ved regjeringens kulturløft og bildet av Norge som en moderne kultur- og kunnskapsnasjon, presse- og besøksprogrammene, samt drift og videreutvikling av webbasert informasjon og kommunikasjon, inkludert Norgesportalen.

For 2010 foreslås det bevilget 28,47 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, kan overføres, kan nyttes under post 01

Budsjett 2010

Posten dekker tilskudd til utenrikskulturell virksomhet, norgesfremme og informasjon, herunder reisestøtteordningene som forvaltes av kulturlivets egne organisasjoner. Videre dekker posten støtte til undervisning i norske emner ved utenlandske universiteter og høyskoler.

For 2010 foreslås det bevilget 77,8 mill. kroner.

Forsikring av norske kunstutstillinger i utlandet

Det foreslås fullmakt fra Stortinget om at Kongen i 2010 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en totalramme på inntil 1 750 mill kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, lagring og i visningsperioden.

Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 065 119	1 063 533	1 310 287
71	Finansieringsordningen under EØS-avtalen, <i>kan overføres</i>	138 943	50 000	2 400
72	EØS-finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	492 534	900 000	1 615 000
73	Den norske finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	467 211	885 000	1 460 000
74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, <i>kan overføres</i>	33 229	120 000	180 200
Sum kap. 116		2 197 036	3 018 533	4 567 887

Kapitlet omfatter pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner hvor Norge er medlem, samt finansieringsordningene.

Post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)

Underpost	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70.10	De forente nasjoner	454 740	384 402	532 499
70.15	FNs særorganisasjoner	28 852	26 726	33 981
70.20	Atlanterhavspaktens organisasjon (NATO)	20 061	25 260	50 000
70.25	Internasjonale nedrustningsforhandlinger	9 387	10 930	10 800
70.30	Europarådet	30 852	38 039	38 300
70.35	Internasjonale råvareavtaler	170	163	192
70.40	Ymse organisasjoner	23 087	25 387	31 118
70.50	Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	25 748	35 000	32 000
70.55	Tilskudd til EFTA og EFTA-organer	179 599	206 000	211 878
70.60	Tilskudd til Nordisk ministerråds virksomhet	237 205	256 700	307 418
70.70	Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)	23 312	21 823	31 000
70.75	Verdens handelsorganisasjon (WTO)	7 682	8 472	10 090
70.80	Internasjonalt energisamarbeid	23 213	23 335	19 630
70.85	Multilaterale eksportkontrollfora	106	120	120
70.90	Marine ressurser	1 105	1 176	1 260
	Sum post 70	1 065 119	1 063 533	1 310 287

De forente nasjoner (FN)**Situasjonsbeskrivelse**

De forente nasjoner (FN) er en hjørnestein i norsk utenrikspolitikk og Norge har deltatt som medlem av verdensorganisasjonen siden opprettelsen i 1945. Fra denne underposten bevilges det fastsatte bidraget til FN's regulære budsjett og de fredsbevarende styrker.

Mål

Målet er en sterk og handlekraftig organisasjon som hovedgrunnlag for en internasjonal rettsorden og et verdensomspennende sikkerhetssystem. Regjeringen går inn for å styrke organisasjonens rolle når det gjelder fred og sikkerhet, internasjonal krisehåndtering, videreutvikling av internasjonale normer og standarder, arbeid for demokrati, fattigdomsbekjempelse, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Oppfølging av Tusenårserklæringen er viktig, og Regjeringen vil aktivt støtte opp under den videre reformprosessen i FN for å gjøre organisasjonen best mulig i stand til å oppfylle organisasjonens målsettinger med særlig vekt

på Tusenårserklæringen og erklæringen fra oppfølgingstoppmøtet i 2005.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 532,499 mill. kroner, fordelt med 125,499 mill. kroner til FN's regulære budsjett og 407 mill. kroner til FN's fredsbevarende operasjoner.

1 FN's regulære budsjett**Situasjonsbeskrivelse**

FN's regulære budsjett for perioden 2008-2009 er fastsatt til om lag USD 4,86 mrd. Foreløpig overslag for det toårige budsjettet for 2010-2011 er fastsatt til USD 4,87 mrd. Det regulære budsjett omfatter bl.a. arbeidet med politiske spørsmål, internasjonal lov og rett, menneskerettigheter og humanitære saker. FN's 61. generalforsamling vedtok å renovere bygningsmassen i FN-hovedkvarteret i New York, med planlagt ferdigstilling i 2014. Finansieringen av prosjektet (Capital Master Plan) skjer med utliknete bidrag fra medlemslandene over en femårsperiode. Utrekningen er basert på bidragskalaen for FN's regulære budsjett.

Rapport 2008

FNs 63. generalforsamling ble i stor grad preget av de mange globale krisene – matvarekrise, energi-krise, global oppvarming, og ikke minst finanskrisen – som rammet verdenssamfunnet. I tillegg spilte presidentvalget i USA, og – om enn i mindre grad – sommerens krig i Georgia og Kosovo-spørsmålet, på ulikt vis inn i forhandlingsprosessene og utfallet av generalforsamlingen.

Presidenten for generalforsamlingen, den tidligere sandinistiske utenriksministeren fra Nicaragua, Miguel D'Escoto Brockman, forsøkte under slagordet om «et mer demokratisk FN» å fremme generalforsamlingens rolle. Initiativet falt i god jord hos det store flertallet av medlemslandene.

Stillstanden i reformarbeidet som preget fjoråret er avløst av forsiktig framdrift og mer optimisme. FN er godt i gang med å gjennomføre anbefalingene til reformpanelet om å levere bedre gjennom en samordning av bistandsvirksomheten på landnivå. En handlingsplan for harmonisering av økonomiregelverk og administrative rutiner for FN-systemet er i ferd med å bli iverksatt, og en er i gang med mellomstatlige forhandlinger.

Budsjett 2010

I henhold til gjeldende bidragsskala som ble vedtatt av FNs 61. generalforsamling er Norges andel av FNs regulære budsjett fastsatt til 0,782 pst. Under første sesjon av FNs 64. Generalforsamling høsten 2009 skal bidragsskalaen fremforhandles og vedtas på nytt. Det antas at Norges bidrag til FNs regulære budsjett vil bli endret som følge av dette. Hovedkriteriet for fastsettelse av andelen er medlemslandenes BNI. Av det regulære budsjettet beregnes 12 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres på kap. 170, post 78 under programområde 03.

Norges andel av Capital Master Plan for 2010 anslås til 18,3 mill kroner. For 2010 foreslås avsatt 125,499 mill. kroner til FNs regulære budsjett under programområde 02.

2 FNs fredsoperasjoner

Situasjonsbeskrivelse

FNs fredsoperative innsats er en bærebjelke i FNs rolle som den globale organisasjonen for fred og sikkerhet. Ved utgangen av 2008 deltok rundt 112 000 personell i til sammen 16 FN-ledede fredsoperasjoner. FN er klart størst blant de ulike multilaterale organisasjonene som leder slike operasjoner, både når det gjelder antall operasjoner og personell. Afrika er det klart tyngste innsatsområde.

Antall personell er det høyeste i organisasjonens historie, samtidig som mandatene er mer komplekse enn tidligere. Dette representerer en betydelig utfordring både i forhold til kapasiteten ved FN-hovedkvarteret i New York, og i forhold til tilgang på personell og utstyr fra FNs medlemsland. Tilgang på militære nøkkelpasiteter fra vestlige land er en særlig utfordring, da disse landene i stor grad prioriterer bidrag til NATO, EU og/eller koalisjonsoperasjoner. Norge støtter aktivt opp om FN-sekretariatets nye reforminitiativ (New Horizon) for å styrke FNs fredsoperative evne.

Styrket norsk deltakelse i og støtte til FNs fredsoperasjoner, med særlig vekt på Afrika, er et sentralt element i regjeringens FN-satsing. Som ledd i denne satsningen deltar Norge fra 2009 til 2010 bl.a. med et militært feltsykehus og et brønnborelag i FNs operasjon i Tsjad og Den sentralafrikanske republikk. Den norske politiinnsatsen er konsentrert om FNs operasjoner i Liberia og i Sudan.

Mål

FNs fredsoperasjoner har som hovedmålsetting å bistå land i konflikt med å tilrettelegge for bærekraftig fred gjennom en multidimensjonal, integrert tilnærming som kombinerer militær-, politi- og justissektorinnsats med humanitær og utviklingsrettet innsats.

Rapport 2008

En dramatisk forverring av situasjonen i Øst-Kongo, med omfattende kamphandlinger og store flyktningestrømmer var en av de største utfordringene for FNs fredsoperative innsats i 2008. 20. november 2008 vedtok Sikkerhetsrådet en betydelig styrking av operasjonen. Situasjonen i Darfur bød også på utfordringer, med store forsinkelser i utplasseringen av FNs og AUs felles operasjon samtidig med en haltende fredsprosess. Norge har også bidratt bilateralt til å støtte opp om etableringen av operasjonen gjennom opplæring av afrikansk politipersonell.

I juli 2008 besluttet FNs sikkerhetsråd å avslutte operasjonen i Etiopia og Eritrea, etter en lang periode med tiltagende begrensninger på personelletts handlefrihet fra eritreisk side. Konklusjonen på diskusjonen om mulig FN-ledet innsats i Somalia har så langt vært at forholdene foreløpig ikke ligger til rette for dette. Totalbudsjettet for FNs fredsoperasjoner utgjorde omlag 6,9 mrd. USD i 2008.

Norges personellbidrag til FNs fredsoperasjoner utgjorde ved utgangen av 2008 42 militære og

25 sivilt politi, med hovedtyngden i Sudan, der FN har to operasjoner, én i sør og én sammen med AU i Darfur.

Budsjett 2010

Norges pliktige bidrag er 0,782 pst. av totalbudsjettet. Det vil tilsvare om lag 407 mill. kroner for år 2010. Beløpets størrelse vil imidlertid avhenge av utviklingen både når det gjelder eventuell styrking og utfasing av pågående operasjoner og iverksettelse av nye operasjoner.

FNs særorganisasjoner

1 Verdens helseorganisasjon (WHO)

Situasjonsbeskrivelse

Vedtatt totalt budsjett for programperioden 2010-2011 er på vel 4,5 mrd. dollar.

WHO finansieres gjennom en fastsatt kontingent samt gjennom frivillige bidrag. Frivillige bidrag for perioden 2010-2011 forventes å utgjøre 79 pst. av totalbudsjettet, en større andel enn noen gang. Det har vært en negativ utvikling i forholdet mellom øremerkede og ikke øremerkede frivillige bidrag. Øremerkede bidrag utgjør 80 pst. av de totale frivillige bidragene i 2008-2009, mot 70 pst. i 2006-2007. For å tilrettelegge for en økning i ikke-øremerkede midler og sikre at frivillige bidrag i økt grad brukes til å støtte opp under prioriteringer gjort av WHO's styrende organer, har WHO opprettet et eget fond for dette («Core Voluntary Contribution Account».) Norge og andre likesinnede land har gitt støtte til dette fondet, jf omtale under kap. 170, post 76. Det skal forhandles om en ny toårig programavtale mellom Norge og WHO for 2010-2011. Norge har fremmet en kandidat til styret for perioden 2010-2011.

Mål

WHO's mandat er å bidra til bedre helse for alle og å være verdens ledende, normgivende og samordnende autoritet i det internasjonale helsearbeidet. Mandatet skal oppfylles gjennom seks hovedoppgaver. Disse fremkommer av WHO's 11. arbeidsprogram «Engaging for health (2006-2015)». De seks hovedoppgavene er å:

- Utøve globalt lederskap og samarbeid om helse.
- Finansiere og gjennomføre forskning og kunnskapsutvikling.
- Fastsette normer og standarder.
- Utvikle kunnskapsbaserte strategier og tiltak.
- Gi teknisk støtte gjennom opplæring og faglig bistand.

- Følge utviklingen i global helse og helseutfordringer.

En strategiplan definerer 13 strategiske mål for perioden 2008-2013, med indikatorer for måloppnåelse. I inneværende periode er det foreslått noen justeringer for å styrke arbeidet med helse og klima, pasientsikkerhet samt revitalisering av primærhelsetjenesten.

Innenfor mandatet har generaldirektør Margareth Chan pekt ut seks hovedprioriteringer: (i) Fremme utvikling av helse for å redusere fattigdom; (ii) Fremme helsesikkerhet, (iii) Styrke oppbygging av helsesystemer på landnivå og lik tilgang til helsetjenester, (iv) Styrke forskning, informasjon og dokumentasjon, (v) Etablere mer effektive helsepartnerskap og (vi) Bedre effektiviteten i organisasjonen.

Rapport 2008

Økende fokus på sosiale determinanter for helse, helseutfordringer knyttet til klimaendringer og arbeid rettet inn mot å håndtere globale helsetrusler og epidemier på tvers av landegrensene, herunder implementering av et internasjonalt helsereglement sentralt i WHO sitt arbeid. WHO arbeider for å synliggjøre betydningen av helse som forutsetning for økonomisk utvikling og hoveddelen av WHO's ressurser er rettet mot utviklingslandenes behov.

WHO har spilt en ledende rolle i det globale arbeidet med å få på plass systemer for kontroll og forebygging av fugle- og humaninfluensa, og i mobiliseringen av beredskap mot den pågående Influensa A (H1N1) pandemien. Mange medlemsland har fått faglig bistand fra WHO. WHO arbeider også for å sikre fattige land tilgang til vaksiner og medisiner mot Influensa A (H1Na). WHO har allerede etablert et globalt lager av 3 mill. behandlingsdoser. WHO har også arbeidet for at det utvikles systemer for raskere utveksling mellom laboratoriene av virus samt øke den alminnelige tilgangen til vaksiner i et globalt perspektiv. Gjennom mellomstatlige forhandlinger er det funnet frem til en løsning som både ivaretar behovet for fri deling av virus i tråd med intensjonen i det internasjonale helsereglementet og samtidig tar hensyn til at virus representerer en verdi det er viktig at det gis gjenytelser for, bla. i form av å sikre fattige land tilgang på vaksiner, legemidler og kompetanse.

WHO arbeider også for å forebygge kroniske sykdommer med fokus på tobakk, alkohol og ernæring, som i økende grad representerer en helseutfordring også i lav- og middelinntektsland. Oppbygging av helsesystemer på landnivå er en

sentral prioritering, med fokus på bl.a. nasjonale helseplaner, utvikling av en sterk primærhelsetjeneste, effektive finansieringsordninger, systemer for helsestatistikk og helseinformasjon og systemer som sikrer tilgang til medisiner og teknologi samt imøtekommer helsepersonellutfordringen.

WHOs utviklingsrettede arbeid er konsentrert om å bidra til at FNs helserelaterede tusenårsmaal nås, med fokus på reduksjon av mødre- og barnedødelighet og bekjempelse av smittsomme sykdommer som hiv, malaria og tuberkulose samt andre smittsomme tropiske sykdommer og utryddelse av polio. Det er de siste årene gjort betydelige fremskritt i forhold til tuberkulosekontroll men det gjenstår likevel store utfordringer bl.a. knyttet til hiv-relatert tuberkulose, resistensutvikling, og manglende tilgang til medisiner og effektive vaksiner. Gjennom den globale vaksinealliansen GAVI arbeider WHO for å sikre alle barn i fattige land et fullverdig vaksinetilbud, jf. omtale under kap. 169, post 70 og kap. 170, post 76.

Budsjett 2010

Norges pliktige bidrag til WHOs programbudsjett for 2009-2010 er fastsatt til 0,782 pst av det regulære budsjettet. Av denne andelen forutsettes 70 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp som budsjette-res over kap.170, post 78 under programområde 03.

For 2009 foreslås avsatt 7,22 mill. kroner under programområde 02. Det fremlegges i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WHO, jf. Forslag til romertallsvedtak.

2 Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) ble etablert i 1919. ILO ble innlemmet i FN-systemet da dette ble dannet i 1945, som FNs særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål. ILOs mandat er å arbeide for sosial rettferdighet gjennom full sysselsetting der hensyn tas til arbeidstakernes rettigheter, sosial dialog mellom partene i arbeidslivet og sosial beskyttelse gjennom trygder etc. ILO skiller seg ut fra øvrige FN-organisasjoner ved at ikke bare statene, men også arbeidstakerne og arbeidsgiverne er fullverdige medlemmer med beslutningsmyndighet.

ILO arbeider for å spille en mer sentral og relevant rolle i den globaliserte økonomien, både som folkerettslig instrument, som politisk arena, samt som aktør på landnivå og overfor andre internasjonale organisasjoner. Den økonomiske krisen, som følger i kjølvannet finanskrisen, fører til økende

arbeidsledighet og press på arbeidstakerrettigheter, arbeidsstandarder og ordninger for sosial beskyttelse. Det er avgjørende at et globalt «race to the bottom» unngås i denne situasjonen. ILOs «decent work – agenda» er av særlig relevans og prioriteres i økende grad også i utviklingssamarbeidet. Regjeringens strategi for anstendig arbeidsliv vektlegger styrking av arbeidstakernes rettigheter globalt. Styrking av ILO er et av hovedpunktene i strategien. UD fulgte i 2008 tett opp regjeringens strategi og la grunnlaget for etableringen av et eget 2-åring prosjekt for anstendig arbeidsliv med oppstart januar 2009.

Mål

ILOs overordnede målsetning er å fremme sosial rettferdighet gjennom sysselsetting og anstendige arbeidsforhold verden over. Dette følges opp gjennom fire strategiske målsetninger:

- Fremme og iverksette internasjonale arbeidsstandarder og grunnleggende arbeidstakerrettigheter.
- Øke muligheten for kvinner og menn til å få anstendig arbeid.
- Utvide adgangen til og effekten av sosial beskyttelse.
- Styrke trepartssamarbeidet og den sosiale dialogen.

Rapport 2008

ILOs fokus på anstendig arbeidsliv er nå et mål som er støttet av hele FN-systemet. ILO utvikler sine landprogrammer for anstendig arbeidsliv (DWCP) mer helhetlig og har fokus på at disse skal integreres i FNs rammeverk for utviklingshjelp (UNDAFs). ILO har mer enn 800 prosjekter for faglig bistand til medlemsstatene; disse skal støtte opp under gjennomføring av ILOs konvensjoner og programmer.

ILO har innledet tettere samarbeid med Verdens handelsorganisasjon, Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet. Her har Norge vært en pådriver både politisk og finansielt. Tettere kontakt på ledernivå gjennom 2008 har ført til en større felles forståelse på toppnivå mellom organisasjonene.

Under den internasjonale arbeidskonferansen i 2008 ble «ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization» vedtatt. Den innebærer en formalisering av agendaen for anstendig arbeidsliv og en styrking av ILOs rolle i den globale økonomien. Erklæringen er også en plattform for videre gjennomføring av agendaen, samt retningslinjer for ILOs arbeid i forhold til medlemsstatene og andre internasjonale organisasjoner slik at det blir mer

koherens og en integrert tilnærming. Den fastslår også at å ignorere arbeidstakeres rettigheter enten som en strategi for skjult proteksjonisme eller for å oppnå konkurransefortrinn ikke er akseptabelt. Norge var aktiv pådriver i dette arbeidet og tok initiativet til en konferanse som oppfølging av erklæringen. Konferansen «Decent work – a key to social justice» ble holdt i Oslo 5. september 2008. Utenriksdepartementet samarbeidet med LO og NHO om konferansen.

ILO har sammen med FNs miljøprogram (UNEP), the *International Employers Organization* (IOE) and the *International Trade Union Confederation* (ITUC) lansert «The green jobs initiative». Målet er å vurdere, analysere og fremme utviklingen av anstendig arbeid og bærekraftige arbeidsplasser i medlemsstatene. I september 2008 ble rapporten «Green Jobs: Towards Decent work in a Sustainable, Low-Carbon World» lagt fram.

ILO har vedtatt en handlingsplan for likestilling for 2008/2009. Norge er en pådriver for at likestilling skal være et hovedtema i agendaen for anstendig arbeidsliv. ILO startet en ett-årig kampanje «Gender equality at the heart of decent work» i juni 2008.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 14,4 mill. kroner. Av det regulære bidraget klassifiseres 15 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA), som budsjetteres under kap. 170, post 78 på programområde 03.

3 FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)

Situasjonsbeskrivelse

De forente nasjoners organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) har som sitt primære mandat å oppnå matsikkerhet for alle. FAO arbeider for å bedre ernæring, og for å bidra til bedre levekår for folk på landsbygda og ved kysten. FAO er en av de største særorganisasjonene i FN-systemet, og er den viktigste organisasjonen for utarbeidelse av internasjonale retningslinjer for primærnæringene. FAO har 190 medlemsland. FAO har programmer i nærmere hundre av de fattigste medlemslandene, og bidrar med informasjon, kapasitetsbygging og faglig veiledning til landbruksdepartementet og andre sentrale institusjoner.

Mål

- Arbeide for å oppnå matsikkerhet, herunder bedret ernæring for alle.

- Arbeide for mer effektiv jordbruksproduksjon, bærekraftig fiskeri og skogdrift.
- Gjennom økt produktivitet i primærnæringene, bidra til næringsutvikling og vekst i verdensøkonomien.

Rapport 2008

FAOs mandat innebærer at organisasjonen bør være en hjørnestein i den internasjonale arkitektur for matsikkerhet og landbruk, FAO har en spesiell sentral rolle i håndteringen av den globale matkrisen som for alvor kom på verdenssamfunnets agenda i fjor og som nå forsterkes av finanskrisen. Med norsk støtte arrangerte FAO et toppmøte om matvarekrisen i juni i fjor, der temaet var koblingen mellom matsikkerhet, klimaendring og bioenergi.

FAO bør ha en viktig rolle i klimaspørsmål, og det er et arbeid på gang for å analysere jordbrukssektorens bidrag til utslipp av klimagasser, som man vet står for omkring 14 pst. av totale utslipp.

FAO er den viktigste skogfaglige institusjon i FN systemet. FAO har i en årrekke drevet kompetansebygging og bidratt til oversikter og kunnskap om verdens skogressurser og støtte til arbeidet med en mer bærekraftig forvaltning av verdens skoger. Dette arbeidet inngår nå som en nødvendig basis også for arbeidet med skog og klima. FAO tok initiativ til etableringen av det felles FN-programmet for bekjempelse av avskogning (UN REDD), som er blitt en viktig kanal for norske midler under Klima- og skogprosjektet.

Fra norsk side er man fortsatt sterkt engasjert i FAOs arbeid innen genetiske ressurser. Man deltar aktivt i fora under den Internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk, og i arbeidet med å utvide FAOs arbeid med genetiske ressurser til skog og fisk. Norge deltar videre i oppfølgingen av den globale handlingsplanen for sikring av husdyrgenetiske ressurser.

Handel med landbruksvarer over landegrensener utgjør en økt trussel for bl.a. miljø og helse. FAO, i samarbeid med partnere, arbeider for å bedre mattrygghet og motvirke miljødeleggelse gjennom internasjonale ordninger som har sitt sekretariat i FAO. Dette gjelder bl.a. retningslinjer for matvarestandarder (Codex Alimentarius) og systemer for å forebygge spredning av sykdommer og skadedyr som rammer avlinger og husdyr på tvers av nasjonale grenser. FAO har videre en sentral rolle i arbeidet mot fugleinfluenza, noe som har bidratt til at antall utbrudd har latt seg kontrollere.

Det ble i løpet av 2008 holdt konsultasjoner for å få på plass en bindende havnestatskontrollavtale. Enighet ble oppnådd i august 2009. Avtalen vil være et viktig skritt på veien i bekjempelse av ulov-

lig, urapportert og uregulert fiske. Det ble også holdt konsultasjoner for å utarbeide globale retningslinjer for dyphavsfiske på det åpne hav. Norge har vært en pådriver i begge disse prosessene.

Et omfattende arbeid er på gang for å følge opp anbefalingene i den eksterne, uavhengige evalueringen av FAO som ble gjennomført i 2007. Dette er den mest omfattende reformprosess som er satt i gang i en FN-organisasjon noensinne, og krever mye både av staben og medlemslandene. I fellesskap utarbeidet man i løpet av 2008 en handlingsplan for reform. Denne ble vedtatt på en ekstraordinær Generalkonferanse i november.

Budsjett 2010

Norges faste andel av FAOs regulære budsjett er fastsatt til 0,786 pst. Av det regulære bidraget forutsettes 51 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres under kap. 170, post 78 under programområde 03. For 2010 foreslår bevilget 12,3 mill. kroner under programområde 02 for dekning av pliktige bidrag. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i FAO, jf. forslag til romertallsvedtak.

NATO

Situasjonsbeskrivelse

Toppmøtet i Strasbourg/Kehl i april 2009 viste enighet blant de allierte om NATOs nøkkelrolle for transatlantisk sikkerhet. Alliansen har siden den kalde krigens avslutning vært i kontinuerlig omforming for å tilpasse seg stadig nye oppgaver. For Norge er det viktig at omformingen videreføres siden den sikrer NATOs relevans og troverdighet som forsvarsallianse og sikkerhetspolitisk instrument. Omformingen er likeledes viktig for å bevare NATO som det sentrale forum for transatlantisk dialog, solidaritet og samhold, og sikre at Alliansen aktivt bidrar til å møte nye sikkerhetsutfordringer og trygge internasjonal stabilitet og sikkerhet. Et viktig element i NATOs omforming er å finne en god balanse mellom engasjementet i freds- og stabiliseringsoperasjoner som i Afghanistan, og oppmerksomhet om utfordringene i Alliansens nærområder. Georgia-krigen har aksentuert dette. Regjeringen vil arbeide aktivt for å sette disse problemstillingene høyt på NATOs dagsorden fram mot toppmøtet i Portugal høsten 2010, og arbeidet med NATOs nye strategiske konsept blir viktig i dette perspektivet.

NATOs utvidelse videreføres. Både Albania og Kroatia tiltrådte formelt Alliansen på toppmøtet i Strasbourg/Kehl. Makedonia vil starte medlems-

skapforhandlinger med NATO så snart uenigheten med Hellas om navnespørsmålet er løst. Toppmøtet i Bucuresti i 2008 gjorde det videre klart at både Ukraina og Georgia vil bli medlemmer av NATO. Dette ble bekreftet i Strasbourg/Kehl. Det er imidlertid nødvendig at begge land gjennomfører omfattende reformer før medlemskap er aktuelt. NATO er i dag involvert i oppdrag på Balkan, i Middelhavet og Irak. Alliansen gir også støtte til Den afrikanske unions arbeid for fred og sikkerhet i Afrika, og bidrar til å bekjempe piratvirksomhet utenfor Somalia. ISAF-operasjonen i Afghanistan forblir imidlertid NATOs høyest prioriterte operasjon. I tillegg til de pågående stabiliseringsoperasjonen vil det i tiden framover bli lagt økende vekt på trening og opplæring av afghanske sikkerhetsstyrker. Alliansen legger stor vekt på styrket samarbeid og koordinering med andre aktører, inkludert den afghanske regjering, FN og EU, med utgangspunkt i de prioriteringer som ble fastlagt på Paris-konferansen i juni 2008. NATO har et eget samarbeid med Russland og Ukraina og etablerte et tilsvarende med Georgia i fjor. Samarbeidet med Russland ble pga Georgia-konflikten lagt på is en periode, men er nå revitalisert. Regjeringen vil legge stor vekt på en best mulig dialog mellom NATO og Russland og at NATO-Russlandrådet (NRC) aktivt benyttes som en konsultasjonskanal mellom NATO og Russland også på politisk nivå. Alliansen og Russland har en felles interesse i å videreføre praktisk samarbeid og løpende politisk kontakt.

NATO samarbeider i tillegg nært med et tretti-talls andre land i Europa, Asia, Midtøsten og Afrika om fremme av sikkerhet, stabilitet og sivil kontroll over de militære styrker. Partnernasjonene gir viktige bidrag til NATOs operasjoner. Regjeringen vil legge vekt på å videreutvikle dette samarbeidet.

Fram mot toppmøtet i Portugal høsten 2010 vil utviklingen av et nytt strategisk konsept for NATO, Alliansens forhold til Russland og videre integrasjon av Georgia og Ukraina være blant hovedsakene. I tillegg vil NATOs operasjoner, samarbeidet med EU og andre internasjonale aktører, reform av NATO, samt nedrustning og ikke-spredning være viktige spørsmål for Alliansen.

Mål

- Videreføre NATO-medlemskapet som bærebjelke i Norges sikkerhetspolitiske engasjement.
- Trygge medlemslandenes frihet og sikkerhet med utgangspunkt i Atlanterhavspakten, FN-pakten og på grunnlag av felles verdier som demokrati, menneskerettigheter og rettssikkerhet.

- Ivareta norsk sikkerhet og bidra til alliert solidaritet og internasjonal fred og stabilitet gjennom deltakelse i Alliansens operasjoner. Operasjonen i Afghanistan er en hovedprioritet.
- Bidra til å sikre NATOs evne til å gjennomføre fredsoperasjoner på anmodning fra og til støtte for FN.
- Videreføre den politiske og militære omforming med sikte på å bevare NATOs relevans og rolle som det viktigste transatlantiske forum for sikkerhetsspørsmål.
- Styrke den politiske dialogen om felles sikkerhetspolitiske utfordringer så vel innad i Alliansen som med Russland og andre partnerland, med FN, EU, OSSE og AU.

Rapport 2008

Arbeidet i 2008 var i stor grad preget av oppfølgingen av toppmøtet i Bucuresti i april 2008 samt forberedelser til toppmøtet i Strasbourg/Kehl i april 2009. I lys av russisk krigføring i Georgia, ble særlig NATOs forhold til Russland et spørsmål som satte sitt preg på diskusjonen i Alliansen.

Alliansen videreførte i 2008 stabiliseringsoperasjonen i Afghanistan (ISAF), fredsoperasjonen i Kosovo (KFOR), treningsmisjonen i Irak (NTM-I), samt den maritime overvåkningsoperasjonen i Middelhavet (OAE). En NATO-operasjon til støtte for kampen mot piratvirksomhet ble gjennomført. NATOs støtte med transport og trening til AUs fredsbevarende styrker i Darfur ble avsluttet ved slutten av året. Samtidig ble det innledet et samarbeid om støtte til AUs operasjon i Somalia (AMI-SOM). Disse ulike operasjonene illustrerer klart NATOs brede ansvarsområde.

Samarbeidet mellom NATO og EU forble begrenset også i 2008. Man maktet ikke å utvikle det strategiske partnerskap mellom de to organisasjonene, som Norge og et flertall andre allierte mener er viktig. For å søke å komme noe videre i prosessen, tok Norge i samarbeid med Sverige og Finland et initiativ til å styrke deltakerordningene for tredjeland som bidrar til NATOs og EUs operasjoner.

Forholdet mellom NATO og Russland ble betraktelig forverret i 2008. Medvirkende årsaker til dette var Georgia-konflikten, russiske utsagn om et moratorium på gjennomføringen av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen), negative reaksjoner på planene om å utvide det amerikanske rakettskjoldet til Europa og uenighet i spørsmålet om Kosovo. Russisk misnøye med NATO-relasjonene til Georgia og Ukraina bidro til at forholdet ble enda mer komplisert og vekket spesielt sterke reaksjoner hos noen av de nyere medlemslandene.

Norge har arbeidet for en gjenopptakelse av den politiske dialogen mellom NATO og Russland i NATO-Russlandsrådet (NRC) siden samarbeidet ble suspendert etter konflikten mellom Russland og Georgia i august 2008. Suspensjonen og dens negative politiske konsekvenser viste at NRC er en sårbar kontaktkanal, ikke minst fordi slike fellesskapsløsninger er vanskelige å bygge opp igjen i en allianse med så mange forskjellige syn på Russland. Norge mener derfor at gjenopptakelsen av samarbeidet på politisk nivå bør brukes til å styrke Rådet som forum både for samlende og splittende saker. Norge vil ha mye å vinne på at NRC blir en mer robust kanal som er bedre i stand til å motstå politiske klimaskifter.

Samarbeidet mellom NATO og partnerlandene var et viktig tema fram mot toppmøtet Strasbourg/Kehl i 2009. Det gjaldt særlig forholdet til landene på Vest-Balkan samt til Ukraina og Georgia. I tillegg ble kontakten med land i Sentral-Asia, Kaukasus, Middelhavs-regionen, Midtøsten og med de såkalte kontaktlandene videreført. Albania og Kroatia ble tatt opp som medlemmer i NATO på toppmøtet, mens Makedonia vil starte sine forberedelser så snart forholdet til Hellas om navnespørsmålet er avklart. Den intensiverte dialogen og det praktiske samarbeidet med Ukraina og Georgia ble videreført i 2008, etter at de på toppmøtet i Bucuresti fikk tilsagn om framtidig medlemskap. Samarbeidet med Bosnia-Hercegovina og Montenegro ble oppgradert til såkalt intensivert dialog (Intensified Dialogue) i Bucuresti, bl.a som følge av framdrift i landenes forsvarsreformprosesser. Samarbeidet med Serbia ble i 2008 også styrket innenfor PfP-rammen. Den serbiske regjeringen ga høsten 2008 uttrykk for at landet vil gjøre full nytte av PfP-medlemskapet, men understreket samtidig at de ikke hadde medlemskap i NATO som mål.

Jubileumstoppmøtet i Strasbourg/Kehl i april 2009 ga generalsekretæren i oppdrag å starte arbeidet med et *nytt strategisk konsept* for alliansen. Det nåværende konseptet er fra 1999. Utgangspunktet for arbeidet vil være Erklæringen om Alliansens sikkerhet fra toppmøtet i Strasbourg/Kehl. Denne erklæringen omtaler bl.a. det transatlantiske forholdet, alliansesolidariteten, NATOs rolle innen rustningskontroll og nedrustning, nye sikkerhetstrusler som terrorisme og masseødelegelsesvåpen, foruten energisikkerhet og forholdet til Russland og de øvrige partnerland. Også reform av NATOs strukturer og Alliansens samarbeid med andre internasjonale aktører er omtalt. I arbeidet med det strategiske konseptet legges det fra norsk side særlig vekt på våpenkontroll, nedrustning og ikke-spredning, forholdet til Russland,

og nærområdeinitiativet. Norge er opptatt av å sikre at samtlige medlemsland trekkes med i denne prosessen fra begynnelsen av ved bl.a. jevnlig drøftelser i Rådet.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 50 mill. kroner til NATOs sivile budsjett og NATOs parlamentarikerforsamling.

Internasjonale nedrustningsforhandlinger

Situasjonsbeskrivelse

Klasevåpenkonvensjonen og Minekonvensjonen illustrerer at det er mulig å gjøre fremskritt i internasjonale nedrustningsforhandlinger ved mobilisering av politisk vilje. Norge var ledende i prosessen som førte til at konvensjonen om klaseammunisjon ble åpnet for undertegning i Oslo i desember 2008. I flere år har tradisjonelle nedrustningsfora vært preget av stillstand, men dette bildet kan nå endre seg. Skiftet av amerikansk administrasjon har skapt ny dynamikk i de internasjonale nedrustningsforhandlingene. Den foreløpige avtalen mellom USA og Russland om kontrollerbare nedskjæringer av de strategiske atomvåpnene i juli 2009, kan være første skritt på veien mot dypere kutt i de kjernefysiske arsenalene. Det er viktig å holde fremdriften oppe og at alle typer atomvåpen bringes inn i forhandlingene. Det er viktig å oppnå en løsning på uenigheten mellom NATO og Russland om veien videre for Konvensjonen om konvensjonelle våpen i Europa (CFE). Situasjonen med hensyn til Konvensjonen om konvensjonelle våpen for Europa (CFE) er fortsatt preget av usikkerhet. Russland holder fast ved sin suspensjon av den tilpassede avtalen inntil NATO-landene har ratifisert den. Dette er vanskelig så lenge Russland viser få tegn til å imøtekomme NATO-krav om oppfyllelse av forutsetningen om tilbaketrekning av militære styrker i Georgia og Moldova. De militære kampfhandlingene på sensommeren i 2008 i Georgia bidro til å gjøre CFE-prosessen enda vanskeligere. Spørsmålet om utvikling av et missilforsvar for Europa i NATO-regi vil også kunne komplisere nedrustningsarbeidet med Russland. Det er også av stor betydning å få engasjert de andre atomvåpenmaktene i nedrustningsprosessen.

Et oppløftende utviklingstrekk er at Nedrustningskonferansen i Genève omsider er kommet til enighet om et arbeidsprogram og at reelle multilaterale forhandlinger om en kontrollerbar avtale som forbyr fremstilling av spaltbart materiale for våpenformål kan bli innledet i nær fremtid. Likeledes er det oppløftende at den nye amerikanske

administrasjonen har endret USAs holdning til Prøvestansavtalen. Amerikansk ratifikasjon av CTBT vil trolig føre til at andre nøkkelland som Kina også vil la seg folkerettslig binde av avtalen. Imidlertid vil en ikke oppnå ikrafttredelse av CTBT før også land som Nord-Korea, Iran, Syria og Egypt har sluttet seg til. Fravær av løsning på alvorlige utestående spredningsutfordringer slik som Nord-Korea og Iran vil kunne vanskeliggjøre arbeidet med å oppnå enighet om et sterkt og fremtidsrettet slutt-dokument på NPTs tilsynskonferanse i 2010. Det er viktig et man i NPT enes om konkrete og mål-bare nedrustningsforpliktelser og effektive tiltak for å skape et troverdig og robust globalt ikke-spredningsregime. Et vannrett ikke-spredningsregime utgjør en viktig forutsetning for å kunne nå det overordnede målet om en verden fri for atomvåpen. I lys av forventingene om økt bruk av kjerne-kraft i utviklingsland, forventes det at land i Sør nøyte vil vurdere nye ikke-spredningstiltak opp mot retten til fredelig bruk av kjerne-kraft, som også er forankret i NPT. Innenfor Konvensjonen om kjemiske våpen (CWC) er det voksende usikkerhet om USA og Russland makter å gjennomføre sine forpliktelser om å ødelegge lagrene av kjemiske våpen innen tidsfristen i 2012. I tillegg er det en voksende spenning mellom vestlige land som ønsker økt fokus på CWCs ikke-spredningsforpliktelser, og utviklingslandene som er opptatt av å få lagt forholdene bedre til rette for å nyte godt av fremskritt innen kjemisk vitenskap. Samme type motsetning, dvs. ikke-spredning versus fredelig bruk, gjør seg også gjeldende innenfor Biologivåpenkonvensjonen.

Mål

Norske målsetninger ligger nedfelt i St.meld. nr. 27 (2007-2008) *Nedrustning og ikke-spredning*, som Stortinget sluttet seg til høsten 2008. De viktigste er:

- Arbeide aktivt for sikkerhet på lavest mulig rustningsnivå gjennom folkerettslige bindende avtaler.
- Fortsette arbeidet for å oppnå en verden fri for masseødeleggelsesvåpen basert på forpliktende og verifiserbare avtaler som omfatter alle land.
- Arbeide for internasjonale avtaler som begrenser våpen med uakseptable humanitære konsekvenser.
- Arbeide aktivt for å motvirke et nytt kjernefysisk våpenkappløp og identifisere konkrete tiltak for å nå målet om en kjernevåpenfri verden.
- Videreføre arbeidet for avskaffelse av våpen som forårsaker uakseptable humanitære lidelser, særlig klaseammunisjon med uakseptable humanitære konsekvenser.

- Videreføre den pådriverrolle Norge har internasjonalt for å oppnå enighet om et styrket ikke-spredningsregime samtidig som det gjennomføres nye kutt i de kjernefysiske arsenaler.
- Norge vil framover arbeide for at gjennomgangen av NATOs strategiske konsept fører til at Alliansen legger mindre vekt på atomvåpen i sin sikkerhetspolitikk. Dette er viktig for å legge forholdene til rette for nye nedrustningstiltak og for NPT-prosessen. Norge vil arbeide aktivt for å gjenopprette internasjonal enighet om kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning og derved bidra til at NPT kan bane vei for en verden fri for atomvåpen. Et viktig bidrag til slikt brobyggingsarbeid vil være å forene utviklingslandenes legitime ønsker om å høste fordel av vitenskapelige fremskritt innenfor områder som atomkraft, helse og kjemisk industri, med nødvendige tiltak for å hindre at følsomt materiale kommer på avveie eller brukes til våpenformål. Norge vil derfor arbeide nært med allierte, likesinnede land og toneangivende land i Den alliansefrie bevegelsen (NAM). Regjeringen vil videreføre samarbeidet med norske og internasjonale forskningsmiljøer om nedrustning og ikke-spredning. Norge vil videre bidra aktivt i konsultasjonene om å løse utestående spørsmål knyttet til CFE og motarbeide utvikling av et missilforsvar i NATO som kan ha destabiliserende effekt.
- Arbeide for at så mange land som mulig slutter seg til Konvensjonen om klaseammunisjon som ble fremforhandlet i Dublin i 2008.

Rapport 2008

Norge videreførte sitt sterke engasjement for å støtte opp om de globale og folkerettslige bindende nedrustnings- og ikke-spredningsavtalene NPT, BTWC og CWC. I NPT sammenheng arrangerte Norge en internasjonal konferanse i februar 2008 med sikte på å utvikle og samle oppslutning om konkrete tiltak for å nå en verden fri for kjernevåpen. Norge var med på å få oppslutning i NATO om økt vektlegging av nedrustningsdimensjonen for Alliansen. Norge har vært en aktiv pådriver for at Avtalen om forbud mot kjernefysiske prøver (CTBT) skal tre i kraft så snart som mulig. Norge har videreført sin tradisjon med å arbeide på tvers av politiske og geografiske grupperinger med sikte på å bygge bro over motsetninger og motvirke polarisering. Dette har vært viktig i NPT-sammenheng (herunder 7-landssamarbeidet), men også i BTWC og CWC. I den forbindelse har Norge utviklet spesielt gode samarbeidsrelasjoner med Indonesia, hvor begge land har sammen med FN-sekre-

tariatet arrangert seminarer om MØV og BTWC-relaterte spørsmål. Innenfor CWC har Norge bidratt med midler til Afrika-programmet til Organisasjonen for forbud av kjemiske våpen (OPCW) for å tydeliggjøre vårt engasjement for å bistå utviklingsland i å gjennomføre sine CWC-forpliktelser og legge forholdene bedre til rette for at afrikanske land kan høste fordelene av fremskritt innenfor kjemisk vitenskap.

Norge har videre støttet opp om FN-sekretariatets arbeide med å fremme nasjonal oppfølging av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1540 mot spredning av MØV. Denne støtten har hovedsakelig vært rettet mot utviklingsland, og dermed bidratt til at disse landene får lettere tilgang på kunnskap og teknologi innenfor sivile kjernefysiske anvendelser, og biologisk og kjemisk vitenskap. Norge har i perioden støttet aktivt opp om internasjonale bestrebelser på å nå frem til politiske forhandlingsløsninger på striden omkring de kjernefysiske aktivitetene til Iran og Nord-Korea.

Norge har støttet opp om initiativer for å skape ny bevegelse i dialogen om fremtiden til CFE-regimet, og i denne sammenheng holdt fast ved viktigheten av å sikre et regime som bidrar til økt stabilitet og forutsigbarhet i våre nærrområder.

Norge har samarbeidet med internasjonale forskningsorganisasjoner og FN om gjennomføring av opplæringsprogrammer innenfor nedrustning og ikke-spredning. Engasjering av det sivile samfunnet har vært en viktig prioritering for norske myndigheter.

Budsjett 2010

Det foreslås avsatt 10,8 mill. kroner.

Europarådet

Situasjonsbeskrivelse

Europarådet har en hovedrolle i arbeidet for å sikre respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i Europa, og er det fremste forumet for regelverks- og standardutvikling i Europa. Europarådet bidrar på denne måten til stabilitet, konfliktforebygging og utvikling av demokratiske standarder i de 47 europeiske land som er medlemmer av organisasjonen.

Europarådet står sentralt i arbeidet for å bidra til større forståelse og kontakt mellom kulturer, og har lagt særlig vekt på utdanning og ungdom i dette arbeidet. Samarbeidsområder omfatter utenrikspolitiske spørsmål, menneskerettigheter og rettslige spørsmål, likestilling, utdanning, kultursamarbeid, mediespørsmål, sosiale spørsmål, helsevern, miljø- og landskapsvern, barne- og ungdoms-

spørsmål, idrett og samarbeid mellom kommuner og regioner. En rekke departementer deltar i Europarådets arbeid.

Europarådet forvalter over 200 konvensjoner og gjør en viktig innsats for å sikre at fremme medlemslandenes etterlevelse sine forpliktelser. Det er opprettet en rekke overvåkningsmekanismer, hvorav den viktigste er Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Domstolen er inne i en dyptgående krise pga. en drastisk økning i antall klagesaker de senere årene.

Mål

De overordnede prioriteringene for Norge innsats i Europarådet er å fremme menneskerettigheter, rettstat, demokrati og godt styresett. Handlingsplanen fra Europarådets toppmøte i Warszawa i 2005 er retningsgivende for regjeringens arbeid. Norges tilnærming er at samarbeidet bør ha hovedfokus på kjerneområdene menneskerettigheter, demokratibyggning og juridiske spørsmål. Samtidig må det legges vekt på samarbeid innenfor viktige områder som bidrar til arbeidet innenfor kjerneområdene, slik som utdanning, interkulturell dialog, migrasjon og ungdomsspørsmål. Regjeringens viktigste mål for samarbeidet i 2010 er å:

- Sikre det europeiske menneskerettighetssystem og styrke Den europeiske menneskerettsdomstolen, herunder å arbeide for økt støtte og utvidet giverkrets til det norsk initierte MR-fondet (Human Rights Trust Fund – HRTF).
- Styrke Europarådets arbeid i de nye demokratiene for å fremme organisasjonens kjerneverdier og bidra til stabilitet og konfliktløsning, bl.a. i Kaukasus og på Vest-Balkan.
- Utvikle samarbeidet og bedre koordineringen mellom Europarådet og EU og mellom Europarådet og OSSE.
- Styrke Europarådets arbeid med interkulturell dialog, godt styresett på lokalplan og tiltak for sårbare grupper.
- Arbeide for å få en mer kostnadseffektiv og åpen organisasjon.

Rapport 2008

Det store antall klager til menneskerettsdomstolen i Strasbourg setter Europarådets menneskerettssystem under press. Selv med betydelig økning i Domstolens kapasitet siste år, bygges det opp et stadig større antall saker som venter på behandling fordi antallet nye klager overstiger antallet saker som avsluttes. Arbeidet med å bedre denne vanskelige situasjonen har hatt høyeste prioritet for Norge de siste år.

Regjeringen har i 2008 særlig arbeidet for å få alle medlemsland til å ratifisere Protokoll 14 til Den europeiske menneskerettskonvensjon om effektivisering av Domstolen. Russland har som eneste land ikke ratifisert protokollen. Norge har sammen med øvrige land søkt å endre den russiske holdningen. I lys av den manglende russiske ratifisering har Norge også arbeidet for å få på plass alternative løsninger og delvis gjennomføring av tiltakene i Protokoll 14.

I mars 2008 undertegnet utenriksminister Støre og generalsekretær Davis avtalen om opprettelse av et menneskerettsfond i regi av Europarådet. Europarådets utviklingsbank forvalter fondet. Siktemålet er å forbedre nasjonal gjennomføring av menneskerettskonvensjonen og bidra til redusere antall klager til Domstolen. Norge ga et bidrag på 1 mill. euro til fondet i 2008.

Europarådet påser at medlemslandene følger opp sine forpliktelser og drøfter aktuelle politiske spørsmål for å fremme samarbeid og forebygge konflikter i Europa. Situasjonen i Sør-Kaukasus og på Vest-Balkan har særlig preget arbeidet i 2008. Det gjelder særlig konflikten mellom Georgia og Russland om utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia, og situasjonen i Kosovo etter uavhengighetserklæringen. Valgene i Russland, Armenia og Aserbajdsjan har også fått stor oppmerksomhet.

Regjeringen har i 2008 lagt stor vekt på oppfølgingen av samarbeidsavtalen mellom Europarådet og EU fra 2007. Avtalen legger til rette for styrking av politiske konsultasjoner, bedre samordning og mer aktiv deltagelse fra EU og EU-kommisjonen i prosjekter i regi av Europarådet. Samarbeidet med OSSE på de fire identifiserte områdene toleranse og ikke-diskriminering, menneskehandel, nasjonale minoriteter og kamp mot terrorisme, har også stått sentralt.

Europarådet skal i 2009 velge ny generalsekretær. Europarådets ministerkomite besluttet våren 2008, på grunnlag av anbefaling i en rapport fra Luxemburgs statsminister Jean-Claude Juncker, at kandidater til stillingen som generalsekretær i fremtiden skal ha erfaring på regjeringssjefs nivå eller annen stilling på høyt politisk nivå. På bakgrunn av dette og Europarådets store utfordringer fremover besluttet Regjeringen sommeren 2008 å anmode stortingspresident Thorbjørn Jagland om å stille som norsk kandidat til stillingen. Dette arbeidet har hatt høy prioritet.

Flere Europakampanjer og tiltak for sårbare grupper ble igangsatt eller videreført i 2008, bl.a. mot menneskehandel, mot diskriminering og intoleranse, mot vold mot kvinner og for funksjonshemmedes- og barns rettigheter.

En hvitbok om interkulturell dialog ble vedtatt på utenriksministermøtet våren 2008. Norge gir et verdifullt bidrag til dette arbeidet gjennom etableringen i Oslo av et europeisk ressursenter for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap (Wergelandssenteret). En bilateral avtale om opprettelse av senteret ble inngått i september 2008. Senteret åpnet i mai 2009.

Reformarbeidet i organisasjonen fortsatte, med sikte på større effektivitet og åpenhet i Europarådet.

Budsjett 2010

Underposten dekker Norges pliktige bidrag til Europarådets ordinære budsjett, pensjonsbudsjett og ekstraordinære budsjett, samt budsjett for delavtalene om Europarådets utviklingsbank, Venezia-kommisjonen og Nord/Sør-senteret.

For 2010 foreslås avsatt 38,3 mill. kroner

Internasjonale råvareorganisasjoner

Mål

Bevilgningen dekker Norges forpliktelser til Den internasjonale kaffeorganisasjonen. Midlene skal sette organisasjonen i stand til å bidra med statistikk- og informasjonsarbeid samt noe faglig bistand. Kaffe er en viktig eksportvare for mange utviklingsland, og er den nest største omsatte råvare i verdi etter olje. Samarbeidet innen kaffeorganisasjonen er viktig for å fremme bedre forhold innenfor denne sektoren når det gjelder informasjonsutveksling, samarbeidsprosjekter rettet mot kompetansebygging for å forbedre produksjonsforhold, arbeidsforhold, samt leveranser og kvalitet. Norge er en av verdens største konsumenter av kaffe og har således interesse av godt samarbeid og gode produksjonsforhold samt sikre leveranser av kaffe av god kvalitet.

Budsjett for 2010

For 2010 foreslås avsatt 192 000 kroner.

Ymse organisasjoner

1 Østersjørådet

Mål

- Norsk deltakelse i Østersjørådet utgjør en del av Norges nærområdepolitikk.
- Medlemskapet i organisasjonen gir mulighet for å bidra til en styrking av europeisk samarbeid og politisk stabilitet i østersjøregionen,

blant annet gjennom sosial og økonomisk utvikling.

- Rådet er et samarbeidsforum der Russland er medlem og utgjør således en møteplass både for konkret samarbeid og politisk dialog med Russland.
- Europakommisjonen er også medlem, og EU-deltakelsen gir muligheter for dialog også med EU om utvikling og samarbeid i østersjøregionen med særlig vekt på Nordvest-Russlands sørlige del.
- Det ble i 2007 igangsatt en reformgjennomgang av Østersjørådets struktur og funksjon med sikte på å tilpasse Rådet bedre til dagens endrede situasjon i østersjøregionen og gjøre det mer effektivt. Norge har aktivt støttet dette reformarbeidet.
- En reformerklæring ble vedtatt i juni 2008 og innebærer blant annet at Østersjørådet i større grad skal utvikles til en prosjektbasert og resultatorientert organisasjon med følgende hovedprioriteringer: miljø, energi, økonomisk utvikling, utdanning og kultur samt sivil sikkerhet.

Rapport 2008

Østersjørådet er et råd for utenriksministere og det sentrale koordinerende organ for det brede samarbeidet i østersjøregionen. Midlene til posten ble benyttet til å dekke Norges pliktige bidrag til driften av rådets sekretariat i Stockholm. En del av bevilgningen er øremerket sekretariatets arbeid med miljøsaker i østersjøregionen, «Baltic 21». Under latvisk og dansk formannskap har Østersjørådet i 2008 fortsatt sitt arbeid med å legge forholdene til rette for samarbeid i østersjøregionen på en rekke områder og spilt sin rolle som aktivt dialogforum for de 11 medlemslandene og Europakommisjonen. Det danske formannskapet arbeidet høsten 2008 aktivt for å påbegynne gjennomføringen av den vedtatte reformen av Østersjørådet. Norske hovedprioriteringer har vært bekjempelse av organisert kriminalitet med særlig vekt på handel med mennesker herunder barn, miljø og klima, utdanning, atomsikkerhetstiltak, energispørsmål i regi av Baltic Sea Region Energy Co-operation samt regionalt og lokalt samarbeid under Baltic Sea States Subregional Co-operation.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 1,583 mill. kroner. Beløpet vil i likhet med tidligere år i sin helhet gå til drift av Østersjørådets sekretariat i Stockholm, inklusive sekretariatets arbeid med miljøsaker, og utgjør

Norges andel på 12 pst. Norge vil i juli 2010 overta formannskapet i Østersjørådet for ett år.

2 Det europeiske institutt

Situasjonsbeskrivelse

Gjennom samarbeidet med amerikanske myndigheter, Kongressen, Europakommisjonen, EUs medlemsland og andre europeiske land gjør Det europeiske institutt en betydelig innsats for fremme av transatlantisk dialog i Washington. Instituttets mål er å spre informasjon om betydningen av transatlantisk samarbeid. Det har vist stor evne til å kunne treffe et bredt publikum med høyt profilerte innledere og dagsaktuelle tema. Også representanter fra norske myndigheter har gjennom instituttets arrangementer mulighet til å presentere norske synspunkter på ulike spørsmål. Samarbeidet med instituttet er også verdifullt sett fra et norsk synspunkt, fordi det gir inntak i europeiske prosesser og europeiske samtalepartnere.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 85 000 kroner.

3 Den internasjonale havrettsdomstol

Mål

Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg ble opprettet gjennom FNs havrettskonvensjon av 1982, som Norge ratifiserte 24. juni 1996. Konvensjonspartene kan ved skriftlig erklæring akseptere denne domstolen og/eller en eller flere av de andre tvisteløsningsorganene som er listet opp for å løse tvister på en bindende måte. Havrettsdomstolen har en sentral rettskapende funksjon innen deler av den moderne havrett. En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge. Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer internasjonal stabilitet som et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen.

Rapport 2008

Havrettsdomstolen avholdt to sesjoner i 2008, og har for øyeblikket kun én sak til behandling. Dette er den såkalte «Sverdfisk-saken» mellom Chile og EU, som gjelder spørsmål om bevaring og bærekraftig utnyttelse av sverdfiskbestanden i det sørlige Stillehavet.

Budsjett 2010

I 2008 ble det vedtatt et toårig budsjett, noe som Stortinget samtykket i. For 2010 foreslås derfor avsatt 695 000 kroner til dekning av Norges pliktige bidrag.

4 FNs internasjonale straffedomstoler

Jugoslaviadomstolen

Mål

Jugoslaviadomstolen (ICTY) ble etablert av Sikkerhetsrådet i 1993 (resolusjon nr. 827). Domstolens mandat er å straffeforfølge personer som er ansvarlige for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått i det tidligere Jugoslavia etter 1. januar 1991. Domstolen har sete i Haag, Nederland.

Rapport

ICTY opererer nå med full kapasitet. Domstolen estimerer at de fleste rettssakene vil være behandlet i løpet av 2010, men at noen saker først vil være ferdigbehandlet i 2011 og tidlig i 2012. Dette gjelder bl.a. saker mot to tiltalte som nylig ble overført til domstolen. Domstolen er av denne grunn forsinket i forhold til tidligere estimert sluttdato. Domstolen tar sikte på å slutføre ankebehandling i 2013. To arrestordrer er fortsatt utestående. Eventuelle arrestasjoner og overlevering av disse personene vil føre til ytterligere forsinkelser.

Det forutsettes at tiltalte personer blir pågrepet og overlevert til domstolen, men domstolen opplever fremdeles samarbeidsproblemer med stater i det tidligere Jugoslavia. Domstolen arbeider med å overføre saker, som involverer mellomledere og tjenestemenn på lavere nivå, til nasjonale domstoler. En forutsetning for overføring er oppbygging av effektive og betryggende nasjonale rettsystemer. Domstolen har iverksatt interne effektivitets tiltak for å implementere avviklingsstrategien. Norge har aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTY, som spiller en viktig rolle for det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i det tidligere Jugoslavia. Norge har inngått soningsavtale med domstolen. Norge har også inngått avtale med domstolen om gjenbosetting av vitner. Norge har støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppgjøret nærmere folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle. Fra norsk side vil man fortsatt arbeide aktivt for at domstolen sikres tilstrekkelige ressurser og gode arbeidsforhold slik at den kan få fullført sitt mandat.

Rwandadomstolen

Mål

Den internasjonale straffedomstol for Rwanda (ICTR) ble etablert av FNs Sikkerhetsråd i 1994 (resolusjon nr. 955). Domstolens mandat er å straffeforfølge alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett i Rwanda, samt rwandiske borgere ansvarlige for slike brudd i nabolandene, i perioden mellom 1. januar og 31. desember 1994. Domstolen har sitt sete i Arusha, Tanzania.

Rapport

Domstolen jobber for at alle rettssaker i første instans vil være gjennomført i løpet av 2009. Det kan imidlertid være faktorer utenfor domstolens kontroll som kan føre til forsinkelser, så som arrest og overlevering av tiltalte på et sent stadium. I tillegg kan ICTR i enkelte tilfeller være avskåret fra å overføre straffesaker til nasjonale domstoler. Dette har vært tilfellet med saker som er forsøkt overført bl.a. til Rwanda. Domstolen har på nåværende tidspunkt 13 utestående arrestordrer.

Norge har aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTR, som spiller en viktig rolle for det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i regionen. Overføring av saker det er tatt ut til tale i, forutsetter utbedringer i det rwandiske retts-systemet. Domstolen og det internasjonale samfunnet arbeider for å oppnå disse. Det følger av avviklingsstrategien at noen av sakene skal overføres til straffeforfølgning i samarbeidende tredjestater. Norge har også støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppgjøret nærmere folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle.

Budsjett 2010

Det foreslås avsatt 9, 383 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Jugoslaviadomstolen og 7, 983 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Rwandadomstolen.

5 Havbunnsmyndigheten

Mål

Den internasjonale havbunnsmyndigheten er en av institusjonene etablert under FNs havrettskonvensjon av 1982 som Norge ratifiserte i 1996. Havbunnsmyndigheten skal forvalte mineralressursene på havbunnen på de store havdyp utenfor nasjonal jurisdiksjon til gagn for hele menneskeheten. Den kan tildele rettigheter til å søke etter og utnytte forekomster i det internasjonale havbunns-

området, og kan selv delta i slik virksomhet gjennom et særskilt foretak. Havbunnsmyndigheten vedtar regler, forskrifter og prosedyrer for undersøkelse og utnyttelse av mineralforekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og fører tilsyn med at regelverket overholdes. En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge fordi Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer fred og stabilitet som et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen.

Rapport 2008

Havbunnsmyndigheten vedtok i 2000 den såkalte «Mining Code», med regler for utvinning av mangannoduler. Dette åpnet for muligheten for lete- og utvinningstillatelser for 15 år. Myndigheten har inngått avtaler med flere såkalte pionerinvestorer hvor det innvilges letetillatelser for 15 år. Selskapene avgir årsrapporter til Havbunnsmyndigheten. Forberedelsene til kommersiell mineralutvinning fortsetter. I 2008 fortsatte drøftelsene om regler om undersøkelse og utvinning av flermetalliske sulfider. Forhandlinger om regulering knyttet til koboltrike skorper vil bli det bli forhandlet videre om når sulfid-reguleringene er på plass.

Budsjett 2010

Havbunnsmyndighetens budsjett vedtas for toårsperioder og er basert på et nullvekstprinsipp. Det ble i 2008 vedtatt budsjett for 2009/10, noe som Stortinget samtykket i. For 2010 foreslås derfor avsatt 390 000 kroner til dekning av Norges andel.

6 Den internasjonale straffedomstol

Mål

Den internasjonale straffedomstol (ICC) er en fast, internasjonal domstol med myndighet til å straffeforfølge og dømme enkeltindivider for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Domstolen er opprettet gjennom en traktat (Roma-vedtektene) av 17. juli 1998. Norge ratifiserte traktaten 16. februar 2000. Roma-vedtektene trådte i kraft den 1. juli 2002. Domstolen har jurisdiksjon dersom forbrytelsen har funnet sted på territoriet til en statspart eller dersom forbryteren er borger av en statspart. Videre vil både enkeltstater og Sikkerhetsrådet kunne bringe situasjoner inn for domstolen, og hovedanklageren kan på gitte vilkår iverk-

sette etterforskning på eget initiativ. Domstolen bidrar til økt beskyttelse for grunnleggende verdier forankret i folkeretten. Det er i tråd med regjeringens mål i Soria Moria-erklæringen å videreutvikle folkeretten som forpliktende avtaleverk for alle nasjoner. Domstolens sete ligger i Haag, Nederland.

Rapport 2008

Domstolen er nå fullt operativ. Den har hittil fått henvist tre situasjoner fra statsparter: situasjonen vedrørende The Lord's Resistance Army i Uganda, situasjonen i Ituri i DR Kongo og situasjon i Den sentralafrikanske republikk i tiden etter landets ratifikasjon av Roma-vedtektene i 2002. I tillegg har FNs sikkerhetsråd har referert situasjonen i Darfur til domstolen (resolusjon nr. 1593). Hovedanklageren har åpnet etterforskning i alle fire situasjonene. Det er utstedt arrestordre mot tre personer for forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser i Darfur, fem personer (hvorav en senere er bekreftet død) for forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått i Uganda, 4 personer i Kongo og en person i Den sentralafrikanske republikk. I tillegg er det utstedt en innkallingsordre mot en person i situasjonen i Darfur.

Domstolen disponerer midlertidige lokaler frem til 2012. Det ble vedtatt på domstolens sjette statspartsmøte, som ble avholdt i New York i desember 2007, at Domstolen skal bygge et permanent lokale på Alexanderkaserne i Haag. Denne byggingen vil føre til en økning av domstolens budsjett. De totale kostnader for byggeprosjektet er anslått til ca. 190 millioner kroner. De årlige utgiftene til nedbetaling av lån og renter vil inkluderes i det foreslåtte budsjettet for etterfølgende år, som presenteres og vedtas på hvert statspartsmøte. Et tilbud om lån fra den nederlandske stat er akseptert, med 30 års nedbetalingstid. Betjeningen av lånet vil starte når medlemsstatene ikke lenger betaler leie for Domstolens midlertidige lokaler, mens renter vil påløpe fra 2010. Statenes bidrag vil beregnes årlig ut fra den gjeldende bidragsskalaen. Den samlede norske andelen av prosjektet totalkostnad vil iht nåværende fordeling utgjøres ca. 2 mill. euro. Dette vil utlignes over 30 år, og fremkomme som en økning av det norske pliktige bidraget til Domstolens budsjett.

Budsjett 2010

Den internasjonale straffedomstols budsjett for 2010 fastsettes først i november 2009. Et anslag viser at Norges andel for 2010 vil være om lag 10 mill. kroner.

7 Urfolksdeltakelse Arktisk råd, Barentsrådet m.v.

Situasjonsbeskrivelse

Samarbeidet i Arktisk råd omfatter alle de åtte arktiske statene: Canada, Danmark (Grønland og Færøyene), Finland, Island, Norge, Sverige, Russland og USA. Formålet er å utvikle miljøsamarbeid og fremme bærekraftig utvikling i de arktiske områdene. Samarbeidet innen Arktisk råd er nå i betydelig vekst. Det legges fra norsk side stor vekt på betydningen av de arktiske urfolkernes aktive deltakelse i rådet der seks urfolksorganisasjoner, deriblant Samerådet, har status som faste deltakere.

Barentsrådet omfatter Norge, Sverige, Finland, Russland, Island, Danmark og EU-kommisjonen. Formålet er, gjennom samarbeid over grensene, å bedre økonomi, levekår og samarbeidsforhold i Barentsregionen. Det eksisterer innenfor Barents-samarbeidet en arbeidsgruppe for de tre urfolkene samer, nenetsere og vepsere, samt et eget urfolkskontor, i tillegg til at urfolkernes representanter alltid inviteres til Barentsrådets møter.

Mål

Formålet med bevilgningen er å gi tilskudd til urfolksrepresentanters deltakelse i internasjonalt samarbeid i nordområdene på områder der deres interesse er særlig berørt, samt å styrke deres forutsetninger for å delta i denne type samarbeid. Bevilgningen vil i første rekke nyttes til tilskudd til samer og russiske urfolk.

Rapport 2008

Midlene gikk i 2008 i all hovedsak til dekning av Samerådets og russiske urfolksrepresentanters deltakelse på Arktisk råds møter.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 600 000 kroner.

8 Sekretariatet for Antarktistraktatsamarbeidet

Situasjonsbeskrivelse

Ved avslutningen av annen verdenskrig hevdet sju land suverenitetskrav i Antarktis (Storbritannia, Australia, Frankrike, New Zealand, Norge, Chile og Argentina). Storbritannias, Chiles og Argentinas kravområder dekker delvis hverandre. I tillegg hevdet USA og Sovjetunionen at de, uten å anerkjenne kravene og uten selv å fremme krav, hadde grunnlag for krav i Antarktis. Det vellykkede internasjonale forskningssamarbeidet som ble gjennomført i Antarktis under det internasjonale geofysiske år i 1957-58 førte

til at Antarktistraktaten ble opprettet i 1959. Traktaten sikrer Antarktis som et demilitarisert område. Det er fri inspeksjonsrett og fri tilgang for forskning. Striden om suverenitetsspørsmålene er lagt til side ved at partene er enige om at verken traktaten selv eller tiltak truffet i dens levetid skal foregripe (prejudisere) partenes syn på suverenitetsspørsmålet. Alle traktatparter med særlig interesse og forskningsinnsats møtes til et årlig møte (Antarctic Treaty Consultative Meeting, ATCM) for å drøfte spørsmål av felles interesse og treffe beslutninger om forvaltningen av Antarktis. Traktatsamarbeidet har holdt en hel verdensdel utenfor skiftende konjukturer i verdenspolitikken og har åpnet for et enestående internasjonalt vitenskapelig samarbeid og lagt grunnlaget for internasjonalt samarbeid om bevaring av det sårbare og enestående naturmiljøet.

Mål

Et sekretariat for samarbeidet under Antarktistraktaten ble opprettet i 2004 i Buenos Aires. Sekretariatet skal bidra til en styrking og effektivisering av samarbeidet mellom partene til Antarktistraktaten. Viktigste oppgave er å betjene det årlige konsultative møte under Antarktistraktaten (Antarctic Treaty Consultative Meeting ATCM) i nært samarbeid med vertslandet. En annen viktig oppgave er informasjonsspredning om Antarktistraktat-systemet og aktiviteter i Antarktis.

Rapport 2008

Sekretariatet har fungert etter hensikten, og har for tiden ni ansatte, hvorav seks i full stilling og tre på deltid. Sentrale oppgaver i 2008 var forberedelse og gjennomføring av det 31. konsultative møte under Antarktistraktaten (ATCM XXX) i Kiev, Ukraina, og forberedelse av ATCM 32 i Baltimore, USA. Man har også jobbet med utvikling av hjemmesiden og et elektronisk informasjonsutvekslingssystem.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 399 000 kroner.

Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)

Situasjonsbeskrivelse

Med sin brede tilnærming og deltakerkrets er OSSE et viktig redskap for politisk dialog og samarbeid for å forebygge og håndtere konflikter i hele OSSE-området. Regjeringen er opptatt av at OSSEs arbeid for sikkerhet og stabilitet videreføres. OSSE bør fort-

satt rette oppmerksomheten mot de utfordringer etniske og regionale konflikter, organisert kriminalitet, handel med mennesker, våpen og narkotika og internasjonal terrorisme utgjør. Regjeringen ser OSSEs brede feltnærver som organisasjonens fremste styrke. OSSE har 19 feltoperasjoner eller såkalte sendelag i 18 av OSSEs 56 deltakerland. Sendelagene arbeider på Vest-Balkan, Sør-Kaukasus, Sentral-Asia og i Ukraina, Hviterussland og Moldova.

Varig sikkerhet og stabilitet er etter regjeringens syn uløselig knyttet til respekt for grunnleggende menneskerettigheter, demokratisk styresett og rettsstatens prinsipper, samt økonomisk og sosial utvikling. Regjeringen ser positivt på de drøftinger man har i OSSE når det gjelder miljø, klimændringer og sikkerhet, samtidig som den vil gå inn for at OSSE konsentrerer arbeidet om organisasjonens kjerneoppgaver. Dette gjelder særlig OSSEs rolle som forum for dialog og samarbeid om sikkerhetspolitiske spørsmål i bred forstand.

Mål

- OSSE skal være en alleuropeisk sikkerhetsorganisasjon som gjennom politisk samarbeid skal forebygge konflikter og håndtere nye trusler mot europeisk sikkerhet så som organisert kriminalitet, menneskehandel og terrorisme.
- OSSE skal være pådriver for militær nedrustning og tillitsskapende tiltak mellom landene i regionen.
- OSSE skal bidra til utviklingen av stabile demokratier med respekt for menneskerettighetene og en bærekraftig økonomisk utvikling som et ledd i arbeidet for et fredelig og enhetlig Europa.
- OSSE skal bistå deltakerlandene i å bygge demokratiske institusjoner, gjennomføre demokratiske valg, beskytte menneskerettighetene og styrke rettsstaten, og således bistå deltakerlandene i å oppfylle sine OSSE-forpliktelser.
- OSSE, som en regional samarbeidsorganisasjon under FN, skal bistå deltakerlandene i å gjennomføre forpliktelser landene har påtatt seg i FN og andre internasjonale organisasjoner når disse forpliktelsene faller inn under OSSEs brede sikkerhetsbegrep.
- OSSE skal styrke sitt partnersamarbeid, herunder med land i Asia og Midtøsten.

Rapport 2008

Krigen mellom Russland og Georgia i august 2008 var et tilbakeslag for politisk dialog og samarbeid i Europa. Forholdet mellom Russland og de vestlige land er blitt kjøligere, og samarbeidet vanskeligere. Dette har også preget arbeidet i OSSE i 2008.

President Medvedjev foreslo i august 2008 en «ny europeisk sikkerhetsarkitektur». Utenriksministrene drøftet forslaget på OSSES utenriksministermøte i Helsingfors i desember 2008. Det var enighet om at OSSE er rette forum for videre dialog. Regjeringen legger vekt på at diskusjonen har fokus på innhold og ikke arkitektur, og at det ikke skilles mellom menneskelig og militær sikkerhet. Norge ser dialog og samarbeid med Russland om sikkerhetspolitiske spørsmål som viktig. Samtidig vil det ikke være aktuelt å svekke de etablerte institusjonene. Diskusjonen vil videreføres i 2009.

Gjennom sendelagene gjorde OSSE i 2008 en viktig innsats for demokratisering og institusjonsbygging. Regjeringen beklager at det i etterkant av konflikten i Georgia og som følge av russisk anerkjennelse av utbryterområdene Abkhasia og Sør-Ossetia ikke har vært mulig å bli enig om å videreføre sendelaget i Georgia, og dette ble nedlagt i 2009. Utviklingen i Kosovo og OSSEs fremtidige rolle her har stått sentralt i 2008. Det er besluttet at OSSEs arbeid for å sikre minoritetenes rettigheter vil bli videreført og utfylle det arbeidet EUs politisk og justisoperasjon (EULEX) utfører. Regjeringen støtter et mer fokusert OSSE-nærvær i Kosovo.

Regjeringen ønsker at OSSEs betydelige engasjement i Serbia og Bosnia og Hercegovina videreføres. OSSEs arbeid bør etter hvert kunne avsluttes i de landene som i 2008 ble invitert til å bli medlemmer av NATO. OSSE har fortsatt ugjort arbeid i Øst-Europa, Sør-Kaukasus og Sentral-Asia. Det vil være særlig viktig å følge utviklingen i Kasakhstan frem mot landets OSSE-formannskap i 2010. Norge vil kunne bidra til dette gjennom ambassaden i Astana.

OSSE har fortsatt arbeidet med å finne fredelige løsninger på de interne regionale konfliktene i Sør-Kaukasus og Moldova. Det har vært liten fremgang å spore i dette arbeidet i 2008. Regjeringen støtter formannskapets arbeid på dette området.

Arbeidet til OSSEs kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR) var under press i 2008. Som følge av betingelser stilt fra russisk side var det ikke mulig for OSSE å observere det russiske presidentvalget i mars 2008. Øvrige deltakerland inviterte uten begrensninger ODIHR til å observere valg i 2008, og en rekke observasjoner ble gjennomført. Norge deltok i ni valgobservasjoner med totalt 25 korttidsobservatører og 13 langtidsobservatører.

OSSE har arbeidet for å styrke samarbeidet med Afghanistan med vekt på grensesikkerhet mot de sentralasiatiske landene. OSSE holdt sin årlige konferanse med Asia-partnerne i Kabul i oktober 2008. Regjeringen støtter arbeidet for styrket grensesikkerhet med vekt på en regional til-

nærming og støttet Afghanistans anmodning om bistand fra OSSE til gjennomføringen av presidentvalget i august 2009.

OSSEs høykommissær for nasjonale minoriteter (HCNM), Knut Vollebæk, spilte også i 2008 en viktig rolle i arbeidet for beskyttelse av menneskerettigheter og minoriteters rettigheter, blant annet i Georgia.

Norge har også i 2008 engasjert seg for kampen mot menneskehandel, likestilling og gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, politi- og sikkerhetssektorreform, destruksjon av overskuddsammunisjon og håndvåpen, samt menneskerettighetsforsvarernes stilling.

Budsjett 2010

Norges andel av OSSEs regulære budsjett er 2,05 pst., mens andelen av den såkalte Wien-skalaen for støtte til sendelag er 2,07 pst.

For 2010 foreslås avsatt totalt 32 mill. kroner.

Tilskudd til EFTA og EFTA-organer

Situasjonsbeskrivelse

EFTA ble opprettet i 1960 for å bygge ned handelshindringene medlemslandene imellom. De nåværende medlemsland er Norge, Island, Liechtenstein og Sveits. EFTAs virksomhet er delt mellom EØS, der Norge, Island og Liechtenstein er medlemmer, og utviklingen av frihandelsavtaler med tredjeland hvor også Sveits deltar. EFTA-konvensjonen ble revidert i 2001.

EFTA-familien består av tre separate organisasjoner: Det europeiske frihandelsforbund (EFTA), EFTAs overvåkningsorgan (ESA) og EFTA-domstolen. Målet er at alle på hver sin måte skal bidra til en riktig og effektiv gjennomføring av EØS-avtalen. EFTA skal også fremme det økonomiske samarbeidet mellom medlemslandene, Island, Liechtenstein, Norge og Sveits, på grunnlag av EFTA-konvensjonen, samt ivareta EFTA-landenes behov for frihandelsavtaler med land utenom EU og EFTA.

1 EFTA-sekretariatet

Mål

Sekretariatets hovedoppgave er å fremme EFTAs samlede interesser så vel i en EØS-sammenheng som overfor tredjeland, herunder å sikre en effektiv beslutningsprosess og en parallell regelutvikling i EU og EØS. Sekretariatet har et viktig koordineringsansvar for gjennomføringen av EØS-avtalen i forhold til EU, i første rekke Kommisjonen. EFTA-

sekretariatet betjener komitéstrukturen i EØS og i EFTA-sidens arbeid med utvikling av nytt EØS-regelverk. I EFTAs arbeid i forhold til tredjeland skal sekretariatet bistå medlemslandene med den nødvendige ekspertise i forhandlinger og gjennomføring av frihandelsavtaler med land utenfor EU.

Rapport 2008

Arbeidet var konsentrert om den løpende oppdatering av EØS-avtalen, samt drøftelser med Kommissjonen om utestående saker. Det ble innlemmet 218 rettsaker i EØS-avtalen. Viktige rettsaker som ble innlemmet var blant annet forordningen om registrering, vurdering og godkjenning samt begrensninger for kjemikalier (REACH) og deltakelse i EU-programmer om statistikk, forebygging av narkotikamisbruk, og helse. Frihandelsavtalen med Canada ble undertegnet i januar 2008. I november fulgte undertegningen av en frihandelsavtale med Colombia. Frihandelsavtalen med den Sørøstafrikanske tollunion (Botswana, Lesotho, Namibia, Sør Afrika og Swaziland) trådte i kraft 1. mai 2008.

2 Overvåkingsorganet (ESA)

Mål

Overvåkingsorganets hovedoppgave er å føre tilsyn med at EFTA/EØS-landene gjennomfører og anvender reglene i EØS-avtalen i samsvar med avtalens forpliktelser. En viktig oppgave for overvåkingsorganet er å håndheve regelverket innenfor områdene offentlig innkjøp, statsstøtte og konkurranse.

Rapport 2008

Hovedoppgaven i 2008 var knyttet til en omfattende generell overvåking av landenes gjennomføring i nasjonal rett av de rettsakter som inngår i EØS-avtalen. Ved utgangen av 2008 var antall bindende EØS-rettsaker om lag 6100. Norge hadde pr. november 2008 gjennomført 98,9 pst. av direktivene for det indre marked, ifølge ESAs halvårlege resultattavle.

3 EFTA-domstolen

Mål

Domstolens hovedoppgave er å avgi rådgivende uttalelser om fortolkning av EØS-avtalen på anmodning fra nasjonale domstoler og å dømme i de saker som Overvåkingsorganet reiser mot et EFTA/EØS-land, eventuelt av et annet EFTA/EØS-land. Domstolen behandler også anker mot

avgjørelser tatt av Overvåkingsorganet i konkurransesaker, herunder statsstøtte.

Rapport 2008

Domstolen ferdigbehandlet elleve saker i 2008, hvorav ni dommer.

Budsjett 2010 for EFTA og EFTA-organer

Bevilgningen dekker de norske bidrag til EFTAs organer: EFTA-sekretariatet, Overvåkingsorganet (ESA) og EFTA-domstolen. EFTA-organenes budsjett går i hovedsak til personell og drift. I tillegg finansieres tilskudd til faglig bistand og andre støtteprosjekter overfor tredjeland over EFTA-sekretariatets budsjett. Bevilgningsforslaget for 2010 tar hensyn til forventet lønns- og prisstigning. I 2009 er Norges budsjettandel for EFTA-sekretariatet 54,76 pst. For EØS-organene ESA og Domstolen, der Sveits ikke er bidragsyter, er budsjettandelen 89,0 pst.

For 2010 foreslås avsatt totalt 211,878 mill. kroner til EFTA og EFTA-organer.

Tilskudd til Nordisk Ministerråds virksomhet

Situasjonsbeskrivelse.

Det formelle nordiske regjeringssamarbeidet blir forvaltet av Nordisk Ministerråd. Statsministrene har det overordnede ansvar for samarbeidet, og samarbeidsministrene har det løpende koordineringsansvar. For Norge er særlig samarbeidet innenfor utdanning og forskning, klima og miljø, helse og velferd viktig, Nordvest-Russland, Arktis og samarbeidet med EU. Norge er også opptatt av å avvike unødige grensehindre mellom de nordiske land.

Det nordiske globaliseringsinitiativet, som ble initiert av statsministrene i 2007, har gitt samarbeidet en ny dynamikk, særlig innenfor prioriterte områder som klima, energi og miljø, forskning og innovasjon, men også på mer tradisjonelle nordiske samarbeidsområder som kultur og utdanning. Forberedelser er igang for å fase inn bl.a. helse og velferd i løpet av 2009/2010.

Mål

Norge har et stort engasjement innenfor Nordisk Ministerråd og arbeider for å utvikle potensialet gjennom det nordiske globaliseringsinitiativet og i tilknytning til europeiske samarbeidsspørsmål. Samarbeidet er bredt og omfatter de fleste politikkområder. Formålet er å bidra til bedre resultater på nasjonalt nivå og til nordisk nytte. En viktig målset-

ting er også fortløpende å sikre fornying og effektivisering av samarbeidet.

Rapport 2008

I løpet av 2007/våren 2008 igangsatte Nordisk ministerråd en rekke prosjekter innenfor statsministrenes globaliseringsinitiativ. Ett av dem, Toppforskningsinitiativet (TFI), er en storsatsing som både skal profilere Norden som ledende innenfor definerte områder innen energi-, miljø- og klimasektoren og styrke nasjonale forsknings- og innovasjonssystemer. En ytterligere målsettingen er å skape større fagmiljøer på tvers av landegrensene og legge til rette for økt mobilitet av kompetanse.

Arbeidet til Grensehinderforum, etablert i oktober 2007, prioriterte tiltak for å rydde unna hindringer innbyggerne møter når de beveger seg mellom de nordiske land. Forumet tok en rekke initiativer overfor nasjonal forvaltning og det politiske systemet i de nordiske land for å lette flytting over grensene på grunn av arbeid, studier og annet. Bjarne Mørk-Eidem er norsk grensehinderrepresentant.

Arbeidet innenfor Nordplus rammeprogram 2008-2011 ble videreført. Målet er å medvirke til at nordiske høyere utdanningsinstitusjoner står bedre rustet i konkurransen om de gode studentene i og utenfor Norden. Rammeprogram for jord- og skogbrukssamarbeidet er igang for perioden 2009-2013. Nordisk genressurscenter er etablert. Det er etablert et nytt regionalpolitisk samarbeidsprogram som gjelder fra 2009-2012. Ny Nordisk Mat har lyktes i å utvikle og profilere lokal og regional matkultur. Nye retningslinjer for samarbeidet med Nordvest-Russland 2009-2013 og for samarbeidet med de baltiske land 2009-2013 er vedtatt.

Budsjett 2010

Budsjettet for 2010 videreføres på samme nivå som for 2009. Andelen er en BNI-basert nordisk fordelingsnøkkel, og norsk andel for 2010 forventes å være 28,1 pst.

Det foreslås avsatt 307,418 mill. kroner i 2010.

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)

Situasjonsbeskrivelse

OECD består av 30 medlemsland og er et forum hvor Norge møter de største aktørene i verdensøkonomien. OECD har unike forutsetninger for å håndtere felles problemstillinger innenfor økonomi, miljø, handel, utvikling, utdanning, sosiale spørsmål og en rekke andre områder. OECDs ana-

lyser er viktige innspill til den nasjonale politikktutforming og de fleste norske departementer er involvert i arbeidet.

Mål

Norge arbeider for at OECD skal befeste sin posisjon som et sentralt samarbeidsforum i møtet med globaliseringens utfordringer i det 21. århundre. Regjeringen legger vekt på OECDs ekspertise på miljøområdet som en viktig premissleverandør i den globale klimadebatten.

Rapport 2008

På ministerrådsmøtet i mai 2007 ble det besluttet å invitere Chile, Estland, Israel, Russland og Slovenia til å innlede forhandlinger om medlemskap. En rekke kriterier må oppfylles før de kan tiltre og tidsperspektivet for medlemskap kan variere. Videre besluttet også ministerrådsmøtet å styrke samarbeidet bl.a. med Brasil, India, Indonesia, Kina og Sør-Afrika med sikte på mulig fremtidig medlemskap. Hele organisasjonen er trukket inn i arbeidet både med utvidelse og styrket samarbeid.

På bakgrunn av økning i antall medlemsland ble grunnlaget for finansiering av organisasjonen endret i 2008. Det ble vektlagt at ordningen skal være bærekraftig over tid. Det må forventes en økning i de årlige bidragene fra norsk side i tiårsperioden frem til 2018.

Norge bidro i 2008 til at klima fortsatt står høyt på OECDs dagsorden. OECD har i 2008 gitt høy prioritet til arbeidet med finanskrisen med et særskilt fokus på lands stimuluspakker.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås det avsatt 31 mill. kroner. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i OECD, jf. forslag til romertallsvedtak.

Verdens handelsorganisasjon (WTO)

Situasjonsbeskrivelse

WTO har nå 153 medlemmer, hvorav hovedparten er utviklingsland. Ytterligere 29 land forhandler om medlemskap. Organisasjonen har som hovedmålsetting å videreutvikle et regelbasert og åpent multilateralt handelssystem for å skape bedre forutsetninger for økonomisk vekst og velferd, ikke minst i utviklingslandene.

WTOs regelverk er omfattende, og gir medlemmene tilgang til en juridisk bindende tvisteløsningsmekanisme. I likhet med Norge understreker

de fleste av WTOs medlemsland, og ikke minst utviklingslandene, betydningen av å nå frem til et godt forhandlingsresultat i den såkalte Doha-runden, men det er usikkert om det vil være mulig å nå frem til en avtale med det første.

Mål

Norge har sterk interesse av å delta i et bredt og forpliktende multilateralt handelssystem som bidrar til å gi norsk næringsliv stabile og forutsigbare rammevilkår. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til å videreutvikle WTOs regelverk samt sikre implementeringen av denne til et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet. Regjeringen vil derfor videreføre Norges aktive deltakelse i WTO, og vil søke å bidra konstruktivt til å føre Doha-runden frem til et tilfredsstillende sluttresultat. Regjeringen vil i den forbindelse legge stor vekt på at utviklingslandenes, og spesielt de minst utviklede landenes, interesser ivaretas i forhandlingene.

Rapport 2008

Norge videreførte sin aktive deltakelse i den pågående forhandlingsrunden i 2008. Utover dette ble det regulære arbeidet i WTOs mange ulike organer ivaretatt. Særlig vekt er blitt lagt på å følge arbeidet i WTOs tvisteløsningssystem, der Norge i 2006 for første gang reiste en sak alene («laksesaken» mot EU). Saken ble avsluttet i 2008, og de tiltakene som Norge klaget over er avvirket. Videre har Norge videreført sin aktive deltakelse i forhandlinger om WTO-medlemskap for en rekke land, med særlig vekt på Russland og landene på Balkan.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 10,09 mill. kroner. Det fremmes forslag om at Stortinget som i foregående år samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WTO, jf. forslag til romertallsvedtak.

Internasjonalt energisamarbeid

1 OECDs atomenergibyrå (NEA)

Situasjonsbeskrivelse

NEAs oppgaver er å fremme bruk av atomenergi for fredelige formål. Norge deltar i NEAs arbeid. NEA er sekretariat for komiteen som ivaretar MNEPR-avtalen (multilateral juridisk rammeavtale for bistand til Russland på atomsikkerhetsområdet).

Mål

Blant målene er forskning, informasjonsutveksling og faglig bistand om driftssikkerhet og atomavfallsbehandling/-lagring ved atominstallasjoner i Sentral- og Øst-Europa.

Rapport 2008

Utvikling av god sikkerhetskultur står sentralt i NEAs bistand til land i Sentral- og Øst-Europa. De viktigste virkemidlene er samarbeidsprogrammer, utveksling av informasjon, seminarer og opphold for eksperter ved anlegg i NEAs medlemsland, inkludert ved Institutt for energiteknikk på Kjeller og i Halden.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 1,5 mill. kroner til OECDs atomenergibyrå (NEA).

2 Det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA)

Situasjonsbeskrivelse

IAEA spiller en sentral rolle i arbeidet for å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Samtidig legger organisasjonen til rette for fredelig utnyttelse av kjernekraft basert på strenge kontrollordninger. IAEA har utviklet en rekke instrumenter for å hindre at kjernefysisk materiale kommer på avveie eller rammer miljøet. Organisasjonen har også et viktig ansvar for å påse at ikke-spredningsforpliktelsene i Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) overholdes. Videre arbeider IAEA aktivt for å avdekke ulovlige nettverk for spredning av kjernefysisk teknologi og materiale. IAEA bistår også utviklingsland med å nyttiggjøre seg kjernefysisk teknologi innen helse, landbruk, vannforsyning og miljøovervåkning. IAEA forventer at bruken av kjernekraft vil øke i årene som kommer. Dette vil stille nye krav til trygghetstiltak for driften av kjernekraftanlegg og håndtering av avfall.

Mål

- Arbeide for bred internasjonal politisk støtte til IAEAs oppgaver og sikre de finansielle rammer for gjennomføringen av organisasjonens mandat.
- Styrke IAEAs ikke-spredningsarbeid og kontrolloppgaver i blant annet Iran og Nord-Korea.
- Styrke IAEAs muligheter til å utføre sikkerhetskontroll og verifikasjon av sivile kjernefysiske aktiviteter, begrensning i bruken av høyanriket

- uran i sivil sektor, og for å få plass internasjonale mekanismer for kjernefysisk brenselproduksjon.
- Styrke IAEAs innsats for kjernefysisk trygghet og når det gjelder bistand til utviklingsland for bruk av kjernefysisk teknologi.

Rapport 2008

Norge var ikke medlem av IAEAs styre i 2008, men deltok på alle styremøtene og holdt egne innlegg i prioriterte saker. I 2008 var det stor oppmerksomhet om Irans kjernefysiske program. IAEAs rapporter til FNs Sikkerhetsråd slo fast at Iran fortsatt ikke utviste det samarbeid og den åpenhet som er nødvendig for å gjenopprette landets internasjonale troverdighet. Sikkerhetsrådet vedtok i mars 2008 en ny resolusjon som utvidet sanksjonene overfor Iran. I september ble det vedtatt nok en resolusjon, men uten nye sanksjoner. Norge har arbeidet for å få Iran til å etterkomme de internasjonale påleggene, og samtidig understreket nødvendigheten av å nå frem til en politisk forhandlingsløsning.

Etter at Norge gikk ut av styret i 2007 har vi i ulike fora fortsatt tatt til orde for en styrking av IAEAs politiske og økonomiske evne til å gjennomføre sitt inspeksjons- og bistandsregime for å sikre at kjernefysisk aktivitet og anlegg opererer i tråd med inngåtte sikkerhetsavtaler. Fra norsk side støttet man også forsterket innsats fra IAEA i arbeidet for å sikre at statspartene til ikke-spredningsavtalen (NPT) etterlever sine folkerettslige forpliktelser gjennom de forsterkede verifikasjonsmekanismene (tilleggsprotokollen). Norge har støttet opp om arbeidet for å utvikle multilaterale mekanismer for produksjon av kjernefysisk brensel og håndtering av dets avfall. Dette er viktig for å hindre at nye land utvikler slik produksjonskapasitet, noe som kan representere både en spredningsrisiko og en miljørisiko. Videre har vi fortsatt arbeidet med å begrense bruken av høyanriket uran i sivil sektor. Norge har også arbeidet for at IAEA skal få økt utviklingspolitisk uttelling for sin omfattende faglige bistand innen helse, matproduksjon, kartlegging av rent drikkevann og miljøovervåking. I lys av den forventede økningen i bruken av kjernekraft fortsatte Norge arbeidet for å sikre IAEA en tilstrekkelig og forutsigbar finansiering av trygghetsarbeidet.

Budsjett 2010

Av det regulære bidraget forutsettes 33 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres under kap. 170, post 78 under programområde 03. For 2010 foreslås avsatt 12,8 mill. kroner under programområde 02.

3 Det internasjonale energibyrå (IEA)

Situasjonsbeskrivelse

Det siste året har vært preget av ekstreme svingninger i oljeprisen. Finanskrisen og økonomisk nedgang har ført til et fall i etterspørsel etter energi og får konsekvenser for investeringsnivået. Samtidig tilsier alle prognoser at forbruket vil øke igjen og at andelen fra fossile brensler som kull, olje og gass vil være høy også i fremtiden. Energisektoren står for større utslipp av klimagasser enn noen annen sektor. For å redusere klimagassutslippene er det nødvendig å bruke energi mer effektivt, samt å øke andelen av fornybar og annen energiproduksjon med lave klimagassutslipp. Energi- og klimarelaterte problemstillinger står høyt på den internasjonale dagsordenen og IEA, OECD-landenes samarbeidsorganisasjon innenfor energiområdet, er en svært viktig aktør med sine analyser av globale energi- og klimaspørsmål. IEA spiller en sentral rolle, bl.a. gjennom sine gode analyser, når det gjelder å fremme karbonfangst og lagring som nødvendig klimateknologi. Videre er IEAs bidrag til energiforsyningssikkerhet, og dialog mellom konsumenter og produsenter av stor betydning.

Mål

IEAs målsetting er å bidra til forsyningssikkerhet for deltagerlandene og fremme av en mer bærekraftig energibruk. Gjennom analyser og rapporter er IEA en viktig premissleverandør til diskusjonene om globale energi- og klimautfordringer. Datainnsamling, analyse og utarbeidelse av energistatistikk utgjør en sentral del av IEAs arbeid. Energisektorens rolle for klimapolitikken blir et stadig mer dominerende tema for organisasjonen. Den har etablert strukturerte dialoger med ikke-medlemsland, der Russland, Kina og India er prioritert. IEA er en sentral organisasjon i internasjonal energi- og klimapolitikk og et viktig organ for å gjøre norske energipolitiske syn og interesser gjeldende.

Rapport 2008

Hovedinnsatsområdene i 2008 har vært forsyningssikkerhet og energipolitikk som sikrer nasjonal og internasjonal økonomisk og sosial utvikling, samt globale klima- og miljøhensyn. Analyse av energisektorens betydning for klimautviklingen har stått sentralt, ikke minst gjennom publikasjonen World Energy Outlook, som skisserer forskjellige energi- og utviklingsscenarier. World Energy Outlook for 2008 hadde særlig fokus på klimaanalysene og mulige løsninger, samt energifattigdom. World

Energy Outlook 2009 vil ha fortsatt fokus på klimaanalysene og bl.a. se på finansiering av energiinvesteringene i et post-2012 klimarammeverk. I tillegg vil den inneholde globale gassmarkedsutsikter, med bl.a. studie av de fem nøkkelleverandørene Russland, USA, Kaspia, Qatar og Iran, samt energitrendene i Sørøst-Asia. Norge bidro til finansiering av 2008-utgaven og bidrar også i forarbeidene til og finansiering av 2009-publikasjonen. Publikasjonen Energy Technology Perspectives, som har et perspektiv fram til 2050, analyserer hvilke teknologier for energibruk og -produksjon som vil være viktige framover. Studien identifiserer 17 nøkkelteknologier og angir veikart for disse. IEA arbeider nå med å utdype disse veikartene for utvalgte teknologier, herunder CCS og vindkraft.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 2,2 mill. kroner. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i IEA, jf. forslag til romertallsvedtak.

4 Det europeiske energicharter (ECT)

Situasjonsbeskrivelse

ECT var et initiativ fra Nederlands statsminister på EUs toppmøte i 1990 for å legge forholdene til rette for utenlandske investeringer innenfor energisektoren i det tidligere Sovjetunionen og Øst-Europa, samt integrere landenes energisektorer med Europa og verdensmarkedet. Norge undertegnet ECT i 1994, men har ikke ratifisert med begrunnelse i at traktatens tvisteløsningsmekanisme (internasjonal voldgift) er i strid med Grunnloven. Norge har imidlertid implementert charteret i praksis. ECT trådte i kraft i 1998 og i dag har alle 53 signatarstater ratifisert med unntak av Russland, Norge, Island, Hviterussland og Australia.

Mål

ECTs målsetting er å bidra til større sikkerhet i energileveranser, økt effektivitet i bruk av energi, reduksjon av miljøproblemer knyttet til energiaktiviteter og økte investeringer i slike aktiviteter i området som dekkes av chartersamarbeidet. Med charteret er det også avgitt en politisk erklæring som bl.a. henviser til statenes suverene rettigheter over energikildene basert på ikke-diskriminerende og markedsorientert prisdannelse. Det er senere inngått en juridisk bindende chartertraktat for langsiktig samarbeid, et liberalisert energimarked og beskyttelse av investeringer.

Rapport 2008

ECT har avholdt 12 møter/konferanser i 2008 for medlemslandene, bilaterale møter med medlemslandene, samt 3 temabaserte konferanser. Norge leder en ad hoc strategigruppe som skal se på hvorvidt endrede rammebetingelser siden ECTs opprettelse bør legge grunnlag for endringer i traktaten. Gruppen skal også foreta en gjennomgang av charterprosessen. Det ble avholdt 2 møter i gruppen i 2008.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 616 000 kroner.

5 Norsk deltakelse i Det nye byrået for fornybar energi (IRENA)

Situasjonsbeskrivelse

Norge undertegnet vedtektene for opprettelsen av Det nye byrået for fornybar energi (International Renewable Energy Agency – IRENA) i Bonn 26. januar 2009. Hittil har 136 land undertegnet vedtektene. Organisasjonen er åpen for alle land som er medlem av FN.

Mål

Målsettingen er å utvikle IRENA til et kompetansesenter for å spre satsingen på bærekraftig fornybar energi globalt, ikke minst til utviklingsland og land med raskt voksende økonomi. Alle bærekraftige fornybare energikilder omfattes av IRENA's virkeområde, herunder vannkraft. Ingen eksisterende internasjonal organisasjon har fremme av fornybar energi som sitt eneste formål. Norges ambisjon om å være en aktiv utenrikspolitisk aktør på energi- og klimaområdet som Ren energi for utvikling, Klima- og skogprosjektet, samt karbonfangst og lagring skaper forpliktelser og forventninger om å støtte initiativ for fremme av fornybar energi. Norge ønsker å bidra til at IRENA utvikles til en effektiv organisasjon som fremmer utbredelsen av bærekraftig fornybar energi globalt.

Det er nedsatt en forberedende kommisjon som skal ta seg av alle administrative oppgaver og arbeidsprogrammet fram til IRENA er blitt formelt operativ. Dette vil skje når 25 land har ratifisert vedtektene.

Under møte i den forberedende kommisjon 29. juni 2009 ble det besluttet at Abu Dhabi i De arabiske emirater (FAE) skal være midlertidig hovedsete for IRENA.

Budsjett

Medlemslandenes finansielle bidrag skal baseres på FNs bidragsskala. Den norske kontingenten for IRENAs første driftsår (2010) utgjør 2,5 millioner.

Multilaterale eksportkontrollfora

Situasjonsbeskrivelse

Aktiviteten i de multilaterale eksportkontrollregimene har økt betydelig de siste årene. Det er vedtatt en rekke nye forpliktelser når det gjelder nasjonale tiltak for å hindre spredning av våpen, militært materiell, samt leveringsmidler og flerbruksvarer for masseødeleggelsesvåpen, bl.a. til ikke-statlige aktører. Det har vokst frem en betydelig utadrettet virksomhet, hvor det føres dialog med ikke-medlemmer om ikke-spredning og nødvendigheten av å gjennomføre nasjonal eksportkontroll basert på internasjonale regimestandarder. Fra norsk side arbeides det aktivt innenfor regimene for å sikre at retningslinjer og varelistes er relevante i forhold til dagens spredningstrussel og den teknologiske utviklingen. Australia-gruppen arbeider mot spredning av kjemiske og biologiske våpen og Nuclear Suppliers Group (NSG) og Zangger-komiteen mot spredning av kjernefysiske våpen. Regimet mot spredning av missilteknologi (MTCR) søker å hindre spredning av missiler for levering av slike våpen. Wassenaar-samarbeidet har som mål å samordne eksportkontrolltiltak for konvensjonelle våpen og høyteknologiske flerbruksvarer. Eksportkontroll basert på regimenes retningslinjer og varelistes gjennomføres i nasjonale lovverk og nasjonal praktisering. Regimene har de siste årene også oppnådd betydelig anerkjennelse som effektive kontrollregimer, særlig ved at FNs Sikkerhetsråd anvender eksportkontrollregimenes varelistes og retningslinjer i sanksjonene mot Iran og Nord-Korea.

Mål

Målsettingen for arbeidet i de multilaterale eksportkontroll- og ikkespredningsregimene er å hindre spredning av varer, materialer, substanser og teknologi som kan bidra til utvikling og produksjon av masseødeleggelsesvåpen, samt levering av slike våpen. I tillegg skal det multilaterale samarbeidet hindre destabiliserende konvensjonelle våpenleveranser gjennom åpenhet og ansvarlighet i nasjonal eksportpolitikk. Gjennom det multilaterale arbeidet søkes det å bygge høye internasjonale eksportkontrollstandarder. Norge vil fortsette å bidra aktivt i dette arbeidet. Norge skal ha formannskapet i Wassenaar-samarbeidets politiske arbeidsgruppe (GWG) i 2010.

Rapport 2008

Etter terroranslagene i USA i september 2001 har de multilaterale eksportkontrollregimene intensivert sine aktiviteter bl.a. når det gjelder utveksling av relevant informasjon samt styrking av retningslinjer og varelistes. Norge deltar aktivt i dette arbeidet. Med sikte på å hindre spredning av sensitive varer og teknologi til terrorister og ikke-statlige aktører har Norge gjennomført en rekke lov- og forskriftsendringer for å styrke gjennomføringen av den strategiske eksportkontrollen de siste årene. I 2007 ble bl.a. kontrollen styrket når det gjelder formidling av både våpen, militært materiell og flerbruksvarer hvor det er en risiko for bruk i utvikling av masseødeleggelsesvåpen. Et forslag om å ta inn kontroll med transport av sensitive varer i eksportkontrollloven er nå til vurdering. Utenriksdepartementet har også tatt initiativ for å avklare mulige tiltak for å hindre spredning gjennom kunnskapsoverføring. EUs utenriksministre besluttet i desember 2008 en felles holdning om våpeneksport. I mai 2009 ble den felles holdningens åtte normative kriterier tatt inn i det norske regelverket.

Budsjett 2010

Norges faste bidrag til Wassenaar-samarbeidet antas å utgjøre 120 000 kroner i 2010.

Marine ressurser

1 Den internasjonale hvalfangstkommissjon (IWC)

Situasjonsbeskrivelse

IWC har i flere år vært preget av sterk og tildels lammende polarisering mellom tilhengere og motstandere av fangst, og den fungerer derfor ikke i samsvar med sitt folkerettslige grunnlag, nedfelt i den internasjonale konvensjonen for regulering av hvalfangst.

Mål

Norges målsetning er å få kommisjonen til å utføre sine forvaltningsoppgaver i samsvar med konvensjonen, hvilket bl.a. innebærer å fastsette kvoter for kommersiell fangst der dette kan skje innen bærekraftige grenser.

Rapport 2008

Årsmøtet 2008 brakte ingen fremgang i arbeidet med sentrale instrumenter som Den reviderte forvaltningsordning (RMS) og bekreftet den fastlåste situasjonen. For å få kommisjonen ut av denne fast-

låste situasjonen besluttet årsmøtet å opprette en egen «liten arbeidsgruppe» for å stake ut en kurs for den fremtidige virksomheten. Gruppen møttes to ganger i 2008, uten å gjøre nevneverdig fremskritt i retning av en felles plattform. Norge deltar i gruppen.

Budsjett 2010

Norge vil fortsette sine anstrengelser for å få kommisjonen til å fungere som det forvaltningsorgan den er ment å være. Medlemslandenes bidrag kalkuleres, i likhet med tidligere år, på grunnlag av bl.a. BNI og hva slags fangst landet driver, og Norges bidrag for 2010 utgjør 562 000 kroner.

2 Kommisjonen for bevaring av levende ressurser i Antarktis (CCAMLR)

Situasjonsbeskrivelse

Kommisjonen for bevaring av levende ressurser i Antarktis (CCAMLR) ligger langt fremme i bekjempelsen av urapportert, uregulert og ulovlig fiske (IUU- fiske) gjennom blant annet svartelisting av IUU-fiskefartøyer, sentralisert satellittovervåkning og et internasjonalt system for fangstdokumentasjon. Fangstoppgaver og -overslag tyder på at dette arbeidet nå begynner å bære frukter. CCAMLR er blant de fiskeriorganisasjoner som er kommet lengst i anvendelse av en økosystembasert tilnærming i ressursforvaltningen. Organisasjonen er en integrert del av det internasjonale samarbeidet om Antarktis-spørsmål.

Mål

CCAMLR har som formål å forvalte levende marine ressurser i området rundt Antarktis.

Rapport 2008

Norske fartøyer deltar i fisket etter både tannfisk og krill, og interessen for denne virksomheten er stigende. I 2007-2008 ble det gjennomført et norsk forskningstokt i Sørishavet ledet av Havforskningsinstituttet i Bergen.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås avsatt 698 000 kroner.

Post 71 Finansieringsordningen under EØS-avtalen, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det ble i 2000 opprettet en ordning for økonomiske overføringer rettet mot sosial og økonomisk utjevning i EU for perioden 1999-2003 (jf. Innst. S. nr. 19, 2000-2001). Ordningen avløste den tidligere finansieringsordningen (låne- og tilskuddsordningen) for perioden 1994-1998. Fristen for å gi tilsagn om støtte under ordningen løp ut 31. desember 2003, men utbetalingene fortsetter utover denne dato.

Rammen for finansieringsordningen var på totalt 119 mill. euro. Den norske andelen ble beregnet til om lag 113,5 mill. euro, dvs. om lag 1 mrd. kroner.

Mål

Finansieringsordningen ble opprettet for å bidra til reduksjon av de økonomiske og sosiale forskjellene mellom regionene i EØS-området. Mottakerland var Portugal, Spania, Hellas og Irland. Målsettingen var at minst 2/3 av tilskuddene skulle gå til miljøprosjekter. Videre kunne prosjekter innen transport, utdanning og akademisk forskning motta støtte under ordningen.

Rapport 2008

Over 90 pst. av midlene går til miljøtiltak og resten til de øvrige prioriterte formål. Prosjektene er nå i avslutningsfasen og forventes fullført i løpet av 2010.

Det ble utbetalt 138,9 mill. kroner over denne posten i 2008.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås det bevilget 2,4 mill. kroner.

Post 72 EØS-finansieringsordningen, kan overføres

Post 73 Den norske finansieringsordningen, kan overføres

De to EØS-finansieringsordningene under post 72 og post 73 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten.

Situasjonsbeskrivelse

EØS-finansieringsordningen

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 er EØS/EFTA-landene (Island, Liechtenstein og Norge) forpliktet til å stille til rådighet totalt 600 mill. euro for perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009 gjennom EØS-finansieringsordningen. I forbindelse med Bulgarias og Romanias inntreden i EØS-avtalen ble den eksisterende EØS-finansieringsordningen utvidet til også å omfatte Bulgaria og Romania fra og med 1. januar 2007. Dette medfører at EØS/ EFTA-landene stiller til rådighet ytterligere 72 mill. euro i perioden 1. januar 2007- 30. april 2009. Totalt bidrag under EØS-finansieringsordningen blir etter dette 672 mill. euro, eller om lag 5,9 mrd. kroner. Norges andel av beløpet utgjør om lag 94,6 pst. Mottakerland under EØS-finansieringsordningen etter utvidelsen i 2007 er Bulgaria, Estland, Hellas, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekia og Ungarn.

Den norske finansieringsordningen

I forbindelse med EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 ble det i tillegg inngått en særskilt avtale mellom Norge og Det europeiske fellesskap om å opprette en norsk finansieringsordning. Gjennom denne ordningen stiller Norge til rådighet 567 mill. euro, eller om lag 5 mrd. kroner i perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009. Mottakerlandene under den norske finansieringsordningen er de ti landene som ble medlemmer av EU i 2004, dvs. Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekia og Ungarn. Bulgaria og Romania inngår ikke i den norske finansieringsordningen, men er underlagt egne bilaterale samarbeidsprogram, se post 74.

For begge ordningene ble prosjektforslag vedtatt av giverlandene innen fristen 30. april 2009, mens prosjektkostnader for vedtatte prosjekter kan påløpe frem til og med 30. april 2011. Hovedansvar for gjennomføring av prosjekter er lagt til mottakerlandene. Utenriksdepartementet har forvaltningsansvar for ordningene på norsk side, mens et eget sekretariat, Financial Mechanism Office (FMO), står for den daglige forvaltningen. Det er etablert en egen styringskomité for EØS-finansieringsordningen, Financial Mechanism Committee (FMC), bestående av de tre giverlandene. Administrative utgifter knyttet til forvaltningen av ordningene dekkes over postene. I alle landene som omfattes av ordningene er det risiko forbun-

det med å gi finansiell støtte. Det er derfor lagt stor vekt på kontroll og revisjon i regelverket som er etablert. Videre har man fokus på mål- og resultatoppnåelse både på prosjektnivå og i forhold til ordningene som helhet.

Mål

Formålet med ordningene er å bidra til å redusere økonomiske og sosiale forskjeller i EØS-området. Dette er i norsk interesse. I tillegg er det et ønske om å styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene gjennom ordningene. Støtte gis til prosjekter/fond i mottakerlandene innenfor områdene:

- Miljøvern og fremme av bærekraftig utvikling.
- Bevaring av europeisk kulturarv.
- Utvikling av menneskelige ressurser.
- Helse og barn.
- Akademisk forskning innen de nevnte områdene.

For å bidra til å styrke de nye medlemslandenes evne til fullt ut å delta i det indre marked i EØS er det under den norske ordningen i tillegg mulighet for å støtte:

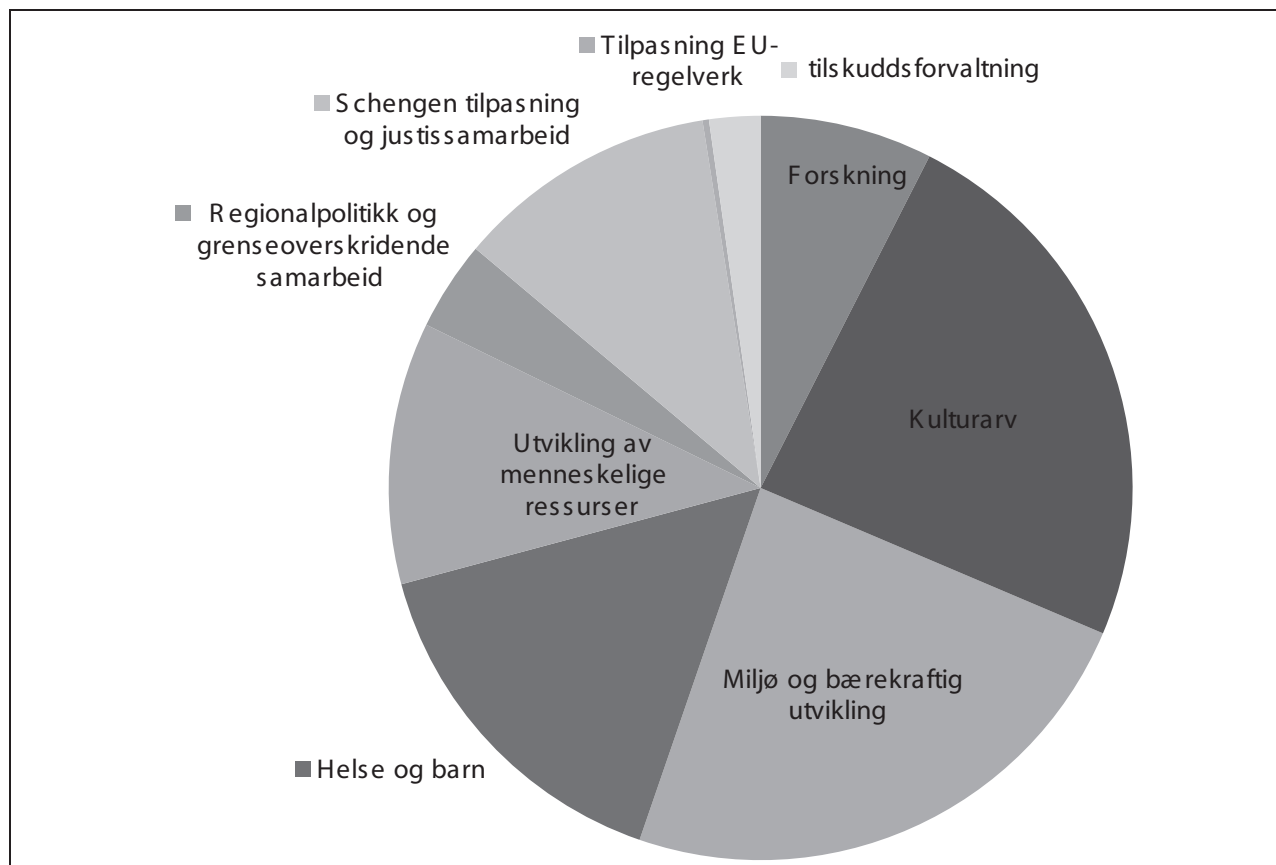
- Schengen-tilpasning og styrking av rettsvesenet.
- Regionalpolitikk.
- Grenseoverskridende samarbeid.
- Gjennomføring av EU-regelverket.

Rammeavtaler med de enkelte mottakerlandene fastlegger nærmere mål og prioriteringer for hvert av landene. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett er tverrgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter som støttes.

Likestilling er ikke et eget målområde definert i rammeavtalene med mottakerlandene, men likestillingsprosjekter kan støttes som en del av andre målområder. I tillegg vil det gjennom fondene for frivillige organisasjoner i noen land bli rettet spesiell oppmerksomhet mot likestilling.

Rapport 2008

Ved utgangen av 2008 var alle midlene gjort tilgjengelig for mottakerlandene enten ved utlysning av prosjektmidler eller ved opprettelse av fond. Det ble i 2008 utbetalt 492,5 mill. kroner over post 72 og 467,2 mill. kroner over post 73. 7,3 pst. av midlene er kanalisert gjennom egne fond for frivillige organisasjoner. Disse fondene støtter særlig tiltak innen miljøvern, kapasitetsbygging og helse og barn.

Figur 8.1 Fordeling av midler til vedtatte prosjekt og fond etter at alle midler er fordelt per april 2009.

En uavhengig midtveiseevaluering i 2008 konkluderte med at EØS-midlene var mottatt med stor entusiasme i landene. Midlene dekket viktige behov og støtten var i tråd med nasjonale strategier og EUs strategier. Rapporten pekte også på muligheter for ytterligere effektivisering av finansieringsordningene. Dette er blitt fulgt opp bl.a. gjennom justering av prosedyrer for forhåndsvurdering og overvåkning.

En konsulentstudie i 2008 pekte på at finansieringsordningene var godt forankret i mottakerlandenes myndigheter gjennom rammeavtaler og årlige møter med Norge på høyt nivå. Dette gjorde at finansieringsordningene i større grad enn tidligere ordninger fremmet bilaterale relasjoner mellom Norge og mottakerlandene. Flest partnerskapsprosjekter fantes innen forskning og regionalpolitikk. Estland, Latvia, Polen og Portugal hadde høyest andel partnerskapsprosjekter.

Miljøvern og fremme av bærekraftig utvikling

Miljø- og bærekraftig utvikling er det området som mottar mest midler. Støtte til energieffektivisering, fornybar energi og reduksjon av klimagasser utgjør 40 pst. av alle prosjektene på dette området. Forøvrig støttes et vidt spekter av aktiviteter så

som vannrensning og -ressursforvaltning, miljøovervåkning, avfallshåndtering og bevaring av biologisk mangfold. En gjennomgang foretatt i 2008 konkluderer med at programmet for energisparing i Polen gir gode resultater. Nær 3 mill. m³ bygningsmasse er blitt rehabilitert på en slik måte at det vil gi energisparing på gjennomsnittlig 54 pst. Over en periode på 20 år vil energisparingen føre til reduksjon i CO₂ utslipp på en million tonn samtidig som utslipp av helseskadelige stoffer reduseres betydelig.

Bevaring av europeisk kulturarv

De fleste prosjektene innen dette målområdet retter seg mot rehabilitering av faste kulturminner, i hovedsak historiske bygninger, men det gis også støtte til kompetanseutvikling, digitalisering av historiske dokumenter og konservering av gjenstander. Målet for digitaliseringsprosjektene er bl.a. at ved avsluttet prosjektperiode skal over 6 millioner tekst- og bildeenheter være gjort tilgjengelig elektronisk. I Polen er det også etablert et eget fond for kulturutveksling med Norge. En uavhengig gjennomgang av støtten til bevaring av kulturarv i Tsjekkia konkluderer med at støtten har bidratt til å hindre ugjenkallelig forfall av viktige historiske

bygninger, og bevart og gjort tilgjengelig sentrale dokumenter og gjenstander. Rehabilitering og konservering som er utført har høy teknisk kvalitet, og bærekraften er sikret ved at det er avsatt midler til vedlikehold. Det forventes også at prosjektene vil bidra til sysselsetting og økt turisme.

Utvikling av menneskelige ressurser

Flesteparten av de vedtatte enkeltprosjektene handler om kompetanseheving og utvikling av offentlig sektor, særlig innen regional og lokal forvaltning. Ved utgangen av 2008 var 8 av 12 planlagte stipendfond igangsatt av mottakerlandene. Fondene ga i 2008 støtte til mer enn 500 studenter til Norge. Stipendfondene støtter også rundt 120 samarbeidsprosjekter mellom utdanningsinstitusjoner i Norge og mottakerlandene, særlig Polen, Ungarn, Tsjekkia og Slovakia. I Portugal og Spania støttes tiltak for å bedre mulighetene for kvinners yrkesdeltakelse. KS og norske kommuner deltar i erfaringsutveksling.

Helse og barneomsorg

Innsatsen innen dette området bidrar til å bedre oppvekstmiljøet for barn og unge, forebygge smittsomme sykdommer og bedre helsetilbudet i mottakerlandene. Støtte til barneomsorg utgjør 42 pst. av prosjektene under dette målområdet. Når alle disse prosjektene er avsluttet skal bl.a. 278 barnehager og førskoler stå ferdig, mange av disse for funksjonshemmede barn. Andre viktige områder er bekjempelse av smittsomme sykdommer, kreftbehandling og helseadministrasjon, og den årlige kapasiteten for diagnostisering og/eller behandling av smittsomme sykdommer være økt med 15 500 pasienter innen avslutningen av disse prosjektene.

Akademisk forskning

Miljøforskning utgjør en stor del av bevilgningene. Forskning innen helse er et annet viktig område, bl.a. støttes en rekke kreftforskningsprosjekter i Litauen. Norske forskningsinstitusjoner, universiteter og høyskoler er aktive samarbeidspartnere og drar nytte av samarbeid med europeiske fagmiljø. Med støtte fra EØS-midlene har Polen etablert et program som skal bidra til å få unge polske forskere på utenlandsopphold til å returnere til hjemlandet. Programmet er med på å motvirke hjerneflukt, noe som har vært et stort problem for polske vitenskapelige miljø.

Boks 8.1 Eksempel på et Schengenprosjekt

Enheten for etterforskning av organisert kriminalitet i det tjekkske politiet vil motta støtte til anskaffelse av teknisk utstyr som vil bidra til lettere og raskere etterforskning av organisert kriminalitet. Formålet med prosjektet er å øke nasjonal sikkerhet samt å redusere omfanget av organisert kriminalitet i Tsjekkia og konsekvensene for nabolandene. Det norske politiet vil delta ved å gi opplæring i bruk av utstyret. Prosjektet har fått tildeling på om lag 4,5 mill. kroner, tilsvarende 85 pst. Av prosjektkostnadene.

Schengen-tilpasning og styrking av rettsvesenet

Flesteparten av vedtatte prosjekter er relatert til mottakerlandenes forberedelse til medlemskap i Schengen-samarbeidet. Støtten går i hovedsak til oppgradering av grenseoverganger og anskaffelse av nødvendig teknisk utstyr. Noen av prosjektene omfatter opplæring av politifolk og grensevakter. Det er også vedtatt flere prosjekter som er rettet inn mot fengselsvesen og kriminalomsorg i de baltiske landene. Soningsforhold for unge innsatte er ett av flere fokusområder. Ett konkret mål er at 1290 unge innsatte skal ha gjennomgått opplæringsprogram når prosjektene er ferdigstilt. Enkelte prosjekter i bl.a. Polen og Litauen vil også bidra til å bekjempe menneskehandel. Om lag en tredel av prosjektene involverer samarbeid med norske politi-, justis- og fengselsmyndigheter.

Regionalpolitikk og grenseoverskridende samarbeid

Det er etablert prosjekter og fond i flere av landene for å styrke administrativ kapasitet på lokalt og regionalt nivå og bidra til næringsutvikling i utkantområder. I Litauen er det f. eks. etablert et eget fond for kompetanseutveksling med norske institusjoner. KS og norske kommuner og fylkeskommuner er aktive bidragsytere også i andre prosjekter. Det gis videre støtte til prosjekter med hovedmål å bidra til bærekraftig utvikling i grenseområder. Prosjektene omfatter både samarbeid mellom EU-land, samt mellom EU-land og tredjeland som Ukraina og land på Vest-Balkan.

Gjennomføring av EU-regelverket

Tilpasning til EUs regelverk er et viktig element innen alle målområder. I tillegg gis det særskilt støtte til gjennomgang og tilpasning av lov- og regelverk i Polen og Latvia. I støtten til Latvia legges det vekt på internasjonalt politisamarbeid og kriminalomsorg.

Budsjett 2010

Det foreslås bevilget 1 615 mill. kroner under kap. 116, post 72 EØS-finansieringsordningen og 1 460 mill. kroner under kap. 116, post 73 Den norske finansieringsordningen.

Post 74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, kan overføres

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen som trådte i kraft 1. august 2007 har Norge etablert to bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania. Forslag til bevilgning for 2010 knyttet til samarbeidsprogrammene følger under denne posten. Norge støtter i tillegg landene gjennom EØS-finansieringsordningen, se post 72.

Situasjonsbeskrivelse

I følge nevnte avtale skal Norge stille til rådighet totalt 68 mill. euro, om lag 600 mill. kroner, i perioden 1. januar 2007- 30. april 2009 til etablering av bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania på hhv. 20 mill. euro og 48 mill. euro.

Innretningen og organiseringen av de bilaterale samarbeidsprogrammene for Bulgaria og Romania er noe forskjellig fra den norske finansieringsordningen som ble etablert for de ti nye medlemslandene under utvidelsen i 2004. Det overordnede ansvaret for gjennomføring av samarbeidsprogrammene ligger i Utenriksdepartementet, men Innovasjon Norge står for den daglige forvaltningen. Aktører fra Romania, Bulgaria og Norge kan søke om støtte fra programmene. Utvelgelse av prosjekter er drøftet i en samarbeidskomité med mottakerlandenes myndigheter.

Mål

Formålet er å fremme sosial og økonomisk utvikling i Bulgaria og Romania gjennom bilaterale samarbeidsprosjekter mellom partnere fra de respektive land innenfor områdene:

- Effektiv energibruk og fornybar energi.
- Reduksjon av utslipp av drivhusgasser og andre utslipp til vann og luft.

- Fremme av bærekraftig produksjon.
- Støtte til Schengen-relaterte tiltak i Bulgaria.
- Helsesektoren i Romania.

Kompetanse- og kapasitetsbygging, innovasjon, forskning og utvikling, teknologioverføring, utveksling av eksperter og nettverksbygging vil være relevante aktiviteter innenfor ovennevnte prioriterte områder. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett er tverrgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter som støttes.

Rapport 2008

Interessen for samarbeidsprogrammene har vist seg stor både fra søkere i mottakerlandene og fra Norge. Ved søknadsfristens utløp den 31. desember 2008, hadde man mottatt søknader for 3 ganger tilgjengelige midler både i Bulgaria og Romania. Det er en tilfredsstillende spredning mellom prioriterte sektorer. Det er også en god fordeling mellom søknader fra private, offentlige og organisasjoner. Alle søknader ble behandlet og tilskudd besluttet innen 30. april 2009. Prosjektene skal være ferdigstilt innen 30. april 2011. Det arbeides i nært samarbeid med mottakerlandenes finansdepartement ved vurdering og tildeling av midler for å sikre at den finansielle støtten går til prosjekter som er prioritert av landenes myndigheter

I avtalene om opprettelse av samarbeidsprogrammene er det inntatt særskilte bestemmelser om oppfølging og kontroll. I tillegg er det utarbeidet særlige standardvilkår for prosjektvirksomheten. Det legges spesiell vekt på oppfølging og rapportering fra prosjektene for å redusere risikoen for uregelmessigheter av teknisk og økonomisk karakter i gjennomføringsfasen.

Det ble i 2008 utbetalt 33,2 mill. kroner over kap. 116, post 74.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 180,2 mill. kroner.

Nye finansieringsordninger for perioden 2009 – 2014

Det pågår for tiden forhandlinger om en videreføring av dagens EØS-finansieringsordninger for perioden 2009-2014. Det er kjent at man vil videreføre dagens oppsett med en EØS-ordning og en norsk ordning. Forhandlingene er nå i slutfasen, men da endelig beløp ikke er avklart, vil man måtte komme tilbake til dette når forhandlingene er fullført.

Kap. 118 Nordområdetiltak mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres</i>	260 473	280 127	300 151
71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres</i>	3 793	3 793	33 793
76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	27 604	26 698	33 998
	Sum kap. 118	291 870	310 618	367 942

Boks 8.2 Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskaps- og kompetansebygging, aktivitet og tilstedeværelse.

Nordområdestrategien som ble lagt fram 1. desember 2006 er førende for Regjeringens arbeid. Strategien legger opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk. De 22 tiltakspunktene i Regjeringens nordområdestrategi er i dag hovedsakelig enten gjennomført eller igangsatt, og inngår i de ordinære prosesser i flere departementer. I mars 2009 la Regjeringen frem dokumentet «Nye byggesteiner. Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi». I *Nye byggesteiner* ble 7 satsingsområder definert, og konkrete prosjekter ble trukket frem for å gi Regjeringens nordområdesatsing ny retning de neste 10-15 årene. Til sammen legger de to dokumentene opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk. Prioriteringene mellom de forskjellige satsingene, rekkefølgen på iverksettingen og tempoet i framdriften, vil bli løpende vurdert, og fremgå av Regjeringens årlige budsjettframlegg for Stortinget. Satsing på dette området vil måtte tilpasses Regjeringens øvrige satsingsområder og det økonomiske handlingsrommet i det enkelte budsjettår.

Utenriksdepartementet koordinerer arbeidet med en felles avrapportering om status for departementenes samlede innsats. Regjeringen foreslår for 2010 å bevilge i overkant av 530 mill. kroner ekstra til nordområdetiltak. Økningen i satsingen var i 2009 på 514,4 mill. kroner, i 2008 på 196,1 mill. kroner og i 2007 på 273,5 mill. kroner. Sammenlagt blir dette en økt satsing på nordområdene på i overkant av 1,5 mrd. kroner siden nordområdestrategien ble lagt frem 1. desember 2006. Regjeringens forslag for 2010 innebærer en betydelig styrking på mange områder, ikke minst på verdiskaping, kunnskap og miljø. Videre foreslås det betydelig satsing på områder som romvirksomhet og marin bioprospektering.

Tabell 8.1 Oppfølging av Regjeringens nordområdesatsing – økning– i 2010¹

Dep.	Tiltak	Tall i 1000 kr Økning
AID	Koordinering og oppfølging av urfolkstiltakene i Nye byggesteiner i nord	1 000
FKD	Prosjektering av nytt, isgående forskningsfartøy	5 500
	Marin bioprospektering – oppfølging av nasjonal strategi	7 000
	Forskning på klimaeffekter på fiskebestander, økosystemer og akvakultur, herunder forsuring av havet	8 000
	Kunnskapsoppbygging knyttet til forvaltningen av viltlevende marine ressurser	9 000
	Kunnskapsoppbygging knyttet til bærekraftig havbruk	12 000
	Fôr og helseeffekter av sjømat	2 000
	Styrking av slepebåtberedskap i Nord-Norge	117 000
	Nasjonalt kompetansesenter for sjøsikkerhet, oljevernberedskap og overvåking knyttet til Kystverkets virksomhet i Vardø	5 000
	Samfunnet Jan Mayen:	
	Nytt kjøle- og fryseanlegg	7 400
	Økt driftsbevilgning og akutte vedlikeholdsbehov	10 000

Boks 8.2 (forts.)

Tabell 8.1 Oppfølging av Regjeringens nordområdesatsing – økning– i 2010¹

Dep.	Tiltak	Tall i 1000 kr Økning
JD	Styrking av Sysselmannens og Longyearbyen lokalstyrets driftsbudsjetter, oppgradering/renovering av Sysselmannsboligen.	10 300
KD	Fem nordområderelaterte rekrutteringsstillinger gjennom Norges forskningsråd	2 660
	Øremerking av 5 pst av avkastningen fra de regionale forskningsfondene til fondsregion Nord-Norge	10 010
	Videreføring av studieplasser opprettet ved Universitetssenteret på Svalbard AS (UNIS) ifm revidert nasjonalbudsjett	3 060
	Videreføring av studieplasser opprettet i Nord-Norge ifm revidert nasjonalbudsjett	24 606
	Husleiekompensasjon til Samisk høyskole i forbindelse med innflyttingen i nytt Samisk vitenskapsbygg	3 500
	Etablering av offentlig finansiert trafikkflygerutdanning ved Universitet i Tromsø	13 500
KRD	Nordområdesatsing – landbasert verdiskaping: De 50 mill. kroner fordeler seg på 35 mill. kroner til Forskningsløft i Nord og 15 mill. kroner til: i) reiseliv og ii) entreprenørskap og nyskaping blant unge. Temaene reiseliv og arktisk teknologi prioriteres.	50 000
	Styrking av lokal samfunnsutvikling i kommunene	28 000
KKD	Kultursamarbeid i nordområdene	4 000
	Samiske kulturformål inkl rammeoverføring sametinget, samisk arkiv, samiske aviser og samisk filmsenter	10 000
MD	Tiltak på Svalbard: Styrking av ozon og UV-målingene ved Zeppelinstasjonen i Ny Ålesund	1 000
	Etablering av senter for klima og miljø	17 000
NHD	Marin bioprospektering – oppfølging av nasjonal strategi	12 000
	Romvirksomheten – Satellitnavigasjonsprogrammet Galileo	126 210
	Romvirksomheten – Revitalisering av Andøya Rakettskytefelt	15 000
UD	Nordområdetiltak (Barents 2020)	20 000
	Sum	532 946

¹ Enkelte satsinger har relevans også utover nordområdene i streng geografisk forstand.

Budsjett 2010. Oppfølging av Regjeringens nordområdesatsing

Nedenfor følger en samlet fremstilling av tiltak som planlegges gjennomført over det enkelte departements budsjett i 2010 for å ytterligere bygge opp om Regjeringens nordområdesatsing. Rapportering for gjennomførte tiltak i 2008 frem-

kommer i de enkelte departementers budsjettproposisjoner for 2010.

Nordområdetiltak i 2010 under Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde:

Regjeringens nordområdepolitikk skal bidra til å trygge urfolkens språk, kultur, næringer og

Boks 8.2 (forts.)

samfunnsliv. Urfolksdimensjonen er ett av Regjeringens syv satsingsområder i den videre nordområdesatsningen.

Regjeringen vil legge til rette for at urfolk har vilkår for å delta i prosessene og kan nyttiggjøre seg de muligheter framtidig utvikling i nord kan gi. I satsningen er det gitt føringer for vektlegging av grenseoverskridende utviklingstiltak innen samiske tradisjonskunnskap, små urfolkspråk, etiske retningslinjer ved økonomisk virksomhet i nord, kulturbasert næringsutvikling, kapasitets- og kompetanseoppbygging ved institusjoner som driver med samisk forskning, utdanning og kompetanseutvikling, og institusjoner som driver formidling og -utveksling av urfolks og andre folks kultur og tradisjoner på tvers av landegrensene.

Nordområdetiltak i 2010 under Barne- og likestillingsdepartementets ansvarsområde:

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har avtaler med republikken Karelen og Murmansk fylke om styrking av barnevernet og bedre kompetansen om utsatte barn og unge. BLD og Bufetat region nord dekker de administrative kostnadene mens de enkelte prosjektene finansieres over Barents Helseprogram. Departementet fortsetter samarbeidet med Justis- og politidepartementet om å bedre levekårene for mindreårige i fengsel i Nord- Vest Russland.

Barne- og likestillingsdepartementet vil videreføre bevilgningen til Barents ungdomsprogram, som benyttes til tilskudd til flernasjonale prosjekter og tiltak for barn og ungdom. Bevilgningen forvaltes av Barentssekretariatet i Kirkenes. Departementet viderefører også bevilgningen til Kontoret for informasjon og veiledning til ungdom som ønsker å etablere samarbeidstiltak i regionen (BYCO). Kontoret, som ligger i Murmansk er samfinansiert av Norge, Sverige, Finland og Russland.

Nordområdetiltak i 2010 under Fiskeri- og kystdepartementets ansvarsområde:

Fiskeri- og kystdepartementet har fulgt opp nordområdesatsningen på en rekke tiltaksområder:

Utredning av behovet for nytt, isgående forskningsfartøy for å øke den helårige norske tilstedeværelsen i nordlige farvann:

- Den gjennomførte eksterne KS 1-kvalitetssikringen støtter at det er behov for et nytt isgående forskningsfartøy gitt de behovene som er definert. Investeringskostnadene er i KS 1 anslått til 1,13 mrd. Kroner.
- Det foreslås i statsbudsjettet for 2010 en ytterligere bevilgning på 5,5 mill. kroner for å dekke kostnader til detaljprosjektering, KS 2-kvalitetssikring mv.

Styrket sjøsikkerhet i farvannene rundt Svalbard blant annet ved å gjøre havne- og farvannsloven gjeldende og innføre en pliktig kjentmannstjeneste:

- Kystverket har på oppdrag fra departementet utredet muligheten for å opprette en formalisert kjentmannstjeneste med hjemmel i losloven. Det gjenstår noen risikovurderinger før et forskriftsforslag kan sendes på høring.

Styrket samarbeid med russiske og andre lands myndigheter i kampen mot det ulovlige, urapporterte og uregulerte fisket (UUU-fiske), med særlig relevans for Barentshavet:

- Bruken av elektroniske virkemidler i ressurskontrollen skal styrkes.
- Tiltak for å utvikle et system for å dokumentere lovlig fangst skal prioriteres høyt i 2010. EU innfører nye regler fra 1. januar 2010 som innebærer at all villfanget fisk og produkter fra villfanget fisk som skal eksporteres fra Norge til EU må ha fangstsertifikat. Det gjelder fisk som er fanget av både norske og utenlandske fartøy.

Styrket innsats for å følge opp helhetlig forvaltningsplan gjennom kartlegging og overvåking av havmiljøet og forskning på økosystemene og hvordan disse påvirkes av menneskelig virksomhet:

- St.meld. nr. 8 (2005–2006) om *helhetlig forvaltningsplan* følges opp kontinuerlig av styringsgruppa for helhetlig forvaltning av det marine miljø i norske havområder (ledet av Miljøverndepartementet). Planen skal oppdateres i

Boks 8.2 (forts.)

2010, og det skal legges fram Stortingsmelding i løpet av høsten 2010.

- Systematisk kartlegging av havbunnen i nordområdene gjennom MAREANO-programmet ble igangsatt i 2005. Samlet budsjett-ramme for programmet i 2009 over Fiskeri- og kystdepartementets, Miljøverndepartementets og Nærings- og handelsdepartementets budsjetter er 51,5 mill. kroner, som foreslås videreført i 2010. Bevilgningsnivået vil innebære at MAREANO vil ha kartlagt og opparbeidet data for de prioriterte områdene i FLB (Nordland VII, Troms II og Eggakanten) i løpet av 2010.
- Det foreslås at det i 2010-budsjettet settes av 8 mill. kroner i økt bevilgning til forskning på klimaeffekter på fiskebestander, økosystemer og akvakultur, herunder forsuring av havet. I tillegg foreslås det en økt bevilgning på 8 mill. kroner til kunnskapsoppbygging knyttet til forvaltningen av viltlevende marine ressurser.

Helhetlig overvåknings- og varslingssystem:

- I nordområdestrategien varslet Regjeringen at den vil arbeide for et helhetlig sivil overvåkings- og varslingssystem for nordområdene. Fiskeri- og kystdepartementet leder sammen med Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet ledet arbeidet med å utrede behov for og muligheter med et slikt system. SINTEF har utarbeidet et forprosjekt som viser at Norge har utviklet mange delsystemer innen overvåking av blant annet skipsfarten, fiskeflåten, havmiljøet og innen meteorologi. Det finnes imidlertid ingen overordnet koordinering som setter de ulike systemene sammen til et helhetlig bilde.
- En eventuell etablering av et slikt system vil kunne være viktig i en nasjonal sammenheng og ha en utenrikspolitisk dimensjon. Både EU og andre land arbeider med lignende systemer.

Økt innsats innen marin bioprospektering og utvikling av nye produkter basert på marine organismer:

- Regjeringen la 8. september 2009 frem en nasjonal strategi for marin bioprospektering. Det foreslås bevilget ytterligere 7 mill. kroner over Fiskeri- og kystdepartementets budsjett i 2010 for å følge opp strategien.

Tilrettelegging for økt forskning på oppdrett av torsk og andre interessante marine arter:

- Torsk i oppdrett er et prioritert område i marint verdiskapingsprogram. Denne prioriteringa er videreført i 2009 og foreslås også videreført i 2010.
- I statsbudsjettet for 2010 foreslås økte bevilgninger til kunnskapsoppbygging knyttet til bærekraftig havbruk

Jan Mayen:

- I statsbudsjettet for 2010 foreslås det en bevilgning på 7,4 mill. kroner til nytt kjøle- og fryseanlegg. I tillegg foreslås driftsbevilgningen økt med 10 mill. kroner for å dekke økte driftsutgifter og akutte vedlikeholdsbehov.

Sjøtransport – sikkerhet og beredskap:

- Det er satt i gang et arbeid for å opprette et kompetansesenter for oljevern, sjøsikkerhet og havovervåking i tilknytning til trafikksentralen i Vardø
- Det er tatt initiativ for å sikre et mer langsiktig grunnlag for rekruttering til Vardø trafikksentral gjennom et nautisk grunnutdanningsprosjekt i Vardø.
- Samarbeidet med Russland om utvikling av et meldings- og informasjonssystem for skips-trafikken til og fra Nordvest-Russland er videreført.
- Fiskeri- og kystdepartementet har også startet et samarbeid med Russland om bedre navigasjonsdekning i Barentshavet gjennom bruk av Loran C og det tilsvarende russiske radionavigasjonssystemet Chayka.
- Fiskeri- og kystdepartementet har gitt Kystverket i oppgave å koordinere et samarbeid mellom havner i nord.
- Fra 2010 foreslås det en økt bevilgning på 117 mill. kroner for å styrke slepeberedskapen i Nord-Norge over Fiskeri- og kystdepartementets budsjett slik at det samlet sett bevilges 222 mill. kroner til tre helårs slepefartøy i Nord-Norge.
- Bevilgningen til oljevern er blitt økt betydelig i perioden 2006-2009, og ligger i 2009 122 mill. kroner høyere enn 2005-budsjettet. Det foreslås å videreføre det høye nivået i 2009 også i 2010. Dette vil sikre full oppfølging av Kystverkets plan for utskifting av oljevernutstyr

Boks 8.2 (forts.)

mv. i perioden 2006-2010. Materiellet vil også gå til nordområdene.

Styrking av kunnskap om oljevernberedskap i arktiske strøk:

- *Fiskeri- og kystdepartementet arbeider med en oversikt over pågående og planlagte prosjekter og forskningsarbeid knyttet til oljevernberedskap under vanskelige klimatiske forhold, som is, mørke og høye bølger.*
- *Fiskeri- og kystdepartementet arbeider med å sette i gang et forprosjekt knyttet til teknologiutvikling av lenser til bruk under vanskelig værforhold.*
- *Det foreslås i statsbudsjettet for 2010 avsatt 5 mill. kroner til et nasjonalt kompetansesenter for sjøsikkerhet, oljevernberedskap og overvåking knyttet til Kystverkets virksomhet i Vardø.*

Nordområdetiltak i 2010 under Forsvarsdepartementets ansvarsområde:

Forsvaret har i utgangspunktet en høy profil i nordområdene som en del av sin innretning og organisering. Som følge av at budsjettene har blitt styrket har tilstedeværelse og aktivitet i nord økt de siste årene. Den fortsatte økningen av forsvarsbudsjettet i 2010 innebærer en videreføring av Forsvarets sterke satsing i nord.

Cold Response (CR) er en norsk øvelse som heretter avholdes annet hvert år, med betydelig innslag av styrker fra allierte land og partnerland. Øvelsen vil bli avholdt i 2010. Det er lang tradisjon for å avholde denne typen øvelser i Nord-Norge. I nordområdestrategien understrekes betydningen av alliert nærvær i nord, og øvelsen er derfor meget relevant ifm. oppfølgingen av Regjeringens nordområdesatsing.

Forsvarets operative hovedkvarter ble åpnet på Reitan 21. august 2009. Nordområdesatsingen var en viktig premiss for valget av lokalisering. I 2010 er det planlagt å benytte betydelige ressurser for å etablere og ferdigstille kapasitetene til hovedkvarteret.

Kystvakten styrkes i 2010. Det innføres blant annet nye og moderne fartøyer som har bedre evne til å ivareta oppgavene i nord. Dette er i tråd med nordområdestrategien. Styrking av Kystvakten er også ett av tiltakene som omtales i «Nye byggesteiner». I tillegg innfører Marinen nye fartøyer som vil sikre høy aktivitet og patruljering i nord.

I «Nye byggesteiner» ble det også vist til behovet for å styrke og videreutvikle grensevakten ved garnisonen i Sør-Varanger for å kunne ivareta overvåkingen av den norsk-russiske grensen på en enda mer effektiv måte. Dette er viktig for å opprettholde en troverdig evne til suverenitetshevdelse langs vår felles grense med Russland. En løsning med å organisere grenseovervåkingen med utgangspunkt i to større grensestasjoner vil innebære konsentrasjon av kompetanse og reduksjon av antallet administrative oppgaver. Det legges derfor opp til i løpet av 2010 å starte arbeidet med å forberede bygging av en eller begge de nye grensestasjonene. Et viktig element i «Nye byggesteiner» vil dermed komme på plass i løpet av få år.

Nordområdetiltak i 2010 under Justis- og politidepartementets ansvarsområde

Regjeringen la våren 2009 frem en ny stortingsmelding om Svalbard (St. meld. nr. 22 (2008-2009)). Svalbard er en sentral del av nordområdene og meldingen er således et viktig tillegg til Regjeringens nordområdestrategi. En fortsatt effektiv og hensiktsmessig forvaltning av Svalbard vil bidra til å styrke og utdype vår tilstedeværelse i nordområdene.

Regjeringens vellykkede satsing på nordområdene har blant annet også fått innvirkning på Sysselmannen og de oppgaver denne bestillingen har ansvaret for. Aktivitetsøkningen på Svalbard har ført til en økt mengde saker til behandling, større behov for kontroller og inspeksjoner samt større etterspørsel etter bistand av ulik art. For å avhjelpe noen av de utfordringer dette har skapt så foreslår Regjeringen i Svalbardbudsjettet for 2010 å styrke Sysselmannens driftsbudsjett med i alt 3,5 mill. kroner. Midlene skal blant annet benyttes til å sikre opprettholdelse av feltinspektørtjenesten samt etablering av en ny politistilling og kompensere for kostnader i forbindelse med nye arbeidstidsbestemmelser for politiet. Regjeringen foreslår videre at det avsettes i alt 3,4 mill. kroner til oppgradering og renovering av Sysselmannsboligen for å kunne håndtere en stadig større økning i antall besøk/ representasjonsoppdrag til Sysselmannen. I tillegg til dette legger Regjeringen opp til å styrke Sysselmannens transportbudsjett med i alt 0,5 mill. kroner.

Satsingen på Svalbard, og spesielt Longyearbyen, har øg hatt direkte innvirkning på det

Boks 8.2 (forts.)

arbeidet og tjenestetilbudet som Longyearbyen lokalstyre har ansvaret for. Veksten i dette samfunnet har blant annet medført behov for visse endringer innen skole- og barnehagesektoren. For å bidra til at lokalstyret skal kunne iverksette nødvendige tiltak for å møte disse utfordringene foreslår Regjeringen i budsjettet for 2010 å styrke lokalstyrets driftsbudsjett med i alt 2,7 mill. kroner.

Utover det som her er nevnt så foreslår Regjeringen i budsjettet for 2010 å fordele i alt 0,2 mill. kroner på Svalbardbudsjettets øvrige kapitler for å trygge opprettholdelse av dagens drift innenfor disse sektorene.

Nordområdetiltak i 2010 under Kultur- og kirkedepartementets ansvarsområde

Øke satsingen på kultursamarbeid i nordområdene, særlig med Russland:

- Kultursamarbeidet i nordområdene har utviklet seg positivt de siste 15 årene og en rekke ulike samarbeidsprosjekter er gjennomført og planlagt. Også innen Den nordlige dimensjonen blir det diskutert å gjøre kultursamarbeid til et nytt samarbeidsområde.
- Over Utenriksdepartementets budsjett er det avsatt midler for stimulering av kultursamarbeid- og utveksling mellom kunstmiljøene i Nord-Norge og Nordvest-Russland. Dette har styrket de etablerte festivaler i nord. Festivalen Riddu Riddu har fått knutepunktstatus for musikk fra 2009. Tiltakene har også bidratt til nye kulturprosjekter mellom urfolkene i regionen og skapt nye møteplasser for aktører i Barentsregionen.
- Med *Mulighetenes landsdel – handlingsplan for kultur i nordområdene* som Kultur- og kirkedepartementet la frem i september 2009, ønsker departementet å synliggjøre, sikre og styrke kulturlivet og kulturfeltets bidrag til utvikling i nordområdene. Handlingsplanen skal bidra til at kulturløftet også understøtter og medvirker til at målene for Regjeringens nordområdestrategi blir nådd. Det skjer gjennom en rekke bidrag til kulturliv og til kultursamarbeid i de nordligste fylkene, gjennom en styrking av det norsk-russiske kultursamarbeidet og gjennom styrking av kultursamarbeidet i andre internasjonale fora med nedslagsfelt i nordområdene.
- Det er utarbeidet en norsk-russisk handlingsplan for kultursamarbeid i nordområdene.

Handlingsplanen har til hensikt å fremme utvikling og styrking av de vennskapelige forhold og tillit mellom folkene i de to land, og uttrykker sitt ønske om å gi nye impulser til det bilaterale samarbeidet innen kunst og kultur. I tråd med handlingsplanen skal det etableres treårige samarbeidsprogrammer som angir områder som vies særlig oppmerksomhet i programperioden. I den første programperioden (2010-2012) fokuseres det på samarbeid innenfor musikk, film og bibliotek, samt på barn og unges kunst- og kultursamarbeid og urfolks kunst og kultur. Utviklingen av prosjektene vil skje i samarbeid med Nordland; Troms og Finnmark fylkeskommuner. Det skal i henhold til handlingsplanen også etableres felles nettbaserte informasjonstiltak med informasjon på norsk og russisk om kulturaktiviteter og samarbeidstiltak.

Nordområdetiltak i 2010 under Kommunal- og regionaldepartementets ansvarsområde:

Styrking av lokal samfunnsutvikling i kommunene:

- *Kommunal- og regionaldepartementet planlegger en satsing for å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene. Satsingen skal bidra til at flere kommuner skal bli sterkere samfunnsutviklere som arbeider kontinuerlig for å utvikle attraktive lokalsamfunn. Dette skal gjøres gjennom å utvikle et tettere samarbeid mellom kommuner og fylker og ved at fylkeskommunens rolle som samordner, aktiv rådgiver og støttespiller ovenfor kommuner med utviklingsbehov styrkes. Fylkeskommunene vil få hovedansvaret for gjennomføring av satsingen.*

Nordområdetiltak i 2010 under Kunnskapsdepartementets ansvarsområde:

Utvikle kunnskap om klima og miljø i nordområdene:

- Om lag 140 mill. kr. av avkastningen fra Fondet for forskning og nyskaping er øremerket til forskningsinfrastruktur. Regjeringen legger til grunn at deler av de øremerkede forskningsinfrastrukturmidlene brukes til den forberedende fasen av prosjektet Svalbard Integrated Arctic Earth Observing System (SIOS).

Boks 8.2 (forts.)

Utvikle kunnskapsinfrastrukturen i nordområdene:

- Regjeringen har opprettet fond for regional forskning og utvikling med kapital på 6 mrd. kr. fra 2009, som gir en avkastning på 212,4 mill. kr. i 2010. Som en del av nordområdesatsingen skal om lag fem pst. av avkastningen fra fondene, i 2010 tilsvarende om lag 10 mill. kroner, settes av til de tre nordligste fylkene, som sammen utgjør en region. Dette kommer i tillegg til midlene som fordeles etter andre faste kriterier. Totalt tildeles fondsregion Nord-Norge om lag 30,9 mill. kroner i 2010.
- Regjeringen vil styrke Universitetssenteret på Svalbard AS (UNIS). I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009 ble det etablert 20 nye studieplasser ved UNIS. Dette er i tråd med signalene i Svalbard-meldingen. Disse plassene foreslås videreført med midler til opptak av nye kull i 2010.
- I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2009 ble Universitet i Tromsø tildelt 300 studieplasser, mens Høgskolen i Bodø fikk tildelt 80 studieplasser, hvorav ti studieplasser er knyttet særskilt til Nordområdesatsingen. Plassene foreslås videreført med midler til opptak av nye kull i 2010.
- I revidert nasjonalbudsjett 2009 ble det også fordelt om lag 100 studieplasser innenfor desentralisert utdanning og etter- og videreutdanning. Disse ble fordelt på Samisk høgskole (10), Høgskolen i Finnmark (25), Høgskolen i Bodø (25) og Universitetet i Tromsø (42). Plassene foreslås videreført i 2010.
- Samisk vitenskapsbygg tas i bruk høsten 2009. I 2009 ble det bevilget 11,7 mill. kroner til Samisk høgskole i forbindelse med økte husleiekostnader ved innflytting i det nye Samisk vitenskapsbygg. For å gi full kompensasjon for de økte kostnadene foreslår Regjeringen å bevilge ytterligere 3,5 mill. kroner i 2010.
- Universitetet i Tromsø etablerte høsten 2008 en bachelorgrad i luftfartsfag, og det ble tatt opp 12 studenter. Det treårige studiet i luftfartsfag er tverrfaglig og har som mål å utdanne trafikkflygere. Kostnaden ved studiet i 2010 er anslått til om lag 16 mill. kroner. Av disse midlene blir det foreslått bevilget 11,5 mill. kroner over Kunnskapsdepartementets budsjett og 2 mill. kroner over Samferdselsdepartementets budsjett. Universitet

i Tromsø bidrar selv med 2,4 mill. kroner i 2010.

- Ordningen med fem nordområderelaterte rekrutteringsstillinger gjennom Norges forskningsråd foreslås videreført.
- Midler til forskningssamarbeid mellom Norge og Russland på Svalbard videreføres

Nordområdetiltak i 2010 under Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde:*Urfolksspørsmål:*

- Ny reindriftslov trådte i kraft 1. juli 2007. Den nye loven gir næringen et selvstendig ansvar for at reindriften skal bli bærekraftig, samtidig som myndighetene fortsatt har et overordnet ansvar for utviklingen. Frist for næringen til å utarbeide bruksregler var 1. juli 2009. Gjennom bruksregler skal distriktet selv foreslå et reintall med utgangspunkt i de tilgjengelige beitenene som det aktuelle distrikt og tilhørende siidaer har til disposisjon. Reindriftsstyret skal til slutt vedta reintallet.
- Forhandlinger mellom Norge og Sverige om en ny reinbeitekonvensjon ble slutført i februar 2009. Delegasjonene kom da til enighet om utkast til konvensjon med tilhørende vedtekter for de felles forvaltningsorganer som foreslås opprettet, samt områdeprotokoll med den geografiske områdefordelingen. Forhandlingsresultatet er overlevert til regjeringene i de to land for videre oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til denne saken overfor Stortinget med en proposisjon om samtykke til ratifikasjon. En ny konvensjon vil mest sannsynlig tre i kraft i løpet av 2010.
- Det er i 2009 framforhandlet en ny og mer omfattende reindriftsavtale. Den viderefører i hovedtrekk ordninger som skal legge til rette for økt omsetning av reinkjøtt og stimulere næringen til størst mulig slakteuttak og verdiskaping.

Næringsutvikling:

- Den sterke prioriteringen av Nord-Norge er videreført i jordbruksoppgjøret 2009.
- Regjeringen vektlegger prosessene når det gjelder Sametingets innflytelse på utformingen av jordbrukspolitikken.

Boks 8.2 (forts.)

Svalbard:

- Svalbard globale frøhvelv ble etablert og åpnet februar 2008. Ansvaret for den daglige driften er lagt til Nordisk Genressurscenter, Nordgen. Frøhvelvet er bygget som en fjellhall inne i permafrosten nær Longyearbyen for lagring av dubletter av frø fra hele verden. Dette er et viktig tiltak i arbeidet for sikring av biodiversitet, som får økt betydning i lys av klimaendringene.

Nordområdetiltak i 2010 under Miljøverndepartementets ansvarsområde:

Oppfølging av helhetlig forvaltningsplan gjennom kartlegging og overvåking av havmiljøet og forskning på økosystemene og hvordan de påvirkes av menneskelig virksomhet:

- Helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten følges kontinuerlig opp av en styringsgruppe. Det legges årlig fram statusrapporter fra rådgivende grupper på overvåking og risiko, samt en rapport fra Faglig forum om det samlede faglige arbeidet med økosystembasert forvaltning av Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten. Disse oppsummerer bl.a. utviklingen av skipstrafikk, petroleumsvirksomhet og fiskeri, en foreløpig analyse av måloppnåelsen på miljø for havområdet, om utvikling av kunnskapsbasis og prioritering av kunnskapsbehov for oppdateringen av forvaltningsplanen og en kort beskrivelse av noen relevante internasjonale prosesser.
- Gjennom MAREANO-programmet kartlegges havbunnens fysiske, kjemiske og biologiske miljø, og i første fase 2005-2010 er kartlegging i nordområdene prioritert. Kartlegging av områdene Nordland VII, Troms II og Eggekanten skal etter planen ferdigstilles i 2010.

Styrke kartlegging, overvåking og forskning på klimaendringer og miljøgifter i nordområdene:

- Som et ledd i oppfølgingen av helhetlig forvaltningsplan er overvåkingen av miljøgifter blitt utvidet og samordnet.
- Stortinget bevilget i 2009 22 mill til etablering og drift av et kompetansesenter for is og klima i Tromsø, med utgangspunkt i Norsk Polarinstitutt. Dette videreføres i 2010.

Videre er det foreslått en bevilgning på 17 mill. kroner til etablering og drift av et nytt senter for klima og miljø i Tromsø i 2010. I «Nye byggesteiner i nord, neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi» påpeker Regjeringen viktigheten av å utvikle kunnskap om klima og miljø som vil gjøre Norge i stand til å forvalte våre hav – og landområder i nord, og de ressurser som finnes der, på en enda bedre måte. Bedre kunnskap om klima og miljø er av stor strategisk betydning for forvaltning, klimatilpasning og samfunnsplanlegging i nord. Oppbygging av kunnskap på dette feltet vil også være et viktig bidrag til det internasjonale klimaarbeidet. Tromsø er midtpunkt i en region med store naturverdier og levende ressurser, har sterke kunnskapsmiljøer å bygge på og geografisk nærhet til nøkkelområder både når det gjelder klima, ressursutnyttelse og endringer i aktivitetsmønstre. Derfor vil Regjeringen at kunnskapsmiljøene i Tromsø videreutvikles til et internasjonalt ledende senter for forskning på klima og miljø i nordområdene.

- Bevilgning på 5,6 mill til miljøtiltak på Svalbard, herunder til driften av miljøovervåkningsprogram og ny flyfotografering videreføres. Zeppelinstasjonen er i dag et flaggskip med hensyn til forskning/overvåking av klimagasser og forskning/overvåking av ozon og UV-stråling. Det internasjonale aspektet er meget fremtredende, og stasjonen er en viktig node for flere internasjonale målenettverk. Det er foreslått bevilget 1 million kroner til styrking av ozon og UV-målingene ved Zeppelinstasjonen i Ny Ålesund.

Nordområdetiltak i 2010 under Nærings- og handelsdepartementets ansvarsområde:

Kartlegge havbunnens mangfold:

- *MAREANO-programmet:* I 2009 ble det totalt bevilget 51,5 mill. kroner til dette arbeidet fra NHD, MD og FKD; fordelt over Havforskningsinstituttets, Kartverkets og Norges geologiske undersøkelses budsjetter. I 2009 ble MAREANO-programmet styrket, slik at innsatsen på Nærings- og handelsdepartementets område i alt var 14,3 mill. kroner, en økning på 6,3 mill. kroner fra saldert budsjett 2008. Dette nivået foreslås videreført for 2010 på NHDs område.

Boks 8.2 (forts.)

Nasjonal satsing på marin bioprospektering:

- Regjeringens nasjonale strategi for marin bioprospektering ble lansert i september 2009. Strategien omfatter Regjeringens visjoner og overordnede føringer for en nasjonal koordinert satsing på dette område. Regjeringen vil investere i infrastruktur og forskning som stimulerer til bredden i verdiskapningsmulighetene. Satsingen vil foregå gjennom etablerte ordninger og virkemiddelapparat. Potensialet i forhold til kunnskapsutvikling og verdiskaping gjør marin bioprospektering til et sentralt satsingsområde innenfor Regjeringens nordområdesatsing. I 2009 ble satsingen på marin bioprospektering økt med 5 mill. kroner, til en samlet innsats på 12 mill. kroner over Nærings- og handelsdepartementets budsjett. Det foreslås en ytterligere økning på 12 mill. kroner for 2010.

Utvikle reiselivsvirksomhet:

- Regjeringen satser på reiseliv i nord. Det ble øremerket 15 mill. kroner til markedsføring av Nord-Norge som reisemål gjennom Innovasjon Norge i 2009. Bevilgningen til Svalbard Reiseliv var i 2009 på 2,1 mill. kroner. Det legges opp til at bevilgningen på til sammen 17,1 mill. kroner videreføres for 2010.

Styrke den romrelaterte infrastrukturen:

- Gjennom bevilgningen til Norsk Romsenter i 2008, ble arbeidet med en norsk satellitt for mottak av AIS-signaler (Automatic Identification System) satt i gang. For 2009 ble det øremerket 12,5 mill. kroner av bevilgningen til forsering av arbeidet med å utvikle en AIS-satellitt. Satsingen utgjør en viktig del av et eventuelt helhetlige overvåkings og varslingssystemet for havområdene i nord. Satellitten er forventet å bli skutt opp høsten 2009. For 2010 foreslås det å øremerke 6 mill. kroner til denne satsingen.
- Stortinget vedtok 11. juni at Norge skal delta i utbyggingen av det felleseuropeiske satellittnavigasjonssystemet Galileo. Norges finansielle forpliktelser i utbyggingsfasen er beregnet til ca. 69 mill. euro i perioden 2008–2013. Forpliktelsene dekker også 2008, ettersom Norge i påvente av en mulig avtale har vært involvert i utbyggingsfasen siden starten.

Utbetalingsprofilen for hele perioden er ikke endelig fastsatt. Bevilgningsforslag om norsk deltakelse i Galileo for 2009 ble fremmet i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett. For 2009 er det bevilget 21 mill. kroner. Bevilgningsanslaget for 2010 er basert på de årlige kontraktsforpliktelsene beregnet av EFTA-sekretariatet, og er på 126,21 mill. kroner, inklusive kostnader til nasjonal oppfølging.

Næringsutvikling i nordområdene:

- Midlene til Maritim og offshore (Maroff-programmet) skal bidra til å realisere Regjeringens satsing på innovasjon og verdiskaping i de maritime næringene. NHDs tilskudd til Norges forskningsråds Maroff-program ble videreført for 2009 på samme nivå som i 2008, 90 mill. kroner. Av dette ble det satt av minst 10 mill. kroner som øremerkes maritime operasjoner i nordområdene. Det foreslås i 2010 avsatt 119,1 mill. kroner til maritim og offshore, herav minst 10 mill. kroner til krevende miljøvennlige maritime operasjoner i Nordområdene.
- SIVA er aktiv i nordområdene og etablerte i april 2008 et logistikk- og næringscenter på ca. 50 mål i nærheten av flyplassen i Murmansk. Investeringen ble gjort sammen med Innovasjon Norges Investeringsfond for Nordvest-Russland. Anlegget er under utvikling i samarbeid med lokale og regionale myndigheter.
- Staten har gått inn med lånekapital til to distriktsrettede såkornfond med hovedkontor i henholdsvis Tromsø og Bodø. Såkornfondene har en samlet ramme på 527 mill. kroner. Av dette er 350 mill. kroner statlig ansvarlig lånekapital, og det resterende er privat kapital. Fondene har gjennomført flere investeringer. Tilgangen på prosjekter har vært god. Såkornfondene sikrer at små og mellomstore bedrifter i landsdelen i tidlig fase får tilgang på risikovillig egenkapital.
- Nordområdene er svært viktig for romfartsindustrien. Norge har en ideell geografisk plassering for utforskning av atmosfæren og det nære verdensrom. Plasseringen er utnyttet til å oppnå internasjonale investeringer til infrastruktur som rakettskytefeltene på Andøya og Svalbard, radaranlegget EISCAT, laseranlegget ALOMAR på Andøya og Nordlysstasjonen i Longyearbyen.

Boks 8.2 (forts.)

- Norsk næringsforening er etablert i Murmansk på initiativ av Innovasjon Norge og Utenriksdepartementet. SIVA-senteret i Murmansk, Polarstjerna Innovasjonssenter, er ombygd og har fått plass til flere kontorer og en inkubator. Senteret ivaretar flere sekretariatsfunksjoner for norsk-russiske foreninger, og vedlikeholder nordområdeportalen www.barentsnova.com
- Forskningsrådets VRI-program (Virkemidler for regional FoU og innovasjon) har startet opp og de første midler er bevilget. VRI er et av Nærings- og handelsdepartementets viktigste tiltak for forskningsbasert næringsutvikling i nordområdene. Finnmark er et av fylkene som har fått tilsagn om midler.

Svalbard:

- Regjeringen bevilget 25 mill. kroner til et nytt kraftverk i Ny-Ålesund i 2009. En stabil og best mulig rensert energiproduksjon er viktig for Ny-Ålesund som base for internasjonal klimaforskning. Selskapet har foreløpig utsatt byggingen av ny kraftstasjon, etter at nye kvalitetsvurderinger av prosjektet viser at kostnadene ser ut til å bli noe høyere enn budsjettet, uten at forutsatt reduksjon i utslipp oppnås.

Nordområdetiltak i 2010 under Olje- og energidepartementets ansvarsområde:

Videreutvikling av petroleumsvirksomheten i Barentshavet gjennom en aktiv tildelingspolitikk for å følge opp leteresultater og behovet for ytterligere letearealer. Regjeringen vil også legge til rette for økt geologisk kartlegging i nordområdene

- I 2008 ble det boret 8 letebrønner i Barentshavet, hvorav fire resulterte i funn. Det er planlagt boring av ytterligere 1 brønner i området i perioden 2009.
- I 20. konsesjonsrunde ble det tildelt 9 nye utvinningstillatelser i Barentshavet. Gjennom TFO-ordningen (tildeling i forhåndsdefinerte områder) ble det i 2009 tildelt 2 nye utvinningstillatelser i Barentshavet. Regjeringen ønsker å videreføre gjeldene politikk på området.

- Departementet vil igangsette en utredning av regionale ringvirkninger av petroleumsvirksomhet i nord.

Nordområdetiltak i 2010 under Samferdselsdepartementets ansvarsområde:

Regjeringen har i St. meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010-2019 nedfelt en tredelt strategisk tilnærming til utviklingen av transportinfrastrukturen i nord: Et nord-sør perspektiv der formålet er å sikre framkommelighet og styrke konkurransevnen til næringslivet gjennom økt innsats for å styrke infrastrukturen som binder landet sammen; et øst-vest perspektiv der formålet er å binde landsdelen bedre sammen og gi bedre vilkår for samhandel og samarbeid med våre naboland gjennom å styrke infrastrukturen over grensene til Russland, Finland og Sverige; og et langsiktig perspektiv der formålet er å få frem kunnskap som kan gi et bedre grunnlag for å vurdere om dagens infrastruktur i Nord-Norge er tilpasset fremtidens transportbehov.

Når det gjelder omtale av konkrete veg- og baneprosjekter som fremmes i budsjettet, vises det til Samferdselsdepartementets budsjettproposisjon for 2010.

I Nasjonal transportplan 2010-2019 varsler Regjeringen en særskilt gjennomgang av transportinfrastrukturen i nordområdene. Det skal gjennomføres en overordnet utredning av transportbehov og infrastruktur som omfatter alle transportformene og som har et tidsperspektiv ut over 2020. Utredningen, som startes opp tidlig i 2010, skal ivareta både øst-vest og nord-sør perspektivet, og de viktigste næringsområdene; fiskeri, petroleum, reiseliv og samhandel med nabolandene. Nordområdene som transittområde for internasjonal transport skal omfattes av studien. Regjeringen har satt i gang prosesser for å trekke med de aktuelle aktørene regionalt og i nabolanda. Utredningen skal være et faglig innspill til neste nasjonale transportplan.

Nordområdetiltak i 2010 under Utenriksdepartementets ansvarsområde:

Se egen omtale under kap. 118, post 70.

Post 70 Nordområdetiltak og prosjekt-samarbeid med Russland, kan overføres

Prosjektsamarbeidet med Russland

Mål

- Samarbeidet mellom lokale myndigheter, institusjoner og foretak innenfor Barentsregionen – folk-til-folk samarbeidet – gis fortsatt høy prioritet.
- Støtte utviklingen av det sivile samfunn i Russland som grunnlag for en demokratisk utvikling.
- Utvikling av fornybare og ikke fornybare ressurser i nordområdene, samtidig som sameksistens mellom tradisjonelle og nye næringer sikres og det tas hensyn til områdets rene og unike miljø.
- Videreføre miljøvernssamarbeidet med Russland med vekt på økosystembasert forvaltning av Barentshavet, miljøovervåking i grenseområdene, biodiversitet, klima og miljøgifter.
- Videreutvikle samarbeidet innen utdanning og forskning, enøk og fornybare energikilder, ressursforvaltning og kultursamarbeid.
- Innsatsen mot spredning av smittsomme sykdommer og livsstilrelaterte sykdommer videreføres, samtidig som økt vekt legges på tiltak for forbedring av folkehelsen i russisk del av Barentsregionen.

Rapport 2008

I 2008 ble det i alt utbetalt 120,0 mill. kroner til samarbeidsprosjekter med Russland. Under bevilgningen for 2008 ble følgende midler disponert gjennom eksterne forvaltere: Barentssekretariatet 33,0 mill. kroner, Helse- og omsorgsdepartementet 17,5 mill. kroner, Miljøverndepartementet 20,0 mill. kroner og Norges forskningsråd/SIU 12,0 mill. kroner. De øvrige midler ble fordelt direkte fra Utenriksdepartementet.

Folk-til-folk samarbeidet i Barentsregionen

Den overordnede målsettingen for Barentssekretariatets virksomhet er å legge til rette for bred folkelig kontakt og samarbeid over grensene i nord, noe som i 2008 ble fulgt opp gjennom støtten til 162 ulike samarbeidsprosjekter mellom norske og russiske partnere. Prosjektene fordeler seg på fem ulike satsningsområder: kultur, kompetanse/utdanning, næringsutvikling, urfolk, miljø/helse – som til sammen dekker de fleste områder av samfunnslivet i nord. Kultur/velferd mottok den største delen av Barentssekretariatets prosjektmidler.

Kulturprogrammet BarentsKult for profesjonelt samarbeid mellom kunstnere og kulturaktører ble igangsatt høsten 2008 og videreføres som en viktig satsing i 2009 og 2010. Som ledd i arbeidet med å støtte opp om utviklingen av det sivile samfunn i Barentsregionen, har Barentssekretariatet i 2008 hatt særlig fokus på samarbeidstiltak mellom journalister. Innenfor næringsutvikling er det gitt prioritet til aktører som er aktive innenfor petroleum-offshorevirksomhet. Barentssekretariatet har videre bidratt i arbeidet med utvikling av Pomorsonen og med Nordlige Maritime Korridor (NMC) hvor Barentssekretariatet er prosjektleder for «Strategic Motorway of the Seas». På miljøvernområdet er det ytt støtte til prosjekter innen energiøkonomisering og oljevernberedskap samt samarbeid mellom frivillige miljøvernorganisasjoner. Det har vært en økning i multilaterale urfolkstiltak. Støtte fra nordisk side til språkoppklæring for russiske urfolk har blitt prioritert. Det er også gitt støtte til prosjekter med fokus på bevaring av urfolkskultur- og tradisjoner, urfolks bruk av natur og miljø og urfolksrettigheter. Multilaterale ungdomsprosjekter er blitt støttet gjennom et eget ungdomsprogram for Barentsregionen som fremmer aktivt medborgerskap, ungdomsinitiativ og kunnskap om menneskerettigheter og som forebygger fremmedfrykt og rasisme.

Miljøvernssamarbeidet

Miljøverndepartementet har i 2008 tildelt 20 mill. kroner til miljøprosjekter i Russland, hvorav 4 mill. kroner som tilskudd til den Nordlige dimensjons miljøpartnerskap (EBRD) og 3 mill. kroner til Nordisk miljøutviklingsfond (NEFCO). De resterende 13 mill. kroner ble disponert til prosjekter som bidrar til beskyttelse av nordlige havområder, grensenært miljøvernssamarbeid, reduksjon av forurensning, bevaring av biodiversitet og kulturminner. Havmiljø og grensenært samarbeid har vært prioritert. Under den norsk-russiske havmiljøgruppen er det satt i gang en felles miljøkartlegging av hele Barentshavet, med sikte på rapportering til den norsk-russiske miljøvernkommissjon og den norsk-russiske fiskerikommissjon i 2009. Videre har det vært gjennomført felles kartlegging av miljøgifter i vann og sedimenter etter OSPARs metodikk, utveksling av informasjon om norsk og russisk miljøregulering og kontroll av petroleumsvirksomhet offshore og kartlegging av ismåkebestanden i Barentshavet. I det grensenære samarbeidet har Pasvik Inari Trilateral Park oppnådd sertifisering som grenseoverskridende naturvernområde etter Europarc standard, og samarbeidet om luftovervåking i grenseområdet er styrket. På møtet i

den norsk-russiske miljøvernkommisjonen ble det bestemt å opprette egne norsk-russiske arbeidsgrupper for forurensning og klima.

Helsesamarbeidet

Til helse- og sosialprosjekter i Nordvest-Russland ble det i 2008 utbetalt 17,5 mill. kroner. Hovedprioritet var forebygging og bekjempelse av smittsomme sykdommer, livsstilsrelaterede problemer og fremme av sunn livsstil samt utvikling og integrasjon av primærhelsetjeneste og sosiale tjenester. Som en oppfølging av den gjennomførte evaluering av perioden 2002-2006, har Helse- og omsorgsdepartementet i 2008 igangsatt tiltak for å bedre prosjektoppfølgningen. Et viktig prosjekt som nærmer seg avslutning er oppbyggingen av en folkehelseutdanning i Arkhangelsk. Studiet er blitt etablert i samarbeid med sentrale nordiske folkehelseinstitusjoner og vil bidra til varig kompetanse-spredning i Nordvest-Russland. Flere av prosjektene i 2008 har fokusert på å utvikle mer helhetlige oppfølgingstilbud for utsatte barn og unge, et område der behovene er store.

Demokratifremme/MR

Under rammen for demokratifremmende tiltak ga Utenriksdepartementet, i lys av den utsatte stillingen til det sivile samfunn og media i Russland, prioritet til prosjekter som støtter opp om uavhengige russiske media og styrker respekten for menneskerettighetene gjennom samarbeid mellom frivillige organisasjoner. Viktige prosjekter på disse områdene er blitt gjennomført bl.a. av Norsk Journalistlag, Den norske Helsingforskomité og miljøstiftelsen Bellona. Programmet for utveksling av unge ledere i offentlig forvaltning og næringsliv (Presidentprogrammet), ledet av KS og NHO på norsk side, har hatt god oppslutning fra russisk og norsk side og det er en høy andel kvinnelige deltakere. Fengselssamarbeidet med Russland har et menneskerettighetsperspektiv, og omfatter støtte til utdanningstilbud for innsatte, utvikling av tilbud til innsatte som skal løslates, samt kunnskapsoverføring til ansatte i russisk fengselsadministrasjon.

Næringsfremme, energi og ressursforvaltning

Samarbeidet mellom sysselsettingsmyndighetene i Norge og Murmansk er blitt utvidet ved opprettelsen av et kompetansesenter i Murmansk for arbeidssøkende til offshorerelatert virksomhet. Det er også utviklet et eget tilbud for funksjonshemmede arbeidssøkere. Som oppfølging av det flerårige enøkprosjekt i Nordvest-Russland, hvor

det ble opprettet seks regionale enøksentra i russisk del av Barentsregionen, er det innledet et samarbeid med Arkhangelsk om styrking av enøkarbeidet i kommunal sektor. Det er også gjennomført tiltak for omstilling av lokale varmekraftverks energiforbruk til fornybare energikilder som bioenergi i St. Petersburg-regionen og i Karelen. Samarbeidet om forvaltning av petroleumsressurser og om oljevern i nordområdene er videreført. I fiskerisektoren er samarbeidet innen havforskning, fiskeriforvaltning og -kontroll samt mellom organisasjoner for fiskere og fiskerinæring i Norge og Murmanskregionen blitt videreført og styrket.

Utdanning og forskning

Under rammeavtalen (2007-2010) med Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og Norges forskningsråd om støtte til samarbeid med Russland innen høyere utdanning og forskning, med en årlig økonomisk ramme på 12 mill. kroner, er det gitt støtte til prosjekter innenfor områdene miljøvern, ressursforvaltning, helse og samfunnsvitenskap.

Satsingsområder 2010

Regjeringen ønsker å videreføre sin støtte til utviklingen av et åpent og demokratisk samfunn i Russland. Støtten vil hovedsakelig ta form av samarbeidsprosjekter mellom norske og russiske aktører innenfor media og det sivile samfunn. Situasjonen i Russland synes noe mer ustabil nå enn for et år siden, ikke minst på bakgrunn av finanskrisens negative innvirkning på russisk økonomi og samfunnsnivå. I en slik fase er det meget viktig å fortsette det nære samarbeidet på prosjektnivå, for både å styrke og videreutvikle folk-til-folk-samarbeidet og å støtte opp om en utvikling i Russland som tjener våre interesser.

Regjeringen ønsker å stimulere til grenseoverskridende næringsutvikling på land. Det vil i denne sammenheng være viktig å bidra til utvikling av både petroleumsrelatert industri og annen type næringsvirksomhet, herunder samarbeid mellom leverandør- og servicebedrifter på norsk og russisk side.

Barentssekretariatet vil fortsatt vektlegge folk-til-folk-samarbeidet i Barentsregionen, med særlig fokus på tiltak for ungdom. Prosjekter med tema som berører demokratiutvikling eller MR prioriteres. Prioritet vil bli gitt til kultursamarbeid og urfolkssamarbeid. Kulturprogrammet Barents-Kult vil bli videreført i 2010. Støtte til nærings-samarbeid over grensen og nettverksbygging mellom norsk petroleumsvirksomhet og russisk oljeindus-

tri vil også ha prioritet. Barentssekretariatet vil fortsette å støtte samarbeid mellom frivillige miljøorganisasjoner på tvers av landegrensene. Overføring av norsk kompetanse til energiøkonomisering i Russland vil stå sentralt sammen med prosjekter knyttet til norsk–russisk oljevernberedskap. Støtten til samarbeid mellom norske og russiske utdanningsinstitusjoner vil bli videreført.

Miljøvernssamarbeidet med Russland skal fremme økosystembasert forvaltning av hele Barentshavet gjennom å bidra til et konsept for en helhetlig forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet. Samarbeidet om klimaendringer skal bygges opp, bl.a. for å øke kunnskapen om klimaendringenes virkning på havmiljøet og på biodiversitet. Samarbeidet om miljøforvaltning i grensområdet og miljøovervåking med hensyn på forurensningene fra Nikel skal videreføres og styrkes. Myndighetssamarbeid innen kontroll av petroleumsvirksomhet offshore, forurensningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall skal videreføres og styrkes. Samarbeidet om klima, biodiversitet og miljøgifter skal støtte opp under det multilaterale samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk råd.

Innen høyere utdanning og forskning vil arbeidet for å styrke norsk-russisk kunnskapssamarbeid av relevans for nordområdene innen petroleum og energi, bærekraftig ressursutnyttelse, næringsutvikling samt humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag bli videreført.

Norges samarbeid med Russland på helse- og sosialfeltet vil fortsatt være knyttet til Barents helse- og sosialprogram og Partnerskapet for helse og livskvalitet under Den nordlige dimensjon, hvor Norge har hatt formannskapet i perioden 2007–2009. Det bilaterale prosjektsamarbeidet skal videreutvikles, blant annet med enda sterkere vekt på partnerskapsaspektet i samarbeidet. Tiltak tilknyttet den pågående satsingen på utsatte barn og unge under Barents helse- og sosialprogram vil prioriteres.

Atomsikkerhet

Mål

Konsentrasjonen av atominstallasjoner og kjernefysisk materiale i Nordvest-Russland representerer fremdeles en potensiell fare for radioaktiv forurensning også i Norge. Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland skal bidra til å redusere risikoen for ulykker og forurensning fra disse installasjonene og hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveier. Samarbeidet skal også bidra til å styrke russiske forvaltnings- og tilsynsmyndigheter, og våre kontakter med disse.

Rapport 2008

Det ble i 2008 utbetalt 108,2 mill. kroner over Handlingsplanen for atomsaker. De norske hovedsatsingsområdene i 2008 har vært opphugging av en utrangert ikke-strategisk atomubåt i samarbeid med Storbritannia. Tre av reaktorseksjonene fra våre tidligere ubåttopphuggingsprosjekter ble omfattet av et nytt prosjekt for konvertering fra lagring flytende i sjø til plassering i et nytt tysk-finansiert landbasert lager for reaktorseksjoner utenfor Murmansk. Prosjektet bidro til at alle reaktorene fra våre fem engasjementer ble samlet i det landbaserte langtidslageret sommeren 2009. Det meste av arbeidet med å hugge opp utrangerte atomubåter er tilbakelagt. Norsk bistand til opphugging er derfor avsluttet. Norge har ytt finansiering til fem ubåttopphugginger siden 2003 og vært blant de større bidragsytere på dette området.

Videre ble det fjernet ytterligere 16 høyradioaktive strontiumbatterier fra fyrlykter langs den russiske kysten i Nordvest-Russland og installert solcellepaneler som erstatning ved 12 fyrlykter. Arbeidet med å utbedre fysisk sikring og infrastruktur ved Nordflåtens lageranlegg i Andrejevbukta ble videreført, med fokus på opprusting av kaianlegget hvor det brukte kjernebrensel skal uttransporteres. Samarbeidet om sikkerhetstiltak ved russiske kjernekraftverk i våre nærområder har blitt videreført i et noe redusert omfang.

Norge har tidligere stilt et samlet bidrag på 10 mill. euro til det nukleære vinduet i miljøfondet under Den nordlige dimensjon-samarbeidet. Fondet forvaltes av Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling (EBRD). Norge innfridde bidragene til fondet i 2008.

Satsingsområder 2010

Det vellykkede arbeidet med å fjerne 180 strontiumbatterier (RTG-er) i fyrlykter i russisk del av Barentsregionen har gitt erfaring og kompetanse til å videreføre samarbeidet med Russland på dette feltet til Østersjøen. I 2009 ble det gjort en oppstart i engasjementet her for å høste erfaring. I 2010 planlegges det en økning av omfanget. Målet er å samle inn 71 RTG-er i perioden ut 2012 og erstatte disse med alternative strømkilder der det er nødvendig. Finland bidrar finansielt til arbeidet.

Prosjektet for fysisk sikring og rehabilitering av lageranlegget for brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall i Andrejevbukta vil bli videreført. Her er de tekniske utfordringene store og tidsperspektivet strekker seg mot 2030. Norge deltar i den internasjonale koordineringsgruppen som bistår russiske myndigheter i å utvikle planer for arbeid-

det og koordinerer gjennomføringen av praktiske tiltak. I 2010 vil arbeidet med å etablere vann, avløp, strømforsyning og veinett i den forurensede delen av Andrejevbukta være en viktig oppgave. I tillegg bidrar Norge til bygging av ytterligere fasiliteter for de som skal arbeide ved anlegget, som kantine og et øvingscenter for mannskapene som skal arbeide med fjerningen av det brukte kjernebrenselet.

Samarbeidet om sikkerhetstiltak ved russiske kjernekraftverk i våre nærområder videreføres med fokus på tiltak som bidrar til økt kompetanse som kan bidra til sikker stenging og dekommisjonering av gamle reaktorer.

De norske og russiske riksrevisjonenes undersøkelse av atomsikkerhetssamarbeidet gir grunnlag for videre oppfølging i 2010 med hensyn til forbedring av rutiner, samhandlingsprosesser og prosjektoppfølgning.

Samarbeidet fram mot 2012

Det globale partnerskapet mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og materiale som G8-landene opprettet i 2002, er i virksomhet til 2012. Norge har sammen med en rekke andre land sluttet seg til dette. Partnerskapet har bidratt til strukturert samarbeid med Russland og donorlandene imellom. Norge samarbeider nært med Storbritannia, spesielt i oppryddingen i Andrejevbukta, hvor Storbritannia er ledende donorland. Donorlandene befinner seg på ulike stadier i gjennomføringen av prosjekter innenfor den økonomiske bidragsrammen de enkelte land har lagt til grunn. Norge stilte i utsikt 100 mill. euro over 10 år da vi sluttet oss til partnerskapet i 2003. Med en videreføring av våre nåværende hovedprioriteter vil Norge fylle denne rammen.

I lys av at mye av den internasjonale bistanden ventes å avta rundt 2012, er det viktig å få gjennomført planlagte og nødvendige tiltak. Innenfor denne tidshorizonten identifiserer Regjeringens atomhandlingsplan to viktige oppgaver. Disse er en videreføring av innsatsen for å rydde opp i Andrejevbukta og vårt arbeid med å fjerne strålefarlige kilder fra fyrlykter i de russiske delene av Østersjøen, i samarbeid med Finland, Frankrike og Russland. Et norsk engasjement bør ha et langsiktig perspektiv, så lenge det eksisterer atomsikkerhetsutfordringer i våre nærområder. Det er imidlertid naturlig å se for seg en reduksjon av innsatsen etter hvert som viktige oppgaver finner sin løsning. På lengre sikt vil arbeidet i Andrejevbukta komme over i en fase hvor fjerningen av det brukte kjernebrenselet skal gjennomføres. I tillegg vil en rekke prosjekter i regi av Den nordlige dimensjons fond

(NDEP) ha en lengre tidshorizont, herunder arbeidet med sikring og opphugging av lagerskipet Lepse.

Arktisk samarbeid

Mål

Den overordnede målsetningen for det arktiske samarbeidet er å sikre en bærekraftig utvikling i nord og å ivareta områdets store miljøverdier. Bevilgningen skal bidra til en styrket profilering av Norge som polarnasjon og fremme av norske prioriteringer i det arktiske samarbeidet. Hovedtyngden av samarbeidet foregår innen Arktisk råd. Arktisk råd er det viktigste multilaterale samarbeidsforum i nord og det eneste regionale samarbeidsorgan som omfatter alle de åtte arktiske land – Danmark (Grønland, Færøylene), Finland, Island, Norge, Sverige, Canada, Russland og USA.

Rapport 2008

Norge hadde formannskapet i Arktisk råd fra høsten 2006 og fram til og med ministermøtet i Tromsø 29. april 2009. Målet for det norske formannskapet var å styrke det arktiske samarbeidet om helhetlig ressursforvaltning og klimaendringer, samt å bidra til en effektivisering av rådets arbeid. Målsetningene videreføres gjennom formannskaps-samarbeidet Norge-Danmark-Sverige 2006-2013.

Bevilgningen for 2008 ble i hovedsak brukt til prosjekter og drift av det norske formannskapet i Arktisk råd. Driften av formannskapet medførte utgifter på om lag 5 mill. kroner, hvorav om lag 3 mill. kroner til sekretariatet for Arktisk råd i Tromsø. Prosjektbevilgningen ble prioritert ut fra formannskapsprogrammet. Sentrale prosjekter omfatter kunnskapsinnhenting på arktisk klimaendring, samarbeid om tilpasning til klimaendring, helhetlig ressursforvaltning og arktisk økonomi.

Satsingsområder 2010

Regjeringen vil foreslå at bevilgningen til arktisk samarbeid opprettholdes på samme nivå som i 2009, dvs 20 mill. kroner. Det er nødvendig at Norge fortsetter å være en pådriver i det arktiske samarbeidet, som også berører viktige nasjonale interesser. Det er derfor viktig for oss å kunne bidra aktivt til arbeidet under det nye danske formannskapet i Arktisk råd. Flere tunge prosjekter og initiativer videreføres inn i Danmarks og senere Sveriges formannskapsperioder i tråd med det norsk-dansk-svenske formannskapssamarbeidet, og dette forutsetter fortsatt norsk finansiering. Dette gjelder særlig den felles arktiske kunnskaps-

innhenting om status, konsekvenser og tiltak rundt arktisk klimaendring, helhetlig ressursforvaltning, miljøovervåking, utvikling av retningslinjer og standarder for skipstrafikk og annen økonomisk aktivitet i Arktis, styrket samarbeid på søk og redning, beredskap mot forurensning mm. Det er også nødvendig med aktiv innsats for å sikre en god oppfølging av det omfattende forskningssamarbeidet under Det internasjonale polaråret 2007-2008.

Klimastudien *Arctic Climate Impact Assessment* følges opp med en omfattende studie av status og virkninger av havisens tilbaketreking, smeltingen av Grønlandsisen og redusert permafrost/snødekke. Dette er sentrale utviklingstrekk i nord med store regionale og globale konsekvenser. Prosjektet er en hovedsatsing under det skandinaviske formannskapssamarbeidet og vil legge fram sluttrapport til ministermøtet i 2011. Arbeidet vil gi nyttig innspill til klimakonvensjonens partsmøte i København i desember 2009 og til neste hovedrapport til FN's klimapanel (International Panel on Climate Change, IPCC).

Sekretariatet for Arktisk råd ble opprettet i 2007 som del av samarbeidet med Danmark og Sverige og vil som et minimum være i drift fram til ministermøtet i 2013. Det er et mål at sekretariatet blir permanent ved at alle medlemsland i Arktisk råd ser seg tjent med et fast sekretariat framfor at alle sekretariatsoppgaver følger det til enhver tid sittende formannskap.

Regjeringen vil også satse på utvalgte prosjekter i Antarktis for å støtte opp under norske interesser som en polarnasjon.

Barents 2020

Mål

Barents 2020 ble etablert høsten 2005. En overordnet målsetting for tilskuddsordningen er å støtte opp om regjeringens nordområdesatsing. Ordningens formål er å bidra med støtte til prosjekter som bygger kompetanse og produserer kunnskap i, om og for nordområdene. Barents 2020 er et supplement til den omfattende forsknings- og utredningsvirksomheten som hvert år kommer nordområdene til gode. Hensikten er å skape arenaer for samarbeid mellom norske og utenlandske kompetansmiljøer, samt å etablere prosjekter som over tid øker våre kunnskaper om nordområdene.

Rapport 2008

I 2008 ble det budsjettert med 32,6 mill. kroner til Barents 2020. I alt ble det brukt 18,5 mill. kroner

på en rekke prosjekter. Samtidig ble det igangsatt forberedelse av flere prosjekter med oppstart og utbetaling i 2009. Det norsk-russiske samarbeidsprosjektet «Harmonisering av standarder for helse, miljø og sikkerhet i Barentshavet» fortsatte i 2008. Prosjektet fokuserer på petroleumsvirksomhet og skipstrafikk i arktiske farvann, ledes av Det norske Veritas (DNV) og involverer private og offentlige aktører innen offshorevirksomhet og skipsfart både på norsk og russisk side. Det treårige prosjektet avsluttes i desember 2009 med fremleggelse av dets anbefalinger om oppdatering av HMS-standardene. SINTEF fikk i 2008 i oppdrag å utrede mulighetene for å etablere et helhetlig overvåknings- og varslingssystem for hav- og kystområdene i nord («Barentshavet på skjerm» eller «BarentsWatch»). Systemet skal samordne data fra eksisterende og evt. nye sektorsystemer. Forprosjektet ble støttet med 3,75 mill. kroner. SINTEFs utredning ble fremlagt våren 2009 og utgjør en viktig del av beslutningsgrunnlaget i utformingen av systemet. Et klimaobservasjonsprosjekt for etablering av «Svalbard Integrated Arctic Earth Observing System» (SIOS) mottok 2 mill. kroner i støtte gjennom Norges forskningsråd. SIOS ble samme år inkludert på det oppdaterte europeiske veikartet for forskningsinfrastruktur (ESFRI) og mottar nå støtte gjennom EU.

Gjennom Høgskolen i Bodø i samarbeid med bl.a. Norges rederiforbund, ble det bidratt med delfinansiering til opprettelsen av et senter for nordområdelogistikk. Gjennom dette utvikler norske og russiske kunnskapsmiljøer kompetanse om logistikk, industriell utvikling og næringslivsmuligheter i nord. Støtten har en totalramme på fem år og 6 mill. kroner. Ordningen med nordområdestipendier ble videreført i 2008. Fra 2007 har årlig rundt 50 studenter på alle studienivå fra Canada, Russland og USA tilbrakt ett semester ved Universitetet i Tromsø, høgskoler i Nord-Norge eller Universitetssenteret på Svalbard. Stipendordningen administreres av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og skal gjennomgås etter tre skoleår. Årlig ramme er på 3,25 mill. kroner. Fra 2007 har Norges forskningsråd administrert et femårig strategisk forskningsprogram for nordområdene kalt «*Geopolitikk i nordområdene, norske interesser*» med en årlig ramme på 5,2 mill. kroner. Programmet er rettet mot kartlegging og analyse av utenrikspolitiske aktører og interesser i nordområdene. Programmet bidrar til nasjonal kompetanseheving gjennom å kombinere konkurranse mellom og konsolidering av norske forskningsmiljøer på nordområdene.

Satsingsområder 2010

Regjeringen vil i 2010 satse på ulike tiltak som bidrar til kunnskapsutvikling i tilknytning til nordområdene. Dette innebærer en videreføring av flere prosjekter påbegynt i 2009. Det strategiske forskningsprogrammet *Geopolitikk i nordområdene, norske interesser* skal motta fortsatt støtte. Det norsk-russiske samarbeidsprosjektet *Harmonisering av standarder for helse, miljø og sikkerhet i Barentshavet* vil likeledes kreve noe oppfølgingsarbeid. Arbeidet med å støtte opprettelsen av flere nordområderelevante gjesteprofessorater ved norske læresteder vil videreføres. Det vil etter en gjennomgang av ordningen med nordområdestipender tas stilling til hvordan ordningen kan videreføres i 2010.

Dokumentet *Nye byggestener i nord*, som ble lagt frem av Regjeringen i mars 2009, inneholder ambisiøse målsettinger og tiltak i nordområdene. Det vil derfor være behov for å styrke innsatsen i 2010. Dette gjelder eksempelvis prosjekter i tilknytning til marin bioprospektering, med mål om på sikt å utløse verdiskapningspotensialet marin bioprospektering åpner for. Det samme gjelder igangsettelse av prosjektet for vurdering av økonomiske og administrative konsekvenser ved opprettelsen av helhetlig overvåknings- og varslingssystem for hav- og kystområdene i nord («BarentsWatch»). Vi foreslår derfor en økning på 20 mill. kroner.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 300,151 mill. kroner over kap. 118, post 70, som tentativt fordeles på de fire innsatsområdene som følger:

- Prosjektsamarbeidet med Russland 130 mill. kroner.
- Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland 95 mill. kroner.
- Arktisk samarbeid 20 mill. kroner.
- Barents 2020 55,151 mill. kroner.

En rekke større og mellomstore prosjekter i Russland har en forholdsvis lang implementeringstid fra tilsagn om støtte gis til iverksetting og behov for utbetaling. Det kan også være usikkerhet knyttet til de tidspunkt hvor det er behov for tilføring av midler. Ordningen med tilsagnsfullmakt har vist seg å være et formålstjenlig virkemiddel i så henseende, hvor tilsagn om støtte kan gis det ene budsjettår og faktiske utbetalinger finner sted neste år.

Det foreslås at Utenriksdepartementet gis tilsagnsfullmakt på 188,0 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv. kan overføres

Målet med denne bevilgningen er å støtte prosjekter som bidrar til en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettigheter i Nord-Kaukasus, samt til forsoningsprosjekter mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkning på Kypros, herunder drift av Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros.

1 Nord Kaukasus

Mål

Det er en prioritert målsetting å bidra til å styrke vilkårene for en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene i Russland generelt, og i Nord-Kaukasus spesielt. Prosjektstøtten til regionen er et konkret middel for å nå dette målet, og utgjør en viktig del av Norges totale innsats mot Russland. Prosjektstøtten til Nord-Kaukasus ble etablert i 1996 etter den første Tsjetsjenia-krigen, og den er blitt videreført under skiftende regjeringer.

Situasjonsbeskrivelse

Konfliktpotensialet i Nord-Kaukasus er fortsatt stort. Spenninger mellom ulike republikker og internt i enkelte republikker basert på etniske skillelinjer, klanstrukturer, religiøse skiller og maktpolitikk holdes kun delvis i sjakk. Overgrep begås av alle sider i konflikten. Utpreget korrupsjon, arbeidsløshet og økonomisk kriminalitet medfører stor avhengighet av overføringer fra Moskva. Finanskrisen øker regionens sårbarhet ytterligere, og konfliktnivået synes igjen å ha eskalert over de siste månedene.

Menneskerettighetssituasjonen i regionen er vanskelig og tildels forverret. Rettssikkerheten er dårlig. Overgrep og brudd på menneskerettighetene etterforskes og straffefølges i liten grad av føderale myndigheter. Det rapporteres om drap, forsvinninger, vilkårlige arrestasjoner og bruk av tortur i fengslene. Lokale og internasjonale organisasjoner som er aktive i regionen, særlig på menneskerettighetsområdet, rapporterer om stadig forverrede arbeidsvilkår.

Tsjetsjenia har de siste par årene opplevd samfunnsmessig stabilisering og en forbedring av sikkerhetssituasjonen. Gjenoppbyggingen av bygningsmasse og infrastruktur er kommet langt, særlig i byene. Det siste halve året er imidlertid utviklingen igjen blitt preget av økt ustabilitet og vold. Antall terroraksjoner, drap og forsvinninger har

økt markant. Rettsikkerheten i republikken er fortsatt dårlig og det finnes lite rom for frie ytringer. Situasjonen preges av fattigdom og mangel på sosial og økonomisk sikkerhet. Flyktninger og internt fordrevne har de senere årene i økende grad vendt hjem. Reintegrering av disse er en stor utfordring.

Ingusjetia fremstår nå som det minst stabile området i regionen, med hyppige sammenstøt mellom spesialstyrker og opprørsgrupperinger, eksplosjoner, drap og bortføringer. Anslagsvis 150 mennesker forsvant i 2008. Konflikt gjøres i relativt stor grad opp utenfor rettssystemet, med begrunnelse bl.a. i blodhevn. Også i naborepublikken Dagestan er sikkerhetssituasjonen betydelig forverret.

Rapport 2008

For å bedre situasjonen for flyktninger, internt fordrevne og nylig hjemvendte i Nord-Kaukasus ble det gitt humanitær bistand og hjelp til reintegrering. Hjelpen ble kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner som Flyktningehjelpen og Røde Kors. Prosjekter i regi av Leger uten grenser og WHO bidro til kapasitetsbygging i helsesektoren, med særlig vekt på kvinnehelse.

Målet om styrking av menneskerettighetene ble søkt oppnådd gjennom støtte til prosjekter med fokus på overvåking av situasjonen, menneskerettighetsopplæring, opplæring av journalister, kompetanseheving av jurister, bistand til ofre for alvorlige menneskerettighetsbrudd, samt bidrag til Europarådets fond for raskere behandling av saker for Den europeiske menneskerettighetsdomstol, der etterslepet på saker vedrørende Nord-Kaukasus er stort. Forverrede arbeidsvilkår for menneskerettighetsorganisasjoner har i 2008 komplisert gjennomføringen av enkelte prosjekter.

Satsingsområder 2010

På tross av finanskrisen gir Russlands økonomiske utvikling grunnlag for en gradvis utfasing av humanitær bistand til fordel for mer langsiktige reintegreringstiltak for flyktninger, samt økt fokus på demokrati- og menneskerettighetstiltak. Samtidig er det klart at det i overskuelig fremtid fortsatt vil være behov for humanitær bistand.

Bevilgningen vil i all hovedsak bli brukt til:

- Reintegreringstiltak rettet mot flyktninger og internt fordrevne som vender tilbake, inkludert infrastrukturtiltak og økonomisk integrering.
- Styrke det sivile samfunn og respekten for menneskerettighetene gjennom støtte til uavhengig journalistikk og menneskerettighetsforsvarere.

- Fremme godt styresett og økonomisk utvikling gjennom lokal kapasitetsbygging innen helsesektoren.
- Styrke rettsikkerheten gjennom bl.a. støtte til Europarådets menneskerettighetsfond, som har som siktemål å forbedre den nasjonale gjennomføringen av Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen og bidra til å redusere antallet klager til domstolen.
- Fremme likestilling ved å styrke kvinners juridiske rettigheter, deltakelse i politikk og arbeidsliv og bekjempe vold mot kvinner.

2 Kypros

Mål

Midlene vil bli benyttet til drift av Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros samt dets forsoningsprosjekter. Prosjektene har som mål å utvikle kontakt og forståelse mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkningen på Kypros, gjennom forsknings-, dialog- og informasjonsprosjekter om konflikten. Midlene kan også bli benyttet til medfinansiering av prosjekter hvis PRIO mottar støtte fra EU.

Rapport 2008

PRIOs engasjement på Kypros startet i 1997, og ble utvidet med etableringen av PRIO Cyprus Centre i 2005. PRIOs aktiviteter omfatter informasjon, dokumentasjon, kapasitetsbygging, dialog og forskning. PRIO er den eneste organisasjon av sitt slag på Kypros, med kompetanse som er etterspurt av mange, også av partene på øya. PRIOs arbeid ses på med stor velvilje i det internasjonale miljøet.

De nye forhandlingene som kom i gang i 2008, førte til at PRIO intensiverte sin aktivitet. Prosjektene bidrar til å klargjøre spørsmål som må håndteres uansett hvilken forhandlingsløsning partene måtte komme fram til. Blant temaene i 2008 var eiendomsspørsmål, tyrkiske innvandrere i nord, kulturarv og identitet, sivile samfunns rolle, økonomi, handel og historieforståelse. PRIO legger vekt på å inkludere kvinnelige forskere, i tillegg til å ha både gresk- og tyrkiskkypriotiske forskere.

PRIO mottar forskningsmidler fra EUs 6. og 7. rammeprogram samt mindre beløp fra andre kilder.

Budsjett 2010

Bistand til Nord-Kaukasus har tidligere år vært bevilget under budsjettet for utviklingshjelp, programområde 03 Internasjonal bistand. Deler av denne bistanden er imidlertid ikke ODA-godkjent.

Det foreslås derfor at 30 mill. kroner bevilges under programområde 02 Utenriksforvaltning.

For 2010 foreslås bevilget 33,793 mill. kroner fordelt med 30 mill. kroner til Nord-Kaukasus og 3,793 mill. kroner til Kypros.

Post 76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Forhandlingene om en omfattende global klimaavtale gikk i 2009 inn i en avgjørende fase. Målet er at en ny avtale skal ferdigstilles på FNs Klimakonferanse i København i desember 2009, men det er usikkert hvor langt en vil komme, og hva en avtale vil inneholde. Det vil uansett resultat være nødvendig med betydelige oppfølgingsaktiviteter i kommende år. Gjennomføring av disse er avhengig av frivillige bidrag, i praksis fra industrilandene. Kun en begrenset del av dette vil kunne dekket med bistandsmidler. Bidrag over denne posten må derfor ses i sammenheng med innsatsen på klima i utviklingssamarbeidet. Støtte til klimasekretariatets arbeid med felles gjennomføring av klimatiltak mellom industriland kan ikke tas av bistandsmidler.

I tillegg er det behov for å bidra til forsknings- og utredningsarbeid av relevans for klimaforhandlingene og gjennomføring av en ny avtale, for eksempel gjennom OECD, IEA og uavhengige forskningsmiljøer. Det er også sterkt ønskelig å stille midler til rådighet for klimaaktiviteter ved en rekke sentrale ambassader i industriland.

Oppfølging av klimakonferansen om issmelting i Tromsø i april og konferansen om fangst og lagring av CO₂ i Bergen i mai, begge i 2009, vil også ha prioritet. Dette er områder som er sentrale og strategisk viktige i norsk internasjonal klimapolitikk. Midlene vil gjøre det mulig å arrangere forhandlinger/møter og stimulere til konkrete forskningsresultater, økt internasjonal informasjonsvirksomhet og intensivert klimadiplomati.

Etter en justering av ODA-andelen av bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF – Global Environment Facility) bevilges nå mesteparten av den norske støtten til GEF (inkludert til viktige områder som klima og biologisk mangfold) under utviklingsbudsjettet. Utvikling av det globale karbonmarkedet er hovedmålet bak Norges bidrag til Verdensbankens karbonfond. Fondet leverer også utslippkvoter til Norge.

Mål

- Oppfølging av Regjeringens internasjonale klimastrategi, herunder støtte opp om FNs klimasekretariat.
- Støtte til forskning og utredninger på miljø- og klimaområdet.
- Støtte til Den globale miljøfasiliteten (GEF).

Rapport 2008

I 2008 ble det utbetalt 27,6 mill. kroner til internasjonale klima- og miljøtiltak. Norges bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF) utgjorde 57 mill. kroner. Av dette ble 13,1 mill. kroner (23 pst.) dekket over kap. 118, post 76. Den resterende ble dekket over kap. 170, post 78. Det norske bidraget videreføres på samme nivå til og med 2009. Forhandlinger om kapitalpåfylling for perioden 2010-2014 ble innledet i 2008 og skal sluttføres tidlig i 2010. Til Verdensbankens karbonfond ble det utbetalt 3,2 mill. kroner. Øvrige bidrag gikk bl.a. til arbeidet med et framtidig internasjonalt klimaregime, til studier og seminarer i regi av OECDs klimaekspertgruppe og til utredning av opsjoner for kinesisk klimapolitikk. For sistnevnte ble en forskningsstudie ferdigstilt og presentert. Norge var i 2008 en av de største bidragsyterne til systemet for godkjenning av Felles gjennomføringsprosjekter under Kyotoprotokollen, som inntil videre er avhengig av frivillige bidrag fra partene for å kunne fungere. Dette bidro til å muliggjøre at overvåkingskomiteen for Felles gjennomføring kunne gjennomføre sine aktiviteter noenlunde i forhold til hva som var planlagt. Midler til å støtte klimainitiativet til FNs Generalsekretær har blant annet muliggjort etablering av et eget klimateam for Generalsekretæren. Norge bidro med det til å gi Generalsekretæren og FN en tydelig rolle og profil på klimaområdet. Norges bidrag til prosjektet Many Strong Voices har i 2008 vært viktig for videreføringen av prosjektets fokus på kapasitetsbygging, vurdering av sårbarhet og tilpasning, kommunikasjon, utdanning og kunnskapsformidling.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 33,998 mill. kroner.

Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen

Utgifter under programkategori 03.00 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	924 073	962 518	1 048 218	8,9
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	177 326	185 836	199 936	7,6
144	Fredskorpset		50 000	50 200	0,4
	Sum kategori 03.00	1 101 399	1 198 354	1 298 354	8,3

Utgiftene under programkategori 03.00 foreslås økt med totalt 8,3 pst.

Denne programkategorien omfatter bevilgninger til administrasjon av offisiell utviklingsbistand (ODA) i utenriksstjenesten, Norad og Fredskorpset.

Mål

- Sikre at bistandsforvaltningen til enhver tid har kompetent personale og andre ressurser for en resultatorientert og effektiv drift av utenriksstjenesten, Norad og Fredskorpsets virksomhet.
- Sikre at tilskuddsmidlene forvaltes innenfor rammene av de til enhver tid gjeldende retningslinjer, og at bistandsinnsatsen er i tråd med politiske prioriteringer og føringer.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementets administrative ansvar og oppgaver er nærmere omtalt under programkategori 02.00.

Departementet har ansvaret for etatsstyring av Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD) og Fredskorpset.

Fredskorpset fullfinansieres over statsbudsjettet og behovet for unntak fra prinsippet om bruttobudsjettering er ikke til stede. Fra og med 2009 foreslås bruttobudsjettering med bevilgning på en driftspost og en tilskuddspost, hhv kap. 144 Fredskorpset post 01 Drift og kap. 160 Sivilt Samfunn og demokratiutvikling, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset.

Rapport 2008

Utenriksdepartementets anti-korrupsjonsprosjekt er slutført. Det er etablert en sentral kontrollenhet i departementet, og retningslinjer for håndtering av mistanke om økonomiske misligheter er utarbeidet. Det er også etablert et eksternt varslingsystem. En rekke kompetansehevende tiltak er iverksatt.

Utenriksdepartementets tilskuddsforvaltningsprosjekt er slutført. Det er etablert en sentral enhet for støtte- og koordineringsoppgaver. Et eget nettverk for tilskuddsforvaltning skal bidra til harmonisering av regelverk og rutiner på tvers i organisasjonen. Det er utarbeidet håndbøker for etablering av tilskuddsordninger, for forvaltning av tilskudd og for oppfølging av delegerte forvaltningsoppgaver. Med basis i håndbøker er harmoniserte forvaltningsrutiner innført for alle avdelinger i Oslo.

Det vises for øvrig til omtale under programkategori 02.00.

Satsingsområder 2010

Departementet og Norad vil innføre harmoniserte forvaltningsrutiner for tilskuddsmidler i hele utenriksstjenesten. De harmoniserte forvaltningsrutinene blir innført for alle ambassader som forvalter bistandsmidler fra 1. januar 2010. Disse benytter allerede forvaltningsverktøyet PTA. Det vises for øvrig til satsingsområder omtalt under programkategori 02.00 Administrasjon av utenriksstjenesten.

Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	899 605	948 761	1 033 218
45	Større utstyrsanskaffels er og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	23 240	13 757	15 000
89	Agio	1 228		
	Sum kap. 140	924 073	962 518	1 048 218

Kapitlet dekker bistandsadministrasjonen i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene, jf. omtale under kap. 100 Utenriksdepartementet.

departementet og ved utenriksstasjoner i utviklingsland.

For 2010 foreslås bevilget 15 mill. kroner.

Post 01 Driftsutgifter

Post 01 dekker 03-områdets andel av driftskostnader for departementet og utenriksstasjonene. Økningen har for en stor del sammenheng med pris/kursutviklingen fra 2008 til 2009, jf. omtale under kap. 100.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 1 033,218 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større anskaffelser og ombygginger i

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3140, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	177 326	185 836	199 936
	Sum kap. 141	177 326	185 836	199 936

Post 01 Driftsutgifter

Kapitlet dekker administrasjonen av fagetaten Norad.

Norads hovedoppgaver er å bidra til å styrke den faglige og forvaltningsmessige kvaliteten av alle deler av norsk bistand, foreta uavhengige evalueringer, informere om bistand og dens resultater samt å forvalte om lag 10 pst. av samlet norsk bistand, med hovedvekt på norske frivillige organi-

sasjoner. Norad bidrar med bistandsfaglig rådgivning til hele Utenriksstjenesten innenfor samtlige av regjeringens utviklingspolitiske satsingsområder. Samtidig skal Norad bidra til å sikre at tverrgående hensyn til bl.a. miljø og klima, likestilling og korrupsjonsbekjempelse integreres i bistandsvirksomheten.

Norad foretok første halvår 2008 en midtveisgjennomgang av strategien og organisasjonen. Det ble foretatt mindre organisatoriske justeringer for

å tilpasse virksomheten til endring og økning i bestillinger fra en større bredde av Utenriksstjenes-ten. Økt fokus på ledelse og organisasjonsutvikling ble satt på dagsorden. Videre ble en ny avdeling for Energi opprettet som bl.a. omfatter prosjektet Olje for Utvikling og Ren Energi -initiativet.

En markedsanalyse av kontorfasiliteter ble foretatt primo 2008 for å utrede alternative kontorlokaler for Norad etter utløp av leieavtalen for Ruseløkkveien 26. Den utstrakte samhandling med og behovet for nærhet til UD, kontraktsmessig fleksibilitet med tanke på eventuell senere samlokalisering med UD og pris var utslagsgivende når

reforhandling av kontrakt for eksisterende lokaler ble valgt. Selv om den nye avtalen ligger på markedspris for tilsvarende leieobjekter i Oslo innebærer den betydelige økte leieutgifter i forhold til den tidligere avtalen. Økningen kom delvis til uttrykk i Statsbudsjettet for 2009 med helårsvirkning i 2010 og forklarer hvorfor Norads driftspost øker ut over konsekvensjustering for lønns- og prisvekst for 2009 og 2010.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 199,936 mill. kroner.

Kap. 144 Fredskorpset

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter		50 000	50 200
	Sum kap. 144		50 000	50 200

Post 01 Driftsutgifter

Fredskorpset skal bidra til at det skapes kontakt og samarbeid mellom enkeltpersoner, organisasjoner og institusjoner i Norge og i utviklingsland. Fredskorpsets kjernevirksomhet er å legge til rette for og gi tilskudd til utveksling av personell, jf. kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset.

Post 01 dekker Fredskorpsets administrasjon av utvekslingsprogrammene og utgifter knyttet til programrelaterte aktiviteter. Fredskorpset har dessuten en rekke arrangementer både i Norge og i utviklingsland som bidrar til møteplasser for dialog og læring om aktuelle tema. I Norge gjør Fredskorpset en viktig innsats for å stimulere til økt internasjonal aktivitet i tråd med ønsket om bredere engasjement og involvering i internasjonale prosesser på lokalt og regionalt nivå.

Fredskorpset vil i løpet av 2009 lansere en ny plattform for digital samhandling mellom deltakere, partnere og øvrige nettverk – FK World.

Med utgangspunkt i statens veileder for bruk av styrer i staten og Direktoratet for forvaltning og IKTs (DIFI) konkrete vurdering av Fredskorpset besluttet regjeringen høsten 2008 å videreføre Fredskorpset som et regulært forvaltningsorgan uten styre etter utløp av styreperioden 30. april 2009. Fredskorpsets vedtekter er erstattet med nye instruksjer. Virksomheten ledes nå av nylig utnevnt Direktør i åremålsstilling, etter fullførte to perioder for fratrudd Direktør. Den nye Direktøren er tilsatt av og rapporterer til Utenriksdepartementet gjennom regulær etatsstyring.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 50,2 mill. kroner.

Programkategori 03.10 Bilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.10 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
150	Bistand til Afrika	2 670 229	2 843 500	2 808 500	-1,2
151	Bistand til Asia	816 718	1 038 600	993 100	-4,4
152	Bistand til Midtøsten	245 127	500 000	500 000	0,0
153	Bistand til Latin-Amerika	245 709	240 500	220 500	-8,3
	Sum kategori 03.10	3 977 783	4 622 600	4 522 100	-2,2

For en samlet oversikt over norsk bilateral bistand i 2008 fordelt på land og budsjettpost vises til vedlegg 3.

Norge gir langsiktig bilateral bistand til land i Afrika, Asia, Midtøsten og Latin-Amerika. De mest sentrale landene for samarbeid finansiert over denne programkategorien vil i 2010 være Burundi, Etiopia, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Sudan, Tanzania, Uganda og Zambia i Afrika; Afghanistan, Nepal, Pakistan, Sri Lanka og Øst-Timor i Asia; Nicaragua i Latin-Amerika, og Det palestinske området. Andre land kan også motta begrenset støtte over denne programkategorien. Flere av de nevnte landene vil også motta midler fra andre budsjettposter. For sårbare stater og land som nettopp er kommet ut av konflikt vil overgangsbistand noen ganger supplere eller erstatte støtte over regionbevilgningene, jf. omtale under kap.post 162.70 Overgangsbistand.

Samarbeidet kan deles i følgende tre kategorier:

- Samarbeid som er basert på de nasjonale utviklingsstrategiene, og som skal bidra til å bygge nasjonale institusjoner. Nivået på og innrettingen av bistanden vil være slik at Norge blir en sentral utviklingspartner.
- Begrenset strategisk, tematisk samarbeid (f.eks. Kenya).
- Faglig samarbeid, med vekt på områder hvor Norge har særlig kompetanse (bl.a. Angola, Bangladesh, India, Indonesia, Kina, Vietnam og Sør-Afrika). Noen av disse landene vil i en omstillingsperiode motta midler både over pro-

gramkategori 03.10 Bilateral bistand og over kap.post 165.71 Faglig samarbeid.

Landenes egne strategier for fattigdomsreduksjon kombinert med en vurdering av områder hvor Norge kan ha en særskilt merverdi i det enkelte land, legger rammene for det langsiktige utviklingssamarbeidet. Samarbeidet baserer seg på en bred utviklingspolitisk dialog, der landenes ansvar for egen utvikling, betydningen av godt styresett og behovet for mer effektiv bistand er viktige elementer. I landene som Norge inngår bilateralt samarbeid med, tas det sikte på å være en viktig, langsiktig partner. Både samarbeid med myndighetene, frivillige organisasjoner, næringsliv og multilaterale organisasjoner på landnivå inngår i dette brede partnerskapet, og kan finansieres over 03.10 Bilateral bistand. Samarbeidet skal også bidra til å etablere relasjoner som peker ut over tradisjonell bistand. Derfor er engasjement fra ulike deler av norsk samfunns- og næringsliv viktige deler av partnerskapet. Det langsiktige perspektivet på samarbeidet innebærer at det også vil kunne forekomme perioder med tilbakeslag på viktige områder. I slike perioder vil innrettingen av samarbeidet måtte tilpasses og nivået reduseres, men uten at samarbeidet avbrytes.

Det legges opp til en fortsatt konsentrasjon av den bilaterale langsiktige støtten til regjeringens fem satsingsområder, samtidig som antall sektorer i stat-til-stat-bistanden til det enkelte land vil bli søkt redusert og konsentrert om områder der Norge har etterspurt kompetanse. Det planlegges en økning av områdene energi/olje og miljø/

klima/landbruk. Videre tas det sikte på å opprettholde det nåværende nivået på den bilaterale støtten til utdanning. Støtten til oppfølging av innsatsen for regjeringens satsing på tusenårsmål 4 og 5 om redusert barnedødelighet og forbedret helse til gravide og fødende kvinner vil bli finansiert over kap.post 169.70 Globale helseinitiativ. Støtte til land som har kommet ut av konflikt vil fortsette. Regjeringen vil legge større vekt på miljø og kvinner og likestilling som tema i den politiske dialogen med mottakerlandene og vil særlig styrke arbeidet med å integrere hensynet til kvinner og likestilling i øvrig innsats. I diskusjonene om arbeidsdeling mellom givene vil Norge i større grad tilby samarbeid på områder der vi har etterspurt kompetanse.

I tråd med Regjeringens klimasatsing legges det opp til å forsterke innsatsen i Afrika med fokus på tilpasningstiltak inkl. klimatilpasset landbruk, bærekraftig skogforvaltning og ren energi. I Asia legges det vekt på å fortsette klimasamarbeidet med de store utslippslandene som Kina, India og Indonesia. Det legges også opp til å fortsette samarbeidet med land i Latin-Amerika på dette området.

Mange problemer – som forvaltning av felles naturressurser, energiutvikling, klimatilpassing, handel, hiv og aids og regionale konflikter – krever løsninger som går ut over det enkelte land. Støtte til regionalt samarbeid, gjennom regionale organisasjoner og gjennom samarbeid mellom to eller flere land, utgjør derfor en viktig del av bistanden under 03.10 Bilateral bistand.

Som ledd i det internasjonale arbeidet for en mer effektiv bistand skal Norge arbeide for å fremme mottakers eierskap og bruk av nasjonale systemer, og for økt arbeidsdeling mellom givere. Det arbeides nå aktivt med å effektivisere og fokusere samarbeidet innen tema hvor Norge har gode forutsetninger for å kunne tilby en tilleggsverdi. For å styrke den demokratiske kontrollen av den statlige bistanden i mottakerlandene og for å bidra til å hindre korrupsjon, skal Norge arbeide for at den norske støtten er gjengitt i statsbudsjettet, og

at faktiske utbetalinger blir gjengitt i statsregnskapet og dermed i den nasjonale riksrevisors rapporter.

Utviklingslandene rammes hardt av den økonomiske krisen, og vekstanslaget er kraftig redusert. Regjeringen legger vekt på at bistandsbudsjettet innrettes i forhold til å motvirke negative konsekvenser av finanskrisen for utviklingsland, og det vil bli foretatt ytterligere målretting av midler under 03.10 Bilateral bistand for å møte denne utfordringen. For å støtte samarbeidslandenes motkonjunktur-tiltak, særlig i Afrika, og for å opprettholde sysselsetting og økonomisk vekst på lengre sikt, vil Norge finansiere infrastrukturtiltak f. eks. innen energisamarbeidet.

Det planlegges en svak reduksjon i andelen av stat-til-stat-samarbeidet som går til generell budsjettstøtte i 2010, samtidig som støtten blir løpende vurdert i forhold til landenes politiske utvikling og systemer for budsjettering og finansforvaltning. Budsjettstøtte gis normalt i nært samarbeid med andre givere.

Gjennom tusenårsmålene og landenes fattigdomsstrategier er det etablert et grunnlag for en sterkere resultatorientering i utviklingssamarbeidet. I dialogen med landene og i oppfølgingen av det konkrete samarbeidet, vil det fortsatt bli lagt stor vekt på å dokumentere resultatene av samarbeidet. Norge vil bidra til å styrke landenes kapasitet til å planlegge for og til å måle resultater.

Der behovene for bistand er store, vil ofte også risikoen være høy. For å redusere risikoen for mangelfull måloppnåelse eller mislighold av midler benyttes omfattende systemer og metoder for kvalitetssikring og evaluering av bistanden.

Ved omfattende og akutte krisesituasjoner vil det kunne være aktuelt å benytte budsjettmidler over denne programkategorien til humanitære formål.

Andelen av den totale bistanden som går over denne programkategorien, vil være på 16,5 pst. av bistandsbudsjettet i 2010 (17,2 pst. i 2009).

Kap. 150 Bistand til Afrika

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
78	Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 670 229	2 843 500	2 808 500
	Sum kap. 150	2 670 229	2 843 500	2 808 500

Utviklingen i Afrika går fortsatt i riktig retning, men bildet er sammensatt. Antall voldelige konflikter har i de senere år gått ned, demokratiet er i mange land styrket og flere land har opplevd betydelig økonomisk vekst. Afrika sør for Sahara har samlet sett hatt en økning i BNP på over 5 pst. Kontinentet er likevel fortsatt preget av fattigdom og store utfordringer. 41 pst. av befolkningen i regionen lever i ekstrem fattigdom og fortsatt er flere land rammet av konflikter. Enkelte land har også opplevd tilbakeslag for demokratiet ved ikke-

konstitusjonelle maktovertagelser eller kupp. Økningen i levealder har stagnert i flere land, blant annet på grunn av sykdommer som malaria og hiv og aids. Med dagens utvikling vil Afrika ikke nå målet om å halvere fattigdommen innen 2015. Den internasjonale økonomikrisen forventes å bidra til å redusere veksten blant annet gjennom lavere investeringer og reduserte overføringer fra utlandet. Dette vil svekke kampen mot fattigdom. Afrika antas å bli det kontinentet som vil bli hardest rammet av klimaendringer.

Tabell 8.2 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika

År	BNI pr. innbygger i USD ¹	Forventet levealder ²	Velferds- indeksen (HDI- indeksen) ³	Barne- dødelighet pr. 1000 fødte ⁴	Kvinnens estimerte pst. andel av lønn ift. menn ⁵	Pst. andel barn inn- skrevet på skole ⁶	Pst. andel av befolkning- en med til- gang til trygt/ forbedret drikkevann ²	Korrup- sjons- indeks ⁷
2007	2007	2006	2006	2006	2006	2006	2006	2008
Angola	2540	43	48,4	260	62	⁸	51	1,9
Burundi	110	49	38,2	181	77	75	71	1,9
Etiopia	220	53	38,9	123	61	72 ¹⁰	42	2,6
Kenya	640	54	53,2	121	82	76	57	2,1
Liberia	140	46	36,4	235	50	40	64	2,4
Madagaskar	320	59	53,3	115	70	96	47	3,4
Malawi	250	48	45,7	120	74	92	76	2,8
Mali	500	54	39,1	217	66	61	60	3,1
Mosambik	330	42	36,6	138	81	76	42	2,6
Sør-Afrika	5720	50	67,0	69	45	93 ⁹	93	4,9
Sudan	950	59	52,6	89	25	44 ¹¹	70	1,6
Tanzania	410	52	50,3	118	72	98	55	3,0
Uganda	370	51	49,3	134	71	⁸	64	2,6
Zambia	770	42	45,3	182	54	94	58	2,8

¹ BNI/Innbygger etter Atlas-metoden. Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

² Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

³ Velferdsindeksen (HDI-indeksen) viser maks. 100 og min. 0. Indeks under 50 regnes som lav velferd. Kilde: Human Development Indices. UNDP

⁴ Dødelighet pr. 1000 barn under 5 år. Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁵ Kilde: Human Development Report. UNDP

⁶ Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁷ Kilde: Transparency International. Corruption Perception Index. Indeks fra 0 til 10, hvor 10 viser lavest korrupsjon og 0 høyest korrupsjon

⁸ Tall ikke tilgjengelig

⁹ Tall fra 2004

¹⁰ Tall fra 2007

¹¹ Tall fra 2000

Som det fremgår av tabellen, er BNI pr. innbygger i de land som Norge samarbeider mest med lav, med unntak av Angola og Sør-Afrika. Det har imidlertid vært en økning i BNI pr. innbygger i alle samarbeidsland på mellom 8 og 15 pst. fra 2006 til 2007, noe som er i tråd med oppgang i internasjonal økonomi i samme tidsrom. Kenya har på sin side gjort et hopp i positiv retning på Velferdsindeksen fra 2005-2006 (fra 40 til 53 på indeksen) og har sammen med Tanzania beveget seg over grensen for lav velferd (50 på indeksen). Forventet levealder står relativt stille i samarbeidslandene. Korrupsjonsindeksen har en svak negativ utvikling for de fleste land, men ikke for Etiopia, Mali, Malawi og Zambia, som har svak positiv utvikling.

Norge forsetter arbeidet med å legge om samarbeidet med Angola og Sør-Afrika til mer faglig rettet samarbeid. Dette vil innebære at tildelingen til disse landene over Regionbevilgningen for Afrika vil reduseres på sikt, mens tildelingen over posten for faglig bistand vil øke noe. Fattigdomsreduksjon står sentralt i samarbeidet med de øvrige landene. Barsedødeligheten, dvs. dødeligheten pr. tusen fødte under 5 år, er fremdeles høy men har sunket noe. I enkelte land arbeides det med norsk støtte til vaksinekampanjer og andre tiltak spesielt rettet mot barne- og mødredødelighet. Tabellen viser at alle landene bortsett fra Sør-Afrika scorer lavt på korrupsjonsindeksen. Innsats på dette området står også sentralt i det norske utviklings-samarbeidet, men her er det store utfordringer.

I lys av den fortsatt omfattende fattigdommen og alvorlige utfordringer som klimaendringene og den internasjonale økonomikrisen har verdenssamfunnet Afrika høyt på agendaen. Norge har dialog med afrikanske land i flere ulike internasjonale fora hvor disse utfordringene tas opp. Flere afrikanske land har også opplevd stor pågang fra private og statlige investorer som ønsker tilgang til kontinentets naturressurser. Lavere råvarepriser i kjølvannet av økonomikrisen kan imidlertid bidra til å svekke Afrikas forhandlingsposisjon.

De afrikanske landene har i senere år lagt økende vekt på regionalt samarbeid og på styrking av regionale og sub-regionale samarbeidsinstitusjoner for å kunne stå bedre rustet til å møte kontinentets utfordringer i en stadig mer globalisert verden. Den afrikanske union (AU) har blitt en sentral arena for de afrikanske landenes arbeid med å utvikle et verdifelleskap og å samarbeide om å løse felles politiske og økonomiske utfordringer. AU og de sub-regionale organisasjonene viser nå større vilje og handlekraft når det gjelder å reagere på ikke-konstitusjonelle maktovertagelser. Dette har man bl.a. sett i Mauritania, Guinea og Madagaskar hvor landene har blitt midlertidig sus-

pendert fra deltagelse i AU og de sub-regionale organisasjonene samtidig som disse har engasjert seg aktivt for å finne løsninger.

Unionens utviklingsinitiativ, "New Partnership for Africa's Development" (NEPAD), har også bidratt til at Afrika i dag i større grad enn tidligere er med på å sette dagsorden for dialogen med det internasjonale samfunnet om utviklings- og sikkerhetsspørsmål. Konfliktløsning og fredsbygging sammen med handel, miljø og klima, landbruk og matvaresikkerhet, og investeringer i grunnleggende infrastruktur, er blant de spørsmål som har kommet høyere opp på agendaen. Norge vil i 2010 samarbeide med AU og Den økonomiske kommisjon for Afrika (UNECA) om etableringen av et eget afrikansk klimasenter. Flere afrikanske land har tatt tak i utfordringene i tilknytning til styresett og korrupsjon. Korrupsjonsmistanker mot innflytelsesrike personer følges i flere tilfeller opp med etterforskning og har også ført til at ledende politikere har måttet fratruke. Dette er et skritt i riktig retning, da korrupsjonsanklager tidligere stort sett ble rettet mot politiske motstandere som ikke lenge satt med makten. Fortsatt er imidlertid korrupsjon et stort hinder for fremgang og fattigdomsbekjempelse og et svakt rettsvesen bidrar til å gjøre kampen mot korrupsjon utfordrende. Ordningen med nasjonale gjennomganger av styresett, den såkalte "African Peer Review Mechanism" (APRM), er også et svar på denne utfordringen hvor Afrika selv styrer og gjennomfører prosessen. 28 land har hittil sluttet seg til ordningen.

I Afrika spiller bistand en større rolle i finansiering av utvikling enn i øvrige kontinenter som mottar bistand. Allikevel står nå innenlandske ressurser for en større andel av finansieringen av utviklingsformål enn bistand, noe som er positivt. Det er nedlagt betydelig arbeid i å effektivisere bistanden til de afrikanske landene, blant annet gjennom oppfølging av Paris-erklæringen for giverharmonisering. Landenes nasjonale fattigdomsstrategier eller utviklingsplaner er fortsatt utgangspunktet for en samlet giverinnsats. I flere land har arbeidet med felles strategier for samarbeidet mellom mottaker og givere kommet langt, men dette er en krevende prosess. Giverlandene forplikter seg nå i større grad enn tidligere til å underlegge seg en arbeidsdeling i de enkelte land. Trenden går i retning av å benytte budsjettstøtte og sektorstøtte som samarbeidsform, selv om prosjektstøtte fortsatt er dominerende samlet sett. Forutsigbarhet i overføringer og støtte gjennom landets egne budsjettssystemer vektlegges i økt grad, men byr på dilemmaer i tilfeller hvor det er en negativ utvikling i forhold til demokrati og menneskerettigheter, og der offentlige finansforvaltningssystemer er

svake. Dialog mellom budsjettstøttegiverne og landets myndigheter er viktig for å følge opp denne utfordringen.

I utviklingssamarbeidet med land i Afrika vil regjeringens satsingsområder følges opp gjennom både tematisk innsats og som tverrgående temaer integrert i andre programmer. Gitt landenes ulike situasjon vil innretningen av utviklingssamarbeidet variere. Særlig fokus vies til kapasitetsbygging og kompetanseoverføring på områder der Norge har etterspurt kompetanse. Norge vil også fortsatt bidra til å styrke landenes evne til å levere velferdstjenester innen helse og utdanning. Denne støtten vil, i tillegg til den støtten som gis gjennom multilaterale og andre kanaler, primært gå gjennom budsjettstøtte og i noen grad sektorstøtte. Budsjettstøtten vil også være et bidrag til å dempe effekten av den økonomiske krisen og til å styrke de statlige funksjoner inkludert bedret finansforvaltning. Tiltak for å øke statens inntekter vil også stå sentralt. Norge gir budsjettstøtte til seks land i Afrika Sør for Sahara; Burundi, Malawi, Mosambik, Tanzania, Uganda og Zambia.

Krig og konflikt er fortsatt den største trusselen mot vekst og fattigdomsbekjempelse i Afrika. Støtten til konflikthåndtering og fredsbygging har derfor høy prioritet. Norge har i denne sammenheng et aktivt engasjement i Sudan og på Afrikas Horn (Eritrea, Etiopia og Somalia), men også i flere øvrige konfliktområder som Den demokratiske republikken Kongo og Nord-Uganda. I postkonflikt land som Burundi og Liberia bidrar Norge til gjenoppbygging og stabilisering av freden. Den afrikanske union (AU) har et klart mandat innen området fred og sikkerhet. Dette gjelder både konfliktløsning, fredsbevaring og gjenoppbygging. Fredstyrker har i senere år bl.a. vært utplassert i Darfur-provinsen i Sudan (felles med FN) og i Somalia, men AU har ikke tilstrekkelig kapasitet og ressurser i forhold til de oppgaver den står overfor. Dette gjelder også for de sub-regionale organisasjonene som De vestafrikanske staters økonomiske fellesskap (ECOWAS), Den østafrikanske sammenslutningen (IGAD) og Utviklingskommissjonen i det sørlige Afrika (SADC). Det er likevel et stort fremskritt at det gjennom den økonomiske samarbeidsorganisasjonen COMESA nå etableres en felles tollunion fra Egypt i nord gjennom de sentrale og østlige deler av kontinentet til Sør-Afrika i sør. Norge vil fortsatt støtte AU og IGAD med prosjekter innen kapasitetsbygging. Norge bidrar også gjennom programmet "Training for Peace" med opplæring av sivilt personell til fredsoperasjoner i Afrika.

Mangel på tilstrekkelig og stabil energitilførsel er et hinder for vekst, investeringer og utvikling på

det afrikanske kontinentet. Samtidig er mange av landene rike på petroleumsressurser og vannkraft, og har et uutnyttet potensial når det gjelder fornybar energi. Norge har kompetanse på disse områdene og er en etterspurt partner. Gjennom de to initiativene, Olje for utvikling og Ren energi for utvikling kanaliseres midler til å bistå landene i å utnytte ressursene effektivt og bærekraftig. På petroleumssiden vil den norske støtten fortsatt prioritere forsvarlig forvaltning av ressurser hvor godt styresett, anti-korrupsjon og miljø står sentralt. På kraftsiden vil det gis støtte til både nasjonale tiltak og regionale satsinger. Dette er også et bidrag til å bedre rammebetingelsene for privat sektor. I det sørlige Afrika støtter Norge SADC på kraftsektoren, og innenfor Nilen-samarbeidet har Norge en lederrolle i å fremme regional krafthandel. En forutsetning for slik samhandel er at de ni Nilen-landene får på plass en politisk avtale om felles forvaltning av Nilen-vannet. Dette vil være særlig viktig for samarbeidet mellom Etiopia og Egypt/Sudan om en fredelig utnyttelse av vannressursene i Blånilen. Forhandlingene om denne avtalen er nå i slutfasen. Det arbeides også med å bistå samarbeidsland med utvikling av fornybar energi som vind, bio- og solenergi. Innsatsen innen fornybar energi er også en del av klimasatsingen. Bistand til samarbeidsland i å utvikle prosjekter som kan godkjennes under Kyotoprotokollens regelverk for oppnåelse av klimakvoter er også et ledd i dette.

Miljøforringelse og fattigdom må sees i sammenheng. Afrika har store miljøutfordringer, og klimaendringene vil utgjøre en av de største utviklingsutfordringene for Afrika i de neste tiår. Støtten til tiltak som bidrar til klimatilpasning og forebygging av miljøforringelse har blitt trappet opp blant annet gjennom økt fokus på klimatilpasset landbruk og ren energi. Klimasatsingen har også blitt intensivert ved å styrke ambassadene faglig på dette området. Bærekraftig forvaltning av naturressurser står sentralt i dette, både når det gjelder energi, vannressurser, marine ressurser og landbruk. På landbrukssiden støttes for eksempel tiltak for å utvikle et bredere inntektsgrunnlag og gjøre det mer motstandsdyktig mot tørke og slik bidra til å forebygge fremtidige matvarekriser. Det planlegges i tillegg støtte til klimatilpasset landbruk gjennom afrikanske regionale organisasjoner. Dette er basert på gode resultater i norsksansierte programmer på nasjonalt nivå. Det er gitt tilsagn om støtte til et fond for klimatilpasning i Afrika (ClimDev-Africa) i regi av Den afrikanske union, FNs Økonomiske kommisjon for Afrika og Den afrikanske utviklingsbanken. Skogsatsingen som omtales under kap.post 166.73 Klima- og skog-

satsingen er også et ledd i dette. Fiskeriressursforvaltning støttes blant annet gjennom bruken av forskningsfartøyet Fridtjof Nansen.

Kvinnens stilling er svak i de fleste afrikanske land, og norsk støtte til kvinner og likestilling vil fortsatt ha høy prioritet. Dette vil sikres gjennom integreringen av kjønnsperspektivet i samarbeidet generelt, og ved støtte til særskilte tiltak. Bekjempelse av kjønnslemleste inngår som et viktig satsningsområde med støtte til landspesifikke tiltak i åtte land; Egypt, Etiopia, Eritrea, Kenya, Mali, Somalia, Sudan og Tanzania. I tillegg til dette støttes arbeidet mot kjønnslemlestelse gjennom multilaterale tiltak, blant annet via UNFPA og UNICEFs felles program som har en målsetning om å bekjempe kjønnslemlestelse i 17 land i Afrika. Innsatsen gir resultater, med en dokumentert nedgang blant annet i Etiopia, Eritrea, Kenya og Tanzania. Hiv og aids-epidemien er fortsatt en stor utfordring for Afrikas utvikling. I tillegg til støtten gjennom globale initiativ og noen nasjonale tiltak, bidrar Norge gjennom et norsk-svensk team med særskilt kompetanse på hiv og aids som arbeider regionalt i Afrika Sør for Sahara.

Kampen mot korrupsjon vil fortsatt stå sentralt i Norges samarbeid med afrikanske land. Dette gjelder både i tilknytning til budsjettstøtten, i den generelle dialogen med myndighetene og gjennom støtte til særskilte tiltak, både i regi av myndighetene og det sivile samfunn. Som et ledd i dette vil støtte gis til enkelte afrikanske land i deres gjennomføring av Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) som har til formål å sikre åpenhet og kontroll med inntektsstrømmene fra utvinningsindustrien til myndighetene. I dag har over 20 afrikanske stater kvalifisert seg som kandidater til EITI, blant annet Liberia, Madagaskar, Mali, Mosambik, Tanzania og Zambia. Norge vil støtte demokratiske institusjoner og systemer, herunder uavhengige medier, som kan fremme en effektiv stat og spesielle tiltak for å bekjempe korrupsjon.

Post 78 Regionbevilgning for Afrika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Burundi

Etter nærmere 13 år med væpnet konflikt har Burundi siden august 2005 hatt en demokratisk valgt regjering. Dette er den lengste perioden med demokratisk styre i landets historie. De mange interne konfliktene har påvirket den generelle utviklingen i landet negativt, og er en hovedårsak til at Burundi i dag er et av verdens fattigste land. Den økonomiske veksten i 2008 var på 4,5 pst. Den

siste væpnede gruppen, Palipehutu-FNL, ble enige med regjeringen om avvæpning, demobilisering og integrering av stridende fra FNL i hæren og i politiet i april 2009.

Fredsprosessen har vært tilrettelagt av Sør-Afrika med viktig støtte fra det «Regionale Initiativet» bestående av Tanzania, Kenya og Uganda. FNs sikkerhetsråd forlenget i desember 2008 mandatet til FNs integrerte operasjon i Burundi til ut 2009.

I fravær av en demokratisk kultur har regjeringen lyktes i å vedlikeholde og styre en delikat etnisk balanse i sikkerhetssektoren og i det politiske systemet. Det trange politiske rommet for opposisjonen gir grunn til bekymring. Justissektoren lider fortsatt av politisk innblanding og er tynget av manglende kapasitet.

Norge ledet frem til sommeren 2008 arbeidet knyttet til Burundi i FNs Fredsbyggingskommisjon. Sverige har nå overtatt lederrollen.

Det økte norske engasjement siden 2007 har skapt et relativt stort handlingsrom for Norge i Burundi, og Norges stemme blir hørt hos myndighetene, multilaterale organisasjoner, og blant andre bilaterale givere.

Norsk støtte til Burundi kanaliseres i hovedsak som budsjettstøtte gjennom Verdensbanken og gjennom norske og internasjonale frivillige organisasjoner med spesielt fokus på å forebygge og bistå kvinner som utsettes for seksualisert vold, samt tiltak rettet mot varige løsninger for tidligere flyktninger og internt fordrevne. (Jf. også omtale under kap. 162.70 Overgangsbiestand)

Etiopia

Etiopia var fra 2004 til 2008 inne i sin sterkeste økonomiske vekstperiode i nyere tid, med en gjennomsnittlig vekstrate på over 10 pst. per år. Veksten var resultat av blant annet omfattende infrastrukturutvikling (særlig vannkraft og vei) og viktige strukturendringer i landbruksproduksjon. Viktige investeringer har kommet i bygningsbransjen og mineralutvinning, blomsterproduksjon, tekstil-, lær- og skinnproduksjon. Den globale finanskrisen rammer nå også Etiopia, med negative konsekvenser for videre utbygging og investeringer, samt folks levevilkår. IMF spår en nedgang i økonomisk vekst til 6 pst. som følge av redusert eksport, særlig kaffe og roser, samt turisme. Myndighetene gir anti-korrupsjonsarbeidet prioritet, og flere saker er avslørt med påfølgende straffeforfølgelse og dom.

Den politiske utviklingen preges av forberedelse til parlamentsvalget i mai 2010. Det er nødvendig å følge menneskerettighetssituasjonen. Arrestasjonen av politiske ledere/opposisjonelle

og innføringen av en svært restriktiv ny lov for frivillige organisasjoner har skapt uro. Opposisjonen er sterkt splittet og var ikke i stand til å mobilisere noen betydningsfull deltakelse ved lokal- og suppleringsvalgene i april 2008.

Sikkerhetssituasjonen i landet er i hovedsak god, men kamper i Ogaden-området gjør denne regionen utrygg med anklager om alvorlige menneskerettighetsbrudd. Likeledes hemmer den uavklarte grensekonflikten med Eritrea, og urolighetene i Somalia muligheter til vekst i viktige deler av landet.

Bistandsarbeidet er styrket med en sterkere kobling til landets fattigdomsstrategier og en økning av stat-til-stat samarbeid. Dette gjelder særlig innen vannkraftsektoren. Øvrig bistand kanaliseres gjennom FN og sivilsamfunns organisasjoner, med fokus på regional integrasjon og stabilitet; menneskerettigheter, demokrati og godt styresett; naturressursforvaltning og matvaresikkerhet, herunder miljø og klima.

Liberia

Liberia og president Ellen Johnson Sirleafs regjering har gjort store framskritt etter at hun overtok makten i januar 2006. Den økonomiske utviklingen fortsetter i et positivt spor, og var i 2008 7,3 pst., men landet er fortsatt et av verdens fattigste. Virkningen av finanskrisen merkes, og det er risiko for at kvinner rammes ekstra hardt. Demokratiet er lite utviklet, og planlagte lokalvalg er utsatt på ubestemt tid. Pressen er relativt fri i Liberia, men landet har likevel store utfordringer på det menneskerettslige området; fengselsforholdene er svært dårlige, og kjønnsbasert vold er utberedt. Det har vært en økning av voldsforbrytelser, og Liberia har gjeninnført dødsstraff for drap.

Korrupsjonen er utberedt og er en stor utfordring for gjenoppbyggingen av landet. Det er nylig opprettet en antikorrupsjonskommisjon, men det er for tidlig å si hvor effektiv den vil bli. Liberia er kandidat til EITI (Extractive Industries Transparency Initiative), og har også valgt å inkludere skog i dette for å hindre ulovlig hogst. Over 100 000 eks-soldater er avvæpnet, rehabilitert og i stor grad reintegrert i samfunnet. Gjenoppbygging av sosiale tjenester og infrastruktur er i gang, men utfordringene er mange og store. Nedtrappingen av FNs fredsbevarende styrker (UNMIL) har startet, men disse spiller fortsatt en avgjørende rolle, selv om Liberia selv overtar stadig mer ansvar for sikkerhet, lov og orden.

Norge har innledet et langsiktig samarbeid med landet. Hovedsatsinger er energisektoren (strømforsyning), opplæring av politiet med et sær-

lig fokus på vold mot kvinner og barn, opprusting av skole- og helsevesen, styrking av kvinners stilling, samt bevaring av skog.

Madagaskar

Madagaskars økonomi har vokst med over 6 pst. årlig de siste årene, men har vært svekket av en befolkningsvekst på rundt 3 pst. og inflasjon på over 10 pst. Den politiske krisen i landet siden begynnelsen av 2009 medfører imidlertid en kraftig vekstreduksjon i økonomien på grunn av redusert aktivitet i sentrale industri- og tjenestesektorer, lavere offentlige inntekter fra skatter og avgifter og økt press mot landets valuta. Det forventes at fattigdomsutviklingen vil bli sterkt berørt.

President Ravalomananas parti hadde ved utgangen av 2008 stort flertall både i nasjonalforsamlingen, senatet, regionene og flertallet av kommunene. Økende politisk spenning og sosial uro førte imidlertid til en ikke-konstitusjonell maktovertakelse ledet av ordføreren i Antananarivo i mars 2009. Maktovertakelsen ble støttet av en militær utbrytergruppe og har blitt fordømt av det internasjonale samfunn. Meklingsforsøk mellom de fire største politiske grupperingene i landet i regi av Den afrikanske union, FN, Samarbeidsorganisasjonen for det sørlige Afrika og Organisasjonen for frankofone land bidro i august 2009 til en avtale om opprettelse av en inkluderende overgangsregjering som vil ha ansvar for gjennomføring av demokratiske valg. Uenighet mellom partene har imidlertid skapt usikkerhet omkring avtalens gjennomføring.

Norsk støtte til Madagaskar har vært basert på landets handlingsplan for fattigdomsbekjempelse. Norge har støttet utdanningssektoren, godt styresett og korrupsjonsforebyggende arbeid samt petroleumsforvaltning. Den ukonstitusjonelle maktovertakelsen har ført til frys av Norges stat-til-stat bistand til Madagaskar. Bistand til utdanning er imidlertid opprettholdt gjennom FN og frivillige organisasjoner.

Malawi

Malawi har fortsatt sin stabile makroøkonomiske politikk. Den økonomiske veksten var i 2008 på 9,7 pst., sammenlignet med 7,4 pst. året før. Landbrukssektoren og et vellykket program for landbruksubsidier er i første rekke årsaken til fortsatt høy vekst, kombinert med historisk høye priser på tobakk som er den viktigste eksportvaren. Andelen av befolkningen under fattigdomsgrensen sank fra 50 pst. i 2005 til 40 pst. i 2008. Malawi ser fortsatt ut til å slite med oppnåelse av tusenårsmålene

rettet mot kvinners rettigheter og mødre-helse, mens oppnåelse av de øvrige målene er innen rekkevidde. Den politiske situasjonen har fortsatt vært preget av strid og politisk tautrekking mellom regjeringspartiet og opposisjonen, som i mesteparten av 2008 lammet parlamentets beslutningsdyktighet. Det knytter seg spenning til hvordan utfallet av parlaments- og presidentvalg i mai 2009 vil påvirke demokratiseringsprosessen, inkl. Parlamentets rolle. Vold og ulike typer overgrep mot kvinner og barn, i tillegg til rettssikkerhets- og fengselsforhold, utgjør fremdeles de største utfordringene relatert til menneskerettigheter. Mot slutten av 2007 har arbeidet mot korrupsjon skutt fart og stadig flere saker etterforskes og blir brakt for retten, men et svakt rettssystem gjør det utfordrende å gjennomføre rettssakene. Malawi opplevde en marginal framgang på korrupsjonsindikatoren til "Transparency International".

Norsk støtte til Malawi bygger på landets nasjonale vekst- og utviklingsstrategi. Støtten konsentreres om styresett inkludert budsjettstøtte, helse, hiv og aids, miljø- og naturressursforvaltning med fokus på klimatilpasning gjennom bærekraftig landbruk. Støtte for å fremme kvinners rettigheter og likestilling står sentralt og tiltak for å bekjempe vold mot kvinner og menneskehandel inngår i samarbeidet.

Mali

Mali har de senere år hatt en økonomisk vekst på rundt 5 pst. men forblir et av Afrikas minst utviklede land. Antall fattige er synkende, men reduksjonen går saktere enn målet fastsatt i Malis egen fattigdomsplan. Mali sliter dessuten med store regionale forskjeller, og ulikheten mellom urbane og rurale strøk vokser. Økningen i matvareprisene skapte generell misnøye i 2008.

Mali representerer stabilitet og demokrati i en urolig region til tross for store utfordringer med konfliktene nord i landet. Disse går langs flere akser og bærer i seg elementer av politisk og økonomisk marginalisering, kriminalitet, etnisitet og religiøs fundamentalisme. Voldelige hendelser inntreffer jevnlig, samtidig som smuglervirksomheten gjennom Sahara synes å øke i omfang. Den største utfordringen for menneskerettighetene i landet er knyttet til kvinners rettigheter. En lenge annonsert familielov som skulle sikre disse, ble heller ikke vedtatt i 2008. Til tross for noe nedgang i antall omskårne, er kjønnslemlestelse fortsatt utbredt. Det synes å være økt politisk vilje til å bekjempe korrupsjon, og det foregår en gradvis forbedring i retning av mer åpenhet i forvaltningen.

Avtalen som delegerte forvaltningen av utviklingssamarbeidet med Mali til Sverige, utløp i desember 2008, og ble ikke fornyet. En ny norsk bistandsportefølje er under utarbeidelse. Et utvidet norsk engasjement skal særlig fokusere på stabilisering i den nordre delen av Mali. Det norske bidraget skal kanaliseres til tiltak innenfor lokaldemokrati og konfliktforebygging, ressursforvaltning og styrking av rettsstaten, i tråd med den maliske regjeringens Nordområdeplan.

Mosambik

Landet kan vise til fortsatt god økonomisk vekst, om enn med en nedgang fra 7 pst. i 2007 til 6,8 pst. i 2008, og til gode resultater innen makroøkonomisk styring, men landet har et betydelig og vedvarende underskudd på handelsbalansen. Til tross for en stabil økonomisk vekst de siste ti årene er Mosambik fortsatt langt nede på FNs indeks for menneskelig utvikling, og er et av verdens aller fattigste land. Det har vært en nedgang i fattigdom i landet som helhet, men økende ulikhet mellom grupper og geografiske områder. Regjeringspartiet Frelimo fortsetter å dominere den politiske arenaen og kommunevalget i 2008 styrket Frelimo ytterligere. Opposisjonspartiet Renamo er blitt svekket og et nytt parti har blitt dannet av utbrytere fra Renamo. Det skal avholdes valg av president, parlament og provinsforsamling i oktober 2009, og det knytter seg spenning til om opposisjonen vil kunne by på et reelt og legitimt alternativ. Det er en viss bedring i menneskerettighetssituasjonen når det gjelder sosiale og økonomiske rettigheter, men ikke samme positive trend når det gjelder sivile og politiske rettigheter. Det sivile samfunn i Mosambik er fortsatt svakt og har begrenset handlingsrom. Mosambik er både opprinnelsesland og transitland for handel med kvinner og barn til seksuelle formål. Oppfølging av den nasjonale anti-korrupsjonsstrategien vedtatt i 2006 går langsomt, likeledes arbeidet med å reformere og styrke justissektoren. Det er imidlertid klart mer oppmerksomhet rundt korrupsjon i media og blant befolkningen enn tidligere.

Norsk støtte til Mosambik bygger på landets fattigdomsstrategi, og konsentreres om godt styresett inkludert budsjettstøtte, energi og fiskeri. Mosambik er et primærland for norsk satsing på ren energi for utvikling. Norge støtter også arbeid for å belyse mulige konflikter mellom oljeutvinning, fiskeri og miljøhensyn. Styrking av menneskerettigheter, særlig kvinners rettigheter, og rammebetingelser for økonomisk vekst i privat sektor, vektlegges.

Sudan

Den økonomiske situasjonen i både Nord- og Sør-Sudan er sterkt preget av finanskrisen og den betydelige nedgangen i oljeinntekter. Oljeinntektene sto for henholdsvis 65 pst. og 95 pst. av statsinntektene, og for Sør-Sudan er situasjonen åpenbart mest kritisk. Optimal utnyttelse av oljeinntektene vil være avgjørende for utvikling og fattigdomsbekjempelse i alle deler av landet. Det er ingen lettvinne eller raske løsninger på den inneværende krisen. Sør-Sudans inntekter i 2008 var nesten to ganger det som opprinnelig var budsjettert, mens budsjettåret 2009 kommer til å bli et år med vanskelige prioriteringer for myndighetene i Sør. Det er naturlig å anta at det vil føre til økte interne spenninger i Sør, og også mellom Nord og Sør.

Gjennomføringen av fredsavtalen fra 2005 mellom Nord og Sør (CPA) har gått senere enn forventet. Dette gjelder særlig iht. sikkerhetssektoren, forberedelsene til valg, grensemarkering og forberedelse til folkeavstemning, og fremtidig politisk status for Nubafjellene, Blå-Nilen og Abyei («de tre områdene»). Gjennomføringen er inne i en kritisk fase, og det gjenstår mindre enn to år av avtaleperioden frem til folkeavstemningen i Sør-Sudan (2011). Resultatet av folketellingen i 2008 ble først publisert sommeren 2009, og nasjonale valg på alle nivåer er utsatt fra 2009 til april 2010. Forberedelsene til valget kommer til å være krevende i tiden framover. Det er viktig at det internasjonale samfunnet støtter opp om valget og den øvrige gjennomføringen av avtalen både finansielt og politisk for å sikre nødvendig framdrift.

Situasjonen i «de tre områdene» er spent. I 2008 brøt det ut alvorlige kamper i Abyei med store ødeleggelser og et stort antall interne flyktninger. Videre har utvisningen av 13 internasjonale frivillige organisasjoner fra Nord-Sudan fått alvorlige følger for gjennomføringen av humanitære så vel som andre prosjekter i landet. Darfur rammes hardest, men også i de tre områdene får utvisningen konsekvenser. Utvisningene av frivillige organisasjoner skjedde umiddelbart etter at den internasjonale straffedomstolen (ICC) utstedte arrestordre på president Bashir (mars 2009). Den faste voldgiftsdomstolen i Haag la frem sin avgjørelse om grensedragningen for den viktige oljeregionen Abyei i juli 2009. Løsningen av grensespørsmålet i Abyei er meget viktig for oppfølgingen av fredsavtalen mellom nord og sør i Sudan. Avgjørelsen fører til enkelte justeringer av de omstridte grenseforslagene fra 2005.

I Sør-Sudan har det sentrale regjeringsapparatet kommet på plass, men kapasiteten og kompetansen er fortsatt svært mangelfull. Mangelfull

administrasjon på delstats- og kommunenivå er kritisk for tjenesteyting til befolkningen. Sør-Sudans regjering har tatt viktige skritt for å sikre åpenhet og hindre korrupsjon, men med den svake offentlige forvaltningen er risikoen for misbruk betydelig. Det legges stor vekt på dette i innretningen av bistanden.

Den norske støtten gis hovedsakelig til Sør-Sudan og andre krigsrammede områder, men det gis også støtte til nasjonale tiltak som er av betydning for en fredelig utvikling, bl.a. utdanning og kapasitetsbygging og forvaltning av oljeressursene. I Sør-Sudan samarbeider Norge gjennom giverkontoret med Sverige, Danmark, Nederland, Storbritannia og Canada, og ved finansiering gjennom flegiverfond, i tillegg til innsats blant annet rettet mot offentlig forvaltning som statistikkutvikling og skogforvaltning.

Tanzania

Den politiske debatten i Tanzania var i 2008 dominert av flere store korrupsjonssaker. Media, opposisjonen og det sivile samfunn viste mer muskler og større evne til sette kampen mot korrupsjon på dagsorden. En samlet givergruppe stilte klare krav til myndighetene om behandling av korrupsjonssakene gjennom rettssystemet. Dette ga resultater. Gjennom året ble sentralbanksjefen avsatt, statsministeren gikk av og flere samfunnstopper tiltalt.

Den høye økonomiske veksten fortsatte i 2008 (7,5 pst.), selv om høy inflasjon mot slutten av året er bekymringsfullt. Veksten forventes imidlertid redusert ned mot 4 pst. i 2009 på grunn av den internasjonale økonomiske krisen. Skatteinntektene økte noe i 2008. Veksten drives i stor grad av utvikling i byene, og er fokusert i sektorer som turisme, byggvirksomhet og gruveindustri. På landsbygda går utviklingen langt saktere. Likevel ser man over tid klare tegn til framgang også her som flere hus av mur og jern, flere sykler og mobiltelefoner og mer handel.

Selv om politiske myndigheter viser økt respekt for menneskerettigheter og likestilling, er situasjonen fremdeles utilfredsstillende. Drap på mennesker med albinisme som følge av overtro og heksekunst har fått stor oppmerksomhet i 2008. Myndighetene har reagert skarpt og grupper i det sivile samfunn forsøker å gi beskyttelse. Kvinner utsettes for diskriminering og vold. Samtidig øker kvinners deltagelse i politikken og andelen ligger nå på om lag 33 pst. i parlamentet.

Den norske innsatsen er rettet mot energi og miljø/skog/klima, pluss et betydelig bidrag til budsjettstøtte. I tillegg er regjeringens satsing på tusenårsmålene knyttet til å bekjempe barne- og

mødredødelighet et viktig innsatsområde i Tanzania. Godt styresett prioriteres gjennom arbeid for antikorrupsjon og bedre offentlig finansforvaltning.

Uganda

Den økonomiske veksten i Uganda har vært høy og vedvarende. Det er imidlertid tegn til stagnasjon, og landet vil merke følgende av den globale finanskrisen. Til tross for dette forventes det en økonomisk vekst både i 2009 og 2010 med henholdsvis 7 pst. og 5,5 pst. Regjeringspartiet nyter fortsatt popularitet på grunn av oppnådde resultater gjennom 23 år. Opposisjonen er preget av svak organisering, noe som ofte medfører interne stridigheter. Manglende forståelse og respekt i regjeringsapparatet for rettstatsprinsipper og konstitusjonelle rammebetingelser møter imidlertid sterke motkrefter, målbåret av opposisjonspolitikere, det sivile samfunn og av media.

Menneskerettighetssituasjonen er fortsatt bekymringsfull, men er ikke vesentlig endret i 2008. Korrupsjonssituasjonen er heller ikke vesentlig endret i 2008. Hovedutfordringen er manglende politisk vilje til å ta fatt i større korrupsjonsskandaler. Behandlingen av sentral lovgivning med stor betydning for kvinners rettigheter og likestilling er fortsatt ikke i mål, til tross for betydelig press fra både nasjonale og internasjonale aktører.

De mest dramatiske begivenheten i 2008 var knyttet til konflikten i Nord-Uganda. Da opprørsbevegelsen "Lord's Resistance Army" (LRA) gjentatte ganger unnlot å undertegne den endelige fredsavtalen, gikk Uganda sammen med Sudan og Den demokratiske republikken Kongo (DR Kongo) til militært angrep mot LRA i DR Kongo i desember 2008. Aksjonen har ikke vært noen suksess og LRA har fortsatt potensial til å gjøre store ødeleggelser i regionen, bl.a. i Sør-Sudan. De ugandiske troppene er nå trukket ut av DR Kongo. Situasjonen i nord har likevel bedret seg markant for befolkningen i løpet av de tre siste år, og givere og myndigheter vil fortsette å fokusere på å bedre levevilkårene i nord. Det er lite trolig at det i nær fremtid vil bli en fornyet konflikt i Nord-Uganda.

Hovedinnsatsområdene for norsk bistand til Uganda i 2010 vil være styresett/budsjettstøtte, miljø/naturressurser, energi, kvinner og likestilling samt fred, forsoning og gjenoppbygging av Nord-Uganda. Regjeringens initiativ for ren energi i utviklingssamarbeidet legger opp til betydelig økning i energibistanden i årene fremover.

Zambia

Zambia hadde en økonomisk vekst på omlag 6 pst. i 2008. Som følge av den globale finanskrisen er kobberindustrien, som har stått for over 80 pst. av landets eksport, rammet av en halvering i kobberprisen. Dette har bidratt til en svekkelse i valutakursen på over 50 pst. og til reduserte skatteinntekter for staten. Regjeringspartiet, med tidligere visepresident Rupiah Banda som kandidat, vant valget i oktober 2008 med 40 pst. av stemmene etter President Mwanawasas bortgang i august samme år. Gjennomføringen av sentrale reformer knyttet til bl.a. landbruk, energi, desentralisering, offentlige finansforvaltning og lønnsreform har vært preget av forsinkelser og lav politisk interesse. Korrupsjon er fortsatt et betydelig problem, men arbeidet med høyt profilerte saker fortsetter og flere tidligere høytstående embetsmenn er dømt. Tidligere president Chiluba ble imidlertid frifunnet i det zambiske rettssystemet for korrupsjonsanklagene. Riksrevisjonen i Zambia rapporterer om nedgang i avdekket mislighold.

Norsk støtte til Zambia bygger på prioriteringer i landets nasjonale utviklingsplan og konsentreres om styresett inkludert budsjettstøtte samt klima/miljø og naturressursforvaltning. Norge har også gitt faglig bistand til omlegging av Zambias skattesystem for gruvesektoren for å sikre at landet får større inntekter fra gruveindustrien og til antikorrupsjonsarbeid i landet, jf. omtale under rapport 2008. Gruveskatteregimet ble imidlertid delvis reversert i 2009.

Andre land

Nye retningslinjer for samarbeidet med *Angola* konsentreres om faglig bistand for bærekraftig forvaltning av energiressurser, særlig petroleum, hvor opplæring og lokalt innhold står sentralt. Petroleumsvirksomhetens innvirkning på fiskeri, miljø og klima er også prioritert. I tillegg vil det fortsatt fokuseres på å styrke det sivile samfunn som ledd i å fremme godt styresett og ytterligere demokratisering.

Fram mot 2010 arbeides det med å fase ut tradisjonelt, bilateralt bistandssamarbeid med *Sør-Afrika* og å dreie innsatsen mot faglig samarbeid og regionale utfordringer. Samarbeidet skal i fremtiden være grunnet på et likeverdig forhold mellom Norge og Sør-Afrika, og være rettet mot områder som er av felles interesse, med særlig fokus på klima og miljø, forskning og godt styresett/demokratibyggning.

Bistanden til *Kenya* fokuserer på nøkkelområder innenfor godt styresett som i stor grad faller

sammen med hovedutfordringene etter den politiske krisen våren 2008. Det vil imidlertid være behov for å revurdere bistanden til myndighetsprogrammene i lys av den politiske utviklingen i Kenya etter valgurolighetene og etableringen av samlingsregjeringen. En betingelse for videre samarbeid med myndighetene vil være regjeringens reformvilje innen styresettområdet og oppfølgingen av den reformagendaen som partene ble enige om ifm. meklingsprosessen ledet av FNs tidligere generalsekretær Kofi Annan. Den politiske situasjonen i Kenya er for tiden preget av liten fremgang i reformprosessen, tiltakende vanskelige samarbeidsforhold i Samlingsregjeringen og økende antall korrupsjonsskandaler. Den tiltakende handlingslammelsen i regjeringsapparatet påvirker også fremdriften i myndighetsprogrammene. Bistanden til Kenya fordeles med om lag halvparten til myndighetene og resten via FN og det sivile samfunn. Innretningen på støtten til sivil samfunn vil også bli løpende vurdert med sikte på å kunne bidra konstruktivt til en bedre styresettutvikling i Kenya.

I det regionale samarbeidet er støtte til energisektoren sentralt og på landbrukssektoren planlegges støtte til klimatilpasset landbruk gjennom regionale organisasjoner.

Mål

Målet for regionbevilgning for Afrika er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett i de land Norge samarbeider med. Basert på situasjonen i det enkelte land og landenes egne fattigdomsstrategier skal bevilgningen for 2010 brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett og menneskerettigheter.
- Klima, miljø og bærekraftig utvikling.
- Likestilling, og kvinner og barns rettigheter.
- Økonomisk utvikling med vekt på energi.
- Offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte.

Det vil også bli gitt støtte til regionale tiltak.

Rapport 2008

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2008 benyttet til å støtte opp under godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte; miljørettede tiltak og klimatilpassing; likestilling samt kvinner og barns rettigheter; utdanning og helse, herunder tusenårsmål 4 og 5, samt økonomisk utvikling. Det ble også gitt støtte til regionale tiltak.

For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til

vedlegg 3 og til Norsk bistand i tall på Norad.no nettside.

Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte

Norsk støtte til godt styresett har spesielt vært relatert til budsjettstøtte og kampen mot korrupsjon. Norske midler har også gått til gjennomføring av valg, styrking av menneskerettighetene, sivil samfunn og frie media.

I dialog om budsjettstøtte legger Norge vekt på innretning av budsjettet mot prioriteringene i landenes fattigdomsstrategi og parlamentarisk styring. Parallelt til budsjettstøtten er Norge også engasjert i ulike former for samarbeid for å styrke den offentlige finansforvaltningen og kapasitetsbygging for å bedre økonomistyringen. Det har vært en viss fremgang på disse områdene i alle land som mottar norsk budsjettstøtte: *Burundi, Malawi, Mosambik, Tanzania, Zambia* og *Uganda*. Kapasiteten for statlig revisjon har ofte vært en utfordring, men også dette er et av områdene hvor budsjettstøtten har bidratt til positive endringer. I *Malawi* ble etterslepet i avlevering av reviderte statsregnskap til parlamentet redusert og omfanget av revisjonen ble utvidet ved å innlemme distriktsadministrasjonen. Det har også vært fremdrift i samarbeidet med ugandisk riksrevisjon.

Norge retter nå økt oppmerksomhet mot helheten i offentlige finanser i samarbeidslandene, spesielt at inntekter fra utnyttelse av naturressurser skal komme fellesskapet til gode. I *Zambia* medvirket Norge til mer effektiv skattelegging av gruveindustrien. Endringene i skatteregimet økte de statlige inntektene fra under 1% til 4% av BNP i 2008. I *Sudan* har den norske støtten til oppbygging av petroleumsforvaltningen vært et viktig bidrag for å skape åpenhet og gi mulighet til offentlig innsyn i statens forvaltning av oljeressursene.

Utover finansforvaltning har en effekt av budsjettstøtten også vært en styrking av kapasiteten for offentlig tjenesteyting. I *Burundi* bidro norsk budsjettstøtte for eksempel til styrket helse- og utdanningstilbud, og i *Zambia* medvirket budsjettstøtte-dialogen til økt finansiering av helse og utdanning i statsbudsjettet. Men gjennomgangen av budsjettstøtten til *Uganda* viste at det er manglende effektivitet når det gjelder leveranser av offentlige tjenester.

Norge har også oppmerksomhet mot behovet for å styrke nasjonale fattigdomsstrategier som rammeverk for budsjettstøtten og informasjonsgrunnlaget dette forutsetter. I *Mosambik* bidro Norge til at landets tredje nasjonale levekårsundersøkelse ble gjennomført, og faglig støtte og samarbeid til statistikksektoren i *Sør-Sudan* har gitt et

godt faktagrunnlag i beslutningsprosesser og gjennomføring av folketellingen. I *Uganda* har den norske budsjettstøtten vært sentral for gjennomføring av myndighetenes strategi for gjenoppbygging av de fattige og borgerkrigsherjede distriktene nord i landet.

Norsk bistand har i en rekke land medvirket til fremgang i kampen mot korrupsjon. Både i *Madagaskar* og *Malawi* har arbeidet til antikorrupsjonsbyråene, som Norge har støttet, blitt synliggjort gjennom økning i antall etterforskede saker og gjennomføring av en rekke forebyggende reformtiltak i offentlig sektor. I *Malawi* står imidlertid antikorrupsjonsbyrået overfor store utfordringer når det gjelder uavhengighet og finansiering. I *Mosambik* bidro norsk støtte til at rettsvesenet tok et tydeligere tak i anti-korrupsjonsarbeidet og mer enn 40 dommer ble avsagt i korrupsjonssaker og en lang rekke tiltaler reist. I *Tanzania* har norskfinansiert kapasitetsbygging og støtte til medieinstitusjoner bidratt til at de som medvirket i flere store korrupsjonssaker ble stilt til ansvar. I tillegg til ferdigstillelse av de zambiske myndighetenes nye anti-korrupsjonsstrategi, var norsk faglig bistand også sentral i *Zambias* framgang i arbeidet med å avdekke hvitvasking av penger. Norges mål om mer effektiv korrupsjonskontroll og bedre styresett i *Sudan* ble videreført gjennom samarbeidet med *Sør-Sudans* anti-korrupsjonskommisjon, noe som har bidratt til at anti-korrupsjonsloven har passert parlamentet i *Sør-Sudan*. Det er også pågående samarbeid om mer generell utvikling av rettsystemer i blant annet *Kenya*, *Mosambik* og *Uganda*. Oppbyggingen av justissektoren i *Mosambik* gikk imidlertid bare sakte framover, og i *Kenya* ble rettsreformprogrammet imidlertid innstilt etter at flere av institusjonene som mottok støtte sviktet sine fundamentale oppgaver under de politiske urolighetene våren 2008, inkludert politienheter, riksadvokaten og rettsapparatet.

Støtten til det sivile samfunn inkluderte en rekke aktører som, blant annet, arbeidet for demokratiutvikling, menneskerettigheter og likestilling. I *Sør-Afrika* bidro norsk støtte til utarbeidelse av ny lovgiving om barns rettigheter og i *Zambia* la en norskstøttet rettshjelporganisasjon frem for retten 310 saker angående menneskerettighetsbrudd. Av disse ble 102 dommer avsagt, og 100 var i organisasjonens favør. I *Etiopia* bidro norsk bistand til demokratiutvikling og forberedelsene til 2010-valget gjennom samarbeid med frivillige organisasjoner. Norge støttet i 2008 også kapasitetsbygging i *Etiopias* parlamentet og menneskerettighetskommisjon, samt organisering av valg og valgobservasjon i *Angola* og *Zambia*. I *Uganda* har det vært store utfordringer i overgangen fra programutvik-

ling til faktisk gjennomføring av flergiverprogrammet for demokratiutvikling.

Miljørettede tiltak og klimatilpasning

Den norske støtten på dette området var blant annet rettet mot jordbruk, hvor Afrika er særskilt sårbar i forhold til klimaendringene, og forvaltning av skog, samt arbeidet mot miljøforringelser. Støtten på energiområdet omtales under avsnittet om økonomisk utvikling.

Norge støttet i 2008 tiltak i flere land rettet inn mot klimatilpasning. I *Malawi* støttet Norge lanseringen av landets strategi for klimatilpasning, og flere lokalsamfunns motstandsdyktighet og tilpasningsevne ble styrket. I aktuelle målområder fikk fattige bønder bedre markedsadgang, matsikkerhet og styrket inntektsgrunnlag. Støtte til vanning bidro til diversifisering og mer bærekraftig forvaltning av jordbruksland. I *Zambia* bidro norsk støtte til å redusere sårbarheten overfor tørke og flom for nærmere 170 000 hushold. Videre bidro den norske støtten til South Luangwa nasjonalpark til bedret forvaltning og økt inntekt hos folk bosatt utenfor parkene gjennom bærekraftig forvaltning av viltet og turisme.

Utover den særskilte skogsatsingen pågår det også samarbeid gjennom regulær bistand til skogforvaltningen i flere land. I *Malawi* bidro Norge til at flere skogområder ble innlemmet i verneområder og man oppnådde økt bevissthet om betydningen av å bevare biodiversiteten. I *Mosambik* bidro norsk støtte til at det ble utarbeidet viktig analyse og dokumentasjon av skogsektoren. Det ble videre gjennomført en norskfinansiert studie av muligheter og kapasitet til å realisere prosjekter under den grønne utviklingsmekanismen (CDM) som grunnlag for et mulig program for å styrke nasjonal kapasitet på dette området. I *Uganda* har norsk støtte til kapasitetsbygging gjort det nasjonale skogdirektoratet bedre i stand til å møte politisk press mot tiltak for å hindre avskoging. Det ble i 2008 foretatt en gjennomgang av bistandsprogrammet til ambassaden i Kampala. anbefalingene er bl.a. blitt fulgt opp ved integrering av tiltak for å redusere utslippene av klimagasser fra skogindustrien i skogprogrammet som støttes.

I *Etiopia* har Norge samarbeidet tett med myndighetene i arbeidet med forstudier for vannkraftutbygging av vassdragene Mandaya og Beko Abo som kan bli viktig bidrag til miljø- og klimaarbeid i landet og regionen forøvrig. En avtale er forventet å være på plass i løpet av 2009. Norsk støtte til samarbeid mellom norske og etiopiske universitet har bidratt til økt forsknings- og undervisningskompetanse innen naturressursforvaltning, matvaresik-

kerhet og miljø. Økningen i landbruksproduksjonen på 30 pst. og bedret naturressursforvaltning kan relateres til dette.

Likestilling og kvinner og barns rettigheter

Den norske støtten på området gikk blant annet til tiltak for å bekjempe vold mot kvinner og barn og til å styrke kvinners deltagelse i politikken og samfunnet for øvrig. Dette er et arbeid som krever langsiktig innsats og hvor holdningsendringer er viktig.

Det var i 2008 positive resultater fra en rekke initiativ mot kjønnsbasert vold som Norge støtter. I *Liberia* bidro Norge til at 10 fylkespolitistasjoner fikk egne mottak for mishandlede kvinner og barn, med tilhørende opplæring av politiet i håndteringen av slike saker. *Etiopia* er et pilotland for bekjempelse av kjønnslemlestelse, og økt innsats i utvalgte regioner med særlig høy utbredelse har resultert i økt kunnskap og holdningsendringer. Norge har støttet kartlegging av skadelig tradisjonell praksis, og denne viser en klar nedgang i forekomsten av kjønnslemlestelse i alle regioner. I *Uganda* ferdigstilte ambassaden i 2008 en egen kvinnestrategi med utgangspunkt i handlingsplanene for kvinner og likestilling og sikkerhetsrådsresolusjon 1325. Det ble i 2008 med norsk støtte igangsatt et større program i regi av UNFPA innenfor området kjønnsbasert vold i nordre og østlige *Uganda* som skal bidra til å forhindre denne typen vold og gi hjelp til ofre. En zambisk rettshjelps-klinikk for kvinner, støttet av Norge, som ga råd i skilsmisserelaterte saker, førte i løpet av året 1322 saker for retten. Av 31 avsagte dommer var 29 i klinikkens favør. I *Mosambik* bidro norsk støtte til at en lov mot menneskehandel ble vedtatt av parlamentet.

Norge støtter i flere land tiltak for å øke kvinners deltagelse i økonomi og samfunnsniv. I *Malawi* kunne et norskfinansiert program for fattige småbønder vise til nesten en firedobling av andelen kvinnelige ledere. I *Mosambik* medvirket norsk støtte for integrering av kvinner i opplæring og lønngivende arbeid blant annet til at det i 2008 var kvinner som ledet 30 pst. av entreprenørbedriftene som arbeidet på oppdrag for et særskilt skolebyggingsprogram. Norsk støtte til utdanningsinstitusjoner i *Tanzania* førte til at andel kvinnelige studenter på doktorgradsprogrammer økte til 40 pst. Videre sikret norsk støtte produksjonen av en serie dokumentarprogrammer om suksessrike afrikanske kvinner. I *Zambia* støttet Norge en paraplyorganisasjon for kvinnegrupper, og styrket gjennom dette den zambiske kvinnebevegelsen og innsatsen for å fremme kvinners entreprenørskap.

Faglig og finansiell støtte for å støtte opp under kvinnelige studenter er inkludert i universitets-samarbeid mellom Norge og *Etiopia*. I Sudan ble det igangsatt innsats for å følge opp kvinner og likestilling gjennom Verdensbanken og flergiverfondene, og norsk støtte gjennom Flyktningshjelpen økte antall jenter som fikk grunnskoleopplæring og teknisk utdanning.

Gjennom støtte til et malawisk nettverk som arbeider for kvinners likestilling bidro Norge til at andelen kvinner som meldte seg som kandidater til parlamentsvalget i mai 2009 økte.

I *Mosambik* bidro norsk støtte til kompetanseheving blant kvinner som ønsket å delta aktivt i politikk og offentlige beslutningsprosesser.

Målområdet finansieres også over kap. 168 Kvinner og likestilling.

Utdanning og helse, herunder tusenårs mål 4 og 5

Støtten til utdanning og helse ble både gitt indirekte gjennom budsjettstøtte og i noen land som direkte støtte til landets utdannings- eller helsesektor. Dette er sektorer med store utfordringer både når det gjelder infrastruktur og kvalitet på tjenestene.

Støtten til utdanning var i stor grad rettet mot grunnutdanning og inkluderte både støtte til infrastruktur, lærebøker og lærerutdanning. I *Liberia* bidro norsk støtte til at barn som ikke fikk skolegang under krigen, kunne fullføre grunnutdanningen gjennom et intensivt utdanningsprogram. Utdanning var en prioritert sektor for bistanden til *Madagaskar*, og både norsk økonomisk- og faglig støtte hadde stor betydning for myndighetenes gjennomføring av viktige reformer, inkludert bruk av morsmål som undervisningsspråk og utvidelse av grunnskolen fra fem til sju år. 2800 lærere ble utdannet, og dette tilrettela for at 72 000 elever begynte i de nyopprettede sjetteklassene i oktober 2008. Andel fullført femårs grunnskole hadde økning på 6 pst. Norge bidro også til distribusjon av skolemateriale og finansierte bygging av 222 klasserom og 14 pedagogiske ressursentre. Norges støtte til *Zambias* sektorprogram for utdanning bidro til mer oppmerksomhet mot selve forvaltningen av ressursene til sektoren, til ferdigstilling av 1267 nye klasserom og en økning i antall skolebarn på 1,8 pst., sammenliknet med 2007. I *Sudan* er støtte til utdanning kanalisert gjennom frivillige organisasjoner og flergiverfondet for Sør-Sudan. Gjennom flergiverfondet har Norge sammen med andre givere bidratt til å produsere fire millioner skolebøker, gitt støtte til utforming av en ny utdanningslov og utvikling av alternative utdanningssystemer som er tilpasset den lokale situasjonen.

Gjennom Unicef og norske frivillige organisasjoner har jenters skolegang blitt vektlagt. Norge inngikk i 2008 også en avtale om samfinansiering med Storbritannia og Nederland om støtte til landets «Basic Services Fund» noe som bidrar til bedret tilgang til helsetjenester, utdanning og rent vann for befolkningen i sør-Sudan. Gjennom Carter-senteret støttes arbeidet med å utrydde Guineaorm, som fortsatt er et utbredt helseproblem i deler av Sudan.

I samarbeid innenfor helsesektoren hadde mødre og barns helse særlig prioritet. I *Malawi* var helse et prioritert innsatsområde, og norsk støtte har bidratt til at antallet klinikker og sykehus som er rustet opp til å kunne levere grunnleggende helsetjenester økte fra 9 pst. i 2002 til 74 pst. ved utgangen av 2008. Videre økte antallet hiv smittede pasienter som får medisinsk behandling (ARV) fra 30 000 i desember 2005 til 147 000 i desember 2008. Andelen helseinstitusjoner som kunne tilby grunnleggende fødselshjelp økte fra 2 pst. i 2005 til 65 pst. i 2008 og andelen helseinstitusjoner som kunne tilby forebyggende tjenester for å hindre at hiv smitter fra mor til barn økte fra 7 pst. i 2005 til 92 pst. Støtten til utdanning av helsepersonell bidro til en økning av uteksaminerte leger og sykepleiere. Gjennom budsjettstøtten til *Mosambik* bidro Norge til grunnleggende sosiale tjenester blant annet innen helse, men måloppnåelsen for helseindikatorerne i budsjettstøtten var ikke fullt ut tilfredsstillende. Målet for vaksinerings av barn under ett år ble imidlertid nådd og myndighetene trappet opp innsatsen for å redusere spedbarnsdødelighet. I *Liberia* bidro Norge til styrking av landets hiv/aids program.

I Afrika støttet Norge i 2008 målrettede innsats for å bedre barne- og mødre helse (FNs tusenårs-mål 4 og 5) i *Nigeria* og *Tanzania*. Målet for det delegerte samarbeidet som har blitt inngått med Storbritannia i Nigeria er å bedre helsetilbudet for mødre og barn under fem år ved å bidra til å styrke primærhelsetjenesten i de fire delstatene Katsina, Yobe, Zamfara og Jigawa. Planleggingsprosessen for programmet startet i september 2008. I *Tanzania* samarbeider Norge med FN og en rekke andre givere om å bedre helsetjenestene for mor og barn i distriktene. Et initiativet med resultatbasert finansiering har fått solid politisk støtte, men en rekke tanzanianske helseklinikker må bedres, spesielt i forhold til kvalifisert personell, før de kan inkluderes i ordningen. *Tanzania* kan vise til en markert fremgang for barn under fem år som overlever, men har foreløpig ikke lyktes med å redusere dødeligheten blant nyfødte eller mødre. Ved sykehuset i Haydom har man sett gode resultater av norsk støtte i 2008 gjennom markert økning i antall fødsler som skjer med helsepersonell til stede.

Økonomisk utvikling

Støtten til økonomisk utvikling gjennom regionsbevilgningen har spesielt hatt fokus på energisektoren. Dette er en forutsetning for økonomisk vekst, og et innsatsområde hvor norsk kompetanse er etterspurt. Dette arbeidet ble konsentrert om *Mosambik*, *Tanzania* og *Uganda* i tillegg til regionale satsinger som nevnt i kapittelomtalen. Støtte til utvikling av ren energi var også et bidrag til klimaarbeidet.

I *Mosambik* støttet Norge utbygging av linjenettet, kapasitetsbygging og utvikling av oljesektoren. Dette bidro til 104 837 nye tilkoblinger til strømnettet slik at 12 pst. av befolkningen hadde tilgang til strøm ved utgangen av 2008, mot 8,5 pst. i 2006. Støtte til kapasitetsstyrking bidro til bedring av effektiviteten til det nasjonale kraftselskapet. De fattigste husholdningene vil imidlertid fortsatt i liten grad ha råd til å kunne nyte godt av utbyggingen og selskapet ekspanderte raskt i områder med liten evne til betaling for strøm. Dette kan medføre økende inntjeningsproblemer. Norge trappet opp støtten til energisektoren i *Tanzania* med fokus på investeringer i distribusjon, overføring og vannkraft i tillegg til energieffektivisering og biodrivstoff.

I *Uganda* er manglende energitilførsel en alvorlig hemsko for den økonomiske veksten i landet, og Norge har på bakgrunn av sin spesielle kompetanse innen energisektoren valgt å gi høy prioritet til ulike energitiltak, bl.a. gjennom olje-for-utviklingsprogrammet (OfU). Norge delfinansierte utbyggingen av et 50 megawatts varmekraftverk. Åpningen av varmekraftverket har ført til at strømkutt på dagtid er opphørt, og ført til økt produktivitet i næringslivet og lettere hverdag for folk. Det ble i 2008 også gitt klarsignal for delvis bistandsfinansiering av utbyggingen av et 13 megawatts vannkraftverk i Bugoye i regi av Trønder Energi. Offisiell åpning av kraftverket finner sted i begynnelsen av oktober 2009. Det ble i 2008 undertegnet en avtale mellom Norge og Sudan om OfU-samarbeid, og en norsk oljerådgiver engasjert for å bygge kompetanse og kapasitet i oljesektoren til myndighetene i både Khartoum og Juba. Norge har også videreført samarbeidet med UNDP om å styrke kapasiteten til presidentens kontor i *Sør-Sudan*. Støtten til *Mosambiks* nasjonale petroleumsinstitutt bidro til styrket forvaltning, inkl. utarbeidelse av miljøreglement for petroleumssektoren og beredskapsøvelser.

Norsk støtte til fiskerisektoren i *Mosambik* bidro til at fiskeriproduksjonen økte med 27 pst. i forhold til 2007. Det var også framgang i arbeidet med å bekjempe ulovlig fiske. Norge bidro også til

å styrke kompetansen ved landets fiskeriforskningsinstitutt. Det ble foretatt en evaluering av samarbeidet i 2008, med overveiende positive resultater.

I *Etiopia* har norsk bistand lagt til rette for sertifisering av roser som eksporteres til Norge under ordningen for rettferdig handel («Fair Trade»). Kapasitetsbygging i regi av Handels- og Service-næringens Hovedorganisasjon (HSH) for kvinnelige entreprenører og naturressursforvaltning i landbruket har bidratt til å gjøre Norge mer relevant for etiopiske prioriteringer innen «Trade for Aid». Samarbeidet er omfattende, og består av flere initiativ innen kaffe, honning, samt lær- og skinnprodukter. I samarbeid med Innovasjon Norge ble det arrangert et seminar i Norge med fokus på næringslivssamarbeid med Etiopia.

Regionale tiltak

Fredsbygging, menneskerettigheter, godt styresett: Støtte gjennom «Training for Peace»-programmet har bidratt til omfattende trening av afrikanske fredsbevarende styrker, med særlig fokus på sivile komponenter. Styrket kapasitet har ført til økt utplassering av afrikansk personell i konfliktområder. Norsk støtte har bidratt til opplæring av politi og rettsvesen i etterforskning og rettsforfølgelse av overgrepere og bakmenn for menneskehandel. Støtte til forskning og analyse gjennom «Botswana Institute of Development Planning Analysis» har gitt bedre kunnskap om utfordringer ved regionalt samarbeid innen viktige temaer som demokratibygging, fredsbygging, handel og økonomisk integrasjon.

Miljø, naturressursforvaltning og bærekraftig utvikling: Norsk støtte har bidratt til styrking av marin forskningskapasitet og overvåking av fiskeforekomstene utenfor Angola, Namibia og Sør-Afrika, samt til markedsutvikling innen fiskerisektoren i det sørlige Afrika.

Energi: Norge bidro som leder for givergruppen for energi i SADC til etablering av et aktivt forum for dialog og samhandling mellom SADC og givere med sikte på å realisere regionale energiprojekter. Gjennom støtte til «Southern African Power Pool» bidro Norge til styrket regulering av energimarkedet. Videre bidro norsk støtte til et program for utvikling av mer effektive ovner til økt energisikkerhet for rundt 600.000 fattige personer i det sørlige Afrika.

Hiv/aids: Norge bidro gjennom samarbeid med Sverige til bedre koordinert datainnsamling og mer involvering av politikere i regionen i kampen mot hiv og aids. Samarbeidet har videre bidratt til økt fokus på seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, og på forebygging av hiv.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 2 808,5 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordelingen av bevilgningen: Tanzania 490,0 mill. kroner, Mosambik 410,0 mill. kroner, Malawi 300,0 mill. kroner, Zambia 290,0 mill. kroner, Uganda 230,0 mill. kroner, Sudan 160,0 mill. kroner, Etiopia 130,0 mill. kroner, Liberia 80 mill. kroner, Mali 65,0 mill. kroner, Burundi 60,0 mill. kroner og Madagaskar 52,0 mill. kroner. Til andre land og til regionale tiltak foreslås avsatt 541,5 kroner.

Kap. 151 Bistand til Asia

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
72	Bistand til Afghanistan og Pakistan, <i>kan overføres</i>	300 000	500 000	574 500
78	Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	516 718	538 600	418 600
	Sum kap. 151	816 718	1 038 600	993 100

Asia består av land med høy økonomisk, industriell og urban vekst og høy befolkningstetthet. Regionen har noen av verdens ledende økonomier, så vel som noen av verdens fattigste land.

De økonomiske forskjeller innen hvert enkelt land er store og i visse land også voksende. Totalt lever over 600 millioner mennesker i regionen

under fattigdomsgrensen. Flere land sliter med svakt styresett, mangelfull demokratisk utvikling og systematiske brudd på menneskerettighetene. Enkelte land er også preget av sterke interne politiske, etniske og til dels sekteriske spenninger preget av høyt voldsnivå og borgerkrigsliknende tilstander.

Tabell 8.3 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Asia

År	BNI pr. innbygger i USD ¹	Forventet levealder ²	Velferdsindeksen (HDI-indeksen) ³	Barne-dødelighet (pr. 1000 fødte) ⁴	Kvinner estimerte pst. andel av lønn ift. Menn ⁵	Pst.andel barn innskrevet på skole ⁶	Pst.andel av befolkningen med tilgang til trygt/forbedret drikkevann ²	Korrupsjonsindeks ⁷
	2007	2007	2006	2006	2006	2006	2006	2008
Afghanistan	8	8	8	257	8	8	8	1,5
Bangladesh	470	64	52,4	69	46	92 ⁹	80	2,1
Kina	2370	73	76,2	24	65	8	88	3,6
Indonesia	1650	71	72,6	34	46	98	80	2,6
Nepal	350	64	53,0	59	50	80 ⁹	89	2,7
Pakistan	860	65	56,2	97	30	66	90	2,5
Sri Lanka	1540	72	74,2	13	39	97 ⁹	82	3,2
Vietnam	770	74	71,8	17	71	95 ¹¹	92	2,7
Øst-Timor	1510	61	48,3	55	47	68 ¹⁰	62	2,2

¹ BNI/Innbygger etter Atlas-metoden. Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

² Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

³ Velferdsindeksen (HDI-indeksen) viser maks. 100 og min. 0. Indeks under 50 regnes som lav velferd. Kilde: Human Development Indices. UNDP

⁴ Dødelighet pr. 1000 barn under 5 år. Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁵ Kilde: Human Development Report. UNDP

⁶ Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁷ Kilde: Transparency International. Corruption Perception Index. Indeks fra 0 til 10, hvor 10 viser lavest korrupsjon og 0 høyest korrupsjon

⁸ Tall ikke tilgjengelig

⁹ Tall fra 2004

¹⁰ Tall fra 2005

¹¹ Tall fra 2000

Demokratiske institusjoner, ikke minst uavhengige medier, står fortsatt svakt i flere land i regionen. Politisk uro og styresettproblemer preger flere land, og den politiske situasjonen i Thailand, Pakistan, Afghanistan, Sri Lanka og Nepal er ustabil. Videre fortsetter manglende respekt for menneskerettigheter å være et utbredt problem, spesielt i Burma, Nord-Korea og Afghanistan. Flere land sliter med en mangelfull utviklet justissektor, korrupsjon, narkotikatrafikk, mangelfull overholdelse av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner og –forpliktelser, og overholdelse av generell lov og orden. På den positive siden er det gjennomført flere demokratiske valg i flere land i regionen, og menneskerettighetssituasjonen har forbedret seg betydelig i land som for eksempel Indonesia.

Mange land har meget lavt velferdsnivå ifølge UNDPs indeks for velferd/menneskelig utvikling (HDI). Bistand pr. innbygger varierer betydelig. Barnedødeligheten pr. tusen fødte barn er på vei ned for alle land, men er fortsatt meget høy i flere

land Norge samarbeid med. Forholdstallet for jenter og gutter under utdanning tyder på at arbeidet for økt likestilling gir resultater. Korrupsjonsnivået er betydelig i flere land i Asia, jf. tabell 9.5, med varierende grad av politisk vilje og evne til å bekjempe korrupsjon i enkelte land.

Finanskrisen har ført til at verden er inne i sin verste økonomiske nedgang siden 1945. IMF og Verdensbankens prognoser viser at i 2009 vil den samlede verdensøkonomien for første gang på over 60 år ikke vokse i det hele tatt. Situasjonen er mer blandet i Asia, der man ser en markant reduksjon, men like fullt moderat og fremdeles klar positiv vekst i Kina og India, og stor tilbakegang i Japan og andre «nylig industrialiserte asiatiske land» som bla Singapore og Sør-Korea.

Den økonomiske veksten i Øst-Asia og Sørøst-Asia har ligget på hhv 9 og 5.8 pst de siste årene mens veksten i Sør-Asia har ligget på rundt 8 pst. Prognoser for 2009 for Øst – og Sør-Asia ligger på

hhv 3.6 og 4.8 pst, mens prognoser for Sørøst-Asia viser en markant nedgang til 0.7 pst¹.

I Øst-Asia og Sørøst-Asia gikk andelen mennesker som lever av mindre enn 1.25 USD pr. dag ned fra hhv 60 pst. og 39 pst. i 1990 til om lag 16 og 19 pst. i 2005, hvilket betyr at tusenårs målet om en halvering av fattigdommen innen 2015 allerede er oppnådd. I Sør-Asia gikk andelen fattige ned fra 49 pst. i 1990 til om lag 39 pst. i 2005². Finanskrisen utgjør en alvorlig trussel mot den økonomiske veksten i Asia, og forventes i visse områder å bidra til en reversering av deler av den fattigdomsreduksjon som har funnet sted de senere år.

Anslagsvis 70 – 80 pst. av verdens naturkatastrofer finner sted i Asia, og disse representerer en vedvarende kilde til usikkerhet. Katastrofene er ofte voldsomme og langvarige, og gjenoppbyggingen tar som regel lang tid.

Utviklingssamarbeidet i Asia vil i 2010 være fokusert på regjeringens prioriterte områder både gjennom tematisk innsats og som tverrgående temaer integrert i andre programmer. Gitt de berørte landenes ulike situasjon vil innretningen av utviklingssamarbeidet variere for å imøtekomme ulike behov. I lys av dette vil den bilaterale bistanden til de regionale stormaktene India og Kina primært ha form av faglig samarbeid, finansiert over kap. post 165.71. Norge vil i tillegg samarbeide med India om globale helse og vaksineinitiativ. Også i Bangladesh, Indonesia og Vietnam tar man sikte på en gradvis dreining mot faglig samarbeid.

For å nå de overordnede målsettingene om fattigdomsbekjempelse og demokratisk utvikling, vil innsatsen med hensyn til menneskerettigheter, utdanning, helse og landsbygdetutvikling videreutvikles. I tråd med regjeringens føringer vil kapasitetsbygging og kompetanseoverføring på områder der Norge har særlig kompetanse bli gitt prioritet. Det er viktig å sikre stabile rammebetingelser for videre utvikling. Den norske utviklingsinnsatsen vil i tråd med regjeringens prioriteringer i særlig grad videreutvikle støtten til fredsbygging, menneskerettigheter og godt styresett. Land som er eller har vært rammet av voldelige konflikter er spesielt viktige i denne sammenhengen. I konfliktområder vil støtten ha en særlig konfliktsensitiv innretning, med tanke på hvordan den kan bidra til konfliktforebygging og – demping og fredsbygging.

Kvinner og likestilling er høyt prioritert innen regjeringens utviklingssamarbeid i Asia, og innsatsen på dette området, både i form av spesifikke kvinnerettede tiltak og tiltak mot menneskehandel samt integrert i øvrig utviklingssamarbeid, vil fortsette.

Asia står overfor store nasjonale og regionale miljøutfordringer med globale konsekvenser. Miljø- og naturressursforvaltningen er generelt svakt utbygd i regionen, med mangelfull oppfølging av internasjonale miljøkonvensjoner. Økonomisk vekst og urbanisering fører til stadig mer forurensning og bidrar til en forverring av klimaproblemene. Det høye produksjonsnivået og befolkningsveksten i Asia fører også til overbeskatning av naturressurser og et meget intenst jordbruk, hvilket igjen setter livsgrunnlaget til de fattige og et bærekraftig miljø i fare. Flere asiatiske land vil være blant de første til å erfare de alvorlige konsekvensene klimaendringene kan medføre. For Nepal, India, Pakistan og Bangladesh vil en raskere issmelting i Himalaya medføre meget alvorlige konsekvenser. Som ledd i regjeringens klimasatsning har arbeidet med å etablere klimasamarbeid med flere asiatiske land hatt høy prioritet i 2009, og arbeidet med ytterligere å styrke innsatsen innen miljø – og skogsektoren vil fortsette i 2010.

Styrking av nasjonal forvaltningskapasitet og regionalt samarbeid tilknyttet gjennomføring av internasjonale miljøkonvensjoner vil bli fulgt opp. Norge har videre betydelig kompetanse innen miljøteknologi, og det legges opp til en videreutvikling av samarbeidet på dette feltet med flere land i Asia. Norge vil også bistå enkelte ressursrike land i Asia med å gjennomføre kriteriene i Extractive Industries Transparency Initiative som har til formål å sikre åpenhet og kontroll med inntektsstrømmene fra utvinningsindustrien til myndighetene. Det er et viktig ledd i vår støtte til korrupsjonsbekjempelse.

Flere av landene i regionen, spesielt de med sterk økonomisk vekst, står overfor store utfordringer med hensyn til å kunne dekke et stadig økende energibehov. Fra norsk side vil innsatsen på energiområdet i Asia videreføres. Norsk kompetanse på energisektoren, både innen petroleumsforvaltning og fornybar energi, er etterspurt, og regjeringen vil videreføre satsningen på dette området.

Regjeringen vil også i noen land videreføre satsningen på utdanning som et viktig element i fattigdomsbekjempelsen, arbeid for likestilling og indirekte i innsatsen for fred.

¹ ADB Global Economic Crisis/Crisis impact

² The UN Millennium Development Goals Report 2009

Post 72 Bistand til Afghanistan og Pakistan, kan overføres

Afghanistan

Til tross for store utfordringer i Afghanistan finnes det også fremskritt. Makroøkonomisk fortsetter trenden med stabilitet og lav inflasjon, selv om inflasjonen økte noe i 2008. Det har vært en gjennomsnittlig økonomisk vekst på 12 pst. de siste årene, men i 2008 sank denne til 3,4 pst. Dette illustrerer den store sårbarheten i afghansk økonomi. Bruttonasjonalproduktet i Afghanistan har økt til om lag USD 13 mrd. i 2008. Mesteparten av statsbudsjettet er finansiert av givermidler, og inntektsinntjeningen har vært noe lavere enn forventet i 2008. Den økonomiske veksten har vært høy, men fra et lavt nivå. I 2008 var veksten lavere enn tidligere pga høye priser på importerte varer og tørke. Afghanistan har en uformell økonomi innen områder som jordbruk, handel og transport, og en store ulovlige økonomien knyttet til opiumsproduksjon. Om lag 2,4 mill afghanere er avhengige av inntekter fra denne produksjonen, selv om antallet opiumsfrie provinser har økt kraftig. Dette gjør at myndighetene i landet har enorme utfordringer når det gjelder sikkerhet, korrupsjon og en svært omfattende fattigdom. Store deler av statsbudsjettet kommer fra givermidler, om lag 70 pst, der mer enn halvparten går til å finansiere sikkerhetstiltak pga. sikkerhetssituasjonen i landet. Mesteparten av givermidlene til Afghanistan kanaliseres utenfor statsbudsjettet, noe som gir myndighetene lite strategisk og budsjettmessig handlingsrom. Afghanistan ble imidlertid relativt svakt rammet av finanskrisen, ettersom landet er lite integrert i internasjonale finansmarkeder og har et lite utviklet bankvesen. Afghanistan har reserver med olje og gass, samt mineraler, som kan få økt betydning for den formelle økonomien fremover. En ny oljelov er godkjent i det afghanske parlamentet. Norges engasjement gjennom programmet Olje for Utvikling fortsetter.

Det nasjonale landsbygduitviklingsprogrammet National Solidarity Program anses som et av de mest vellykkede nasjonale programmer. Målet er å stimulere befolkningen til å ta del i egen utvikling gjennom samarbeid og felles innsats, noe som har fremmet forsoningsprosessen og virket konfliktforebyggende. Programmet har drevet kapasitetsbygging av mer enn 20.000 landsbyråd. Det iverksettes et tilsvarende program på distriktsnivå.

Innsats for sikkerhet, stabilitet og vekst i Afghanistan er en langsiktig oppgave. Landet står fortsatt overfor store utfordringer i forhold til å skape stabilitet, forbedre styresett, menneskerettigheter og fremme sosial og økonomisk utvikling. De

humanitære utfordringene er store og sikkerhetstruslene er økende. Statsinstitusjonene er svake. Korrupsjon er utbredt. Landet er verdens største produsent av opium. Om lag 42 prosent av befolkningen lever under en fattigdomsgrense på 14 dollar pr mnd, og ytterligere 20 prosent lever i nærheten av denne. Om lag 70 prosent av befolkningen er under 25 år, slik at tilgjengelig arbeidsstyrke er svært lav. Kvinnene deltar i liten grad i lønnet arbeid.

Det ble i 2004 og 2005 avholdt demokratiske valg på president, nasjonalforsamling og provinsforsamlinger. 27 prosent av nasjonalforsamlingens medlemmer er kvinner. Dette er regulert i Konstitusjonen. Det er imidlertid få kvinner som klarer å bli valgt inn utenom de øremerkede plassene. Den afghanske statsmakten er på papiret sentralisert med sin forankring i et presidentstyre, men i praksis fragmentert. Maktkampen forsterkes av uavklarte ansvarsforhold mellom parlamentet, regjeringen og domstolene. Parlamentet mangler erfaring med lovbehandling og politikkutforming og derfor også en forståelse av sin rolle. Det faktum at grunnloven er vag på en rekke området åpner opp for ytterligere fragmentering.

Det andre afghanske president- og regionalvalget i Afghanistan etter Talibans fall i 2001 fant sted 20. august 2009. Valgresultatet vil foreligge ultimo september, etter håndtering av omfattende anklager om valgfusk. Den sittende presidenten Hamid Karzai leder under opptellingen, med tidligere utenriksminister Abdullah Abdullah som klar nummer to. Norge har sluttet seg til en EU-uttalelse som uttrykker bekymring over anklagene om valgfusk og støtte til klagekommisjonen, og avventer i skrivende stund utfallet av klagebehandlingen.

Lovverket basert på den nye grunnloven er under utvikling og statsinstitusjonene bygges opp. Reformen av offentlig administrasjon og sikkerhetssektor går sakte fremover. Det er mangel på felles visjoner og strategier og på et pålitelig byråkrati. Utnevnelse til høytstående stillinger i statsadministrasjonen baseres fortsatt i større grad på personlige forbindelser enn på faglige kvalifikasjoner. Opprettelsen av direktoratet for lokalt styresett er et tiltak for å reformere offentlig sektor på lokalt plan. Analfabetismen er av de høyeste i verden, med 71 prosent i snitt og 86 prosent for kvinnene. Andelen ungdommer som kan lese og skrive i Afghanistan er langt lavere enn i Afrika sør for Sahara. Det er enorme utfordringer innen utdanningssektoren selv om det er oppnådd en del fremskritt. Det er etablert mer enn 1000 nye utdanningsinstitusjoner siden 2001. Mer enn 6 millioner barn har fått skolegang, og det er en bevisst satsing på å legge til rette for at flere jenter tar utdan-

ning. Antallet lærere øker. Ti universiteter er etablert rundt om i landet, mens knapt ett fungerte under Talibanregimet.

Afghanistan har fortsatt svært høy mødredødelighet, og er nest dårligst i verden på FNs indikator for forskjellen mellom menns og kvinners utvikling. Når det gjelder barnedødelighet er denne fortsatt høy, selv om det anslås at om lag 80 000 færre barn dør nå enn under Taliban. Det dør relativt sett flere barn under fem år på landsbygda i Afghanistan (191 av 1000 levende fødte barn) enn i sør for Sahara i Afrika.

Den ustabile politiske situasjonen svekker en ansvarliggjøring av afghanske myndigheter på en rekke områder. Ikke minst gjelder dette innenfor rettssikkerhet og menneskerettigheter.

Korrupsjonen er økende og antikorrupsjonsarbeidet er svakt ledet, med manglende oppfølging av afghanske myndigheter. Økonomien domineres fortsatt av narkotika. På tross av noe reduksjon i 2008 produserer Afghanistan fortsatt mer enn verdens forbruk av opium.

Situasjonen preges av at et sterkt, men fragmentert internasjonalt samfunn møter et svakt og fragmentert Afghanistan. Dette byr på store utfordringer for utviklingssamarbeidet. Effektiv arbeidsdeling og koordinering av internasjonal innsats er avgjørende for å lykkes. FNs program i Afghanistan (UNAMA) har et godt mandat, og mye velvilje fra giversiden, men likevel presser ulike nasjonale agendaer seg frem. Langsiktige investeringer i institusjons- og kapasitetsbygging er kritisk. Det finnes ikke letevinte løsninger med raske og synlige resultater fra alternative aktører og kanaler dersom Norge skal bidra til afghansk eierskap. Det er likevel avgjørende at afghanske myndigheter klarer å sikre konkrete resultater i løpet av de neste årene. Samtidig som det jobbes langsiktig, må en del av bistandsmidlene være fleksible for å kunne møte både akutte behov innen humanitært arbeid og nødvendige justeringer i den langsiktige utviklingsinnsatsen. Norge vil fortsette sin sentrale rolle med å være pådrivere for antikorrupsjonsarbeidet i landet.

Den afghanske utviklingsplanen ble godkjent av presidenten den 21. april 2008 og fikk bred internasjonal støtte på den påfølgende Afghanistan-konferansen i Paris. Planen danner nå grunnlaget for det videre arbeidet for statsbygging og utvikling i landet. Norge lovet på konferansen minst 750 mill. kroner pr år til Afghanistan i femårsperioden 2008–2012. En strategi for helhetlig norsk sivil og militær innsats i Faryab provinsen i Afghanistan ble vedtatt i juni 2009. Det er slått fast at inntil 20 pst. av norske utviklingsmidler til Afghanistan skal gå til Faryabprovinsen. Det vil i 2010 være

fokus på operasjonaliseringen av planen, som vektlegger afghansk kompetansebygging innen sikkerhet, styresett og utvikling, samt skiller den sivile innsatsen klarere fra den militære. Innretningen av den norske støtten – som skissert i Utenriksministerens redegjørelse for Stortinget 5. februar 2008 – ligger fortsatt fast. Ambassaden i Kabul og utenriksdepartementet har påbegynt et arbeid med en ny Strategi for utviklingssamarbeidet med Afghanistan. Den nye strategien skal etter planen foreligge 1. oktober 2009 etter en inkluderende prosess. Det kan komme enkelte justeringer av innsatsen som følge av strategiarbeidet, men langsiktighet og forutsigbarhet er fortsatt viktige kriterier. Strategien tar også sikte på å gi mer helhetlig tilnærming til samlet norsk sivil innsats, også utover utviklingssamarbeidet. Paris-konferansen la grunnlaget for en helhetlig politikk for utviklingen i Afghanistan. I fortsettelsen av den norske innsatsen vil vi støtte opp under den afghanske utviklingsplanen gjennom nasjonale programmer og afghansk eierskap. Sammen med FN, Verdensbanken og likesinnede land vil Norge arbeide for at dette gjøres gjeldende for hele den internasjonale innsatsen. Det vil være viktig å synliggjøre og kontinuerlig arbeide for støtte til FNs og UNAMAs koordinerings- og pådriverrolle, ikke minst støtte opp under arbeidet med integrert tilnærming i provinsene, bl.a. ved å sikre ressurser og personelloppsett for at UNAMA kan fylle sin oppgave.

Pakistan

Pakistans sivile og demokratiske valgte myndigheter har vanskeligheter med å innfri velgernes forventninger. Storkoalisjonen som avløste militærregimet holdt ikke lenge, og Pakistans folkeparti PPP leder nå en koalisjonsregjering med deltakelse av en rekke mindre partier. Den politiske situasjonen må karakteriseres som skjør. Sikkerhetssituasjonen og den økonomiske krisen er altoverskyggende. Energikutt, arbeidsledighet, inflasjon på godt over 20 prosent med økende matvarepriser, har ført til stor misnøye landet over. Krisehjelp fra IMF har ikke endret situasjonen.

Pakistan rammes i økende grad av terroraksjoner, og tapstallene er høyere enn i Afghanistan. Stadige amerikanske droneangrep på pakistansk side av grensen har vært en stor belastning for den demokratiske valgte regjeringen. Økende motstand mot den ekstremistiske agendaen resulterte likevel i bred folkelig støtte til en stor militær offensiv våren 2009 mot Taliban og andre militante grupper i Swat og omliggende områder. Dette førte til kraftig økning i internt fordrevne og medfølgende humanitær krise. Norge bidro i første halvår 2009

med USD 22 mill til nødhjelp. Internasjonal støtte og tidlig retur av de som hadde måttet flykte ser i første omgang ut til å ha avverget den akutte nøden.

Faren for at opinionen kan snu seg dersom de militære aksjoner ikke resulterer i håp om mindre terror og mer vekst og utvikling, er tilstede. Dette, sammen med landets skjøre demokrati, alvorlige økonomiske situasjon og sikkerhetspolitiske betydning bl.a. i forhold til Afghanistan, har mobilisert internasjonal støtte bl.a. gjennom etablering av et Friends of Democratic Pakistan (FoDP).

Menneskerettighetssituasjonen i Pakistan er fortsatt preget av systematiske og alvorlige brudd og mangler. Sviktende rettsikkerhet, vilkårlig maktutøvelse, korrupsjon, vold, fattigdom, manglende innsats for å sikre sosiale og økonomiske rettigheter og diskriminering preger fortsatt samfunnet. Det er oppløftende at ytringsfriheten står sterkere i Pakistan enn i mange land i regionen. Det er også tegn til bedret politisk retorikk på menneskerettigheter, men manglende implementering er fortsatt slående. Det er behov for betydelige reformer innen de fleste samfunnssektorer, og det er bl.a. behov for å få bukt med radikaliserings av islam og andre utslag av frustrasjon, nød og maktkamp.

Mange års neglisjering av energisektoren har ført til en dyp energikrise. Hele landet lider under rasjonering, noe som for alvor truer næringsliv og investeringer. Myndighetene har kunngjort omfattende strømrasjonering frem til 2011. Energi gis høy prioritet i FoDP.

Det økonomiske samkvem mellom Norge og Pakistan er dominert av Telenor som har investert over USD 2 mrd i Pakistan. Telenor har nå mer enn 19 millioner kunder og markedsandel på 23 pst.

Norsk støtte til Pakistan fokuserer på godt styresett, herunder demokratisk utvikling, styrking av menneskerettighetene og likestilling, samt grunnutdanning og institusjonelt samarbeid. Utviklingssamarbeidet er i større grad en tidligere fokusert på nordvestprovinsen. Pakistan er også definert som et pilotland i regjeringens bilaterale satsing på tusenårsmaal 4 og 5 for å redusere barne- og mødre- og dødelighet, jf. kap.post 169.70 Vaksine og helse. Kultursamarbeidet med Pakistan står også sentralt, jf. kap.post 160.73 Kultur. I tillegg til regionbevilgningen trekkes det også på kvinnebevilgningen i arbeidet med kvinners rettigheter innen arbeids- og samfunnsliv.

Den ustabile politiske situasjon, med negativ utvikling med hensyn til sikkerhet, vil utgjøre en betydelig risiko for forsinket gjennomføring av prosjekter. Samtidig illustrerer FoDP at denne risikoen også er årsak til at det internasjonale samfunn øker

sitt engasjement. Det nære samarbeidet med andre givere og FN-systemet gjør norskstøttede prosjekter mindre sårbare i så måte. Så vel innen kultur som annet utviklingssamarbeid legger Norge vekt på å engasjere og ansvarliggjøre pakistanske myndigheter samtidig som vi støtter utvalgte endringsagenter innen det sivile samfunn.

Mål

Målet for Norges samarbeid med Afghanistan og Pakistan gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i det enkelte land skal bevilgningen brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett
- Utdanning
- Landsbyggdutvikling
- Kvinner, likestilling og menneskerettigheter
- Institusjonelt samarbeid
- Ren energi og olje for utvikling

Rapport

Det vises til omtale under Rapport 2008 for kap. 151, post 78 Regionbevilgning for Asia.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 574,5 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordeling av bevilgningen: Afghanistan 500,0 mill. kroner, Pakistan 68,5 mill. kroner og regionale tiltak 6,0 mill. kroner.

Post 78 Regionbevilgning for Asia, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Nepal

Den politiske situasjonen har den senere tiden vært skjør. Valget til grunnlovsgivende forsamling i april 2008 la grunnlaget for en ny politisk situasjon med Maoistpartiet som største parti. Maoistleder Pushpa Kamal Dahal («Prachanda»), ble i august 2008 statsminister. Han ledet en koalisjonsregjering bestående av Maoistpartiet, Kommunistpartiet UML, Madhes-partiet Forum og to andre mindre partier. I mai 2008 ble landet formelt erklært republikk og kongen gikk av uten motstand.

Statsminister Prachanda fratradte sin stilling 4. mai 2009 etter en periode preget av intern konflikt i regjeringen, og som direkte følge av en åpen konflikt med Presidenten angående hærsjefen. En koalisjonsregjering støttet av 22 partier og ledet av

Madav Kumar Nepal (Kommunistpartiet UML) tok over. Den politiske situasjonen preges fortsatt av mistillit mellom posisjon og opposisjon.

Fredsprosessen byr på utfordringer til tross for fremdrift. Den fastlåste politiske situasjonen fører til stagnasjon i arbeidet med utarbeidelse av ny grunnlov. Analytikere antar at situasjonen vil være fastlåst til maoistpartiet evt. kommer tilbake i regjering, men retorikken mellom partene tyder ikke på at det vil skje med det første.

Fortsatt gjenstår integreringen av maoistsoldatene i sikkerhetsstyrkene og etableringen av flere kommisjoner som skal følge opp og implementere fredsavtalen fra 2006. Maoistpartiet har heller ikke levert tilbake okkuperte eiendommer til tross for gjentatte løfter.

Menneskerettighets- og sikkerhetssituasjonen er ikke tilfredsstillende, og i enkelte deler av landet er denne forverret i løpet av det siste året. Det rapporteres om et økende antall væpnede grupper og økt omsetting av håndvåpen. Politisk motiverte drap, bortføringer, politisk motiverte streiker, blokkering av veier og gater og angrep på pressen er blitt en del av hverdagen. Myndighetene ser faren ved dette og forsøker uten særlig suksess å demme opp for utviklingen. Flere urfolksgrupper har også tatt til gatene for å få sine rettigheter og krav oppfylt. Politi og rettsvesen fungerer bare i begrenset grad.

Den økonomiske veksten har vært i underkant av 5 pst. i 2008. Den makroøkonomiske situasjonen er fortsatt stabil, selv om inflasjonen var på 14,1 pst. Regjeringen presenterte høsten 2008 et ambisiøst statsbudsjett som var hele 45 pst. større enn fjorårets. Mens staten økte sine inntekter betydelig, ble mange planlagte utviklingsprosjekter ikke iverksatt på grunn av manglende kapasitet og mangel på legitime lokale myndighetsorganer.

Norges hovedmål i Nepal er å bidra til en positiv utvikling i fredsprosessen og støtte arbeidet med grunnloven. Norge bruker et spekter av virkemidler som muliggjør rask, effektiv og forutsigbar støtte til fredsprosessen. Samtidig som støtten til sentrale politiske prosesser og tillitsbygging mellom partene opprettholdes, blir tiltak som bidrar til konkrete og varige forbedringer i folks hverdag videreutviklet. Norge vil således fortsette å legge til rette for sårt tiltrengte investeringer i vannkraftsektoren i Nepal.

Sri Lanka

Regjeringen sa opp våpenhvileavtalen med Tamiltigrerne i januar 2008. Det har ikke vært fredsforhandlinger mellom partene siden 2006. 2008 var preget av omfattende krigshandlinger nord i lan-

det. Flere tusen mennesker ble drept. Regjeringsstyrkene fikk i mai 2009 militær kontroll over det resterende området tamiltigrerne kontrollerte etter meget harde kamper. Nærmere 300.000 tamiler ble etter å ha flyktet ut av tamiltigerkontrollert område satt i store leire i regjeringskontrollert område under enkle forhold. Etter internasjonalt press ble det gitt bedre tilgang for hjelpeorganisasjoner til leirene, men overvåkingen av transporten fra krigssonen til leirene var mangelfull. Begrensede helsetilbud i leirene, mange tusen mennesker som har forsvunnet, og manglende bevegelsesfrihet, bekymrer fortsatt det internasjonale samfunn. Bare omkring 13 000, hovedsaklig eldre og utviklingshemmede, hadde per august 2009 sluppet ut.

Antall bortføringer og forsvinninger var høyt også i 2008, herunder også journalister og hjelpearbeidere. Få slike saker blir etterforsket eller oppklart, og straffefrihet er en hovedutfordring på menneskerettighetsområdet. Ytrings- og pressefriheten ble også forverret i 2008 – en tendens som har fortsatt i 2009.

Sri Lankas økonomiske vekst ble redusert fra 6,7 pst. i 2007 til 6,3 pst. i 2008. Befolkningen sliter med høye levekostnader, høy inflasjon og utbredt korrupsjon. Omkring 15 pst. av befolkningen lever under fattigdomsgrensen (utenom nord og øst, hvor det ikke eksisterer statistikk for dette). Det er grunn til å tro at fattigdommen særlig i nord har økt dramatisk. Fattigdommen er de siste årene knapt redusert på landsbasis, og i flere provinser har fattigdommen økt.

Norges hovedmål på Sri Lanka er å bidra til en varig og stabil fred i Sri Lanka hvor minoritetenes rettigheter blir ivaretatt. Utviklingssamarbeidet skal støtte opp under dette målet, og hovedinnsatsområdene er fredsbygging og økonomisk utvikling, inkludert energi. Kvinners rolle i politiske og økonomiske prosesser tillegges betydelig vekt.

Øst-Timor

Øst-Timor har store olje- og gassforekomster on- og offshore og landets Petroluemsfond passerte i juni 2009 USD 5 mrd. Øst-Timor er imidlertid fortsatt Asias fattigste nasjon, og står overfor store utviklingsutfordringer som høyt fattighedsnivå, rask befolkningsvekst, utbredt arbeidsledighet, lavt kompetanse- og utdanningsnivå, manglende kapasitet i offentlig sektor og et svakt justissystem.

Etter attentatforsøk mot President Ramos Horta og Statsminister Gusmao 11. februar 2008, har sikkerhetssituasjonen på Øst-Timor vært relativt stabil og kriminaliteten forholdsvis lav. Reform av sikkerhetssektoren er en av de sentrale utfor-

dringene for Øst-Timor i prosessen med å bygge opp et rettsamfunn. Den nye regjeringen har satt i gang reform av sikkerhetssektoren og offentlig sektor, skatterreform, etablering av en antikorrupsjonskommisjon, og reform for å bedre investeringsklima. Implementering av desentraliseringslovgivningen som skal gi myndighetene økt ansvar og makt på lokalnivå, er også igangsatt. Statsbudsjettet for 2009 er rundt USD 680 mill. med overføringer fra Petroleumsfondet på USD 589 mill. Regjeringen fikk flertall for å øke rammen med USD 181 mill. mer enn handlingsregelen for Petroleumsfondet tilsier. Regjeringen har vedtatt nasjonale prioriteringer for 2009 som gjenspeiler landets sentrale sosioøkonomiske utfordringer.

Gitt Øst-Timors begrensede kapasitet innen styresett og administrasjon, vil fortsatt faglig bistand være nødvendig for å videreutvikle godt styresett og en velfungerende administrasjon.

Norsk støtte til Øst-Timor er bidrag til myndighetenes arbeid for godt styresett, fattigdomsbekjempelse og økonomisk vekst. En ny 5-årig intensjonsavtale innen utviklingssamarbeidet ble undertegnet i 2008, likeledes en ny 5-årig avtale om samarbeid innen oljesektoren. Det forhandles i 2009 om en ny institusjonsavtale innen vannkraft.

Den norske innsatsen fokuserer på godt styresett, herunder støtte til kvinner, barn og unges rettigheter, parlamentet og justissektoren, samt naturressursforvaltning (olje og energi). Miljøhensyn inngår som en sentral komponent i olje og energiinnsatsen.

Andre land

Samarbeidet med *Bangladesh* er under omlegging, og landprogrammet er på det nærmeste avsluttet. Det blir erstattet av strategisk innrettet samarbeid innen prioriterte områder hvor Norge har særlig kompetanse. Gitt landets utsatte situasjon når det gjelder klimaendring vil klima/miljø være særlig prioritert, med vekt på tilpasning og forebygging av humanitære katastrofer. Videre vil næringsutvikling og styresett, herunder korrupsjonsbekjempelse og likestilling, stå sentralt. Tradisjonell bistand vil i mange tilfeller bli erstattet av faglig samarbeid mellom norske og bangladeshiske institusjoner.

Samarbeidet med *Vietnam* støtter opp om landets arbeid for fattigdomsbekjempelse og reformarbeid. Samarbeidet baseres i økende grad på en aktiv støtte via FN-systemet samt et faglig/institusjonelt samarbeid med norske partnere og konsentreres om støtte til godt styresett, miljø/klimatilpasning, kvinner og likestilling, olje/energi og fiskeri. Det gis også støtte til næringsutvikling og

utdanning. Vietnam er et av pilotlandene for gjennomføringen av FN-reformen «ett FN», med Norge som aktiv støttespiller også på landnivå.

Den norske støtten til *Indonesia* tar sikte på å støtte opp under bedre miljø og naturressursforvaltning, samt den pågående demokratiseringsprosessen. Dette gjøres gjennom støtte til tiltak innen klima, energi og skog, samt godt styresett, kvinner og likestilling.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Asia gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i det enkelte land Norge samarbeider med skal bevilgningen brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett.
- Klima, miljø og bærekraftig utvikling.
- Likestilling, og kvinner og barns rettigheter.
- Utdanning
- Ren energi og olje for utvikling

Det vil også bli gitt støtte til regionale tiltak.

Rapport 2008

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2008 benyttet til å støtte opp under godt styresett inklusiv budsjettstøtte, miljø- og klimatiltak, kvinner, likestilling og barns rettigheter, olje for utvikling og andre energitiltak, utdanning og helse inklusiv tusenårsmål og 4 og 5, samt økonomisk utvikling. Det ble også gitt støtte til regionale tiltak.

For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til vedlegg 3 og til Norsk bistand i tall på Norad.no.

Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte

På *Øst-Timor* støttet Norge FN's programmer innen oppbygging av justissektoren, styrking av parlamentet og et nasjonalt program for å fremme barn og unges rettigheter. Gjennom Verdensbanken ga Norge også gitt budsjettstøtte, samt penger til å styrke finansforvaltningen. Budsjettstøtten har vært viktig for gjennomføringen av landets nasjonale utviklingsstrategi, men ble besluttet tilbakebetalt i 2008 grunnet lav forbrukskapasitet fra myndighetenes side. Gjennomføring av finansforvaltningsprogrammet er forsinket delvis grunnet lav implementeringsevne i Verdensbanken og svak mottakerkapasitet.

I *Indonesia* støttet Norge flere programmer innen godt styresett med særskilt fokus på styr-

king av det sivile samfunn, korrupsjonsbekjempelse, åpenhet i offentlig sektor, demokratisk deltakelse og valgforberedelser. Støtten har vært gitt til nasjonale organisasjoner og indonesiske og norske universiteter, og har resultert i en rekke seminarer, publisert materiale, omfattende data, politisk analyse og forskning.

Gjennom Ett FN-reformen i *Vietnam*, som Norge gir ikke-øremerket støtte til, ser man nå klare tegn på at FN innen styresett fokuserer sitt arbeid på policydialog med vietnamesiske myndigheter. Dette ser vi både ift. forvaltningsreform og justissektorreform. Bl.a. kan nevnes at FN har tatt initiativ til en dialog ift. forvaltningsreform som nå i større grad involverer de provinsielle myndigheter, ref. Vietnams desentraliseringsstrategi. Det er også med støtte fra Ett FN utarbeidet flere strategipapirer det siste året på relevante styresett-temaer, bl.a. ift. statsadministrasjon-reform. Bilaterale menneskerettighetsprosjekter ble rettet mot institusjonssamarbeid og nærmere tilknyttet den norsk-vietnamesiske menneskerettighetsdialogen.

Norsk støtte til *nepalske* myndigheters desentraliseringsprogram gjennom UNDP er nå i ferd med å overtas av myndighetene selv, og Norge, med andre givere, har bidratt til grundige forstudier til utviklingen av dette omforente nasjonale distriktsutviklingsprogrammet. Norge har tatt initiativ og ledelse i å samordne givernes innspill med de eksisterende kontrollsystemene for Nepal. Blant annet har den norske Riksrevisjonen satt igang et institusjonssamarbeid for å styrke de nasjonale finansforvaltningssystemene. Norge har bidratt til å kartlegge menneskerettighetssituasjonen i Nepal og støttet menneskerettighetsforsvarere og pressefrihet. Norge jobber aktivt med å inkludere ekskluderte befolkningsgrupper og hvordan disse kan inkluderes i det «nye Nepal». Dette gjøres blant annet gjennom å formidle forskningsresultater. Nepal har også vært et av tre pilotland for systematisering og styrking av Regjeringens arbeid for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner.

I *Pakistan* har Norge i flere år støttet myndighetenes desentraliseringsprosess gjennom et flergiverfond administrert av UNDP. Hensikten er å stimulere til kapasitetsbygging av lokal deltakelse i samfunnsutviklingen. 10 000 nye komiteer for lokal utvikling ble etablert i 2008, og det er nå over 50 000 slike komiteer over hele Pakistan. I forbindelse med valget til nasjonal- og provinsforsamlingene i Pakistan som fant sted i februar, støttet Norge to flergiverfond. Givernes koordinerte støtte til gjennomføringen av valget åpnet også muligheten for tettere monitorering av den nasjonale

valgkommisjonens arbeid i forhold til demokratiske reformer i kjølvannet av valget.

Norge har støttet oppstart av et pakistansk forskningsnettverk for godt styresett, med Norsk institutt for by- og regionforskning som norsk partner og kvalitetssikrer. Nettverket har bred deltakelse fra myndighetsinstitusjoner, universiteter og forskningsinstitutter.

I *Afghanistan* har offentlig forvaltning lav kapasitet både på sentralt og lokalt plan. Flergiverfondet for gjenoppbygging av Afghanistan (ARTF) er en viktig kanal for norsk støtte, både til å dekke driftskostnader i nasjonalbudsjettet og til utviklingsprogrammer. 42 pst. av langsiktig norsk støtte ble kanalisert til statsbudsjettet gjennom ARTF. De øvrige kanalene for norsk støtte var FN og NGOer. Sistnevnte utgjorde ca 35 pst. av regionbevilgningen.

Norge har i flere år støttet ulike kapasitetsbyggingprogrammer. Et av disse har vært programmet for utvikling av lederskap i forvaltningen i regi av UNDP. Arbeidet foregår i nært samarbeid med kommisjonen for offentlig ansatte. Norge var i forkant med støtte til reform og kapasitetsbygging av lokalt styresett. Gjennom UNDP-støtten har Norge bistått det nye lokale direktoratet for lokalt styresett i å utvikle en strategi for lokalt styresett som ble lagt frem av regjeringen i desember 2008. Man har også sett på muligheter for økt inntektsinntjening i en rekke provinser, bl.a. Faryab.

Norge har gått i bresjen for internasjonale givere for å få arbeidet mot korrupsjon høyere opp på agendaen i Afghanistan. Norge har vært den største giveren til det nasjonale anti-korrupsjonsprogrammet i regi av UNDP. Programmets mandat er forebygging av korrupsjon. Tiltakene har bidratt til Afghanistans ratifisering av FNs korrupsjonskonvensjon, en rekke studier og tiltak i Finans- og Justisministeriet, samt til etableringen av det nasjonale byrået for korrupsjonsbekjempelse. Norge arbeider også aktivt med anti-narkotikaarbeid, bl.a. via FNs kontor for narkotika og kriminalitet. Norge støtter også ARTF sitt justisprogram, samt annen innsats for å bidra til styrket politi og justissektor.

I *Sri Lanka* ble det i 2008 gitt støtte til organisasjoner som fremmer økt forståelse blant etniske grupper for fredelig sameksistens i lokalsamfunn, og organisasjoner som arbeider for fred og forskning gjennom informasjon, bevisstgjøring og mobilisering. I samarbeid med Sverige støtter Norge journalistutdanning via Sri Lankas presseinstitutt, og i 2008 ble det utdannet 97 journalister, hvorav over 80 pst. har fått journalistjobber. Etableringen av journalistutdanning, som tidligere ikke eksis-

terte i Sri Lanka, har bidratt til å heve kvaliteten på srilankisk media.

I *Bangladesh* støttet Norge Transparency Internationals arbeid for korrupsjonsbekjempelse som bl.a. går ut på å opprette lokale komiteer for å avsløre korrupsjon i offentlig sektor.

Støtte er også gitt til et lokalt initiativ som gir støtte til fri rettshjelp for fattige.

Norge støttet også arbeidet til organisasjonen Asia Foundation for overvåking av parlamentsvalget i desember 2008.

Samarbeidet med Bangladesh har i en årrekke hatt en tydelig kvinne- og likestillingsprofil. Over kapittel 168 har Norge støttet et prosjekt for fremme av kvinners juridiske rettigheter gjennom organisasjonen Ain O Salish Kendra.

Miljø- og klimatiltak

Miljøsam arbeidet med *Indonesia* ble ytterligere styrket i 2008 og støtten til det nasjonale programmet for styresettreform og senteret for skogforskning (CIFOR) og Instituttet for miljø og naturressursøkonomi (ELSDA) ble videreført. Styresettprogrammet har bidratt til at nasjonale og lokale myndigheter har samarbeidet med lokalbaserte organisasjoner for en bedre skogsforvaltning på lokalt nivå i 5 regioner av landet. Programmet støtter også opp om utformingen av Indonesias strategi for reduserte utslipp av avskogning og skogforringelse, som bruker betegnelsen REDD (Reduced Emission from Deforestation and Degradation in developing countries). Programmet har i samarbeid med andre gjennomført REDD-høringer i en rekke distrikter. Anbefalinger fra høringene er overrakt regjeringen, lokale myndigheter og strategiske partnere. Støtten til CIFOR og ELSDA skal bidra til å bekjempe ulovlig hogst. En gjennomgang viser at CIFOR har hatt meget gode resultater og har utarbeidet gode veiledere til bruk for etterforskere. Det er også innledet et samarbeid med den nasjonale antikorrupsjonsenheten. ELSDA har ikke kunne oppvise like gode resultat på grunn av manglende eierskap hos deres samarbeidspartnere og evne til å finne lokale partnere.

70 000 husholdninger som var rammet av flom i Vietnam i 2008 fikk gjennom norsk støtte til Internasjonale Røde Kors 1 måneders risbeholdning. Videre overgangsstøtte til vann og sanitær inngår i det 10 måneders lange oppfølgingsprogrammet for gjenoppretting av normale tilstander for familiene som er rammet.

Gjennom den norske støtten til landsbyelektrifisering i *Nepal* er tilgangen til alternativ, fornybar energi bedret i utkantstrøk samtidig som prisen er redusert. Programmet har bidratt til redusert bruk

av brennstoff og bedre inn klima. Støtte til et fiskeprosjekt i regi av NTNU har bidratt til å ivareta miljøhensyn i forbindelse med vannkraftutbygging og – drift. Det regionale senteret ICIMOD har bidratt med informasjon og kunnskap om bærekraftig bruk av naturressurser, samt tilpasning til klima- og miljøendringer i Himalayaregionen. ICIMOD fortsetter samarbeidet med Senter for klimaforskning (CICERO) og GRID-Arendal om et forskningsprosjekt om klimaendring og dens innvirkning på snøsmeltingen og vannressurssene i Himalayaregionen.

Miljø- og klimasamarbeidet med *Kina* ble styrket i 2008 med inngåelse av rammeavtale om klima samt fornying av MoUen om norsk-kinesisk miljø-samarbeid. Norge støtter China Council, og har spesielt bidratt til at klima blir et gjennomgripende tema i fase IV, og til opprettelsen av arbeidsgruppen på lav-karbon energi. Sammen med kinesiske myndigheter gir Norge støtte til et klimaprojekt gjennom UNDP. Prosjektet styrker klimaarbeidet i Kina ved at det etableres klimahandlingsplaner på provinsnivå.

Støtte til den første gjenoppbyggingsfasen etter jordskjelvet i Sichuan i mai 2008 er gitt til miljøsektoren for opprydning av farlig avfall, og utredning av skade på dammer.

I *Sri Lanka* har Norge støttet et nasjonalt senter for mer miljøvennlig produksjon. Mer enn tusen bedriftsdeltakere har fått opplæring i miljøvennlig produksjon, og omfattende revisjon av produksjonsmetoder ble gjennomført i 35 av bedriftene. Gjennom en omfattende informasjonskampanje rettet mot myndigheter, studenter, banksektoren og bedrifter har en rekke bedrifter lagt om sin produksjon. Senteret har også vært instrumentell i utformingen av Sri Lankas nye retningslinjer for miljøvennlig produksjon.

Kvinner/likestilling og barns rettigheter

På *Øst-Timor* støttet Norge en internasjonal konferanse om ungdom, identitet og nasjonsbygging, hvis anbefalinger senere ble inkludert i de nasjonale prioriteringene og budsjettet for 2009. Kvinner og likestillingsaspektet er også en integrert del av innsatsen innen støtten til justis – og parlamentssamarbeidet. Kvinner er i tillegg prioritert i utdanningsprogrammet for timoresiske studenter under energisamarbeidet. Videre har Norge støttet gjennomføringen av den tredje nasjonale kvinnekongressen med konferanser i 13 distrikter. Det ble også innledet samarbeid med organisasjonen Fokupers og deres arbeid med å få tidligere voldsutsatte kvinner ut i økonomisk aktivitet.

I *Indonesia* har kvinner og likestilling inngått som en integrert del i støtten til gjenoppbyggingen av Aceh og gjennom miljør Samarbeidet med Partnership for Governance reform. Norge har støttet Asia Foundation og deres arbeid tilknyttet kvinnelig deltakelse i politisk virksomhet. Den norske støtten til den statlige kommisjonen for bekjempelse av vold mot kvinner, Komnas Perempuan, har ført til et samarbeid mellom en rekke statlige institusjoner for å se på innholdet i nasjonale lover og lokale forskrifter i forhold til kvinners rettigheter. Norge støttet i tillegg Alliansa Nasional i deres arbeid med å fremme pluralisme i Indonesia, med særlig vekt på kvinners situasjon.

Samarbeidet om likestillingsspørsmål i *Vietnam* er under oppbygging, både gjennom støtten til FN og bilateralt. Dette inkluderer bl.a. støtte til ulike program for bekjempelse av menneskehandel og vold i hjemmet, samt lederopplæring av kvinnelige ledere på lokalt nivå. Man har også som ledd i arbeidet med FN-reform og likestilling foretatt en «Gender and Climate Change»-studie, som innspill til myndighetenes nasjonale strategi vedr. klimaendringer. Norge inngikk i 2007 en treårig avtale med Kirkens Nødhjelp om støtte til bekjempelse av familievold og menneskehandel hvor kvinner er særlig utsatt. Et resultat av dette samarbeidet er etablering av forsonings- og samtalegrupper samt opprettelse av krise/beskyttelsessentre. Minst 300 medlemmer av det nasjonale kvinnerådet og bondeorganisasjonen har fått relevant opplæring for å drive bevisstgjøringsarbeid om likestilling og vold i hjemmet, og det er etablert såkalte «*rapid intervention teams*» i 7 av 18 pilot-kommuner. Ift. menneskehandel har rundt 2400 potensielle migranter fått relevant informasjon om sikker migrasjon. For å nå frem til potensielle migrantfamilier har 24 skoler fått opplæringsmateriale om migrasjon. Videre har man gjennom prosjektet gitt støtte til 10 ofre for menneskehandel ifm. deres reintegrering i samfunnet.

I *Bangladesh* har Norge støttet utvalgte frivillige organisasjoner som på ulike måter arbeider for fremme og beskyttelse av kvinners rettigheter. En fellesnevner for organisasjonene Bangladesh Mahila Parishad, Naripokkho og Karmajibi Nari er rettighetsbasert opplysnings- og støttevirksomhet gjennom bl.a. juridisk veiledning. Organisasjonene deltok aktivt i programmet for politireform, lagde utkast til mot lov mot vold i hjemmet og bisto med innspill til en strategi mot seksuell trakasering i høyere utdanning.

I *Nepal* videreførte Norge arbeidet for kvinner og likestilling, både på et politisk nivå og gjennom støtte til konkrete tiltak.

Gjennom støtten til UNICEFs og UNDPs desentraliseringsprogrammer har Norge bidratt til at kvinner og minoriteter og det lavere sosiale sjikt har fått innsikt i en rekke samfunnsmessige problemstillinger, utviklet analytiske evner, fått større selvtilitt og nå har mot til å ta ordet i offentlige forsamlinger. Kunnskapen om menneskerettigheter generelt og kvinner og barns rettigheter spesielt, er økt i de områdene UNICEF er aktive. Kvinner får opplæring i konfliktløsning, forsoningsarbeid, juridiske og sosiale saker som gjør de i stand til å håndtere og løse saker hvor barn og kvinner er ofre.

Av de ulike givergruppene som ble opprettet i forbindelse med støtte til fredsprosessen, er det gruppen som jobber for implementering av FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 som har vært mest aktiv og konsistent. Ambassaden i Nepal leder dette arbeidet sammen med UNFPA og gruppen fremmer koordinering og felles tilnærning til problemstillingen.

Norge har støttet en allianse som styrker kvinneorganisasjoner, WAPPDCA. Støtten har bidratt til at tre av ti kvinner i styret ble valgt inn i den lovgivende forsamlingen i april 2008. Etablerte, relativt sterke organisasjoner har startet samarbeid med mindre og yngre organisasjoner som de ellers ikke ville ha samarbeidet med. Nettverket har således gitt en mulighet for svakere og mindre organisasjoner som representerer ekskluderte grupper i samfunnet til å øke deres reelle mulighet til å utøve innflytelse på utvikling av deres lokalsamfunn.

Blue Diamond Society har med norsk støtte kjøpt et hus hvor de driver sine aktiviteter for å fremme rettigheter for homofile, transseksuelle og personer av tredje kjønn. Tilgang til dette samlingsstedet har bidratt til økt livskvalitet for medlemmene som opplever relativt mye stigmatisering og hindringer i å kunne få utdanning eller inntektsgivende arbeid. Her tilbyr organisasjonen behandling for 100 hiv-smittede og aids-pasienter som ikke får tilbud andre steder på grunn av sin seksuelle identitet. Det gis også opplæring med sikte på å gi jobbmuligheter for personer fra seksuelle minoritetsgrupper.

Social Inclusion Research Fund har produsert forskningsresultater om kvinners situasjon som blir aktivt formidlet til en rekke brukere, inkludert politiske partier, grunnlovsgivende forsamling og andre. I perioden 2006-2008 har 33 studier handlet om kvinner og 15 av disse fokuserer på vold mot kvinner.

I *Pakistan* støtter Norge et flergiverprogram gjennom UNDP for styrking av kvinners stilling. Over 2300 kvinnelige ledere og offentlig ansatte fikk i 2008 opplæring i å planlegge og gjennomføre fattigdomsrettede og kjønnsensitive tiltak på provins- og

distriktsnivå. Programmet har også bidratt til å generere sysselsetting gjennom innovative partnerskap med privat sektor. I 2008 har landsbykvinner fått yrkesopplæring i moderne husdyrhold og tekstilarbeid, noe som har sikret 3300 kvinner fast inntekt. I det pakistanske sivile samfunn har Norge en rekke viktige partnere som arbeider innen styresett, menneskerettigheter, likestilling og kultur. En sentral aktør er den nasjonale menneskerettighetskommisjonen. I 2008 opprettet kommisjonen en enhet for klager på menneskerettighetsbrudd som sikrer en kanal for folkets stemme. Over 200 saker ble meldt inn og kommisjonen har etablert et system for å forfølge sakene overfor relevante instanser. Organisasjonen SAHIL bekjemper seksuelle overgrep mot barn. I 2008 lanserte SAHIL en forskningsrapport om trender i seksuelt misbruk. Rapporten fikk stor oppmerksomhet i media.

I *Afghanistan* fortsatte støtten til utarbeidelsen og gjennomføringen av den nasjonale handlingsplanen for kvinner gjennom UNIFEM og den nasjonale planen for kvinner i Afghanistan for 2008-2018 er nå publisert. Flere tiltak i regi av UNIFEM har vært igangsatt, deriblant publiseringen av en statistisk analyse av kvinner og menns situasjon i Afghanistan. Det er arbeidet videre med å gjøre kvinner og likestilling synlig som et tverrgående tema i den afghanske utviklingsplanen. I tillegg støttes UNIFEMs "Gender and Justice program", med etablering av et fond for eliminering av vold mot kvinner som i 2008 støttet nær 30 afghanske organisasjoner. I 2008 startet også arbeidet med en særskilt lov mot vold mot kvinner. Det ble også nedlagt arbeid for å hindre implementering av den omstridte shia-loven.

Støtte er også gitt til enkelttiltak for å bedre kvinner/jenters situasjon i Afghanistan. Et tiltak var støtte for å bygge murer rundt 25 av jenteskolene i Faryab. Med slike sikkerhetsvegger øker sannsynligheten for at jentene får lov til å gå på skole. Norge har videre støttet et prosjekt som hjelper enker i Kabul, i tillegg til programmer for å bedre kvinners levevilkår gjennom rammeavtalene med NGOer, vesentlig knyttet til helse, konfliktløsning og økonomisk virksomhet.

I *Sri Lanka* har Norge gjennom et kvinnettverk med over 7 000 singalesiske, tamilske og muslimske medlemmer gitt små lån til 1 049 kvinner for å starte eget inntektsgivende arbeid. Tilbakebetalingsraten er på 95 pst. Gjennom norsk støtte mottok nærmere 5 000 fattige kvinner på landsbygda yrkesutdanning. 80 pst. av kvinnene sikret seg etter dette et nytt og tilfredsstillende inntektsgrunnlag.

Målområdet finansieres også over kap. 168 Kvinner og likestilling.

Olje for utvikling, andre energitiltak

Øst-Timor er den største mottakeren av støtte innen Norges «Olje for utvikling» innsats. Norge finansierte i 2008 en rekke rådgivere relatert til oljesektoren, bl.a. innen oljebeskatning, investering, kapitalforvaltning, geologi og forhandlingsrett og parlamentet. Det ble også gitt støtte til utdanningsprogram for timoresiske studenter i Indonesia og Australia. Norge støttet også tiltak innen vannkraft og strømforsyning; bla gjennom samarbeid til Norges vassdrags- og energidirektorat med miljøsekretariatet i utarbeidelsen av forstudier, opplæring av stab og ferdigstillelse av Gariuai Småvannkraftverk. Montering av gatelys i Dili og gjeninnstallering av strømmålere ødelagt under 2006-krisen ble avsluttet i 2008.

I *Vietnam* har de norske prosjektene bidratt til tilgang til oppgradert programvare for kartlegging av olje/gass ressurser. Dette, sammen med nye forvaltningsredskaper, har forbedret Vietnams evne til å lage analyser i forhold til forskjellige scenario og dermed gitt landet en bedre base for planlegging av utvinning og bruk av ressursene. Ovennevnte bidro til den nødvendig kapasitetsbygging som førte til revidert regelverk bl.a. innenfor helse, miljø og sikkerhet. Flere utvekslingsbesøk og workshops ble foretatt i 2008. Norsk ekspertise ble brukt som forelesere på åpenhet og god økonomisk forvaltning med fokus på *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI), som spesielt tema på et energiseminar holdt for nasjonalforsamlingen.

Norsk innsats i *Nepal* har bidratt til at mer enn 50 000 husstander har fått tilgang til strøm. Mynighetene i landet bidrar med tiltak for å øke elektrifiseringen på landsbygda, men samtidig opplever Nepal en akutt kraftkrise som begrenser mulighetene for økt strømforbruk. Det er politisk fokus på kraftutbygging, og arbeids- og utredningsgrupper er nedsatt for å konkretisere utbyggingsplaner. Norge har bidratt til tre utredningsstudier for tre småkraftverk i Øst-Nepal. Tre nye utbyggingslisenser er tildelt private selskaper, derav en lisens til SN Power. Dette fører til sammen til økt fokus og kjennskap til norsk energikompetanse blant nepalske partnere. Samtidig viser norsk privat sektor og norske institusjoner økt interesse for samarbeid i Nepal.

I løpet av 2008 ble det vedtatt en ny petroleumslov i *Afghanistan*, som følge av blant annet «Olje for utvikling» (OfU) samarbeidet med Norge. Loven legger grunnlaget for ny aktivitet innen sektoren. Via OfU ble det gitt støtte til dette arbeidet, inkludert arbeidet med å revidere forskriftene for loven, med sikte på å lyse ut to gassfelt og ett oljefelt i Shebergan i 2009. Det er opprettet en programko-

mite bestående av afghanske myndigheter/ Ministry of Mines, OfU/Norad og ambassaden som følger arbeidet. Våren 2009 ble det gjennomført et «roadshow» for å markedsføre Afghanistans energiressurser og for å stimulere mulige interesserte olje/gasselskap til å investere. Frist for å komme med anbud er høsten 2009.

I *Bangladesh* støttet Norge Asiabankens prosjekt for gassovertføring med formål å styrke myndighetenes kapasitet innen energiforvaltning, undersøkelse og utvinning av olje- og gassressurser.

Utdanning og helse, herunder tusenårs mål 4 og 5

I *Vietnam* har Norge gitt støtte til utarbeidelsen av undervisningsmateriale på 3 etniske minoritetsspråk og 90 lærere har fått opplæring i tospråklig undervisning og anvendt forskning på området. Nær 400 fem-åringer har fått morsmålsundervisning hittil, som en del av forskningsprosjektet i regi av Unicef. I samfinansiering med Verdensbanken og flere andre givere har Norge bidratt til at skoletilbudet for vanskeligstilte barn i Vietnam har oppnådd mer enn opprinnelig målsetning ift. antall barn i skolen. Over 97 pst. av barna fullfører og andelen barn som må repetere et skoleår er under 1 pst. Mindre enn 2 pst. av barna faller fra underveis. Over en million av de vanskeligstilte barna som har fått skolegang gjennom dette programmet, har også mottatt tilfredsstillende undervisningsmateriale. Støtten til utdanning vil fases ut i takt med avslutning av løpende avtaler.

Norge har bidratt til å heve kvaliteten på grunntutdanning i *Nepal*, og har hatt et spesielt fokus på inkludering av marginaliserte grupper generelt, og jenter spesielt. Gode resultater er oppnådd på dette området. Et samarbeid mellom Kunnskapsdepartementet og det nepalske utdanningsministeriet har styrket kapasiteten, særlig i den sentrale administrasjonen. Norges støtte har styrket frivillige organisasjoner og FN's arbeid for marginaliserte barn og barn som ble rammet under konflikten i Nepal; Redd Barna og Unicefs program «Decentralized Action for Women and Children –DACAW» leverer positive resultater i tråd med avtalene. De utfyller staten på skole og landsbynivå, særlig der myndighetene er for svake, samt bidrar til å utvikle mer barnevennlig læringsmiljø.

I *India* er det etablert et partnerskap mellom Norge og India (NIPI) for å støtte opp under implementeringen av Indias program for helseutvikling på landsbygda. Målet er å redusere barnedødeligheten i fem delstater med en samlet befolkning på 500 millioner. Programmet fokuserer på tre hovedsatsninger: Kvalitetsmessige helsetjenester for barn, administrative støttedokumenter for barne-

helse og innovasjon/ dokumentasjon/ forskning. På landsbynivå har nesten 33 000 helsearbeidere fått opplæring i arbeid med barnehelse på landsbynivå og i hjemmet. Dette har ført til at 60 pst. av de nyfødte i de nevnte distriktene har fått hjemmebesøk av opplærte helsearbeidere. På distriktskyhusnivå har NIPI støttet opprettelsen av avdelinger for syke spedbarn i 15 sykehus, med ytterligere 76 under planlegging. Dette er meget viktig for å møte det økte presset på sykehusene etter at myndighetene innførte kontantstøtte til kvinner som føder på institusjon. I tillegg har man gjennom NIPI gitt støtte til frivillige som hjelper nyfødte og mødre de to første dagene på sykehus.

I *Pakistan* ble det i løpet av 2008 arbeidet videre med å klargjøre rammebetingelser for samarbeidet mellom myndigheter og givere for et sektorprogram for den nordvestlige grenseprovinnsen med planlagt oppstart juli 2009. Pågående støtte til det norskfinansierte prosjektet for grunntutdanning (BEIP) vil videreføres innenfor denne rammen. BEIP har i 2008 gitt etterutdanning til ca. 22500 lærere og nesten 4000 skoleledere i grunnskolen. Det er bygget 101 lokale pedagogiske sentra og gitt opplæring til 2800 veiledere for pedagogisk hjelpetjeneste. Mer enn 2900 lærer-foreldre-foreninger er reaktivert og har fått opplæring. Støtten til introduksjon av sekulære fag i 115 religiøse skoler var meget vellykket, med stor pågang fra andre skoler som ønsker samme støtte. Denne støtten søkes videreført innenfor rammen av det planlagte sektorprogrammet.

Pakistan er pilotland for norsk støtte til oppnåelse av tusenårs målene 4 og 5. Norge inngikk i 2008 en intensjonsavtale om støtte til mor-barn helse i Sindh-provinsen beløpende til 250 mill. kroner over 5 år. Støtten kanaliseres gjennom Ett-FN i Pakistan, med oppstart i 2009.

Støtten til utdanning til *Afghanistan* utgjorde om lag 20 pst. av regionbevilgningen og var på om lag samme nivå som i 2007. Hovedtyngden gikk til grunnskolenivået. Norge har gitt en myk øremerking av midler til Faryab gjennom flegiverfondet ARTF og utdanningsprogrammet EQUIP for å bidra til myndighetenes innsats for full skoledekning i regionen. 82 skoler skal bygges, men fremdriften har vært noe forsinket. I løpet av 2008 ble det arbeidet med en ny fase for utdanningsprogrammet EQUIP. Utdanningsprogrammet EQUIP har økt i omfang og har nå blitt et nasjonalt program som dekker alle provinser. Programmet har bidratt til etableringen av 500 skolestyrer, tilskudd til 2000 skoler for å øke kvaliteten, og til finansiering av 800 skoler over hele landet, og 300 er ferdigstilte.

I 2008 ble det inngått en treårig avtale for støtte til et nasjonalt institutt for økonomisk/administra-

tiv utdanning i Kabul (NIMA) gjennom flergiverfondet. Det er tatt opp 2500 studenter fra hele landet hvorav 25 prosent kvinner. Etableringen av skolen har imidlertid vært noe forsinket. Støtte til utdanning og voksenopplæring for kvinner på landsbygda gjennom de langsiktige NGO-avtaler. Gjennom støtten til UNESCOs institutt for utdanningsplanlegging har det vært arbeidet med revidering av den nasjonale utdanningsplanen.

Økonomisk utvikling

På Øst-Timor ga Norge støtte til ILO i deres arbeid med å assistere myndighetene i veibygging og selselsettingstiltak for arbeidsløs ungdom.

Gjennom de norsk-støttede prosjektene til Vietnam på fiskerisektoren, har landet oppnådd en mer motstandsdyktig fiskesort for akvakultur. Praktisk forskning har ført til bedre sykdomskontroll og akvakulturprogrammet utvides nå fra ferskvannstil saltvannssorter. Innenfor det norske samarbeidet tok rundt 38 vietnamesere sin mastergrad i fiskeri i 2008.

Norge bidro til Sri Lankas nasjonale mål for økonomisk utvikling blant annet gjennom støtte til utbygging av infrastruktur. I nord fikk 53 landsbyer strømforsyning, og 4 134 hus fikk gjennom dette tilknytning. Rehabilitering av overføringslinjen mellom Vavuniya og Kilinochchi, som skal sikre strømtilførselen til landsbyene, forble imidlertid utsatt p.g.a. sikkerhetssituasjonen. Norge har også støttet et program for yrkesopplæring hvor over 13 000 unge arbeidsløse på landsbygda mottok opplæring; 82 pst. av disse er allerede i jobb.

Norge støttet næringsutvikling i fattige regioner av Sri Lanka gjennom styrking av bankvesenet og bedret kredittilgang for små og mellomstore bedrifter. Støtte til 28 distriktshandelskamre bidro bl.a. til utvikling av egne foretningsplaner. Handelskamrene bidro også gjennom intens lobbyvirksomhet til at privat sektorvirksomhet ble opprettholdt i nord, som igjen førte til at matvareprisene i nord ble holdt på et normalt nivå over lengre tid. Næringslivssamarbeidet mellom Norge og Sri Lanka er tilrettelagt gjennom "*Match Making Programmet*", som i 2008 bidro til 12 nye avtaler, selselsetting og økt srilankisk eksport til Norge. Sri Lanka leverte innen fristen 13. mai 2009 inn sin søknad til FN's konvensjon for lover til sjøs (UNCLOS), for å søke om utvidede rettigheter til havområdene – et arbeid Norge har bidratt mye til.

Regionale tiltak

Norge videreførte støtten til en rekke regionale tiltak i regi av ILO, regionale organisasjoner og FN rettet mot tvangsarbeid og menneskehandel i Indonesia, Malaysia og Mekongområdet.

Norge støttet også tiltak for å styrke regional og nasjonal kapasitet innen miljøforvaltning og implementering av internasjonale miljøkonvensjoner, bl.a. gjennom det asiatiske instituttet for teknologi og det regionale senteret for skogopplæring. Det ble også gitt støtte til et regionalt program i regi av Bioforsk for kartlegging av områder som er eksponert for pest- og myggsprøyting. Det ble videre gitt støtte til kapasitetsbygging innen petroleumsforvaltning i ni land i Sørøst og Øst-Asia gjennom den regionale geologi- og petroleumsorganisasjonen CCOP.

Norge var en sentral bidragsyter til etableringen av den sør-asiatiske sammenslutningen for frie media (SAFMA) som gir en årlig oversikt over sentrale politiske og aktuelle temaer i regionen gjennom "*South Asian Journal*". I 2008 var temaet humanitær utvikling i Sør-Asia med fokus på matvaresikkerhet, vannsikkerhet og klimaendring, i tillegg til kvinners rettsikkerhet og regionale handelsutfordringer. "*South Asia Media Monitor*" fokuserte i 2008 på hvilken rolle media kan spille i regionale konflikter. En rekke konferanser og opplæringstiltak ble gjennomført i regionen med fokus på pressefrihet, fred og fattigdomsbekjemping. SAFMA har brakt sammen journalister, men også parlamentarikere og politikere, og har derfor vært sentral i arbeidet med å etablere forståelse og tillit blant disse gruppene på subkontinentet. SAFMA etablerte seg også i Afghanistan i 2008. SAFMA har videre mobilisert kvinnelige journalister i et eget nettverk. Lanseringen skjedde i forbindelse med konferansen "*South Asian Women in Media*" i oktober 2008.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 418,6 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordeling av bevilgningen: Nepal 186,0 mill. kroner, Sri Lanka 50,0 mill. kroner og Øst-Timor 44,0 mill. kroner. Til andre land og til regionale tiltak foreslås avsatt 138,6 mill. kroner.

Kap. 152 Bistand til Midtøsten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
78	Regionbevilgning for Midtøsten, <i>kan overføres</i>	245 127	500 000	500 000
	Sum kap. 152	245 127	500 000	500 000

Den historiske og politiske bakgrunnen for bistanden til Midtøsten er ønsket om å bidra til en palestinsk statsdannelse som ledd i en fremforhandlet tostatsløsning mellom Israel og palestinerne. Til tross for nye tilbakeslag i fredsprosessen består dette målet. Norge har i egenskap av leder for giverlandsgruppen AHLC (Ad Hoc Liaison Committee) et særlig ansvar for å bidra til å samordne den internasjonale bistanden til Det palestinske området med den politiske prosessen. Denne rollen forplikter også Norge til et aktivt engasjement i politiske spørsmål knyttet til Midtøsten og til et fortsatt høyt nivå på giverinnsatsen.

Midtøsten-regionen står overfor store utfordringer når det gjelder statsbygging, fred og forsoning, menneskerettigheter, og demokratisk og økonomisk utvikling. Det er derfor nødvendig å operere med høy grad av fleksibilitet for bruk av bistandsmidler for å kunne møte ulike politiske scenarier. Det geografiske nedslagsfeltet for dette budsjettkapitlet omfatter hele regionen fra Irak i øst til Marokko i vest. Regionbevilgningen foreslås fortsatt i hovedsak benyttet for utviklingsfremmende tiltak i Det palestinske området innenfor sektorene godt styresett, utdanning og energi. Det åpnes også for å benytte en andel av midlene til regionale tiltak som ledd i fredsbestrebelsene, og til tiltak i enkeltland i regionen for å støtte demokratiserings- og statsbyggingsprosesser, samt økonomisk utvikling som bidrag til politisk stabilisering.

Bistand til Midtøsten over denne posten må ses i sammenheng med innsatser over andre budsjettkapitler, herunder bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og kulturtiltak (kap. 160), nødhjelp og humanitær bistand (kap. 163), bistand til særskilte freds- og forsoningstiltak (kap. 164), bistand til forskning og kompetanseheving, og bistand gjennom FN-systemet (kap. 170).

Post 78 Regionbevilgning for Midtøsten, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse****Det palestinske området**

Fredsprosessen og utsiktene til en tostatsløsning fikk fornyet oppmerksomhet gjennom Annapolis-

konferansen i 2007 og de påfølgende forhandlingene. Disse forhandlingene førte imidlertid ikke frem, og stadig økende konflikt mellom Israel og militante grupperinger i Gaza endte i full krigføring og bakkeinvasjon i Gaza av israelske styrker i desember 2008 og januar 2009. På palestinsk side er det politiske bildet preget av splid. De store palestinske politiske fraksjonene Fatah og Hamas har ikke kommet fram til en enighet om samlingsregjering. Hamas motsetter seg Kvartettens betingelser for samarbeid med det internasjonale samfunn. Som følge av splittelsen er Gaza og Vestbredden i praksis politisk og økonomisk atskilt.

Sikkerhetsrådet slo fast i SR 1860 at AHLC skulle ha et særskilt ansvar for å mobilisere og koordinere internasjonal innsats til gjenoppbygging av Gaza. På denne bakgrunn arrangerte Norge i samarbeid med Egypt en internasjonal giverkonferanse i april 2009. Både den humanitære innsatsen og gjenreisning av grunnleggende infrastruktur hemmes imidlertid av israelske restriksjoner på tilgangen til Gaza. AHLC-møter ble avholdt på embetsnivå i Oslo juni 2009 og på ministernivå i New York i september 2009. Det er internasjonal enighet om at humanitær innsats til den palestinske befolkningen må fortsette og at tilgang til Det palestinske området må sikres. Samtidig er det viktig å opprettholde den langsiktige statsbyggingsagendaen og støtte til de palestinske institusjoner, som en hovedmålsetting for norsk og internasjonal bistand til Det palestinske området. De palestinske selvstyremyndigheter (PA) har gjennom krisen fortsatt sine forpliktelser overfor hele den palestinske befolkningen gjennom for eksempel lønnsutbetalinger for offentlige ansatte også i Gaza.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Midtøsten er å bidra til statsbygging og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i regionen skal bevilgningen for 2010 brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte.
- Klima, miljø og bærekraftig utvikling.
- Likestilling, og kvinner og barns rettigheter.
- Utdanning.

Rapport 2008

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2008 benyttet til å støtte opp under godt styresett inklusiv budsjettstøtte, miljø- og klimatiltak; likestilling, kvinner og barns rettigheter, utdanning, samt økonomisk utvikling. For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til vedlegg 3 og til Norsk bistand i tall på Norad.no.

Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte

Oppfølging og videreutvikling av PAs reform- og utviklingsplan (Palestinian Reform and Development Plan- PRDP) har funnet sted i 2008. Planleggings- og finansdepartementet har jobbet for å styrke planleggings- og budsjetteringskompetansen i de ulike linjeministeriene.

Etter at sluttstatusforhandlingene med Israel kom i gang i kjølvannet av Annapolis-konferansen hadde PLOs forhandlingssekretariat et høyt aktivitetsnivå i 2008. Norge er en av fem givere som støtter sekretariatet gjennom en felles avtale. Forhandlingene ble brutt i januar 2009 på grunn av Israels krig i Gaza.

Implementeringen av institusjonsbyggingsprosjektet ved presidentens kontor har vært tilfredsstillende, særlig med tanke på forbedret intern finansforvaltning, organisering og forvaltning.

Den lovgivende forsamling er ikke-fungerende grunnet israelske arrestasjoner av folkevalgte og den interne politiske krisen. Norsk støtte har derfor gått til å styrke organisasjoner som sikrer et visst oversyn av nye lover som vedtas gjennom presidentdekreter. Norges og andre givers støtte til ombudsmannskontoret har resultert i en årlig rapport om menneskerettighetssituasjonen i Det palestinske området.

Norge har inngått et flergiversamarbeid med PA rettet mot kapasitetsbygging innenfor palestinsk politi. Støtten til politisamarbeidet er forankret i norske løfter gitt i forbindelse med giverkonferansen i Berlin i juni 2008, som omhandlet støtte til politi og rettssikkerhet i Det palestinske området. EUs politistyrke i Det palestinske området (EUPOLCOPPS) fungerer som faglig rådgiver for det palestinske politi og givene i forbindelse med støtte til sektoren. Norge sekunderte en norsk politioffiser til EUPOLCOPPS i 2008. Samlet støtte til politisamarbeidet med PA var på 12 mill. kroner i 2008.

I 2008 mottok PA totalt USD 246 mill. i budsjettstøtte fra et Verdensbankledet trust-fund. Fondet er knyttet til reform- og utviklingsplanen PRDP og palestinske myndigheters implementering av

denne. Overføringene var basert på at PA viser betydelige framskritt med hensyn til reformer innen makroøkonomisk styring og offentlig finansforvaltning, inklusiv begrensinger på offentlige lønninger og ansettelser, og bedre utgiftskontroll og regnskapsføring. Budsjettstøtten, inklusive hele den norske budsjettstøtten, ble overført til PAs hovedinntektskonto og ble forvaltet i tråd med deres finansforvaltningssystem, under overvåking av Verdensbanken og IMF.

Formålet med budsjettstøtten har vært å opprettholde viktige offentlige tjenester som helse og utdanning og hindre økonomisk sammenbrudd for PA. Med en dramatisk svinnende privat sektor, ikke minst i Gaza, har offentlige sysselsetting bidratt både direkte og indirekte til opprettholdelsen av økonomisk liv i Det palestinske området. I 2008 ga Norge 313,4 mill. kroner i budsjettstøtte.

Miljørettede tiltak og klimatilpasning

Norge inngikk i 2008 en ny treårig avtale med PA om støtte til energimyndighetenes masterplan. Planens hovedmålsetninger er å sikre strømforsyningen i Det palestinske området fram mot 2020 og å øke innbetalingsraten for strøm og dermed å redusere underskuddet på statsbudsjettet. Planen omfatter store infrastrukturinvesteringer og en omorganisering av sektoren. Norge har hatt en ledende rolle i arbeidet med å samle givene om en felles giverplattform.

Den israelske blokaden og krigen rundt årsskiftet 2008/2009 har ført til omfattende ødeleggelser på infrastrukturen i Gaza.

Likestilling samt kvinner og barns rettigheter

Norge har gjennom kvinnerettede tiltak støttet aktiviteter som dekker alle prioriterte tematiske områder under regjeringens handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007-2009). I tillegg til midler fra regionbevilgningen benyttes også midler fra andre bevilgninger til å fremme likestilling som nevnt nedenfor.

Norsk støtte har bidratt til kompetansebygging og organisasjonsutvikling for integrering av kvinnehensyn i politiske prosesser og samfunnsliv. Flere samarbeidsorganisasjoner hjalp kvinner utsatt for vold direkte, eller bidro til økt engasjement og bevissthet mot vold gjennom informasjonsarbeid, seminarer, kapasitetsbygging hos lokale samarbeidspartnere, og etablering av støttegrupper blant ungdom. Det ble også drevet informasjonsarbeid om seksuelle rettigheter gjennom

media, teater, diskusjonsgrupper og informasjonsmateriale.

Gjennom UNIFEM og i samarbeid med Utdanningsdepartementet har Norge støttet et prosjekt hvor 14 lokale kvinneorganisasjoner har fått opplæring og ressurser til å drive skolekantiner på 60 offentlige skoler. Dette har bidratt til at 111 kvinner har fått regelmessige inntekter og over 22.000 elever har fått tilbud om næringsrik og rimelig skolemat.

Utdanning

Etter at Hamas tok kontroll med Gaza sommeren 2008, har det blitt stadig vanskeligere for Utdanningsdepartementet/PA å styre utdanningssektoren i Gaza. Utdanningsdepartementet har i stor grad klart å opprettholde tilbudet om utdanning for alle på Vestbredden. Det var i skoleåret 2007-2008 en deltakelse i grunnskolen (1-10 klasse) på 96 pst. og i videregående (11-12 klasse) på 75,1 pst, inkludert foreløpige tall fra Gaza. Den nasjonale lærerutdanningsstrategien, støttet av Norge, ble lansert våren 2008 og den nye femårsplanen for strategisk utvikling av utdanningssektoren i Det palestinske området (EDSP 2008-2012) ble lansert sommeren 2008. Selv om tilgang på utdanning for alle og utvikling og forbedring av forvaltningssystemet innen sektoren er målsettinger for planen, er det styrking av kvaliteten på utdanning som er i hovedfokus. Gjennomføringen av lærerutdanningsstrategien vil derfor være helt sentral. Et viktig resultat av den norske innsatsen i 2008 var lansering av den

nasjonale strategien for lærerutdanning som inkluderer både grunnutdanning og videreutdanning / spesialisering.

Brorparten av byggeaktivitetene under den norske støtten er gjennomført tidligere, men i 2008 ble 16 nye klasserom ferdigstilt og tre skoler rustet opp. I tillegg fikk 370 skoler og tre utdanningsdirektorater støtte til møbler og utstyr. Organisering av videreutdanning av lærere i Gaza gjennom den norske støtten til Utdanningsdepartementet kunne ikke bli oppfylt i 2008. I løpet av krigen ved årsskiftet 2008-2009 ble 6 skoler og Utdanningsdepartementet i Gaza, alle tidligere finansiert over norske bistandsmidler, skadet av bombeangrep. Skadene beløper seg til ca. USD 300.000.

Økonomisk utvikling

Den vanskelige situasjonen i Det palestinske området har bidratt til store hindringer for økonomisk utvikling og en stadig svinnende privat sektor. Rammebetingelsene for økonomisk utvikling er ikke tilstede, og sysselsetting i offentlig sektor og internasjonale organisasjoner som UNRWA, utgjør et svært viktig bidrag til å holde liv i økonomien. Dette er også grunnlaget for at hovedinnsatsen fra norsk side må sees i lys av budsjettstøtten og støtten til internasjonale humanitære organisasjoner, som beskrevet ovenfor.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 500,0 mill. kroner.

Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
78	Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	245 709	240 500	220 500
	Sum kap. 153	245 709	240 500	220 500

Store endringer har funnet sted i Latin-Amerika i de senere årene. Fram til finanskrisen i 2008, hadde landene opplevd en periode med økte råvarepriser, økonomisk vekst og demokratiske valg av en rekke nye sentrum-venstre presidenter. Ekskluderte og marginaliserte grupper har fått større innpass i det politiske landskapet, hvilket har bidratt til at fattigdomsbekjempelse, sosial utvikling, spørsmål knyttet til kontroll over naturressursene og klimabekjempelse har kommet høyere opp på agendaen. De demokratiske institusjonene i mange land

er imidlertid fortsatt svake, og dårlig fungerende rettssystemer truer i flere land rettssikkerheten og derigjennom fortsatt økonomisk utvikling og politisk stabilitet. Vold knyttet til narkotikaomsetning og annen organisert kriminalitet er en hovedutfordring i flere land. Korrupsjon og hvitvasking av penger utgjør fortsatt et stort samfunnsproblem. Urfolk fortsetter å ha vanskelige kår i mange land og faller dårligst ut på levekårsstatistikkene sammen med afrolatinere. Selv om kvinners situasjon jevnt over bedres, er det langt igjen til at kvin-

nene er likestilt mennene hva angår inntekter, kontroll over ressurser og politisk deltakelse.

Regionen har et usedvanlig rikt biologisk mangfold, men store områder ødelegges av ufor-svarlig skogbruk, landbruk og kvegdrift. I klima-sammenheng er spesielt avskoging og erosjon alvorlige problemer. Flere av landene i Latin-Amerika er rike på naturressurser, bl.a. olje og gass, som ved miljømessig og sosialt bærekraftig forvaltning kan gi grunnlag for langsiktig utvikling.

Norges bistand til Latin-Amerika retter seg gjennomgående inn mot de to hovedområdene menneskerettigheter/styresett/demokratiutvikling og miljø/klima/ren energi.

Post 78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Nicaragua

Nicaragua er Latin-Amerikas nest fattigste land etter Haiti. BNI per innbygger er på om lag USD 1000. President Daniel Ortega har som målsetting å redusere fattigdommen ved å føre en relativt konservativ økonomisk politikk karakterisert ved at gjeldsbyrden er brakt under kontroll, et håndterlig handelsunderskudd og solide valutareserver. Imidlertid er landets økonomi nært knyttet til USA, hvilket tilsier at Nicaragua blir relativt hardt rammet av finanskrisen. Landet er bistandsavhengig, og om lag 40 pst. av statsbudsjettet finansieres med givermidler. Norge har i flere år gitt budsjettstøtte til Nicaragua og har ment at denne har fungert relativt godt. Regjeringen kom under sterk kritikk for håndteringen av lokalvalg i november 2008 der mye tyder på at det forekom valgfusk. I og med at Norge deler bekymringen rundt gjennomføringen av valgene og i tillegg heller ikke anser det hensiktsmessig å ev. gjenstå som en av svært få bilaterale givere til budsjettstøtte, har Norge besluttet å ikke inngå ny avtale om budsjettstøtte for perioden 2009-11, men kanalisere midlene på annet vis.

Hva gjelder menneskerettighetene, er utfordringene i Nicaragua først og fremst relatert til fattigdommen, dvs. de sosiale og økonomiske rettighetene, herunder kvinners stilling. Vold mot kvinner og reproduktive rettigheter er sentrale problemområder. Den norske støtten til Nicaragua skal bidra til godt styresett, fremme av menneskerettigheter, herunder særlig kvinners situasjon, samt til bærekraftig bruk av naturressurser innenfor rammen av den nasjonale utviklingsplanen. Anti-korrupsjonsarbeidet står også sentralt innenfor alle områder der Norge yter støtte. I lys av at

Nicaragua har et stort udekket behov for energi, samt at topografi og klima er velegnet for produksjon av ren og fornybar energi, vurderes om dette er ytterligere et område der norsk bistand og ekspertise kan være spesielt velegnet.

Andre land

I Guatemala har Norge trappet ned de mange bistandsaktivitetene som fulgte i kjølvannet av undertegningen av fredsavtalen i 1996, og ambassaden ble i løpet av 2008 omdannet til en ordinær norsk stasjon uten bistandsportefølje. Det vil likevel være en satsing framover å støtte urfolksflertallets rettigheter. I januar 2009 undertegnet Norge en avtale med guatemalanske myndigheter og FNs stedlige representant om et fireårig Maya-program som skal fokusere på gjennomføring av urfolks kollektive og individuelle rettigheter gjennom justisvesenet, utdanning på eget språk til mayabarn samt politisk deltakelse. FN (UNDP, UNHCHR og UNICEF) er ansvarlige for gjennomføringen av dette nye programmet.

Brasils framvekst som en mer likeverdig partner i forhold til andre tradisjonelt innflytelsesrike land, gjør det til et sentralt land for Norge, særlig innen klimasamarbeid. Norge og Brasil har inngått et partnerskap om bekjempelse av avskoging, jf. kap. 166 post 73. I samarbeidet med Brasil legger Norge vekt på en helhetlig utvikling av Amazonas som er sosialt og miljømessig bærekraftig ved at urfolks rettigheter ivaretas.

Landene i Andes-regionen (Ecuador, Peru, Colombia og Bolivia) står overfor en rekke utfordringer som utspiller seg på det politiske, så vel som på det sosiale og økonomiske området. Sentralt står utfordringene i forhold til å etablere mer representative og inkluderende strukturer som igjen legger grunnlag for å skape demokratier som er i stand til å bekjempe fattigdom og sosiale ulikheter.

I El Salvador tas det sikte på faglig samarbeid med den nyvalgte regjeringen med fokus på kompetanseoverføring om den norske velferdsmodellen.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Latin-Amerika gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett, sosial og økonomisk inkludering og bevaring av miljø/bærekraftig bruk av naturressurser. Bevilgningen for 2010 skal i hovedsak brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett, herunder menneskerettigheter.
- Klima, miljø og bærekraftig utvikling inkludert forvaltning av naturressurser og ren energi.

- Likestilling, og sosial og økonomisk inkludering (urfolk, afrolatinere, kvinner).

Rapport 2008

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2008 benyttet til å støtte opp under godt styresett inklusiv menneskerettigheter, miljø- og klimatilak inklusiv bærekraftig forvaltning av naturressurser, likestilling og sosial og økonomisk inkludering. Støtten ble også gitt som regionale tiltak. For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til vedlegg 3 og til Norsk bistand i tall på Norad.no.

Styresett og menneskerettigheter

Norge legger stor vekt på å støtte demokratiutvikling, deltakelse og rettigheter i Latin-Amerika. Norge har i flere år støttet Den interamerikanske menneskerettighetsdomstolens arbeid og Det interamerikanske menneskerettighetsinstituttet (IIDH) hvilket har bidratt til raskere rettergang og opplæring i menneskerettigheter, bl.a. for barn.

I Nicaragua har Norge sammen med åtte andre givere bidratt til et anti-korrupsjonsfond hvis formål er å støtte myndighetenes innsats for å bekjempe korrupsjon i fem offentlige institusjoner. En større evaluering i 2008 konkluderte med at regjeringsadvokatens etterforskningskapasitet var blitt betraktelig styrket med hjelp fra fondet. En avtale for utdanning av journalister som har korrupsjonsspørsmål som arbeidsfelt, anses for å ha vært vellykket og er derfor blitt fornyet. Norge støtter også et flergiverfond til frivillige organisasjoners arbeid for oppbygging av godt styresett og demokrati. En evaluering av fondet i 2008 var positiv. En flergivergjennomgang i 2008 av budsjettstøtten til Nicaragua, viste at det var blitt gjort gode framskritt jf. en rekke økonomiske indikatorer. Økningen i andelen av støtten som gikk til fattigdomsreduksjon hadde økt, delvis som et resultat av dialogen med giverne. Budsjettstøtten var også et viktig virkemiddel i korrupsjonsbekjempelsen ved at giverne krevde årlig revidering av stasbudsjettene. Likevel velger som nevnt Norge å ikke inngå ny avtale om budsjettstøtte for 2009-11, jf. ovennevnte under situasjonsbeskrivelse.

2008 bar preg av en utfasing av en lang rekke av Norges prosjekter og aktiviteter i Guatemala. En større evaluering i 2008 av støtten gjennom frivillige norske organisasjoner var meget positiv. Fokuset framover blir på ovennevnte FN-administrerte Maya-program.

Norge bidrar gjennom LO og NHO med støtte til å fremme sosial dialog mellom partene i arbeidslivet i Brasil.

Norsk støtte til demokrati-prosjekter i Andesregionen går blant annet til et program i regi av IDEA International for å fremme dialog mellom politiske partier, representanter for sivil samfunn og myndighetene om temaer relatert til ressursutnyttelse (olje for utvikling), fattigdomsbekjempelse og sosial utjevning, herunder UNDPs arbeid med afrolatinere. Gjennom IDEA gis det også støtte til de grunnlovgivende forsamlingene i Bolivia og Ecuador som også følges opp med tilpasningsarbeid med de nye grunnlovene.

Naturressursforvaltning, klima og miljø

I 2008 inngikk Norge og Brasil et partnerskap om bevaring av regnskogen, jf. kap. 166, post 73 Klima- og skogsatsingen. I samarbeidet legger Norge vekt på en helhetlig utvikling av Amazonas som er sosialt og miljømessig bærekraftig ved at urfolks rettigheter ivaretas. Norge er en betydelig bidragsyter til urfolk i Brasil og støttet i 2008 gjennom UNDP også opp om brasilianske myndigheters plan for forvaltningen av Amazonas. Den norske støtten gjennom *Regnskogsfondet* ble brukt til et program for regional forvaltning av korridorer av beskyttede områder innen enkelte land og på tvers av landegrensene.

I Mellom-Amerika støttes tiltak innen bærekraftig bruk og forvaltning av naturressurser og biodiversitet gjennom organisasjoner med regionalt mandat. Gjennom stipender til studenter fra økonomisk vanskeligstilte familier til jordbruksuniversitetet EARTH, bidro Norge til regional kapasitets- og kunnskapsutvikling innen bærekraftig bruk av naturressurser. Videre bidro Norge til samme formål gjennom støtte til forsknings- og utdanningsinstitusjonen CATIE. Det ble også gitt støtte til Verdens naturvernunion (IUCN). Et samarbeid med Costa Ricas biodiversitetsinstitutt (INBio) ble videreført og bidro til en styrking av nøkkelinstitusjoner i Mellom-Amerika i klassifisering og vern av biodiversiteten. Norsk støtte har også bidratt til forebygging av jordskred og jordskjelv i regionen.

I Nicaragua ble det i 2008 igangsatt et prosjekt med 5 kommuner i det sørlige nedfallsområdet til Managuasjøen for å gjenopprette grunnvannsnivået i området, noe som vil gagne 525.000 mennesker. Støtten vil også bidra til å redusere jorderosjon og sikre området mot jordras og flom. Den norske støtten er koordinert med Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB) som har bidratt med et

betydelig lån for å bedre vannforsyningen i Managua.

Norge har sammen med Sveits, Finland og Sverige en treårig avtale (2007-2009) om støtte til rehabiliteringstiltak på Atlanterhavskysten etter orkanen Felix, hvilket bl.a. bidro til økt matvaresikkerhet og inntektsskaping for den rammede befolkningen. Norge videreførte også støtten til faglig samarbeid om overvåkning og regulering av naturressurser innenfor fiskeriadministrasjon og oljeutvinning.

Gjennom UNDP gis det støtte til flere latinamerikanske land for å styrke deres kapasitet og evne til å delta i de internasjonale klimaforhandlingene.

Likestilling og sosial og økonomisk inkludering

Norge legger stor vekt på at kvinners stilling og rettigheter ivaretas i alle prosjekter som støttes i Latin-Amerika. Fokuset har særlig vært på kvinners deltakelse i politikk og samfunnsliv. I 2008 ble det nedlagt et betydelig arbeid med å utvikle det ovennevnte nye Maya-programmet i Guatemala. Kvinners rettigheter og deltakelse står helt sentralt

i dette programmet. Norge støttet bl.a. den guatemalanske kvinneorganisasjonen Molojs kontorer, slik at organisasjonen kunne bedrive opplæring av fremtidens mayakvinne-ledere og politikere. Gjennom IDEA ble det gitt støtte til et program for kvinnelige parlamentarikere i Andeslandene. Vold mot kvinner er et betydelig problem i Nicaragua. I 2008 fortsatte Norge sin støtte sammen med Sverige til det anerkjente nicaraguanske politiet slik at det ble opprettet særskilte mottakssentre for voldsutsatte kvinner. Norge støttet også arbeid i Nicaragua for å fremme samarbeid mellom frivillige organisasjoner og myndigheter om temaer som vold i familier, hiv og aids.

Målområdet finansieres også over kap. 168 Kvinner og likestilling.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 220,5 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordeling av bevilgningen: Nicaragua 60,0 mill. kroner. Til andre land og regionale tiltak foreslås avsatt 160,5 mill. kroner.

Programkategori 03.20 Globale ordninger

Utgifter under programkategori 03.20 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 727 609	1 730 000	1 764 000	2,0
161	Næringsutvikling	787 255	894 000	894 000	0,0
162	Overgangsbistand (gap)	685 625	724 000	499 000	-31,1
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	2 529 872	2 445 000	2 542 600	4,0
164	Fred, forsoning og demokrati	1 815 074	1 783 725	1 706 725	-4,3
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	646 500	712 000	762 000	7,0
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	400 392	1 796 795	2 422 867	34,8
167	Flyktningstiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	805 993	2 002 006	2 879 969	43,9
168	Kvinner og likestilling	214 922	300 000	300 000	0,0
169	Globale helse- og vaksineinitiativ	1 541 940	1 560 000	1 560 000	0,0
Sum kategori 03.20		11 155 182	13 947 526	15 331 161	9,9

Programkategorien omfatter satsingsområder som har en sentral plass innenfor Norges internasjonale engasjement. Bevilgningene kan anvendes i alle ODA-godkjente land, med evt. forbehold omtalt under de ulike bevilgninger. I samarbeidet med mottakerne av bevilgninger under denne programkategorien legges det vekt på å gi støtte til tiltak innefor Regjeringens fem satsingsområder og arbeidet med de helserelevante tusenårsmålene.

Et viktig prinsipp for norsk utviklingssamarbeid er støtte i samsvar med utviklingslandenes fattigdomsstrategier og andre nasjonale plandoku-

menter. Dette prinsippet gjøres vanligvis ikke gjeldende for aktiviteter knyttet til menneskerettigheter, fred og forsoning eller den humanitære innsatsen som baseres på de internasjonale humanitære prinsippene. Regjeringen legger imidlertid til grunn at øvrige retningslinjer og vektlegging innenfor utviklingspolitikken, som eierskap, koordinering, bidrag til statsbygging og institusjonsutvikling i samarbeidslandene og integrering av likestillings- og miljøhensyn, i størst mulig grad skal følges også for denne type tiltak.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	30 160	33 500	33 500
50	Fredskorpset	180 000		
70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 147 898	1 193 000	1 228 000
71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	80 891	81 000	81 000
72	Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	7 000	8 000	8 000
73	Kultur, <i>kan overføres</i>	104 607	107 000	106 000
75	Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>an overføres</i>	177 053	172 500	172 500
77	Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>		135 000	135 000
	Sum kap. 160	1 727 609	1 730 000	1 764 000

Bevilgningene skal styrke det sivile samfunn som drivkraft og endringsagent for å skape mer åpne og demokratiske samfunn og for å bidra til å nå nasjonale og internasjonale utviklingsmål. Det er videre et overordnet mål å bidra til å fremme gjensidig forståelse og samarbeid mellom aktører i sivilt samfunn i Norge og i utviklingsland.

Statlig lederskap trenger demokratisk forankring og korrektiv. Et aktivt sivilt samfunn er den beste garanti for å skape åpne og demokratiske samfunn og for at utviklingslandene fører en politikk hvor bærekraftig utvikling, fattigdomsreduksjon og respekt for menneskerettighetene står i høysetet. Det spiller normalt også en viktig rolle i å fremme næringslivets samfunnsansvar. Sivilt samfunn forstås som en arena separat fra familien, staten og markedet, der frivillige går sammen for å fremme syn og interesser på egne og andres vegne. Aktører innen det sivile samfunn omfatter nettverk, frivillige organisasjoner, fagforeninger, uavhengige media, politiske partier, kirkesamfunn og idretts-, kunst- og kulturmiljøer.

Post 01 Driftsutgifter**Situasjonsbeskrivelse**

Norges befolkning er engasjert i utviklingspolitiske spørsmål. Samtidig er kunnskapen om bistand og utvikling forholdsvis lav. Det er derfor viktig å fortsette informasjonsarbeidet om utvikling, blant annet med aktiv satsing på dialog og åpenhet, flere møteplasser og bruk av ny teknologi. Informasjonssenteret Utviklingshuset som åpnet på Vestbanen i august 2009 legger opp til

utstillinger, aktiviteter og interaktiv kommunikasjon med særlig fokus på barn og unge.

Mål

Bevilgningen skal bidra til å stimulere interessen for utviklingspolitiske spørsmål og økt forståelse for Norges rolle i det internasjonale arbeid, bl.a. gjennom:

- Formidling av kunnskap om utviklingspolitiske spørsmål og synliggjøre resultater av bistand.
- Tiltrettelegging av og deltakelse i bistandsdebatt i relevante kanaler og fora.

Rapport 2008

Resultatrapport 2008 – Veivalg i bistanden: Ingen snarveier til resultater ble presentert 18. november i Oslo konserthus. Samtidig åpnet en utstilling med foto fra Nepal, Sør-Sudan og Mosambik, for å illustrere rapporten. Samme dag startet en kunnskapskonkurranse på internett. Om lag 40.000 klikket seg inn på konkurransen og over 4.500 svarte riktig på alle spørsmålene og kom med gode og seriøse svar på spørsmålet: *Hvorfor er det viktig at jenter får utdanning i Nepal?*

Internasjonale uker ble i 2008 arrangert i Tromsø, Bodø og Oslo, i samarbeid med kommunene og FN-sambandet. Under den internasjonale uken i Oslo ble også Norads årlige fattigdomskonferanse arrangert. Fattigdomskonferansen ble overført direkte på Nyhetskanalen. Kronikker og debattinnlegg kom på trykk i riksdekkende aviser. De internasjonale ukene ble vurdert som vellykk-

kede, med høyt aktivitetsnivå og godt besøkt. Hovedinntrykket at det er vanskeligere å få stort gjennomslag i Oslo enn å sette sitt preg på bybildet utenfor hovedstaden.

Foruten Fattigdomskonferansen er det gjennomført en rekke seminarer og konferanser i 2008, blant annet i forbindelse med presentasjon av evalueringsrapporter. Høynivåmøte om utdanning for ministre i land som deltar i initiativet Utdanning for Alle fikk PR-dekning ved åpningen med blant andre dronningen av Jordan og statsminister Jens Stoltenberg.

Papirutgaven av *Bistandsaktuelt* kom ut med ni utgaver i 2008. Opplaget økte til over atten tusen ved utgangen av 2008, en oppgang på 2,2 prosent fra året før. En leserundersøkelse høsten 2008 viser at abonnentene er svært fornøyde og at bladet nyter stor tillit og har høy troverdighet. 77 prosent av abonnentene leser bladet relativt grundig og gir uttrykk for at *Bistandsaktuelt* gir et mer nøyaktig og pålitelig bilde av norsk utviklingssamarbeid enn norsk presse for øvrig.

Selve byggeprosjektet for informasjonssenteret på Vestbanen har vært noe forsinket fra Statsbyggs side. Arbeidet med innholdet har imidlertid hatt god framdrift i 2008. For bedre utnyttelse av felles ressurser ble det i 2008 startet en dialog med Nobels Fredssenter om konkrete former for samarbeid knyttet til driften av informasjonssenteret på Vestbanen, som har fått navnet Utviklingshuset.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 33,5 mill. kroner.

Post 70 Sivilt samfunn, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen er den viktigste finansieringskilden for norske frivillige organisasjoners langsiktige utviklingsarbeid.

Et aktivt sivilt samfunn har en viktig påvirkningsrolle og kontrollfunksjon overfor myndighetene for å fremme demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene. Arbeid for å styrke det sivile samfunnets kompetanse og kapasitet til å spille en aktiv rolle i denne sammenheng gis høy prioritet, enten formålet er å bidra til bedre politisk styresett, etterlevelse av rettsstatsprinsipper eller å fremme marginaliserte og fattiges syn, rettigheter og interesser. Det legges vekt på å mobilisere legitime og representative frivillige aktører i utviklingsland som arbeider for en mer rettferdig fordeling av makt og ressurser mellom ulike grupper i samfunnet. Det står sentralt å støtte det sivile samfunn som pådriver for at nasjonale planer for

økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon følges opp.

Samtidig vektlegges frivillige aktørers eget arbeid for fattigdomsbekjempelse og bærekraftig sosial og økonomisk utvikling. Norske aktørers virksomhet må tilpasses de politiske og samfunnsmessige forholdene i det enkelte land, og skal så langt som mulig innrettes etter lokale partnere og partnerlands egen innsats og planer for fattigdomsbekjempelse og utvikling.

Ved tildelinger vektlegges organisasjoner som har demonstrert kapasitet til å oppnå resultater i arbeid med fattigdomsbekjempelse, demokratisering og utvikling eller gjennom nyskapende virksomhet viser potensial til å få til slike endringer. Fokus på mer effektiv bistand og korrupsjonsbekjempelse understrekes i dialogen med organisasjonene. Det arbeides for å øke norske diasporamiljøers deltakelse i utviklingssamarbeidet.

Mål

Bevilgningen skal gjøre det mulig for organisasjoner og sivile samfunnsaktører med utgangspunkt i egne kompetanseområder og nettverk å bidra aktivt inn mot overordnede mål for norsk utviklingspolitikk, herunder:

- Styrke det sivile samfunn som drivkraft og endringsagent for å nå nasjonale og internasjonale utviklingsmål.
- Menneskerettigheter.
- Klima, miljø, ren energi og naturressursforvaltning.
- Likestilling, økt deltakelse av kvinner i beslutningsprosesser og bedring av kvinners livssituasjon, herunder adgang til lov og rett og tiltak mot menneskehandel.
- Økt offentlig inntektsgenerering og åpenhet om kapitalstrømmer til og fra utviklingsland

Bevilgningen kan også brukes til samarbeidstiltak mellom frivillige organisasjoner og næringslivet.

Rapport 2008

Omlag 93 prosent av posten ble benyttet til 29 norske organisasjoner med langsiktig avtale som gjennom mangeårig samarbeid har demonstrert bistandsfaglig kompetanse og administrativ kapasitet til å håndtere komplekse programmer i flere land.

13 organisasjoner mottok i 2008 prosjektstøtte i form av treårige avtaler. I tillegg mottok 66 organisasjoner prosjektstøtte for ett år med et totalt omfang på om lag 79 mill. kroner.

Blant disse er det stor spredning både geografisk og tematisk, men for mange av tiltakene er solidaritet mellom befolkningen i Norge og i utviklingsland et sentralt element. Det er igangsatt dialog med diasporaorganisasjoner om større deltakelse i utviklingssamarbeidet og kapasitets- og kompetansebygging faglig og forvaltningsmessig og for å kunne søke støtte til utviklingsarbeid.

Norsk Folkehjelps program rettet mot urfolk i Bolivia er et eksempel på resultater som er oppnådd innen arbeid for å styrke sivilsamfunnsaktører og urfolks rettigheter. Den lokale jordbruksorganisasjonen FEDECOR har påvirket lovgivningen både når det gjelder jord- og vannressurser. Sterke sivilsamfunnsorganisasjoner har vært medvirkende til at Bolivia er det første landet som har tatt seriøse skritt for å inkorporere FN deklarasjonen om urfolks rettigheter i den nasjonale lovgivningen.

Organisasjonen *CARE* har de siste tre årene (2006-2008) bidratt til etableringen av mer enn 9400 spare- og lånegrupper med mer enn 230 000 kvinnelige og mannlige medlemmer. Gjennom dette er det oppnådd utvikling på landsbygda og styrking av kvinners stilling økonomisk, politisk og sosialt.

Normisjonens arbeid blant urfolk i Bangladesh har bidratt til at 128 familier har fått tilbake sin jord, totalt 57,93 mål. Sacred Welfare Foundation ble i 2007 kåret til ett av de fem mest suksessfulle mikrokredittprogram i hele Bangladesh av Citi Bank. De har nå ca. 20 000 medlemmer.

Et annet eksempel på menneskerettighetsområdet er *Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring* samarbeid med organisasjonen Blue Diamond Society i Nepal. Med fokus på å bevisstgjøre lesbiske, homofile, bifile og transpersoner om egne rettigheter, samt støtte til utadrettet informasjonsvirksomhet, menneskerettighetsundervisning og nettverksbygging, fikk samarbeidet et gjennombrudd i desember 2007 da Høyesterett i Nepal beordret den nye grunnlovsforsamlingen til å gi fullt diskrimineringsvern for homofile, lesbiske, bifile og transpersoner. Blue Diamond Societys leder Sunil Prant ble som den første homofile valgt inn i grunnlovsforsamlingen i april 2008.

Innen miljø og naturressursforvaltning har *Regnskogfondets* arbeid med rettighetsbasert regnskogforvaltning i Sør-Øst Asia bidratt til flere positive endringer på lokalt plan, spesielt i og rundt nasjonalparken Bukit Duabelas på Sumatra, Indonesia. Den 600 km² store parken ligger omringet av palmeoljeplantasjer i et av verdens hurtigst avskogede områder. For første gang i Indonesia har urfolks tradisjonelle ressursbruk

blitt brukt som utgangspunkt for å lage forvaltningsplan til en nasjonalpark.

Systematisk bruk av gjennomganger og evalueringer, samt synliggjøring av resultater og anbefalinger fra disse, ble vektlagt og vektlegges ytterligere i årene framover i oppfølgingen av og dialogen med organisasjonene. Alle organisasjoner er pålagt å publisere sine eksternt utførte evalueringer av tiltak finansiert over bevilgningen.

Erfaringen med systematisk bruk av organisasjonsgjennomganger viser at de fleste organisasjoner har gode faglige og administrative forutsetninger for sammen med sine partnere å produsere planlagte resultater i tråd med tilskuddsordningens krav. For samtlige er det imidlertid påvist forbedringsområder som følges opp overfor den enkelte organisasjon. For én organisasjon er det avdekket svakheter som har ført til nivået på støtten er redusert.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 1 228,0 mill. kroner.

Post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen brukes til å støtte de frivillige organisasjoners opplysningsarbeid om nord/sør spørsmål og utviklingssamarbeid. Det gis også støtte til enkelttiltak i regi av norske miljøer som arbeider innen prioriterte fagområder for norsk bistand, herunder informasjonstiltak. Bevilgningen gjør det mulig for de FN-tilknyttede organisasjonene, de store bistands- og nødhjelpsorganisasjonene og opplysningsorganisasjonene og andre å drive et bredt og langsiktig informasjonsarbeid i Norge. Rammeavtaleorganisasjonene (RORGene) er viktige aktører når det gjelder å skape engasjement og debatt om utviklingsspørsmål.

Mål

Med vekt på regjeringens satsingsområder skal bevilgningen benyttes til tiltak for å:

- Spre informasjon og kunnskap om utviklingssamarbeid og nord/sør spørsmål.
- Fremme debatt om utviklingspolitiske tema.

Rapport 2008

Bevilgningen finansierer norske organisasjoners opplysningsvirksomhet relatert til Nord/Sør- og utviklingsspørsmål i Norge. De fem organisasjonene Flyktningshjelpen, Kirkens nødhjelp, Norsk

folkehjelp, Norges røde kors og Redd barna mottok til sammen 10 mill. kroner. I overkant av 33 mill. kroner ble fordelt på mindre opplysningsorganisasjoner med flerårig rammeavtale (RORG'er). Det ble gitt støtte på vel 27 mill. kroner til ulike FN-organisasjoners informasjonsarbeid, og til sammen 10 mill. kroner gikk til enkeltprosjekter innen Nord/sør-informasjon, avslutning av Tusenårs-målskampanjen og skoleutvekslingsprogrammet. Som en del av utenriksdepartementets Refleks-prosjekt, ble 1 mill kr benyttet til en egen støtteordning for å styrke kunnskap, skape engasjement og fremme debatt om globale endringer. I 2008 ble det inngått en treårig avtale med Global Education Network Europe (GENE). Norge spiller en aktiv rolle i dette nettverket, som arbeider for å fremme Nord/Sør-informasjon i Europa.

Arbeid finansiert over denne posten bidro til å fremme og påvirke debatt og informasjon om en rekke viktige utviklingspolitiske tema. Eksempler på dette er Fellestrådet for Afrika og aksjonen Slett U-landsgjelda rapport «China in Africa – lending, policy space & governance» som ga innspill til debatten om Kinas rolle i Afrika. Rapporten vektla Afrikas muligheter som aktiv utviklingsaktør fremfor å fremstille kontinentet som et offer for en ny stormakt.

Verdensmagasinet X bidro til fornyet kritisk blikk på kampen mot skatteparadisier gjennom fokus på oljefondets investeringer i selskaper etablert i skatteparadisier.

Mange organisasjoner, bl.a. Kirkens Nødhjelp, Utviklingsfondet, WWF og Naturvernforbundet, var aktive bidragsytere inn i debatten om bruken av biodrivstoff våren 2008. Slett U-landsgjelda mobiliserte de politiske partienes ungdomsorganisasjoner til felles uttalelse om gjeld i forkant av FN-konferansen om finansiering for utvikling i desember. En rekke organisasjoner knyttet til samarbeidskampanjen «Klima sett fra Sør» bidro til offentlig debatt i forkant av klimatoppmøtet i Poznan om hvordan klimakrisen rammer befolkningen i Sør.

I enda større grad enn tidligere arbeides det med å dokumentere resultater av det mangfoldige informasjonsarbeidet som utføres. Det ble avholdt flere resultatrapporterings seminarer for organisasjonene som så på mulighetene for å måle og dokumentere resultater av opplysnings-, påvirknings- og informasjonsarbeid.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 81,0 mill. kroner.

Post 72 Demokratistøtte/partier, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen gjelder norske politiske partiers bidrag til demokratiutvikling i utviklingsland med fokus på samarbeid om langsiktig, demokratisk organisasjonsbygging. Etter dialog mellom de politiske partier som er representert på Stortinget, og Utenriksdepartementet avviklet rådet for Norsk senter for demokratistøtte våren 2009 organisasjonen. For å styrke arbeidet bistandsfaglig og sikre god samordning med øvrig norsk bistand ble deretter det forvaltningsmessige ansvaret overført Norad, som inngår flerårige rammeavtaler med de norske partiene. Det er ønskelig at tiltakene bidrar til kvinners deltakelse, til å sikre partiorganisasjonenes forankring i lokalsamfunnet og til å styrke kontakten med sivilt samfunn.

Avviklingen av Norsk senter for demokratistøtte, og overføring av forvaltningsansvaret for en nyordning til Norad, betyr en reduksjon av de administrative kostnadene som tidligere ble dekket over denne bevilgningen.

Mål

Norske politiske partier kan være en ressurs for demokratibygging i utviklingsland. Ordningen skal brukes til å støtte de politiske partiene representert på Stortinget, og deres partinære organisasjoner, i deres bidrag til demokratibygging i Norges samarbeidsland. Samarbeidspartnerne i Sør skal utgjøre politiske partier eller tilknyttede organisasjoner som arbeider for demokratisk styre og like rettigheter for kvinner og menn, respekt for menneskerettighetene, toleranse overfor minoriteter og som søker å overbygge religiøse og etniske motsetninger.

Rapport 2008

Bevilgningen ble også i 2008 gitt via Norsk senter for demokratistøtte. Demokratiutvikling er langsiktig og man kan vanskelig vise til konkrete resultater fra ett år til det neste, utover det forhold at partiene på Stortinget har vært involvert i samarbeid både i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Demokrati-bistand er svært krevende og det ble gjennom 2008 og våren 2009 klart at modellen man hadde valgt for denne innsatsen ikke fungerte optimalt. Etter dialog mellom partiene representert på Stortinget og Utenriksdepartementet avviklet rådet for organisasjonen våren 2009 Norsk senter for demokratistøtte for å kunne finne fram til en bedre modell. Våren 2009 ble det i Norads regi igangsatt en stør-

re evaluering. Resultatene fra evalueringen vil være nyttig i det videre arbeidet med demokrati- og partistøtte.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 8,0 mill. kroner.

Post 73 Kultur, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Kultursamarbeidet med utviklingsland er basert på at de kulturelle rettigheter er en del av de universelle menneskerettighetene. Kultur er en utfordrende kraft i alle samfunn, og støtte til kultur gjennom utviklingssamarbeidet skal fremme menneskerettighetene generelt og ytringsfrihet spesielt, gjennom utvekslingstiltak og oppbygging av institusjoner av betydning for et fritt og variert kulturliv. Det prioriteres å styrke kulturell infrastruktur, dvs. rammebetingelsene for kulturell deltakelse, produksjon, konsum og bevaring i våre samarbeidsland.

En egen strategi for Norges kultursamarbeid med utviklingsland for perioden 2006-2015 trådte i kraft i 2006. Strategien reflekterer nyere internasjonal tenkning, bl.a. innenfor FN-systemet, som fremhever kulturfeltets avgjørende betydning for utvikling og fattigdomsbekjempelse. Det legges opp til en styrking av Norges kultursamarbeid med utviklingsland og en delvis omlegging til nye samarbeidsformer på kulturfeltet i årene som kommer.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til:

- Kulturutveksling mellom Norge og land i sør.
- Etablering/styrking av kulturell infrastruktur i sør.
- Vern og fremme av kulturarven, hovedsakelig gjennom UNESCO.

Rapport 2008

Sentrale, norske kulturinstitusjoner retter arbeidet sitt inn mot ikke-vestlige land. Norges faglige forfatterforening fortsetter arbeidet med å bygge opp tilsvarende institusjon i Sør-Afrika. NORCODEs prosjekter på rettighetsfeltet i afrikanske land ble gitt støtte. Seminarserien Noras søstre, som med utgangspunkt i Ibsens diktning tar opp lokale likestillingsspørsmål, ble arrangert bl.a. i India, De palestinske områder og Oslo. Norsk danse- og teatersentrum videreutvikler samarbeidet med ARTenCiel på teaterfeltet i Burkina Faso. Norsk Filminstitutt mottok fortsatt støtte til prosjektet

Boks 8.3 Musikkamarbeid Norge – Vietnam

Stiftelsen Ultima Contemporary Music Festival har lansert prosjektet Transposition – et samarbeidsprosjekt mellom norsk og vietnamesisk musikkliv. Prosjektet har vært treårig, f.o.m. 2007 t.o.m. 2009, og er blitt støttet av Utenriksdepartementet. Samarbeidet har i hovedsak omhandlet utvikling av den europeiske klassiske musikktradisjonen, ut fra et vietnamesisk ønske. Innenfor dette, har samarbeidet vært meget bredt tematisk anlagt. Det har dreid seg om spilleteknikk og fremføringspraksis, men også vedlikehold av instrumenter, rettighetsproblematikk og institusjonsbygging. Bredden i samarbeidet reflekteres også i antallet norske samarbeidspartnere som Ultima-stiftelsen har trukket med: Barratt-Due Musikk institutt, BIT20 Ensemble, Bodø Sinfonietta, Forsvarets Musikk, NIC-Musikkinformasjons senteret og Norsk komponistforening. Ultima ønsker nå å videreføre programmet i en ny treårsperiode. Delvis fordi programmet i det store og hele har vist seg å svare til forventningene, og delvis fordi behovet for langsiktighet er blitt fremhevet i en ekstern evaluering av programmet, har Utenriksdepartementet tilkjennegitt vilje til å støtte Transposition i en ny treårsperiode.

Move my image, hvor barn og unge i Norge og Sør-Afrika lærer å uttrykke seg via film. Samarbeidet med internasjonale festivaler med deltakelse av artister fra sør, og/eller fokus på aktuelle problemstillinger i sine programmer, ble videreført.

I 2008 var det 200 år siden Henrik Wergeland ble født. I den anledning tok UD initiativ til et sammensatt kulturprosjekt inspirert av dikteren med det glødende sosiale og politiske engasjementet. «Tolerance and Compassion»-prosjektet tok utgangspunkt i de humanistiske verdier Henrik Wergeland forfektet gjennom sin diktning og i sitt liv, og retter geografisk fokus mot Midt-Østen. Prosjektet var sammensatt av fem deler som ble gjennomført i samarbeid med ulike aktører i norsk kultur- og samfunnsliv, Litteraturhuset i Oslo, Kristiansand kommune, Landsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner og Gyldendal forlag.

Vennskapssamarbeid på kulturområdet, med deltakelse av lokalsamfunn i Norge og ulike samarbeidsland, ble støttet gjennom Vennskap Nord/Sør. Samarbeidsavtalene med hhv. Kunsthøgskolen i Oslo (KhiO) om kunstutdanning i sør og Riks-

Boks 8.4 «Tolerance and Compassion»

I 2008 gjennomførte Utenriksdepartementet et sammensatt kulturprosjekt, «Tolerance and Compassion», rettet mot Midtøsten og basert på Wergelands humanistiske verdier og glødende samfunnsengasjement. Prosjektet viste seg å være svært inspirerende. I 2009 ble nye prosjekter med samme tematiske utgangspunkt igangsatt flere steder både i Norge og land i Midtøsten.

Spesielt fikk Litteraturhusets oppfølgingsseminar om forsoneren Saladin bred oppmerksomhet og skapte god dialog mellom ulike grupper, især blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Kristiansand kommunes samarbeid med barneskoler, spesielt i Libanon, har fortsatt og fordypet seg, og poesisamarbeidet «Companions of Wergeland» er videreført med samlinger i Israel og Palestina. Samtlige aktører har planer om samarbeidsprosjekter med samme tematikk også i kommende år.

konsertene om musikk samarbeid ble fulgt opp, og møter med de respektive fagmiljøer på landsbasis ble avholdt for gjensidig informasjons- og erfaringsutveksling.

Mange mindre språk står i fare for å forsvinne, og for å sikre myndighetenes oppmerksomhet har UNESCO utarbeidet en atlas over utsatte språk. Arbeidet med kryptmuseumet i Betlehem ble påbegynt og bevaringsplan for steinkirkene i Lalibela bl.a. fortsatte i fase 2. Støtte til kulturminnevern utgjorde mill. kroner.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 106,0 mill. kroner.

Post 75 Internasjonale organisasjoner og nettverk, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse**

Støtte over denne posten gis til globalt og regionalt arbeid i regi av internasjonale og frivillige organisasjoner og nettverk som ikke er FN-organer. Det legges vekt på å identifisere organisasjoner med bred fagkompetanse innenfor prioriterte områder for norsk utviklingspolitikk. Mange av organisasjonene som støttes utfyller bistandsforvaltningens og andre aktørers kompetanse og er viktige dialogpartnere. En rekke av organisasjonene og nettverkene har en sentral pådriverrolle overfor statlige

myndigheter til å etterleve internasjonale konvensjoner og tusenårsmålene.

Det arbeides med å dreie en større andel av bevilgningen mot aktører i utviklingsland. Gjennomganger og evalueringer legges til grunn for vurdering av langsiktig samarbeid.

Mål

Bevilgningen skal benyttes til å støtte internasjonale organisasjoner, partnerskap, stiftelser og nettverk som driver utviklingsrettet virksomhet innenfor regjeringens satsingsområder, primært innenfor følgende tema:

- Miljø, naturressursforvaltning, ren energi og klimaspørsmål.
- Helse med hovedvekt på reproduktiv helse og hiv og aids
- Likestilling, økt deltakelse av kvinner i beslutningsprosesser og bedring av kvinners livssituasjon.
- Godt styresett og demokratisk utvikling, herunder å styrke uavhengige mediers rolle, fremme større åpenhet om kapitalstrømmer til og fra utviklingsland, samt tiltak for å øke og bedre forvaltning av offentlige inntekter.
- Menneskerettigheter.

Rapport 2008

38 internasjonale organisasjoner og nettverk mottok støtte til virksomhet innenfor regjeringens satsingsområder, i første rekke miljø, helse, hiv og aids, kvinner og likestilling, styresett og menneskerettigheter.

Blant resultater som kan fremheves er International Union for Conservation of Nature (IUCN) røde liste over truede arter som har fått økende oppmerksomhet i løpet av de siste årene. «Red List Index» er en viktig del av organisasjonens påvirkningsarbeid og benyttes nå som biodiversitetsindikator opp mot tusenårsmål nr 7 på bærekraftig miljø. Det har medført at utrydningstruede arter har blitt en hovedprioritet for beslutningstakere med hensyn til biodiversitet. Indeksen benyttes også for å måle progresjon i forhold til konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) fram mot 2010.

Rettighets- og ressursinitiativet (*Rights and Resources Initiative*) har evnet å etablere en koalisjon med en rekke til dels svært ulike skogorganisasjoner, som gir mulighet til å fremme sentrale forhold knyttet til en rettighetsbasert utvikling med stor faglig tyngde. Samarbeidsmodellen har demonstrert at den kan respondere på de større globale spørsmål knyttet til forvaltning av skog uten at mer landspesifikke spørsmål blir utelatt.

Et eksempel på arbeid mot korrupsjon er organisasjonen Tiris program *Network for Integrity in Reconstruction*. Programmet har styrket nasjonale organisasjoners innsats mot korrupsjon i gjenoppbyggingsarbeid, og koblet dem sammen i et internasjonalt nettverk der de får økt tilgang til opplæring, økonomiske ressurser og annen faglig støtte.

Den internasjonale føderasjonen for familieplanlegging (IPPF) bidrar med viktig arbeid innen seksuell og reproduktiv helse og rettigheter på verdensbasis. Støtten til organisasjonen økte fra 40 mill. kroner i 2008 til 50 mill. kroner i 2009.

Innen hiv og aids ble støtte til sårbare grupper som opplever stigmatisering og diskriminering prioritert. Et eksempel er Det globale nettverket for personer som er hiv-positive som tilbyr et globalt forum for dialog og samarbeid for alle med hiv og aids. Samarbeidet med Clinton Stiftelsen om behandling til innsatte hiv-positive sprøytebrukere i Kina har bidratt til økt forståelse hos regionale myndigheter av det er nødvendig å inkludere også denne gruppen i arbeidet innen hiv og aids. Tiltak innen godt styresett, herunder demokratiutvikling, ble støttet blant annet gjennom International IDEA med 4,0 mill. kroner.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 172,5 mill. kroner.

Post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Fredskorpset skal bidra til at det skapes kontakt og samarbeid mellom enkeltpersoner, organisasjoner og institusjoner i Norge og utviklingslandene, bygget på solidaritet, likeverd og gjensidighet. Fredskorpsets kjernevirksomhet er å legge til rette for dette gjennom utveksling av personell. Det inngås partnerskapsavtaler mellom frivillige organisasjoner, kommuner, skoler, universiteter og private virksomheter i Norge og i sør. Hovedprogrammet er rettet inn mot deltakere i aldersgruppen 22-35 år, og omfatter utveksling nord til sør (fra Norge til utviklingsland), sør til nord (fra utviklingsland til Norge) og sør/sør (mellom utviklingsland). Et eget ungdomsprogram er rettet inn mot ungdom mellom 18 og 25 år som får kunnskap og erfaring gjennom opphold av minst tre måneders varighet i et annet land.

Den globale helsepersonellkrisen er et hinder for å nå tusenårsmålene. Det er etablert en egen utvekslingsordning for helsepersonell i regi av

Fredskorpset. Ordningen utgjør det norske bidraget i tilknytning til den europeiske ESTHER-alliansen som Norge ble formelt medlem av i 2008.

Mål

- Tilrettelegge for samarbeid mellom organisasjoner, institusjoner og bedrifter i Norge og i utviklingsland gjennom utvekslingsordninger, herunder for helsepersonell.
- Sikre at minst halvparten av midlene går til tiltak som inkluderer gruppen av de minst utviklede land.
- Tilstrebe en jevn fordeling av kvinner og menn både fra sør og nord i utvekslingsordningene.

Rapport 2008

Rapporten for 2008 gjelder bevilgningen på post 50 Fredskorpset. Posten ble avvirket og erstattet med post 77 ved omlegging til bruttobudsjettering fra og med budsjettåret 2009.

536 deltakere fullførte Fredskorpsets forberedelseskurs i 2008. Aldersmessig tilhørte 92 pst. av deltakerne i 2008 aldersgruppen 18 – 35 år. Fredskorpset opprettholder således sin klare ungdomsprofil og når målsettingen om at maksimalt 10 pst av deltakerne skal være over 35 år. Selv om Fredskorpset har utvekslinger i 54 land er 53 pst. av utvekslingene konsentrert om 9 land: Tanzania, Uganda, Malawi, Kenya, Sør-Afrika, Zambia, Etiopia, Nepal og Guatemala. 78 pst. av tilskuddene til utveksling gikk i 2008 til prosjekter i MUL-land.

Den geografiske spredning av norske deltakere viser en overvekt fra Østlandsregionen (75 pst.) etterfulgt av Vestlandet (25 pst.) og Sørlandet (12 pst.). Lavest deltakelse har Midt- og Nord – Norge, begge med 9 pst.

Fredskorpset ble i 2008 tildelt ansvaret for å forvalte en tilskuddsordning for samarbeid og institusjonsutvikling for helseinstitusjoner. Ordningen utgjør Norges bidrag til den europeiske Esther-alliansen, som Norge formelt ble medlem av i 2008. Alliansen jobber spesielt med helsetilbudet for hivsmittede og aidssyke i Afrika med institusjonell kapasitetsbygging som et hovedmål. Den norske ordningen ble lansert høsten 2008 i nært samarbeid med Norad og Helsedirektoratet. Tre forundersøkelser ble gjennomført og tre samarbeidsavtaler ble inngått i 2008, med Haukeland Sykehus i Bergen og Sørlandets sykehus i Kristiansand som de første norske institusjoner, i partnerskap med institusjoner i Tanzania og Malawi.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 135,0 mill. kroner.

Det vises for øvrig til omtale under kap.144 Fredskorpset, post 01.

Kap. 161 Næringsutvikling

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	302 255	309 000	309 000
75	NORFUND – tapsavsetting	143 750	143 750	143 750
95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	341 250	441 250	441 250
	Sum kap. 161	787 255	894 000	894 000

Støtteordningene under dette kapitlet tar i første rekke sikte på å styrke næringsutvikling og handel som sentrale drivkrefter for økonomisk utvikling. Kapitlet omfatter ulike støttetiltak og ordninger som skal bidra til å styrke institusjonell og fysisk infrastruktur, utvikle kompetanse i utviklingslandene og stimulere til etableringer og investeringer i utviklingsland. Kapitlet omfatter også støtte til investeringer i regi av Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund).

Virkemidlene under kapitlet kan anvendes i utviklingsland med bruttonasjonalinntekt per innbygger på opptil USD 6725 som tilsvarer Verdensbankens grense for å yte lån på spesielt gunstige vilkår, herunder ODA-godkjente land på Vest-Balkan. Det vil bli arbeidet spesielt med støtte til de minst utviklede land (MUL), norske samarbeidsland for langsiktig bistand, og med å stimulere næringsutvikling og handel i Afrika sør for Sahara.

I samsvar med vedtak i OECDs utviklingskomité er postene under dette kapitlet avbundet fra og med 1. januar 2002. Konsulentfondene i henholdsvis Det Internasjonale Finansieringsinstitutt (IFC), Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB) og Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) vil bli helt avbundet i 2010.

Privat sektor engasjement og næringsutvikling er nødvendig for at de fattigste landene skal oppnå varig økonomisk vekst og komme ut av klientrollen. Utvikling av et lokalt næringsliv og styrket produksjonskapasitet er avgjørende for at det skal bli noe av regjeringens målsetning om at utviklingslandene skal delta mer aktivt i verdenshandelen.

Formålet med arbeidet med næringsutvikling i sør er fattigdomsbekjempelse og det å skape arbeidsplasser og varig økonomisk vekst i utvi-

klingsland, ikke fremme av norsk næringsliv. I denne sammenheng representerer imidlertid norsk næringsliv en ressurs som må utnyttes. En viktig oppgave vil således være å aktivisere næringslivet slik at det blir en medspiller og å fremme norske investeringer i fattige land.

Regjeringen vil stille klare krav til de bedriftene som engasjerer seg. Det er en forutsetning at de norske bedriftene deler visjonen om å medvirke til å bekjempe fattigdom og bærekraftig utvikling i utviklingslandene og at de lever opp til regjeringens forventninger når det gjelder samfunnsansvar.

Post 70 Næringsutvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Regjeringen ønsker at norsk næringsliv skal øke sine investeringer i utviklingsland og vil bidra til dette ved å redusere risikoen og styrke utviklings-effekten av slike investeringer. Prioritet gis til kompetanseutvikling og tiltak for å fremme investeringer innenfor visse sektorer som ren energi, olje, gass, det maritime området, fiskeri og miljørelatert teknologi. Regjeringen ønsker å stimulere til offentlig privat samarbeid (OPS) gjennom et strategisk partnerskap med enkeltbedrifter som viser vilighet til å investere i fattige land. Samarbeid om samfunnsansvar vil være en vesentlig komponent i et partnerskap mellom offentlige og private aktører. Støtteordninger for institusjonelt samarbeid videreføres knyttet opp mot norske bistandspolitiske og tematiske satsningsområder. Det opprettholdes et tilbud til mindre bedrifter som ønsker å prøve seg i disse markedene.

Førstelinetjenesten for informasjon, rådgivning og veiledning til bedrifter om Norges virke-

midler for næringsutvikling (Veiledningskontoret for næringsutvikling i sør) er et viktig tiltak for å effektivisere og forbedre arbeidet med å trekke næringslivet inn i dette arbeidet. Et nytt forum, ledet av miljø- og utviklingsministeren med representanter fra næringslivet og virkemiddelapparatet for å drøfte utfordringer, satsningsområder og virkemidler i dette arbeidet ble opprettet i 2008.

Ordnningen med blandede kreditter er avvirket fra 31.12.2008, men inngåtte forpliktelser vil bli oppfylt. Dette gir rom for en økt satsning på offentlig privat samarbeid og støtte til næringsutvikling skal benyttes til dette formål.

Det ligger også mange nye muligheter for et samarbeid mellom myndighetene og næringslivet i klima- og skogsatsingen, som vil kreve nye allianser og virkemidler. Det er behov for teknologioverføring, teknologiutvikling og investeringer både når det gjelder utslippsreduksjon og tilpasning i fattige land. Klimarelaterte tiltak, som kompetansebygging og forberedelse av tiltak under Kyoto-protokollens fleksible mekanismer (CDM med mer) skal prioriteres under denne posten.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å finansiere:

- Støtteordninger spesielt rettet mot mindre bedrifter.
- Tiltak som kan utløse investeringer fra næringslivet gjennom støtte til grunnlagsinvesteringer, dvs. innen miljørelatert, sosial, økonomisk og fysisk infrastruktur som normalt anses som et offentlig ansvar, men som utviklingsland ikke har offentlige ressurser til å finansiere.
- Utvikling av pilotprosjekter/nye konsepter for privat sektor engasjement, hvor private aktører trenger offentlige bidrag til å dekke noe av risikoen i en pilotfase.
- Tiltak som kan bidra til større samfunnsmessige ringvirkninger av investeringsprosjekt gjennom støtte til allmenntilgjengelige tiltak innen forskning og kompetanseutvikling, utvikling av miljøteknologi, yrkesopplæring o.l.
- Tiltak for å øke utviklingslands handelskompetanse og eksport, herunder utvikling av næringsvirksomhet, opplæring og kompetanseoverføring, studier og informasjonstiltak.
- Utbetalinger til inngåtte forpliktelser knyttet til ubundne blandede kreditter og bidrag til konsulentfond.
- Institusjonsutvikling i utviklingsland.
- Støtte til tiltak for å fremme næringslivets samfunnsansvar i utviklingsland.
- Tiltak for å øke kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet.

Rapport 2008

Posten omfatter i hovedsak tilskudd basert på søknader fra bedrifter samt handelstiltak. Det var i 2008 stor etterspørsel fra norske bedrifter etter midler til forstudier og opplæringsstøtte. Interessen fra norsk næringsliv til å etablere offentlig privat samarbeid i forbindelse med bedriftenes investeringer i utviklingsland er økende.

De næringslivsbaserte tilskuddsordningene er benyttet i hovedsak av små og mellomstore bedrifter, med forholdsvis små søknadsbeløp. Ordningene er et viktig virkemiddel for norsk næringsliv for å undersøke og etablere næringsvirksomhet i Sør. Forenklede rutiner vil sikre effektiv og tidsbesparende saksbehandling.

Samarbeidet med FNs organisasjon for industriutvikling UNIDO er videreført med støtte til oppbygging av nødvendig infrastruktur for kvalitets sikring av eksportprodukter, bl.a. ble Øst-Afrika-programmet utvidet til å omfatte Rwanda og Burundi, og et prøveprosjekt for innføring av «globale standarder» ble igangsatt i Uganda. Det er inngått avtale med UNIDO om støtte til etablering av et nytt nasjonalt selskapsregister i Vietnam. I internasjonal anbudskonkurranse ble *Norway Registers Development* valgt til å bistå med gjennomføringen. Myndighetene i Vietnam har undersøkt muligheten for finansiering av en samarbeidsavtale med Brønnøysundregistrene for ekspertbistand etter ferdigstillelse.

Det er inngått avtale med FNs arbeidsorganisasjon ILO om støtte til en studie av arbeidslovgivningens begrensninger for formalisering og vekst av småindustri i Afrika, samt med henblikk på anstendige arbeidsforhold. Det ble videre inngått en avtale om støtte til et program for kvinnelig entreprenørskap i det sørlige Afrika.

I 2008 ble det fokusert på oppfølging av *Handlingsplanen for handelsrettet utviklingssamarbeid*. For å følge opp konklusjonene i regjeringens gjennomgang av generelle tollpreferanser for import av varer fra utviklingsland, har Norad og Toll- og avgiftsdirektoratet startet samarbeid om seminarer i aktuelle land for å fremme iverksettelse og bruk av ordningen. Gjennom samarbeidet med Noragric er det foretatt utredning om import av blomster fra Afrika til Norge, som ledd i arbeidet med å se på utviklingslandenes muligheter og begrensninger mht. eksport til det norske marked.

Norad har flerårige rammeavtaler med Næringslivets hovedorganisasjon, Handelens og servicenæringens hovedorganisasjon, Initiativ for etisk handel og Fairtrade Norge om støtte til ulike næringsutviklingsprogram og aktiviteter. I tillegg kommer de såkalte Matchmaking-programmene

som blir gjennomført av Innovasjon Norge i India, Sør-Afrika og Vietnam, og av Advance Business Partners i Sri Lanka. Disse programmene har som formål å knytte kontakt mellom norske bedrifter og partnere i utviklingsland.

Boks 8.5 Pilotprosjekt for kvinnelig entreprenørskap

Et pilotprosjekt er igangsatt for utvikling av *kvinnelig entreprenørskap* i det sørlige Afrika for fattige og marginaliserte kvinner innen håndverk og uformell sektor. Prosjektet er et samarbeid mellom sørafrikanske myndigheter og Isandi Konsept AS om utvikling av «best-practice» modeller for implementering på sektornivå i Sør-Afrika og senere regionalt innen SADC. Prosjektet skal gjennom kompetanseutvikling bidra til at målgruppen oppnår en større andel av verdiskapingskjeden, bl.a. ved eksport. Det vil i mange tilfeller si at kvinnene selv må eie, eller være deleier i bedrifter.

Bruk av *Garantistøtte ved import til Norge* har økt betydelig for import av landbruksprodukter som kjøtt og sjømat i de senere år. Pga. behov for sikring mot helserisiko ved import til Norge er slik import avhengig av garantistøtte for å komme i gang. Flere aktører benytter rullerende garantiavtaler over 12-18 måneder for å oppnå større importkvanta, der det kan vises til gode resultater fra tidligere import under ordningen.

I tråd med strategi for *Grønn utviklingsmekanisme (CDM)*, ble det våren 2008 etablert mulighet for å gi CDM-støtte over de søknadsbaserte næringslivsordning. Retningslinjer ble godkjent i mai, og de første tilsagn ble gitt i løpet av sommeren og høsten 2008. Arbeidet utfylles av institusjonsavtaler om kapasitetsbygging og prosjektutvikling i flere land.

Det er gjort positive erfaringer mht. norske næringslivsinteressers investeringer for utvikling av produksjon og handel med land i Sør. Offentlig-privat samarbeid er videreført og utvidet i 2008, og omfatter nå en intensjonsavtale om videre samarbeid med Yara i flere land i Afrika, Nortura i Uganda, Green Resources i Tanzania, Honningsentralen i Zambia og Mester Grønn i Tanzania, Kenya og Etiopia. Flere slike partnerskap er under utvikling.

I forbindelse med en satsing av Nortura på økt produksjon og eksport av kjøtt fra Uganda, er det vedtatt å yte en støtte på 20 mill. kroner til første fase av programmet.

Behov, forutsetninger, utfordringer og mål varierer mellom sektorer, land og aktører, og offentlig – privat samarbeid innebærer støtte til ulike mottakere og bruk av ulike støtteordninger. For eksempel omfatter samarbeidet med Yara i Afrika også støtte til organisering av et bredt antall deltakere i verdikjeder for produksjon av mais og ris i Tanzania, og for bomull og ris i Malawi. Hovedtanken er at offentlig støtte til grunnlagsinvestering, etableringskostnader og pilotprosjekter i regi av private bedrifter skal utløse flere private investeringer.

Norfund anvendte i 2008 faglig bistand blant annet til å styrke investeringenes utviklingseffekter for lokalsamfunnene og til å utrede tidlig fase av spesielt krevende investeringer. Prosjektutvikling av energiprojekter i Afrika, herunder småskala klimaprojekter og et helseprosjekt knyttet til Bugoye kraftstasjon i Uganda var en viktig del av dette. Det ble også gitt støtte til utvikling av hiv/aids-programmer innenfor porteføljebedriftene i Aureos East Africa Fund, bygging av grunnskole tilknyttet bananplantasjen Matanuska i Mosambik, samt energieffektiviseringstiltak ved Kabul Serena Hotel. Det ble også gitt tilskudd for å dekke en del av oppstartskostnadene med det norske mikrofinansinitiativet.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 309,0 mill. kroner.

Post 75 Norfund – tapsavsetning

Post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland

Situasjonsbeskrivelse

Norfund er et statlig eid investeringsfond og et virkemiddel i norsk utviklingspolitikk. Fondet skal sammen med partnere etablere levedyktig, lønnsom virksomhet som ellers ikke vil bli igangsatt som følge av høy risiko. Fondet skal prioritere investeringer i de fattigste, minst utviklede landene (MUL) og områder hvor Norge har spesiell kompetanse og interesse, spesielt innen ren energi.

Det foreslås en tilsvarende stor kapitalpåfylling til fondet som i de foregående år. I dagens finansielle krise har det vist seg vanskelig å få fullfinansiert slike prosjekt. Norfund bør derfor med påfyllingen av grunnfondskapitalen kunne vise ekstra fleksibilitet i forhold til krav om avkastning ved slike investeringer. Omstruktureringen av SN Power og etableringen av et eget datterselskap med hovedsatsingsområder i Afrika og MUL vil gjøre Norfunds energinvesteringer mer målrette-

de og mer i tråd med prioriteringene i utviklingspolitikken. Norfund vil dessuten videreføre samarbeidet med andre norske aktører innen fornybar energi.

Norfund skal investere i lønnsomme bedrifter og balansere hensynet til lønnsomhet mot utviklingsmål og miljømessige og sosiale hensyn. Norfund trenger derfor målesystemer som gjør både dem selv og Utenriksdepartementet som eier i stand til å vurdere investeringene langs en rekke utviklingsrettede dimensjoner. Det er lagt ned et betydelig arbeid i å dokumentere utviklingseffekter av Norfunds investeringer, et arbeid som vil bli videreført også i kommende perioder.

Følgende aspekter skal vurderes og følges opp i alle investeringer: arbeidsplasser, skatteinntekter til vertslandet, utvikling av markedet, anti-korrupsjon og virksomhetsstyring, opplæring og teknologioverføring, effekt for kvinner samt sosiale, etiske og miljømessige standarder.

Det offentlig oppnevnte Kapitalfluktutvalget har i sin rapport Skatteparadis og utvikling (NOU 2009:19) lagt frem en rekke forslag for Norfunds investeringsvirksomhet. Rapporten er nå ute til høring. Departementet ser Norfund som en viktig samarbeidspartner for å kunne realisere intensjonene i utvalgets rapport, og vil i dialog med Norfund se på hvordan Utvalgets anbefalinger best kan tas til følge.

Mål

Bevilgningen har som mål å sette Norfund i stand til å fremme utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland ved finansiering av:

- Direkte investeringer og deltakelse i lokale investeringsfond.
- En særskilt satsing på fornybar energi, blant annet i samarbeid med norske kraftselskaper.
- Støtte mikrofinansinitiativ, blant annet i samarbeid med norske private investorer.
- Forvaltningen av porteføljen av utestående lån under Norads tidligere låneordning.
- Norfund skal arbeide særskilt med å styrke selskapets evne til å investere i de fattigste, minst utviklede landene (MUL) og i Afrika sør for Sahara.

Rapport 2008

Samlede overføringer til Norfund i 2008 var 485 mill. kroner, hvorav 341,25 mill. kroner over post

95 Grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland, og 143,75 mill. kroner over post 75 Tapsavsetting. I tillegg disponerte Norfund 15 mill. kroner over kap.161 post 70 Nærings- og handels-tiltak til faglig bistand innenfor sitt virksomhetsområde og 15 mill. kroner til innsats på Vest-Balkan.

Pr. 31.12.08 hadde Norfund avtalefestet 4,8 mrd. kroner i investeringer i bedrifter og investeringsfond. Det ble i 2008 inngått investeringsavtaler verdt 1,4 milliarder kroner. 43 pst. av nye investeringer i 2008 var i land som er definert som de minst utviklede landene (MUL), noe som sammen med dagens finansielle krise medfører at risikoen i porteføljen øker. De største enkeltinvesteringene gjaldt Norsk mikrofinansinitiativ (300 mill kroner), Aureos Africa Fund (274 mill kroner) og GroFin Africa Fund (105 mill kroner). Det ble også via SN Power investert 100 mill kroner hver innen fornybar energi i Nepal og på Filippinene. Norfund trakk seg samtidig ut av 8 tidligere investeringer.

Norfund hadde i 2008 en avkastning (IRR) på sine investerte midler på 21 pst. målt i investeringsvaluta. Siden etableringen har Norfund hatt en internrente i investeringsvaluta på 12 pst. Den gode avkastningen betyr at Norfund har bidratt til mange lønnsomme, verdiskapende virksomheter som har skapt varige arbeidsplasser i utviklingsland.

Ved utgangen av 2008 var om lag 248 000 arbeidsplasser i virksomheter som Norfund har investert i. I tillegg skapes det positive ringvirkninger og ytterligere arbeidsplasser ved at underleverandører og andre næringer nyter godt av økte investeringer i området. Norfunds engasjement i SN Power bidrar til en strømproduksjon tilsvarende 7,1 mill. menneskers forbruk av strøm og bidrar til en CO₂ reduksjon på 1,4 mill. tonn. En egen rapport om utviklingseffekter som følge av Norfunds investeringsvirksomhet i 2008 er utarbeidet.

Budsjett 2010

Hoveddelen av Norfunds investeringer har lang tidshorisont. Som ledd i arbeidet for å bygge opp fondet, vil Norfund også i 2010 bli tilført ny kapital.

For 2010 foreslås bevilget 585,0 mill. kroner, fordelt mellom en bevilgning på 143,75 mill. kroner under post 75 Tapsavsetning og en bevilgning på 441,25 mill. kroner under post 95 Norfund - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland.

Kap. 162 Overgangsbistand (gap)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>	685 625	724 000	499 000
	Sum kap. 162	685 625	724 000	499 000

Overgangsbistanden er beregnet på overgangssituasjoner mellom humanitær bistand og langsiktig utviklingssamarbeid. Den er et virkemiddel for fleksibel støtte til arbeid med tidlig gjenoppbygging, fredsbygging, statsbygging og utvikling i sårbare og konfliktberørte land og regioner. Videre kan bevilgningen brukes i land som har vært rammet av omfattende og alvorlige naturkatastrofer.

Det tar lang tid for et land å komme seg etter en voldelig konflikt. Overgangsbistand skal spille en konstruktiv rolle i en begrenset periode. Om støtten til et land skal videreføres over andre budsjettposter eller avsluttes, avklares i hvert enkelt tilfelle.

Tildelinger samordnes med støtten som gis over kapittel 163 post 70 Naturkatastrofer og post 71 Humanitær bistand og menneskerettigheter, kapittel 164 post 70 Fred, forsoning og demokrati tiltak og programkategori 03.10 Bilateral bistand. Reduksjonen i bevilgningsforslaget for 2010 reflekterer at det økes på tematiske innsatsområder.

Post 70 Overgangsbistand (gap), kan overføres**Situasjonsbeskrivelse**

Naturkatastrofer, voldelige konflikter eller svakt styresett bidrar til en rekke staters sårbare situasjon. Bevilgningen skal bidra til å styrke stater til bedre å kunne håndtere disse situasjonene gjennom fleksibel støtte til utvikling og fredsbygging. I land med svak myndighetsstruktur er multilaterale organisasjoner som FN og Verdensbanken viktige kanaler for overgangsbistanden. Der hvor det er mange givere vil felles finansieringsmekanismer som flergiverfond, og koordinering av bistanden være viktig. Norske frivillige organisasjoner som kan bidra med særskilt kunnskap, kompetanse eller nettverk spiller også en sentral rolle i overgangsbistanden. Det vektlegges å bidra til at det internasjonale samfunn i større grad etablerer felles tilnærming til tidlig gjenoppbyggingssituasjoner og får på plass raskere finansiering av gjenoppbyggingsarbeid. Samtidig arbeides for at lokal kapasitet og kompetanse styrkes og så langt mulig inntar en ledende rolle i tidlig gjenoppbyggingsfasen.

I områder preget av langvarig krig er det kvinner som svært ofte holder viktige samfunnsfunksjoner oppe. Derfor er regjeringen opptatt av å styrke kvinners posisjon og deltakelse i gjenoppbygging for å bidra til varig fred og utvikling. Likeledes vektlegges barn i konfliktområder som en særlig utsatt og marginalisert gruppe.

Overgangsbistanden spiller en særlig rolle for norsk innsats i områdene og rundt De store sjøer og Afrikas Horn, og i forhold til enkeltland som Zimbabwe og Burma. På Afrikas Horn er innsatsen i hovedsak rettet mot å bidra til fred, stabilitet, demokratiutvikling, respekt for menneskerettigheter og humanitær nødhjelp. Støtte til stats- og fredsbygging i sårbare stater som Eritrea, Somalia, Sudan og i Nord Uganda står sentralt i den sammenheng. Innsatsen i Somalia fokuserer på støtte til det FN-ledede fredsarbeidet. Situasjonen i landet har gjennom året vært svært usikker og uoversiktlig. Undertegningen av en fredsavtale mellom de to største grupperingene sommeren 2008 har gitt grunnlag for ny optimisme, men det foregår stadig kamper mellom overgangsregjeringen og militsgrupper. I Sudan er norsk innsats hovedsakelig rettet mot oppfølgingen av fredsavtalen mellom nord og sør. For å støtte opp om avtalen, vil det være viktig med fokusert internasjonal innsats frem mot de planlagte valgene i 2010 og folkeavstemningen i 2011. I tillegg bidrar Norge med støtte til gjenoppbygging og utvikling i Nord-Uganda, og med innsats rettet mot å bidra til å løse konflikten mellom Etiopia og Eritrea for å sikre økt regional stabilitet. Konfliktene på Afrikas Horn og i Sudan må håndteres i en regional kontekst, da utviklingen i de ulike landene påvirker stabiliteten i hele regionen.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte tidlig gjenoppbygging, utvikling, stats- og fredsbygging i utvalgte sårbare stater og regioner som søker å arbeide seg ut av voldelige konflikter, reformere dårlig styresett eller har vært utsatt for omfattende naturkatastrofer.

- Finansiere hurtig innsats, fortrinnsvis i den første tiden etter en fredsslutning eller naturkatastrofe.
- Bistå ofre for seksualisert vold og fremme kvinners rettigheter og deltakelse på like vilkår i sårbare stater og regioner.

Bevilgningen kan også benyttes for å styrke det internasjonale samfunns kapasitet til å bidra i land i overgangs- og tidlig gjenoppbyggingssituasjoner, samt til tiltak som bidrar til god giverpraksis og samordning mellom FN og internasjonale finansinstitusjoner. Der det er relevant for problemstillinger knyttet til overgangssituasjoner, kan ulike møter, konferanser, seminarer, dialogtiltak og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet finansieres over denne bevilgningen.

Rapport 2008

Om lag 46 pst. av midlene gikk til multilaterale organisasjoner, 29 pst. ble tildelt norske frivillige organisasjoner, mens nasjonale eller lokale offentlige aktører ble benyttet som kanal for i underkant av 18 pst. av bevilgningen. Øvrig støtte ble kanalisert gjennom lokale og internasjonale organisasjoner og forskningsinstitutter, samt via andre giverland jf. vedlegg 3–7.

Når det gjelder geografisk fordeling gikk vel 82 pst. av midlene til Afrika, mens 11 pst. gikk til Asia og i overkant av 2 pst. til Latin-Amerika. Det resterende beløpet er klassifisert som global innsats.

Afrika

Siden fredsavtalen i *Sudan* ble undertegnet i Kenya i 2005 har Norge bidratt aktivt på flere områder både politisk og økonomisk. Arbeidet ble videreført i 2008, blant annet ved at Norge for andre gang var vertskap for en bredt anlagt giverkonferanse for Sudan. Over bevilgningen ble det gitt 240 mill. kroner til Sudan, hvorav omlag 150 mill. kroner via flergiverfondet i Sør-Sudan. Kanalisering av midler gjennom flergiverfondene har utviklet mekanismer for å bidra til infrastruktur og til å styrke grunnleggende offentlige funksjoner innenfor blant annet helse og utdanning. Fondene, ett nasjonalt og ett for sør, administreres av Verdensbanken. Gjennom norske frivillige organisasjoner ble det gitt støtte til utbedring av sosiale tjenester, skolebygging og til matvaresikkerhet. Det ble også gitt støtte til tilbakevending av flyktninger og internt fordrevne. Det er utstrakt giversamarbeid i Sudan, og et felles giverkontor i Juba håndterer seks deltakerlands oppfølging av støtten gjennom flergiverfondet i Sør-Sudan. Støtten gjennom

flergiverfondet har blant annet ført til at over 2 millioner pasienter har fått tilgang til medisiner, over 1 million malarianett er utdelt, 850 000 elever har fått skolebøker og -utstyr, og når det gjelder veger er 230 kilometer reparert og 579 km vedlikeholdt noe som har medført 80 pst. reduksjon i reisetid på noen veger. Videre er det boret 202 vannhull, og 135 borehull er reparert, og i 2008 ble folketellingen gjennomført.

Norsk overgangsbistand til *Somalia* på totalt 30 mill. kroner har i perioden støttet opp om landets overgangsmyndigheter, både i form av kapasitets- og institusjonsbygging og sikkerhetstiltak, særlig rettet mot opplæring av politi, fengsels- og justis-sektor. Norsk støtte til opplæring av sivilt politi gjennom UNDP har bidratt til å trene hundretalls politioffiserer i forskjellige typer treningsopplegg. Norge har også støttet opp om utviklingstiltak i Somaliland, i all hovedsak utdanningstiltak, for å bidra til å sikre stabiliteten i denne regionen. Med norsk støtte til utdanning i Somaliland bidro vi blant annet til at over 2000 barn fikk skolegang.

Norsk støtte til *Nord-Uganda* (30 mill. kroner), gikk primært til gjennomføring av Ugandas treårige rammeverk for fred, gjenoppbygging og utvikling av Nord-Uganda (PRDP). Hovedinnsatsområdene er tjenesteyting i returområdene, inkludert politi og rettsvesen samt tiltak for økonomisk vekst. Som et resultat at norsk/svensk samarbeid har man opprettet en egen mekanisme for at givere kan gi øremerket budsjettstøtte til Nord-Uganda. Denne mekanismen har, foruten å være et bidrag til bedret tjenesteyting, også fungert som et redskap for å få myndighetene til å satse mer på Nord-Uganda. I overgangsfasen er det viktig å bruke flere kanaler for å reflektere uensartede behov, og norsk finansiering til bl.a. skolebygging gjennom NRC har gjort det mulig for flere barn å få skolegangen de har krav på. Levekårsutviklingen i Karamoja er ikke vesentlig forbedret det siste året, selv om både myndigheter og givere har indikert at de vil fokusere mer på Karamoja. Flere av tiltakene i Nord-Uganda har nettopp startet opp, og at resultatene er ventet litt lengre frem i tid.

Utviklingssamarbeidet i *Eritrea* er rettet mot de fattigste og mest sårbare delene av befolkningen, herunder kvinner og barn og folk i særlig tørkeutsatte områder. Med fokus på fred og forsoning har Norge, som største giver til UNDP, støttet gjenbosetningen av samtlige 75 000 internflyktninger i nyetablerte boområder. Støtte til hiv/aids og bekjempelse av kjønnslemlestelse inngår som del av arbeidet for menneskerettigheter og demokrati, og utgjør en betydelig del av den norske innsatsen. Norge har også støttet kapasitetsbyggende tiltak i form av et opplæringsprogram for naturforvaltere

samt statistikksam arbeid med eritreiske myndigheter. Statistiksamarbeidet muliggjør gjennomføringen av en landsomfattende helse- og landbruksundersøkelse, og vil være et viktig bidrag til bedret matvaresikkerhet og naturressursforvaltning i Eritrea.

Fokus for innsatsen i DR Kongo er støtte til internt fordrevne, ofre for seksuell vold og tidligere barnesoldater i Øst-Kongo. Støtten, som ble kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner, har blant annet bidratt til at 5962 jenter/kvinner utsatt for seksuell vold har gjennomgått samtalerapi og derigjennom fått bedret sin livssituasjon, mens 4918 jenter/kvinner har mottatt medisinsk hjelp. 1610 barn, som ikke tidligere hadde gått på skole, har fått tilbud om utdanning. En økning i konfliktnivået og tilstedeværelse av væpnede grupper skapte utfordringer for gjennomføring av prosjektene og førte til at antall internt fordrevne, ofre for seksuell vold og barnesoldater økte i perioden.

I Liberia ble det gitt overgangsmidler til menneskerettighetstiltak, demobilisering og reintegrering av tidligere soldater, til utdanningstiltak og nødstrømforsyning i Monrovia. I Elfenbenskysten har fredsprosessen, valget, et FN-prosjekt for kvinner i fred og forsoningsprosesser og tiltak for internt fordrevne blitt støttet. I Sierra Leone ble det gitt støtte til gjennomføring av lokalvalg, boliger for funksjonshemmede/amputerte sivilister og til sysselsettingstiltak for ungdom.

Norge har trappet opp engasjementet i Burundi for å bidra til å sikre fredsprosessen i landet. I tillegg til budsjetstøtte til myndighetene, via Verdensbanken, har støtte til Burundi vært kanalisert gjennom norske og internasjonale frivillige organisasjoner. Hensynet til kvinner og likestilling har vært vektlagt spesielt, og støtten gikk til arbeid for å forebygge og bistå kvinner som utsettes for seksuell vold. Støtte ble også gitt til tilbakeføring av barnesoldater til sine familier og lokal samfunn og til aktiviteter for å gi flyktningbarn tilgang til regelmessig og inkluderende sports- og lekeaktiviteter med sikte på sunn livsstil og bedre beskyttelse. Norge ga også betydelig støtte til flyktninger fra Burundi i Tanzania.

I Zimbabwe er innsatsen fokusert om å styrke demokratiske prosesser. Støtten, som ble kanalisert gjennom frivillige organisasjoner og FN systemet, har blant annet bidratt til styrket oppfølging av voldsofre og dokumentasjon av overgrep for fremtidig rettsforfølgelse. Videre har Norge styrket legitimitet av valgobservasjon. 10 500 uavhengige valgobservatører var i felt under valget i mars 2008. Norge er også en ledende giver på økonomisk og faglig støtte til frie og uavhengige medie-

organisasjoner. Videre har Norge bidratt til å styrke kulturens rolle i arbeidet for ytringsfrihet og kritisk samfunnsdebatt.

Som ledd i regjeringens svar på matkrisen, ble det gitt støtte til det offisielle subsidiprogrammet for landbruket i Malawi, mens småbønder i Swaziland, Lesotho, Zimbabwe og Mosambik fikk støtte til bærekraftig jordbruksdrift gjennom et regionalt program.

Asia

Norge ga støtte til gjennomføring av valget til grunnlovgivende forsamling i *Nepal* og dette sammen med støtte til valgobservasjon bidro til et vellykket valg. Norsk støtte til grunnlovsprosessen, (til parlamentssekretariatet, via FNs utviklingsfond og via frivillige organisasjoner) har økt kompetansen blant parlamentarikerne og støtteapparatet, bedret koordinering av internasjonale innspill til prosessen, og lagt grunnlag for en omfattende folkelig deltakelse. Gjennom teknisk og politisk støtte til UNMIN har Norge bidratt til at FN effektivt har overvåket maoistleirene og fredsprosessen. Norge har, bla gjennom støtte til Nepals fredsfond, bidratt til fortsatt sterkt nepalsk eierskap og engasjement for fredsprosessen.

På *Øst-Timor* gav Norge støtte til Flyktninghjelpens bygging av overgangsboliger for internt fordrevne, noe som medvirket til at flyktningleirene i sentrum av byen nå er avvirket. Norge støttet i tillegg Flyktninghjelpens administrasjon av 5 flyktningleire og overgangsbistand til 600 familier, samt byggingen av 5 ungdomssentre og rehabilitering av klinikker.

Nargissyklonen rammet *Burma* hardt og Norge støttet Redd Barna, CARE, UNDP og Flyktninghjelpen og deres innsats innen utdanning, matvaresikkerhet og gjenreisning av boliger og infrastruktur, herunder veier, broer og sikker tilgang til vann.

Fra 2008 ble det ikke lenger gitt overgangsbistand til *Afghanistan*, blant annet som følge av det ble opprettet en egen post for støtten til landet, se kapittel 151 post 72.

Latin-Amerika

På Haiti ble nær 10 mill. kroner gitt til prosjekter for tidlig gjenoppbygging av infrastruktur, velferdstilbud og tiltak for å forebygge naturkatastrofer.

Globalt

Redd Barna-alliansens globale program «ABC redder barna» fokuserer på utdanning for marginali-

serte grupper barn i sårbare stater og land berørt av voldelig konflikt. I de fire landene Redd Barna Norge har en ledende rolle, rapporteres at programmet i 2008 nådde ut til 524 361 barn og bidro til at 140 324 jenter og gutter fikk et skoletilbud.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 499,0 mill. kroner.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	340 680	335 000	335 000
71	Humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	2 189 192	2 110 000	2 020 600
72	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>			187 000
	Sum kap. 163	2 529 872	2 445 000	2 542 600

I tråd med Soria Moria-erklæringen er humanitær bistand, fredsbygging og menneskerettigheter ett av de fem hovedsporene i Regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk.

Kjernen i humanitær innsats er å redde enkeltmenneskers liv, lindre nød og sikre menneskelig verdighet uavhengig av rase, kjønn, religion eller politisk tilhørighet. Gjennomføring av dette humanitære imperativet er en sentral del av norsk engasjementspolitikk. Nøytralitetsprinsippet som ligger til grunn for humanitær bistand, innebærer ikke at vi skal tie om overgrep eller maktmisbruk. Også i humanitære kriser er forsvar og fremme av menneskerettighetene sentralt.

Krisen i verdensøkonomien får store konsekvenser for de fattigste landene, der forhold som dårlig styresett, brudd på menneskerettighetene og konflikter forhindrer en positiv utvikling.

Regjeringen la i mai 2009 fram Stortingsmelding nr. 40 (2008-2009) om Norsk humanitær politikk. Målet er at Norge skal være blant de ledende politiske og finansielle partnerne i den humanitære innsatsen og bidra til at det internasjonale samfunnet står best mulig rustet til å møte framtidens utfordringer. Hovedinnsatsen er rask, fleksibel og effektiv respons for å kunne møte skiftende humanitære behov, både i akutte og langvarige kriser.

Norges innsats skal være basert på faglig kompetanse og robust forvaltning for å gi målbare resultater. Riksrevisjonen har i Dokument nr. 3:2 (2008-2009) foretatt en forvaltningsrevisjon av effektiviteten i norsk humanitær bistand. Undersøkelsen gir betydelig anerkjennelse av Norges innsats på området, men kommer også med flere merknader, bl.a. på forvaltningssiden som følges opp.

Riksrevisjonens rapport innebærer bl.a. at ambassadenes oppfølging av humanitær politikk og bistand må bli bedre. Stortingsmelding nr. 40 (2008-2009) vil være et viktig verktøy for å styrke ambassadenes arbeid på dette området.

Samtidig som humanitær bistand og arbeid for å fremme menneskerettighetene er en integrert del av Norges utenriks- og utviklingspolitikk, har denne innsatsen et utgangspunkt og en innretning som skiller den fra øvrig utenriks- og utviklingspolitikk.

En helhetlig tilnærming styrker den samlede innsatsen for forebygging/beredskap, effektiv klimatilpasning og fattigdomsreduksjon. Dette innebærer også at humanitær innsats ses i sammenheng med støtte til politiske prosesser for fred, forsoning og fredsbyggende tiltak, samt overgangsbistand og langsiktig utvikling.

Humanitære kriser krever ofte politiske løsninger. Vår politiske dialog med berørte land, humanitær nedrustning og arbeidet for å styrke menneskerettighetene er alle viktige bidrag til å forebygge humanitære lidelser.

Brudd på menneskerettighetene forekommer i mange utviklingsland. I konfliktområder er grove overgrep mot sivile utbredt, blant annet i form av overgrep mot kvinner og barn. Norges arbeid for menneskerettigheter har som målsetting å beskytte og styrke sårbare grupper, redusere risikoen for konflikt og bidra til en stabil samfunnsutvikling.

Samtidig er trekk ved den globale menneskerettighetssituasjonen i endring. Tematisk legges det stor vekt på blant annet arbeidet for menneskerettighetsforsvarere og ytringsfrihet, for styrking av rettsstaten og av overgangsrettferdighet og mot

diskriminering, eksklusjon og dødsstraff. En sentral samarbeidspartner i dette arbeidet er FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR). Respekten for grunnleggende menneskerettigheter og demokratiske verdier er svekket i forbindelse med kampen mot terror. Flere land med menneskerettighetsproblemer har økt sin geopolitiske innflytelse, mens ikke-statlige aktører spiller en viktigere rolle i forhold til menneskerettighetene enn tidligere.

Humanitært arbeid må nødvendigvis ha en grunnleggende risiko, i og med at behovene for innsats er størst i land og regioner preget av kriser og konflikt. Det humanitære imperativet tilsier at Norge som giverland må være villig til å ta slik risiko. Samtidig må risikoen minimaliseres ved å identifiseres, overvåkes og ved at relevante tiltak iverksettes. Samarbeid med utenriksstasjonene i det aktuelle området er viktig.

Som medlem i, og giver til, humanitære organisasjoner ønsker Norge å øve innflytelse for å sikre et best mulig velfungerende, globalt humanitært system. Norske tilskudd til FNs humanitære innsats er som hovedregel respons på humanitære appeller som koordineres av FNs kontor for samordning av humanitære aktiviteter, OCHA. Norge forventer også at norske, internasjonale og lokale organisasjoner som mottar norske midler, deltar aktivt i de koordineringsmekanismene som OCHA organiserer i katastrofeområdene, eller i regi av Det internasjonale Røde Kors og Røde Halvmåne. Norge er en betydelig bidragsyter til FNs sentrale nødhjelpsfond (CERF) som fordeler tilgjengelige midler slik at også underfinansierte humanitære kriser får tilført nødvendige nødhjelpsressurser.

Regjeringen er opptatt av å sikre størst mulig klarhet i forholdet mellom humanitær og militær innsats, slik at humanitære grunnprinsipper om humanitet, upartiskhet og nøytralitet ikke undergraves. Regjeringen vektlegger å styrke respekten for humanitærretten og sikre humanitære organisasjoners uinnskrenkede tilgang til befolkningsgrupper i nød bl.a. ved å videreføre arbeidet for å sikre et best mulig samvirke og tydelig rolledeling mellom humanitære organisasjoner, andre typer sivile bidrag og militære fredsbevarende styrker og fremme bruken av FNs retningslinjer for militære bidrag i humanitære operasjoner, som setter klare grenser for slik innsats.

For å styrke forankringen av den humanitære innsatsen, vil Regjeringen videreføre arbeidet for å inkludere flere ikke-vestlige land i den internasjonale humanitære dialogen, herunder bruk av beredskapsordninger med personell fra utviklingsland, samt kontinuerlig vurdere samarbeid med nasjonale aktører der dette øker effektiviteten.

Håndvåpen og eksplosiver dreper og lemlester mer enn to millioner mennesker hvert år. Norge vil fortsette å intensivere sin innsats for humanitær nedrustning gjennom støtte til Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon og prosesser knyttet til væpnet vold, herunder styrke innsatsen for utviklingsprogrammer mot væpnet vold og håndvåpen. Norge vil fortsette å fremme humanitær nedrustning på den internasjonale agendaen for å bedre den humanitære situasjonen i rammede land og å styrke internasjonal humanitærrett innenfor relevante områder. Vi skal også være en partner i å styrke og videreutvikle internasjonal humanitærrett som et rammeverk for implementering. Fortsatt betydelig støtte til implementering av konvensjonene i felt er avgjørende.

Norge vil ha presidentskapet for den 2. tilsynskonferansen for Minekonvensjonen (MBC) i 2009-2010. Norge vil fortsatt være en del av lederskapet for Konvensjonen om klaseammunisjon (CCM), og departementet vil fungere som uformelt sekretariat for det internasjonale arbeidet fram til 2011.

Norge vil kreve bedre integrering av kjønnspektivet overfor våre samarbeidspartnere, både i FN-systemet og blant frivillige organisasjoner, og forutsetter at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns i humanitære kriser. Innsatsen mot kjønnsbasert og seksualisert vold har høy prioritet, særlig i DR Kongo og Darfur. Vektlegging av barns og unges særskilte behov i humanitære kriser og ved naturkatastrofer økes, samtidig som tiltak som styrker rettighetspektivet til kvinner og barn prioriteres.

Flyktninger og internt fordrevne er en prioritert målgruppe for Norge. De har primært behov for beskyttelse. Mange trenger også assistanse, særlig de som har bodd lenge i leire og som i dag har lite håp om å flytte tilbake eller slå seg ned i vertslandet. Utdanning er et viktig stabiliserende og forebyggende virkemiddel, som i sterk grad fremmer beskyttelse av barn og unge i krisesituasjoner. Dette vektlegges av flere humanitære aktører.

Samarbeidsavtaler med de mest sentrale aktørene med fokus på klart identifiserte innsatser med lengre tidshorisonter er inngått. Regjeringen anser dette for å være et godt verktøy til å oppnå resultater over tid. Generelle kriterier for innsatsene er valg av gode og hensiktsmessige kanaler, koordinering, måloppnåelse, effektiv bruk av beredskapsvarer og personell og samordning av virkemidlene.

Tilskuddene kanaliseres i henhold til humanitære behov, i hovedsak gjennom FN-systemet, norske frivillige organisasjoner og Det internasjonale Røde Kors-systemet. I 2008 fordelte midlene seg på

47 pst. gjennom FN systemet, mens norske og internasjonale frivillige organisasjoner sammen med Røde Kors-systemet til sammen mottok 49 pst.

Det er glidende overganger mellom bevilningene til humanitær bistand over dette kapittelet og bevilgninger over andre kapitler, jfr. kap. 162 Overgangsbestand (gap) og kap.164 Fred, forsoning og demokrati.

Post 70 Naturkatastrofer, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Naturkatastrofer påvirker folks liv og levekår på en avgjørende måte i mange deler av verden. Det er sannsynlig at antallet humanitære katastrofer vil øke som følge av klima- og miljøendringer. Det vil bli mer flom, tørke og flere ekstremhendelser i årene framover.

Utfordringene krever samordning mellom humanitær innsats og utviklingspolitikk, både når det gjelder forebyggende tiltak og ikke minst når det gjelder å gi effektiv respons på en katastrofe. Regjeringen vektlegger sterk koordinering av de ulike aktørene for å forebygge, respondere på og igangsette gjenoppbygging og utvikling av samfunn etter naturkatastrofer.

Der hvor kapasiteten til å forebygge og håndtere ekstremhendelser er begrenset, rammes ofte menneskene hardest. Afrika, små øystater og de store asiatiske deltaene er særlig utsatt. I disse områdene vil befolkningen oppleve økt vannmangel, dårligere matsikkerhet og ny helseserisiko. De mest utsatte gruppene vil være befolkningen i tørre regioner, tropiske kystområder, fattige i de store og mellomstore byene, samt allerede sårbare grupper.

Utviklingslandenes evne til å møte klimaendringene avhenger av utviklingspolitiske faktorer som godt styresett, tilgang på ressurser og et aktivt sivilt samfunn. Konsekvensene av klimaendringene kan ikke ses løsrevet fra utviklingsprosesser. Norge bidrar til at strategier for tilpasning forankres i landenes egne utviklingsstrategier, basert på kunnskap om risiko og sårbarhet. Norge er pådriver for at det internasjonale samfunnet skal stille kapasitet til rådighet slik at klimahensyn tas inn i nasjonale utviklingsplaner for jordbruk, vannforvaltning og i planer for bl.a. energi, helse og utdanning.

Myndigheter, lokalsamfunn og organisasjoner i de landene som rammes oftest av humanitære kriser, står for en stor del av den hjelpen som gis. Nasjonal og lokal innsats redder flest liv.

De langsiktige krisene som skyldes klimaendringer, svekkelse av livsgrunnlaget og utbredt fat-

tigdom, er de aller største utfordringene det internasjonale samfunn står ovenfor. Norge bidrar til omfattende nasjonal og internasjonal innsats på disse områdene. Norges engasjement begrenser seg ikke til å ivareta humanitære rettigheter og reagere på humanitære behov. Sammen med partnerne ønsker Norge å endre rammebetingelsene for det humanitære arbeidet og bidra til at det investeres i forebygging, klimatilpasning og humanitær beredskap i større grad enn i dag. I dette arbeidet skal det fokuseres på de menneskene som rammes av humanitære katastrofer – på deres rettigheter, beredskap og evne til krisehåndtering. Oppfølgingen av disse målene er en sentral del av norsk engasjementspolitikk, jf. St. meld. nr. 40 (2008-2009) Norsk humanitær politikk. Dette har vært utgangspunktet for den norske modellen – dvs. et tett samarbeid – men også en klar rolledeling – mellom norske myndigheter og frivillige humanitære organisasjoner. Stortingsmeldingen utdyper den norske politikken, herunder Norges innsats i konfliktområder og overfor følgene av globale klima- og miljøendringer.

St. meld. nr. 9 (2007-2008) om Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer legger vekt på en helhetlig tilnærming til utviklingspolitikk for å styrke det forebyggende arbeidet og få til effektiv klimatilpasning, bl.a. ved støtte til lokal sårbarhetsreduksjon og mestringskapasitet. Regjeringen er opptatt av å videreutvikle norsk politikk på klimatilpasning. Effektiv innsats på dette området krever en aktiv dialog mellom internasjonale, nasjonale og lokale myndigheter og sivile organisasjoner. I tillegg vil det kreve bedre koordinering mellom humanitær innsats, klimatilpasning og utviklingssamarbeid.

For å følge opp utenrikskomiteens merknader i Budsjett-innst. S. nr. 3 (2008-2009) vil Regjeringen arbeide for at de humanitære konsekvensene av klimaendringene, herunder nye migrasjonsstrømmer, blir nærmere utredet og at de utfordringer dette representerer blir drøftet i FN og andre multilaterale fora. FNs klimapanel (IPCC) og FNs rammekonvensjon om klimaendring (UNFCCC) er sentrale i dette arbeidet.

FN-organisasjoner, Røde Kors og frivillige humanitære organisasjoner er de mest benyttede kanalene for norsk naturkatastrofebistand. Fra norsk side kanaliseres betydelige beløp til ulike beredskapstiltak i utviklingsland, og beredskapskomponenter er inkludert i mange andre tiltak. Som et ledd i å styrke det internasjonale arbeidet med å bygge kompetanse på forebygging, har regjeringen inngått rammeavtale over tre år (2009-2011) med Norges Røde Kors (34 mill. kroner pr år). Norges Røde Kors har en sentral rolle på dette

feltet og arbeider aktivt med kapasitetsbygging i en rekke nasjonale foreninger gjennom det globale IFRC-nettverket. Som del av dette samarbeidet ble det holdt en internasjonal konferanse i mars 2009 med bred internasjonal deltakelse med støtte fra norske myndigheter.

Regjeringen har igangsatt ett arbeid for å reformere beredskapssystemet NOREPS.

Norge er opptatt av å integrere kjønnspektivet i all bistands- og utviklingsinnsats og forutsetter at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns i humanitære kriser.

Mål

- Ha kapasitet til å gi rask og fleksibel støtte til akutte naturkatastrofer
- Bidra til å sette de humanitære konsekvensene av klima- og miljøendringene på den internasjonale dagsorden, bl.a. gjennom samarbeidet med FNs klimapanel om en egen spesialrapport
- Styrke innsatsen for langsiktige klimatilpassningstiltak i sårbare land i Afrika, små øystater og de asiatiske deltaene
- Videreutvikle det bilaterale samarbeidet med Kina, Vietnam, Bangladesh og Cuba om forebygging og styrket nasjonale kriseberedskap med sikte på økt regional erfaringsutveksling og samarbeid
- Støtte globale tiltak som bidrar til å forebygge naturkatastrofer, bl.a. bedre varslingsystemer og styrket nasjonal beredskap og responskapasitet øke antallet samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner om forebygging og kriseberedskap

Rapport 2008

Norge la i 2008 vekt på et styrket samarbeid med relevante FN-organisasjoner for å sikre et mest mulig raskt, fleksibelt og robust system for akutt nødhjelp, herunder en mest mulig effektiv bruk av FNs nødhjelpsfond (CERF) – hvor Norge er en av de største bidragsyterne. CERF har utviklet seg til å bli en viktig responsmekanisme i lys av de mange naturkatastrofene.

Norge bidro til å lindre akutt nød etter jordskjelv i Kina, sykklon i Burma og etter naturkatastrofer i Bangladesh, Nepal, Afghanistan, Pakistan, Etiopia, Somalia, Haiti og Kuba. Et aktivt norsk diplomatisk engasjement overfor FN og ASEAN bidro til å sikre tilgang for humanitære aktører etter sykklonen Nargis i Burma. Norge bidro også med støtte til sårbare grupper som er utsatt for kronisk underernæring og sult i Nord-Korea.

Tett informasjonsdeling og dialog med de norske organisasjonene om humanitære reformspørsmål og konkrete kriser har sikret målrettet respons i krisesituasjoner, spesielt i forhold til sårbare grupper. Videre har tilskuddsmottakere i økende grad fulgt opp og rapportert på integrering av kjønnspektivet i sine aktiviteter.

Bidrag gjennom det norske beredskapssystemet for humanitære kriser (NOREPS) sikret rask og effektiv respons ved en rekke naturkatastrofer. En evaluering av NOREPS fra januar 2008 følges opp.

Det er gjort ett betydelig arbeid for å følge opp St.meld.nr.9 (2007-2008) om norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer, bl.a. gjennom økt fokus på klimatilpassning og samarbeid med FNs klimapanel (IPCC) og Røde Kors-systemet. Norge har tatt initiativ til større oppmerksomhet rundt forebygging innenfor ulike giververa.

Bilateralt har Norge inngått et samarbeid med Kina om forebygging av humanitære kriser og har gjennomført konferanser om forebygging i Beijing. Det er innledet konkret samarbeid med National Disaster Risk Reduction Center of China. Dialogen og samarbeidet mellom norske faginstanser, som Norges Geotekniske Institutt (NGI) og kinesiske fagmyndigheter, er styrket.

Det er også innledet et samarbeid med Bangladesh, Vietnam og Cuba om de utfordringene disse landene står overfor. Basert på deres erfaringer, forebyggingsplaner og behov, og i nært samarbeid med ulike fagmiljøer, vil Norge bidra til å videreutvikle nasjonale forebyggings- og beredskapstiltak.

FNs klimapanel har vedtatt forslaget om en spesialrapport om håndteringen av ekstreme klimahendelser og katastrofer, som i 2008 ble lagt fram av FN-kontoret International Strategy for Disaster Reduction (ISDR) og Norge i fellesskap. Rapporten vil bl.a. fungere som veileder for praktiske tiltak i de mest sårbare landene i de kommende årene.

Norge deltar aktivt i det internasjonale forebyggende arbeidet rettet mot naturkatastrofer. Fra norsk side er det lagt vekt på å se forebygging i nær sammenheng med bærekraftig forvaltning av naturressurser og utviklingsarbeid i bredere forstand. I tillegg til klimatilpassningstiltak støtter Norge oppbyggingen av robuste regionale, nasjonale og lokale varslings- og beredskapssystemer. Norge har innledet samarbeid med Asian Disaster Preparedness Centre i Bangkok, som spiller en ledende rolle på dette området i Asia. Norge bidro også med finansiell støtte til det internasjonale varslingsarbeidet rundt Det indiske hav, hvor 26 land deltar.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 335,0 mill. kroner.

Post 71 Humanitær bistand, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Hovedprioriteringene for denne posten fremgår av St.meld. nr. 40 (2008-2009) *Norsk humanitær politikk*. Nye globale utfordringer vil påvirke sikkerheten og samfunnsutviklingen i mange land og føre til flere og mer sammensatte humanitære kriser i årene som kommer. Land som allerede strever med å redusere kronisk fattigdom, står dårlig rustet til å møte effektene av en global økonomisk nedgang, klimaendringer og ressursknapphet.

Selv om humanitær innsats skiller seg grunnleggende fra øvrig politisk og bistandsmessig innsats gjennom sitt sterke fokus på assistanse til og beskyttelse av enkeltmennesker i nød, er det, også på grunn av krisenes sammensatte årsaker, viktig å se den humanitære innsatsen i sammenheng med den øvrige utenriks- og utviklingspolitikken. Regjeringen legger derfor vekt på å bidra til bedre samordning mellom humanitære og andre utenriks- og utviklingspolitiske tiltak. Å forebygge, respondere på og igangsette gjenoppbygging av samfunn etter humanitære katastrofer krever koordinering mellom ulike aktører og fagmiljøer.

Samordning er også utgangspunktet for oppbyggingen av «den norske modellen», dvs. ett tett samarbeid basert på klar rolledeling mellom norske myndigheter og de frivillige humanitære organisasjonene. En betydelig andel av de norske humanitære midlene kanaliseres gjennom disse organisasjonene og deres lokale partnere.

Utviklingen i Georgia, Gaza, Pakistan og på Sri Lanka i 2008 og 2009 viser at uløste konflikter når som helst kan blusse opp og skape nye humanitære lidelser. Udemokratiske regimer, konfliktparter og kamphandlinger blokkerer fortsatt livreddende hjelp til millioner av sårbare medmennesker. Sammen med FN og likesinnede land vil Regjeringen at Norge skal arbeide for at sivilbefolkninger og nødstedte grupper får tilgang til hjelp. Komplekse og langvarige konflikter, som i Afghanistan, Sudan og Den demokratiske republikken Kongo, krever omfattende og samordnet internasjonal innsats for å bistå ofrene, få slutt på konfliktene og forebygge nye lidelser.

FN har en sentral rolle i det internasjonale humanitære arbeidet, som normsetter, koordineringsorgan og gjennom de ulike FN-organisasjonenes betydelige operasjonelle innsats på det humanitære området. Sentrale FN-organisasjoner er FNs kontor for koordinering av humanitær bistand

(OCHA), FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), FNs barnefond (UNICEF) og FNs matvareprogram (WFP). FNs nødhjelpsfond (CERF) sikrer at et minimum av økonomiske ressurser alltid er tilgjengelig for FNs nødhjelpskordinator til å igangsette og videreføre livreddende operasjoner.

Den internasjonale Røde Kors-bevegelsen, herunder Norges Røde Kors, er en sentral partner for Norge i det humanitære arbeidet. Gjennom sitt mandat for å beskytte og hjelpe mennesker i krig og konflikt, er Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) en bærebjelke i det humanitære arbeidet. Norge leder i 2009-2010 ICRCs giverlandsgruppe (Donor Support Group).

I tillegg til FN-organisasjonene og Røde Kors er organisasjoner som Flyktninghjelpen, Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, Leger uten grenser og Care viktige kanaler for norsk humanitær bistand. Andre norske og internasjonale organisasjoner støttes også. Innsatsen dekker både støtte til umiddelbar nødhjelp, beskyttelse og assistanse til flyktninger og internt fordrevne i langvarige humanitære kriser og forebyggende tiltak. Prioriterte grupper er barn, kvinner og minoriteter.

Humanitær innsats er også et viktig bidrag til arbeidet med FNs tusenårsmål, i første rekke tusenårsmål én (fattigdomsreduksjon og matsikkerhet), to (utdanning), fire (barnedødelighet) og fem (mødredødelighet) i humanitære kriser.

Det stilles stadig strengere krav til kvalitet og resultater i den humanitære innsatsen. Regjeringen vektlegger oppfølgingen av Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon på dette området. Humanitær bistand gis ofte under tidspress, i en ustabil og uoversiktlig situasjon og til land og regioner med svake eller manglende institusjoner. Derfor står vi overfor mange risikofaktorer. Regjeringen vektlegger nulltoleranse mot korrupsjon i den humanitære bistanden. Det er nødvendig med større fokus på måloppnåelse, kvalitetskontroll og effektivitet. De som mottar norsk bistand vil møte økte krav til resultatbasert budsjettering, oppfølging og rapportering.

Humanitær nedrustning

Humanitær nedrustning vil fortsatt være et sentralt satsingsområde for regjeringen. Miner, klaseammunisjon og illegal bruk og omsetning av håndvåpen utgjør et alvorlig humanitært problem i mange konflikt- og postkonfliktområder. Innsatsen ses i sammenheng med tiltak under kap. 164, post 72 Utvikling og nedrustning.

Regjeringen har engasjert seg sterkt for et internasjonalt forbud mot klaseammunisjon på grunn av de humanitært uakseptable konsekvensene slike våpen har. Norge har stått sentralt i arbeidet med å framforhandle den nye konvensjonen om klaseammunisjon, som ble åpnet for undertegning i Oslo 3. desember 2008. Fra norsk side vil arbeidet med å sikre bredest mulig tilslutning til konvensjonen være en prioritert oppgave, sammen med støtte til ofre for klaseammunisjon og rydding av blindgjengere i felt. Norge skal være en pådriver i det internasjonale arbeidet for å hindre nye ofre og hjelpe allerede rammede individer og samfunn.

Etter at Minekonvensjonen ble vedtatt i 1997, har bruken av landminer nærmest opphørt, og humanitære lidelser i stort omfang er unngått. Konvensjonens andre tilsynskonferanse holdes i det minerammede landet Colombia i slutten av 2009, med norsk presidentskap. Norge har presidentskapet for Minekonvensjonen fram til neste statspartsmøte i 2010. En sentral oppgave blir å sikre at de 156 statspartene oppfyller sine folkerettslige forpliktelser både ved å fastholde nasjonalt eierskap i de rammede landene og understreke betydningen av internasjonalt samarbeid og assistanse.

På håndvåpenområdet finnes det ingen internasjonal avtale om forbud eller regulering av bruk. Sentrale multilaterale prosesser er FNs håndvåpenprogram, Arms Trade Treaty-prosessen for å framforhandle en internasjonal standard for handel med konvensjonelle våpen og Genève-erklæringen om væpnet vold, hvor Norge sitter i kjernegruppen.

Kjønns sensitiv humanitær innsats

Norge er opptatt av å integrere kjønnsperspektivet i all bistands- og utviklingsinnsats og forutsetter at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns i humanitære kriser.

- Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 slår fast at kvinner skal delta på like vilkår i beslutningsprosesser knyttet til konfliktløsning, fred og sikkerhet, og at barn og kvinner skal beskyttes mot seksualisert vold.
- Sikkerhetsrådsresolusjon 1820 behandler voldtekt på linje med andre våpen og metoder i krig og slår fast at seksuell vold kan være et våpen i krig og en forbrytelse mot menneskeheten. Overgrep skal straffefølges, men så langt er det bare et fåtall som er straffet. Det er behov for å styrke oppfølgingen av internasjonal rett på dette området og vurdere mulighetene for styrket overvåking.
- Mødredødeligheten i forbindelse med fødsler er særlig høy i konfliktsituasjoner fordi vanlig

helsetjenester bryter sammen. Mangel på reproduktive helsetjenester rammer kvinner hardt i konfliktsituasjoner og slike tjenester må sikres som en del av bistanden.

- Kvinner må i langt større grad få innflytelse i det humanitære arbeidet. Det er et særlig satsingsområde for Norge å bidra til en mer balansert behovs- og rettighetsbasert innsats, hvor alle berørte grupper blir tatt med på råd.
- Norge krever av sine humanitære partnere at kjønnsaspektet er integrert i alle norskstøttede tiltak.

Beskyttelse av sivile

Regjeringen vil fortsette å prioritere arbeidet for å sikre en bedre beskyttelse av mennesker på flukt. Dette henger nært sammen med arbeidet for å sikre politiske løsninger på ulike konflikter og må også ses i sammenheng med beskyttelsesdimensjonen av internasjonale fredsoperasjoner. Antallet internt fordrevne øker, mens antallet flyktninger som krysser landegrensene relativt sett går ned. Dette aktualiserer problemet med at internt fordrevne ikke er beskyttet av Flyktningkonvensjonen. Et viktig mål som Norge er pådriver for er å styrke beskyttelsen av internt fordrevne inntil dette er tilfredsstillende ivaretatt.

Å beskytte sivile mot vold og overgrep er blitt en viktigere del av den norske humanitære innsatsen. Krigførende parters manglende respekt for humanitærretten er en foruroligende. Skillet mellom sivile og stridende utviskes. Sivilbefolkningen blir målet for militære og paramilitære styrker. Overgrep mot kvinner, barn og unge er en del av taktikken. Barn og unge tvangsrekrutteres inn i væpnede opprørsbevegelser eller i den regulære hæren. Norge har vært en sentral aktør internasjonalt for beskyttelse av barns rettigheter i væpnet konflikt. Regjeringen vil fortsette arbeidet med implementeringen av Sikkerhetsrådets resolusjon 1612 om beskyttelse av barn i væpnet konflikt og rette søkelys på endrede konfliktmønstre og konsekvenser for barn og unge.

Land med store humanitære behov

Afghanistan

Krevende sikkerhetssituasjon, matvaremangel, naturkatastrofer og begrenset humanitær tilgang er virkelighetsbildet i Afghanistan. Dette virkelighetsbildet har vedvart de senere årene og gjør de humanitære behovene store. Fremdeles er en stor del av Afghanistan utilgjengelig for de humanitære aktørene. I 2008 ble 36 hjelpearbeidere drept i Afghanistan. Sivile tap er fremdeles en stor legitimi-

tetsutfordring for den internasjonale militære innsatsen i Afghanistan. Skillet mellom aktivitetene til militære styrker, utviklingsaktører og humanitære organisasjoner må tydeliggjøres.

Norge vil fortsette å bidra til at OCHA får en tydelig koordinerende rolle på det humanitære området. Samtidig er det viktig å bygge kapasitet hos afghanske organisasjoner og styrke afghanske myndigheters evne til forebygging og responskapasitet på det humanitære feltet. Utenriksdepartementet har derfor inngått en samarbeidsavtale med Norges Røde Kors for å utvikle Afghanske Røde Halvmåne sin kapasitet og evne som humanitær aktør. Den humanitære bistanden konsentreres om støtte til flyktninger, helse, menneskerettigheter og humanitær nedrustning. Kvinners rettigheter, barn og unges spesielle behov vil gjennomgående bli lagt til grunn for Norges humanitære innsats i Afghanistan. Videre styrkes innsatsen for å samordne den humanitære innsatsen med den langsiktige bistanden gjennom et spesielt fokus på tidlig gjenoppbygging. Norge vil blant annet støtte et nødhjelpsfond (Emergency Relief Fund) administrert av OCHA som skal kunne svare på nye eller forverrede humanitære kriser i Afghanistan.

Pakistan

Den humanitære situasjonen i nordvest-Pakistan er fremdeles alvorlig, og opp mot 1,4 millioner pakistanere kan være internt fordrevne på grunn av kamphandlingene. De som returnerer til sine hjemsteder, finner ofte hus og hjem lagt i grus. Dette legger et stort press på områdene langs grensen mot Afghanistan, hvor om lag 1,7 millioner afghanske flyktninger allerede befinner seg. Norge vil holde et høyt fokus på dette området også i 2010.

Sri Lanka

Kampene som førte til regjeringshærens seier over Tamiltigrene (LTTE) medførte enorme humanitære lidelser, overgrep mot sivile og et stort antall internt fordrevne i nord. Restriksjoner på den internasjonale hjelpeinnsatsen har gjort det svært vanskelig å nå de rammede med nødvendig hjelp. Norge vil opprettholde et betydelig humanitært og politisk engasjement for å bedre situasjonen for de internt fordrevne.

Burma

Internasjonalt press etter Nargis-syklonen i mai 2008 gjorde det mulig å nå inn med humanitær inn-

sats i Irrawaddy-deltaet, som ble hardest rammet. Det er fremdeles store behov for humanitær innsats, også utenfor syklonområdene. Et treparts-samarbeid mellom FN, Asean og burmesiske myndigheter er etablert, og dette kan bidra til økt tilstedeværelse og åpner også for en mulig dialog med myndighetene i dette isolerte landet. Prioriterte oppgaver er å støtte opp om internasjonal tilstedeværelse og bidra til lokal kapasitetsbygging. Det gis også støtte til flyktninger i grenseområdene mellom Burma og Thailand.

Det palestinske området

Gjenoppbyggingen av Gaza etter krigshandlingene i desember 2008 og januar 2009 har latt vente på seg. Hovedårsaken til den vedvarende humanitære krisen er mangelen på en politisk løsning. I tillegg til situasjonen i Gaza er det heller ikke tegn til positiv utvikling i den humanitære situasjonen på Vestbredden. En videreføring av støtten til Det palestinske området er derfor en hovedprioritet også i 2010. Den humanitære støtten vil bli kanalisert gjennom FN-systemet, ICRC og til sentrale norske humanitære organisasjoner, som har tilstedeværelse og komparative fortrinn i Det palestinske området. Videreføring av palestinsk kapasitets- og institusjonsoppbygging som svar på vedvarende humanitære behov prioriteres, særlig helseinstitusjonene i Øst-Jerusalem. Det legges opp til å videreføre rammen på det norske bidraget til FN-appellen i 2010. Det legges også vekt på FN's hjelpeorganisasjon for de palestinske flyktningene (UNRWA) sine tiltak i Gaza, særlig rettet mot kvinner og barn.

Irak

Til tross for at den humanitære situasjonen i Irak anses å være stabilisert, er det fortsatt behov for humanitære bistand. Bedring i sikkerhetssituasjonen har gitt økt tilgang til sivilbefolkningen. Likevel er Irak fortsatt et land i konflikt, og det knytter seg usikkerhet til hva som vil skje etter at de amerikanske styrkene har trukket seg ut. Det er fortsatt store sårbare grupper som ikke har tilgang til grunnleggende tjenester. Viktige kanaler for norsk innsats vil være ICRC, FN-systemet og norske frivillige organisasjoner, med vekt på støtte til sårbare grupper, inkludert det store antallet enker og enslige kvinner med forsørgeransvar. I Nord-Irak er det først og fremst behov for mer langsiktige utviklingsbistand og kapasitetsbygging, snarere enn humanitær bistand.

Sudan

Norsk humanitær støtte til Sudan bidrar hovedsakelig til å dekke humanitære behov for nødlidende i Darfur og Sør-Sudan. Norsk støtte til Sudan kanaliseres gjennom FN-systemet, den internasjonale Røde Kors-bevegelsen og norske ikke-statlige organisasjoner. Om lag 4,5 millioner mennesker er avhengige av humanitær assistanse, og 2,7 millioner er fordrevet fra sine hjem som en følge av krigen i Darfur. Den humanitære situasjonen ble ytterligere forverret i løpet av mars 2009, da 13 ikke-statlige organisasjoner ble utvist fra Nord-Sudan. Utvisningen førte til et tap på 40 pst. av den humanitære arbeidsstyrken i Darfur. Sikkerhetssituasjonen, vanskelige arbeidsforhold og voldelige angrep rettet mot humanitære hjelpearbeidere har dessuten tvunget flere organisasjoner til å begrense sine hjelpeprogrammer. Norge arbeider for at kvinners rettigheter og behov gis spesiell oppmerksomhet i det humanitære hjelpearbeidet i Darfur.

Støtte til frivillig retur og reintegrering av flyktninger og internt fordrevne er hovedfokus for norsk humanitær bistand til Sør-Sudan. Norge gir videre betydelig støtte til minerydding. Stadige voldshandlinger og interetniske konflikter gjør at det fortsatt er behov for humanitær beredskap.

Somalia

Den humanitære situasjonen er prekær på grunn av de vedvarende konfliktene i landet, samt utbredt tørke. Norges bistand konsentreres i all hovedsak til Sør- og Sentral-Somalia. Norge vil også følge den ustabile situasjonen i Puntland og vurdere humanitær støtte også her. Norge vil også følge situasjonen for somaliske flyktninger i Kenya. Hovedsatsingen er innen vann og sanitær, husly, matvare/matsikkerhet, helse og utdanning. Støtten kanaliseres gjennom FN, internasjonale organisasjoner og ICRC. Koordineringsvilje og tilstedeværelse i felt tillegges vekt ved tildelinger. Norge har etablert samarbeid med enkelte muslimske nødhjelpsorganisasjoner, som vil videreføres. Norge skal være en synlig og tydelig forsvarer av behovet for å sikre at humanitære organisasjoner får full tilgang i Somalia.

Den demokratiske republikken Kongo, Uganda, Rwanda og Burundi

Overgrepene mot sivilbefolkningen fra væpnede grupper og regjeringshæren fortsetter og fører mange mennesker på flukt, særlig i Nord-Kivu. De fleste er internt fordrevne innenfor Kongos gren-

ser, men noen har også søkt tilflukt i Uganda. Spenningen er også stor i Sør-Kivu og Orientale-provinsen. Det er stor mangel på mat, helsetjenester og rent vann. Særlig alvorlig er utbredelsen av seksualisert vold mot kvinner og rekrutteringen av barnesoldater. Manglende rettssikkerhet er en viktig grunn til at overgrepene kan fortsette. I Nord-Uganda har mange internt fordrevne flyttet tilbake og gjenoppbyggingen langsomt kommet i gang som følge av at Lord's Resistance Army har trukket seg tilbake. Situasjonen er tilsynelatende stabil i Rwanda og Burundi, men det er stor fare for at konflikter i ett av disse landene kan involvere og føre til økt uro ellers i området. Det er derfor nødvendig å være forberedt på at volden på nytt kan blusse opp og mennesker bli drevet på flukt.

Mål og forventete resultater

Regjeringens mål for den humanitære bistanden fremgår av St. meld. 40 (2008-2009) *Norsk humanitær politikk*.

Norge skal være blant de ledende politiske og finansielle partnerne i den humanitære innsatsen og bidra til at det internasjonale samfunnet står best mulig rustet til å møte framtidens utfordringer. Vårt hovedfokus er rask, fleksibel og effektiv respons for å kunne møte skiftende humanitære behov, både i akutte og langvarige kriser.

For 2010 foreslås det at Norge skal bidra til å:

- Gi mennesker i nød nødvendig beskyttelse og assistanse
 - 40 pst. av de humanitære midlene skal utbetales i 1. kvartal, 70 pst. i løpet av 2. kvartal
 - være en betydelig samarbeidspartner for og bidragsyter til FNs humanitære arbeid
 - styrke ICRCs innsats for beskyttelse av flyktninger og internt fordrevne gjennom vårt formannskap i giverlandsgruppen 2009-2010
 - følge opp SR1325 og SR1820 om kvinner, fred og sikkerhet og seksuell vold i væpnet konflikt
 - støtte relevante utdanningstiltak for barn, unge og voksne i humanitære situasjoner
 - løpende forbedre forvaltningen av den humanitære bistanden
- Finansiere humanitær innsats basert på de internasjonale prinsippene om humanitet, nøytralitet, upartiskhet og uavhengighet
 - gis som norske kjernebidrag til humanitære organisasjoner (ikke øremerket)
 - gi politisk og finansiell støtte til tiltak for å styrke kvaliteten på behovsanalyser og humanitære appeller

- bidra til større etterlevelse av de gjeldende FN-baserte retningslinjene for humanitært militært samvirke, for å unngå uheldig sammenblanding av roller mellom humanitære organisasjoner, andre sivile aktører og militære styrker.
- Ruste det internasjonale samfunnet til å møte framtidens globale humanitære utfordringer
 - hjelpe OCHA til å konsolidere reformtiltak i tråd med organisasjonens strategiske planer
 - utvide antallet partnerland på det humanitære området
 - utvikle en klar profil som politisk og finansiell partner for arbeidet med klimatilpasning globalt
- Forebygge, respondere på og igangsette gjenoppbygging etter humanitære kriser (her vises det til målformuleringene under post 70).

Rapport 2008

Norsk humanitær bistand har bidratt til å redde liv og lindre nød i en rekke humanitære kriser i 2008. Valg av land og innsatsområde er foretatt ut fra at Norge ikke bør eller kan gå inn like sterkt i alle kriser. Hovedkriterium for valg av innsatsområder var også i 2008 større akutte kriser, og områder der Norge i lengre tid har hatt et humanitært engasjement, bl.a. Burma, Sudan, Somalia, Zimbabwe, Det palestinske området, Sri Lanka, Colombia og Afghanistan.

Norges Røde Kors var i 2008 største mottaker blant de norske frivillige organisasjonene med 328 mill. kroner over denne bevilgningen (11,8 pst.). Dette inkluderer den omfattende støtten til det internasjonale Røde Kors-systemet, som kanaliseres gjennom Norges Røde Kors.

FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) mottok 305 mill. kroner fra denne posten i 2008. I tillegg kom det generelle bidraget til UNHCR på 240 mill. kroner over bevilgningen på kap.170, post 74. Dette betyr at Norge bidro til beskyttelse av om lag 18 mill. flyktninger og internt fordrevne i nesten 100 land.

Humanitære reformtiltak

De omfattende humanitære reformene som ble igangsatt av FNs nødhjelpsadministrator i 2005, ble fulgt opp i også i 2008. Målet er å gjøre internasjonalt humanitært arbeid raskere, mer forutsigbart og effektivt. Gjennom støtte til FNs nødhjelpsfond (CERF), der Norge i 2008 var tredje største giver, ble økonomiske ressurser gjort tilgjengelige for FNs nødhjelpsadministrator til rask respons. Gjennom sektoransvarlige arbeidslag («clusters») hvor

nasjonale myndigheter, FNs organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner samordner sin innsats, ble internasjonal nødhjelp koordinert mer effektivt i flere omfattende humanitære kriser. Regjeringen anser ikke lenger dette som reformtiltak, men som en integrert del av måten humanitær innsats i dag skal drives på.

Beskytte humanitære grunnprinsipper og det humanitære rom

Norge fortsatte i 2008 innsatsen i internasjonale fora, og ved å støtte særlig FN og Røde Kors bevegelsen, for å styrke de humanitære grunnprinsipper og beskyttet det humanitære rom. I mange konflikter foregikk den humanitære innsatsen side om side med freds- og forsoningsinnsats, internasjonal politiinnsats og militære fredsoperasjoner. En av de største utfordringene i slike sammensatte operasjoner var å oppnå en helhetlig og godt koordinert innsats, samtidig med at de humanitære prinsippene ivaretas. Behovet for å skille sivil fra militær innsats var ofte i fokus bl.a. i Afghanistan.

Norge ble i mai 2008 valgt til å overta formannskapet i givergruppen for Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) fra mai 2009 til mai 2010.

Kjønntilpasset humanitær innsats

Satsingen på integrering av kjønnsperspektivet i all humanitær innsats ble videreført bl.a. gjennom kravet om at alle prosjekter som støttes skal integrere kjønnsperspektivet i planlegging, gjennomføring og rapportering. Dialogen med sentrale tilskuddsmottakere og mottatte rapporter tyder på at den norske satsingen har fått betydelig gjennomslag.

Norge har som del av regjeringens handlingsplan for oppfølging av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet støttet utarbeidelsen av en håndbok for bedre kjønntilpasset innsats, som nå er vedtatt av FN, Røde Kors og ikke-statlige organisasjoner i samarbeidsorganet Inter-Agency Standing Committee (IASC). Som konsekvens krever Norge av sine partnere at jenter og kvinners rettigheter ivaretas i *all* humanitær innsats, på lik linje med rettighetene til gutter og menn. Alle mottakere av norsk humanitær bistand rapporterte i 2008 om kjønnsperspektivet i sine prosjekter og om oppfølging av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325. Arbeidet med å bekjempe den utbredte seksuelle volden mot jenter og kvinner i de østlige delene av DR Kongo hadde høy prioritet. Regjeringen ga blant annet støttet til medisinsk og psykososial behandling av de overlevende og bidro til å styrke koordineringen og dermed effekten av

den samlede innsatsen. Fra norsk side vektla man også oppfølgingen av sentrale Sikkerhetsrådsresolusjoner knyttet til beskyttelse av barn, bl.a. Sikkerhetsresolusjonene 1612 og 1882. Barn er svært sårbare for rekruttering til væpnede grupper. Regjeringen støttet arbeidet med å reintegrere barnesoldater i sine familier og lokalsamfunn, og arbeidet aktivt med å styrke barns beskyttelse.

Forebygging

Det norske engasjementet ble i 2008 utvidet for å ivareta humanitære rettigheter og reagere på humanitære behov. Norge satte fokus på rammebetingelsene for det humanitære arbeidet ved å fremme forebyggingsagendaen og bidra til at det ble investert i forebygging, klimatilpasning og humanitær beredskap i større grad enn tidligere. I dette arbeidet stod menneskene som rammes av humanitære katastrofer i sentrum med vekt på deres rettigheter, beredskap og evne til krisehåndtering, alt med bakgrunn i St. meld. nr. 9 (2007-2008) Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer. Eksempelvis var dette en av hovedårsakene til at departementet satte i gang arbeidet med en rammeavtale med Røde Kors-systemet om forebygging og klimatilpasning.

Humanitær nedrustning

Norge tok i 2006 initiativet til å starte en internasjonal prosess for et forbud mot klaseammunisjon som har store humanitære konsekvenser. Prosessen ledet i 2008 fram til Konvensjonen om klaseammunisjon, som ble åpnet for undertegning i Oslo 3. desember 2008 og som er undertegnet av 96 stater og ratifisert av 13 (per august 2009). Vi anser dette som et svært viktig forebyggende tiltak. Konvensjonen forbyr bruk, produksjon, lagring og overførsel av klaseammunisjon, med klare og strenge bestemmelser om og forpliktelser til rydding av rammede områder, destruksjon av lagre og hjelp til ofre og lokalsamfunn. Erfaringer fra arbeidet med Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon er at vi oppnår resultater dersom feltkunnskap og normutvikling arbeider sammen. Norge ble under Minekonvensjonens statsparts-møte i 2008 ble valgt til å lede konvensjonens andre tilsynskonferanse i 2009.

Sentrale geografiske områder

Afghanistan

Norge ga betydelige politiske og økonomiske bidrag til humanitær koordinering, flyktninger, helse, mine/klaserydding og menneskerettigheter

i 2008. Sikkerhetssituasjonen ble forverret og tilgangen for de humanitære aktørene ble vanskeligere. 3 millioner mennesker var på flukt.

Norge har siden 2006 gått foran for å gi FN en sterk koordinerende rolle på det humanitære feltet, gjennom støtte til UNAMA og senere OCHA. Som et resultat av denne støtten har OCHA og UNAMA for første gang siden 2002 produsert en humanitær handlingsplan/appell (HAP) som gir et samlet sett av prioriteringer på det humanitære utfordringene og er utarbeidet med sterk deltakelse fra afghanske myndigheter. Den humanitære situasjonen er fortsatt alvorlig. Norge bidrar aktivt til at andre land også støtter opp om OCHA innsats.

Det er ifølge HAP 1,7 millioner registrerte flyktninger i Pakistan og omtrent 1 million i Iran. Gjennom støtte til UNHCR, Flyktningshjelpen og Right to Play bidro Norge til en stor innsats for de til sammen 2,7 millioner afghanske flyktningene i Pakistan og Iran, bl.a. til gjenbosetting og reintegrering. 277 000 flyktninger i Pakistan ble reintegrert i 2008. Arbeidet med reintegrering av flyktninger og internt fordrevne var et viktig bidrag for å nærme seg målene om stabilitet, sosial og økonomisk utvikling i 2008.

Røde Kors bevegelsen var en viktig aktør på helse og forebyggingssektoren. Norges Røde Kors har fortsatt et målrettet arbeid i 2008 for å gjøre Kabul Ambulance Service (KAS) til operativ og selvgående organisasjon. I 2008 ble norske midler benyttet til å bygge kompetanse og kapasitet hos Afghanistan Røde Halvmåne (ARCS) innen helse og forebygging. ARCS hadde gjennom sitt lokale nettverk i Afghanistan tilgang til uttliggjengelige områder og hjelp kom fram til de nødlidende. I 2008 ble det satt i gang forberedende arbeid for en samarbeidsavtale med Norges Røde Kors på helsesektoren for 2009-2011.

Norge har et betydelig humanitært nedrustningsengasjement i Afghanistan. Ueksploderte miner og klasevåpen er et stort problem, men det er også et eksempel på hvor utviklingen går riktig retning. FNs mineryddingsorganisasjon i Afghanistan (UNMACA) melder at 70 pst. av målene i Afghanistan Compact på minerydding og ammunisjon er nådd. Ryddeinnsatsen tilrettelegger for at internt fordrevne og flyktninger kan returnere til sine hjemsteder og gjenoppta dyrking av jordbruksområder.

Irak

Det ble gitt omfattende støtte til internt fordrevne og sårbare grupper som er hardest rammet av krigen i Irak. Norge bidro til bygging av skoler, styr-

king av helsevesenet og støttet prosjekter som ga tilgang til rent vann for et stort antall av de hardest rammede irakerne. Norsk støtte har bidratt til etablering og styrking av lokale organisasjoner, inkludert organisasjoner som fremmer kvinners rettigheter. Støtten til humanitær nedrustning bidro til å frigjøre tidligere utilgjengelige beite- og jordbruksområder.

Den demokratiske republikken Kongo

Norge støtter Flyktninghjelpens program for drift av leire for internt fordrevne i Den demokratiske republikken Kongo. Programmet ble etablert i september 2007 som et svar på det økende antallet internt fordrevne som søkte beskyttelse i provisoriske leirer i og rundt provinshovedstaden Goma. Titusener var igjen blitt drevet på flukt som følge av en opptrapping av konflikten og den påfølgende forverringen av sikkerhetssituasjonen i Nord-Kivu kombinert med en kraftig reduksjon av lokalsamfunnets kapasitet til å ta imot de mange nye internt fordrevne.

Situasjonen i de nye leirene ga lite eller ingen beskyttelse mot kriminalitet og kjønnsbasert vold og hadde ingen grunnleggende infrastruktur. Det overordnede målet for Flyktninghjelpen var å forbedre levestandarden og gi beskyttelse for de internt fordrevne i ni leirer i og rundt Goma og Masisi. Prosjektet sikret effektiv koordinering av den humanitære assistansen innenfor flere sektorer hvor behovene var store (vann, mat, sanitær, helse, distribusjon, etc.). Prosjektet sørget for at de internt fordrevne ble involvert i beslutningsprosessen som angikk deres situasjon i leirene, og prosjektet bygget på og bidro til å styrke mestringsstrategiene deres. Høsten 2008 var vi igjen vitne til en ny opptrapping av konflikten som resulterte i masseflukt og opprettelsen av nye leire. Totalt bor det nå rundt 100 000 mennesker i de ni leirene som Flyktninghjelpen er ansvarlig for i Kongo, som har høy prioritet i norsk humanitær innsats.

Sudan

I Sudan ble det gitt støtte til retur og reintegrering av flyktninger og internt fordrevne til Sør Sudan gjennom bl.a. FNs humanitære landfond, UNHCR og frivillige organisasjoner. Norsk støtte til mine-rydding av veier og landbruksområder har også vært et viktig bidrag til retur og gjenoppbygging. Norge bidro videre til opprettholdelse av nødvendige helsetilbud i returområdene. I Darfur ble det gitt livsnødvendig humanitær hjelp til over 4 millioner konfliktrammede mennesker gjennom bl.a. Røde Kors-bevegelsen, Kirkens Nødhjelp og FN-

systemet, med vekt på å gi beskyttelse, mat, husly og sosiale tjenester til internt fordrevne og rammede lokalsamfunn. Kvinner og barn er spesielt sårbare og ivaretas spesielt bl.a. i helseprogrammer.

Det palestinske området

Norge bidro til å gi livsnødvendig nødhjelp til palestinske flyktninger gjennom UNRWA. Den norske humanitære bistanden ble kanalisert gjennom FN-systemet, ICRC og norske humanitære organisasjoner. Fra norsk side prioriteres å styrke de palestinske helseinstitusjonene, herunder det palestinske kreftsykehuset i Øst-Jerusalem, jordmortjenester på Vestbredden og medisinsk nødhjelp til sykehus i Gaza. ICRCs viktige innsats ble også prioritert.

Afrikas Horn

er berørt av konflikt og tilbakevendende naturkatastrofer som flom og tørke, og har allerede merket resultatene av den økonomiske krisen i 2008, med hyperinflasjon og stort press på tilgjengelige ressurser. Den forsinkede starten på regntiden skapte problemer for Somalia og øvrige land i regionen. 2009 var ikke noe godt år for jordbruk, buskap og matvaresikkerheten i de berørte områdene.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 2 020,6 mill. kroner.

Reduksjonen i forhold saldert budsjett 2009 har sammenheng med at bevilgninger til menneskerettigheter for 2010 er overført ny post 72 Menneskerettigheter (nedenfor).

Post 72 Menneskerettigheter, kan overføres (ny post)

Bevilgningsforslaget under denne posten omfatter tiltak som tidligere ble finansiert over kap. 163, post 71 og kap. 164 post 70.

Situasjonsbeskrivelse

To generasjoner etter vedtakelsen av FNs verdenserklæring om menneskerettighetene står verden fortsatt overfor store menneskerettighetsutfordringer. I en rekke land krenkes menneskerettighetene uten at dette får noen form for konsekvenser eller oppfølging – hverken overfor de ansvarlige eller overfor ofrene. Det er bred enighet om at arbeidet ble satt tilbake som konsekvens av at kampen mot terror delvis ble ført uten respekt for

etablerte normer. Det vil nå være avgjørende å sikre reell tilslutning til at sikkerhet og respekt for menneskerettighetene er tett vevet sammen.

Også finanskrisen har bidratt negativt i denne sammenhengen, blant annet ved å forsterke sårbarhet, fattigdom og ustabilitet og svekke utviklingen av godt styresett. Dette er alle forhold som reduserer statenes evne til å oppfylle sine menneskerettsforpliktelser. Også geopolitiske endringer de siste årene er en del av dette bildet. Land og regioner med store menneskerettsutfordringer har økt sin innflytelse. Dette endrer det normative klima i FN og skaper nye utfordringer.

Det sammensatte årsaksbildet forsterker behovet for å se denne innsatsen i nær sammenheng med den øvrige utenriks- og utviklingspolitikken. Menneskerettighetenes betydning i norsk utenrikspolitikk er fremhevet både i St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter* og i St.meld. nr. 13 *Klima, konflikt og kapital* og Stortingets behandling av disse.

Det er et viktig folkerettslig, etisk og humanitært anliggende å arbeide for at menneskerettighetene etterlevs. Samtidig er arbeid for menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper et bidrag til en stabil internasjonal rettsorden. De senere år er rammeverket utvidet blant annet med internasjonale konvensjoner for beskyttelse av mennesker med nedsatt funksjonsevne, mot tvungne forsvinninger og konvensjoner som styrker beskyttelsen av de rettighetene som tidligere er etablert. Utviklingen på det normative plan må kunne sies å uttrykke en generell anerkjennelse av prinsippene om at individet er bærer av rettigheter – og at legitim statlig maktutøvelse hviler på respekt for disse rettighetene.

Norge er valgt i FNs menneskerettsråd i perioden 2009-2012. Medlemskapet skal brukes til å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse av menneskerettighetene, inkludert Rådet. Det foreslås å videreføre og styrke Norges lederskap på arbeidet med beskyttelse av menneskerettsforkjempere og næringslivets menneskerettsansvar samt prioritere arbeidet med ytringsfrihet, likestilling, urfolk og internt fordrevne.

De klare fremskrittene på det normative plan må følges tett opp for å sikre en positiv utvikling også i gjennomføringen. Vår innsats har som siktemål å bidra til å lukke gapet mellom normene og virkeligheten for millioner av mennesker verden over. Tiltakene som skal dekke over posten, skal derfor rettes mot å styrke gjennomføringen av menneskerettsbeskyttelsen på utvalgte områder. De prioriterte områdene for denne innsatsen vil først og fremst være menneskerettsfor-

kjempere, ytringsfrihet, urfolks situasjon, ikke-diskriminering, likestilling, barns rettigheter, arbeid mot straffefrihet, tortur, dødsstraff og arbeidet for å følge opp menneskerettsdialogene Norge har med Kina, Indonesia og Vietnam. Deler av norsk innsats knyttet til næringslivets forhold til menneskerettighetene dekkes også over denne posten.

Menneskerettsforkjempere er enkeltmennesker som kjemper for og gir stemme til stemmeløse og sårbare. De kan være advokater, journalister, aktivister, lærere eller andre engasjerte enkeltindivider eller organisasjoner – som har det til felles at de arbeider for gjennomføring av menneskerettighetene for andre mennesker. Deres innsats setter dem ofte i en utsatt situasjon og Norge har i lengre tid vært engasjert i tiltak for å støtte og verne menneskerettsforkjempere.

Utgangspunktet for Norges innsats er at menneskerettighetene gjelder alle. I en rekke land utsettes lesbiske, homofile, biseksuell og transseksuelle (LHBT) for kriminalisering og diskriminering, trakassering og voldelige overgrep. Arbeidet med LHBT er prioritert i regjeringens *Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007 – 2009)*. Hovedformålet med arbeidet på dette feltet er å bidra til at stater avkriminaliserer homofil praksis og treffer tiltak for å bekjempe vold og diskriminering på grunn av seksuell orientering og kjønnsidentitet. I tråd med Norges innsats for menneskerettsforkjempere anerkjenner vi også LHBT-aktivister som arbeider mot diskriminering og for sine rettigheter som menneskerettsforkjempere.

Norge arbeider aktivt mot dødsstraff i multilaterale fora og tar opp spørsmålet bilateralt med en rekke land. Vi støtter blant annet opp om en FN-prosess for et moratorium på dødsstraff. Arbeidet mot dødsstraff vil videreføres. Norge har også gjennom flere år vært bidragsyter til det internasjonale arbeidet mot tortur, både på forebyggingssiden og i forhold til rehabilitering og traumebehandling. De siste års tilbakeslag på dette feltet øker behovet for å styrke innsatsen. Videre har Norge de senere år styrket sin innsats mot straffefrihet og for å øke staters evne til å håndtere folkemord og andre former for grove og systematiske overgrep. Arbeidet skal bidra til å styrke rettsstatsinstitusjoner, sikre anerkjennelse for ofrenes erfaringer og legge grunnlag for økt ansvarlighet fra myndighetenes side.

FNs Barnekonvensjon og dens prinsipper om barnets beste, ikke-diskriminering, overlevelse og utvikling samt deltakelse vil være førende for Norges rolle som politisk aktør og bistandsaktør multi-

lateralt og på landnivå. Det vil bli lagt særlig vekt på en helhetlig tilnærming for å fremme beskyttelse og styrke arbeidet med fokus på vold mot barn, misbruk og utnyttelse både i fredstid og i konfliktrelaterte situasjoner, som ledd i arbeidet med oppfølging av FN studien om vold mot barn og arbeidet med barn i væpnet konflikt. Tradisjonelle tilnærminger der barn og unge hovedsakelig sees i et sårbarhetsperspektiv er utilstrekkelige i møte med nye utfordringer. Barn og unge er rettssubjekter og endringsagenter i sivil samfunn og skal mobiliseres gjennom konkrete tiltak.

Utviklings samarbeidet skal rettes slik at det bidrar til å styrke samarbeidslandenes evne til å gjennomføre sine menneskerettighetsforpliktelser. For å bidra til en vektlegging av menneskerettighetene i dette arbeidet, vil enkelte målrettede tiltak for å styrke arbeidet på landnivå bli støttet over denne delen av budsjettet.

Norge vil i første halvdel av 2010 slutføre sin periode som formannskap i Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (ITF).

Internasjonalt arbeid vedrørende næringslivets samfunnsansvar med vekt på deres ansvar for å respektere menneskerettighetene, vil bli støttet også i 2010. Norge støtter FNs spesialrepresentant for næringslivet og menneskerettigheter (John Ruggie) både politisk og økonomisk. I 2008 ledet Norge arbeidet med resolusjonen i Menneskerettighetsrådet som sikret at han fikk et fornyet mandat (ved konsensus) frem til 2011. Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) er et initiativ som tar sikte på å fremme åpenhet om inntektsstrømmene fra olje- og gruveindustriene. Norges er vertskap for EITIs sekretariat og sitter også i perioden mai 2009- mai 2010 i EITIs internasjonale styre. Støtte til EITI-sekretariatet og Verdensbankens fond for implementering prioriteres. Også arbeidet knyttet til Voluntary Principles on Security and Human Rights vil bli videreført. Dette er et frivillig initiativ der stater, utvinningsselskaper og frivillige organisasjoner sammen arbeider for at sikkerhetsvakter respekterer menneskerettighetene.

Norge har gjennom flere år bygget opp en innsats for menneskerettighetene i nært samarbeid med et bredt spekter av aktører og gjennom et strategisk valg av kanaler.

I Norges multilaterale innsats prioriteres støtte til FNs menneskerettighetsarbeid gjennom FNs generalforsamling, FNs menneskerettighetsråd, FNs høykommissær for menneskerettigheter og oppfølging av FNs menneskerettighetskonvensjoner. Fra etableringen av FNs menneskerettighetsråd har Norge deltatt aktivt i Rådet som observa-

tør. Innsats for å styrke Rådets arbeid, herunder den nye landhøringsmekanismen (*Universal Periodic Review*) er en del av dette arbeidet. Rådet utgjør en sentral arena for Norges internasjonale arbeid for menneskerettighetene og i perioden 2009-2012 er Norge medlem av Rådet. Medlemskapet vil bidra til å synliggjøre Norges menneskerettighetsprofil både nasjonalt og internasjonalt og vil også bidra til å øke forventningene om en aktiv menneskerettighetspolitikk.

Norge var i 2008 den femte største frivillige giver til FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR). Store deler av støtten ble gitt i form av et ikke-øremerket kjernebidrag. I en tid der fokuset på landsituasjoner i stadig økende grad gjøres til gjenstand for politisering, vil Høykommissærens innsats i utsatte land være av stadig større betydning. Både Høykommissærens rolle som sekretariat for konvensjonsorganene og Spesialrapportørene og arbeidet gjennom egne landkontor og gjennom faglig støtte til andre deler av FN-apparatet, anses som svært viktige bidrag til det internasjonale arbeidet for å sikre at menneskerettighetene gjennomføres på lokalt og nasjonalt plan. Den norske støtten til Høykommissæren vil derfor videreføres. Som del av denne vil den direkte støtten til tre av FNs spesialrapportører for hhv. menneskerettighetsforsvarere, MR og terrorisme og internt fordrevne bli opprettholdt. FNs spesialrapportører og representanter utgjør en viktig kanal for FNs menneskerettighetsarbeid og støtten vil bli videreført og vurderes utvidet til andre mandater.

Gjennom Norges innsats for og støtte til menneskerettighetsforkjempere, utføres det et stort arbeid for menneskerettighetene. Frivillige, lokale organisasjoner besitter ofte dyp kunnskap av betydning for dette arbeidet. I tillegg gir deres tilknytning til innsatsen legitimitet og lokal forankring. Lokal forankring gir både lokal kunnskap og lokalt engasjement. Styrking av kunnskapen om menneskerettighetsnormene bidrar ofte til ytterligere å forsterke engasjementet. Dette bidrar på sin side til å øke kapasitet og kvalitet til lokalt demokrati gjennom å styrke deltakelsen og øke inkluderingen av sårbare og marginaliserte grupper. Støtte til lokale frivillige organisasjoner og sivil samfunn er derfor en effektiv måte å fremme menneskerettighetsarbeidet på.

Menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam er et viktig ledd i Norges menneskerettighetsarbeid. Hovedmålsettingen med MR-dialogene er å bidra til å styrke gjennomføringen av det internasjonale rammeverket for menneskerettighetene som landene har forpliktet seg til. Samarbeid mellom norske eksperter og representanter for sivil samfunn og deres motparter i

dialoglandene er sentrale aktører i dette arbeidet. Arbeidet med dialogene og samarbeidsprosjekter mellom norske organisasjoner/institusjoner og organisasjoner/institusjoner i dialoglandene vil bli videreført.

Et fond for utvalgte ambassaders arbeid med menneskerettighetene ble innført som en prøveordning i 2008. Hensikten med fondet er å styrke ambassadenes arbeid på feltet og gi dem en bredere plattform for kontakt og samarbeid med lokale menneskerettighetsorganisasjoner. Fondet vil bli videreført og vurdert utvidet til å omfatte flere ambassader.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsningsområder, brukes midlene under posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Støtte til tiltak for menneskerettighetene gis ofte til mindre, lokale aktører som arbeider i land og regioner med svake eller manglende institusjoner. Det legges et stort arbeid ned i å finne solide og stabile samarbeidsorganisasjoner. Samtidig arbeider aktørene ofte i konfliktsituasjoner og land preget av straffefrihet – under sterkt press og uten beskyttelse fra lokale eller sentrale myndigheter. Derfor står vi overfor mange risikofaktorer. Regjeringen vil ha større fokus på måloppnåelse, kvalitetskontroll og effektivitet. Tilskuddsmottakere av norsk bistand vil møte økende krav til resultatbasert budsjettering og rapportering.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte arbeidet til FNs høykommissær for menneskerettigheter.
- Videreføre og styrke innsatsen for menneskerettighetsforkjempere, herunder MR-aktivister, advokater journalister og redaktører.
- Videreføre arbeidet for ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og frie medier
- Videreføre arbeidet for rettsstatsprinsipper, mot straffrihet og tortur, og for bekjempelse av dødsstraff
- Videreføre og styrke arbeidet for kvinners rettigheter og likestilling og mot diskriminering på bakgrunn av etnisitet, kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet, religion eller livssyn eller nedsatt funksjonsevne.
- Videreføre og styrke innsatsen for barn og unges rettigheter
- Videreføre arbeidet for beskyttelse av menneskerettighetene i land i overgangsfaser, i forbindelse med fredsprosesser og i postkonflikt (overgangsrettferdighet).

- Videreføre arbeidet innenfor rammen av menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam.
- Videreføre og utvide fondet for ambassadenes arbeid med menneskerettigheter
- Støtte tiltak for å styrke rettighetstilnærmingen til sentrale økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.
- Støtte tiltak som bygger opp om næringslivets samfunnsansvar og normer for bedrifter med internasjonalt engasjement.

Rapport 2008

Menneskerettigheter:

Regjeringen støttet FNs globale menneskerettighetsarbeid gjennom deltakelse i forhandlingene om FNs Menneskerettighetsråd og gjennom bidrag til FNs Høykommissær for menneskerettigheter. Også arbeid i regionale fora som Europarådet og OSSE ble prioritert. Menneskerettighetene ble søkt fremmet gjennom støtte til tiltak i utviklingsland, med vekt på beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere, rettsstatsprinsipper, ytringsfrihet, religions- og livssynsfrihet, barn og unges rettigheter og bekjempelse av dødsstraff, tortur og diskriminering. I en rekke sammenhenger ble 60 årsjubileet for FNs Verdenserklæring for menneskerettighetene markert, blant annet ved en egen publikasjon om menneskerettigheter i Refleks-serien og et større, åpent arrangement i Bergen der Utenriksministeren talte om aktuelle menneskerettighetsutfordringer. Arbeidet med menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam ble videreført. Dialogmøter med de tre landene ble gjennomført i hhv Beijing, Jakarta og Hanoi. Norge og Indonesia arrangerte den tredje Globale Intermediadiologen med sikte på å øke bevisstheten om ytringsfrihet og toleranse. Ytringsfrihetsinitiativet ble lansert i april 2008 og fulgt opp gjennom året. Støtte til arbeid for overgangsrettferdighet ble videreført i samarbeid med International Center for Transitional Justice. Norsk ressursbank for demokratibygging og menneskerettigheter (NORDEM) utførte oppdrag som omfattet bl.a. valgobservasjon og teknisk valgassistanse. Det ble gitt bidrag til FNs Global Compact, Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), samt Voluntary Principles on Security and Human Rights.

Budsjett 2010

For 2009 foreslås bevilget 187,0 mill. kroner.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert udsjett 2009	Forslag 2010
70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	828 049	770 725	647 725
71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	583 748	575 000	575 000
72	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	71 862	73 000	149 000
73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	331 415	365 000	335 000
	Sum kap. 164	1 815 074	1 783 725	1 706 725

Å bidra til internasjonal fred og sikkerhet er overordnet oppgave i norsk utenrikspolitikk. Krig og væpnet konflikt preger mange stater i verden. Et sentralt element ved dagens konflikter er at de ofte er interne, i motsetning til mellomstatlige, men samtidig har sterke regionale trekk. På den måten kan konflikter i en stat bidra til å true eller svekke stabiliteten i en hel region. Kombinert med dette er internasjonal terrorisme, organisert kriminalitet og spredning av masseødeleggelsesvåpen fortsatt alvorlige globale sikkerhetstrusler. Ukontrollert spredning av håndvåpen bidrar også til å forlenge konflikter og undergrave fredsbestrebelsene. Det er derfor vesentlig å støtte tiltak som kan forebygge eller bidra til å løse konflikter samtidig som man søker å redusere globale sikkerhetstrusler. Det er også viktig å styrke demokratiske institusjoner, politiske og økonomiske reformer og respekt for menneskerettigheter.

FN er den viktigste internasjonale organisasjonen i arbeidet for å skape en fredeligere verden. Konflikters regionale trekk gjør at også andre organisasjoner, som Den Europeiske Union (EU), Den afrikanske union (AU), europarådet, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), samt NATO spiller en viktig rolle i fred, forsonings- og demokratarbeidet. Norge samarbeider tett med internasjonale organisasjoner for å bidra til verdenssamfunnets felles bestrebelsene for å løse konfliktsituasjoner.

I en rekke konflikter er imidlertid ikke FN, andre organisasjoner eller det internasjonale samfunn for øvrig i stand til å mobilisere tilstrekkelig innsats og ressurser. Det er derfor viktig at enkeltland bidrar også i andre sammenhenger. Norge har en markant rolle i noen prosesser, mens det i andre prosesser blir gitt støtte fra Norge til andre aktørers virksomhet. Støtte til en demokratisk utvikling er et viktig bidrag til stabilitet og fredelig utvikling.

Miljøforringelse og ressursknapphet er blant faktorene som bidrar til konflikt flere steder. Det

er vanskelig å isolere effekten av dette aspektet i den enkelte konflikt, men forskning tyder så langt på at det er en medvirkende årsak snarere enn en hovedårsak til konflikt. Det er behov for økt kunnskap om sammenhengene mellom miljøproblemer og konflikt, og ikke minst er det ønskelig å se på hvordan miljøutfordringer kan bidra til samarbeid.

Effekten av krig og konflikt gir seg ofte ulike utslag for menn og kvinner. Implementering av Sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet skal derfor prioriteres, slik at kjønns- og likestillingsperspektivet ivaretas som et tverrgående hensyn. Bruk av midler over kap.164 ses i nær sammenheng med bruk av midler over kap.162 Overgangsbistand (gap) og kap.163. postene 71 Humanitær bistand og 72 Menneskerettigheter.

Reduksjonen under kap./post 164.73 Andre ODA-godkjente OSSE-land på 30 mill. kroner har sammenheng med at støtten til prosjekter i Nord-Kaukasus foreslås flyttet til kap./post 118.71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter m.v. Støtten til Nord-Kaukasus er ikke offisiell utviklingshjelp (ODA), i henhold til OECDs regelverk.

Post 70 Fred, forsoning og demokratiltak, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse**

Norge har siden tidlig på nittitallet spilt en viktig rolle i en rekke freds- og forsoningsprosesser hvor vi enkelte ganger fungerer som tilrettelegger, og i andre sammenhenger er støttespiller for FN eller andre aktører. Freds- og forsoningstiltak igangsettes og gjennomføres i ulike sammenhenger og på ulike nivåer. Regjeringen anser det som helt avgjørende å ha en bred innfallsvinkel til konflikthåndtering.

Fra norsk side har en intensivert eget og våre strategiske partners arbeid for å kunne imøte-

komme stridende parter ønske om en arena for direkte samtaler om mulige fredsløsninger og reduksjon av de humanitære lidelser som følge av krig. Norge har erfaring og kapasitet for å legge til rette for samtaler mellom ulike parter i konflikt.

Det er viktigere enn noen gang å forsvare tanken om dialog og samtaler som veien til fred. Som følge av krigen mot terror som etterfulgte 11. september 2001, ble det illegitimt å forholde seg til ulike opprørsgrupper som ble stemplet som terrorister. Regjeringen har hele tiden gjort det klart at terror er uakseptabelt, men at det internasjonale samfunn mister et verdifullt redskap for å skape fred dersom man velger å totalisere slike grupper. Alle land har rett til å forsvare seg mot opprørsgrupper, men regjeringen vil fortsette å legge stor vekt på at land i konflikt ikke må snu ryggen til dialog og fredelige løsninger.

Vi har sett at dyptgående konflikter ikke bare løses gjennom fredsprosesser hvor politiske ledere deltar, men også gjennom aktiv deltakelse fra det sivile samfunn. Norge støtter en rekke initiativer for å bidra til at større sosiale grupper i land i konflikt engasjerer seg i fredsløsning, og slik skaper et press nedenfra. Det er særlig viktig å engasjere kvinner og unge i slikt arbeide.

I utenrikskomiteens merknad i Budsjett-innst. S. nr. 3 (2008-2009) blir det vist til behovet for å styrke kontakten mellom vesten og den muslimske verden, f.eks. ved å opprette utvekslings- og samarbeidsprogram mellom frivillige organisasjoner. Departementet har fra og med høsten 2009 fått opprettet en midlertidig stilling med fokus på politisk islam, som nettopp vil fokusere på å styrke kontakten med ulike grupper og organisasjoner i muslimske land, inkludert vurdere konkrete muligheter for utveksling. Dette kommer i tillegg til departementets arbeid med religiøs dialog, som også har som mål å bidra til økt forståelse mellom vestlige og muslimske land.

Konfliktene er ofte komplekse, og utfordringene når det gjelder å bidra til fred og forsoning krever ofte et langsiktig perspektiv. Tilskuddene som gis på dette området er engangsbidrag og gis vesentlig som støtte til konkrete programmer og prosjekter. Freds- og forsoningstiltak forbindes med grunnleggende risiko gitt at bevilgningene benyttes i land og regioner preget av kriser og konflikt. Forvaltningsrutinene vurderes derfor løpende med sikte på et mest mulig robust system for å ta høyde for disse utfordringene. Utbetalingene kanaliseres i hovedsak gjennom FN-systemet, norske og internasjonale organisasjoner og institusjoner, samt til internasjonale overvåkingsmekanismer.

Mål

Norge skal bidra operativt, politisk og økonomisk til løsning av voldelige konflikter, blant annet ved å:

- Legge til rette for, og støtte opp om, dialog og freds- og forsoningsprosesser
- Følge opp SR1325 om kvinner, fred og sikkerhet, med vekt på tiltak for å fremme kvinners deltakelse i freds- og forsoningsprosesser og fredsbyggende arbeid
- Identifisere områder der Norge kan yte et særlig bidrag
- Styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer og andre som arbeider med fred og konfliktløsning
- Arbeide for å styrke FNs evne til å planlegge å gjennomføre fredsoperasjoner og FNs innsats for fredsbygging. Dette innebærer både direkte støtte til FN samt til tiltak som bygger opp under FNs arbeid, f.eks. gjennom frivillige organisasjoner.
- Bygge egen og andre sin kunnskap og kompetanse om internasjonal konflikthåndtering
- Bygge og vedlikeholde relevante nettverk

Rapport for 2008

Det ble i 2008 utbetalt 828 mill. kroner til arbeidet med fred og forsoning.

Norge har arbeidet for å styrke FNs evne til å planlegge og gjennomføre fredsoperasjoner ved å støtte flere tiltak. FNs Mediation Support Unit (MSU) er med norsk støtte nå operativ, og skal raskt kunne sette FN i stand til å sende forhandlingsekspertter til å bistå i konkrete fredsforhandlinger. Norge støttet også i 2008 initiativ og tiltak som på ulike måter bidro til implementeringen av FNs resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Norge støttet prosjekter for å øke forståelsen av barn og unges roller i konfliktforebygging, fredsbygging og fredsprosesser og oppfølging av SR Res 1612 om barn og væpnet konflikt.

Som en hovedpillars i det norske freds- og forsoningsarbeidet i Afrika ble støtte til implementering av fredsavtalen mellom Nord- og Sør-Sudan videreført. I Somalia var Norge en sterk politisk og økonomisk støttespiller for det FN-ledede arbeidet med en mest mulig inkluderende forsoningsprosess, med sikte på å få på plass en overgangsregjering med bred støtte i befolkningen. Det ble gitt støtte til forsoningsarbeid på grasrotnivå.

Norge støttet også forhandlinger mellom den ugandiske regjeringen og opprørsbevegelsen Lord's Resistance Army (LRA), i regi av FN og Sør-Sudan. Forhandlingene ble brutt og militæraksjoner mot LRA igangsatt av den ugandiske hær i

samarbeid med kongolesiske og sør-sudanesiske myndigheter. Norge finansierte også politiinnsats i fredsoperasjoner i Libera og Sudan gjennom Politidirektoratet.

Gjennom norske NGOer støttet man innsats øst i Den demokratiske republikken Kongo med sikte på avvæpning og retur til Rwanda av hutumilits og sivile flyktninger som kom til landet etter folkemordet i 1994. I Zimbabwe støttet Norge forsøk på å sikre et mer demokratisk valg i mars 2008.

Det er gitt støtte til tiltak som framhever fordelene ved fred for den krigs- og konfliktrammede befolkningen flere steder, blant annet i Midtøsten, på Filippinene og i Colombia. I Sri Lanka ble våpenhvileavtalen sagt opp av myndighetene og den nordiske observatørstyrken ble bedt om å forlate landet. Norge har sammen med Co Chairs gruppen (Japan, EU, USA og Norge) i denne vanskelige perioden fortsatt arbeidet for fred og forsoning i landet. En har holdt tett kontakt med begge parter i konflikten i håp om å stanse de militære offensiver og å beskytte sivilbefolkningen. Det ble gitt støtte til reintegrering av tilbakevendte flyktninger i Afghanistan.

Sikkerhetssituasjonen i Afghanistan var ustabil i hele 2008, og i innsatsen ble det lagt vekt på tiltak som kunne bedre sikkerheten, fremme godt styresett og få bevegelse i forsoningsprosessen. Det ble prioritert støtte til politi- og justissamarbeid, samt avvæpnings- og demobiliseringsprosessen (DDR).

I Midtøsten ble det støttet opp om dialog- og menneskerettighetsprosjekter i regi av en rekke internasjonale og lokale frivillige organisasjoner. Det ble spesielt lagt vekt på å støtte prosjekter som involverer unge mennesker, samt tiltak og aktiviteter som bygger opp under regjeringens handlingsplan for SR 1325. Norge har gjennom arbeidet med religiøs dialog støttet en rekke prosjekter som har hatt til hensikt å øke forståelsen mellom innflytelsesrike parter i ulike konflikter. I arbeidet har en samarbeidet nært med norske religiøse ledere og en har også støttet norske forskeres arbeid med bl.a. politisk islam i Midtøsten.

Det anses som viktig å bidra til utviklingen av et sterkt sivil samfunn i Det palestinske området. I 2008 er det gitt støtte til en rekke lokale organisasjoner som bidrar til å sikre sterkere demokratisk kontroll over statlige institusjoner. Støtten til den sivile observatørstyrken i Hebron ble også videreført.

Norge opprettholder kontakt med relevante aktører i og utenfor Colombia for å være rede til å bidra når dialogen mellom colombianske myndigheter og den nasjonale frigjøringshæren (ELN) gjenopptas. Norge ble i 2005 sammen med Spania og Sveits bedt om å ledsage partene i fredsprosessen,

men dialogen har siden 2007 vært suspendert på grunn av manglende fremgang. Norge gir også betydelig støtte til FNs programmer, fond og særorganisasjoner i Colombia. Videre kanaliseres freds- og forsoningsmidler til norske, colombianske og internasjonale NGOer med aktiviteter innenfor menneskerettigheter og humanitært arbeid.

Innsatsen for tillitsbygging og konsensusbygging mellom politiske og sivile aktører på Haiti ble videreført i 2008. Det samme ble forsoningsdialogen mellom Den dominikanske republikk og Haiti. Det er utfordrende å arbeide med dialogprosjekter på Haiti. En stor del av de norske midlene kanaliseres gjennom Kirkens Nødhjelp til lokale partnere. Det ytes også noe støtte til FN på Haiti, blant til UNDP og Minustah.

Som tilrettelegger i fredsprosessen mellom den filippinske regjeringen og National Democratic Front of the Philippines bidro Norge i 2008 til at partene ved to anledninger kom sammen til uformelle møter i Norge for å drøfte mulighetene for gjenopptakelse av formelle forhandlinger. Dette var første gangene partene har møttes siden 2005. En overvåkningsmekanisme for avtalen mellom partene om respekt for menneskerettigheter og internasjonal rett finansieres av Norge, og mekanismen bidrar til å spre kunnskap om menneskerettigheter og humanitær rett og til å dokumentere brudd på disse.

Støtten til den burmesiske opposisjonen og organisasjoner som arbeider for fredelig løsning av konflikten er videreført, og støtte til dialogtiltak inne i Burma er økt. Norsk spesialutsending til Øst-Timor videreførte arbeidet med å bidra til den nasjonale forsoningsprosessen.

Norge har fortsatt sin støtte til freds- og demokratiprosessen i Nepal. Det har det siste året vært fokusert på dialog og samarbeid mellom de politiske ungdomsorganisasjonene. Det er dessuten ytet støtte til fredsprosessen både gjennom det nepalske fredsfondet og FNs fond som bl.a. finansierer FNs fredsmisjon i Nepal.

Norge videreførte i 2008 støtte til forskning og utredning på freds- og forsoningsfeltet, med den hensikt å bidra til økt kompetanse på dette området. Hovedmålet er å generere forskning, utredning og seminarvirksomhet med operativ relevans for det norske engasjementet, men også stimulere til samfunnsforskning med sikte på å øke den generelle kunnskapen og forståelse av konfliktløsning og vilkår for freds- og forsoningsprosesser. I tillegg til å opprettholde fagkunnskap i norske fagmiljøer er det også viktig for Norge å være i kontakt med internasjonale miljøer innen feltet.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 647,725 mill. kroner.

Reduksjonen i forhold til tidligere år har sammenheng med at midler til politiinnsats i fredsoperasjoner belastes kap.164, post.72, og midler til MR- og demokratitiltak i større grad foreslås belastet kap.163, post 72.

Post 71 ODA-godkjente land på Balkan, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Landene på Vest-Balkan har de siste årene gjort fremskritt i gjennomføringen av politiske og demokratiske reformer, samtidig som regionen har opplevd sterk økonomisk vekst. Utviklingen har imidlertid vært ujevn og store utfordringer gjenstår særlig innen korrupsjonsbekjempelse, rettstatsutvikling, utvikling av offentlig sektor og politisk kultur. Nasjonalistisk tankegods setter fortsatt begrensinger på samarbeidet mellom folkegrupper og stater.

Landene i regionen har i løpet av det siste året nådd flere milepæler i utviklingen mot tettere integrasjon i euroatlantiske strukturer; Albania og Kroatia ble i april 2009 medlemmer av NATO, Montenegro og Albania har fremmet medlemskapssøknad i EU og Albanias Stabiliserings og assosieringsavtale (SAA) med EU trådte i kraft. Serbia og Bosnia-Hercegovina (BiH) signerte SAA med EU i 2008. Den ujevne reformtakten i Vest-Balkan-landene, sammen med EUs interne problemer i forbindelse med ratifikasjonen av Lisboa-traktaten, økonomiske nedgangstider og en tilsynelatende utvidelsestretthet blant medlemslandene, gjør at det nå knytter seg større usikkerhet til tidshorizonten for Vest-Balkan-landenes fortsatte EU-integrasjon.

Finanskrisen har ført til økt arbeidsledighet og fattigdom, samt nedskjæringer i offentlige budsjetter. Sammen med den økte usikkerheten om rundt landenes fortsatte EU-integrasjon, vil dette kunne svekke landenes evne og vilje til å gjennomføre nødvendige reformer. Dette vil kunne forsinke fremgangen i de euroatlantiske bestrebelsene, og kunne føre til økte politiske og sosiale spenninger.

Bosnia Hercegovina

Bosnia-Hercegovina fremstår som mest sårbar. De tre statsbærende folkegruppene, bosniakker, bosniske serbere og bosniske kroater, er grunnleggende uenige om hva slags stat de ønsker, samtidig som de etniske skillelinjene har blitt forsterket de siste årene. På mange måter kan det sies at konfliktlinjene fra 1990-tallet videreføres i dagens poli-

tiske stridigheter i Bosnia-Hercegovina. Konsolidering av staten og styrking og statsinstitusjonene er avgjørende for videre utvikling av landet. Så lenge landets politikere ikke demonstrerer evne til å bli enige om helt nødvendige konstitusjonelle reformer, blir det vanskelig å avslutte mandatet til Den internasjonale høyrepresentanten (OHR) og få fremgang i prosessen mot kandidatstatus til EU og NATO. Parlamentsvalget 2010 er viktig i så måte.

Makedonia

Makedonia sliter både med interne spenninger mellom de to største folkegruppene og med konflikten med Hellas om navnet på landet. Uten enighet i navnespørsmålet blir det ikke mulig for Makedonia å realisere invitasjonen til NATO-medlemskap. Manglende fremgang i reformprosessene i landet har bidratt til utsettelse i forhandlingsstart om EU-medlemskap, men man håper å få fastsatt en dato i løpet av høsten 2009.

Serbia

Serbia har undertegnet Stabiliserings- og assosieringsavtalen med EU, men ratifikasjon er avhengig av fullt samarbeid med Domstolen for det tidligere Jugoslavia (ICTY), herunder arrestasjon og utlevering av Ratko Mladic. Selv om landets regjering er positiv til EU-medlemskap, er forholdet til Kosovo fremdeles en stor utfordring i Serbias internasjonale relasjoner. Serbia er også et av landene i regionen som er hardest rammet av finanskrisen. Store budsjettkutt kan sette samarbeidet i koalisjonsregjeringen på prøve.

Kosovo

Kosovo forblir en av de største utfordringene for det internasjonale samfunn i regionen, selv om den innenrikspolitiske og økonomiske utviklingen har vært bedre enn fryktet i landets første år som selvstendig stat. Utviklingen av landets forbindelser med EU og NATO vanskeliggjøres av manglende anerkjennelse fra noen EU- og NATO-land. EUs sendelag på justisområdet (EULEX), EUs største i noe land, er imidlertid i full funksjon, samtidig som FNs sendelag (UNMIK) blir nedskalert. Også i forhold til utviklingen av det regionale samarbeidet, herunder handel og mobilitet for borgere av Kosovo, er manglende anerkjennelse fra Serbia og Bosnia-Hercegovina en utfordring. Motstand fra bl.a. Serbia og Russland gjør det også vanskelig for Kosovo å bli medlem av FN og andre internasjonale organisasjoner. Kosovo har imidlertid blitt medlem i Det internasjonale monetære fond (IMF)

og Verdensbanken (VB), noe som vil gi Kosovo mulighet for å benytte seg av organisasjonenes finansieringsordninger. Utvikling av en rettsstat, med velfungerende statsinstitusjoner byr på store utfordringer i et samfunn med svært høy arbeidsledighet og svakt økonomisk fundament.

Albania, Montenegro, Kroatia og Slovenia

Albanias stabiliserings- og assosieringsavtale med EU trådte i kraft i 2009, på samme tid som landet ble formelt tatt opp som medlem i NATO. Albania og Montenegro søkte nylig om medlemskap i EU. Selv om begge land har vist svært rask fremgang på mange viktige områder de siste årene, forventes det at prosessen mot medlemskap i EU vil bli tidkrevende. Montenegro ivrer også for kandidatstatus (MAP) i NATO, men er så langt ikke blitt vurdert som rede til dette skritt. Kroatia er det landet som er kommet lengst i sin euroatlantiske integrasjon, som NATO-medlem fra 2009 og med pågående medlemskapsforhandlinger med EU. En grensekonflikt med Slovenia har imidlertid ført til pause i forhandlingene. Kommisjonen forsøker å bidra til å finne en løsning på konflikten, men det synes klart at Kroatiens håp om å fullføre forhandlingene i løpet av 2009 neppe lenger er realistisk.

Mål

Regjeringen ønsker å bidra til slutføringen av prosessen mot et forent, demokratisk og stabilt Europa. Sårbare stater på Balkan er en trussel ikke bare for landenes stabilitet, men for hele regionen. Det overordnede målet for norsk bistand til Vest-Balkan er å arbeide for fred og statsbygging gjennom utvikling av demokratiske, stabile, rettstater der minoritetenes rettigheter respekteres. Euroatlantisk integrasjon er en viktig motivasjonsfaktor for økonomisk, politisk og sosial reform i landene og bidrar til økt regionalt samarbeid. Norsk bistand skal støtte opp under mottakerlandenes innsats for å oppnå europeiske standarder og utvikle kapasitet for å bygge opp mottakerlandets eierskap til egen utvikling. Regjeringen legger også vekt på å bidra til økonomisk utvikling for å sikre økonomisk og sosial stabilitet i regionen.

I 2010 foreslås følgende innsatsområder:

- Godt styresett/institusjonsutvikling, herunder støtte til forsvar-, sikkerhets- og justisreformer.
- Forsoningsprosesser, i og mellom landene i regionen, med særlig fokus på å sikre minoriteters og utsatte gruppers rettigheter
- Demokratiseringsprosesser og fremme av internasjonale menneskerettighetsstandarder, herunder likestilling mellom kvinner og menn.

- Næringsutvikling, forskning/innovasjon og utdanning, med fokus på å bidra til økt sysselsetning, særlig blant unge.
- Utvikling av miljørelaterte energiprojekter, herunder støtte til energisparingsprogram, utvikling av ren energi og klimarelaterede prosjekter.

Miljø- og likestillingshensyn skal, så langt mulig, vektlegges i alle prosjekter. Etniske minoriteter, kvinner, barn og unge er særlige målgrupper i arbeidet. Innsatsen på Vest-Balkan skal også bidra til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, samt Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel. De viktigste samarbeidslandene for Norge på Vest-Balkan er Serbia, Bosnia-Hercegovina, Kosovo og Makedonia. Fortsatt fokus på resultatoppnåelse skal bl.a. sikres gjennom aktiv bruk av evalueringer og gjennomganger.

Politisk stabilitet og sosial ro i Serbia er en av nøklene til stabilitet og utvikling på Vest-Balkan. Støtte til reform og fortsatt bygging av stabile demokratiske institusjoner i Serbia vil fortsatt være av stor viktighet. Bl.a. vil støtten til sikkerhetssektorreform videreføres. Norge vil videreføre innsatsen for forsonings- og tillitskapende tiltak. Gitt Kosovos potensielle betydning for regional stabilitet og særegne utfordringer knyttet til etableringen av en levedyktig stat, vil landet vies særlig oppmerksomhet. Norge vil ha et særlig fokus på utdanning, sysselsetning og tiltak for minoriteter.

Norge vil fortsatt bidra til tiltak for fred og forsoning og utvikling av demokratisk reform og økonomisk utvikling i Bosnia-Hercegovina og Makedonia, to land som fremdeles sliter med interetniske spenninger. Styrking av institusjoner på statsnivå i Bosnia-Hercegovina, spesielt innen justis-sektoren, vil fortsatt gis prioritet. Bosnia-Hercegovina og Kroatia har fått 10 års utsettelse av fristen for å oppfylle kravene i minekonvensjonen. Norge vil fase ut bistanden til minerydding i Kroatia i løpet av 2010, men vil videreføre denne bistanden i Bosnia-Hercegovina.

Innsatsen i Kroatia og Albania har blitt trappet ned i takt med oppnåelsen av euroatlantiske standarder og økt bistand fra EU, men en viss bistand konsentrert om få, større prosjekter, videreføres. Den unge staten Montenegro opplever en positiv utvikling, men har fortsatt utfordringer når det gjelder å bygge statsinstitusjoner. Norge vil videreføre sin bistand på dette området.

Det bilaterale prosjektsamarbeidet med Serbia, Montenegro og Makedonia er et viktig redskap for økt lokalt eierskap til norsk bistand og vil bli videreført. Et tilsvarende samarbeid søkes etablert med Kosovo. Ved utvelgelse av satsningsområder

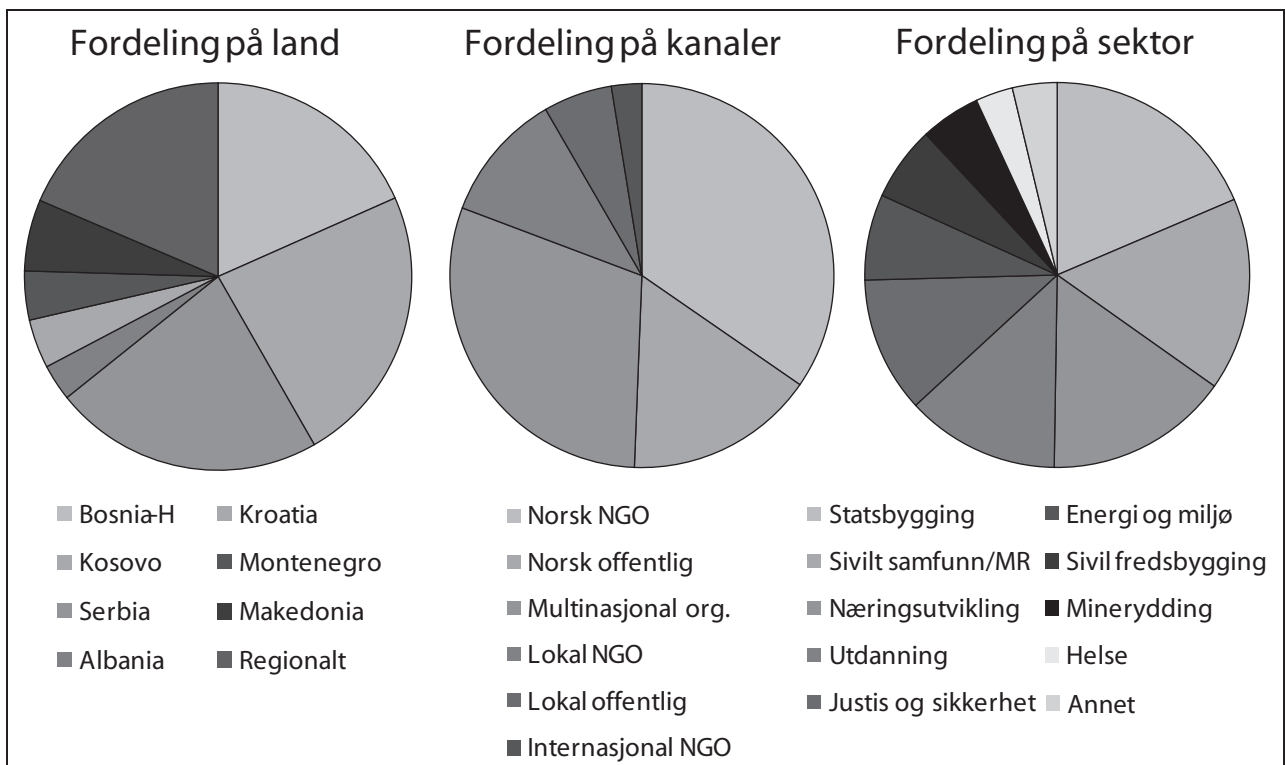
vil det bli tatt hensyn til prioriteringer som foretas i internasjonale samarbeidsorganisasjoner og fora (herunder EU og FN), samt av de enkelte mottakerlandene. Regionens styrkede institusjonelle tilknytning til EU og de derav betydelig økte overføringene fra EU til land i regionen, understreker behovet for samordning av internasjonal bistand.

Rapport 2008

Regjeringen har arbeidet for en effektivisering av bistanden til regionen gjennom økt konsentrasjon på færre land, tema og prosjekter. Fra 2007 til 2008 ble antall prosjekter redusert med 30 pst. I tillegg innførte Regjeringen muligheten for å søke om flerårig støtte for å øke langsiktigheten og resultatfokus i bistanden. Som resultat av dette er 40 pst. av midlene for 2009 bundet opp i flerårige avtaler. Det ble gjennomført to større evalueringer i 2008,

en av Nansen Dialog Nettverket, og en av KS' kommunesamarbeidsprogram på Balkan. I begge rapportene påpekes svakheter knyttet til resultatrapportering. Regjeringen følger opp rapportenes anbefalinger i en dialog med de to mottakerne.

For å søke å oppnå størst mulig samlet effekt av bistanden har det vært viktig for Norge å holde tett dialog med EU og andre store givere og tilpasse norske prioriteringer til EUs strategi overfor regionen. Det regionale samarbeidsrådet (RCC), arvtakeren til Stabilitetspakten for Sørøst-Europa, er et viktig forum for koordinering av regionale prosjekter. Norge støtter driften av RCC og deltar i organisasjonens styre. Norge støtter også EUs politisendelag (EUPM) og OHR i BiH, samt Det internasjonale sivile kontor (ICO) og EUs justissendelag (EULEX) i Kosovo. Norge har også sekundært personell til OSSE, særlig i Serbia, og deltatt i valgobservasjoner i området.

Figur 8.2 Fordeling

Forsoningsprosesser

Det regionale samarbeidet styrkes, bl.a. gjennom det nyetablerte regionale samarbeidsrådet, RCC (hovedsete i Sarajevo). Når det gjelder forsoningsprosesser mellom folkegruppene er ikke bildet like entydig. Det er vanskelige og langsiktige prosesser og resultater er vanskelig å måle. I Bosnia-Hercegovina er omlag 20 mill. kroner brukt på konkrete forsoningstiltak, bl.a. på å dokumentere

krigsforbrytelsene og støtte til gjennomføringen av straffeprosessene knyttet til disse. Slikt dokumentasjonsarbeid er også støttet regionalt.

I Kosovo har mye av norsk bistand vært fokusert på å gjøre det mulig for den serbiske minoriteten å bli boende i Kosovo. Bygging av helseklinikker i serbiske kommuner og områder har gitt økt tilgang til primærhelsetjenester. Anskaffelse av landbruksutstyr bidrar til økt produksjon og vil

kunne bidra til å bedre levegrunnlaget for serbiske landsbyer. Også i Makedonia har Norge bidratt til bedring av helsetilbudet i etnisk delte samfunn.

Mye av norsk bistand til forsoning har gått gjennom Nansen Dialognettverket (NDN) som siden 1995 har arbeidet med å forbedre dialogen i etnisk delte samfunn. I Makedonia og Bosnia-Hercegovina har NDN arbeidet med å innføre integrerte undervisningsmodeller i multietniske og flerspråklige lokalsamfunn. Erfaringene så langt gjør at det er aktuelt å prøve ut modellen i flere kommuner i fremtiden.

Institusjonsbygging

Formålet med den norske innsatsen har vært å bidra til det internasjonale engasjementet for å støtte de brede reformprosessene i regionen. Norsk bistand har dermed medvirket til fremgangen som alle landene i regionen har opplevd i å oppfylle EU/NATOs krav.

I samarbeidet med Serbia, Makedonia og Montenegro fordeles deler av bistanden etter konsultasjoner med landenes myndigheter. En stor andel av prosjektene i det bilaterale samarbeidet er rettet inn mot institusjonsbygging, forvaltningsreformer og utvikling av godt styresett med sikte på å støtte opp under landenes egne tilpasningsprosesser til EU- og NATO-medlemskap. Ordningen blir av mottakerne sett på som fleksibel, effektiv og rettet mot sentrale omstillingsbehov, samtidig som den sikrer sterkere nasjonalt eierskap til prosjektene. Norske krav til prosjektutviklingen har styrket kompetansen i mottakerlandet til å forvalte utenlandsk bistand, herunder evnen til å absorbere tilgjengelige midler fra EUs tiltredelsesfond (IPA).

Oppbygging av forvaltningskompetansen i sentrale regjeringsorgan for å kunne håndtere internasjonal bistand, særlig EU-midler, har også vært primærmål i flere enkeltprosjekter. Bl.a. er UNDP og Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) blitt engasjert for å styrke giverkoordineringen og EU-tilpasningen i Makedonia. I Serbia har Norge bidratt til utvikling og innføring av nasjonale virksomhetsplaner for hele regjeringsapparatet, mens støtte til det serbiske finansdepartementet bidrar til etablering av finansielle forvaltnings- og kontrollmekanismer for å kunne ta ansvar for egen forvaltning av kommende EU-midler. I mange av prosjektene i regionen er det blitt bygget samarbeidsrelasjoner mellom norske og nasjonale institusjoner.

Andre eksempler på institusjonsbyggende tiltak som Norge har støttet er: oppbyggingen av et nasjonalt eiendomsregister i Serbia i tråd med EUs krav og investorenes behov; etableringen av for-

valtningsregimer i Montenegro for å håndtere evt. fremtidige olje- og gassinntekter; moderniseringen av Albanias folkeregister som bla. er viktig for å sikre en god gjennomføring av parlamentsvalget i 2009; styrking av Kosovos eiendomsbyrå for å bidra til retur av internt fordrevne, samt utvikle av et fungerende eiendomsmarked i Kosovo.

Institusjonsbyggingen har også funnet sted på kommunenivå. I Makedonia har Norge, bl.a. gjennom UNDP og UNICEF, bidratt til å til å styrke de lokale institusjonene i landet, med særlig vekt på å sikre etniske minoriteter, kvinner og barns tilgang til kommunale tjenester. Norske kommuner har også fått støtte via Kommunenes sentralforbund (KS) til prosjektsamarbeid med kommuner i Serbia, Bosnia-Hercegovina og i multietniske kommuner i Kosovo.

Rettsstatsutvikling og sikkerhetssektorreform

Det samarbeides godt med Forsvarsdepartementet i arbeidet med forsvarsreform og forankring i euro-atlantiske strukturer, særlig i Serbia og Montenegro. De norske støttede prosjektene for overføring av overtallig militært personell til sivile karrierer i Serbia, Makedonia og Kosovo har bidratt både til nødvendig nedbygging av forsvaret og til sivil næringsutvikling, særlig i landbrukssektoren. I Serbia har Norge også bidratt til styrking av det sivile samfunns kapasitet til å overvåke forvaltningen av forsvarssektoren, bl.a. gjennom bedre tilgjengelighet til forsvarsarkivene og uavhengig forskningskapasitet. Et regionalt prosjekt finansierer rådgivere for parlamentenes arbeid med sikkerhetssektorreform. Norge videreførte den omfattende støtten til mineryddingstiltak i Kroatia og Bosnia-Hercegovina med 29 mill. kroner.

Med et særlig fokus på økt transparens og styrking av rettsstatstenkning har Norge bidratt til å utvikle politiet i Serbia og Kosovo, bla. gjennom sekondering av norsk politi til internasjonale operasjoner i disse landene (OSSE, UNMIK og EULEX). Rundt 20 pst. av støtten til Bosnia-Hercegovina ble i 2008 brukt til tiltak innen rettsvesenet. Særlig vekt var lagt på styrking av institusjoner statsnivå. De positive erfaringer fra Bosnia-Hercegovina har blitt brukt som utgangspunkt for reformtiltak i justissektoren i andre land i regionen, spesielt i Montenegro.

Demokratiutvikling/sivilt samfunn/likestilling

52 mill. kroner ble brukt til tiltak for å bedre kvinners situasjon og likestilling i 2008, nærmere en fordobling i forhold til 2007. Støtten gikk bl.a. til å styrke kvinners deltakelse i samfunnsliv og poli-

tikk, og bekjemping av vold mot kvinner og menneskehandel. Mer enn 16 mill. kroner brukt på tiltak direkte rettet mot menneskehandel. Mye tyder på at det internasjonale fokuset på menneskehandel har hatt effekt. Bl.a. har antall registrerte ofre til Vest-Europa har gått ned. Samtidig er det indiksjoner på at intern menneskehandel har økt. Fokus og omfang av prosjektstøtten har derfor blitt endret. F.eks. støttet Norge i 2008 den statlige koordinatoren mot menneskehandel i Bosnia.

Norge har videreført støtten til høyere utdanning og forskning mellom norske og vestbalkan-ske institusjoner med 15 mill. kroner i 2008. Samarbeidet, som går via Norges Forskningsråd og Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU), skal evalueres i 2009. Norge søker å bidra til utvikling av en uavhengig og profesjonell medie-sektor i landene på Vest-Balkan bl.a. ved støtte til å styrke og utvikle lokale media. I Kosovo er det etablert et institutt for journalistikk og kommunikasjon hvor man kan avlegge en MA grad i journalistikk.

Næringsutvikling

Norge har intensivert støtten til næringsutviklings-tiltak og sysselsetting. Etter mangeårig utvikling av moderne landbrukskooperativer og entreprenørskapsprogram, fokuserer den norske støtten nå på oppbygging av nasjonale og regionale innovasjonsstrukturer med fokus på blant annet IKT. Oppbygging av innovasjonsmiljøene knyttes til finansinstrumenter og utdanningsinstitusjoner som også vil fremme samarbeid nasjonalt, regionalt og internasjonalt. Norsk næringsliv og bransjeorganisasjoner søkes koplet til de regionale innovasjonsstrukturene.

I den regionale strukturen inngår så langt IKT-inkubatorene i Tuzla (BiH) og Skopje (Makedonia), hvor 52 nye bedrifter er utviklet. Flere bedrifter har allerede ekspandert ut av inkubatorene, som begge gjennomfører arealutvidelser. I Kosovo er det i samarbeid med IKT- Norge og lokalt næringsliv etablert en bransjeorganisasjon for IKT-bedrifter. Over 90 pst. av de lokale bedrifter har meldt seg inn i foreningen. Både i Banja Luka (BiH) og Sibenik (Kroatia) pågår arbeid med å etablere henholdsvis teknologi- og maritime innovasjonssentre.

Norge har også engasjert seg i fond for såkorn og mikrokreditter som er koplet opp mot næringsutviklingsprosjekter. Dette er til dels gjort i samarbeid med Norfund, blant annet i to SMB-fond i henholdsvis Makedonia og Kosovo. Det makedonske fondet, som har eksistert i 4 år, har bidratt til utvikling av rundt 1200 arbeidsplasser (over 50 pst. er

kvinnearbeidsplasser). Fondet i Kosovo startet opp virksomheten i desember 2008. For å bidra til økonomisk samarbeid i regionen er det også gitt norsk støtte til etablering av det regionale frihandelsområdet CEFTA. Gjennom et flerårig samarbeid med IFC har en lang rekke bedrifter i regionen fått støtte til å oppfylle krav til produktstandarder og sertifikater på det europeiske og internasjonale marked.

Energi og miljø

Innenfor rammen av EUs Energifelleskap med Sørøst-Europa, samarbeidet med EBRD og gjennom bilaterale prosjekter, bidrar Norge til kompetansebygging til gjennomføring av europeiske standarder på energisektoren, herunder oppfylning av krav til miljømessige konsekvensutredninger. Dette er avgjørende for at norske og internasjonale bedrifter skal investere i utbygging av vannkraft og annen fornybar energi i regionen. Norske kompetansebedrifter er også engasjert i energisparingstiltak, bla. gjennom EBRDs energisparingsprogram, som støttes av Norge.

Vannrelaterte prosjekter er gitt høy prioritet på Vest-Balkan med bærekraftig utnyttelse av grensevassdrag som et sentralt område. Dette gir arbeidet et regionalt perspektiv og er et praktisk bidrag til forsoning over grensene. Norge har bidratt med kompetanseoverføring til vannmyndigheter i de enkelte land og utvikling av samarbeidsnettverk landene imellom i tråd med kravene i EUs vannrammedirektiv og habitatdirektiv.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 575,0 mill. kroner.

Post 72 Utvikling og nedrustning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Internasjonal terrorisme, organisert kriminalitet og spredning av både masseødeleggelsesvåpen og konvensjonelle våpen fremstår fortsatt som alvorlige globale sikkerhetsutfordringer.

Arbeidet for nedrustning og for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og andre våpen er viktig for å bidra til sikkerhet og grunnlag for bærekraftig utvikling i de fattige land. FNs generalforsamling vedtar årlig resolusjoner om sammenhengen mellom nedrustning og utvikling. Dersom man kan skape sikkerhet på et lavere rustningsnivå, vil det kunne bidra til at ressurser blir frigjort for utviklingsformål både fra vestlige land og i utviklingslandene selv. Det er behov for å styrke utvi-

klingslandenes kompetanse og kapasitet til å etterleve sine ikke-spredningsforpliktelser. Gjennomføring og håndheving av nødvendige ikke-spredningstiltak, slik som eksportkontroll, er også en forutsetning for at utviklingsland kan motta visse varer, tjenester og teknologi. Det er viktig å bidra til internasjonal enighet om grunnleggende spørsmål knyttet til nedrustning og ikke-spredning som utviklingslandene kan slutte opp om. Norge søker å bidra til en helhetlig tilnærming hvor kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning er gjensidig forsterkende. Manglende økonomiske ressurser til FN og andre relevante institusjoner kan svekke den internasjonale innsatsen mot spredning av masseødeleggelsesvåpen. IAEA spiller en sentral rolle for å skape trygghet og sikkerhet knyttet til kjernefysisk aktivitet i utviklingsland både når det gjelder forsvarlig drift av kjernekraftverk og fredelig bruk av kjerneteknologi innenfor blant annet landbruk, vannforsyning og helse. Frivillige organisasjoner og forskningsnettverk over hele verden har en viktig funksjon i å skape oppmerksomhet, engasjement og kunnskap om nedrustning og ikke-spredning.

Norge jobber målrettet for å styrke beskyttelsen av sivile mot effektene av våpenbruk i krig og konflikt. Gjennom multilateralt samarbeid har Norge satt spesielt fokus på tre pågående prosesser, Arms Trade Treaty-prosessen med formål å fremfohandle en internasjonal standard for handel med konvensjonelle våpen, FNs handlingsprogram for håndvåpen og Genève-erklæringen om væpnet vold og utvikling hvor Norge sitter i kjernegruppen.

En særlig prioritering for Norge er å arbeide aktivt for å sikre at væpnet vold blir satt på FN-agendaen i gjennomgangen av Tusenårsmålene om utvikling. Arbeidet for å redusere væpnet vold og spredningen av håndvåpen må knyttes til initiativ som tas på områder som helse, beskyttelse av barn, kvinner og flyktninger, sosioøkonomisk utvikling, avvæpning og re-integrering av tidligere soldater, styrking av menneskerettigheter og humanitær innsats. Arbeidet i felt er sentralt og støtte gis til FNs feltorganisasjoner, internasjonale humanitære aktører, og regionale organisasjoner, først og fremst i Afrika, Latin-Amerika og Sentral-Asia.

Demokratisk kontroll og reform av sikkerhetssektoren er viktig for effektivt å forebygge konflikter og legge til rette for bærekraftig fred. Sikkerhetssektoren omfatter forsvar, politi, rettsvesen. Mange utviklingsland har store utfordringer på disse feltene. Norge har ressursbaser med personell fra politiet, den juridiske styrkebrønnen som dekker hele rettskjeden, samt personell med kom-

petanse innen sivil beredskap og innen demokrati-bygging og menneskerettigheter. Det er også etablert en personellbase for forsvarssektorreform. Regjeringen vil prioritere tiltak i samarbeid med FN, regionale organisasjoner, herunder blant annet AU, og aktuelle samarbeidsland. Internasjonale fredsoperasjoner får stadig mer omfattende mandater. Det er et viktig mål for Regjeringen å bidra med sivilt politi og andre sivile til fredsoperasjoner.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte opp om, og bidra til gjennomføring av, Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), Biologivåpenkonvensjonen og Kjemivåpenkonvensjonen.
- Styrke kapasiteten til FN-systemet og det sivile samfunn til å fremme arbeidet for nedrustning og ikke-spredning med særlig fokus på utviklingsperspektivet.
- Arbeide for å skape internasjonal enighet om nedrustning og ikke-spredning og søke å bidra til sikkerhet på et lavest mulig rustningsnivå, noe som vil styrke grunnlaget for utvikling.
- Øke kunnskapen og kapasiteten i utviklingsland til å gjennomføre ikke-spredningsforpliktelser blant annet i samsvar med resolusjoner i FNs Sikkerhetsråd om ikke-spredning og terrorisme.
- Styrke kvinne- og kjønnsperspektivet i slik kapasitetsbygging i samsvar med resolusjon 1325 i FNs Sikkerhetsråd.
- Støtte det sivile samfunns innsats overfor utviklingsland når det gjelder nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk, samt på forskning og utredning angående forutsetningene for en verden fri for masseødeleggelsesvåpen.
- Videreføre arbeidet i syvlandskretsen for å styrke arbeidet for kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning.
- Støtte IAEAs arbeid overfor utviklingsland, herunder faglig bistand og kjernefysisk sikkerhet.
- Bistå utviklingsland i forebygging av terrorisme, med særlig fokus på Afrika og Asia.
- Bistå med reform av sikkerhetssektoren, herunder politi- og justisreform og demokratisk kontroll med forsvarssektoren i utviklingsland der Norge har et bredere engasjement, samt støtte sikkerhetssektorreformtiltak som kan ses i sammenheng med fredsoperasjoner i FN-regi, med særlig fokus på Afrika, og bidra til at FNs og AUs agenda for sikkerhetssektorreform videreutvikles og konkretiseres.

- Bidra med norsk politipersonell til fredsoperasjoner i Afrika og Afghanistan.
- Støtte anvendt forskning med fokus på forebygging av terrorisme og reform av sikkerhetssektoren i utviklingsland
- Vektlegge styrket kvinne- og kjønnsperspektivet i aktiviteter knyttet til ikke-spredning, anti-terror og sikkerhetsreform i samsvar med resolusjon 1325 i FNs Sikkerhetsråd.

Rapport 2008

I tråd med de mål som ble satt for 2008 om å styrke nedrustningsarbeidet i et utviklingsperspektiv er bevilgningen blant annet brukt til tilskudd til internasjonale og norske organisasjoner, inkludert FN og IAEA, som arbeider med nedrustning og ikke-spredningsspørsmål. Mens en del midler gikk direkte til aktiviteter i utviklingsland, gikk andre tilskudd til formål som indirekte vil støtte opp under bærekraftig utvikling i fattige land. Herunder ble det gitt støtte til analytisk arbeid og påvirkningsarbeid innenfor kjernefysisk nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk av kjernefysisk teknologi som bidrag til å fremme nedrustning og ikke-spredning, sikkerhet og utvikling på den internasjonale dagsorden. Norge bidro med midler til IAEA for at det så snart som mulig kan opprettes en internasjonal brenselbank for lavanriktet uran. En slik bank vil bidra til økonomisk og sosial utvikling og minske spredningsrisikoen. Det ble også gitt midler til et opplæringsprosjekt i regi av IAEA, godkjent av IAEAs styre, som skal bidra til bedre trygghet av fredelig sivil kjernefysisk teknologi i Iran. Det ble gitt støtte til flere arrangementer i utviklingsland for å fremme betydningen av ikke-spredning og eksportkontroll. Norge videreførte støtten til FNs institutt for nedrustningsforskning i Genève (UNIDIR). Styrking av NPT og andre globale nedrustnings- og ikke-spredningsavtaler ble viet særlig oppmerksomhet og det ble gitt støtte til en rekke frivillige organisasjoner og forskningsinstitusjoner som arbeider med rustningskontroll. Innenfor IAEA var Norge en pådriver for økt innsats overfor utviklingsland og større trygghet knyttet til sivil bruk av kjernefysisk teknologi.

Midlene til håndvåpenrelaterte formål ble rettet inn mot kapasitetsbyggende aktiviteter i felt mot ulovlig handel med håndvåpen samt tiltak for å fremme global konsensus om å styrke det normative arbeidet på området. Norge har vært tydelig i sin støtte for å få fremforhandlet en omfattende avtale om våpenhandel (ATT).

Bevilgningen til sikkerhetssektorreform ble bl.a. benyttet til styrking av FNs planverk og rådgiving innen sikkerhetssektorreform, kartlegging av

det internasjonale samfunns evne til å bidra med sivilt personell innen sikkerhetssektorreform i fredsoperasjoner til bruk for FN, støtte til opprettelsen av en internasjonal ressursbank for sikkerhetssektorreform, og kapasitetsbygging for sikkerhetssektorreform og forebygging av terrorisme i Afrika.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 149 mill. kroner.

Post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Ukraina, Hviterussland, Moldova og landene i Sør-Kaukasus og Sentral-Asia står overfor betydelige utfordringer med mangelfullt utviklede demokratier, etniske spenninger og fattigdoms- og miljøproblemer. Russlands intervensjon i Georgia har blitt oppfattet som et tydelig signal om russisk vilje til å gjøre sin innflytelse gjeldende også i andre SUS-land. Det er for tidlig å si hvilke følger dette vil få for landenes reformpolitikk og utenrikspolitiske orientering, men det er viktig at man fra norsk side viderefører støtten til demokratiske reformer og euroatlantisk integrasjon. Georgia har behov for både humanitær bistand og langsiktig gjenoppbygging etter konflikten om Sør-Ossetia. Bistanden til Georgia er styrket. Det er nødvendig å markere at landene i Sør-Kaukasus må ha samme muligheter til å treffe egne valg om utenriks- og sikkerhetspolitisk orientering som andre europeiske land.

Det samme gjelder Ukraina, som i likhet med Georgia ønsker å delta i NATOs medlemskapsprogram (MAP). Det er viktig at Ukraina samarbeider nært med EU, NATO og OSSE om reformprogrammet.

Til tross for enkelte positive skritt fra regimet i Hviterussland er situasjonen i landet fortsatt vanskelig for opposisjonen og det sivile samfunn. Den økonomiske situasjonen er forverret som følge av økte priser på russisk energi. Mulighetene for politisk dialog og praktisk samarbeid med Hviterussland vil først kunne utnyttes fullt ut dersom regimet respekterer grunnleggende menneskerettigheter og iverksetter en reell demokratisering.

Moldovas demokratiske og økonomiske utvikling hemmes fortsatt av konflikten i Transnistria. Samtidig ønsker Moldova å videreføre sin europeiske integrasjonsprosess. Moldova er et viktig opprinnelsesland for handel med kvinner og barn for seksuell utnyttning.

Flere av landene i Sentral-Asia er rike på naturressurser, herunder energi. Landene har derfor

betydning for europeisk energisikkerhet. Samtidig står de overfor betydelige utfordringer både politisk, økonomisk og sosialt. De økonomiske nedgangstidene har ført til at gjestearbeidere er tvunget til å vende hjem. Det gjelder i hovedsak de fattigste landene, Kirgisistan og Tadsjikistan. Islamsk fundamentalisme vokser i enkelte land. Narkotika, våpen og mennesker smugles fra og gjennom regionen, og stabiliteten kan trues av konflikten i Afghanistan. Kasakhstan er en økonomisk drivkraft, om enn svekket av finanskrisen, og engasjerer seg aktivt på den internasjonale arena. OSSE-formannskapet i 2010 har medført krav om at landet gjennomfører demokratiske reformer. I Usbekistan er det enkelte tegn til bedring i det autoritære styret. Kirgisistan fikk en ny grunnlov ved en folkeavstemning i 2007, men den politiske situasjonen forverrer seg stadig og i de sørlige delene av landet er det fortsatt en rekke flyktninger og internt fordrevne som følge av konflikter i nabolandene. Tadsjikistan har svært svake samfunnsstrukturer, samtidig som landet har en lang grense mot Afghanistan som bidrar til ustabilitet. I Turkmenistan førte regimeskiftet tidlig i 2007 til at økonomiske reformer og overgang til en markedsøkonomi har fått høyere prioritet og forsiktige reformer har blitt gjennomført. Myndighetene ønsker å få utenlandske oljeselskaper til å investere i utbygging og produksjon offshore.

Mål

- Støtte demokratiske reformer og euroatlantiske integrasjon samt regionale samarbeidsbestrebelse, og bistå landene med å leve opp til egne forpliktelser gjennom internasjonale konvensjoner.
- Fremme godt styresett og økonomisk og sosial utvikling blant annet gjennom kapasitets- og institusjonsbygging, herunder innenfor miljø- og energiforvaltning, sikkerhetssektoren, grensemyndigheter, utdannings- og kulturmyndigheter
- Forebygge konflikter med tiltak for å redusere etniske spenninger, bl.a. gjennom OSSEs høykommissær for nasjonale minoriteter.
- Styrke det sivile samfunn.
- Styrke ytringsfriheten gjennom støtte til uavhengig journalistikk og menneskerettighetsforvarere.
- Støtte tiltak for å bekjempe handel med mennesker, våpen, narkotika og kjernefysisk materiale.
- Fremme likestilling ved å styrke kvinners juridiske rettigheter, deltakelse i politikk og organisasjonsliv, bekjempe vold mot kvinner og utvikle forskning på området.

Rapport 2008

De prioriterte områdene i 2008 var demokrati og menneskerettigheter, justissektorreform, utdanning, likestilling, energi- og miljøtiltak og økonomisk utvikling. Resultatene kan oppsummeres som følger:

Demokrati og menneskerettigheter

Det ble gitt støtte til utdanning av journalister og til et større antall uavhengige medier, samt etablering og videreutvikling av uavhengige frivillige ungdomsorganisasjoner og menneskerettighetshus. Valgobservasjon er støttet i flere land. Den norske helsingforskomiteen har overvåket menneskeretts situasjonen og gitt opplæring i demokratiske prosesser og menneskerettsspørsmål til ungdom, lærere, journalister og menneskerettsaktivister.

Etter konflikten i Georgia fikk Flyktninghjelpen støtte til å bygge og rehabilitere boliger og arbeide for integrasjon av flyktninger og internt fordrevne i Georgia. Videre støttet Norge minerydning gjennom Norsk Folkehjelp. Norge bidro til omskolering og sosial tilpasning av rundt 200 militære tjenestemenn og deres familiemedlemmer i Ukraina.

Justissektoren

Norsk personell fra den juridiske styrkebrønnen er utplassert i Georgia og Moldova for å bistå myndighetene med reformer innenfor rettsystemet. I Aserbajdsjan er det gitt støtte til fengselsreform i regi av Europarådet. Videre er norske juridiske rådgivere tilknyttet OSSE-sendelaget i Baku.

Utdanning og kultur

Samarbeid i utdanningssektoren er støttet gjennom Senter for internasjonalisering av høyere utdanning. Norge støtter et hviterussisk eksiluniversitet i Vilnius. Etableringen av et yrkesfaglig opplæringssenter i Kasakhstan for petroleumssektoren er i innkjøringsfasen. Norge har bidratt til et masterprogram ved OSSE-akademiet i Bisjkek. I Tadsjikistan støtter Norge opplæring av grensestyrkene.

I Georgia og Aserbajdsjan støtter Norge museumsektoren gjennom UNESCO og Riksantikvaren.

Likestilling

Det er gjennomført opplæringstiltak i Moldova og Hviterussland. I samarbeid med FNs befolkningsfond (UNFPA) er det arbeidet for å redusere

kjønnsbasert vold i Sør-Kaukasus. Norge har støttet arbeidet mot menneskehandel i Armenia og Moldova. I Moldova har Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) med norsk støtte gjennomført omfattende tiltak for å forebygge menneskehandel, sikre retur, rehabilitering og vitnebeskyttelse for ofre for menneskehandel, samt styrke politi- og justissektorens evne til effektivt å håndtere utfordringene knyttet til menneskehandel. Kvinneorganisasjoner i Sør-Kaukasus støttes i regi av svenske Kvinna til Kvinna. Et bredt prosjektsamarbeid med IOM i Sentral-Asia fokuserer på bekjempelse av menneskehandel, særlig rettet mot kvinner.

Miljøvern/vann/energisparing

Norge bidro gjennom OECD til å sikre bedre gjennomføring av miljøpolitikk og -lovverk i SUS-landene.

Norge har bidratt til å utvikle bærekraftig forvaltning av naturressurser (vann og skog), samt biomangfold i verneområder og nasjonalparker i Ukraina, Sentral-Asia og Sør-Kaukasus. Institusjonsutviklingen og samarbeidet mellom landene i Sentral-Asia innen skog og miljøsektoren er styrket. Institusjonell kapasitet til å håndtere radioaktiv forurensing forbundet med prøvesprenginger og urangruvedrift er bygget. En rekke tiltak for energieffektivisering er støttet i hele regionen, blant annet har Naturvernforbundet gjennomført opplæring i energisparing i skoler i hele regionen. I Georgia og Armenia har Norge bidratt til utvikling av vannkraftsektoren ved å støtte utvikling av pla-

ner for bærekraftig utnyttning av vannressursene og tilrettelegging for private investeringer. Et norsk støttet UNDP-prosjekt for utarbeidelse av en nasjonal vannplan er innarbeidet i ny vannlovgivning i Kasakhstan.

Et norsk initiativ til etablering av en samordningsmekanisme under protokollen om vann og helse under WHO og UNECE er fulgt opp. Partlandene samordner sin prosjektinnsats, mens motakerlandene settes i stand til å overholde protokollens bestemmelser.

Økonomisk utvikling

Innsatsen mot fattigdomsbekjempelse i regionen er trappet opp gjennom sysselsettingstiltak og økte bidrag til Den europeiske utviklingsbanken (EBRD – European Bank for Reconstruction and Development).

Den nasjonale statistikkomiteen i Kirgisistan fikk bistand til å bygge opp et effektivt statistikk-system. Det ble gitt undervisning i entreprenørskap og etablering av små- og mellomstore bedrifter gjennom opprettelse av sentre for opplæring og arbeidsformidling i Kasakhstan. Produksjon av fotokart i Moldova er gjennomført, noe som har lagt grunnlaget for etablering av et sentralt eiendomsregister. Et tilsvarende tiltak er støttet i Aserbajdsjan.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 335,0 mill. kroner.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	145 064	139 000	139 000
70	Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	303 016	333 000	353 000
71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	198 420	240 000	270 000
	Sum kap. 165	646 500	712 000	762 000

Opplæring, forskning og høyere utdanning er basis for bærekraftig utvikling av samfunn og næringsliv og for å nå resultater innenfor Norges tematiske satsingsområder. Vel halvparten av midlene under dette kapitlet går til kapasitets- og kompetansebygging innen høyere utdanning og

forskning i utviklingsland. Det gis også midler til støtte til regionale forskningsorganisasjoner.

Støtten til utviklingsforskning i Norge og Norden finansieres også over dette kapitlet. Slik støtte har som mål å styrke kompetansen i norske fagmiljøer og bidra til forskningsresultater som norske myndigheter og andre bistandsaktører kan ha

nytte av i utformingen av norsk utviklingspolitikk og i internasjonal dialog om utviklingsspørsmål. En del av støtten forutsetter samarbeid med partnere i sør. Det er viktig å sikre at det til enhver tid er relevant kompetanse i norske forskningsmiljøer om forholdet mellom industrialiserte land og utviklingsland og om endringsprosesser i utviklingsland.

Forskningen skal støtte opp om satsingsområdene i utviklingssamarbeidet. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet skal følges opp med økt innsats for å fremme kvinners deltakelse i forskningen og kunnskapsutvikling om kvinners rolle og kjønnsperspektiv på utviklingspolitiske tema.

Midlene anvendes videre til faglig styrking og kvalitetssikring av utviklingssamarbeidet. Kvalitetssikringen omfatter både løpende faglig rådgivning basert på kjøp av konsulenttjenester og evaluering av utviklingssamarbeidet.

Kapitlet omfatter også posten faglig samarbeid, som benyttes til å stille etterspurt norsk fagkompetanse fra relevante fagmiljøer tilgjengelig for utviklingsland på en effektiv måte. Et slikt faglig samarbeid er en stadig viktigere komponent i samarbeidet med mange utviklingsland. I flere tilfeller erstatter dette mer tradisjonelt utviklingsarbeid.

Post 01 Driftsutgifter

Situasjonsbeskrivelse

Sikring av kvalitet og effektivitet i utviklingssamarbeidet krever bruk av faglige rådgivningstjenester som til dels hentes fra miljøer utenfor egen bistandsforvaltning. Tjenestene gjelder evalueringer, studier, utredninger og program- og prosjektvurderinger. I tillegg til avtaler med en rekke offentlige virksomheter om faglige tjenester er det inngått rammeavtaler med konsultentselskaper som dekker de mest aktuelle tema innen utviklingssamarbeidet.

Evaluering skal bidra til mer resultatorientert bistandsforvaltning. I evalueringsarbeidet legges det vekt på kontrollsystemer og læring. Det legges økende vekt på å få fram resultatet av utviklingssamarbeidet og formidling av evalueringfunn. Evalueringene tar utgangspunkt i kriterier som vesentlighet, risiko og egenart. Norge deltar i et evalueringsnettverk innenfor OECD/DAC, og nordiske og likesinnede land samarbeider også om evaluering. Evalueringssamarbeidet med Verdensbanken og UNDP vil bli ført videre.

Mål

Bevilgningen skal bidra til:

- Faglige tjenester til vurderinger, studier, utredninger mv.
- Arbeid i regi av OECDs utviklingskomité, multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere innenfor områder av felles interesse.
- Evaluering av utviklingstiltak, inkludert samarbeid med mottakere og andre givere.

Opplæring og forberedelser for juniorekspertes til FN-organisasjoner og Bretton Wood-institusjoner finansieres også over posten.

Bevilgningen kan også brukes til opplæring og forberedelser for utestasjoneringer bl.a. for juniorekspertes for FN-organisasjoner og Bretton Wood-institusjoner og til sekonderinger til organisasjoner og institusjoner dersom sekonderingen ikke kan dekkes ved økonomisk tilskudd til organisasjonen.

Rapport 2008

Faglige tjenester

Posten ble benyttet til Utenriksstjenestens behov for faglige råd og tjenester og i forbindelse med Norads kvalitetssikring av norskstøttede tiltak gjennom program- og prosjektutredninger, studier og gjennomganger. I alt 114 rapporter, gjennomganger og andre studier ble fullført i 2008 som ledd i Norads faglige rådgivning og kvalitetssikring fra norskstøttede tiltak. Disse inngår som grunnlag for rapportering knyttet til relevante tilskuddsposter. Rapporter er gjort allment tilgjengelig fra www.norad.no/resultater.

Gjennom finansielle bidrag til OECDs utviklingskomité, multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere inngår Norge i løpende samarbeid på områder av felles interesse, herunder anti-korrupsjonsarbeid og giverharmonisering. Norge deltar sammen med 14 andre givere i et nettverk, Multilateral Organisations Performance Assessment Network (MOPAN), som hvert år foretar gjennomganger av ulike multilaterale organisasjoners effektivitet. Etter at testing av et nytt og forbedret verktøy ble gjennomført i 2008, inngikk Norge og andre medlemmer av nettverket i 2009 en treårig avtale om delegert samarbeid med Storbritannia. Avtalen skal finansiere kjøp av konsulenttjenester for å foreta gjennomganger av inntil seks organisasjoner hvert år, jf. programkategoriomtale 03.30.

Evaluering

I alt 15 evalueringer ble fullført i 2008 og 12 nye var igangsatt ved utgangen av året. Funns og lærdommer fra den enkelte evaluering inngår i grunnlaget

for rapportering knyttet til de relevante tilskuddsposter.

I årsrapporten for 2008 trekkes fire lærdommer frem. Den ene er at det tas for lite hensyn til politiske maktforhold og behovet for bedre forståelse av den politiske sammenhengen norsk bistand går inn i. En evaluering påbegynt i 2007 om dialogen med og bistand til Zambia fra 90-årene og framover ligger til grunn for en slik konklusjon. En annen lærdom er at langsiktig bruk av norsk kunnskap og kompetanse gir resultater på viktige sektorer. Flere evalueringer de senere år gir gode eksempler fra langsiktig samarbeid mellom norske faginstitusjoner i Norge og utviklingsland som har vært vellykket og gitt resultater. Det påpekes samtidig at denne type samarbeid må fortsette i lang tid for at oppnådde resultater ikke skal gå tapt. En tredje lærdom som trekkes frem er Norges begrensede kapasitet til å følge opp bistanden, særlig på landnivå. Norge vurderes ofte å være bedre til å planlegge og sette i verk enn til å følge opp og sikre resultat ute i felt. En fjerde lærdom er fortsatt manglende evne til å integrere tverrgående tema i de forskjellige sektorer. Eksempelvis er det relativt få tiltak mot korrupsjon i sektorer hvor dette er en betydelig utfordring, så som innen vannforsyning, helseprogrammer og utdanning. Årsrapport 2008 for Evaluering av norsk utviklingssamarbeid er tilgjengelig fra Norads hjemmesider på www.norad.no/evaluering.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 139,0 mill. kroner.

Post 70 Forskning og høyere utdanning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Investering i høyere utdanning, forskning og teknologisk utvikling er nødvendig for å skape økonomisk, og samfunnsmessig bærekraftig utvikling. Et sentralt virkemiddel fra norsk side har i en årrekke vært det brede samarbeidet mellom institusjoner i utviklingsland og i Norge. Det er etablert langsiktige forskningsprogrammer om blant annet klima og miljø, fattigdomsbekjempelse, om konflikt, fred og utvikling og om global helse og vaksinasjonsforskning i utviklingsland. Regjeringen vil ytterligere styrke de prioriterte tematiske satsingsområdene (Klima, miljø og bærekraftig utvikling; Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand; Olje og ren energi; Kvinner og likestilling; Godt styresett og kamp mot korrupsjon; samt helse) i sin videre satsing på høyere utdanning og forskning i utviklingsland. Det geografiske fokuset

er styrket gjennom egne forskningsprogrammer for hhv. Kina og Latin-Amerika og det foreslås opprettet et forskningsprogram om India i 2010. Kapasitetsbygging innen forskning og høyere utdanning i Sudan er et annet viktig område som prioriteres i 2010.

Viktige virkemidler vil også i 2010 være NUFU (Nasjonalt program for utviklingsrelatert forskning og utdanning) og NOMA (Norads Masterprogram).

Mål

Målet for støtten er å:

- Øke kapasiteten og kvaliteten på høyere utdanning og forskning i utviklingsland gjennom å øke antallet MSc- og Phd-grader som gjennomføres i utviklingsland.
- Prioritere regjeringens satsingsområder (Klima, miljø og bærekraftig utvikling; Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand; Olje og ren energi; Kvinner og likestilling; Godt styresett og kamp mot korrupsjon; samt helse) ved inngåelse av nye forskningsprogrammer og avtaler.
- Bidra til å øke internasjonal publisering om, og styrke formidling av, forskningsresultater fra forskningsmiljøer i sør.
- Øke antallet kvinner fra land i sør som tar høyere utdanning og som forsker.
- Styrke kunnskap om sammenhenger mellom kvinners rettigheter og likestilling og utviklingspolitiske mål om fattigdomsreduksjon og vekst.
- Styrke utviklingsforskning i Norge
- Bidra til å styrke samarbeidet mellom forskere og forskningsmiljøer i sør og i Norge.
- Bidra til å realisere forskningskomponenten i de norske landstrategiene for land i sør.
- Støtte annen kompetanseoppbygging for resurspersoner fra sør innen Regjeringens satsingsområder.
- Etablere og styrke utdanningsinstitusjoner på kultursektoren i land i sør.

Rapport 2008

Hoveddelen av midlene forvaltes av Norad og administreres av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og Norges Forskningsråd (NFR).

Støtte til Sør-Nord universitetssamarbeid

De største programmene er NUFU (Nasjonalt program for utvikling, forskning og utdanning) og

NOMA (Norads program for masterstudier). For NUFU-programmet gjelder avtalen i perioden 2007-2011 for i alt 52 prosjekter. Avtalen har åpnet for økonomisk bonus til institusjoner som lykkes med å få kvinneandelen på uteksaminerte doktorer opp på minst 40 pst.

I 2008 allokerte Norad ytterligere midler til NUFU for utlysning av prosjekter spesielt rettet mot utdanning av kvinnelige forskere. 5 slike prosjekter ble innvilget høsten 2008.

Norads program for masterstudier (NOMA-programmet) er basert på et langsiktig samarbeid mellom universiteter og høyskoler i Norge og samarbeidsland om utvikling av MA-programmer som møter landenes behov for kompetanse. Slike utdanningsprogrammer skal i hovedsak foregå ved institusjoner i samarbeidsland. I 2008 ble et addendum til avtalen undertegnet for perioden 2011-2014. Med 180 mill. kroner ekstra vil studenter kunne fullføre studiene fram til 2010. Totalt 36 prosjekter finansieres over avtalen.

Kulturutdanningsprogrammet, som også forvaltes av SIU, er videreført gjennom den flerårige avtalen for perioden 2006-2009. Det er bevilget støtte til 7 samarbeidende institusjoner for bachelor- og masterutdanning.

EnPe (Norads program for masterstudier innen energi og petroleum) ble etablert i 2008. Det administreres av Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU).

Støtte til regionale organisasjoner for forskningssamarbeid

Det gis støtte til en rekke sentrale regionale forskningsorganisasjoner i både Afrika og Latin-Amerika. Flere av organisasjonene fungerer som forskningsråd der forskere fra regionen kan søke frie midler til forskningsprosjekter, eventuelt i samarbeid med forskere fra samme region. Det ble inngått ny avtale med CODESRIA, som er den største panafrikanske forskningsorganisasjon innen samfunnsvitenskapelige disipliner.

Utdannings- og opplæringsstøtte

Det ble inngått en ny fireårig avtale med Petrad, som dekker både etterutdanningskurs og faglig samarbeid i tilknytning til Olje for Utviklingsprosjektet. En ekstern gjennomgang av Lærerutdanningsprogrammet Sør-Nord – et 2-årig pilotprogram – som ble avsluttet ved utgangen av 2007, viste at programmet hadde klare svakheter mht institusjonell forankring og effekt. I 2008 utviklet en ekstern arbeidsgruppe bestående av norske og utenlandske (fra Sør) lærerutdanningseksperter

forslag til alternative modeller for norsk støtte til styrkning av lærerutdanning i Sør.

Støtte til utviklingsforskning i Norge

Denne støtten går til temaforskningsprogrammer gjennom Norges Forskningsråd, til basisbevilgningen til Chr. Michelsens Institutt (CMI) og til andre aktiviteter knyttet opp til utviklingsforskning. Den store satsingen innen utviklingsforskning de siste 10 årene, forskningsprogrammet «Utviklingsveier i Sør», ble avsluttet og markert med en formidlingskonferanse i mars 2008. Støtte til programmene for global helse og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC), fattigdom og fredsforskning (POV-PEACE) og globalisering av miljø-, energi- og klimaforskning (GLOBMEK) er videreført. Programmer med geografisk innretning representerer en ny trend i utviklingsforskningen. Det ble i 2008 igangsatt et nytt forskningsprogram for å styrke kunnskap om Latin-Amerika i Norge. Et forskningsprogram rettet mot klima og velferdsforskningssamarbeid med Kina ble opprettet og utlyst. Her forutsettes samarbeid mellom forskere i Norge og Kina.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 353,0 mill. kroner.

Post 71 Faglig samarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

På områder som ressursforvaltning, energi, styresett, miljø/klima og likestilling har Norge kompetanse og erfaring som er etterspurt. Sammen med bidrag fra internasjonale aktører kan de norske fagmiljøene bidra til statsbygging, kapasitetsutvikling og økte inntekter i utviklingsland. Bevilgningen skal gjøre denne type kompetanse tilgjengelig for utviklingsland Norge samarbeider med.

Faglig samarbeid er sentralt i forhold til flere av regjeringens satsingsområder, herunder Olje for utvikling og Ren energi for utvikling.

Olje for utvikling er en interdepartemental satsning for å gjøre norsk kompetanse mer tilgjengelig for utviklingsland som har olje- og gassressurser. Innholdet i samarbeidet varierer etter behov i det enkelte land. Det legges stor vekt på godt styresett gjennom en tett kopling mellom petroleumsutvinning, finansforvaltning, samt bærekraftig miljø. Norad har en sekretariatsfunksjon for programmet og koordinerer den norske faglige støtten på landnivå.

Ren energi for utvikling er et initiativ som skal bidra til å utnytte fornybare energiressurser, med

særlig vekt på vannkraft og sol. Utnyttelse av ren energi er et viktig bidrag til klimaarbeidet, samtidig som økt tilgang på energi er en forutsetning for økonomisk vekst og utvikling. Initiativet bygger på norske erfaringer med god forvaltning av energiresurser, og legger samtidig stor vekt på å bidra til å utløse mer penger til energisektoren gjennom kommersielle investeringer i kraftproduksjon.

Det er tidligere vedtatt at utviklingssamarbeidet med Bangladesh, India, Indonesia, Kina, Vietnam, Angola og Sør-Afrika skal gradvis legges om i retning av faglig samarbeid om strategiske områder, som klima, næringsutvikling, Olje for utvikling, Ren energi og forskning. Posten for faglig samarbeid vil bli benyttet til å støtte slikt faglig samarbeid.

Mål

- Bevilgningen skal brukes til å legge til rette for og implementere faglig samarbeid med norske fagmiljøer etterspurt av utviklingsland primært innenfor områdene ressursforvaltning, energi, styresett, miljø/klima og likestilling.
- Internasjonale fagmiljøer kan i et begrenset omfang benyttes, dersom de anses å inneha særskilt viktig komplementær kompetanse eller hvis det er kapasitetsbegrensninger på norsk side.

Rapport 2008

Støtte til planlegging, oppbygging og videreføring av petroleumssamarbeid ble utført i Afghanistan, Bolivia, Ecuador, Ghana, Kambodsja, Uganda, Madagaskar, Mauritania, Sao Tome e Principe, Sudan, Tanzania og Zambia. Deler av midlene ble også brukt til å komplementere pågående samarbeid i Angola, Irak, Øst-Timor og Vietnam.

For Øst-Timor har arbeidet resultert i en ny avtale med innsats både innen ressursforvaltning, finans og miljø for tidsrommet 2008–2013. I Ghana bidro norske eksperter inn i regjeringens arbeid med en melding til parlamentet om petroleumspolitikken. På Madagaskar bidro Norge i 2008 til oppstart i arbeidet med ny petroleumsløvgivning, herunder beskatningssystem og retningslinjer for bruk av framtidige inntekter fra sektoren, mens man i Angola har støttet en rekke studier innen samfunnsansvar og makroøkonomisk modellering av oljeprisens og petroleumsinntektenes innvirkning på angolansk økonomi, utført i et samarbeid mellom Christian Michelsens Institutt og lokale forskningsinstitutter.

Nigerias oljedirektorat (DPR) har med norsk støtte bygget opp et nasjonalt datasenter og et sys-

tem for datalagring over geologiske og geofysiske dato. Dette bidrar til større grad av åpenhet og tilrettelegging av informasjon for det offentlige. Norge har også bidratt til økt forståelse og kunnskap om gassbrenning og effektiv utnyttelse av produsert gass, samt til økning av kompetansen innen petroleumsvirksomhet på dypt vann.

Petrad har i økende grad brukt standardiserte moduler i forbindelse med opplæring, kurs og kompetansebygging i flere land, og dette har gitt stordriftsfordeler og muligheter til et økt kurstilbud både til offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner. Den treårige samarbeidsavtalen med Revenue Watch Institute har fortsatt etter planen, i tillegg til at norske frivillige organisasjoner har mottatt støtte til å drive kapasitetsbygging av det sivile samfunn i OfUs samarbeidsland. De største mottakerne av støtte har vært WWF Norge, Publish What You Pay Norge og Norsk Folkehjelp.

Innen fornybar energi har Norge blant annet bidratt til å heve kompetansen i Nepal på bærekraftig vannkraftsutbygging ved å gi støtte til Hydro-Labs utredningsarbeid og modellering av nye kraftverk, kapasitetsbygging av ledelsen i Butwal Power Company og Independent Power Producers Association. Vi har videre et målrettet miljøsamarbeid med Kina, med fokus på kapasitetsbygging innen miljø og klima. På miljøområdet har Norge bl.a. støttet et prosjekt om kvikksølv, med NIVA som norsk partner. I India er et av de mest nyskapende prosjektene et partnerskap med indiske myndigheter om elektrifisering av indiske landsbyer ved hjelp av solenergi. Man har videre inngått en femårig rammeavtale med The Energy and Resources Institute for arbeid innen klimaendring, energipolitikk og ren energi.

Videre har det innenfor ren energi blitt gitt støtte til kapasitetsbygging hos vannministeriet i Etiopia og i forbindelse med planlegging av regionale studier av flerbruks vannkraftprosjekter i den Blå Nilen. ICH har fått støtte til utvikling og gjennomføring av ren energi kurs for Afrika. I tillegg ble planlegging av institusjonsutviklingsprogrammer støttet i Ghana, Liberia og på Øst-Timor.

2008 var det andre året i EAF-Nansen-programmet, som gjennom FAO støtter utvikling av økosystembasert fiskeriforvaltning i Afrika. Det er gjennomført viktige faglige aktiviteter i form av økosystemtokt og tematiske «workshops» med samarbeidslandene og regionale fiskeriforvaltningsorganisasjoner som skal bidra til en bærekraftig fiskeriforvaltning. Bruk av fiskeriforskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» i regi av Havforskningsinstituttet er sentralt i dette arbeidet. «Dr. Fridtjof Nansen» foretok i 2008 tokt for å kartlegge fiskeriressurser utenfor Angola, samt er regionalt tokt fra Gabon til

Namibia. I tillegg ble det utført et eget foruren-
singstokt i Angola for å undersøke ev. konsekven-
ser av oljevirkosomheten. I det Indiske hav ble det
gjennomført øko-system-monitoreringstokt som
inkluderte Madagaskar, Mauritius, Seychellene,
Mosambik og Sør Afrika. Norad utbetalte i 2008
42,6 mill. kroner til programmet og gjennomføring
av tokt. I tillegg betaler brukerne (landene selv
eller «Large Marine Eco-systems») en egenandel.
Samtidig er opplæring og rådgivning til tokt med

nasjonale fartøy intensivert, og informasjonssys-
tem tilrettelagt for bruk av samarbeidslandene.

Det ble gitt støtte til faglig samarbeid i India og
Kina innen miljøområdet, bl.a. innen policyutvik-
ling, miljøgifter og klima. Sentrale norske fagmiljø-
er som SINTEF, ECON og NIVA har deltatt.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 270,0 mill. kroner.

Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter		25 000	39 867
70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>		9 795	7 300
71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v., <i>kan overføres</i>	27 144	39 000	33 000
72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	373 248	248 000	235 000
73	Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>		1 475 000	2 107 700
	Sum kap. 166	400 392	1 796 795	2 422 867

Miljø, klima og bærekraftig utvikling er et av
satsingsområdene for regjeringens utviklingspoli-
tikk. I tråd med dette lanserte regjeringen en egen
handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid i
2006. Denne vektleggingen av de globale klima- og
miljøproblemene er siden fornyet i regjeringens
Stortingsmelding nr. 13 (2008-09) Klima, konflikt
og kapital og i Stortingsmelding nr. 15 (2008-09)
Interesser, ansvar og muligheter. Regjeringens
ønske er å gjøre klimapolitikken og utviklingspoli-
tikken gjensidig forsterkende. Det innebærer en
klimapolitikk som bidrar til å nå utviklingspolitiske
mål, og en utviklingspolitikk som bedrer mulighe-
ten for å nå klimapolitiske mål.

Regjeringen foreslår å videreføre klimasatsnin-
gen på samme nivå i 2010, samtidig som regjerin-
gens klima- og skogsatsing trappes videre opp.
Øvrige bevilgninger til klima og miljø er som tidli-
gere år fordelt på ulike kapitler og poster på pro-
gramkategoriene 03.10, 03.20 og 03.30.

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter driftsmidlene knyttet til Regjerin-
gens klima- og skogprosjekt underlagt Miljøvern-
departementet. Posten dekker alle driftskostnader
knyttet til prosjektet herunder lønn, administra-

sjon, reiseutgifter etc. i Miljøverndepartementet,
Utenriksdepartementet og Norad. I tillegg vil pos-
ten dekke behov for spesielle driftsutgifter slik
som utredninger, seminarer, internasjonale møter
mv.

Budsjett 2010

For 2009 foreslås bevilget 39,867 mill. kroner.

Post 70 Ymse tilskudd, kan overføres

Utenriksdepartementet foreslår at fullmakten
Utenriksdepartementet har for å gi tilskudd til
enkelttiltak på inntil 2 mill. kroner videreføres, og
at bruk av midler utover dette beløp og inntil 6
mill. kroner, kan besluttes ved Kgl. res.

Bruk av midler til enkelttiltak utover 6 mill.
kroner legges frem for Stortinget, jf. forslag til
romertallsvedtak. Fullmakten forutsettes bare
brukt når det er ønskelig å bevilge midler raskt til
nye tiltak hvor gitte rammer er for små. Fullmak-
ten forutsettes også brukt til å dekke merutgifter
som følge av valutasingninger. Øvrige bevilgnin-
ger omdisponeres til aktuell post under bistands-
budsjettet.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget mill. 7,3 kroner.

Post 71 Internasjonale prosesser og konvensjoner mv., kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det er av stor betydning for utviklingssamarbeidet å bidra til oppfølging og videreutvikling av utviklingsrelaterte internasjonale konferanser og prosesser, utformingen av internasjonale regelverk og

retningslinjer, samt følge opp internasjonale toppmøter og konvensjoner.

Oppfølgingen av internasjonale prosesser innenfor de helserelevante utviklingsmålene vil stå sentralt, det samme vil internasjonale prosesser tilknyttet oppfølging av Paris-erklæringen om bistandseffektivitet, deltakelse på og støtte til Globalt forum for migrasjon og utvikling samt arbeidet med «decent work – agendaen» (Regjeringens strategi for arbeidstakerrettigheter omtalt under bl.a. «Rettferdig global styring»). Støtte til oppføl-

Boks 8.6 Migrasjon og utvikling

Migrasjon er et politikkområde der grensene mellom utenriks-, utviklings- og innenrikspolitikk viskes ut. Regjeringen er opptatt av å utvikle en sammenhengende politikk for migrasjon, og vil sette søkelyset også på de utviklingspolitiske sidene ved migrasjon. Idag er det nærmere to hundre millioner migranter i verden, halvparten av dem er kvinner. Størstedelen er arbeidstakere og deres familier, mens rundt ti prosent er flyktninger. Pengeoverføringer fra migranter til deres opprinnelsesland utgjør ifølge Verdensbanken USD 200–300 mrd. årlig, og mer enn tre ganger så mye som internasjonal bistand.

Norge er med i styringsgruppen for Globalt forum for migrasjon og utvikling, og bidrar faglig og finansielt til dette forumet. I arbeidet legger Norge særlig vekt på de utviklingsfremmende effektene ved migrasjon i forhold til private pengeoverføringer og investering i utvikling lokalt. Andre viktige tema er utfordringer knyttet til såkalt hjerneflukt av bl.a. helsearbeidere, anstendig arbeid, hiv- og aids-relaterte reiserestriksjoner og bekjempelse av menneskehandel. Fra norsk side legges det stor vekt på å integrere hensynet til kvinners rettigheter og likestilling.

EU har de siste årene fått en mer helhetlig tilnærming til politikkområdene migrasjon og utvikling. På migrasjonsområdet er Norges politikk knyttet nært opp til samarbeidet med EU. EU-kommisjonen har derfor invitert Norge til samarbeid om migrasjon og utvikling, og til å bli med på utviklingen av EUs nye politikk på dette feltet. EU ønsker at migrasjonspolitikken skal bygges opp gjennom samarbeid og partnerskap med tredjeland. I den forbindelse tar EU sikte på å etablere samarbeidsplattformer der alle viktige aktører fra avsender- og mottaksland samles. Samarbeid på Afrikas Horn og Øst-Afrika er aktuelt.

I 2006 ble Prosjekt internasjonal migrasjon og utvikling opprettet i Utenriksdepartementet. Målet er å sette fokus på de utviklingsfremmende effektene ved internasjonal migrasjon, og hvordan disse kan styrkes. Dette innebærer deltakelse i global-, regional- og nasjonal dialog og politikktutvikling, og å arbeide for å inkludere diasporaen i utviklingssamarbeid.

I «det nye vi» har vi en enorm ressurs i diasporaen, som i dag ikke blir tilstrekkelig benyttet i norsk utviklingssamarbeid. Pilotprosjekt Pakistan ble derfor opprettet for å gi erfaringer innen utviklingssamarbeid mellom myndighetene og diasporamiljøet, som er basert på en 50 pst. – 50 pst. finansiering mellom private midler og offentlig bistand. Det har etter opprettelsen av piloten blitt holdt flere kurs og oppfølgingsmøter rettet mot diasporaen.

Pengeoverføringer fra migranter til familie og slekt er en av de største pengestrømmene inn til fattige land, som har en utviklingseffekt på både et mikro- og makronivå. I Norge sender diasporaen store pengebeløp til familie og slekt i sine opprinnelsesland. Men transaksjonskostnadene bidrar til at store deler av pengebeløpet blir igjen hos mellomledet, som kan komme opp i så mye som 25 pst. Å legge forholdene til rette for billigere, mer effektive og åpnere pengeoverføringer er viktig både fra et humanitært- og utviklingsmessig perspektiv. Regjeringen har derfor vedtatt å tilrettelegge nettsiden Finansportalen.no med en funksjon som gir mulighet for sammenligning av pengeoverføringstjenester til utlandet, med særlig fokus på utviklingsland.

Se også omtale i Stortingsmelding 18 – Arbeidsinnvandring, *St.meld. nr. 13 (2008-2009) Klima, konflikt og kapital, jf. innst. S. nr. 269 og St.meld. nr. 15 (2008-2009) Interesser, ansvar og muligheter.*

ging av Kommisjonen for fattiges adgang til lov og rett kan også gis.

En søker gjennom denne posten også å stimulere og bidra til utviklingslandenes deltakelse i arbeidet med kontinentalsokkelavgrensning og videre utvikling av havretten.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til:

- Støtte til konferanser, seminarer og initiativ m.v. om spørsmål av spesiell interesse for utviklingsland.
- Støtte kvinners deltakelse i internasjonale prosesser og konferanser.
- Oppfølging av internasjonale toppmøter, konferanser og prosesser og gjennomføring av konvensjoner og avtaler, samt støtte til utviklingslandenes deltakelse, herunder faglig bistand og reisestøtte.
- Handels
- relatert faglig bistand i forbindelse med forhandlinger om og iverksettelse av avtaler i WTO, samt frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og aktuelle utviklingsland.
- En mindre andel av posten kan gå til støtte til ikke-statlige nettverk og organisasjoner.

Rapport 2008

Globalt forum for migrasjon og utvikling (GFMD) har allerede gitt resultater både på nasjonalt nivå i mange land og internasjonalt i form av større fokus på sammenhengen mellom migrasjon og utvikling samt bedre sammenheng mellom migrasjonspolitik og utviklingspolitikk. Globalt forum er nyttig også for utveksling av synspunkter og erfaringer mellom migranters avsenderland og mottakerland.

Bevilgningen ble videre brukt for å støtte arbeidet til det akademiske nettverket for fattiges bruks- og eiendomsrettigheter «formaliseringssagendaen» (ANLEP). Støtte ble hovedsakelig gitt for å bidra til akademiske programmer og forskning på tematikk innen fattiges bruks og eiendomsrettigheter, sør basert forskning og oppbygging av et internasjonalt nettverk på feltet.

I arbeidet for grupper som er mest utsatt for hiv og aids og som opplever stigmatisering og diskrimineringer, er det avgjørende å sikre at deres erfaringer og kompetanse tas i bruk og formidles. Innen hiv og aids ble det gitt støtte til arrangører av internasjonale møter og arrangementer for å sikre deltakelse fra representanter fra utsatte grupper i utviklingsland med fokus på kvinner og ungdom. Støtten til Det rådgivende senter for WTOs regelverk (ACWL) ble videreført. Bidraget

til Standards and Trade Development Facility (STDF) om er et utrednings- og policyorgan med fokus på sanitære og plantesanitære krav til produkter som skal eksporteres fra utviklingsland til industriland, ble videreført. Støtten ble videreført til Trade Facilitation Trust Fund som støtter utviklingslands evaluering av deres muligheter til å gjennomføre fremtidige forpliktelser med hensyn til forenkling av handelsprosedyrer. Det ble gitt reisestøtte til representanter fra minst utviklede land (MUL) til å delta på forhandlingsmøter om handelsforenkling.

Bevilgningen ble også benyttet til å bistå utviklingslandene i deres arbeid med å fremme krav under FNs Havrettskonvensjon om utvidelse av kontinentalsokkelen utover 200 nautiske mil. Dette programmet bidrar til en bevisstgjøring slik at utviklingslandene gjøres oppmerksom på muligheten til å fremme et kontinentalsokkelkrav, samt bistår med informasjon i den innledende fasen av prosessen med å fremme slike krav.

Det ble ikke foretatt utbetalinger til de faglige bistandsprosjektene til Tunisia og Egypt i tilknytning til EFTAs frihandelsavtaler i 2008.

Budsjett 2010

Det foreslås bevilget 33,0 mill. kroner.

Post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

De globale klima- og miljøproblemene berører alle. Det er likevel utviklingslandene og de fattigste som blir hardest rammet. Støtte til å redusere utviklingslandene og de fattigstes sårbarhet overfor klimaendringene og miljøproblemene har derfor en sentral plass i utviklingssamarbeidet.

Norges miljørettede utviklingssamarbeid, presentert i Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid, er delt inn i satsningsområdene 1) bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold, 2) vann og sanitær, 3) klima og tilgang til ren energi og 4) miljøgifter. Tiltak på disse områdene skal bidra til å realisere tusenårsmålene gjennom å skape de nødvendige forutsetningene for bedre levekår og helse, og redusert sårbarhet. Regjeringen gir høyest prioritet til klimatiltak. Videre er 2010 det internasjonale året for biologisk mangfold. Satsingen på dette temaet er også høyt prioritert.

Miljøproblemene og klimaendringene gjør at det også er viktig å sikre de fattigste landenes deltakelse og å fremme deres interesser i utformingen av internasjonale regelverk og retningslinjer,

samt i oppfølgingen av internasjonale toppmøter og konvensjoner.

Mål

Bevilgningen skal brukes på strategisk vis til å:

- Følge opp Regjeringens internasjonale klimastrategi og St.meld. nr. 13 (2008-09) Klima, konflikt og kapital.
- Følge opp Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid gjennom støtte til tiltak og initiativ, samt konferanser og seminarer, innen bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser, forvaltning av vannressurser, vann og sanitær, klimaendringer og tilgang til ren energi samt miljøgifter.
- Følge opp konvensjoner og avtaler og støtte utviklingslandenes (inkludert myndigheter, sivilt samfunnsorganisasjoner og urfolk) deltakelse i internasjonale forhandlingsmøter, konferanser og prosesser.

Rapport 2008

Som ledd i oppfølgingen av regjeringens klimastrategi og miljøhandlingsplanen ble det blant annet gitt støtte til ulike utredninger til bruk i klimaforhandlingene. Blant disse var utredninger av elementer for en teknologiavtale innenfor rammen av et nytt globalt klimaregime og utredning av mulige konsekvenser for handelsregelverket av ulike tiltak som vil følge av en fremtidig klimaavtale. Det ble også gitt støtte til Verdensbankens karbonfinansieringsinitiativ, nærmere bestemt til initiativets kapasitetsbyggingsfond. Initiativet er viktig ved at det gir signaler om at karbonmarkedet vil fortsette også etter 2012 selv om en klimaavtale ennå ikke er oppnådd. Fondet er i denne sammenheng viktig for å bygge kapasiteten hos potensielle selgere av karbonkvoter og for å tilrettelegge for salg av slike kvoter.

Oppfølgingen av de øvrige tematiske satsningsområdene i miljøhandlingsplanen tok bl.a. form av finansiell støtte via det internasjonale partnerskapet for fornybar energi og energieffektivitet (Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership) til prosjekter i blant annet Kina, India, Brasil og i Afrika sør for Sahara. Norge var i 2008 også med på opprettelsen av et innovativt Fond for fornybar energi og energieffektivitet i utviklingsland (Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund). Formålet med fondet er å reise kommersiell kapital til investeringer i klima og ren energi. Norge er, sammen med Tyskland, den første statlige investorene i fondet.

Hva angår biologisk mangfold tok Norge i 2008 initiativ til, og bidro med finansiell støtte til, sikringen av verdens plantegenetiske arv ved etableringen av det globale frølageret på Svalbard. Norge bidro også med finansiell støtte til at den Globale mekanismen under FNs forørkningskonvensjon bygget kapasitet i utviklingsland til å mobilisere nasjonale ressurser til forørkningsrelaterte aktiviteter. Bidrag til å utvikle den faglige forståelsen av økosystemtjenester ble gitt gjennom støtte til International Institute for Environment and Development og Forest Trends. Dette er viktig arbeid for hele miljøområdet, men ble rettet særlig inn mot skog og klima. Det ble gitt støtte til UN University for å kartlegge hvordan nasjonale planer for vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold har fungert i utviklingsland. Dette blir et viktig innspill til Konvensjonen for biologisk mangfold og kan bidra til bedre vedtak i konvensjonen på områder som gjelder utviklingsland.

Av tiltak innen vann og sanitær kan nevnes støtten til Verdensbankens vann og sanitærprogram for sårbare stater i Afrika. I arbeidet med miljøgifter ble det gitt støtte til bl.a. Den globale kjemikaliestrategien (SAICM). Hovedformål med kjemikaliestrategien er å sikre trygg forvaltning av kjemikalier internasjonalt. Arbeidet er i stor grad rettet mot å øke kapasiteten for kjemikalieforvaltning i blant annet Kenya, Madagaskar, Uganda og Zambia.

Bevilgningen ble også brukt til å støtte utviklingslandenes (inkludert myndigheter, sivilt samfunnsorganisasjoner og urfolk) deltakelse i en rekke internasjonale prosesser og konvensjoner på miljøområdet, bl.a. FNs kommisjon for bærekraftig utvikling, konvensjonene for Klima, Forørkning og Biologisk mangfold, UNEP sin barnekonferanse, FNs skogforum, den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO) og den internasjonale foreningen for konsekvensanalyser (IAIA). Det ble også gitt støtte til utredninger om sammenhengen mellom handelsregelverket og klimatiltak, samt til kartlegging av miljø- og klimavarer av eksportinteresse for utviklingsland.

Budsjett 2010

Det foreslås bevilget 235,0 mill. kroner.

Post 73 Klima- og skogsatsingen, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Nesten en femtedel av globale utslipp av klimagasser kommer nå fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Uten en omfattende satsing på å

redusere avskoging globalt, vil målet om to graders temperaturøkning bli svært vanskelig å nå. En rekke analyser tilsier også at redusert avskoging er et relativt kostnadseffektivt virkemiddel for å redusere utslipp. Innsats for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland har videre et stort potensial for å bidra til bærekraftig økonomisk og sosial utvikling, samt positive effekter knyttet til vern av biologisk mangfold og vannressursforvaltning.

Statsminister Stoltenberg lanserte derfor under klimapartsmøtet på Bali i desember 2007 et initiativ for tiltak mot klimagassutslipp fra avskoging og skogforringelse i all tropisk skog i utviklingsland. Innsatsen vil bli trappet opp til om lag tre milliarder kroner årlig. Regjeringens klima- og skogprosjekt ble etablert i Miljøverndepartementet våren 2008, og har fått ansvaret for å implementere initiativet i nært samarbeid med andre berørte departementer.

For å kunne lykkes i klima- og skogsatsingen er det viktig med et bredt internasjonalt samarbeid. Det er en målsetning for den norske innsatsen å bidra til koordinering og å være en katalysator for at andre giverland og aktører øker sin støtte.

Innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland innebærer betydelig risiko. De gjenværende store skogområdene befinner seg i noen av verdens mest utfordrende områder å arbeide i – herunder Amazonas, Kongo-bassenget og Sørøst-Asia. Utfordringene er mange og varierte, blant annet i forhold til styresett og korrupsjon. Sterke internasjonale kommersielle aktører er aktivt involvert i avskogning og mange av de relevante landene er eller har vært i konflikt.

For en mer utdypende gjennomgang av bakgrunnen for klima- og skogprosjektet, samt mål, strategier og risiko, henvises det til St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Mål

Rasjonalet bak innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland er å bidra substansielt til kampen mot global oppvarming. De klimamessige målene vil derfor være avgjørende for beslutninger om igangsetting, videreføring, terminering eller endring av støtte. Å bidra til bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping er et overordnet mål for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. I tillegg til de klimamessige målene er dette derfor et naturlig overordnet mål for innsatsen. I arbeidet for å nå de ulike mål er det en målsetning at klimapolitikken og utviklingspolitikken skal være gjensidig underbyggende.

Bevilgningen skal brukes til å støtte tiltak i tråd med målsettingene for satsingen:

- Bidra til at utslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland (REDD) omfattes av en ny internasjonal klimaavtale.
- Bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland.
- Bidra til å bevare naturskog i utviklingsland for å sikre denne skogens evne til å lagre karbon.

Rapport 2008

Initiativer under Regjeringens klima- og skogsatsing ble i 2008 finansiert fra ulike poster, mesteparten fra kap. 166, post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling Anslagsvis ble 280 mill. kroner brukt til denne satsingen. Det rapporteres om resultatene samlet under denne posten.

I tråd med Stortingets forutsetninger for satsingen har mye av arbeidet vært rettet mot etablering av tilfredsstillende mekanismer som kan håndtere store overføringer til skogtiltak på en betryggende måte. Det sentrale virkemiddelet har vært å bidra til å få på plass en multilateral arkitektur for den samlede internasjonale REDD-innsatsen. Dette har vært viktig både for å sikre gode kanaler for den norske innsatsen, men også for å gjøre det lettere for andre land å bidra på området. Den multilaterale innsatsen var i 2008 kanalisert gjennom tre hovedkanaler:

- Opprettelse av FNs program for reduserte utslipp fra avskogning og skogforringelse (UN-REDD Programme, et samarbeid mellom FAO, UNDP og UNEP). Bevilgningen var 65 mill. kroner i 2008.
- Verdensbankens skogfasilitet (FCPF) ble støttet med 32 mill. kroner.
- Det ble utbetalt 80 mill. kroner til den afrikanske utviklingsbanken som støtte til Congo Basin Forest Funds aktiviteter i Kongobasenglandene.

Både UN-REDD Programme og FCPF har startet opp nasjonalt REDD-arbeid i samarbeidslandene. Nærmere 40 land er nå i gang med å utarbeide nasjonale REDD-strategier. Satsing både i bredden og dybden i utvalgte land er viktig for å oppnå kostnadseffektive, tidlige og målbare utslippsreduksjoner, samt ivaretagelse av skogenes biologiske mangfold og menneskenes livsgrunnlag. Dette bidrar samtidig til å gi samarbeidslandene incentiver til å arbeide for at en skogmekanisme blir inkludert i et nytt internasjonalt klimaregime under klimakonvensjonen (UNFCCC). Den kunn-

skapen som akkumuleres i pilotfasen vil også være nyttig for utforming av en slik mekanisme.

Norad forvaltet 10 mill. kroner til norske og internasjonale frivillige organisasjoner og utredningsinstitusjoner. Hoveddelen av dette arbeidet fokuserte på analyse- og policyutvikling rettet mot å få etablert en skogmekanisme.

Det ble i 2008 arbeidet aktivt fra klima- og skogprosjektets side med å få på plass et dyptgripende samarbeid med Brasil. Brasil er ikke bare verdens viktigste skogland, med omkring en tredjedel av verdens gjenværende regnskog, men er også det utviklingslandet som er kommet lengst i arbeidet mot avskogning.

Samarbeidet ble formalisert gjennom en Memorandum of Understanding som ble signert under statsminister Jens Stoltenbergs besøk i Brasil i september 2008. Samarbeidet innen klima og skog består av tre hovedpilarer:

- En systematisk klimapolitisk dialog, fokusert spesielt mot klimaforhandlingene
- Vitenskapelig samarbeid knyttet til måling, rapportering og verifisering (MRV) av klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse.
- Norsk støtte til Amazonas-fondet

Amazonas-fondet er et banebrytende initiativ fra Brasil for å sikre vern og bærekraftig bruk av den brasilianske delen av Amazonasregionens skogområder. Det vil gjennomføres resultatbaserte overføringer til Brasil i forhold til oppnådde utslippsreduksjoner ved redusert avskoging. Overvåkning av arealbruk skjer ved hjelp av satellitter. Inntil 20 pst. av midlene i fondet kan bli brukt på å utvikle systemer for overvåking og kontroll av avskoging i andre tropiske skogland eller i brasiliansk skog utenfor Amazonas. 100 mill. kroner var planlagt utbetalt til Amazonas-fondet i 2008, men disse ble overført til 2009 fordi det har tatt tid å gjøre fondet operativt.

Måling, rapportering og verifisering (MRV). Det er iverksatt omfattende arbeid for å bidra til metodeutvikling og innføring av systemer for måling, rapportering og verifisering (MRV) av karbonutslipp fra avskoging og skogforringelse. Selv om det fortsatt gjenstår arbeid med metodeutvikling for måling, rapportering og verifisering (MRV), er det nå en generell oppfatning at denne utfordringen lar seg løse. Dette har vært en positiv utvikling siden klima- og skogprosjektets oppstart. Et hovedfokus for prosjektet videre blir å bidra til utvikling av nasjonale MRV-systemer i pilotland.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 2 107,7 mill. kroner

Indikativt foreslås bevilgningen fordelt på følgende tiltak og kanaler:

- Multilateral innsats vil i hovedsak kanaliseres gjennom FN, Verdensbanken og Afrikabanken. Denne støtten vil gå til utvikling og implementering av nasjonale REDD-planer, inkludert en utvidet innsats for nasjonale MRV-systemer, samt støtte til pilotprosjekter i felt. Det vil også bli anvendt midler til styrket internasjonal samordning av satellittbasert overvåking av avskoging og skogforringelse gjennom Group on Earth Observations (GEO) og Norsk Romsenter.
- Støtten til Brasil vil kanaliseres gjennom den brasilianske utviklingsbanken til Amazonas-fondet. Endelig sum vil – i tråd med den resultatbaserte tilnærming til samarbeidet – fastsettes når resultatene for avskogningsreduksjoner 2008-2009 blir offentliggjort mot slutten av 2009.
- Den bilaterale støtten til Tanzania er planlagt brukt til gjennomføring av nasjonal REDD-strategi, pilotprosjekter for å samle mer kunnskap og erfaring samt støtte til forskning og lokale frivillige organisasjoner.
- Det vil bli arbeidet videre med å operasjonalisere et resultatbasert samarbeid mellom Norge og Guyana. En eventuell norsk støtte vil kanaliseres gjennom multilaterale kanaler.
- Gjennom Norad vil det gis støtte til organisasjoner i det sivile samfunn til pilotprosjekter og metodeutvikling som kan bidra til løsninger i klimaforhandlingene og innhenting av erfaringer med REDD i felt. Innspill og kritiske korrekativer fra sivilt samfunn kan i sin tur bidra til mer robuste nasjonale strategier for reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse.
- Det vil også gis støtte til en uavhengig evaluering som vil gå parallelt med gjennomføringen av klima- og skoginitiativet. Evalueringen vil styres av Norads evalueringsenhet.

Innenfor alle disse områdene vil det bli arbeidet systematisk for å oppnå prosjektets overordnede mål og minimere de skisserte risiki, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009). I tillegg vil det bli benyttet midler over driftsbudsjettet for å støtte opp under internasjonal innsats for å etablere en mest mulig effektiv REDD-mekanisme under Klimakonvensjonen.

Avhengig av behov og relativ fremdrift innenfor de forskjellige programmene vil endelig fordeling kunne bli noe avvikende fra dette anslaget. Det foreslås videre at det gis tilsagnsfullmakt på 1 400 mill. kroner under denne kapitelposten. Midlene kan overføres, jf. forslag til romertallsvedtak.

Boks 8.7 Norske innspill til forhandlingene om avskoging og skogforringelse

Et hovedmål med prosjektet er å bidra til at utslipp fra skog i utviklingsland omfattes av en ny internasjonal klimaavtale. Norge sendte i april 2009 inn et posisjonsnotat til Klimakonvensjonen (UNFCCC) der hovedtrekkene i en skogmekanisme under UNFCCC ble foreslått. Norge argumenterte der for en bred tilnærming til skogmekanismen, det vil si en mekanisme som har fokus på REDD (reduerte utslipp fra avskoging og skogforringelse), men som også inkluderer incentiver til treplanting, naturlig gjenvekst og bærekraftig skogforvaltning. Norge er videre åpen for at utslipp fra jordbruksaktiviteter kan innføres i et framtidig regime, når kapasitet for måling, rapportering og verifisering (MRV) er på plass.

For å oppnå et fleksibelt og effektivt system som tar hensyn til utviklingslandenes ulike nivåer når det gjelder kapasitet og kompetanse på området, foreslår Norge et incentivsystem delt opp i tre faser:

- I den første fasen får skogslandene støtte til å få på plass en nasjonal strategi for reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse, til konsultasjoner og til analyser av de viktigste driverne av avskoging i landet.
- I den andre fasen vil landene bli belønnet enten i forhold til politiske vedtak og virkemidler som tas i bruk for å redusere avskogingen, eller basert på indikatorer for den faktiske utviklingen i avskogings- og degraderingsratene.

– I den tredje fasen vil landene kun bli belønnet for faktiske utslippsreduksjoner, som er overvåket, rapportert og verifisert etter internasjonale standarder.

Det legges vekt på at det skal lønne seg å komme til neste fase; godtgjøringen økes ikke bare i takt med oppnådde resultater, men også i takt med forbedret kvalitet på MRV-målingene. Denne tilnærmingen bygger på erfaring fra prosjekter støttet gjennom det norske klima- og skoginitiativet (slik som Amazonas-fondet). Norge har også sendt inn et helhetlig forslag til avtaletekst om en slik skogmekanisme til Klimakonvensjonen. I kjølvannet av et uformelt toppmøte i forbindelse med G20-møtet i april 2009, ble det etablert en uformell arbeidsgruppe. Gruppens mandat er blant annet å komme med anbefalinger til forhandlingsprosessen frem til klimatoppmøtet i København (COP 15) når det gjelder en interim-løsning for finansiering av reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland i perioden inntil en eventuell skogmekanisme under UNFCCC trer i kraft. En slik mellomfinansiering er av stor betydning for å vise utviklingslandene at det er en reell vilje til å støtte deres arbeid for vern av skog og en bærekraftig skogforvaltning, samt å redusere store skogrelaterte utslipp inntil en klimaavtale er på plass. Norge ble tildelt sekretariatsansvaret for gruppen, der alle viktige giverland og skogland er med.

Kap. 167 Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	
		2008	budsjett 2009	Forslag 2010
21	Spesielle driftsutgifter	805 993	2 002 006	2 879 969
	Sum kap. 167	805 993	2 002 006	2 879 969

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Etter OECD retningslinjer kan visse flyktningutgifter knyttet til opphold i Norge og tilbakevending til sine hjemland klassifiseres som offisiell utviklingshjelp (ODA).

Tiltakene ligger administrativt under hhv. Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kunn-

skapsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet. ODA-godkjent andel av disse utgiftene foreslås refundert bistandsbudsjettet.

Posten dekker også refusjon av utgifter knyttet til reintegrering i opprinnelsesland, herunder også finansiering av omsorgstilbud for enslige mindreårige asylsøkere.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 2 879,969 mill. kroner, fordelt på følgende anslag:

Tiltak	Kap. / post	Beløp i 1000 kr
<i>Kunnskapsdepartementet</i>		
Tiltak i grunnopplæring	3225/04	141 275
<i>Arbeids- og inkluderingsdepartementet</i>		
Omsorgssentre i utviklingsland	3600/01	1 000
Integreringstilskudd for overføringsflyktninger	3651/01	74 000
Norskopplæring i mottak	3653/01	175 731
Tilbakevending	3690/01	50 104
Reiseutgifter	3690/03	12 500
Statlige mottak	3690/04	1 942 374
Gjenbosetting av flyktninger støttetiltak	3690/06	6 140
<i>Barne- og likestillingsdepartementet</i>		
Barne- og ungdomsvern	3854/04	51 917
Barnevernets omsorgssenter for enslige mindreårige personer	3856/04	424 928

Det vises forøvrig til omtale av ordningene i de respektive departementers fagproposisjoner for 2010.

Kap. 168 Kvinner og likestilling

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	214 922	300 000	300 000
	Sum kap. 168	214 922	300 000	300 000

Kvinner og likestilling er et av satsingsområdene for regjeringens utviklingspolitikk. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009 identifiserer fire tematiske innsatsområder: Kvinners politiske rettigheter, kvinners økonomiske rettigheter, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, herunder rettigheter for seksuelle minoriteter og trygg og selvbestemt abort og vold mot kvinner, inkludert kvinnelig kjønnslemlestelse og handel med kvinner og barn for seksuell og annen utnyttelse. Kvinner og likestilling skal fremmes både gjennom spesifikke målrettede tiltak og som en integrert dimensjon i alt utviklingssamarbeidet. Bevilgningen i dette kapitlet skal bidra til gjennomføring av handlingsplanen.

Med gjenopprettelsen en egen kvinne- og likestillingsbevilgning i 2007-budsjettet ønsket Regjeringen å styrke kvinner og likestilling som en selvstendig sektor, parallelt med økt innsats for kvinner og likestilling innenfor andre sektorer og over andre bevilgninger. Blant annet er det øremerket midler over budsjettpostene for humanitær assistanse og fred og forsoning for å bidra til iverksettning av handlingsplanen for oppfølging av FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Tiltak for å støtte opp under SR1325 og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1820 om seksuell vold i krig skal således som hovedregel finansieres over kapitler 163 og 164. Kapittel 168, post 70 skal som hovedregel brukes til å støtte målrettede tiltak

for kvinner og likestilling som ikke naturlig faller inn under andre bevilgninger.

Post 70 Kvinner og likestilling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

2008-rapporten om FNs tusenårsmål viser at det er framgang, men fortsatt langt igjen til tusenårsmål 3 er innfridd. Mellom 2000 og 2006 har flere jenter enn gutter begynt på skolen i alle regioner av utviklingsland og forholdstallet er nå 94 til 100. Jenter utgjør fortsatt 55 prosent av barn i skolealder som ikke går på skolen. Kjønnforskjellene er størst i Oseania, Afrika sør for Sahara og Vest-Asia, med ca. 10 prosentpoengs forskjell. Forhold som tørke og matmangel, fattigdom, krig og konflikt, manglende fødselsregistrering, barnarbeid samt hiv og aids påvirker barns skolegang negativt, og jenter rammes særlig hardt. I land og regioner der kjønnforskjellene i tilgang til grunnskole er utjevnet, tar jenter i større grad enn gutter videregående og høyere utdanning. I Latin-Amerika og Karibia gir høyt frafall av gutter grunn til bekymring. Motsatt i land og regioner der jenter fortsatt er underrepresentert i grunnskolen. Der øker forskjellene på videregående og høyere trinn. Kvinners lønnede arbeid utenfor landbruket øker langsomt, fra 35 prosent av arbeidsstyrken i 1990 til 40 prosent i 2006. Sammenlignet med tall fra 1990 er økningen størst der kvinners arbeidsmarkedsdeltakelse i utgangspunktet var lavest, særlig sørlige og vestlige Asia, hvor andelen nå er henholdsvis 19 og 20 pst. I Afrika sør for Sahara er andelen kvinner i arbeidsstyrken gått opp fra 25 til 31 prosent i samme periode.

I Nord-Afrika er det ikke registrert endring mellom 1990 og 2006. Kvinner utgjør uendret 21 pst. av arbeidsstyrken. Kvinner utfører i mye større grad enn menn ulønnet arbeid, særlig innen matproduksjon og annet ulønnet arbeid for familien. Kjønnsdeling kjennetegner både det betalte og ubetalte arbeidet og kvinner møter flere sperrer enn menn i tilgangen på godt betalte og ledende jobber. Kvinner utfører betydelig mer ubetalt arbeid enn menn og har dårligere tilgang på kreditt og andre finansielle tjenester. Kvinners politiske innflytelse er voksende, men ujevn, og de utgjør fortsatt en minoritet i politiske beslutningsorganer. Andelen kvinner i verdens parlamenter har økt fra 10 pst. i 1990 til 17 pst. i 2008. Rwanda og Cuba er (sammen med Sverige) ledende i verden med henholdsvis 49, 47 og 43 prosent. I Nord-Afrika er kvinneandelen nær tredoblet siden 1990, men er likevel bare 8 pst, i Vest-Asia 9 pst. I Sør-Asia og Afrika sør for Sahara er kvinneandelen i parlamentene mer enn doblet til henholdsvis 13 og

17 pst. Sørøst- og østlige Asia ligger også i overkant av 17 pst., Latin-Amerika og Karibia har økt fra 12 til 22 pst. Øst-Asia kan ikke vise til noen framgang siden 1990, med uendret rundt 20 pst. i 2008. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er viktig for å realisere retten til utdanning, til økonomisk og politisk deltakelse. Mødredødeligheten i utviklingsland/-regioner fortsetter å være uakseptabelt høy. Endringen fra 1990 til 2005 er minimal, fra 480 til 450 dødsfall per 100 000 fødsler. I Afrika sør for Sahara er mødredødeligheten så og si uendret med 900 dødsfall per 100 000 fødsler (2006). Andre regioner har gjort merkbare framskritt, som samsvarer med økt dekning av kvalifisert fødselshjelp.

Det utføres anslagsvis 20 millioner farlige aborter årlig. Det anslås at ca. 70 000 kvinner dør hvert år av farlige aborter og nær fem millioner får midlertidige eller langvarige helseskader. I Afrika sør for Sahara er helsefarlige aborter årsak til så mye som 30-40 pst. av alle svangerskapsrelaterte dødsfall. Nicaragua vedtok i 2007 totalt lovforbud mot assistert abort som gjelder selv når morens liv står i fare. Samme strenge lovregulering gjelder i Chile, El Salvador og Malta. Kjønnbasert vold er et viktig hinder for realisering av kvinners rettigheter og likestilling. Samtidig er det et uttrykk for kvinnelig underordning og manglende likestilling. Kjønnbasert vold øker sjansene for hiv og aidssmitte.

Skadelige tradisjonelle praksiser som kvinnelig kjønnslemlestelse/omskjæring påfører fysiske og psykiske helseskader og dødsfall blant jenter og kvinner. WHO anslår at 100-130 millioner kvinner er berørt. Blant norske samarbeidsland er frekvensen av kjønnslemlestelse særlig høy i Somalia (97,9 pst. i 2005), Sudan, Etiopia (74,3 pst i 2005), Eritrea og Mali. Mer enn 80 land har lovforbud mot sex mellom to mennesker av samme kjønn. I Afghanistan, Mauritania, Nigeria, Pakistan, Saudi-Arabia, Sudan, Forente Arabiske Emirater og Yemen er det dødsstraff for homoseksualitet. Diskriminering og trakassering av transkjønnede er utbredt i mange land.

Bevilgningen skal bidra til gjennomføring av Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet, og til å styrke kvinners rettigheter og muligheter til å delta aktivt og på lik linje med menn, i det politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle samfunnsliv. Bevilgningen kan også anvendes til tiltak rettet mot menn og gutter, for å påvirke holdninger og handlinger og redusere barrierer mot likestilling, til å fremme kvinners fysiske og seksuelle integritet og bekjempe kjønnbasert vold, som rammer jenter og kvinner og seksuelle minoriteter. Bevilgningen skal brukes slik at den støtter opp under aktører,

mål og prosesser for kvinner og likestilling i utviklingsland, regionalt, internasjonalt og i det multilaterale samarbeidet. Det er et mål å øke andelen av støtten som kanaliseres til kapasitets- og kompetansebygging for kvinneorganisasjoner på landnivå og til å styrke likestillingsdepartement og tilsvarende endringsagenter i sivil samfunn og på myndighetsnivå. Bevilgningen skal nyttes i tråd med prinsipper om bistandseffektivitet og eierskap i samarbeidslandene og utbetales som hovedregel ikke til organisasjoner basert i Norge. Det gjøres unntak for oppfølgingstiltak under handlingsplanen initiert av Utenriksdepartementet der aktiviteter i noen tilfeller gjennomføres av organisasjoner og / eller institusjoner i Norge.

Mål

Bevilgningen foreslås benyttet til å støtte:

- Kunnskapsutvikling, kapasitets- og kompetansebygging på likestillingsspørsmål på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå.
- Indikator- og statistikkutvikling og annen utvikling av metoder og verktøy for mål- og resultat-

orientert integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utviklingssamarbeidet.

- Lokale, nasjonale, regionale og multilaterale fond, initiativer, nettverk og organisasjoner for kvinner og likestilling.
- Støtte opp under gjennomføring av nasjonale strategier og handlingsplaner for kvinner og likestilling, herunder rapportering på FNs kvinnekonvensjon.
- Kvalifisering av kvinner gjennom høyere utdanning og forskning og støtte til kvinne- og kjønnsforskning på landnivå, regionalt og internasjonalt.

Rapport 2008

Det ble fordelt 215 mill. kroner over kvinne- og likestillingsbevilgningen på denne posten i 2008. De største innsatsområdene var kapasitetsbygging, herunder forskning, og vold mot kvinner. Midlene ble i hovedsak fordelt via frivillige organisasjoner og andre aktører i sivil samfunn og forskning og multilaterale aktører med vekt på FN-organisasjoner. En mindre andel ble fordelt via myndighetsaktør.

Tabell 8.4 Fordelingen av kvinnebevilgningen etter tema

Tema	Tusen kroner	Prosent
Politisk deltakelse	35 366	17
Økonomisk deltakelse	41 656	20
Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter	19 803	9
Vold mot kvinner	55 436	26
Kapasitetsbygging inkludert forskning og utvikling	61 163	28

Fordeling i henhold til aktør:

Aktør	Beløp	Prosent
Frivillig organisasjon, forskningsinstitusjon mv	77 305	36
Internasjonal frivillig organisasjon	34 745	16
Multilateral organisasjon	85 248	40
Myndighetsaktør	16 126	8

Betydelige støttebeløp ble utbetalt til globale fond for å bekjempe kjønnslemlestelse og for å fremme trygg og selvbestemt abort, samt til, Verdensbankens handlingsplan for økonomisk likestilling og den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO og arbeidet for kvinners rettigheter på arbeidsmarkedet. Det ble gjennomført tiltak i 18

land. Vel halvparten av den bilaterale støtten ble nyttet i Afrika. Viktigste samarbeidsland etter omfang av utbetalinger var Malawi, Afghanistan, Mosambik, Nepal og Uganda.

Norad utbetalte 45 mill. kroner i støtte til internasjonale frivillige organisasjoners arbeid for kvinner og likestilling og styrket forskningssamarbeid

på feltet. Norges bidrag til FNs fond mot kvinnelig kjønnslemlestelse/omskjæring har bidratt til en positiv utvikling i flere land i form av samarbeids og støtte fra regjeringer og religiøse organisasjoner (Sudan, Senegal, Kenya, Egypt), oppmerksomhet fra media, og styrket faglig rådgivning. I Sudan er det startet en kampanje for mødre som erklærer at de ikke vil få sine døtre omskåret. Det er for tidlig å se resultater på bakkenivå i form av redusert antall nye omskårede.

Gjennom støtte til abortfondet som administreres av IPPF har Norge bidratt til redusert mødre-dødelighet og kvinners reproduktive helse og rettigheter gjennom støtte til lokalt pådriverarbeid og nettverksbygging, rådgivningstjeneste og prevensjonsveiledning og utvidet tilbud om trygge aborttjenester. Det har vært gitt støtte til en elektronisk database og forum for mentorering, diskusjon og erfaringsutveksling mellom kvinner i politikk, i regi av FNs befolkningsfond UNDP og FNs kvinnefond UNIFEM mv. Nettverket iKnowPolitics (iKP) fører sammen kvinnelige politikere fra hele verden og bidrar til informasjons- og erfaringsutveksling mellom kvinnelige politikere i sør og mellom kvinnelige politikere i sør og nord. Nettverket har sekretariat i Oslo styresettssenter (Oslo Governance Centre). En uavhengig evaluering fra 2008 konkluderte at iKP har lyktes i å bli en «one stop shop» for kvinnelige politikere og har bidratt til å informere og støtte kvinnelige politikere i dere arbeid. Med støtten til Forbundet for kvinner i utvikling AWID har vi bidratt til utvikling av et konkret og nyttig redskap for kvinneorganisasjoners evne til å finansiere sin virksomhet. Norsk støtte til organisasjonen har også muliggjort simultanoversettelse til flere språk, og dermed bedre tilgjengelighet for kvinner fra blant annet arabisktalende

land, og har finansiert deltakelse for vel 130 kvinner, til det viktigste globale forumet for kvinneorganisasjoner, som i 2008 ble arrangert i Sør-Afrika.

Sammen med Sverige har Norge finansiert utviklingen av en global database. Kjønn, uformelle sosiale institusjoner, GID-DB, og et måleinstrument basert på kvalitative indikatorer for likestilling, gjør det mulig å måle og sammenligne likestilling langs et nytt spekter av indikatorer, blant annet familielovgivning, personlig frihet, eiendomsrettigheter.

Det er også utviklet et interaktivt oppslagsverk og diskusjonsforum, Wikigender. Med Wikigender har Utviklingssenteret ved Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling OECD skapt et medium som tiltrekker og involverer et bredt spekter av brukere med interesse for kvinners rettigheter og likestilling.

Norge støttet også opprettelsen av et observatorium for overvåking av kvinners rettigheter i Afrika AWRO. AWRO drives av FNs økonomiske kommisjon for Afrika, med hovedkvarter i Addis Abeba og skal samarbeide med nasjonale likestillingsmekanismer med sikte på å styrke afrikanske lands etterlevelse av sine forpliktelser i henhold til FNs kvinnekonvensjon og regionale instrumenter for kvinners rettigheter og likestilling. Gjennom støtte til den ugandiske regjeringens arbeid for å øke kvinners økonomiske deltakelse og jobbskaping, bidratt til økte inntekter blant kvinner både i byene og på landsbygda, bedre jordbruksproduktivet og matvaresikkerhet.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 300,0 mill. kroner.

Kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>	1 353 940	1 370 000	1 375 000
71	Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	188 000	190 000	185 000
	Sum kap. 169	1 541 940	1 560 000	1 560 000

Norge har markert seg internasjonalt i arbeidet med global helse og de helserelaterede tusenårsmålene, bl.a. gjennom Statsministerens kampanje for bedre barne- og mødre helse og deltakelse i høynivågruppen for innovativ finansiering av helsesystemer. Som en del av regjeringens innsats for å mot-

virke de negative virkningene av finanskrisen for fattige land, videreføres støtten til helse, hiv og aids på et høyt nivå.

Innsatsen skjer i hovedsak gjennom multilaterale organisasjoner som Verdens helseorganisasjon og gjennom globale fond og ordninger for hel-

seformål. De globale fond og ordninger for helseformål involverer stor bredde av samarbeidspartnere der også de multilaterale organisasjonene deltar. Disse partnerskapene har på få år opparbeidet seg fremtredende roller på sine områder og kan vise til gode resultater. Dette er muliggjort blant annet av FN-systemet. De representerer betydelige virkemidler i arbeidet for å stimulere til nye og innovative måter å mobilisere penger til utvikling på.

Deltakelse i nye initiativ inngår også i den norske satsingen for global helse. Norge er styremedlem i «Tusenårsstiftelsen» (Millennium Foundation). Stiftelsen som er etablert på initiativ fra Frankrike har som målsetting å administrere andre forslag til finansiering av helse gjennom innovative finansieringsmekanismer.

Et annet initiativ er det såkalte syvlandsinitiativet Global helse og utenrikspolitikk som har som formål å bidra til at hensynet til global helse blir mer synlighet i utenrikspolitisk arbeid. Syvlandsinitiativet søker å løfte fram hvordan landenes mulighet til å nå tusenårsmålene og sikre folkehelse ikke bare er avhengig av større investeringer, bedre teknologi og helsepolitiske reformer, men også av en politikk som prioriterer folkehelse i internasjonale forhandlinger. Et eksempel er arbeidet for samordnet internasjonal innsats for håndtering av pandemier som fugle- og svineinfluensa.

I tillegg bidrar Norge med støtte til helse, hiv og aids gjennom det bilaterale samarbeidet og FN-organisasjoner og Verdensbanken, jf. programområde 03.10 Bilateral bistand og 03.30 Multilateral bistand.

Post 70 Vaksine og helse, kan overføres

Global kampanje for de helserelevante tusenårsmålene

Situasjonsbeskrivelse

De helserelevante tusenårsmålene og da spesielt barne- og mødredødelighet er de av FNs tusenårsmål som fortsatt er lengst fra måloppnåelse. Arbeidet med å konkretisere de ulike initiativene tilknyttet de helserelevante tusenårsmålene har tatt form og er videreutviklet etter lanseringen av «Den globale kampanjen for FNs helserelevante tusenårsmål etter lanseringen i 2007. Kampanjen skal bidra til fleksibel og økt støtte som tillater nasjonale og lokale forvaltere å angripe flaskehalsen som hindrer oppnåelsen av resultater. Statsministerens initiativ for å bedre barne- og mødrehelse inngår som ett av flere helseinitiativ lansert over de siste par år i kampanjen. Satsingen på helse med fokus på barn

og mødre er gitt økt internasjonal politisk oppmerksomhet i kjølvannet av finanskrisen.

Det norske initiativet består av en bilateral og en multilateralkomponent. Bilateralt er det inngått samarbeid med landene India, Pakistan, Nigeria og Tanzania. Dette samarbeidet omfatter betydelig norsk støtte til det arbeidet som allerede foregår i disse landene for å redusere barne- og mødredødeligheten. Utvidelse av det bilaterale samarbeidet med bl.a. Malawi er til vurdering.

Kvinner og barn har få organisasjoner som taler deres sak, og det er behov for å fremme organisasjoner og sterke talspersoner for å bedre tilgangen til helse og styrke kvinner og barns rettigheter. I den multilaterale innsatsen inngår mobilisering og ansvarliggjøring av stats- og regjeringsjefer for dette formålet.

Samarbeid med andre givere og internasjonale organisasjoner, bl.a. Verdens helseorganisasjon og Verdensbanken, er sentralt for å bidra til konsolidering og effektivisering av de mange internasjonale finansieringsinitiativ for helse med utgangspunkt i nasjonalt fastsatte helseplaner og prioriteringer. Arbeidet må ses i sammenheng med styrking av helsevesenet, rekruttering av helsepersonell til primærhelsetjenesten og langsiktig bærekraft og forutsigbarhet i helsetjenestene. Det arbeides med å utvikle en samarbeidsmodell for støtte til styrking av helsesystemer.

Norsk støtte til Den globale vaksinealliansen og Det globale fondet for aids, TB og malaria inngår også i satsingen.

Mål

Bevilgningen skal bidra til Den globale kampanjen for FNs helserelevante tusenårsmål ved å:

- Mobilisere stats- og regjeringsjefer i andre land i et politisk nettverk for økt forpliktelse og klarere politisk ledelse for mødre- og barnehelseinnsatser.
- Skape bedre grunnlag for samarbeid om og støtte til omforente nasjonale planer innen helse, på måter som omfatter alle aktører og reduserer transaksjonskostnader for landene selv.
- Legge til rette for utvikling av robuste og langsiktige nasjonale finansieringssystemer for de helserelevante tusenårsmålene, med særlig vekt på utprøving av resultatbaserte elementer innen barne- og mødrehelse sammen med andre land og internasjonale organisasjoner.
- Samarbeide bilateralt med enkelte land som har høy barne- og mødredødelighet for å akselerere tiltak som kan gi særlig stor effekt lokalt og

bidra til å etablere en erfaringsbase for denne type innsatser.

- Støtte systematisering og formidling av kunnskap om effektive bidrag til å oppnå resultater.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer norske satsingsområder, brukes midlene under posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Rapport

Bevilgningen ble samlet under kap.169, post 70 i St.prp. nr. 1 (2008-2009), St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 4 (2007-2008). Rapport for det bilaterale samarbeidet i 2008 fremgår under kap.150, post 78 Regionbevilgning for Afrika og kap.151, post 78 Regionbevilgning for Asia. Videre vises det til omtale under kap.165, post 70 Forskning og høyere utdanning for rapport om støtte til global helse og vaksinasjonsforskning i regi av Norges forskningsråd. Omtalen nedenfor dekker rapport for 2008 for den multilaterale komponenten av initiativet.

Network of Global Leaders er initiert av Norge for å bidra til politisk støtte og dragkraft for de helserelaterte tusenårsmålene. Nettverkets medlemmer som er statsledere fra bla. Indonesia Chile, Tanzania, Mosambik, Storbritannia, Frankrike, Canada har gjennom sitt politiske nettverk bidratt til økt mobilisering for bedre barne- og mødre helse nasjonalt og internasjonalt. En viktig del av arbeidet har omfattet løpende vurderinger av framgang og hvordan de ulike aktørene bidrar og markeringer på politiske arenaer som G8-møtet og FN's Generalforsamling.

I forbindelse med åpningen av FN's generalforsamling 2008 ble det lagt frem en rapport i regi av nettverket om utfordringer og innsatsen for barne- og mødre helse. Over 30 statsledere, presidenter og ledere av internasjonale organisasjoner og stiftelser redegjorde i rapporten for sine planer og forpliktelser med hensyn til barn og mødre. Mobiliseringen av statsledere og regjeringssjefer var bakgrunnen for nedsettelsen av High Level Taskforce on Innovative Financing for Health Systems. Gruppen på 10 medlemmer, herunder Statsminister Stoltenberg, er ledet av den britiske statsminister Brown og presidenten for Verdensbanken, Robert Zoellick. Gruppen har vurdert ny og innovativ finansiering av helsesystemer. Gruppens anbefalinger er lagt frem i tilknytning til FN's Generalforsamling 2009.

International Health Partnership (IHP) ble opprettet i 2007 på initiativ fra Storbritannia. Statsministerens globale kampanje for helsetusenårsmåle-

ne inngår sammen med andre initiativ i dette partnerskapet, gjerne omtalt som IHP+. Formålet med Partnerskapet er å bidra til effektivisering av helsebistanden gjennom oppfølging av Paris-erklæringen om giverharmonisering. I tråd med formålet med IHP+, er det for pilotlandene Mosambik, Mali, Etiopia, Niger, Nepal, Nigeria, Burundi, Kambodsjia, Kenya og Zambia satt i gang et arbeid for å styrke givernes oppslutning rundt én nasjonal helseplan basert på nasjonale prioriteringer og som givernes forplikter seg til å bruke som inngangsporten for sin støtte til helse i det aktuelle land. Norge har tilsluttet seg dette arbeidet på globalt nivå og i ett av de ti pilotlandene (Mozambique). IHP+ er sekretariat for High Level Taskforce for Innovative Financing for Health Systems der statsminister Stoltenberg deltar. Norge støttet i 2008 IHP+ med 21 mill. kroner.

I 2008 utbetalte Norge til sammen 220 mill. kroner til et fond i Verdensbanken med fokus på resultatbasert finansiering. Fondet ble opprettet i 2007 med mål om å forbedre bruken av, tilgangen til og kvaliteten på grunnleggende helsetjenester gjennom å utvikle nye og innovative former for finansiering av helsetjenester. Målsettingen er at man ved finansielle insentiv påvirker atferd som igjen fører til økt innsats og bedre resultater innen mødre og barnehelse. Eksempler på finansieringsmekanismer er å yte økonomisk støtte til fattige brukere når de benytter seg av helsetjenester og derigjennom øke bruken av tjenester, eller ved å utbetale en bonus til helsepersonell, helsefasiliteter eller lokale helsemyndigheter når de oppnår resultater i forbedring og eller bruk av helsetjenester. Fondet har også en komponent rettet mot å øke kunnskapen om resultatbasert finansiering. Interessen blant utviklingsland for fondet har vært betydelig. Andre givere har også vurdert å bidra. I løpet av 2008 startet planleggingen og forberedelsen av prosjekter i Afghanistan, Rwanda, Zambia, Eritrea og DR Kongo. Det ble også gitt støtte til flere små prosjekter i tilknytning til initiativ i andre land og et eget nettverk for å koordinere fagutvikling og initiativer for å styrke kunnskapen om resultatbasert finansiering ble etablert.

Den globale vaksinealliansen, GAVI

Situasjonsbeskrivelse

Den globale vaksinealliansen, GAVI, ble etablert i 1999 som et samarbeid mellom offentlige og private aktører. UNICEF, Verdens helseorganisasjon og Verdensbanken er sentrale partnere. GAVI arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud, med vekt på rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre

fungerende vaksinetjenester. Koordinering på landnivå under nasjonal ledelse og på utvikling av strategier for langsiktig, bærekraftig finansiering vektlegges. GAVI er ledende blant de globale helseinitiativene når det gjelder å arbeide godt integrert i forhold til annen bistand og er også blitt en ledende arena for samhandling mellom ulike parter om den langsiktige bærekraften i slike initiativ.

Det legges fra norsk side vekt på god koordinering og bredt samarbeid på landnivå og å sette vaksinetilbudet inn i en sammenheng med andre helse-tjenester og tiltak på måter som både øker vaksinedekningen og styrker helsesystemene som helhet. Norge vil arbeide videre med kjønn og likestilling både med hensyn til styrerepresentasjon, personell, programmer og støtteordninger.

I tillegg til deltakelse i styrende organer, har Norge vært særlig aktiv i arbeidet med ny styringsstruktur og etablering av GAVI som internasjonal stiftelse med fokus på et forpliktende forhold til FN som normgiver og standardsetter på feltet. Videre har Norge bidratt faglig til GAVIs støtteordning til helsesystemstyrking og ordning for mobilisering av det sivile samfunn. Norge er styrerepresentant fra november 2009, også på vegne av Storbritannia og Irland.

Som ledd i satsningen på globale vaksinetiltak, vil Regjeringen bruke 50 mill. kroner årlig til å styrke vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) gjennom et forskningsprogram i regi av Norges forskningsråd, jf. kap. 165, post 70.

Norge deltar i Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, International Finance Facility for Immunization (IFFIm), som ble lansert i 2006 og Den innovative ordningen for innkjøp av vaksiner for utviklingsland, Advance Market Commitments (AMC) som ble etablert i 2009. Begge ordninger er innovative finansieringsordninger som kan få bred anvendelse, men som i første omgang utprøves på vaksineområdet.

Finansieringsmekanismen for immunisering gjør det mulig å låne penger i kapitalmarkedet gjennom å utstede obligasjoner, for å kunne oppskalere innsats for å nå helsemålene raskere enn det som ellers vil være mulig. Lånemidlene benyttes til å finansiere internasjonale vaksinetiltak godkjent av GAVI. Betjeningen av obligasjonsgjelden skal forutsetningsvis skje ved å bruke en del av givernes bistandsbudsjetter etter 2015, som er å betrakte som ordningens garantikapital. Totale forpliktelse til IFFIm per 2009 utgjør USD 5,2 mrd. over en 20-årsperiode. Norge har forpliktet seg til å støtte ordningen med 27 mill. USD i perioden 2006-2010, jf. romertallsvedtak.

Arbeidet med raskere tilgang til nye vaksiner for utviklingsland er en av hovedoppgavene for

GAVI. Som en stor markedsaktør kan GAVI bidra til å kompensere for fravær av – eller svake – produsentsentiver til å produsere vaksiner primært myntet på utviklingsland. For pneumokokkvaksinen utgjør Advance Market Commitment en pilotordning etablert i 2009. Under ordningen garanteres det midler til innkjøp basert på framforhandlet pris, før produktet er på markedet, under forutsetning av at industrien kan levere et produkt som svarer til bestemte krav. Norge har forpliktet seg til å støtte ordningen med 57 mill. dollar (tilsvarende 350 mill. kroner) i perioden 2009-2017, jf. romertallsvedtak.

Mål

Strategiske mål for Den globale vaksinealliansen i perioden 2007-2010 er å:

- Bidra til å styrke helsesystemer ved bl.a. å legge til rette for levering av vaksiner og andre helse-tjenester.
- Øke støtten til og bruk av underutnyttede og nye vaksiner og bidra til sikker og trygg levering av vaksiner.
- Øke forutsigbarheten og bærekraftigheten for langsiktig finansiering av nasjonale immuniseringsprogrammer.
- Styrke og vurdere GAVIs bidrag som et bredt, globalt partnerskap mellom offentlig, private og frivillige partnere for bedre helse ved mer effektivt samarbeid, markedsføring og innovasjon.

GAVI skal bidra til bedre koordinering av sine aktiviteter globalt og nasjonalt for å styrke likestilling, herunder utvise tydeligere lederskap for økt likestilling.

Målsettingen for Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering er å mobilisere USD 4 mrd. til GAVI frem mot 2015.

Advance Market Commitment for pneumokokkvaksine vil bidra til at en effektiv vaksine mot lunge- og hjernehinnebetennelse gjøres tilgjengelig for utviklingsland.

Rapport 2008

Samlet norsk bistand til Den globale vaksinealliansen i 2008 var 500 mill. kroner, herunder 27,6 mill. kroner til Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering og 0,4 mill. til arbeidet med å etablere Advance Market Commitment for pneumokokkvaksine. Norge var i 2008 den andre største bilaterale giver til GAVI.

I perioden 2000-2008 mobiliserte GAVI til sammen USD 3,8 mrd. Ved utgangen av 2008 var USD 2,7 mrd. utbetalt. Den samlede forpliktelse til

75 land fram til slutten av 2015 er USD 4 mrd. Midlene har blitt brukt til vaksiner (63 pst), tjenestelevering (19 pst.), en ny type sprøyteutstyr for å hindre feilbruk og smitteoverføring (6 pst.) og helse-systemstyrking (12 pst.).

WHO anslår at GAVI fra oppstarten i 2000 og fram til utgangen av 2008 til sammen har bidratt til å forhindre 3,4 millioner dødsfall, ved at 50,9 millioner flere barn har fått trippel-vaksine mot difteri, stivkrampe og kikhoste, 192,2 millioner mot hepatitt B, 41,7 millioner mot Hib, og 35,6 millioner mot gulfeber.

En stadig større andel av vaksinene alliansen finansierer, leveres av produsenter i mellominntektsland.

Likestillingsstrategien ble vedtatt av styret i 2008 og fastslår at alliansen skal bidra til tusenårs-mål 3 om likestilling ved å bedre koordinere innsatsen globalt og på landnivå, bidra til økt bevissthet og ansvarliggjøring blant samarbeidslandene og for egen del utvise tydeligere lederskap. Det vanligste er at det er færre jenter som er vaksinert enn gutter, men i noen land/regioner er det omvendt, for eksempel Nigeria.

En uavhengig evaluering av GAVI 2000-2005 ble behandlet i styret i 2008. Evalueringen bekrefter at alliansen har hatt god effekt for sikrere vaksinasjon og redusert smitterisiko ved overgang til ny sprøyteteknologi. Rapporten viser til at mer nyanterte metoder for innsamling av data, bl.a. brutt ned på den enkelte vaksinen, vil bidra til å forbedre de strategiske beslutningene alliansen tar og at det er behov for å utarbeide et strategisk rammeverk for GAVIs ressursdisponering. Institusjonelt har GAVI helt fra starten vist fleksibilitet og utviklet seg i forhold til ytre behov. Evalueringen slår fast at administrasjonen av bistandsmidler til mottakerland klart har bedret seg utover perioden og nå vurderes som sterk. Rutinene for å følge opp land som ikke når de fastsatte mål bør styrkes ved faglig bistand og kapasitetsbygging. Det nasjonale eierskapet styrkes ved at søknader utarbeides av helse- og finansmyndigheter i samarbeid med partnere på landnivå.

Styret vedtok i 2008 å utvide porteføljen av nye vaksiner som er kandidater for framtidig GAVI-støtte med fire vaksiner: livmorhalskreft, japansk hjernebetennelse, tyfoidfieber og rubella.

Beslutningen er basert på at disse fire sykdommene utgjør den tyngste sykdomsbyrden for fattige land fremover og innebærer en endring i det spesifikke fokus på barnehelse og barnevaksinasjonsprogram til en bredere folkehelseilnærming i forhold til vaksine.

Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, IFFIm, har gjort det mulig for

GAVI å fordoble forbruket på immuniseringsprogrammer i 70 utviklingsland. IFFIm overførte USD 272,6 mill. til GAVI i 2008 for finansiering av vaksineaktiviteter og styrking av helsesystemer. Siden etableringen i 2006 har til sammen USD 2 mrd. blitt mobilisert gjennom IFFIm og kanalisert gjennom GAVIs regulære støttemekanismer.

Arbeidet med etableringen av Advance Market Commitment for pneumokokkvaksine ble videreført i 2008 og besto hovedsakelig av forhandlinger om det juridiske rammeverket og utforming av selve ordningen. Det ble utarbeidet et omfattende evalueringsprogram inklusiv en baseline studie for å sikre at erfaringene med pilotordningen dokumenteres. Ordningen administreres av GAVI med Verdensbanken som finansforvalter. Verdens helseorganisasjon tar del i det vaksinefaglige arbeidet mens vaksineinnkjøps- og leveranseansvaret tillegges UNICEF.

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (Fondet)

Situasjonsbeskrivelse

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (Fondet) som ble etablert i 2002 skal mobilisere tilleggsfinansiering til bekjempelse av disse tre mest ødeleggende fattigdomsrelaterte sykdommene i verden. Det globale fondet er en finansieringsmekanisme. Samarbeidspartnere på landnivå gjennomfører tiltak finansiert av fondet. I fondets styre sitter representanter fra myndigheter i giverland og mottakerland, stiftelser, frivillige organisasjoner og næringslivet, og også nettverk av personer som lever med én eller flere av de tre sykdommene. Det er lagt vekt på bred geografisk representasjon. Norge deltar i styregruppe (Point 7) sammen med Danmark, Sverige, Holland, Luxembourg og Irland. Styrevervet går på omgang. Nederland tok over for Norge som var styremedlem frem til april 2009.

Fondet arbeider fortsatt ut fra prinsipper og retningslinjer som ble fastlagt ved oppstart, samtidig som en stadig videreutvikler redskapene for resultatbasert finansiering. Fondet har styrket arbeidet med risikovurderinger, likestilling og fokuset på nulltoleranse for korrupsjon.

De fleste programmer som godkjennes for finansiering kan vise til så gode resultater etter to år at de finansieres for hele femårsperioden. En ny kanal for støtte, «rolling continuation channel» ble lansert i 2007 slik at land som kan vise til bærekraftige og sterke prestasjoner kan søke om videreføring av støtte ved forenklet søknadsprosedyre.

Fondet står i dag for 60 pst. av internasjonal finansiering til malaria, 57 pst. til tuberkulose og 23

pst. til aids. Fondet har som følge av faglig gode og omfattende søknader utfordringer med hensyn til ressursituasjonen. En arbeidsgruppe ser på hvordan fondet skal håndtere prioriteringer i en fase med økt press på tilgjengelige ressurser.

Giverne har forpliktet seg til å bidra med USD 10 mrd. (tilsvarende om lag 50 mrd. kroner) for perioden 2008-2010. Målet er å få inn USD 15 mrd. (tilsvarende om lag 76 mrd. kroner) i perioden 2008-2010. Norges andel av budsjettet utgjør om lag 1,5 prosent.

Mål

Fondets strategi av 2007 angir at hovedmålet er å akselerere global innsats for å redde flest mulig liv frem mot 2010 og videre. Fondets arbeid er organisert rundt tre strategiske mål:

- Vekst for å møte etterspørsel fra land
- Tilpasning til nasjonale forhold
- Innovasjon for bedre resultater

Fondet vil også mer proaktivt arbeide for at kjønnsforskjeller og likestilling tas opp i forbindelse med søknader og tildelinger.

Rapport 2008

Det globale fondet har ved utgangen av 2008 gitt støtte til 900 programmer i 140 land med til sammen USD 14,8 mrd. Norge støttet Det globale fondet med 375 mill. kroner i 2008. Midlene fra Det globale fondet har blant annet bidratt til at en rekke utviklingsland har fått styrket sine lokale helsesystem og slik bidratt til å øke landenes muligheter til å forebygge og behandle hiv og aids, malaria og tuberkulose.

Ved utgangen av 2008 hadde 2 millioner mennesker fått tilgang til aidsmedisiner (økning på 43 pst. fra 2007), 4,6 millioner fått tuberkulosebehandling (økning på 39 pst. fra 2007) og 70 millioner malarianett (54 pst. økning fra 2007) hadde blitt utdelt.

Fondet kan også vise til gode resultat på forebyggingsområdet. Antall hiv tester finansiert har i løpet av 2008 økt fra 34 til 62 millioner (84 pst.) og behandlingen av seksuelt overførbare sykdommer har doblet til 4,4 millioner mennesker. I 2008 ble det distribuert 450 millioner kondomer finansiert av Fondet (nesten en økning på 75 pst.).

Fondet er sammen med Verdensbanken de to største multilaterale giverne til styrking av helsesystemer. 1/3 av fondets ressurser har per 2008 gått til å styrke helsesystem. Det hadde ikke vært mulig å oppnå de resultatene Fondet har per i dag

om de ikke samtidig hadde fokusert på styrking av helsesystem.

Etter 8 runder med tildelinger fra Fondet er 68 pst. av landene som har fått støtte i kategorien lavinntektsland og 60 pst. av godkjente programmer er i Afrika sør for Sahara.

Et strategisk rammeverk for fremtidig samarbeid med legemiddelinnkjøpsordningen UNITAID ble besluttet på det 17. styremøtet i april 2008. Det er etablert et nytt partnerskapssete som gir UNITAID, Partnerskapet Stopp Tuberkulose og Roll Back Malaria observatørstatus i styret.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 1 375,0 mill. kroner.

Som indikative plantall legges det opp til å støtte arbeidet med tusenårsmål 4 og 5 med 500 mill. kroner, Den globale vaksinealliansen med 500 mill. kroner og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria med 375 mill. kroner. Inkludert i indikativ bevilgning til Den globale vaksinealliansen inngår om lag 32 mill. kroner til Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering og om lag 35 mill. kroner til Den innovative innkjøpsordningen for pneumokokkvaksiner.

Post 71 Andre helse- og aidstiltak, kan overføres

Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI) er et partnerskap som arbeider for å utvikle en hivforebyggende vaksine. Utviklingen av en slik vaksine vil være det mest effektive middel i arbeidet med å kontrollere hiv-epidemien. I tillegg til forskning og utvikling, vil Aidsvaksineinitiativet etter hvert også arbeide for å sikre produksjonskapasitet, forsvarlig kvalitetskontroll og bred tilgjengelighet. Aidsvaksineinitiativet støttes økonomisk av en rekke land, næringsliv, private stiftelser og Verdensbanken. Norge har støttet ordningen siden 2001. Norge sitter ikke i styret, men har årlige møter med ledelsen.

Fra norsk side har man i dialogen vært særlig opptatt av å sikre at en vaksine blir tilgjengelig i utviklingsland. Dette er noe Aidsvaksineinitiativet også selv setter søkelyset på siden det er i utviklingsland konsekvensene av aidsepidemien er mest dramatisk. Flere kvinner enn menn smittes med hiv. Planlegging og gjennomføring av tiltak for forebygging, beskyttelse og behandling av hiv og aids må baseres på kvinners behov og muligheter.

Mål

Det internasjonale vaksineinitiativet arbeider for å utvikle en hiv-vaksine og sikre at en fremtidig vaksine blir tilgjengelig for alle ved å:

- Mobilisere finansiell og politisk støtte til arbeidet ved publikasjoner, møter og debatter.
- Prioritere forskning og publisere resultater.
- Støtte og samarbeide med vaksineforskning i utviklingsland.
- Engasjere og ansvarliggjøre privat sektor til i større grad å prioritere forskning på og utvikling av en hiv-vaksine.

Aidsvaksineinitiativet legger vekt på at kvinner deltar på like vilkår med menn i diskusjoner, forskning og utprøving av hiv-vaksinekandidater for å ivareta kvinners erfaringer og kunnskap og imøtekomme kjønnsespesifikke behov og muligheter.

Rapport 2008

Norge bidro i 2008 med 23 mill. kroner til IAVI.

I tillegg til myndigheter og internasjonale organisasjoner som UNAIDS, støtter og samarbeider IAVI også med en rekke frivillige organisasjoner, sivilt samfunn, media og virksomheter for å mobilisere støtte til utviklingen av forebyggende hiv-vaksiner. I 2008 fortsatte IAVI sitt arbeid med utprøving av forebyggende vaksiner. Forsøkene foregår i et titalls land verden over med fokus med utviklingsland. Over 90 prosent av IAVI-finansierte og -initierte tiltak finner sted i utviklingsland. IAVI har som mål å være et komplement til hva andre gjør innen forskning omkring en aidsvaksine. For å øke tempoet og effektiviteten i vaksineforskningen legger IAVI vekt på forbedre produktutviklingsprosessen for de vaksinekandidater som er mest lovende og styrke infrastruktur for effektiv utprøving av forebyggende hiv-vaksiner i utviklingsland.

Det er viktig å forske på flere mulige vaksintyper samtidig. IAVI står bak seks kandidater av i alt om lag 30 vaksinekandidater under utprøving verden over. Utprøvingen av en lovende vaksinekandidat i 2007 avdekket at tilnærmingen til bekjempelsen av hivviruset må utvides og at en aidsvaksine bør bidra både til styrking av celleimmunitet og nøytralisering av nedbrytningsprosessene aids forårsaker. Aidsvaksineinitiativet har forsterket og utvidet arbeidet med utprøving av et bredere og mer differensiert spekter av vaksinekandidater, herunder forskning på hvordan antistoffer mot hivviruset utvikler seg.

Fondet for innovativ forskning hadde sitt første fulle virkeår i 2008. Fondet finansierer og støtter nye og underfinansierte områder for utviklingen

av en aidsvaksine. Fondet vil i første omgang bidra med USD 10 mill. over perioden 2007-2009.

I arbeidet for å sikre at en fremtidig vaksine blir tilgjengelig for alle, har IAVI, på egen hånd og i samarbeid med andre, forsket på og utarbeidet prognoser for behovet. IAVI samarbeider med bl.a. myndighetene i Uganda og India for å identifisere flaskehalsene og utfordringer i distribusjon av vaksiner.

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider (IPM)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider, IPM, ble etablert i 2002 og er en uavhengig organisasjon og skal stimulere og finansiere utvikling, produksjon og distribusjon av mikrobisider. En mikrobiside er et produkt som forhindrer overføring av hiv-viruset. Trygge og effektive mikrobisider vil gi kvinner evne til selv å redusere muligheten for å pådra seg hiv-smitte. Sammen med andre tiltak som styrker kvinners stilling og rett til å ta egne beslutninger om kropp og seksualitet, vil mikrobisider bety et langt skritt framover i kampen mot aids.

Nyere utvikling på feltet indikerer at en rimelig og brukervennlig mikrobiside kan være tilgjengelig rundt 2010. Selv et delvis effektivt produkt som når ut til et begrenset antall kvinner verden over, har potensial til å forhindre tre millioner infeksjoner i løpet av tre år.

IPM samarbeider med Det internasjonale aidsvaksineinitiativet IAVI, bl.a. i utvelgelsen av steder for klinisk uttesting. IPM driver også påvirkningsarbeid overfor myndigheter og den farmasøytiske industrien.

Mål

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider har som mål å redusere muligheten for kvinner til å pådra seg hivsmitte ved å:

- Øke finansiering og utvikling av mikrobisider globalt.
- Skape en oversikt over forskningen på feltet og koordinere innsatsen til forskjellige aktører.
- Sikre tilgjengelighet i utviklingsland av fremtidige mikrobisider.

Rapport 2008

Norge støttet Det internasjonale partnerskapet for mikrobisider med 25 mill. kroner i 2008. IPM har siden oppstarten arbeidet med bl.a. kartlegging av produkter for videre uttesting og mobilisering av

finansiering for slik uttesting. Siden oppstarten i 2002 har Partnerskapet mobilisert USD 343 mill. Partnerskapet har konsentrert sitt arbeid med å få frem trygge og effektive mikrobisidkandidater. Utviklingen av mikrobisider basert på antiretrovirale medikamenter og ulike typer av doseringsformer prioriteres. Partnerskapet har inngått inngått avtaler med fem produsenter for åtte mikrobiside produkter. Det legges videre stor vekt på å komme frem til tilfredsstillende distribusjon av produktene så snart disse er ferdigstilt. Å sikre allmenn, global tilgjengelighet vil være maktpåliggende for at mikrobisidene skal kunne fylle en viktig funksjon i kampen mot hiv og aids. Arbeidet i 2008 viser at IPM er en meget sentral aktør i dette arbeidet ved bl.a. å sikre seg lisenser til å distribuere mikrobisider i ressursfattede utviklingsland.

Det ble i 2008 lagt frem en ekstern evaluering av Partnerskapets første femårsperiode, 2003–2007. Evalueringen peker på at Partnerskapet har bidratt betydelig til arbeidet med utvikling av trygge og effektive mikrobisider. Partnerskapet bør styrke fokuset sitt på to hovedområder, risiko-håndtering og partnerskapsarbeid.

Den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler (UNITAID)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler – UNITAID – bygger på et bredt samarbeid med offentlige og ikke-statlige aktører og baserer seg på utviklingslands behov og helsesystemer for innkjøp og distribusjon av legemidler. Den skal bidra til lavere legemiddelpriser og bedre tilgang til medisiner for de store folkesykdommene aids, tuberkulose og malaria til utviklingsland.

Formålet er å utfylle etablerte mekanismer og initiativ som støtter bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, og finansierer tiltak i regi av samarbeidspartnerne. Det vil også kunne bli aktuelt å vurdere diagnostiske hjelpemidler knyttet til effektiv behandling og støtte til forebygging av overføring av hivsmitte fra mor til barn.

Legemiddelordningen ble lansert av 5 land i september 2006. Ved utgangen av 2008 har 29 land og Gates Stiftelsen sluttet seg til ordningen. Norge er styremedlem.

Ordningen er i hovedsak basert på flerårige forpliktelser for å bidra til nødvendig forutsigbarhet og langsiktighet til å skape tilstrekkelig etterspørsel etter medisiner og legemidler i markedet, og til å bidra til reduserte priser og økt tilgang. Dette gir forhandlingsstyrke både i forhold til pris og volum, og dermed sikkerhet for tilgang til effektive medisiner til overkommelige priser for fattige

land. Legemiddelordningen har dessuten som prinsipp å støtte landenes anvendelse av fleksibiliteten innenfor Doha/ TRIPS-erklæringen, bidra til økt konkurranse i markedet, inkludert produksjon og bruk av kopimedisiner, og redusere flaskehalser i kvalitetskontrollapparatet.

Mål

Legemiddelordningen International Drug Purchase Facility, UNITAID, sitt mål er:

- Å øke tilbudet av medisiner til utviklingsland for de store folkesykdommene aids, tuberkulose og malaria på en måte som er forutsigbar og langsiktig ved å bidra til lavere legemiddelpriser og bedre tilgang til medisiner.
- At alle utviklingsland skal kunne dra nytte av prisreduksjonene som oppnås. Minst 85 pst. av gavemidler til innkjøp av legemidler og medisiner skal gå til lavinntektsland. Lavere mellominntektsland og øvre mellominntektsland med svært stor belastning av de tre sykdommene kan motta inntil hhv. 10 og 5 pst. av midlene.

Rapport 2008

Legemiddelinnkjøpsordningen godkjente søknader for til sammen USD 449,8 mill. i 2008.

Norge støttet den internasjonale legemiddelordningen med 140 mill. kroner i 2008 og var den tredje største bilaterale giver. Det samlede budsjettet for ordningen i 2008 var USD 349 mill.

I samarbeid med Clinton Stiftelsen har legemiddelordningen ved utgangen av 2008 forhandlet seg frem til 60 pst. prisreduksjon på aidsmedisiner for barn og finansiert aidsmedisiner og -behandling, herunder testing, for mer enn 170 000 barn. Samarbeidet har også omfattet støtte til utvikling og innkjøp av nye aidsmedisiner tilpasset for barn. Det er inngått et samarbeid med Verdens helseorganisasjon og UNICEF for å styrke nasjonale programmer for å forebygge overføring av hivsmitte fra mor til barn. Finansiering fra legemiddelordningen sikrer i første fase medisiner og utstyr til behandling av 95 000 barn og kvinner og testing av 820 000 gravide kvinner i åtte utviklingsland. Programmet ble i 2008 utvidet med USD 55 mill. og til ytterligere 9 land.

Økt tilgang til behandling og forebygging av malaria er oppnådd gjennom en samarbeidsavtale med UNICEF og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria. Legemiddelordningen bidro i 2008 med USD 35,5 mill. til distribusjon av malariamedisin til 19 utviklingsland. Dette kommer i tillegg til USD 109,2 mill. til UNICEF til finansiering og distribusjon av 20 millioner

malaria-nett i 8 utviklingsland. I samarbeid med Partnerskapet Stopp Tuberkulose er det etablert mer effektive rutiner for håndtering og påfylling av lagre for tuberkulosemedisiner. Samarbeidet har i følge UNITAID bidratt til mer kostnadseffektive leveranser og bruk av slike medisiner. Det er også oppnådd vesentlig reduserte priser på tuberkulosemedisin for barn ved finansiering av større innkjøp og dermed utvidet tilgang til slike medisiner. Det globale fondet inngår også i et samarbeid om et program for økt tilgang til medisiner mot multiresistent tuberkulose. Reduserte priser er oppnådd ved direkte forhandlinger med leverandørene, avtaler med flere produsenter og innkjøp av større

partier som distribueres bl.a. gjennom Verdens helseorganisasjon.

For å stimulere til økt konkurranse gjennom å få flere godkjente medisiner på markedet, støtter UNITAID Verdens helseorganisasjons program for prekvalifisering av nye medisiner med USD 40 mill. for perioden 2008-2010.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 185,0 mill. kroner.

Som indikative plantall legges det opp til å støtte den internasjonale innkjøpsordningen for legemidler med 140 mill. kroner, og å støtte forskningsaktiviteter innen hiv og aids med 45 mill. kroner.

Programkategori 03.30 Multilateral bistand

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert b udsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
170	FN-organisasjoner mv.	4 015 544	4 117 420	4 140 620	0,6
171	Multilaterale finansinstitusjoner	1 999 692	2 035 800	1 853 800	-8,9
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak	305 507	270 000	270 000	0,0
	Sum kategori 03.30	6 320 743	6 423 220	6 264 420	-2,5

Programkategori 03.30 omfatter multilateral bistand til det langsiktige utviklingsarbeidet til FN, og utviklingsbankene, generelle bidrag og øremerkede tilleggsmidler til spesielt prioriterte temaer, samt gjeldslettetiltak.

Regjeringen vil bidra til å skape best mulig rammevilkår og normgrunnlag for nasjonal og internasjonal utvikling gjennom aktiv deltakelse i ulike internasjonale fora som FNs generalforsamling, internasjonale toppmøter og konferanser og mellomstatlige organer knyttet til FNs organisasjoner og de multilaterale finansinstitusjonene. I dette arbeidet er ambassadenes rolle stadig viktigere. Dette gjelder både i forhold til å hevde norske synspunkter overfor organisasjonene på landnivå, og i forhold til å rapportere om aktivitetene. Begge deler styrker norsk innsats i styrerommene.

FN-systemet og de multilaterale finansinstitusjonene er sentrale aktører i kampen mot fattigdom. FN er til stede i alle land, og er en viktig finansieringskilde for utvikling, og bidrar med sin faglige kompetanse. FN har også en viktig oppgave med å koordinere den internasjonale innsatsen, både humanitær innsats og utviklingsinnsats, i nært samarbeid med utviklingslandenes egne myndigheter. Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er bredt representert og er som FN-systemet viktige aktører på landnivå.

Regjeringen arbeider aktivt for å styrke det multilaterale systemets evne til et samordnet utviklingssamarbeid med de enkelte land innenfor rammene av deres nasjonale utviklingsstrategier. Også harmonisering og arbeidsdeling i forhold til andre givere, finansinstitusjoner og internt i FN-systemet er viktig for å få til samordnet opptreden på landnivå. En samlet opptreden kan øke effekten av innsatsene. Norge er derfor en pådriver for at FN blir mer enhetlig på landnivå – med en ledelse,

ett program og ett budsjett. Det synes å være bred enighet om behovet for «ett FN i hvert land», felles styre for FNs utviklingsvirksomhet, større innsats for likestilling og sikrere finansiering, slik Høynevåpanelet for FN-reform, som ble ledet av statsminister Stoltenberg sammen med statsministrene i Pakistan og Mosambik, foreslo i 2006. FN har prøvet ut «Ett FN» i åtte land: Vietnam, Pakistan, Mosambik, Rwanda, Tanzania, Kapp Verde, Albania og Uruguay. Norge har bidratt aktivt i denne prosessen. Myndighetene i pilotlandene har jevnt over rapportert at de er fornøyd med sterkere eierskap og et mer relevant og tydelig FN. Inntil 20 land har signalisert at de vil starte reformprosessen i eget land selv om disse ikke vil bli offisielle «pilotland». FN ønsker selv å trekke på erfaringene fra pilotlandene og gjennomføre de tiltak som har vist seg å være vellykkede i andre land, gitt at nasjonale myndigheter ønsker det. Det er fortsatt utfordringer bl.a. knyttet til samordning av administrative rutiner og regler.

Spania, Storbritannia og Norge har i 2009 blitt enige med FN om en sentral finansieringsmekanisme som skal gjøre det enklere å bidra til finansieringen av «Ett FN-programmene».

Norge er også opptatt av å få fortgang i forhandlinger om en ny likestillingsarkitektur og argumenterer for at dette kan tas opp som en egen sak. Det er økende støtte for dette. Av andre reformforslag er humanitære reformer i stor grad under gjennomføring, mens styrking og samling av FNs arbeid med miljø og bærekraftig utvikling går tregt.

Regjeringen er opptatt av at man fra norsk side er aktiv i forhold til de virkemidlene man har til rådighet. Det betyr aktiv innsats i styrende organer for å påvirke organisasjonens arbeidsmåte og prioriteringer særlig med henblikk for å oppnå tusen-

årsmålene, systematisk alliansebygging for å øke sjansen for å få gjennomslag for ideer og benytte gjennomganger og evalueringer for å vurdere effektivitet og resultater av organisasjoners innsats.

Regjeringen mener det er viktig at FN-systemet og utviklingsbankene er langsiktige og forutsigbare aktører på landnivå. Derfor gir Norge, som den tredje største bidragsyter til FNs utviklingsarbeid og humanitære innsats, tilsagn om flerårig støtte knyttet opp mot organisasjonenes planer. Det stilles fra norsk side krav til organisasjonene om reformvillighet, samordning, effektivitet i forhold til mandat og temaer som likestilling og menneskerettigheter.

Norske bidrag gis som regel gjennom generelle midler til multilaterale organisasjoner. I tillegg gis tilleggsmidler til flergiverfond eller programmer som er vedtatt av organisasjonenes styrende organer. Midlene over kap.170 og 171 øremerkes ikke på land, men går til tiltak og programmer i regi av organisasjonene som fordeler midlene på landnivå. Norskstøttede, øremerkede programmer i enkeltland som gjennomføres av multilaterale organisasjoner dekkes over ulike poster under programkategoriene 03.10 og 03.20.

De multilaterale organisasjonene arbeider med å forbedre sin rapportering på oppnådde resultater. Norge har vært en pådriver i dette arbeidet og vil videreføre dialogen om hvordan rapporteringen kan styrkes, først og fremst gjennom arbeidet i styrende organer.

Norge deltar sammen med 14 andre land i et nettverk av givere, Multilateral Organisations Performance Network (MOPAN), som foretar gjennomganger av multilaterale organisasjoners effektivitet. Et nytt og forbedret verktøy utprøves i 2009. Norge arbeider aktivt for at det nye verktøyet skal

tas i bruk i sin fulle bredde fra 2010. Undersøkelsene er å anse som partnervurderinger og tar sikte på å vurdere organisasjonenes egnethet til å bidra til vedvarende utvikling på landnivå. Rapportene planlegges brukt til å bedre det enkelte MOPAN-lands informasjon til egen nasjonalforsamling og til å styrke dialogen med de multilaterale organisasjonene i styrende organer og på landnivå. Utprøvingen i 2009 omfatter UNDP, UNICEF, Verdensbanken og Afrikabanken i ni land som mottar bistand. Vertslandenes myndigheter og et utvalg av organisasjonenes lokale samarbeidspartnere deltar i undersøkelsen.

Norge har vært en svært aktiv deltaker i ulike initiativer for såkalt innovativ finansiering – særlig gjennom støtte til UNITAID og IFFIm, som begge fokuserer på globale helseproblemer som hiv/aids, malaria, tuberkulose og utvikling av billigere vaksiner for disse og andre sykdommer som rammer verdens fattige mennesker særlig hardt.

Norge har videreført arbeidet for å redusere illegal kapitalflyt fra utviklingsland, etter at den internasjonale arbeidsgruppen Norge ledet la frem sin rapport i 2008. En ny arbeidsgruppe, ledet av frivillige organisasjoner som er eksperter på området, søker å påvirke G20-prosessen og andre relevante prosesser med sikte på at et reformert, globalt finanssystem i størst mulig grad skal sikre åpenhet om grensekryssende transaksjoner og reelt eierskap i selskaper. Dette er tiltak som vil begrense korrupsjon, skatteunndragelse, hvitvasking og organisert kriminalitet. Norge og en rekke andre land deltar også i arbeidsgruppen. Norge vektlegger betydningen av arbeidet med internasjonalt normativt samarbeid knyttet til FN-konvensjonen og avtale om støtte til tilbakeføring av stjålne midler til utviklingsland (StAR – Stolen Asset Recovery), er inngått.

Kap. 170 FN-organisasjoner mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	860 000	860 000	860 000
71	FNs befolkningsfond (UNFPA)	332 000	332 000	332 000
72	FNs barnefond (UNICEF)	400 000	400 000	450 000
73	Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	145 000	145 000	145 000
74	FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	240 000	240 000	240 000
75	FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000	150 000	150 000
76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	1 420 030	1 507 200	1 449 200
77	FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	160 000	160 000	160 000
78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	162 976	168 220	189 420
79	Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	57 224	67 000	67 000
81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	88 314	88 000	98 000
	Sum kap. 170	4 015 544	4 117 420	4 140 620

FN er den eneste mellomstatlige organisasjonen med globalt mandat og oppslutning og et bredt, flerfaglig ansvarsområde. Dette gir organisasjonen en unik posisjon som arena og kanal for behandling av viktige spørsmål.

Det er tre sentrale begrunnelser for hva Regjeringen ønsker å oppnå ved sin støtte til FN:

- Vi trenger en global organisasjon for å løse felles problemer. Stadig flere av de utfordringene vi står overfor, er av global karakter. De kan bare finne sin løsning innenfor globale rammer.
- Alle land, inkludert små land utenfor de store blokkene, har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land.
- Norge kan oppnå sterkere internasjonal innflytelse ved bruk av multilaterale fora enn kun bilaterale eller regionale. En viktig målsetting med norsk støtte er også å påvirke og utvikle FN-organisasjonenes politikk og operasjoner i samvar med norske utviklingspolitiske prioriteringer.

Norge er opptatt av FN-reform. Styrking av FNs evne til å levere resultater er et viktig bidrag til oppfyllelsen av tusenårsmålene og andre sentrale målsettinger i norsk utviklingspolitikk. Målet er at FN på landnivå skal «levere sammen som én», med effektiv og samordnet ledelse, planlegging, budsjett disponering og gjennomføring av aktiviteter.

Til tross for klare svakheter er FNs tilstedeværelse og kapasitet også på utviklingsområdet et fundament som er en viktig plattform for andre og mer profilerte innsatser. For eksempel er de siste årenes norske satsing på helsetiltak i stor grad basert på den globale, regionale og lokale gjennomføringskapasiteten som FN har, i første rekke ved WHO og UNICEF.

Norge er blant de bidragsytere som har størst andel kjernebidrag og mykest øremerking – ofte bare tematisk basert, ikke på prosjekt- eller landnivå. Dette har skjedd ved en bevisst dreining av Norges bidragspolitikk de siste årene og bidrar til å motvirke en bilateralt fundert finansiering av FNs operasjonelle virksomhet, og dermed til et mer helhetlig og mer effektivt FN. Erfaringene etter omleggingen er at det styrker dialogen om sentrale policy-spørsmål, og dermed norsk innflytelse i de aktuelle organisasjonene.

FNs generalforsamling vedtok å opprette et nytt organ som skal styrke FNs innsats for kvinner og likestilling. Styrking av FNs likestillingsarbeid har hatt høy prioritet i oppfølgingen av reformpanelets arbeid. Norge har vært ledende i arbeidet med å få fortgang i dette arbeidet, både i samtaler med FNs nye toppledelse og i drøftelse i Generalforsamlingen. Det nye organet opprettes ved å slå sammen fire eksisterende enheter, og arbeidet skal ledes av en vise-generalsekretær. Målet er at

den nye enheten skal være i drift allerede våren 2010.

FNs arbeid på likestilling og klima var sentrale tema under generalsekretær Ban Ki-moon sitt besøk i Oslo og Svalbard september 2009.

Det er i dag et gap mellom det som forventes av FN-apparatet og de ressursene som stilles til disposisjon for å nå målene. For å bidra til mer forutsigbarhet og gi FN større mulighet til langsiktig planlegging gis flerårige indikative tilsagn til sentrale FN-organisasjoner knyttet opp til deres strategiske plan. I tildelingen til disse organisasjonene tydeliggjør Norge forventinger til organisasjonen på en rekke områder, blant annet FN-reform, resultatbasert styring og rapportering samt likestilling og en rettighetsbasert tilnærming. Slike temaer, sammen med spørsmål knyttet til budsjett og interne evaluering- og kontrollmekanismer, inngår også i det regulære styrearbeidet. Norge er underrepresentert i FN-systemet, noe som fra norsk side forfølges i ulike bilaterale sammenhenger.

Post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)

Situasjonsbeskrivelse

UNDP er det mest sentrale av FNs fond og programmer, med et program på totalt ca USD 4,7 mrd. i 2008. Norge var 4. største bidragsyter totalt etter USA, Storbritannia og Japan, men største bidragsyter av ikke-øremerkede kjerneressurser. Av UNDPs kjerneressurser går 60 pst. til de minst utviklede landene. UNDP har de siste årene lyktes i å mobilisere flere kjerneressurser, men disse utgjør fortsatt bare under 1/4 del av UNDPs totale ressurser. UNDPs hovedoppgave er å ivareta FNs utviklingsaktiviteter i mer enn 135 land der UNDP er representert. Den overordnede målsettingen for UNDP er å styrke utviklingslandenes kapasitet til å ta ansvar for egen utvikling, og å nå tusenårsmålene. Bistanden skjer i stor grad i form av kapasitetsbygging og institusjonsutvikling. Mottakerland har gjennomgående stor tillit til FN og UNDP som rådgiver i denne type bistandsvirksomhet. UNDP har fått et særlig ansvar i oppfølging og overvåking av tusenårsmålene. Dette skjer gjennom å bistå de enkelte utviklingsland med rådgivning, politikkutforming og gjennomføring og i form av informasjonsarbeid både på landnivå og verdensbasis. UNDP har videre en sentral rolle i å fremme bedre samordning og integrering av FNs utviklingsvirksomhet. På hovedkvarternivå er UNDPs leder av FNs utviklingsgruppe (UNDG), og UNDP er administrator for FNs stedlige representanter (UN Resident Coordinators) på landnivå og leder dermed også arbeidet med utformingen av et felles rammeverk for FNs utviklingsvirksom-

het (UNDAF) som skal støtte opp under de respektive lands nasjonale handlingsplaner for fattigdomsreduksjon (PRSP). I kraft av disse rollene har UNDP hatt en pådriverrolle for FNs felles bestrebelser for reform, forenkling og harmonisering. UNDP har utviklet spesiell kompetanse på bistand i skjæringspunktet mellom sikkerhet og utvikling og har fått ledelsen for «tidlig gjenoppbygging» i den såkalte klyngetilnærmingen for koordinering av humanitært arbeid.

I UNDPs strategiske plan for perioden 2008-2011 ble det lagt vekt på fattigdomsreduksjon, demokratisk styresett, kriseforebygging og gjenoppbygging, og miljø og bærekraftig utvikling. Likestilling og kvinners rettigheter skal være tverrgående. Planen klargjør også UNDPs koordinerende rolle i FN-systemet som administrator for FNs stedlige representanter (Resident Coordinators) og leverandør av en rekke fellestjenester. Selv om en menneskerettighetsbasert tilnærming til utvikling ikke ble stadfestet i strategisk plan slik man fra norsk side ønsket, så arbeider UNDP i tråd med UNDGs retningslinjer for dette. Strategisk plan ble vedtatt forlenget til 2013 på årsmøtet i juni 2009 i tråd med generalforsamlingsvedtak som gjelder for alle FNs fond og programmer. En midtveisgjennomgang vil bli foretatt i 2011, mens det tilhørende resultatrammeverk, som skal gjøre det lettere å måle resultatene og effekten av UNDPs innsats, blir revidert ved behov.

Mye av det arbeidet UNDP allerede gjør innen eksisterende tiltak/aktiviteter vil være et direkte svar på utfordringene som følger av finanskrisen, eksempelvis arbeidet innen fattigdomsbekjempelse og bistanden til utvikling av nasjonale strategier for å redusere fattigdom, faglig rådgivning i forbindelse med handelsforhandlinger og i utarbeidelsen av nasjonal politikk. Vektlegging av behovet for investeringer i å redusere sårbarhet står sentralt. Finanskrisen er også like mye en styringskrise og UNDPs arbeid med f. eks. styrking av parlamentenes rolle er viktig. Gjennom arbeidet med kriseforebygging i sårbare stater kan UNDP bidra til å varsle om fare for gjenoppblussing av konflikt/sosial uro som følge av finanskrisen. UNDPs arbeid med integrering av miljø og energi i nasjonale utviklingsplaner er viktig for å sikre en bærekraftig utvikling på lang sikt og fremme f. eks. fornybar energi. UNDP arbeider sammen med andre FN-organisasjoner for å kartlegge konsekvensene av finanskrisen på de mest sårbare, og har mobilisert sitt utviklingsnettverk til å dele informasjon om utfordringer på landnivå og løsninger som er forsøkt utprøvd i enkelte land.

Norge er medlem av styret i 2007-2009 og har i denne perioden fokusert spesielt på bedring av

resultatbasert styring og kommunikasjon av resultater i tillegg til målene i strategisk plan, Regjeringen vil videreføre den politiske og økonomiske støtten til UNDPs arbeid og legger særlig vekt på UNDPs sentrale rolle i det globale utviklingssamarbeidet, i fattigdomsbekjempelsen og oppfølgingen av FNs tusenårsmål, og ledelsesrollen innen FN-reform som følger av ansvaret for FNs stedlige representanter på landnivå og ledelsen av UNDG. Regjeringen vil søke å bidra til at UNDP kan nå målene i den strategiske planen for 2008-2013 og bidra til å videreutvikle UNDPs koordinerende rolle på vegne av resten av FN-systemet. Regjeringen annonserte et flerårig indikativt tilsagn om videreføring av kjernebidrag til UNDP på samme nivå som 2008 for resterende del av strategisk planperiode (før forlengelse, dvs. 2010-2011). Tilsagnet ble gitt på basis av den endelig vedtatte strategisk plan (juni 2008) og en vurdering av UNDPs gjennomføring av norske prioriteringer og forventninger.

Kemal Dervis trakk seg tidlig i 2008 som leder av UNDP og gikk av 1. mars 2009. Tidligere statsminister av New Zealand, Helen Clark, ble utnevnt som ny leder av UNDP i april og tiltrådte samme måned. Helen Clark har satt fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene, klimakrisen og FN-reform på toppen av agendaen. På den organisatoriske siden har hun gitt klare signaler om økt fokus på resultatbasert styring og – rapportering, åpenhet og kommunikasjon.

Mål

Norges kjernebidrag til UNDP er ikke øremerket og skal støtte gjennomføringen av strategisk plan for perioden 2008 – 2013. Planen definerer 4 hovedmålsettinger:

- Fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene
- Fremme demokratisering og godt styresett
- Støtte kriseforebygging og gjenoppbygging
- Forvaltning av miljø og energi som fremmer en bærekraftig utvikling

Likestillingsperspektivet skal integreres i alle fokusområder. UNDP vil være sentral i arbeidet med reform av FNs operasjonelle aktiviteter, blant annet gjennom UNDPs koordinerende rolle. Regjeringen har understreket at en fra norsk side forventer at UNDP spesielt leverer på å motvirke effekten av finanskrisen på de fattigste og sårbare og fremme av tusenårsmålene; FN-reform, menneskerettigheter, likestilling, resultatbasert styring og rekruttering av nordmenn.

Rapport 2008

UNDPs styrke og største komparative fortrinn er den brede tilstedeværelsen og det brede mandatet. Samtidig innebærer dette en risiko for at organisasjonen «sprer seg for tynt» og at profilen blir utydelig. Første rapport om gjennomføring av strategisk plan ble lagt fram for årsmøtet i juni 2009. Rapporten er i hovedsak deskriptiv. I følge UNDP vil neste års rapport ha et større fokus på analyse av UNDPs relevans for nasjonale utviklingsresultater. Rapporten inneholder noen refleksjoner over hvordan finanskrisen vil påvirke UNDP, men kunne med fordel ha problematisert utfordringene nærmere. Rapportering på likestilling er fortsatt ikke godt nok ivaretatt på tvers av de fire hovedområdene, og det er behov for å styrke dette fokuset i UNDPs programvirksomhet på landnivå. UNDP deltar i sentrale koordineringsmekanismer innen FN-systemet for tiltak rettet mot likestilling og kvinners rettigheter, blant annet «UN-Action» for bekjempelse av seksualisert vold. Både evalueringer og innberetninger fra utestasjoner har vist at flere av UNDPs landkontor ikke fungerer godt nok, er for dårlig koordinert med andre utviklingsaktører, ikke har den rette stabssammensetningen og fortsatt i en viss utstrekning driver tradisjonell prosjektbistand, i strid med strategisk plan. Tross svakheter reflekterer rapporten at UNDP har hatt høy grad av måloppnåelse i forhold til egne indikatorer. Konkret har UNDPs innsats i de ulike satsningsområdene bidratt til følgende:

Fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene

Fattigdomsreduksjon er en av UNDPs viktigste målsettinger og også arbeidet innen de andre hovedinnsatsområdene bidrar til dette. UNDPs arbeid med *fattigdomsreduksjon* i 2008 støttet utvikling av «tusenårsmålsbaserte» fattigdomsstrategier som fokuserte på vekst og arbeid samt reduksjon i økonomiske, kjønnsmessige og sosiale ulikheter i 74 land. Dette har bidratt til å styrke nasjonal og lokal kapasitet til å planlegge, overvåke og evaluere tusenårsmålene og nasjonale utviklingsmål i 61 land, særlig gjennom kapasitetsbyggings tiltak innen analyse og statistikk. Fokus på de fattige, kvinners og marginaliserteres rettigheter, samt styrking av deltakelse fra sivilt samfunn og lokale aktører i utviklingen av nasjonale utviklingsplaner/fattigdomsstrategier, er en sentral del av UNDPs arbeid. Analysen og statistikken som gjøres offentlig tilgjengelig gjennom nasjonale «Human Development Reports» bidrar med viktige innspill til nasjonale prosesser. UNDP har de siste årene i

økende grad fokusert på privat sektor og i 2008 ble det etablert offentlig-private partnerskap som omfattet lavinntektsusholdninger og etablering av små bedrifter i 36 land, ofte i samarbeid med UNIDO eller UNCDF. UNDP er UNAIDS co-sponsor og har hatt en særlig rolle i å fokusere på menneskerettighets- og likestillingsdimensjonene ved hiv og aids og implikasjonene av hiv og aids for utvikling gjennom integrering av hiv og aids i nasjonale strategier for fattigdomsreduksjon.

Godt styresett

UNDPs arbeid innen *godt styresett* har styrket demokratier ved å bidra til gjennomføring av valg i 14 land, et langsiktig arbeid som inneholder alt fra støtte til utarbeidelse av valglover, opprettelse av uavhengige valgkommisjoner og avvikling av selve valget. UNDP har bidratt til å styrke sentrale institusjoner som lovgivende forsamlinger (22 land), rettsvesenet (36 land), styrking av menneskerettighetsinstitusjoner (39 land) og styrking av nasjonal, regional og lokal konfliktløsningskapasitet og forvaltning av offentlige tjenester, herunder anti-korrupsjonsarbeid. Økt etterspørsel etter tiltak innen styrking av lov og rett og menneskerettighetsrelaterte aktiviteter er en positiv utvikling.

Kriseforebygging og gjenoppbygging

UNDPs arbeid med *kriseforebygging og gjenoppbygging* favner bredt og inneholder tiltak for å støtte gjenoppbygging av sosio-økonomisk infrastruktur til etablering av grunnleggende lov og rettsmekanismer i post-konflikt situasjoner og opprettelse av nasjonale beredskapsplaner/-mekanismer for å forebygge naturkatastrofer. UNDP var en sentral partner for Norge i arbeidet med minekonvensjonen og kampanjen mot klasevåpen. UNDPs håndtering av «tidlig gjenoppbygging», for eksempel etter sykklonen Nargis i Myanmar, har vært varierende.

UNDP tok noen grep for å styrke håndteringen i 2008 blant annet gjennom opprettelsen av koordineringsmekanismer i 28 land og utsendelsen av fagrådgivere til 20 land samt støtte til behovsvurderinger og planlegging. Fra norsk side har man tatt til orde for en evaluering av UNDPs ledelsesrolle. Fokus på fredsbygging og konfliktforebygging, demobilisering og reintegrering, og arbeidet innen sikkerhetsreform har fortsatt å være kjerneaktiviteter gjennom 2008.

Miljø og bærekraftig utvikling

UNDPs aktiviteter på området miljø og bærekraftig utvikling har hatt fokus på koplingen mellom miljø,

energi og utvikling, integrering av miljøperspektivet i nasjonale planverk for fattigdomsreduksjon, med et spesielt fokus på å bygge opp landenes kapasitet til å forvalte sine ressurser. En evaluering av UNDPs miljøarbeid fra 2007-2008 konkluderte med at UNDP var for avhengig av midler fra den globale miljøfasiliteten (GEF) og at dette medførte at UNDP i mindre grad fokuserte på integrering av miljøhensyn i nasjonale planer for oppnåelse av tusenårsmålene mv., samt at det var betydelig rom for forbedringer av UNDPs rolle som miljøpådriver i FN-systemet. UNDP har tatt flere grep for å gripe fatt i problemstillingen og har blant annet ved hjelp av norske midler satt i gang en rekke pilotprosjekt som nå har begynt å tiltrekke andre givere. Integrering av miljøhensyn i andre sektorprogrammer der dette burde vært inkludert er fortsatt en utfordring. Klimatilpasning blir en stadig større del av UNDPs arbeid innen miljø og bærekraftig utvikling og UNDP bidro til etablering av klimatilpassningsprogram i 14 land og bisto 9 land i å få adgang til miljøfinansiering. Med fokus på lokal kapasitetsbygging bidrar UNDP til å styrke lokal ressursforvaltning og mulighetene for tilgang til rent vann og energi. Eksempelvis ble 8 lokalsamfunn i Sri Lanka trent å konvertere biologisk avfall til biologisk brensel og gjødsel gjennom mikrofinansieringsprogram.

Andre innsatsområder

Gjennom FNs stedlige representanter har UNDP bidratt vesentlig til FN-reform og koordinering i 2008. En avtale som klarere definerer ansvars- og rollefordeling mellom FNs stedlige representant og øvrige organisasjoners representanter på landnivå var en viktig milepæl for å styrke samarbeid på landnivå og bidra til et mer enhetlig FN. Denne avtalen må nå gjennomføres i praksis. Lederen av UNDP har i kraft av sin rolle som leder av UNDG vært en sentral pådriver for å bringe reformprosessen framover.

Arbeidet med å få på plass avtaler som vil tillate at FN-organisasjoner kan benytte egne regler og prosedyrer med midler fra flergiverfond administrert av Verdensbanken resulterte i underskrivelsen av en partnerskapsavtale med vedlegg mellom FNs generalsekretær og Verdensbankens president. Det har imidlertid ikke vært noen tilfeller der avtalen har blitt forsøkt gjennomført i praksis.

Norge har en handlingsplan for rekruttering av nordmenn til UNDP som innebærer at antall nordmenn ansatt i UNDP skal økes. For perioden 2006-2008 ble ikke målene nådd, og UNDP har forpliktet seg til forsterket innsats på dette området. En ny handlingsplan er under utarbeidelse.

HKH Kronprinsens engasjement som UNDP «goodwill» ambassadør fortsatte. HKH Kronprinsen har valgt å fokusere på tusenårsmålene, og særlig på målene som angår helse og utdanning. Det er videre en målsetting for HKH Kronprinsen å bidra til å mobilisere ungdom til støtte for tusenårsmålene. HKH Kronprinsen besøkte i 2008 UNDPs arbeid i Mongolia.

Norges bidrag til UNDP utgjorde i 2008 i alt 1,4 mrd. kroner, hvorav ikke-øremerkede bidrag utgjorde 770 mill. kroner, jf. vedlegg 6.

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF)

Situasjonsbeskrivelse

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF) er et underliggende fond av UNDP og arbeider på områdene mikrofinans og lokale utviklingsprogram. Det legges særlig vekt på de fattigste gruppene i utviklingsland, spesielt i Afrika, der 70 pst. av UNCDFs virksomhet foregår.

Mål

UNCDF har som mål å utvikle pilotprosjekter innen mikrofinans og lokal kapasitetsbygging innen godt styresett for både kvinner og menn.

Rapport 2008

UNCDF hadde programmer for lokal kapasitetsbygging i 38 av de 49 minst utviklede land i 2008 og er dermed godt på vei i å nå målet om dekning av 45 minst utviklede land innen 2011. UNCDF har utviklet et omfattende system for måling av resultater, som viser høy grad av måloppnåelse (77 pst av de planlagte resultatene innen programmer for lokal kapasitetsbygging og 80 pst. innen mikrofinans). Systemet måler imidlertid liten grad de bredere samfunnsmessige virkningene. UNCDF har hjulpet flere land med utarbeidelse av nasjonale program for desentralisering og lokal utvikling, inkludert land i post-konflikt. Dette er i tråd med UNDP og UNCDFs vekt på støtte til lokalt styresett som en nøkkel til gjenoppbygging og som en viktig del av demokratiseringsprosesser som mange av disse landene gjennomgår. Det er stor etterspørsel etter programmer innen desentralisering og investering i lokal utvikling, inkludert faglig bistand, i alle regioner der UNDP har programmer. UNCDF har fortsatt å utvide pilotprosjekter innen mikrofinans til flere av de minst utviklede landene i 2007-2008 i tråd med langtidspanen og dekket totalt 20 land, alle i Afrika. UNCDF har bidratt til betydelige resultater på områder som mikrofinans og lokalt styresett. I følge UNCDF er

det et stadig sterkere strategisk partnerskap med UNDP. Samarbeidet vurderes som godt og fungerer etter hensikten ved at de to organisasjonene utfyller hverandre, ikke bare i sine mandater, men også i praksis i felt.

Organisasjonen er i utvikling og har hatt en kraftig bidragsøkning i 2008 fra USD 28 mill. til USD 50 mill. UNCDF har blant annet fått støtte fra private partnere som Bill and Melinda Gates Foundation. Norge bidro med 15 mill. kroner til UNCDF over denne budsjettposten i 2008.

FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM)

Situasjonsbeskrivelse

FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM) er et underliggende fond av UNDP. UNIFEMs overordnede oppgave er å fremme kvinners rettigheter og deltakelse. UNIFEM gir faglig og finansiell støtte til nyskapende program som fremmer kvinners menneskerettigheter, politisk deltakelse og økonomisk sikkerhet. I fondets strategiske plan for perioden 2008 – 2011 legger UNIFEM vekt på sin rolle som pådriver og katalysator for å fremme likestilling innen FN-systemet og i forhold til mottakerland.

FNs reformpanel anbefalte en styrking av FNs apparat for å fremme likestilling på hovedkvarternivå og økt innsats for kvinners rettigheter i landprogrammene. Norge har støttet opprettelsen av en felles likestillingsenhet i FN-systemet, der oppgavene UNIFEM utfører i dag, vil ha en sentral rolle. Norge ønsker økte ressurser til likestillingsarbeidet, økt status og samtidig en bedre samordning av innsatsen på landnivå. Avhengig av det videre organisatoriske arbeidet med likestilling i FN. UNIFEM er en viktig aktør og samarbeidspartner for Norge, som har økt i betydning med lanseringen av de to handlingsplanene for kvinner, fred og sikkerhet (lansert 2006) og kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007-2009) og Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008) På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken.

Norske bevilgninger til UNIFEM har økt i takt med øremerkingen av nye bistandsmidler ved at kvinner og likestilling er ett av fem «hovedspor» for bistandsbudsjettet. UNIFEMs samlede budsjett var i 2007 på 675 mill. kroner. I 2008 økte budsjettet med 18 pst. til 730 mill. kroner. Norges kjernebidrag til UNIFEM i 2008 var på 75 mill. kroner. De fem største giverne til UNIFEM er Norge, Spania, Storbritannia, Sverige og USA.

UNIFEM er fortsatt underfinansiert i forhold til oppgavene, og en uforholdsmessig stor del av budsjettet er i form av øremerkede tilleggsmidler.

Økningen i kjernebidrag bidrar til større forutsigbarhet for UNIFEMs aktivitet og er i tråd med anbefalinger fra evalueringer av organisasjonen. Begrensninger i manglende kapasitet og begrensede ressurser fører til at organisasjonen iblant påtar seg mer enn den klarer å levere på. I strategisk plan 2008-2011 er dette søkt løst ved å begrense innsatsområdene og gjennom strategier for å øke ressursbasen. Norge følger nøye med på UNIFEMs evne til å levere i henhold til økende budsjett.

38 pst. av UNIFEMs kjerneressurser går til lavinntektsland og om lag 35 pst. går til de minst utviklede landene. På landnivå er UNIFEM sentral for bistand, spesielt inn mot kvinne- og likestillingsdepartement og kvinneorganisasjoner og andre likestillingsaktører i sivil samfunn, både med økonomisk og teknisk kapasitet.

Mål

UNIFEMs mål er å fremme likestilling mellom kvinner og menn på alle samfunnsområder gjennom samarbeid med myndigheter og andre FN-organisasjoner. UNIFEMs gjeldende strategiske plan for 2008-2011 prioriterer tre tema:

- Styrking av kvinners økonomiske sikkerhet
- Reduksjon av vold mot kvinner og hiv og aids
- Bedre rettsvernet for kvinner

Rapport 2008

UNIFEM har fokusert sine aktiviteter rundt fattigdomsreduksjon, demokratisk styresett og bekjempelse av vold mot kvinner og hiv og aids. Rapporten om gjennomføring av første år av strategien for 2008-2011 viste at 40 pst. av UNIFEMs totale ressurser, kjerne- og tilleggsressurser, har blitt brukt på styresettrelaterte formål. I dette reflekteres UNIFEMs vekt på gjenoppbygging etter krise og konflikt.

For å bidra til å redusere fattigdom blant kvinner har UNIFEM bl.a. bidratt til å styrke arbeidstakerrettigheter for kvinnelige migranter i Asia og arabiske land, og kvinners rettigheter i landreformer i Sentral-Asia. UNIFEM administrerer FNs fond for bekjempelse av vold mot kvinner, og har gjennom dette arbeidet støttet samarbeidspartnere på landnivå for å styrke juridiske rettigheter og beskyttelse til kvinner utsatt for vold. Kongo har i 2008 vært høyt prioritert når det gjelder kampen mot seksuell vold, og UNIFEM har arbeidet aktivt for å spre kunnskap om Sikkerhetsrådsresolusjon 1820, som ble vedtatt av FNs Sikkerhetsråd i juni 2008, og som likestiller bruk av seksuell vold med andre våpen brukt i væpnet konflikt. Innenfor hiv

og aids bekjempelse har UNIFEM bl.a. bidratt til å sette fokus på linken mellom hiv og aids og vold mot kvinner. UNIFEM legger stor vekt på sikkerhet og kvinners engasjement og deltakelse i forebygging av konflikt og konfliktløsning, fredsforhandlinger og gjenoppbygningsfaser, i henhold til Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet.

UNIFEM har bidratt til å øke kvinners deltakelse i fredsprosesser, økt fokus på kjønnsperspektiv i fredsbygging og gjenoppbygging og bidratt til økt valgdeltakelse blant kvinner, både som velgere og kandidater, bl.a. i Dem. Rep. Kongo, Kenya, Rwanda, Burundi, Sudan, Afghanistan. UNIFEM bidrar til utvikling og gjennomføring av kjønns sensitiv budsjettering i mer enn 30 land, bl.a. Kirgistan og Marokko.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 860,0 mill. kroner.

Av bevilgningsforslaget utgjør bidraget til UNDP 770,0 mill. kroner, UNCDF 15 mill. kroner og UNIFEM 75 mill. kroner.

Post 71 FNs befolkningsfond (UNFPA)

Situasjonsbeskrivelse

UNFPAs mandat er å bidra til bevisstgjøring og kapasitetsbygging om befolkningsspørsmål og familieplanlegging på en måte som imøtekommer det enkelte lands behov og å utøve en lederrolle innenfor FN-systemet i arbeidet for å fremme befolkningsprogrammer. Etter Den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling i Kairo i 1994 fikk UNFPA en ledende oppgave i å bistå medlemslandene i oppfølgingen av den vedtatte handlingsplanen. UNFPAs mandat ble dermed konkretisert på en måte som gjør enkeltindividets rettigheter, særlig reproduktive rettigheter, til bærebjelken i organisasjonens arbeid. Vektleggingen av bistand til kapasitetsutvikling er økende.

UNFPAs strategiske plan for perioden 2008-2011 bygger på handlingsplanen fra Kairo og ble i 2009 forlenget til 2013 i tråd med generalforsamlingens beslutning om samordning av FN-systemets planperioder. Arbeidet er konsentrert om de tre programområdene befolkning og utvikling, reproduktiv helse og rettigheter samt likestilling og styrking av kvinners og jenters rettigheter. Resultatrammeverket, som også inneholder indikatorer med tilhørende grunnlagsdata, er en klar forbedring i forhold til foregående strategiske plan. Dette, sammen med innføringen av verktøy og rutiner for rapportering og resultatbasert budsjettering, gjør at UNFPA nå har et solid grunnlag for

forvaltningsmessig styring og bedret resultatrapportering. Som et svar på den nye strategiske planen benyttet Norge seg i 2008 av muligheten til å gi flerårig tilsagn til UNFPA, som med forbehold om Stortingets samtykke forplikter til et årlig kjernebidrag på minimum 2008-nivået, jf. St.prp. nr. 1 (2005-2006).

UNFPA vil i 2009 slutføre en desentraliseringsprosess som innebærer at regionavdelingene flyttes ut av hovedkvarteret og mer ansvar overføres til regionkontorene og de 121 landkontorene. Det er en utfordring for UNFPA at en økende andel av midlene til organisasjonen gis i form av øremerkede bidrag, og denne andelen hadde i 2008 steget til 42 pst. Andelen av budsjettet som benyttes i land som har størst utfordringer med å oppfylle handlingsplanen fra befolkningskonferansen i Kairo, har vært klart økende, til 73 pst. i 2008. Andelen som går til Afrika sør for Sahara har økt kraftig og utgjorde i 2008 nærmere 46 pst.

Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er en av de mest politiserte områdene innenfor internasjonalt samarbeid og berører politiske, religiøse og moralske spørsmål. UNFPA har derfor en kultursensitiv tilnærming i sitt arbeid, noe som blant annet innebærer samarbeid med religiøse ledere, råd av eldre og sivilt samfunn. Organisasjonen har lenge vært utsatt for politisk press rettet mot denne delen av mandatet, særlig arbeidet knyttet til familieplanlegging. Imidlertid har fondet og fondets leder høy oppslutning fra medlemslandene, inkludert en rekke arabiske land. Den nye amerikanske administrasjonen har besluttet å gjenoppta støtten til UNFPA etter at midler ble holdt tilbake under den foregående administrasjonen.

UNFPA er en pådriver innenfor FNs felles bestrebelser for reform, forenkling og harmonisering. Organisasjonen deltok i 2008 i 224 felles programmer med andre FN-organisasjoner, særlig for å forebygge hiv og aids og å redusere mødredødelighet og kjønnsbasert vold.

I styrearbeidet er Norge særlig opptatt av å styrke resultatrapporteringen og evalueringfunksjonen samt av å støtte opp om UNFPAs rettighets-tilnærming og oppfølging av politisk sensitive punkter i handlingsplanen fra befolkningskonferansen i Kairo.

UNFPAs samlede virksomhet beløp seg i 2008 til USD 702 mill. Norge var fjerde største bidragsyter av kjerneressurser.

Mål

FNs befolkningsfond (UNFPA) har i henhold til strategisk plan tre hovedmål:

- Systematisk bruk av befolkningsanalyser i investeringer for økt livskvalitet og bærekraftig utvikling og fattigdomsreduksjon.
- Universell tilgang til reproduktiv helse innen 2015 og universell tilgang til helhetlig hiv og aids forebygging innen 2010.
- Likestilling og styrking av kvinners og unge jenters rettigheter, og mulighet til et liv uten diskriminering og kjønnsbasert vold.

Rapport 2008

Den første årsrapporten basert på den nye strategiske planen er begrenset rapportering på delmål og tilhørende indikatorer. En vurdering av UNFPAs bidrag til overordnede mål vil ventelig først komme i forbindelse med midtveisgjennomgangen av planen i 2011.

Innenfor *programområdet befolkning og utvikling* bidro UNFPA blant annet til at antallet land med nye utviklingsstrategier som gjør bruk av analyser av sammenhengen mellom befolkningsdynamikk og fattigdom økte til 82 pst. i 2008, fra 76 pst. i 2007, og at andelen av nasjonale utviklingsstrategier som omhandler demografiske utfordringer som aldring, migrasjon, urbanisering og klimaendring økte til 66 pst., fra 56 pst. året før. UNFPA bidro også til at andelen land som har gjennomført «2010-runden» med folketellinger og husholdsundersøkelser steg til 21 pst, fra ca. 14 pst. året før. Kapasitetsbygging for gjennomføring av folketellinger var således en høyt prioritert oppgave for UNFPA i 2008.

Gjennom *programområdet reproduktiv helse og rettigheter* forholder UNFPA seg tusenårs mål 5 om redusert mødredødelighet og universell tilgang til reproduktiv helse innen 2015. UNFPA bidro i 2008 blant annet til økt bruk av organisasjonens standardpakke for reproduktiv helse i humanitære situasjoner, med en økning fra 58 pst. av landene i 2007 til 66 pst. i 2008. Videre bidro UNFPA til at andelen fødsler under oppsyn av utdannet helsepersonell globalt økte til 65,5 pst., fra 59 pst. året før. Det forblir imidlertid en stor utfordring at det er store forskjeller mellom land og innenfor land. Blant annet gjennom sitt anskaffelsesprogram for preventiver bidro UNFPA til at flere land tilbyr et utvalg av moderne prevensjonsmidler, med en økning fra 28 pst. i 207 til 33 pst. i 2008. UNFPA bidro videre til forebygging av hiv og aids blant kvinner, ungdom og særlig utsatte grupper gjennom ulike opplysningsprogrammer og behandling av hiv-positive gravide.

Innenfor *programområdet likestilling* bistår UNFPA innenfor sitt mandat område til oppfølging av kvinnekonsensjonen og sikkerhetsrådsresolu-

sjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Andelen land som inkluderte reproduktiv helse i sin rapportering om oppfølging av kvinnekonsensjonen økte fra 78 pst. i 2007 til 88 pst. i 2008, og gruppen land i konflikt og postkonflikt som følger opp SR 1325 rapporteres å ha økt fra 62 pst. til 75 pst. Det var imidlertid bare en liten økning i gruppen land som inkluderer reproduktive rettigheter i nasjonale menneskerettighetsinstrumenter, fra 62 pst. i 2007 til 63 pst. i 2008. Andre oppgaver innenfor dette programområdet inkluderer arbeid mot seksualisert vold, herunder opplæring av helsearbeidere og politi og etablering av rådgivningstjenester for ofre. Selv om det rapporteres om en betydelig økning i tilgangen på slike tjenester i 2008, er det fortsatt et stort gap (om lag 80 pst.) i forhold til behovet. UNFPA og UNICEF har etablert et felles fond mot kjønnslemlestelse som nå er operativt i 17 land. Det er indikasjoner på at omfanget av kjønnslemlestelse er nedadgående, men omfanget er likevel svært høyt i enkelte land.

Norges totale bidrag til UNFPA var på 412,5 mill. kroner i 2008, hvorav ikke-øremerket bidrag til kjernebudsjettet var på 332 mill. kroner.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 332,0 mill. kroner.

Post 72 FNs barnefond (UNICEF)

Situasjonsbeskrivelse

UNICEFs mandat er å fremme barns grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse. FNs barnekonvensjon ligger til grunn for UNICEFs arbeid og UNICEF har et særskilt ansvar for barn i spesielt vanskelige situasjoner, inkludert barn i ekstrem fattigdom og barn i humanitære nødsituasjoner og konflikt/postkonflikt situasjoner. UNICEF er til stede i 190 land via landprogram og organisasjonens nasjonale komiteer. I 2007 nådde UNICEF sitt mål om at 50 pst. av organisasjonens midler skulle gå til land i det sørlige Afrika og 66 pst. av UNICEFs ressurser ble benyttet i minst utviklede land. Norge deltar i denne perioden i styret og gjennomfører sammen med ledende giverland regelmessige policy-konsultasjoner med organisasjonen.

UNICEFs virksomhet finansieres gjennom frivillige midler fra giverland og fra privat sektor, inkludert nasjonale UNICEF-komiteer. Midler fra giverland utgjør om lag to tredeler av UNICEFs samlede inntekter.

Norge ønsker å bidra til at UNICEF styrker sin globale lederrolle på barns rettigheter og har fulgt

opp dette både i styremøter, i felles konsultasjoner sammen med likesinnede land, og i bilaterale samtaler på embets- og politisk nivå. Av særlig interesse for Norge er UNICEFs engasjement for tilgjengelig grunnutdanning for alle barn med spesiell vekt på likestilling og jenters utdanning. På dette feltet er Norge en viktig partner for UNICEF med både politisk engasjement og solid finansiell støtte (500 mill. kroner) til UNICEFs tematiske fond for grunnutdanning og likestilling, noe som ble trukket fram i UNICEFs årsrapport 2008. Norge jobber sammen med likesinnede givere om styrking av UNICEFs resultatbaserte rapportering. Her har organisasjonen vist progresjon, men kan fortsatt bli bedre. UNICEF vurderes å være en kunnskapsorientert, effektiv og innflytelsesrik organisasjon. UNICEF jobber også målrettet med å styrke sitt samarbeid med andre FN-organisasjoner, frivillige organisasjoner og andre utviklingsaktører.

UNICEF fortsetter å jobbe strukturert med FN-reform og kan sies å være en av FN-organisasjonene som har kommet langt i sin utvikling for å bidra til styrket koordinering og harmonisering av FN-systemet. UNICEF benytter omlag halvparten av sine økonomiske ressurser på humanitære formål, og vil være en sentral aktør innen FNs respons på finans- og økonomikrisen. UNICEF samarbeider med andre relevante deler av FN-systemet for å utvikle strategiske tiltakspakker for å kunne beskytte de svakeste fra konsekvensene av krisen.

Mål

UNICEF fokuserer arbeidet rundt følgende fem tematiske områder:

- Småbarns overlevelse og utvikling – bidra med kapasitet og systemer for å sikre barns rett til overlevelse, vekst og utvikling samt høyest mulig helsestandard.
- Grunnutdanning og likestilling – støtte landene til å kunne tilby gratis grunnutdanning av høy kvalitet til alle.
- Hiv og aids og barn – sette barn og ungdom i sentrum for hiv og aids agendaen og bidra til å bygge landenes kapasitet til å reversere spredningen av hiv blant barn.
- Beskyttelse av barn mot vold, utnyttning og misbruk – sette beskyttelse av barn i sentrum for landenes utviklingsplaner og gjøre støtteapparatet mer effektivt til å beskytte barn.
- Påvirkning og styrking av partnerskap for barns rettigheter – styrke det internasjonale og nasjonale partnerskap for fremme av barns rettigheter og likestilling.

Rapport 2008

UNICEF legger vekt på å relatere sine aktiviteter og tiltak til tusenårsmålene, spesielt gjelder dette reduksjon av barnedødelighet, utdanning og de helserelaterte målene, samt målet om kvinners rettigheter og likestilling.

I lys av finanskrisen og den utilstrekkelige fremgangen på tusenårsmålet om barn og mødrehelse, har UNICEF, sammen med andre sentrale aktører som WHO, UNFPA og Verdensbanken trappet opp sitt engasjement for å styrke og beskytte primærhelsetjenestetilbudet for kvinner og barn. På dette feltet har UNICEF styrket sin rolle som rådgiver og jobber målrettet for å bistå nasjonale myndigheters arbeid rettet mot barn og mødrehelse. UNICEF fortsetter også å stryke sin kapasitet på bruk av data, både som et strategisk verktøy for beslutninger, oppbygging av nasjonal kapasitet innenfor statistisk monitorering og i bruken av barnerelatert forskning og analyse.

UNICEF spiller en sentral rolle i det globale vaksinearbeidet. Dette skjer i tett samarbeid med WHO og de andre partnerne i GAVI-alliansen. Ikke minst arbeider UNICEF for å sikre vaksinasjon av barn i nød og i humanitære situasjoner, i nært samarbeid med Statsminister Stoltenbergs globale helseinitiativ. UNICEF har bidratt til at utbredelse av meslinger på verdensbasis har blitt redusert med 74 pst. fra 2000 til 2007.

Innsatsen for grunnutdanning og likestilling ble ytterligere trappet opp i 2008 og UNICEF rapporterer om stor framgang i mange land med hensyn til tilgang til grunnskole. Tall fra 2007, viser at 85 pst. av alle barn i grunnskolealder var innrullert i grunnskole. Det er imidlertid fortsatt store utfordringer knyttet til å bedre skoletilbudet for barn i sårbare stater og for barn fra marginaliserte befolkningsgrupper, samt å bedre kvaliteten på utdanningstilbudet. For å bidra til å møte disse utfordringene jobber UNICEF, sammen med andre partnere, målrettet med å kunne tilby barn utdanning i konflikt/post-konflikt områder og etter humanitære katastrofer. Et annet sentralt fokus for UNICEF er bedringen av skoletilbudet for jenter, her er Norge en viktig finansiell partner for UNICEF (se Post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet – Kvinner og Likestilling).

UNICEF har innenfor UNAIDS hovedansvar for spesifikk innsats overfor barn og unge og leder i mange land tematiske givergrupper på hiv og aids.

UNICEF satset også i 2008 betydelige ressurser på innsatsen for beskyttelse av barn mot vold, utnyttning, misbruk og diskriminering. Et særlig arbeid gjøres også for å hjelpe reintegrering av bar-

nesoldater og tiltak rettet mot barn utsatt for seksuell vold i konflikt. Sammen med UNHCR har UNICEF hovedansvaret for beskyttelse av barn i humanitære krisesituasjoner. UNICEF er også en pådriver for implementeringen av Minekonvensjonen og jobber strategisk sammen med andre relevante aktører for å beskytte barn mot ueksploderte klasebomber, etterlatte miner og illegitime håndvåpen.

I lys av finans og økonomikrisen trapper UNICEF opp sitt påvirkningsarbeid for å beskytte barnerelaterte offentlige tjenester som primærhelsetjenesten, skole, sosialomsorg osv. mot nasjonale budsjettkutt.

Over denne posten fikk UNICEF 400 mill. kroner i 2008. Over ulike poster bidro Norge med over 1 mrd. kroner til UNICEF i 2008. Dette innebar at Norge i 2008 var tredje største giver av offentlige midler til UNICEF.

Budsjett 2010

Det foreslås bevilget 450,0 mill. kroner for 2010.

Bevilgningsforslaget inkluderer 27,6 mill. kroner i budsjetterte inntekter fra de sivile tjenestepliktiges arbeid ført under Justis- og politidepartementets kap.3450, jf. Innst.S.nr.175 (1985-86).

Post 73 Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Verdens matvareprogram (WFP) er FNs organisasjon for matvarebistand. Den overordnede målsetningen for WFP er å bekjempe sult og fremme matvaresikkerhet gjennom distribusjon av mat.

Til tross for motstand fra de fleste giverland, blant annet Norge, ble det i 2008 vedtatt en ny strategisk plan for WFP som styrker deres mandat for langsiktig utvikling. Giverlandenes innvending var bl.a. at evalueringer viser at mat er et lite effektivt virkemiddel i langsiktig utvikling, samt ønsket om at WFP skal fokusere på det som anses som deres fremste komparative fortrinn, nemlig nødhjelp. Den nye planen innebærer innføring av andre virkemidler enn matvarebistand, blant annet kontanter og kuponger, samt programmer der WFP kan bruke lokale innkjøp til å stimulere utvikling av lokale markeder.

WFP har en rekke operative strategier på ulike tema, bl.a. for kvinner og likestilling, samt for hiv og aids. WFP er en sentral aktør i det globale arbeidet med å nå tusenårsmålene, og spesielt det første som går på å halvere andelen av mennesker som sulter.

I sin strategiske plan fremhever WFP betydningen av FN reform. I FN-systemet er WFP spesielt viktig som FNs primære organisasjon for logistikk, særlig med henblikk på hurtige reaksjoner på humanitære kriser. I krisesituasjoner har WFP også et spesielt ansvar for koordinering av FNs kommunikasjonsteknologi, i tillegg til mat og ernæring.

WFP sto i 2008 overfor et av de mest utfordrende år i sin historie, der kombinasjonen matvarekrise, energikrise og finanskriser har resultert i at antall mennesker rammet av sult kan ha økt med omkring 115 millioner. For å kunne respondere på økte behov kom WFP med en appell for ekstraordinære bidrag i april i fjor, og mottok i overkant av 1 mrd dollar som et resultat av denne. Norge bidro i den forbindelse med 60 mill. kr. over humanitære budsjetter.

Sikkerhet utgjør et stadig økende problem for humanitære organisasjoner, også WFP.

WFPs bistand utgjorde i 2008 om lag USD 3,2 mrd. Av dette utgjorde langsiktig utvikling litt under 9 pst., dette pga av at de fleste givere i stor grad øremerker sine bidrag til nødhjelp og overgangsbistand.

WFP har som målsetning at 90 pst av den multilaterale bistanden skal gå til minst utviklede land eller land med tilsvarende lav inntekt, eller med alvorlig kronisk underernæring. I fjor var andelen 87.5 pst., noe som er en liten nedgang i forhold til året før.

Norge har vært medlem av WFPs styre siden 2005 og vil etter etablert rotasjonsordning sitte frem til 2011. Norge er i WFPs styre opptatt av å rendyrke WFPs høye effektivitet i nødhjelpsoperasjoner. Norge holder en høy profil for fremme av kjønnspektivet i WFPs virksomhet, og er videre spesielt opptatt av beskyttelse av sivile, særlig kvinner og barn, i krigs- og nødssituasjoner. I dialogen med WFP tar Norge videre til orde for mer systematisk analyse av den politiske kontekst WFP opererer innenfor og større vekt på konflikt-sensitivitet, uten at dette skal komme i motsetningsforhold til prinsippet om nøytralitet.

I tråd med norsk politikk, har WFP de siste årene i økende grad gjort innkjøp av matvarer lokalt i utviklingsland. Andelen lokale innkjøp var i fjor på noe under 76 pst., hvilket er en liten reduksjon i forhold til året før.

I lys av den nye strategien, som åpner for en bredere satsing på langsiktig utvikling, vil man fra norsk side gjennom dialogen med WFP søke å motvirke at programmet sprer seg så bredt at deres komparative fortrinn i katastrofe- og nødhjelp utvannes. Samtidig er man fra norsk side opptatt av å se hele spekteret fra krise og gjenoppbyg-

ging til forebygging av utvikling i sammenheng. Det kan være gråsoner og tilfelle der WFP har en rolle å spille ut over nødhjelp og overgangsbistand. I slike tilfelle vil behovsanalyser, utgangsstrategier og inngåelse av partnerskap med andre være spesielt viktig. Det er viktig at utviklingen i WFP ses i sammenheng med den bredere reformprosessen i FN, slik at man kan få en arbeidsdeling som kan utgjøre en helhetlig humanitær arkitektur.

Det samlede norske bidrag for 2008 var 277,8 mill. kroner fordelt over ulike poster. Dette utgjorde om lag 3,5 pst. av WFPs totale utgifter. Norge er et av de få giverland som gir kjernebidrag til WFP, noe som bidrar til forutsigbarhet og fleksibilitet. De fleste andre begrenser bidrag til landappeller og spesifikke prosjekter. Norge rangerte i 2008 som sekstende største giver til WFP. Rangeringen reflekterer imidlertid ikke norske bidrag til FNs nødhjelpsfond (CERF), som WFP er den aller største brukeren av.

Bidraget over denne posten går til kjernebidrag som ikke er øremerket enkeltland. Respons på de enkelte appeller dekkes over kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

Norske midler nyttes ikke til innkjøp av genmodifisert mat.

Mål

WFPs nye strategiske plan har følgende fem mål:

- Redde liv og beskytte menneskers livsgrunnlag i akutte kriser.
- Forebygge akutt sult og investere i forebygging av katastrofer
- Gjenoppbygge levekår i post konflikt situasjoner og etter kriser, samt i overgangsfaser
- Redusere kronisk sult og underernæring
- Styrke lands kapasitet for redusere sult, bl.a. gjennom overleveringsstrategier og lokale innkjøp

I tråd med norsk politikk overfor WFP, vil norsk støtte primært rettes inn mot de målene som er knyttet til nødhjelp og overgangsbistand.

Rapport 2008

I 2008 ga WFP matvarehjelp til 102 millioner mennesker i 78 land. Det var en økning i antall mottagere på 19 pst i forhold til året før. Afghanistan, Etiopia, Kenya, Somalia og Sudan står for 45 pst av WFPs bistand. Sudan alene for 16 pst.

To tredjedeler av WFPs bistand var i fjor rettet mot å redde liv i nøds- og akutte krisesituasjoner, samt beskytte levekår for flykninger og andre i krisesituasjoner. Den største nødhjelpsoperasjo-

nen er fortsatt i Sudan. Dette er den største operasjonen i WFPs historie. WFP ledet logistikkarbeidet i 10 nye land i fjor. Den største operasjonen var knyttet til syklonen i Myanmar, der det ble opprettet en humanitær luftbro fra Bangkok til Yangon. WFP var også tungt inne i Kongo, der forsinkelser i bidrag fra giverland medførte at WFP fikk problemer med å dekke behovene. I tillegg ble matleveranser ofte forsinket som følge av et dårlig veinett som brøt sammen i regntiden. I noen tilfelle ble maten brakt inn med fly.

Totalt fraktet FNs lufttjeneste, som ledes av WFP, 360 000 humanitære arbeidere inn i katastrofeområder i fjor.

Ekstremvær førte til 23 operasjoner til støtte for ofre for jordskjelv, flom og storm.

Høye matvarepriser førte til opptøyer i en rekke land og WFP satte inn tiltak i land som var spesielt rammet av matvarekrisen. Blant disse landene var Haiti, Liberia, Pakistan og Yemen. Dette bidro trolig til å unngå politiske destabilisering i mange av landene.

De høye matvareprisene i 2008 innebar at WFPs utgifter steg uten at dette nødvendigvis ble reflektert i en positiv utvikling i forhold til mottageres matinntak og ernæring. I flyktningleire for sudanske flyktninger i Tsjad opplevde man imidlertid en betydelig økning i antall husholdninger som hadde et tilfredsstillende matinntak, fra 9 pst. av husholdningene til 54 pst. Også for internt fordrevne økte matinntaket betydelig. I Etiopia, som var spesielt hardt rammet av høye drivstoff- og matvarepriser bidro WFP til at folk kunne opprettholde matinntaket til tross for den vanskelige situasjonen.

Nesten 52 pst. av de som mottok WFP-bistand i 2008 var kvinner, om lag samme andel som året før. Drøye 62 millioner barn fikk hjelp under ulike WFP-intervensjoner, en økning fra 53,6 millioner. Sikring av barn og mødres ernæring innebar videre at nesten 3 millioner kvinner fikk ekstra ernæringsrasjoner, en økning på 1 million i forhold til i fjor.

WFP søker å styrke kvinner stilling, og i 2008 var det 266 126 kvinner som ledet komiteer for distribusjon av mat. Dette var en økning fra 240 000 i 2007. WFPs enhet for kvinner og likestilling og enheten for beskyttelse av sivile, styrket sitt samarbeid for å bedre WFPs arbeid med tanke på beskyttelse av kvinner og styrking av deres stilling i krisesituasjoner.

Som et bidrag til å støtte fattiges muligheter til å investere i utdanning, fikk over 20 millioner skolebarn, hvorav 49 pst. jenter, matrasjoner i 2008. Tilsvarende tall for 2007 var 19 millioner skolebarn og 47 pst jenter. 93 pst. av barna på skoler med sko-

lematprogrammer fullførte skoleåret, den samme andelen som året før. Sammen med UNICEF fortsatte WFP leveranser av en basispakke bestående av helse, ernæring og hygiene i nesten halvparten av skolematprogrammene støttet av WFP.

WFPs resultatrapport peker på svakheter i rapportering av resultater, og mange av prosjektene rapporterer ikke på vedtatte indikatorer pga mangelfulle resultatrapporteringssystemer i organisasjonen. Det er imidlertid vedtatt et nytt rammeverk for resultatrapportering som er tilpasset den nye strategiske planen. Innføring av nye ledelses- og styringsverktøy skal bidra til å bedre resultatrapporteringen. Når det gjelder WFPs respons på akutte kriser og nødssituasjoner, der innsatsen er kortvarig, er imidlertid mulighetene for resultatrapportering svakere og kravene vil måtte være annerledes enn for den mer langsiktige innsatsen.

De norske midlene til WFP i 2008 over denne posten utgjorde 145 mill. kroner. I tråd med norsk politikk, er bidraget til langsiktig utvikling faset ut i løpet av de to siste årene. Fokus er nå på nødhjelp og overgangsbistand.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 145,0 mill. kroner.

Post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Situasjonsbeskrivelse

Prioriteringene under denne posten omtales i St. melding nr. 40 (2008-2009). Posten ses i nær sammenheng med kap. 163 humanitær bistand og menneskerettigheter.

Antall flyktninger er anslått til ca 16 millioner, mens tallet på internt fordrevne som følge av konflikter er anslått til ca 26 millioner. Mange av disse befinner seg i langsiktige flyktningssituasjoner, uten utsikt til å kunne returnere eller bli integrert i vertslandet. Den langsiktige trenden viser at antall flyktninger på verdensbasis går noe tilbake, mens antall internt fordrevne stiger.

UNHCRs mandat etter Flyktningkonvensjonen av 1951 er å gi beskyttelse og assistanse til personer som er forfulgt og flykter på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell samfunnsgruppe, samt å finne varige løsninger på verdens flyktningproblemer. Høykommissæren er også i økende grad engasjert i innsats for internt fordrevne personer, selv om mandatet her krever beslutninger fra FNs styrende organer og baserer seg på de muligheter UNHCR har gjennom allerede etablerte landkontorer. I henhold til FNs nylig etablerte sektortilnærming

for å sikre en mer effektiv humanitær innsats, har UNHCR en ledende rolle når det gjelder beskyttelse, husly og administrasjon av leire for både flyktninger og internt fordrevne. UNHCRs mandat omfatter ikke palestinske flyktninger (ca 4 millioner), som UNRWA har et eget ansvar for.

Norge har tradisjonelt gitt sterk støtte til UNHCR og deltar i de styrende organene, Eksekutivkomiteen og Den faste komité. Norge var i 2008 den sjette største bidragsyter til organisasjonen. Bare en svært liten del (ca. 3 pst.) av UNHCRs midler kommer fra FNs sentrale budsjett, resten kommer i form av direkte bidrag fra givere.

UNHCR har de siste årene gjennomgått omfattende interne reformer for å gjøre operasjonene mer kostnadseffektive og bedre tilpasset målsettingene. Bemanningen ved hovedkontoret i Genève er redusert og arbeidsmåtene endret med sikte på å få en såkalt resultatbasert styring. Mens UNHCR tidligere planla sine aktiviteter ut fra forventede budsjetttrammer, søker man nå å budsjettere og planlegge ut fra grundige analyser av behovene i felt.

UNHCR har de siste årene inngått stadig flere samarbeidsavtaler med andre internasjonale og frivillige organisasjoner og overlater i større grad enn før gjennomføringen av oppgaver til partnerorganisasjoner. Flyktninghjelpen er en av de fremste samarbeidspartnere og nyter stor respekt i UNHCR, både gjennom innsatsen i felt, men også gjennom et strategisk samarbeid sentralt. Det er Flyktninghjelpen som driver Internal Displacement Monitoring Centre i Genève. Senteret har unik kompetanse på internt fordrevne og leverer tallmaterialet som UNHCR bruker i sin statistikk.

I lys av det høye tallet på flyktninger og internt fordrevne, og Høykommissærens viktige rolle i å beskytte og hjelpe dem og være deres talsmann i den internasjonale offentligheten, foreslår Regjeringen fortsatt å gi et betydelig og stabilt bidrag til UNHCR. Midler over andre budsjettposter vil også i år bli benyttet til å finansiere enkeltoperasjoner.

Mål

- UNHCR skal trygge rettighetene og velferden til flyktninger. UNHCR har som hovedmål å sikre at alle kan nyte godt av retten til å søke asyl og finne trygt tilhold i et annet land og til frivillig å kunne dra trygt hjem ved aktivt samarbeid med asylland, returland, andre FN- og internasjonale organisasjoner og det internasjonale samfunn forøvrig.
- UNHCR har også som mål å hjelpe andre grupper. Reformen av internasjonalt humanitært

arbeid har gitt UNHCR et utvidet ansvar for å sikre beskyttelse av et stadig økende antall internt fordrevne. UNHCR har også ansvar for beskyttelse av personer som har blitt statsløse, eller der det er tvist om nasjonaliteten.

- Som FNs flyktningorganisasjon har UNHCR ansvar for å sikre ledelse og koordinering av internasjonale operasjoner for å beskytte flyktninger og å løse flyktningproblemer ved konkrete tiltak i felt i samarbeid med andre aktører.

Rapport 2008

Etter flere år med fallende antall flyktninger i verden, fikk man i 2006 og 2007 en økning. Antall flyktninger ved utgangen av 2008 lå på ca 11,3 millioner, mens antallet internt fordrevne som UNHCR gav en form for beskyttelse eller hjelp var 14,4 millioner. I tillegg kommer ca 6,6 millioner statsløse og et betydelig antall flyktninger og internt fordrevne som har returnert. Samlet antall «people of concern» for Høykommissæren lå ved utgangen av 2008 på 34,4 millioner.

Gitt det store antall mennesker som UNHCR har mandat til å hjelpe, sier det seg selv at oppgaven er krevende. UNHCR har likevel evnet å løse oppgaven på en god måte. Der flyktninger ikke får beskyttelse eller assistanse er årsaken ofte manglende tilgang (f.eks. pga mangelfull sikkerhet i området) eller manglende politisk vilje i opprinnelseslandet eller asyllandet til å legge til rette for varige løsninger. UNHCR regnes i dag som en relativt effektiv og omstillingsdyktig FN-organisasjon, ikke minst takket være et dynamisk lederskap og solid støtte fra giverlandene.

Norge har i flere år arbeidet for å få UNHCR til å styrke kjønnspektivet i sitt arbeid. Norge har også vært en pådriver for å sikre UNHCRs mandat og ressurser til å ta ansvar for internt fordrevne, en gruppe som har langt svakere rettsvern enn flyktninger. Reformprosessen i UNHCR har vært bra og har blitt støttet av Norge, som generelt er meget positiv til den innsatsen UNHCR gjør i felt og som talsmann for mennesker på flukt.

De samlede norske bidragene til UNHCR beløp seg i 2008 til vel 300 mill. kroner. Av dette ble 240 mill. kroner bevilget over denne posten. Norge var med dette den sjette største bidragsyter til UNHCR, nest størst målt i bidrag per innbygger. De samlede norske midlene står for nesten 4 prosent av bidragene til UNHCR.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 240,0 mill. kroner.

Post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)

Situasjonsbeskrivelse

FNs organisasjon for palestinske flyktninger, UNRWA, har som mandat å ivareta grunnleggende sosiale behov for 4,6 millioner palestinske flyktninger bosatt i Gaza, Vestbredden, Jordan, Syria og Libanon (1950: 750 000). UNRWA er opprettet av FNs generalforsamling. I motsetning til andre FN-organisasjoner sorterer den direkte under generalforsamlingen. Organisasjonen har et rådgivende organ, Advisory Commission. UNRWAs virksomhet omfatter grunnleggende utdanning og helsetjenester for flyktningebefolkningen, i tillegg til sysselsettingstiltak, matvarehjelp og sosialhjelp til særlig utsatte grupper. UNRWAs rolle som tjenesteleverandør er helt sentral i deler av regionen hvor flyktningebefolkningen er stor, slik som i Gaza hvor nær 70 pst. av befolkningen er registrerte flyktninger, og hvor mange bor i leire. Gjennom sitt arbeid bidrar organisasjonen til å bedre levekårene for en stor befolkningsgruppe i regionen, og er dermed med på å stabilisere situasjonen i Midtøsten. Under Gaza-krigen i desember 2008/januar 2009 ga FNs sikkerhetsråd UNRWA et særskilt ansvar for å koordinere internasjonal humanitær assistanse til Gaza.

UNRWA har store utfordringer med hensyn til å kunne fylle sitt mandat overfor en stadig voksende befolkningsgruppe i områder som er preget av økonomisk nedgang, sosial uro og konflikt. Som følge av en forverring i den politiske, økonomiske og humanitære situasjon, særlig i Gaza og på Vestbredden, opplever UNRWA et økende press på sine tjenestetilbud. I Gaza har krigen medført en betraktelig økning i andelen av befolkningen som har behov for direkte matvarehjelp. Det israelske stengningsregimet på Vestbredden vanskeliggjør befolkningens tilgang på utdannings- og helsetilbud, og hele befolkningsgrupper blir utestengt fra tilbud som følge av separasjonsbarrieren. Dette medfører økte kostnader for UNRWA som søker å opprettholde sine tjenester gjennom bl.a. opprettelse av mobile enheter. I Libanon står UNRWA overfor særlige utfordringer mht gjenoppbygging etter kamphandlingene som raserte Nahr el Bared-leiren våren 2007 og drev 30.000 flyktninger på flukt.

Som en stor og sentral aktør i mandatområdet er UNRWA viktig i koordineringen og integreringen av den internasjonale innsatsen. UNRWA deltar i de sektorspesifikke clusterne og bidrar aktivt til koordinering og integrering, særlig innenfor områder som er sentrale for UNRWAs virksomhet, som utdanning og helse.

UNRWA startet i 2006 en reformprosess (Organizational Development) med formål å effektivisere

organisasjonen og rasjonalisere driften av tjenestetilbudet. Planleggingsarbeidet er slutført og man er nå i en implementeringsfase. Reformprosessen er finansiert med ekstraordinære bidrag fra giverlandene.

UNRWAs budsjett for 2008 var på USD 523,8 mill. Norge er som femte største bidragsyter (150 mill. kroner) en viktig støttespiller for UNRWA. I perioden juli 2007-juli 2008 var Norge viseformann i UNRWAs Advisory Commission, og overtok formannskapet i perioden juli 2008-juli 2009. Under formannskapsperioden har det vært en hovedmålsetting å arbeide for ressursmobilisering for å avhjelpe UNRWAs finansieringsproblemer. Dette arbeidet har skjedd delvis innenfor rammen av de nordiske land, hvis samlede bidrag til UNRWA utgjør ca. 20 pst. av kjernebudsjettet.

Mål

UNRWAs hovedoppgave er å ivareta de palestinske flyktningenes grunnleggende behov. Innenfor programområdene spesifiseres følgende mål:

- Sikre en minimumsstandard for bolig og ernæring med fokus på de aller fattigste
- Tilgang til grunnskoleopplæring for alle flyktningbarn
- Tilgang på grunnleggende helsetjenester

Rapport 2008

UNRWA sliter med å opprettholde et kvantitativt og kvalitativt tilstrekkelig tilbud i en situasjon preget av ressursknapphet og manglende forutsigbarhet. Giverlandenes frivillige bidrag rekker ikke til å fullfinansiere UNRWAs driftsbudsjett og UNRWA varslet et forventet underskudd for 2009 på USD 87 mill. UNRWA er i ferd med å slutføre et toårig reformprogram som ble vedtatt i 2006 og som skal bidra til større fokus på ressursbruk og resultatorientering i tjenestetilbudet. En viktig del av dette er UNRWAs rolle som arbeidsgiver. Blant UNRWAs 29.000 lokalansatte i regionen er svært mange selv flyktninger. Den største enkelte utgiftspost er nå som tidligere utdanningssektoren, herunder lærerlønninger til drøyt 21.000 lærere. UNRWA tilbød 479.000 grunnskoleelever undervisning i 2008. UNRWAs 138 helsestasjoner betjener årlig ca. 9,5 mill. pasientbesøk. 257.000 familier (ca. 60 pst. av den registrerte flyktningebefolkningen) mottok matvarehjelp, og sysselsettingstiltak omfattet 60.000 arbeidsløse flyktninger. Siden 1991 er det gitt 165.000 mikrolån. UNRWAs driftsbudsjett fordelte seg på utdanning, helsetjenester, sosialstøtte, mikrokreditter til små bedrifter og rehabilitering av leirene. Den humanitære

situasjon for flyktningene i Gaza forverret seg dramatisk som følge av krigen i desember 2008-januar 2009. I kraft av de omfattende aktiviteter UNRWA har hatt i Gaza over mange år og den infrastrukturen for humanitær assistanse som er etablert, ga FNs Sikkerhetsråd (SRRes 1860) UNRWA et særlig mandat til å koordinere den humanitære støtten i kjølvannet av krigen. Siden 2000 har UNRWA lansert en rekke nødhjelpsappeller for å finansiere ekstraordinær innsats i

form av matvaredistribusjon mv til Gaza og Vestbredden. UNRWA lanserte i 2008 en nødhjelpsappell på USD 280 mill for gjenoppbyggingen av flyktningleiren Nahr el Bared i Libanon. Ved utgangen av året var i underkant av 12 pst. av appellen finansiert.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 150,0 mill. kroner.

Post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., kan overføres

Tabell 8.5 Tematisk forbruk for kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet (mill. kroner)

Tema	2007	2008
Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand	55	68
Godt styresett og institusjonsbygging, inkl. kamp mot korrupsjon	123	126
Kvinner og likestilling	455	440
Miljø og bærekraftig utvikling	183	253
Olje og energi	67	14
Næringsutvikling og handel	189	112
Offentlige velferdstjenester	385	320
Annet, herunder institusjonsreform	75	88
Total	1 532	1 420

Situasjonsbeskrivelse

Over denne posten ytes tilleggsmidler til FN-systemet og til enkelte andre organisasjoner som Den globale helsearbeideralliansen. Bevilgningen er et virkemiddel til å fremme oppfølging av tusenårs-målene og FNs ulike toppmøter. Regjeringen ønsker å støtte ytterligere opp under multilaterale organisasjoner på områder som er prioritert gjennom Soria Moria-erklæringen. Støtte til oppfølgingen av Høynivåpanelet for FN-reform («Ett FN») ligger i hovedsak under denne posten og er et særlig prioritert område samt den økte støtten til utdanning og likestilling gjennom UNICEF.

For de største av FNs fond og programmer, UNDP og UNICEF, er det behov for tilleggsmidler for å gjøre organisasjonene bedre i stand til å bidra innenfor sine kjerneoppgaver. De fleste av FNs mindre fond og programmer støttes utelukkende eller hovedsakelig over denne posten. Det gjelder for eksempel FNs miljøprogram (UNEP), FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT), UNCTAD og Det internasjonale handelssenteret (ITC).

FNs særorganisasjoner som WHO, ILO, FAO og UNESCO er avhengige av tilleggsmidler for å

støtte utviklingslandene i å oppnå tilfredsstillende standarder innenfor sine mandatområder. De pliktige midlene er ikke store nok til å dekke bistandskomponenten på en tilstrekkelig måte. Regjeringen vil styrke FN-systemets evne til å bidra på disse områdene. De norske midlene vil i stor grad komme lavinntektslandene, inklusiv minst utviklede land, til gode.

Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand

Mål

Midlene kan brukes til å:

- Støtte fredsbyggingstiltak og forebygging av væpnet konflikt gjennom FN-systemet blant annet ved å styrke rettsstaten.
- Støtte tiltak rettet mot integrering av menneskerettigheter, herunder kvinners, barns og arbeidstakeres rettigheter nedfelt i respektive konvensjoner, i FNs aktiviteter på landnivå.
- Beskyttelse av barn, særlig mot vold, menneskehandel, utnyttelse og misbruk, gjennom UNICEF.

Rapport 2008

Det ble gitt 30 mill. kroner i støtte til UNICEFs program for beskyttelse av barn. UNICEF la i sitt arbeid vekt på å stimulere til holdningsendringer og nasjonale reformer, samt kapasitetsbygging. Organisasjonen dokumenterer ulike former for misbruk av barn og sammen med andre partnere utvikler monitorering og rapporteringsmekanismer i henhold til Sikkerhetsrådets resolusjon 1612. UNICEF gjør en særlig innsats for å styrke nasjonale lovverk for beskyttelse av barn mot vold, seksuelt misbruk, kjøp og salg av barn, de verste former for barnearbeid og misbruk i væpnet konflikt. I 2008 kunne samtlige av UNICEF sine regionale kontorer rapportere om fremgang i styrkingen av nasjonale lovverk. Eksempelvis bisto UNICEF Kambodia, Costa Rica, Guatemala, Moldova, Sao Tome og Principe, Uzbekistan og Vietnam i å innføre betydelig sterkere lovgivning om vold i hjemmet, fysisk avstraffelse, seksuell vold og kjøp og salg av barn. I tillegg kunne UNICEF vise til at ved utgangen av 2008 har 130 land ratifisert «Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography». UNICEF er en meget viktig aktør i felt mht reintegrering av barnesoldater og organisasjonen medvirket til at tre nye avtaler ble inngått med Nord-Sudan, Sri Lanka og Filippinene om demobilisering og reintegrering av barnesoldater i 2008. UNICEF har også utviklet en helhetlig strategi på beskyttelse av barn vedtatt i 2008.

Norsk støtte til tiltak for integrering av menneskerettigheter i FNs utviklingsarbeid på landnivå ble videreført i 2008 gjennom støtte på 10 mill. kroner til UNDPs globale program for styrking av menneskerettighetene. Programmet fokuserer særlig på utarbeidelse av retningslinjer og informasjonsmateriell som landkontorene kan bruke som utgangspunkt for sine menneskerettighetsrelaterte aktiviteter, f. eks styrking av nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner og – lover, og ulike former for informasjons- og bevisstgjøringskampanjer rettet mot både myndigheter og andre aktører som sivilt samfunn. Et sentralt formål med programmet er å sikre at UNDP følger en rettighetsbasert tilnærming til utvikling og arbeider for å fremme kvinners rettigheter. Sammenhengen mellom menneskerettigheter og utvikling/oppnåelse av tusenårsmålene legges til grunn for arbeidet. I tillegg til informasjonsmateriell og støtte til landkontorene under utarbeidelse av programforslag, har det blitt holdt en rekke regionale opplærings-

seminar. I 2008 ble aktiviteter koplet opp mot 60 års jubileet til menneskerettighetserklæringen. Tildelingen ble også brukt til å styrke arbeidet med å styrke rettsstaten i stater i konflikt gjennom et UNDP prosjekt som dekker 21 land, deriblant Sudan, DR Kongo, Haiti, Colombia, Irak og Afghanistan. Programmet som startet opp i 2008 tar utgangspunkt i at lov og rett er en forutsetning for stabilisering etter konflikt og for utvikling og oppnåelse av tusenårsmålene. Programmets formål er å bedre fattige og sårbares adgang til rettsstaten og juridisk hjelp i land i konflikt/post-konflikt. Fokus på kvinners sikkerhet og rettigheter er et prioritert område i programmet. Programmet er basert på et pilotprosjekt i Darfur, Sudan. Gjennom dette prosjektet har tusenvis av internt fordrevne og marginaliserte fått tilgang til rettstjenester etablering av egne sentre i leirene, støtte til lokale advokater og trening av «paralegals». Programmet fokuserte også på trening av politivesen i menneskerettigheter, offentliggjorde vurderinger av menneskerettighetsimplikasjonene av nasjonale sikkerhetslover og bidro til den første domsfellelsen for voldtekt i Darfur og senere rettssaker. Programmet ble startet opp i 13 land i 2008, og medvirket blant annet til etablering av et nettverk av 150 paralegals og advokater spesialisert på seksualisert vold i DR Kongo, og arbeidet sammen med myndighetene til å styrke sin rolle i bekjempelse av seksualisert vold i den østre delen av landet fra å stille overgriperne for retten til støtte til ofrene.

Godt styresett og institusjonsbygging, herunder korrupsjonsbekjempelse

Mål

Bevilgningen skal brukes til å støtte multilaterale organisasjoners arbeid for:

- Styrking av forvaltningskapasitet, demokratisering, valg og justissektoren, blant annet gjennom UNDPs flergiverfond for godt styresett. Det legges vekt på målrettet arbeid for å øke kvinners deltakelse og innflytelse og integrering av kjønnsperspektivet.
- Kamp mot barnearbeid og for rettferdige forhold på arbeidsplassen, gjennom ILO.
- Styrking av utviklingslands kompetanse til å bekjempe narkotika, terrorisme, organisert kriminalitet og menneskehandel gjennom FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC).
- Styrking av nasjonal kapasitet til å bekjempe korrupsjon, hovedsakelig gjennom UNODC og UNDP.

Rapport 2008

Hoveddelen av midlene til godt styresett og institusjonsbygging ble kanalisert gjennom UNDPs tematiske flergiverfond for godt styresett (60 mill. kroner). Det ble også gitt et bidrag til UNDPs arbeid med anti-korrupsjon (5 mill. kroner) og arbeidet med nasjonale «styresett vurderinger» (5 mill. kroner). Andre bidrag var 30 mill. kroner til arbeidet til FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC).

UNDPs flergiverfond brukes til innovative tiltak i over 90 land, hvorav over 50 pst. av ressursene tilfalt minst utviklede land og Afrika. I tråd med anbefalingene fra evalueringen av fondet i 2007 har fondet i 2008 fokusert på færre og større satsningsområder, deriblant desentralisering og lokal forvaltning samt prosjekt rettet mot utvikling av rettsstaten og fattiges adgang til lov og rett. I arbeidet med lokalt styresett og desentralisering er deltakelse et nøkkelord og UNDPs arbeid har bidratt til å styrke både lokalbefolkningens evne til å påvirke beslutningstaking samt beslutningstakeres evne til å handle deretter, alltid med forståelse fra og i samarbeid med nasjonale myndigheter. Det finnes vellykkede eksempler på dette fra Makedonia og Nepal, mens erfaringene med et program for styrking av lokale myndigheter i Afghanistan har vært blandede. Å sikre at kvinner og marginaliserte grupper blir hørt er en vesentlig del av all UNDPs virksomhet innen demokratisering og godt styresett. Den store etterspørselen fra landnivå på UNDPs tjenester innen dette området indikerer at UNDP fortsatt blir oppfattet som en nøytral partner som kan arbeide på sensitive områder. Fondet har også støttet kapasitetsbygging i forhold til nasjonalforsamlinger, valgprosesser og valgsystemer. Oslo Governance Centre, en global tenketank på styresettområdet, mottar også driftsstøtte fra dette fondet. I tråd med anbefalingene fra evalueringen av fondet i 2007 har fondet i 2008 fokusert på færre og større satsningsområder.

Norge støttet UNDPs program for arbeid med anti-korrupsjon (5 mill. kroner). UNDP arbeider i flere tilfeller nært sammen med UNODC. I 2008 hadde UNDP særskilte anti-korrupsjonsaktiviteter i 12 land, men programmet skal også bidra til strømlinjeforming av anti-korrupsjonsperspektiv og – tiltak i all UNDPs virksomhet. Programmet ble etablert i 2008 og første året var hovedfokus på utarbeidelse av retningslinjer, informasjonsmaterieill og verktøy som landkontorene kunne bruke i sitt anti-korrupsjonsarbeid. Alle tiltak har to formål: stanse eller bidra til å redusere korrupsjon gjennom institusjonsreform mv. og bidra til folkelige krav om «rene og ansvarlige» myndigheter.

Fokus er derfor like mye på å styrke medias og sivilts samfunns rolle i å mobilisere opinion, som konkret støtte til endringer i offentlige institusjoner. UNDP samarbeider tett med UNODC i dette arbeidet. Etterspørselen fra landkontorene etter bistand og råd fra programmet var økende gjennom 2008.

Norge støttet også et UNDP-prosjekt (5 mill. kroner) i regi av Oslo Governance Centre for utvikling av metodologi og indikatorer for å måle resultater innen demokratisk styresett. Formålet med programmet er å bedre forståelsen for ulike tilnæringer til måling av demokratisk styresett, kopligen til nasjonal kapasitetsbygging, fattigdomsrettet planlegging og – budsjettering, og framgang mot tusenårsmålene. NORAD er involvert i prosjektet og skal blant annet delta på to feltbesøk i 2009. Som eksempel ble arbeidet med utviklingen av «Indonesian Democracy Index» for å måle demokratisk framgang og tilbakeslag på provinsnivå i Indonesia startet i 2008 i samarbeid med nasjonale myndigheter og arbeidet med en nettportal som samler all informasjon om «governance assessments» påbegynt.

Norge støttet videre ILOs arbeid i kampen mot barnarbeid, og for arbeidstakerrettigheter, sysselsetting, likestilling, og sosial dialog/trepartssamarbeid. I Norges toårige programavtale 2008-2009 for samarbeidet med ILO ble rammen økt til 100 mill. kroner, hvorav 25 mill. kroner ble bevilget over kap. 170, post 76 og 10 mill over kap 168, post 70 i 2008. Det ble også gitt støtte til en styrking av ILOs evne til å samarbeide aktivt med andre internasjonale organisasjoner, også på land-nivå gjennom deres landprogrammer (Decent work country programmes). I tillegg til programavtalen ble det også bevilget direkte midler til ILOs aktiviteter for å fremme arbeidstakernes rettigheter i hhv. Kina, Burundi, DR Kongo, Brasil og Liberia – alle med det formål å bidra til bedre styresett og institusjonsbygging.

Det norske bidraget til FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC) gikk bl.a. til anti-korrupsjonstiltak og bekjempelse av menneskehandel. UNODC bistår utviklingsland med å styrke nasjonalt lovverk slik at de er i samsvar med internasjonale konvensjoner på området. En del av det norske bidraget gikk også til UNODCs bekjempelse av produksjon, handel og misbruk av narkotika.

Kvinner og likestilling

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte UNICEFs arbeid med utdanning og likestilling.
- Støtte andre FN-organisasjoners arbeid for å fremme kvinners rettigheter og likestilling.

Rapport 2008

I alt 440 mill. kroner ble kanalisert gjennom UNICEF for å fremme grunnutdanning med spesiell vekt på likestilling og jenters utdanning. UNICEF arbeider for å få flere barn, spesielt jenter, til å gå på skole og fullføre skolegangen og samtidig øke kvaliteten på utdanningen. Tall tyder på at 85 pst. av barn på verdensbasis har tilgang til grunnskole, noe som innebærer en betydelig forbedring i forhold til tidligere tall. Det er rimelig å anta at UNICEF sammen med andre givere og egeninnsats fra utviklingslandene selv har bidratt til dette. Til tross for betydelig fremgang på dette feltet er det allikevel behov for sterkere fokus på skoletilgang for barn i konflikt og kriseområder, forbedring av skoletilbudet i sub-Sahara Afrika og særlig styrkingen av skoletilbudet for jenter. I 2008 trappet UNICEF opp sitt engasjement på disse tre områdene med god finansiell støtte fra Norge. Antall land med nasjonale utdanningsplaner som inkluderer tiltak for å redusere kjønnsforskjeller har økt betraktelig fra 58 land i 2005 til 87 land i 2008. I dette arbeidet har UNICEF en sentral rolle. UNICEFs innsats er i stadig større grad knyttet til påvirkningsarbeid og faglig bistand til myndigheter i forhold til mottakerlandenes nasjonale utdanningsplaner og sektorprogrammer.

UNICEF har spilt en sentral rolle i det humanitære arbeidet med å gjenopprette undervisningstilbud i katastrofer verden over. I 2008 fikk 3,1 millioner barn i krisesituasjoner tilbud om utdanning, med assistanse fra UNICEF. I samarbeid med andre relevante aktører har UNICEF også bidratt til å øke innrullingene av barn i grunnskolen i DR Kongo med 20,4 pst og også i Afghanistan og Sudan ser man en økning i deltagelse i grunnskolen. Strategier og oppstartutstyr («skole i en boks»), foruten skolebøker og læremateriell har blitt utviklet og distribuert for land rammet av krig og konflikt.

UNICEF har utviklet egne modeller for god utdanningspraksis, som for eksempel «barnevennlig skole»-modellen. Modellene brukes ikke bare av UNICEF, men også blitt tatt i bruk av en lang rekke utviklingsland. UNICEF sto dessuten bak kurs og utdanning av flere hundre tusen lærere. Videre bidro UNICEF til installering av vann og toaletter ved skoler for tusenvis av barn.

UNICEF er forkjemper for at utdanning må til dersom myndigheter skal nå andre sentrale

målsettinger som bekjempelse av hiv og aids, barnarbeid og helse mål. UNICEF opptrer i stadig større grad i partnerskap med andre organisasjoner og viser nå større vilje til reform enn tidligere.

En særskilt andel av Norges programsamarbeidsavtale med ILO er øremerket likestilling og kvinners rettigheter i arbeidslivet. I programavtalen er det bevilget 40 mill. kroner over to år til tiltak på landnivå. ILO har utarbeidet en egen strategi for å få kvinner aktivt med som deltakere i økonomi og næringsliv, og kampanjen «Gender at the heart of decent work» ble lansert i juni 2008. ILOs arbeid for likestilling og kvinners rettigheter i arbeidslivet ble også støttet over kap 168, post 70 med 10 mill. kroner.

Miljø og bærekraftig utvikling

Mål

Bevilgningen foreslås i hovedsak brukt til å:

- Støtte arbeidet til FNs miljøprogram UNEP, spesielt innen klimatiltak, katastroforebygging, bærekraftig naturressursforvaltning, styrket miljøstyresett, forsvarlig håndtering av miljøgifter og bærekraftig produksjon og forbruk.
- Bedre levekårene for fattige i storbyer og slumstrøk, gjennom FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT) og Cities Alliance.
- Støtte tiltak på klima og ren energi, vann og sanitærtiltak, samt miljøgifter bl.a. gjennom flegiverfond i UN-HABITAT og UNDP, og støtte gjennom UNICEF.
- Støtte tiltak for biologisk mangfold og tørrlandsforvaltning, bl.a. gjennom flegiverfond i UNDP, FNs konvensjon om biologisk mangfold, FNs konvensjon om bekjempelse av forørkning, og den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser.
- Fremme kvinners deltakelse i miljøforvaltningen, i behovsanalyser og gjennomføring av levekårs-, vann- og sanitærtiltak.

Rapport 2008

I 2008 ble det gitt 35 mill. kroner i tematisk støtte til UNICEFs innsats for bedret tilgang til, og bruk av, rent drikkevann og grunnleggende hygiene. UNICEF støttet tiltak for bedret drikkevann og hygiene i 101 land, hvorav flesteparten var blant de minst utviklede landene. Tiltakene rettet seg inn mot utvikling av nasjonale planer, bedret tilgang til vann under humanitære katastrofer og tilgang til vann og hygieneundervisning på skoler. Land med nasjonale utviklingsplaner for å oppnå tusenårsmålene om tilgang til rent drikkevann og grunnleg-

gende hygiene økte fra 58 pst. i 2005 til 73 pst. i 2008 i land der UNICEF har program.

Tilgjengelig informasjon viser at fem av de ti mest befolkningstette landene er på vei til å oppfylle målet om grunnleggende hygienetilbud.

Det ble gitt støtte til miljø og ressursforvaltningsformål over denne posten med i alt 253 mill. kroner. De største mottakerne var UN-HABITAT med 87 mill. kroner og UNEP med 100 mill. kroner. Som ledd i en intern reformprosess lanserte UNEP i 2008 en ny Medium Term Strategy, med seks prioriterte satsingsområder – klimatiltak, katastroforebygging, bærekraftig naturressursforvaltning, styrket miljøstyresett, håndtering av miljøgifter og bærekraftig produksjon og forbruk. Norge inngikk i 2008 en ny toårig programavtale med UNEP, der midlene ble fordelt prosentvis mellom disse seks satsingsområdene. Gjennom programavtalen støttes også UNEPs samarbeid med UNDP om integrering av fattigdoms- og miljømålsettinger i nasjonale utviklingsplaner gjennom Poverty and Environment Initiative og arbeidet for et karbonnøytralt FN gjennom den UNEP-ledede Environment Management Group.

Det ble i 2008 også gitt 20 mill. kroner til UNEP/GRID-Arendal. Støtten ble gitt som del av en ny toårig rammeavtale og går til stiftelsens samarbeid med UNEP om marine og regionale programmer, herunder UNEPs kontinentalsokkelprogram.

Det ble gitt 21 mill. kroner i støtte til FNs utviklingsprogram (UNDP) til et program for iverksetting av tiltak under forørkningskonvensjonen. Formålet med satsingen er å bidra til fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene i Etiopia og Uganda gjennom støtte til bærekraftig landforvaltning, iht. forørkningskonvensjonen og initiativet TerrAfrica. Aktivitetene skal bidra til å integrere nasjonale handlingsplaner for forørkningskonvensjonen i nasjonale utviklingsplaner og til å mobilisere finansiering til bærekraftig landforvaltning på lokalt nivå. Aktivitetene vil også spille en sentral rolle i å utvikle strategier for klimatilpassing i de aktuelle landene. UNDP har gjennomført en rekke tiltak innen miljø og ressursforvaltning gjennom forvaltningen av flergiverfondene for blant annet konvensjonen for biologisk mangfold og UNDPs generelle fond for energi og miljø (se nedenfor). UNDP har hovedsakelig arbeidet med å sikre at miljøhensyn tas inn i nasjonale utviklingsstrategier m.m., men også gjennomført tiltak på landnivå på vegne av UNEP. FNs bosettingsprogram, UN-HABITAT og Cities Alliance, søker å oppgradere sitt arbeid med å bedre miljø- og leveforholdene for slumbeboere, særlig i Afrika sør for Sahara.

I 2008 ble den andre toårige programavtalen med UN-HABITAT inngått (2008-09). Avtalen beløper seg til 62 mill. kroner for 2008 og 68 mill. kroner for 2009. Som et resultat av avtalen angripes fattigdommen på bred basis gjennom tiltak innen felter som vann og sanitær, finansiering av boliger og infrastruktur i slumområder, urbane landspørsmål, kjønnsdimensjonen og tiltak knyttet til ungdom og utvikling. Klimaproblemene i byer er en ny utfordring som dekkes av avtalen fra 2008. På basis av en rekke nylige evalueringer og gjennomganger vurderes samarbeidet og virksomheten generelt positivt. Innovative tilnæringer knyttet til folkelig deltakelse og organisering på lokalsamfunnsnivå preger Programmets arbeid. UN-HABITAT har oppnådd vesentlige resultater både innenfor vann- og sanitærsektoren, boligbygging for fattige og mht. landrettigheter. På styremøtet i april 2007 foreslo Norge å opprette et eget «Opportunities Fund for Youth led Development». Dette vil særlig arbeide for å styrke sysselsetningsmulighetene for unge jenter. Forslaget ble vedtatt og fondet ble endelig lansert i oktober 2008 under World Urban Forum i Nanjing, Kina.

Støtten til Cities Alliance var i 2008 på 8 mill. kroner. Norge har sammen med Sverige lykkes i arbeidet med å styrke fattigdomsorienteringen og forbedre byer og lokale myndigheters representasjon i Alliansen. Alliansen tar sikte på å utvikle seg som en kunnskapsgenererende organisasjon som bl.a. vil styrke samarbeidet med det internasjonale sivilsamfunnet. Det norske samarbeidet med UN-HABITAT og Cities Alliance skjer med utgangspunkt i Utenriksdepartementets dokument som ble lansert høsten 2007: «Byer – håp og utfordringer. Om byutvikling og internasjonalt samarbeid».

Olje og ren energi

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til følgende formål:

- Støtte fornybar energi, blant annet gjennom UNDPs flergiverfond for energi og miljø. Det skal legges vekt på å involvere kvinner i behovsanalyser, beslutnings- og utbyggingsprosesser.
- Støtte til bærekraftig forvaltning av naturressurser, da særlig Olje.

Rapport 2008

I 2008 ble det gitt 29 mill. kroner til UNDPs flergiverfond for miljø og energi. UNDP etablerte i 2007 en egen mekanisme (MDG Carbon Facility) for å øke fattige lands tilgang på karbonfinansiering (Den grønne utviklingsmekanismen i Kyoto-avtalen). Fasiliteten stimulerer også til karbonfinan-

siering av prosjekter med en sterk innretning mot Tusenårsmålene. UNDP hjalp 31 land med sine søknader om finansiering i 2008, noe som resulterte i 2 langsiktige avtaler og 10 foreløpige avtaler. UNDP har utviklet en egen klimastrategi for hvordan de skal bistå utviklingsland i å få adgang til finansieringsmekanismer som forventes opprettet i kjølevannet av klimamøtet i København i desember 2009. Fondet har finansiert en rekke pilotprosjekt knyttet til klimafinansiering i tillegg til assistanse til en rekke utviklingsland i forberedelse av klimaforhandlingene, deriblant assistanse til den Afrikanske Union og arbeidet med en felles afrikansk plattform. I Fondet støttes tiltak for å fremme fornybar energi i en rekke lavinntektsland, hovedsakelig i Afrika, og har bidratt til å få økt forståelse for sammenhengen mellom energi og fattigdomsbekjempelse. Støtten til fondet har bidratt til integrering av miljøperspektiv i nasjonale fattigdomsplaner. Fondet har også bidratt vesentlig til å styrke kapasitet og kompetanse innen lokal ressursforvaltning, adgang til energi og tjenester. Eksempelvis bidro prosjektet «Community Water Initiative» til renere vann og bedre levekårene for 40 000. Fondet brukes til innovative og katalytiske prosjekter som senere kan skaleres opp – eksempelvis kan analyser av policy valg og verktøy for adgang til energi bidra til økt tilgang til energi i en rekke Afrikanske land om anbefalingene fra studiene gjennomføres i praksis.

Næringsutvikling og handel, herunder landbruk

Mål

Bevilgningen foreslås i hovedsak benyttet til å støtte multilaterale organisasjoners arbeid med å:

- Bidra til å bygge opp utviklingslands kompetanse og kapasitet til å delta i internasjonal handel og handelsforhandlinger.
- Bistå utviklingslandene i gjennomføringen av resultater fra de pågående WTO-forhandlinger.
- Bidra til økt eksport og økt verdiskapning gjennom internasjonal og regional handel
- Støtte bærekraftig utvikling av jordbruk, fiskeriforvaltning og skogbruk, med vekt på koblingen matsikkerhet, klima og bioenergi (gjennom bl.a. FAO).
- Fremme kvinners rettigheter og deltakelse i næringsutvikling og handel, herunder landbruk.

Rapport 2008

Til handelsrelaterte tiltak gjennom WTO, UNCTAD, ITC, EIF, FAO og CFC ble det utbetalt om lag 188 mill. kroner.

Støtten til WTOs fond for handelsrelatert faglig bistand (Doha Development Agenda Global Trust Fund) ble videreført i 2008. En lang rekke opplæringstiltak ble gjennomført i 2008, med særlig vekt på å imøtekomme behov i de minst utviklede land for å bedre forståelsen av WTOs regelverk. Norge videreførte i 2008 støtten gjennom FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD) til faglig bistand og kompetanseoppbygging på områdene investeringer, konkurranse og handelsfasilitering inkludert toll-modernisering, samt ulike tiltak innenfor UNCTADs særskilte fond for de minst utviklede land. Støtten til Det internasjonale handelssenter (ITC) ble benyttet til tiltak for å fremme sør-sør-handel med spesielt fokus på Afrika, et nytt program for kvinner og handel, samt etisk handel (afrikansk møte). Tildelingen ble også brukt til Det styrkede integrerte rammeverk for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede land (EIF). EIF er en samarbeidsmekanisme mellom UNCTAD, UNDP, ITC, WTO, Verdensbanken og IMF. Formålet er å integrere handel i de minst utviklede landenes utviklingsplaner og fattigdomsbekjempingsstrategier, samt å samordne bistand på handelsområdet. Det felles fond for råvarer (CFC) fikk støtte til finansiering av tiltak for å bedre konkurransevnen og øke bearbeidingsgraden av ulike råvarer som produseres i utviklingslandene.

Norge støttet FAOs arbeid for at landbruk, skog- og fiskeri integreres i landenes overordnede planer for utvikling og fattigdomsreduksjon, og at hensyn tas til marginaliserte og sårbare grupper. Blant tiltak rettet mot kvinner kan arbeid med land- og eiendomsrettigheter trekkes frem, ikke minst en kritisk problemstilling i områder rammet av aids. Norge bidro i fjor til finansieringen av et høynivåmøte om matvarekrisen, som ble holdt i regi av FAO. Tema var koblingen matsikkerhet, klima og bioenergi. I en rekke land ble norske midler brukt til kapasitetsbygging innen bærekraftig fiske og akvakultur. Norske midler ble fortsatt nyttet til gjennomføring av Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk, og i tillegg støttet man opp om arbeidet med dyregenetiske ressurser. FAOs evalueringsenhet foretok i fjor en gjennomgang av den norske samarbeidsavtalen. Det ble trukket frem som spesielt positivt at norske midler bidrar til å omsette FAOs normative arbeid til operativt arbeid på landnivå. Videre ble det bekreftet at den norske støtten er innrettet slik at den har bidratt til en mer helhetlig tilnærming til virksomheten internt i organisasjonen. Dette forsøker man nå å bygge på i den omfattende reform- og omorganiseringsprosessen som pågår i FAO. Inntil videre vurderes det å være så store ledelsesproble-

mer og så stort reformbehov i FAO at det ikke er grunnlag for å fornye programsamarbeidsavtalen.

Offentlige velferdstjenester

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte multilaterale innsatser med å bygge opp helsesystemer med gode primærhelsetjenester på landnivå, bl.a. med fokus på helsepersonellkrisen, styrking av helseinformasjonssystemer, forskning og kompetanseutvikling og sosiale helsedeterminanter.
- Støtte arbeidet for å nå de helserelevante tusenårsmålene gjennom multilaterale organisasjoner og relevante partnerskap og allianser.
- Spesifikke tiltak herunder forskning innen global helse, hiv og aids gjennom multilaterale organisasjoner og relevante partnerskap og allianser.
- Forebyggende helsearbeid og rehabilitering av funksjonshemmede.
- Bedre seksuell og reproduktiv helse med vekt på tiltak som svarer på utfordringer knyttet til kjønn, alder og tradisjoner, gjennom WHO, UNICEF, UNAIDS og UNFPA, og relevante partnerskap og allianser.
- Forbedre global koordinering og implementering av «Utdanning for Alle»/EFA-målene og bidra til å styrke nasjonalt lederskap for implementering av EFA gjennom kapasitetsbygging for EFA oppnåelse.
- Sikre god statistikk og overvåkning på utviklingen av EFA.
- Støtte til livslang læring hvor bl.a. alfabetisering inkluderes i nasjonale utdanningssystemer og planer.
- Bidra til utvikling av presse- og ytringsfrihet på landnivå

Rapport 2008

Det særlige fokuset på de helserelevante tusenårsmålene for barne- og mødre helse og bekjempelse av malaria, tuberkulose og aids ble videreført i 2008. UNICEF har spilt en sentral rolle i partnerskapene, særlig i forhold til å styrke det medisinske tilbudet til mor og barn, beskytte barn som er blitt foreldreløse som et resultat av aids og gjennom å bedre tilbudet til ungdom som er utsatt for smitte.

Mangel på og skjev fordeling av helsepersonell, samt manglende helsefaglig kompetanse, er et alvorlig hinder for at de helserelevante tusenårsmålene kan nås. Norge har spilt en sentral rolle i å få satt den globale helsepersonellkrisen på dagsorden internasjonalt og har aktivt deltatt i arbeidet

med Den globale helsearbeideralliansen. Alliansens oppgave er å medvirke til at det finnes motivert og kompetent helsepersonell i tilstrekkelig antall til å løse krisen med å levere helsetjenester. Norge er med i styret til alliansen og var styreleder i perioden 2008-2009. Fra norsk side ble det nedlagt betydelig arbeid i å planlegge det første globale Forum for helsepersonellkrisen som fant sted i mars 2008. Forberedelsene resulterte i at både fag- og forskningsmiljøer samt politiske ledere engasjerte seg i utformingen av en global handlingsplan for å løse helsepersonellkrisen.

Helsepersonell er et av ti satsingsområder i «Utenrikspolitikk og global helse»-initiativet som ble lansert i 2006 av utenriksministre fra syv land, inkludert Norge. I 2008 tok Regjeringen initiativ til å få utformet en helhetlig nasjonal politikk for rekruttering av helsepersonell. En arbeidsgruppe har utarbeidet forslag til tiltak i norsk utenriks- og utviklingspolitikk mens en annen har foreslått tiltak med sikte på å planlegge Norges egen arbeidsstyrke frem mot 2030. Bi- og multilateralt utviklingssamarbeid og tilskudd gjennom globale fond har bl.a. bidratt til utvikling av forskningsbasert kunnskap til tiltak mot helsepersonellkrisen i flere afrikanske land, utdanning av flere helsearbeidere og bedre dekning med kvalifiserte helsearbeidere i landdistrikter. I regi av WHO er det også under utarbeidelse retningslinjer for å regulere internasjonal migrasjon.

I 2008 ble det utbetalt 215,5 mill. kroner til WHO's programbudsjett. Norges frivillige bidrag til WHO kanaliseres gjennom en 2-årig programavtale (2008-2009). Norge har vektlagt at midlene i størst mulig grad gis som ikke-øremerket støtte som et virkemiddel for å understøtte mulighetene for realistisk budsjettering og programimplementering. Derfor gis 83 pst. av midlene som helt (20 pst.) eller delvis fleksible midler.

Arbeidet for å nå målet om universell tilgang til aidsforebygging og aidsbehandling innen 2010, støttes gjennom både WHO og UNAIDS med fokus på forebygging av hiv og aids blant sårbare og utsatte grupper som opplever stigmatisering og diskriminering. Sprøytebrukere i rusmiljø krever særlig oppmerksomhet for forebygging av smitte og tilgang til medisinsk behandling. Norsk støtte til FNs program for narkotika og kriminalitet for kvinnelige sprøytebrukere og innsatte i Afghanistan, Nepal og Pakistan ble videreført i 2008. Programmet ligger i et krevende skjæringspunkt mellom narkotikamisbruk, hiv og kvinneperspektiv i utfordrende politiske omgivelser. I tillegg til å få det formelle rammeverket på plass med myndighetene, har man også kommet i gang med å etablere samarbeid med frivillige organisasjoner som

skal gjennomføre aktiviteter og tiltak. Kapasitetsbygging med spesielt fokus på kjønnsaspekter og skadebegrensende arbeid er igangsatt i alle de tre landene. Norge deltok videre i en internasjonal arbeidsgruppe om reiserestriksjoner for mennesker med hiv og aids og medvirket til at restriktiv praksis på området i land som Kina og USA ble tatt opp på politisk nivå.

WHO er som normativ organisasjon innen helse, en viktig aktør i seg selv og samtidig en nøkkelpartner for andre organisasjoner og initiativ på helseområdet. Dette gjelder spesielt de globale ordningene innen helse som Den globale vaksinealliansen (GAVI), Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) og den internasjonale innkjøpsordningen for legemidler (UNITAID) som WHO gir avgjørende faglig og støtte til, jf. kap.169.

WHO og UNICEF er sentrale partnere i et globalt polioutryddelsesinitiativ. Antallet tilfeller av poliomyelitt (dvs. sykdom med lammelser) er redusert med 99 pst. siden etableringen av initiativet. Kampen for å utrydde polio har imidlertid hatt et tilbakeslag de siste årene. I 2008 er det sett en økning i antall polioutfeller, først og fremst i Nigeria. Nigeria, India, Pakistan og Afghanistan er i dag de gjenværende endemiske landene. I tillegg har ytterligere 10 land importsmitte. Dette skyldes både vedvarende svikt i vaksinerings i enkelte områder som bl.a. skyldes svake helsesystemer og negative forestillinger, samt suboptimal effekt av dråpevaksine i befolkningstette områder i India. Det er utarbeidet en strategisk plan for 2009-2013 med målsetting å stoppe all spredning av poliovirus i Asia i 2010 og i Nigeria i 2011.

Det er utarbeidet forslag til en forskningsstrategi for å styrke WHO's globale lederrolle innen global helseforskning, herunder forskningsinnsatsen og bruk av forskning for politikktutvikling. Norge ga øremerkede tilskudd til to spesialprogrammer i regi av WHO i 2008, og er største giver til disse programmene. Et program understøtter forskning på ti neglisjerte tropiske sykdommer som rammer de fattigste menneskene. Programmet drives av WHO, UNICEF, UNDP og Verdensbanken. Forskningen bidrar til å forbedre både medisinene og systemene for bruk av medisiner på landnivå. Forskningsprogrammet for reproduktiv helse drives av WHO i samarbeid med UNFPA, UNDP og Verdensbanken, og er ledende i å utvikle familieplanleggings- og prevensjonsmetoder. I 2008 støttet Norge også en internasjonal allianse for helsepolitikkforskning, samt et Globalt forum for helseforskning som bl.a. dokumenterer forskning. Det vises til ytterligere omtale av WHO under kap.116, post 70.

Utdanningstiltak gjennom UNESCO ble tilgodesett med 23,5 mill. kroner for 2008 i tillegg til de samlede 23 mill. kroner i støtte til to UNESCO-institutter på utdanningsfeltet og til UNESCOs statistikinstitutt.

UNESCO har ansvar for å koordinere det globale arbeidet med Utdanning for Alle (Education for All/EFA), og Norge har vært en pådriver for å styrke dette arbeidet. Resultater man nå ser er et ytterligere engasjement fra UNESCOs side som global koordinator og en tydeligere «EFA advokat» globalt. I desember 2008 var Norge vertskap for Høynivåkonferansen om Utdanning for Alle. Møtet ble et viktig løft for det globale EFA-arbeidet med et styrket samarbeid mellom UNESCO, UNICEF, Verdensbanken, ILO, UNDP og sivilt samfunn og politisk representasjon fra land med EFAutfordringer samt fra giverland involvert i EFA. Norge bidro til konkret resultat fra høynivåmøtet og vedtatte «Oslo Declaration» gir en felles retning for EFA arbeidet fremover, hvor også et fokus på den kritiske lærermangelen og tiltak for å bøte på denne, inngår i deklarasjonen.

Norge er bidragsyter til Global Monitoring Report, som er blitt et viktig instrument og som årlig analyserer den globale EFA tilstanden og peker på viktige utfordringer fremover. Norge har i 2008 fortsatt støtten til UNESCOs nordiske program med kapasitetsbygging for EFA. Programmet gjennomgikk en evaluering i 2007/08 som peker på mange positive sider ved programmet, men som også understreker de utfordringene som UNESCO står overfor i forhold til egen rolle innenfor en utdanningsarkitektur som er i stadig endring, og behovet for ytterligere fleksibilitet for å kunne levere basert på lokale behov. Norge har vært en sterk pådriver for UNESCOs deltakelse i FN-reform og for at organisasjonens desentraliseringsstrategi må videreutvikles i lys av lærdom fra dette. Store utfordringer som lav kapasitet innenfor utdanningsplanlegging henger nøye sammen med større utfordringer innenfor kapasitetsutvikling på landnivå og kan kun løses i samarbeid innenfor en bredere ramme på nasjonalt nivå. Som oppfølging av Høynivåmøtet om utdanning i Oslo desember 2008 har Norge tatt initiativ til økt innsats i UNESCO for å bidra til flere kvalifiserte lærere i utviklingsland, og foreslår å bidra med USD 1 mill til dette. Norge støtter UNESCO i utviklingen av ny strategi for kapasitetsutvikling for EFA måloppnåelse.

I policy-relatert arbeid som f.eks. alfabetisering og livslang læring bidrar UNESCO, ved sitt CapEFA program, i utviklingen av ikke-formelle utdanningsstrategier (Bangladesh, Egypt, Marokko, Niger, Pakistan, Senegal, Tanzania) hvor dette

arbeidet ofte inngår i et større samarbeid for fattigdomsreduksjon lokalt. Lokal kapasitet i planlegging, styring, implementering og monitorering av alfabetisering og ikke-formell utdanning er styrket i flere av disse landene. Innenfor lærerutdanning er UNESCO en av flere partnere på landnivå og ofte i samarbeid med planlegging og implementering av EFA Fast-Track Initiativ i regi av Verdensbanken på landnivå. I bl.a. Angola, Guinea, Sierra Leone, og Tanzania har dette resultert i bedre sektorplanlegging og gjennomføring samt forbedret kvaliteten på lærerutdanningen.

Norge støttet International Program for the Development of Communication (IPDC) som støtter tiltak for utvikling av frie medier med 1 mill. kroner. Fra norsk side blir det sterkt vektlagt behov for en videre utvikling av IPDC programmet til å styrke det normative arbeidet og en styring av aktiviteter til støtte av politikktutforming i utviklingsland. IPDC har nå utviklet et sett media-indikatorer som kan brukes som et redskap i analyse av et lands media-sektor og i utforming av utviklingsprogram innenfor media.

Andre tiltak/formål, herunder institusjons- og systemreform

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Styrke FNs arbeid gjennom reform, effektivisering og harmonisering i regi av FN-sekretariatet, FNs utviklingsgruppe (UNDG) eller enkeltorganisasjoner.
- Styrke arbeidet med å utvikle » Ett FN » på landnivå som oppfølging av FNs høynivåpanel for FN-reform.
- Styrke landenes kapasitet til å utvikle fattigdomsstrategier som kan bidra til å nå tusenårs-målene.

Rapport 2008

Det ble utbetalt 88 mill. kroner i 2008 til andre tiltak herunder institusjons- og systemreform. Norge har vært en pådriver for å styrke og effektivisere FNs utviklingsarbeid med basis i anbefalingene fra det såkalte høynivåpanelet for systemkoherens, ledet av statsminister Stoltenberg sammen med statsministrene av Mosambik og Pakistan. Som del av reformprosessen ble det lansert pilotinitiativ i 8 land for å teste ut anbefalingene om «Ett FN» (en leder, ett program, ett budsjett og ett hus). Erfaringene så langt er positive og mottakerlandene opplever at FN er lettere å forholde seg til, arbeider mer i tråd med landenes egne prioriteringer og er mer effektive og relevante enn tidligere. Erfarin-

gene så langt viser også at det kan være betydelige innsparings- og effektivitetsgevinster på sikt, men i denne første fasen opplever de fleste FN-organisasjoner at den interne koordineringen tar mye tid og krefter. Det viser seg også at mangelen på harmonisering av FN-organisasjonenes administrative systemer og – rutiner legger hindringer i veien for hvor reformer og samarbeid på landnivå. Det ble utarbeidet en felles handlingsplan for harmonisering av FN-systemets administrative systemer, regelverk og prosedyrer i tråd med høynivåpanellets anbefalinger. Handlingsplanen ble klar for gjennomføring i løpet av våren 2009 og fra norsk side har det blitt gitt tilsagn om støtte på 15 mill. kroner. Handlingsplanen skal gjennomføres over tre år.

Norge har vært aktiv pådriver av reformprosessen på land- og hovedkvarternivå, og i mellomstatlige forhandlinger i de enkelte styrever og i generalforsamlingen. I tillegg til direkte støtte til Mosambik, Kapp Verde, Albania, Tanzania, Pakistan, samt Malawi som på eget initiativ iverksatte «Ett FN», ble det gitt støtte på sentralt nivå til «Development Operations Coordination Office» (DOCO – tidligere UNDG office) på 20 mill. kroner. DOCO er støttekontoret til FNs utviklingsgruppe (UNDG) som skal bidra til å bedre samordningen mellom FN-organisasjonenes utviklingsaktiviteter. UNDG omfatter alle utviklingsorienterte FN-organisasjoner. Verdensbanken og IMF deltar som observatører. DOCO bidro med støtte til de 8 pilotlandenes arbeid med gjennomføring av «Ett FN på landnivå» samt støttet de landene som igangsatte reformer på eget initiativ (Malawi, Papua New Guinea). Samtlige arbeider nå etter prinsippene én leder, ett program, ett budsjett og ett hus. DOCO arbeidet også med å videreutvikle, rammeverkene for FNs utviklingsaktiviteter (UNDAF) som skal sikre bedre samsvar mellom utviklingslandenes prioriteringer, nasjonale fattigdomsstrategier (PRSP) og tusenårsmålene, og sørge for at FNs arbeid på landnivå støtter disse. Det legges nå opp til at land som skal starte arbeidet med en ny UNDAF gjør dette i tråd med «Ett FN prinsippene» nevnt ovenfor. FN, Verdensbanken og EU-kommisjonen har revidert et felles verktøy for behovsvurdering etter konflikt for å sikre koordinering av internasjonal innsats i fredsbyggings- og gjenoppbyggingsaktiviteter og dette ble tatt i bruk første gang etter krigen i Georgia høsten 2008.

Statsminister Stoltenberg tok sammen med statsministrene av Storbritannia og Spania høsten 2008 initiativ til opprettelse av en sentral mekanisme for finansiering av «Ett FN programmer». Det ble fra norsk side gitt tilsagn om USD 40 mill over to år til mekanismen. Det har tatt tid å få på

plass rammeverket for mekanismen, og den vil først være aktiv fra sommeren 2009.

Norge har bidratt til å overvåke fremgangen mot tusenårsmålene gjennom støtte til UNDP (jf kap.170, post 70). I tillegg til det ikke-øremerkede bidraget til UNDP, har det blitt gitt øremerket støtte på 5 mill. kroner til UNDPs flergiverfond for fattigdomsbekjempelse til arbeidet med oppnåelse av tusenårsmålene som har som hovedformål å bidra til at fattigdomshensyn og tusenårsmålene integreres i landenes utviklingsstrategier. UNDP har i 2008 bidratt til at tusenårsmålene reflekteres i disse planene i 74 land, noe som også øker fokuset på de mest sårbare og deres behov samt behovet for å etablere sosiale sikkerhetsnett. I tillegg har det blitt gitt 5 mill. kroner gjennom flergiverfondet til arbeidet med «Poverty and Social Impact Analysis» som er et samarbeidsprosjekt med Verdensbanken. Dette analyse arbeidet, som bidrar til å identifisere særlig sårbare grupper, har vært viktig som grunnlag for vurdering av tiltak i lys av finanskrisen.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 1 449,2 mill. kroner.

Post 77 FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

FNs fellesprogram for hiv og aids, UNAIDS, ble etablert i 1996 for å sikre koordinering på landnivå og en integrert og helhetlig tilnærming i bekjempelsen av hiv og aids. Det gjenstår fortsatt mye før målet om universell tilgang til forebygging, behandling, omsorg og støtte innen 2010 er nådd.

UNAIDS består av et sekretariat og ti medeierorganisasjoner med tydelig arbeidsdeling når det gjelder aidsrelaterte aktiviteter på landnivå. Landene og sivilt samfunn deltar i organisasjonens programkomité. Sekretariatets representant på landnivå, sammen med medeierorganisasjonene, bidrar i første rekke til å støtte opp om nasjonale aidsprogrammer, og yter også tjenester i form av informasjon og rådgivning til vertslandet.

UNAIDS nye leder, Michel Sidibé tiltrådte i januar 2009. Norge hadde en sentral rolle i arbeidet til den nye lederen med å meisle ut innretting av og prioriteringer for UNAIDS samt forankre dette i medeierorganisasjonene.

UNAIDS skal sørge for globalt lederskap på feltet gjennom å følge, overvåke og evaluere epidemien og å koordinere den totale innsatsen. Diskriminering og kriminalisering er barrierer i det globale aidsarbeidet, og UNAIDS er opptatt av å

arbeide for lovgivning som sikrer rettigheter til kvinner og jenter, til utsatte grupper som injiserende sprøytebrukere og lesbiske, homofile og transpersoner, samt motvirke lovgivning som kriminaliserer hivsmitte. For å rette søkelyset på det økende antall hivsmittede kvinner og unge jenter, har UNAIDS utviklet et rammeverk for å sikre at hensynet til begge kjønn ivaretas godt i alt aidsarbeidet, spesielt for å styrke situasjonen for kvinner og jenter. Det er også laget en strategi for arbeidet med menn som har sex med menn. Videre skal programmet bidra til utvikling og tilgang til effektiv behandling. Samarbeid med Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria og legemiddelinnkjøpsordningen UNITAID er viktig i arbeidet for lavere priser og økt tilgang til effektive medisiner.

Norge har lagt vekt på at UNAIDS må styrkes for å bli bedre i stand til å støtte nasjonale myndigheter. Arbeidet mot hiv og aids må kobles tettere opp mot andre utviklingsagendaer og til innsatsen for å nå de helserelaterte tusenårsmålene. Et viktig innsatsområde er koordinert innsats for og støtte til styrking av helsesystemer og langsiktig rekruttering av kvalifisert helsepersonell. En ekstern evaluering av UNAIDS behandles på styremøtet i desember 2009. Konklusjoner og anbefalinger vil bli forelagt Stortinget i løpet av 2010.

Mål

UNAIDS har for perioden 2009 – 2011 definert 8 prioriterte innsatsområder:

- Hindre at mødre dør og spedbarn smittes av hiv
- Sikre at personer som lever med hiv får tilgang til behandling
- Forebygge at hivpositive dør av tuberkulose
- Beskytte injiserende sprøytebrukere mot hivsmitte
- Avskaffe lover, politikk og diskriminerende praksis som hindrer arbeidet innen hiv og aids
- Stanse vold mot kvinner og jenter
- Utruste og styrke ungdom slik at de kan beskytte seg mot smitte
- Øke sosiale sikkerhetsnett for mennesker berørt av hiv

Rapport 2008

Organisasjonen mottok i 2008 USD 284,7 mill. i kjernestøtte. Norge var fortsatt den fjerde største giveren med et generelt bidrag på 160 mill. kroner. I tillegg kommer mindre prosjekterrelaterte bidrag, jf kap.170, post 76.

UNAIDS har i 2008 videreført arbeidet for å oppnå universell tilgang til forebygging, behand-

ling, omsorg og støtte for mennesker som lever med hiv og aids. Ved utgangen av 2008 anslås antall hivsmittede til 33 millioner mennesker. Afrika sør for Sahara er den regionen som er verst rammet. 65 pst. av hivsmittede mennesker lever i denne regionen og regionen har også høyest dødelighet.

Arbeidet i UNAIDS med å oppnå universell tilgang har satt søkelys på svake helsesystemer og kritisk mangel på personell, med behov for å tenke alternative tjenestemodeller og ytterligere involvering av det sivile samfunnet.

UNAIDS har vedtatt å åpne for representanter fra sivil samfunn i delegasjoner til styremøtene. Norge har arbeidet for et slikt vedtak og har allerede etablert praksis med deltagelse fra sivil samfunn sammen med New Zealand, Thailand og USA.

Antall nysmittede har gått ned i mange land. Likevel er antall mennesker som lever med hiv økt. Dette er et resultat av at færre dør pga tilgang til effektive aidsmedisiner og fordi prisen på aidsmedisin nå er vesentlig redusert. Samtidig er det fortsatt bare 1/3 av de som trenger behandling som har tilgang til medisiner. Det er fortsatt begrenset tilgang på såkalte 2. linjemedisinene i mange utviklingsland, samtidig som behovet for disse øker pga økende resistens til de rimeligere medisinene.

Selv om innsatsen for forebygging har økt, er det på dette området innsatsen må styrkes om epidemien skal bekjempes. UNAIDS viser til at 1/3 av verdens land ikke har beskyttende lovverk mot diskriminering av personer som lever med hiv. Dette gir seg bl.a. utslag i manglende tilgang til helsetjenester innen forebygging og behandling. Kriminering og stigmatisering bidrar også til frykt for å teste seg for om man har hiv. Diskrimineringen utgjør en betydelig risiko for at epidemien spres ytterligere.

Innsatsen mot reiserestriksjoner har blitt styrket. Den Internasjonale arbeidsgruppen for hiv/aids-relaterte reiserestriksjoner, som ble ledet av UNAIDS og Norge, leverte sin rapport til styrene i Globalt Fond og UNAIDS. Begge organisasjonene vedtok å følge opp anbefalingene fra gruppen. Arbeidet medførte internasjonal oppmerksomhet bl.a. under Den internasjonale hiv- og aidskonferansen i Mexico i 2008, samt press overfor enkelte lands myndigheter om å endre sin restriktive praksis.

Det ble videre besluttet opprettet en midlertidig styrekomité for å arbeide med budsjett og arbeidsplanen for 2010-2011. Dette er en sak Norge har arbeidet for i lengre tid som ledd i at styrearbeidet bør bli mer strategisk og overordnet fokusert.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 160,0 mill. kroner.

Post 78 Bidrag til andre FN-organisjoner mv., kan overføres

Posten omfatter ODA-andelen av kontingenter til FN-organisjoner og andre multilaterale organisasjoner. I henhold til vedtak i OECDs utviklingskomité (DAC) kan en bestemt andel av de enkelte lands bidrag til de enkelte organisasjonenes virksomhet registreres som offentlig utviklingshjelp (ODA). For FNs regulære budsjett er ODA-andelen 12 pst., for Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) 15 pst., for FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) 100 pst., for FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) 51 pst., for Verdens Helseorganisasjon (WHO) 70 pst. Den øvrige delen av disse tilskuddene er ført under kap. 116, post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner.

Bevilgningsforslaget dekker pliktige bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF), Montreal-protokollens Ozonfond og Den internasjonale organisasjon for tropisk tømmer (ITTO), samt frivillige bidrag til klimafondene, andre klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR).

Bevilgningen dekker også ODA-godkjent andel av kontingenten til organisasjoner forvaltet av andre departementer, herunder FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO), Den internasjonale teleunionen (ITU), Verdens postunion (UPU), Verdensorganisasjonen for åndsverkrett (WIPO) og Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN).

Den globale miljøfasiliteten GEF

Situasjonsbeskrivelse

Den globale miljøfasiliteten (GEF – Global Environment Facility) ble opprettet for å dekke omforente tilleggskostnader ved å gjennomføre tiltak som gir globale miljøfordeler innenfor seks hovedområder. Prosjekter under de to største områdene, biologisk mangfold og klima, mottar om lag en tredjedel hver av GEFs midler. UNDP, UNEP og Verdensbanken er hovedgjennomføringsorganer for GEF, men også en rekke andre institusjoner (regionale utviklingsbanker, FAO, UNIDO mv.) kan utføre prosjektarbeid finansiert av GEF. For perioden 2006 – 2009 utgjør kapitalen i overkant av USD 3 mrd. Etterspørselen etter midler overstiger stadig tilgjengelige ressurser. Den fjerde store evalueringen av GEF blir ferdigstilt i 2009 og dan-

ner bakgrunn for forhandlingene om kapitalpåfylling for perioden 2010-2014, som ble innledet i 2009 og skal være ferdigstilte tidlig i 2010. En mulig økning av det norske bidraget foreslås innarbeidet i RNB våren 2010. En koordinert storsatsing på bekjempelse av landforringelse i Afrika er vedtatt. Likeså skal det satses ekstra på å bistå afrikanske land med bedre utnyttelse av GEF-ressurser. GEF satser i stadig økende grad på en mer programmatisk tilnærming på tvers av flere hovedområder.

En studie i 2004 av lokale fordeler ved GEF-prosjekter fant at det generelt skortet på analyse/vurdering av sosiale aspekter og kvinner som målgruppe, med unntak for prosjekter under hovedområdene biologisk mangfold og landforringelse. Særlig prosjekter under GEFs «flaggskip», «Small Grants Programme» (SGP) er innrettet mot fattige/kvinner i lokalsamfunn (75 pst. av prosjektene), mens slik innretning ikke har vært like tydelig for GEF som helhet. Etter ovennevnte studie i 2004 har det vært en uttalt målsetting å integrere «gender» i all prosjektvirksomhet. Dette gjelder også de frivillige klimafondene omtalt nedenfor, men her har det ennå ikke vært gjennomført noen evalueringer. Fra 2010 rapporteres 96 pst. av det norske bidraget som ODA-bistand.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til tiltak som gir globale miljøfordeler innenfor hovedområdene:

- Biologisk mangfold
- Klima
- Internasjonale vannspørsmål
- Landforringelse (forørkning og avskoging)
- Beskyttelse av ozonlaget
- Organiske miljøgifter

Rapport 2008

Norges bidrag til GEF var i 2008 på 57 mill. kroner, hvorav 77 pst. (43,9 mill. kroner) ble dekket over utviklingsbudsjettet og 23 pst. (13,1 mill. kroner) over kap.118, post 76. Midlene gis som generelle bidrag til GEFs virksomhet. Den årlige «GEF Performance Report» for 2008, utarbeidet av det uavhengige evalueringskontoret, bekreftet at en meget høy andel av prosjektene (80 pst.) anses som tilfredsstillende/vellykkete. Målsettingen for inneværende GEF-periode er at 75 pst. av prosjektene skal komme inn under denne kategorien.

Etterspørselen etter GEF-midler har i flere år betydelig oversteget tilgjengelige midler. FNs høy-nivåpanel tok i 2006 til orde for en betydelig styrking av GEF, noe som er tema i forhandlingene om

kapitalpåfylling for perioden 2010 – 2013. Disse startet høsten 2008 og ventes avsluttet tidlig i 2010.

I 2006 ble et nytt system for ressursallokering med større vekt på resultatoppnåelse innført, i første omgang for hovedområdene biologisk mangfold og klima. Systemet er kontroversielt; erfaringene med det ble vurdert høsten 2008 med til dels skarp kritikk av måten det har fungert på. Særlig mindre land har problemer med systemet. Det arbeides med nødvendige endringer for kommende periode. Reform av prosjektvirksomheten med sikte på strømlinjeforming og betydelig reduksjon i gjennomsnittlig tid fra prosjektsøknad innsendes og prosjektstart ble gjennomført. Arbeidet med en ny strategi for samarbeid med privat sektor ble videreført med bl.a. bevilgning til et eget fond («GEF Earth Fund») med ulike plattformer for slikt samarbeid innenfor hovedområdene klima, biologisk mangfold og internasjonale vannspørsmål.

Frivillige klimafond mv.

Situasjonsbeskrivelse

Under Klimakonvensjonen er det opprettet to fond som administreres av GEF: MUL-fondet for klimaendringer og Spesialfondet for klimaendringer. Begge har hovedvekt på å bistå utviklingsland med tilpasning til klimaendringer. I tillegg er det opprettet et eget Tilpasningsfond under Kyoto-protokollen, der midlene i hovedsak vil komme fra en avgift på prosjekter under protokollens grønne utviklingsmekanisme (CDM – Clean Development Mechanism). Fondets styre har hatt sine første møter, de første utslippskvoter er solgt, og det er ventet at fondet blir operativt mot slutten av 2009. Det vil kunne bli aktuelt med frivillige norske bidrag til dette fondet.

MUL-fondet, som skal finansiere klimatiltak i de minst utviklede land, er kommet lengst i sin virksomhet. Etter å ha finansiert utarbeidelse av handlingsplaner for klimatiltak, er en i gang med gjennomføring av de høyest prioriterte tiltak i disse. Fondet fylles i prinsippet på i takt med økningen i prosjektaktivitetene og har til nå ikke hatt mangel på kapital, noe som imidlertid er i ferd med å endre seg. Fondet er avhengig av frivillige bidrag, og det har vært reist kritikk fra utviklingslandene over at en slik finansieringsmåte ikke skaper nødvendig forutsigbarhet.

Under Spesialfondet er en også i gang med finansiering av konkrete prosjekter, i hovedsak for tilpasning. Etterspørselen etter midler overstiger klart tilgjengelige ressurser, noe som er blitt en politisk belastning i forhold til utviklingslandene i forhandlingene om en ny, omfattende klimaavtale.

De siste vitenskapelige rapporter om klimaendringenes omfang og alvor gjør det ennå mer viktig å bistå de mest sårbare blant utviklingslandene med tilpasning. I tillegg til bidrag til klimafondene, er dette innarbeidet som en sentral del av Regjeringens handlingsplan for miljø i utviklingssamarbeidet. Det tas sikte på fortsatt betydelige norske bidrag til disse fondene i 2010.

Det foregår omfattende klimaarbeid direkte under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen, hvorav det meste må finansieres med frivillige bidrag.

Mål

MUL-fondet:

- Støtte klimaarbeidsprogram og konkrete tilpasningsprosjekter for de minst utviklede land.

Spesialfondet:

- Finansiering av klimaaktiviteter som er komplementære til GEFs vanlige klimaområde.

Annet:

- Støtte til andre klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen.

Rapport 2008

I 2008 ble det utbetalt 40 mill. kroner til Spesialfondet. Til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen ble det utbetalt 18 mill. kroner til klimasekretariatet under denne posten, bl.a. som støtte til avholdelse av et av de ekstra forhandlingsmøter om en ny klimaavtale.

MUL-fondet:

Ytterligere nasjonale handlingsprogrammer for klimatilpasning ble ferdige i 2008, og de fleste slike ventes ferdigstilt i løpet av 2009. Finansiering av høyt prioriterte konkrete prosjekter er innledet. Fondet hadde per mai 2009 mottatt bidrag/tilsagn på ca. USD 176,5 mill.

Spesialfondet:

Arbeidsprogrammet for fondets områder tilpasning og teknologioverføring er igangsatt med finansiering av de første tilpasningsprosjekter. Prosjektstrømmen under disse områdene har vært så stor at det i praksis har vært vanskelig å finansiere nye prosjekter. Fondet hadde per mai 2009 mottatt bidrag/tilsagn på USD 121 mill.

Ozonfondet – Montreal-protokollen

Situasjonsbeskrivelse

Reduksjon av ozonlaget er et globalt problem. Det internasjonale samarbeidet for beskyttelse av ozonlaget startet med Wien-konvensjonen i 1985. To år seinere ble Montreal-protokollen undertegnet. For første gang hadde en internasjonal avtale som forplikter alle deltakende land til å redusere og etter hvert stanse bruk av ozonreduserende stoffer. Utviklingslandene har 10 års utsettelse for sine utfasingsplaner i forhold til kravene for industri-land. Til nå har 195 land ratifisert protokollen.

Montreal-protokollen er utarbeidet i regi av FNs miljøprogram, UNEP. Verdenssamfunnets oppfølging av denne avtalen har medført en rask reduksjon av utslippene, og nå er ca. 95 pst. av de ozonreduserende stoffene som er regulert under Montreal-protokollen fasert ut. Siden ozonreduserende stoffer har lang levetid i atmosfæren, kan det likevel ta tid før ozonlaget er restituert.

Mål

Bevilgningen brukes til å støtte finansiering av utviklingslandenes utfasing av ozonnedbrytende stoffer, inkludert bistand til frivillig raskere utfasing av skadelige stoffer enn det utviklingslandene har forpliktet seg til.

Rapport 2008

Bruken av Ozonfondets midler til støtte for utviklingslandenes fortsatte utfasing av bruk av ozonnedbrytende stoffer er blitt gjennomført etter forutsetningene. Det ble på partsmøtet som markerte protokollens 20-årsjubileum i 2007 fattet beslutning om en raskere utfasing av den største gjenstående gruppe ozonreduserende stoffer (HKFK) for utviklingslandene. Dette vedtaket påvirker behovet for finansiering av den videre utfasingen i utviklingslandene. Arbeidet fortsatte i 2008 med forebygging av ulovlig handel med resterende ozonreduserende stoffer, demonstrasjonsprosjekter om alternativer, ytterligere forskning i destruksjonsteknologier, samt styrking av utviklingslandenes institusjonelle forhold.

Ozonfondet hadde for perioden 2006-2008 en kapital på USD 470 mill. Forhandlinger om kapitalpåfylling for neste treårsperiode (2009 – 2011) ble avsluttet i november 2008 med et resultat på 490 mill. kroner.

Norges bidrag til Ozonfondet i 2008 var 7,6 mill. kroner.

FNs forørkningskonvensjon (UNCCD)

Situasjonsbeskrivelse

Konvensjonen arbeider for å bekjempe forørkning og redusere effekten av tørke i berørte land, særlig i Afrika. Bærekraftig ressursforvaltning er hovedretningen i arbeidet. Norge ratifiserte konvensjonen i 1996 og den trådte i kraft samme år. Norge har alltid vært en støttespiller for konvensjonen og i tillegg til faste bidrag bidratt med reisestøtte til utviklingslands representanter og til finansiering av spesifikke tiltak.

I 2007 ble det vedtatt en strategisk plan for konvensjonen som bidrar til å styrke det strategiske fokuset på arbeidet, noe som gjør at konvensjonen er inne i en positiv periode. Klimatilpassing er i økende grad et fokus for konvensjonen.

Mål

Bevilgningen brukes til fast bidrag for konvensjonen.

Rapport 2008

Det norske faste bidraget i 2008 var 434 000 kroner.

Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO)

Situasjonsbeskrivelse

ITTO ble etablert i 1986 og arbeider for økt internasjonal handel med bærekraftig og lovlig produsert tropisk tømmer, samt bærekraftig forvaltning av tropisk tømmerproduserende skog. En ny avtale er i ferd med å tre i kraft som grunnlaget for ITTO, og Norge har ratifisert den. Med den nye avtalen får ITTO sterkere fokus på utvikling, og dessuten klarere strategisk retning.

Mål

Bevilgningen brukes til fast bidrag til ITTO.

Rapport 2008

Det norske bidraget i 2008 var 142 000 kroner. På norsk initiativ er det utviklet et eget program for klima og skog i ITTO. Programmet skal bidra til å finansiere tiltak for redusert avskoging i tropisk skog, og dermed støtte opp om arbeidet i Regjeringens klima- og skogprosjekt.

Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR) ble signert i 2004. FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO) er vertskap for Traktatens sekretariat.

Traktaten var et viktig skritt for å sikre bevaring av genetiske ressurser for mat og landbruk, og dannet blant annet et fundament for etableringen av Det globale frøhvelvet på Svalbard. Norge spilte en aktiv rolle i forhandlingene og bidro med betydelige midler for å få traktaten i havn.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å støtte opp om arbeidet for å implementere Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk på landnivå i utviklingsland. Det gis frivillige bidrag beregnet etter et gitt byrdefordelingssystem.

Rapport 2008

Det norske bidraget utgjorde i 2008 omkring 300 000 kroner, et beløp som ble allokert via den norske programsamarbeidsavtalen med FAO.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 189,42 mill. kroner ut fra følgende tentative fordeling:

- GEF, Klimafond mv., Ozonfondet, Den int. org for tropisk tømmer (ITTO), Den internasjonale plantetraktaten (ITPGR): 120,0 mill. kroner.
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FN: 17,1 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til ILO: 2,5 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til UNIDO: 6,9 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FAO: 12,8 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til WHO: 16,8 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til IAEA: 6,4 mill. kroner
- Refusjon av bistandsandeler av regulære bidrag som forvaltes av andre departementer (UNESCO, WIPO, ITU, UPO, IUCN): 6,9 mill. kroner

Post 79 Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Juniorekspertes er yngre fagfolk som rekrutteres og finansieres fra Norge, og som blir ansatt og forvaltet av den enkelte organisasjon. Siden Norge inngikk de første juniorekspertavtalene i 1961, er noe mer enn 500 juniorekspertes stilt til disposisjon for over 20 FN-organisasjoner. Et økende antall stillinger har sine arbeidsoppgaver innenfor områdene likestilling, miljø og klima. Mange juniorekspertes er blitt tilbudt stillinger for fortsatt arbeid i FN, og de er et viktig virkemiddel for rekruttering av nordmenn til høyere stillinger i FN-systemet.

Ordningen med stipend til hospitanter i FN-organisasjoner videreføres i 2010. Erfaringene med denne ordningen er gode, og antallet søknader holder seg konstant. Flere stipendiater søker senere stillinger i FN.

Mål

Bevilgningen vil bli brukt til å:

- Bidra til å styrke utviklingsarbeidet i FN og internasjonale statlige organisasjoner som FN samarbeider med ved å stille norske fagfolk til disposisjon.
- Bidra til at nordmenn kan utgjøre en viktig rekrutteringsbase for ansettelse i internasjonale organisasjoner.
- Finansierte rekruttering av juniorekspertes
- Finansierte sekondering av erfarne ekspertes.
- Finansierte nordmenn i FNs fredskorps (United Nations Volunteers – UNV).
- Finansierte stipend til ulønnede hospitanter i FNs organisasjoner.

Rapport 2008

Norge har inngått avtale om juniorekspertprogrammet med FNs klimasekretariat, der første norske juniorekspert ble ansatt i 2008.

Juniorekspertprogrammet representerte 65 årsverk fordelt totalt på 85 personer, hvorav 67 kvinner og 18 menn, i løpet av året. Antallet har holdt seg konstant fra foregående år. Geografisk fordeling av årsverkene var 28 ved organisasjonenes hovedkontorer, 22 i Afrika, 12 i Asia og 3 i Latin-Amerika.

Åtte nordmenn gjorde tjeneste i FNs fredskorps med til sammen seks årsverk. Juniorekspertene og fredskorpsdeltakerne arbeider i det alt vesentlige innenfor områder prioritert av Norge.

Det er en sterkt økende interesse for sekondering av norske ekspertes til internasjonale organisasjoner. I løpet av året er sju nordmenn finansiert over posten.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 67,0 mill. kroner.

Post 81 Tilskudd til internasjonal landbruksutvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Verden vil trenge langt mer mat enn det som produseres i dag. Utfordringen er ikke bare 'flere munnar å mette', men også endrede forbruksmønstre, prisstigning, svinn i lagring og fra plantesykdommer, og – ikke minst – klimatiske endringer med mer ekstremvær og uforutsigbarhet.

Den rådgivende gruppen for landbruksforskning, CGIAR, er en strategisk allianse av 65 medlemsland, internasjonale og nasjonale organisasjoner, samt private stiftelser som støtter landbruksforskningssentre rundt i verden. CGIAR har som formål å mobilisere landbruksvitenskap for å redusere fattigdom, bidra til økt livskvalitet, fremme matsikkerhet og beskytte miljøet. CGIAR produserer kunnskap og teknologi som forblir i det offentlige rom. Det vil si at resultatene av forskningen blir offentlig tilgjengelig og privatiseres ikke i patenter. CGIAR legger vekt på forskning som har til mål å redusere sult og fattigdom, styrke kvinners stilling og ivareta miljøhensyn i utviklingsland.

CGIAR systemet er et uavhengig nettverk av 15 forskningsinstitusjoner som har et felles formål. CGIAR er i en reformprosess, der det ligger an til at sentrenes autonomi reduseres noe, hvor innsatsen konsentreres i store langsiktige program og hvor organisasjonen kan kommunisere utad med *en* stemme. Reformen av CGIAR innebærer at sammenslåing til et konsortium, med et styre og en leder. Det skal etableres et fond med mål å fremme langsiktig finansiering. Norge har vært representert i styringsgruppen som arbeider med reformprosessen.

CGIARs viktigste ressurs er 8 000 forskere, teknikere og ledere som arbeider i eller i tilknytning til deres sentre rundt om i verden. Det satses aktivt på å fremme internasjonalt samarbeid, krysskulturell kommunikasjon og særlig styrking av kvinner, både som målgruppe, for å øke andelen av kvinnelige forskere og å spesielt fremme utvikling av kvinnelige forskeres kompetanse. Norske forskere er representert i fem av instituttene styrer.

CGIAR arbeider ut fra en forutsetning om at klimaendringene utgjør den mest alvorlige trusselen for menneskeheten i dag. Ved siden av landbruk, er bærekraftig forvaltning av naturressursene fundamentale for å sikre løsninger på denne utfordringen.

I fordeling av den norske støtten til CGIAR i 2008 ble klima spesielt vektlagt ved å øke støtten til skogsentrene, tørrlandssentrene, biodiversitets-senteret og vannsenteret.

Det globale fondet for såfrø mangfold (GCDT), ble etablert i 2004 for å bidra til å bevare plante genetiske ressurser for fremtidige generasjoner. GCDT ble etablert på initiativ fra FNs ernærings- og landbruksorganisasjon (FAO) og CGIAR, og skal bidra til bedre lagring av såfrø gjennom å støtte drift av genbanker. Fondet er en uavhengig institusjon som opererer under Traktaten for plante genetiske ressurser for mat og landbruk. Fondet skal brukes til å forbedre oppbevaringen av såfrø i utvalgte genbanker, derunder Det globale frøhvelvet på Svalbard.

Mål

- Støtte internasjonal landbruksforskning for å bidra til reduksjon av sult og fattigdom gjennom klimatilpasset og bærekraftig landbruk.
- Minske konsekvenser av klimaendring gjennom tiltak for bærekraftig skogforvaltning.
- Styrke kvinners innflytelse, ressurstilgang og derigjennom produktivitetspotensial.
- Arbeide for å sikre verdens plante og dyregenetiske ressurser, ikke minst som et globalt offentlig gode.

Rapport 2008

Det ble i 2008 utbetalt 88 mill. kroner til 15 forskningsinstitutter som er en del av CGIAR.

Stigende matpriser har gjort fattige befolkningsgrupper enda mer avhengig av maten de kan dyrke selv. Jordnøtter er for mange fattige på landsbygda i Afrika en viktig proteinkilde. Muggsopper angriper ofte jordnøttene i vekstsesongen eller når de blir lagret for senere bruk. Giftstoffet som utvikles er ødeleggende for immunsystemet, kreftfremkallende og kan øke sjansen til å bli smittet av Hiv-viruset, malaria og diarré sykdommer. I Malawi har samarbeidet mellom småbrukerorganisasjonen NASFAM (National Association of Small Farmers of Malawi) og CGIAR ført til at mer enn 100 000 småbrukere har fått tilgang til jordnøttsorter som er motstandsdyktige mot muggsoppen. Det er som oftest kvinner som står for dyrkingen av jordnøtter i Malawi og for matlaging. De giftfrie

jordnøttene er et verdifullt bidrag til matvaresikkerhet og er sunn mat både for barn og voksne. Dette samarbeidet mellom et CGIAR-institutt og NASFAM er et eksempel på at avansert forskning kan få rask og direkte anvendelse.

I 2008 ble det lansert en biologisk kontroll av flere vanlige sykdommer på kassava, som er en svært viktig matkilde i Afrika sør for Sahara. Verdien av gevinst ved redusert svinn fra disse sykdommene er beregnet til USD 4 mrd.

Underernæring i Afrika henger i noen grad sammen med at basisføden mais og kassava har lavt proteininnhold. Det er utviklet varianter av disse plantene som har proteininnhold på linje med potet og ris, og samtidig yter større avlinger enn før. Den såkalte 'kvalitetsprotein mais' dyrkes nå på en million hektar jord.

I Kenya har samarbeidet mellom to CGIAR-sentre introdusert fóring av husdyr med bladverk fra trær som bøndene dyrker til erstatning for bruk av kraftfór. Melkeproduksjonen har vist seg å øke med denne metoden, som sparer bøndene for innkjøp, samtidig som de tjener mer på salg av melk.

CGIAR har funnet en biologisk kontroll av gresshopper som ikke medfører noen av de negative sideeffektene som kjemisk kontroll av gresshopper har. Produksjonskostnadene er de samme som for kjemiske virkemidler, men er virksom i et år, mens kjemiske virkemidler er virksomme et halvt år.

CGIAR arbeidet i fjor mye med klimaforskning i forhold til landbruk, inklusivt skog, både for å utvikle strategier for tilpasning til og bøting av klimatiske endringer. Alle sentrene er involvert i denne satsingen, men naturlig nok noen mer enn andre. CGIAR institutter har utviklet varianter av mais som tåler tørke bedre, som i 2008 er kommet i bruk på en million hektar i Afrika sør for Sahara. Arter av ris som tåler flom anvendes nå på seks millioner hektar land i Bangladesh. Disse gir to til tre ganger større avling enn andre risarter under samme forhold.

Forskere i CGIAR spiller en vesentlig rolle i å samle, klassifisere og bevare plantegenetisk materiale. Elleve sentre har samlinger på 650 000 arter som er offentlig tilgjengelig. Disse genbankene, med kopier i frøhvelvet på Svalbard, er blant de største i verden, og CGIAR brukte i 2008 USD 6 mill. på å vedlikeholde dem. Det hevdes at nye høytytende arter fortrenger tradisjonelle planter og at biologisk mangfold dermed reduseres. CGIAR gir eksempler fra sin virksomhet i 2008 på at forbedret frømateriale kan utvikles fra lokale arter og at bøndene kan ha fordeler av også å bevare tradisjonelle arter som ofte

gir god pris på grunn av foretrukne smaks kvaliteter.

Norge utbetalte i fjor resten av bidraget på 49 mill. kroner som ble bevilget til Det globale fondet for såfrø mangfold (Global Crop Diversity Trust) i 2007, og som utløste en tilsvarende sum fra Gates Foundation, som hadde satt en motytelse som krav for å bidra til fondet. Den norske bidraget til grunnkapitalen kom dermed i fjor opp i om lag 100 mill. kroner. Fondet spilte i fjor en viktig rolle for skape internasjonal oppmerksomhet og interesse

for betydningen av såfrø mangfold, ikke minst betydningen av Det globale frøhvelvet på Svalbard. Hvelvet ble åpnet i februar 2008 og anses som en stor suksess i forhold til internasjonalt samarbeid om å bevare det biologiske mangfoldet, som landbruksutviklingen er helt avhengig av. Per i dag er det 218 land som har sine frø beskyttet i hvelvet.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 98,0 mill. kroner.

Kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	779 000	810 000	779 000
71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	782 921	763 300	680 300
72	Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	437 771	462 500	394 500
Sum kap. 171		1 999 692	2 035 800	1 853 800

Utviklingsbankene er viktige finansieringskilder og rådgivere for låntakerlandene, og sentrale aktører i utviklingsdebatten. Som de største finansieringskilder for fattige land er utviklingsbankene viktige kanaler for norsk bistand til økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon i utviklingsland. Finanskrisen har rammet mange av låntakerlandene bl.a. gjennom reduserte inntekter fra eksport, turisme og migrantarbeidere, og skapt en økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene. Det er allerede besluttet en kapitaløkning i Asiabanken og de andre bankene vil sannsynligvis snart følge etter. Som ved de fleste utviklingstiltak er det en viss risiko knyttet til bankenes lån og prosjektvirksomhet, men med klare retningslinjer for risikovurdering og bruk av resultater fra evalueringer har utviklingsbankene et mer robust system enn mange andre bistandsaktører.

Den norske samfinansieringsstøtten til Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene brukes strategisk for å påvirke og utvikle bankenes politikk og operasjoner i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer. I vår politikk overfor bankene generelt og spesielt i forbindelse med påfyllingsforhandlingene i utviklingsfondene, har man fra norsk side vært opptatt av at bankene i større grad vektlegger fordelingspolitikk, harmonisering på landnivå, likestilling og anti-korrupsjon. Videre arbeider en fra norsk side for mindre

bruk av kondisjonalitet i bankens låneprogrammer. Alle bankene har egne handlingsplaner for likestilling og det arbeides både analytisk og operasjonelt for å integrere likestillingsperspektivet i bankens programmer og prosjekter. Det er imidlertid behov for bedre indikatorer og verktøy for å kunne måle hva som er oppnådd på likestillingsområdet. Demokratisering og større åpenhet er områder Norge vektlegger i sitt arbeid mot bankene. Norge har blant annet vært en pådriver for å styrke afrikanske lands representasjon i Verdensbankens styre. Generelt har arbeidet med å forbedre resultatrapportering vært en sentral oppgave i alle bankene de siste årene, og Norge har bidratt med både med menneskelige og finansielle ressurser til dette arbeidet.

Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene kjennetegnes ved mange organisatoriske felles trekk. Foruten å drive utlånsvirksomhet på svært gunstige markedsvilkår til mellominntektsland har de alle utviklingsfond for utlån og gavebistand til de fattigste landene. Fondene blir regelmessig påfylt etter omfattende forhandlinger om nivå, byrdefordeling og utviklingspolitiske retningslinjer for bruk av midlene. Forhandlingene er også en viktig arena for politikktutforming som legger premisser for bankenes virksomhet. Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) og Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF) gjennomførte påfyllings-

forhandlinger i 2007, mens påfylling av Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF) og Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD) ble sluttført i 2008.

Styret er utviklingsbankenes utøvende myndighet, med ansvar for den løpende virksomhet. Norge representeres i hver bank av et valggruppekontor med utsendinger fra hovedstedene og har stemmevekt etter andel av aksjekapitalen. Dette ledes av Eksekutivdirektør som er valggruppelan-

denes felles styrerepresentant. Norge deler styreplass og er i valggruppe med bl.a. de andre nordiske land i alle bankene. Felles posisjoner utarbeides gjennom en løpende koordineringsprosess. Det aktive nordiske samarbeidet gir potensielt større gjennomslag og gehør for Norges synspunkter i utviklingsbankene. Norges bidrag til bankene vurderes i forhold til deres effektivitet, bidrag til giverharmonisering og oppnådde resultater.

Tabell 8.6 Fakta om utviklingsbankene

	Verdensbanken	IDB/Latin-Amerika	Afrikabanken	Asiabanken
Etablert	1944	1959	1964	1966
Hovedsete	Washington	Washington	Tunis	Manila
President	Robert B. Zoellick (USA)	Luis Alberto Moreno (Colombia)	Donald Kaberuka (Rwanda)	Haruhiko Kuroda (Japan)
Institusjoner	IBRD, IDA, IFC, MIGA,	OC, FSO, IIC, MIF	AfDB, AfDF, NTF	OCR, AsDF
Antall ansatte	Ca. 10.000	Ca. 1.900	Ca. 1.400	Ca. 2.500
Utlån 2008	NOK 164,8 mrd	NOK 75,7 mrd	NOK 38,1 mrd.	NOK 70 mrd.
Antall medlemsland	186 (IBRD)	48 (OC)- 20 ikke-regionale	77 (AfDB) -24 ikke-regionale	67 (OCR)- 19 ikke-regionale
Norsk årlig bidrag 2008	779 mill.kr (IDA)	0	500 mill. kr. (AfDF)	55 mill. kr. (AsDF)
Norsk andel, % i 2008	IBRD: 0,63 IDA: 1,46	OC 0,17 FSO 0,21	AfDB 1,16 AfDF 4,52	OCR 0,34 AsDF 0,97
Norsk samfinansiering i 2008 ¹	Ca. 351 mill.kr	Ca. 25 mill. kr.	Ca. 20 mill. kr.	Ca. 35 mill. kr.
Valggruppe	Norden, baltiske land	Norden, Spania, Frankrike, Østerrike	Norden, Sveits, India	Norden, Canada, Nederland, Irland

¹ Inkluderer kun samfinansiering over kap. 171.72 Samfinansiering med utviklingsbankene

Post 70 Verdensbanken, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Verdensbankgruppen består av:

- International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)
- International Development Association (IDA)
- International Finance Corporation (IFC)
- Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)

IBRD gir hovedsaklig lån til mellominntektsland, mens IDA yter gaver og rentefrie lån til fattige land. Per i dag kan 78 land motta lån fra IDA. 15 land kan låne både fra IDA og IBRD. IFC og MIGA fokuserer på utvikling av privat sektor.

For perioden 2006-2009 er de nordisk-baltiske landene representert i Verdensbankens styre ved en norsk eksekutivdirektør.

Det norske kjernebidraget til Verdensbanken går utelukkende til IDA som påfylles hvert tredje år og det er bl.a. gjennom disse påfyllingsforhandlingene Verdensbankens politikk overfor de fattigste landene blir utformet.

Verdensbankens president Robert B. Zoellick arbeider for å styrke bankens innsats på seks strategiske områder:

- Afrika sør for Sahara
- Sårbare stater
- Arbeidet i mellominntektsland
- Arbeidet med globale fellesutfordringer som klimaspørsmål, sykdomsspredning

- Økt innsats i arabiske land
- Fortsatt stor satsning på kunnskap og læring

Mål

Verdensbankens mandat er fattigdomsbekjempelse gjennom å bidra til bærekraftig økonomisk vekst i utviklingsland.

Rapport 2008

Verdensbankens samlede økonomiske støtte til utviklingsland utgjorde i 2008 nærmere NOK 280 milliarder. 50 pst. av bistanden fra IDA gikk til Afrika. Offentlig forvaltning og administrasjon var et av områdene som mottok størst andel av Verdensbankens samlede utlån.

Arbeidet til Verdensbanken i 2008 ble preget av arbeidet med å bistå utviklingsland som ble rammet av høye matvare- og energipriser, og senere også den internasjonale finanskrisen. Verdensbanken bidro med økonomiske ressurser, lån og analyser, både gjennom eksisterende programmer og nye initiativer. Kvinner og sårbare gruppers særskilte situasjon har blitt fremhevet i dette arbeidet. I forbindelse med finanskrisen ble det gitt støtte til mer enn 50 land for å sikre finansinstitusjoner og dermed befolkningen tilgang til betalingsystemer. I en rekke afrikanske land har banken finansiert såkorn og gjødsel til småbønder som følge av de økte prisene.

Verdensbankens samarbeid med mellominntektsland ble også styrket som følge av krisen. Denne gruppen land hadde inntil finanskrisen relativt lite lån fra Verdensbanken, men krisen førte til at en rekke land i Latin-Amerika og Øst-Europa ba om nye lån. Verdensbanken hadde en solid kapitalbase til å møte den økte låneetterspørselen

Den årlige rapporten om Verdensbankens utviklingseffektivitet viser fortsatt tilfredsstillende og forbedret resultater i forhold til tidligere år, men samtidig påpekes det at arbeidet med å få på plass gode systemer for å måle resultater av innsatsen må fortsette. 81 pst. av prosjektene ble vurdert som tilfredsstillende, en framgang på 5 pst. i forhold til 2007.

Verdensbanken har generelt oppnådd gode resultater på infrastruktur. I Burkina Faso har mer enn 90 pst av befolkningen nå fått tilgang til vann med støtte fra IDA og i Etiopia har mer enn 70 000 km småveier blitt bygget på landsbygda.

Innenfor helsesektoren har en i Malawi observert at i flere landsbyer har bruk av prevensjon blitt fordoblet, og befolkningen har fått større kunnskap om familieplanlegging. Over 90 pst av husholdningene i Etiopia har fått malarianett med

bidrag fra blant annet IDA. Flere års innsats på hiv/aids i Afrika har begynt å gi resultater; 2 millioner foreldreløse barn har fått støtte og 7 millioner mennesker er blitt testet for hiv/aids.

I Malawi har også støtte fra IDA til landbrukssektoren ført til økt produktivitet og en dobling av maisavlingene i de områder som har mottatt støtte. Kampen mot korrupsjon og dårlig styresett ble kraftig trappet opp i 2008 som en oppfølging av den nye styresett- og antikorrupsjonsstrategien, og vil styrke sitt samarbeid med myndigheter, sivilt samfunn, privat sektor og andre multilaterale organisasjoner i dette arbeidet. Verdensbankens støtte til gjennomføring av EITI (Extractive Industries Transparency Initiative) på landnivå er i denne sammenheng viktig.

Energitilgang, fornybar energi og klima har for alvor blitt satt på dagsorden i Verdensbanken. Et nytt, overordnet rammeverk for å øke investeringer på disse tre områdene i utviklingsland har blitt utarbeidet og fått bred støtte blant bankens medlemsland. Planen er blitt fulgt opp på implementeringssiden i 2008. Verdensbankens finansiering av fornybar energi og energieffektivitetsprosjekter har vokst betraktelig, med ca 20 pst. per år. I bankens 2008-budsjett utgjorde finansieringen til slike prosjekter, inkludert store vannkraftprosjekter, mer enn USD 2,6 mrd. Dette utgjør ca 30 pst. av bankens totale energiportefølje. Innen International Finance Corporation, IFC, Bankens privat sektor arm, har investeringene innen fornybar energi og energieffektivisering vært rekordstor. I siste halvdel av 2008 har 11 prosjekter til en verdi av USD1,6 mrd. blitt godkjent, inklusive vindfarmer og stor satsing på solkraft i flere land, blant annet Kina.

For å oppnå utbredelse av ren energi i stor skala, arbeider Banken og IFC blant annet med å utvikle/etablere insentiver (som garantier/risikodeling/karbonfinansiering) for å få privat sektor til å investere i klimavennlig energi og teknologi, og for å gjøre det lettere å gå inn i land med vanskelige rammevilkår og høy risiko. Parallelt med sine energiinvesteringer arbeider Banken med å bedre rammevilkår som legalt rammeverk og investeringsklima i land der høy risiko og uforutsigbarhet hindrer private investeringer.

Samtidig har Verdensbanken tatt initiativ til flere nye innovative klimafond, innen bl.a. kjøp og salg av karbonkvoter ved bevaring av skog, og post 2012 karbonsalg innen infrastruktur. I tillegg er det etter brede konsultasjoner med givere, utviklingsland, FN, urfolk og andre aktører etablert et rammeverk for klimafond (Climate Investment Funds). Investeringsfond for ren teknologi/teknologioverføring, med vekt på de store utslippslandene, og til-

pasning for de fattigste er etablert. Fond for å investere i skogtiltak og forhindre avskoging, samt et investeringsfond for å bygge opp tilgangen til ren energi i fattige land (sol, vind, små vannkraft-anlegg mv.) er under utvikling. Mekanismene er tenkt å være så fleksible at de hvis ønskelig kan legges inn under en ny klimaavtale/finansieringsmekanisme når disse er på plass. Rammen for fondene, gjennom lovede bidrag fra givere, er foreløpig på USD 6,3 mrd.

Verdensbanken fortsatte sitt arbeid for å kunne respondere raskere i forhold til å legge til rette for gjenoppbygging etter humanitære kriser og naturkatastrofer. En avtale mellom FN og Verdensbanken om samarbeid i kriser ble undertegnet i 2008 og skal sikre at de to institusjonene arbeider mer effektivt sammen i gjenoppbyggingen etter konflikt og naturkatastrofer. Norge var en pådriver for å få denne avtalen på plass. Verdensbanken har bidratt til gjenoppbygging av helse- og utdanningsinstitusjoner etter jordskjelvet i Kina og i Bangladesh har mer enn 1000 landsbyer blitt gjenoppbygd etter sykklonen Sidr.

Reform av Verdensbanken stod høyt på dagsorden og finanskrisen bidro til et ytterligere fokus. Under årsmøtet ble det tatt viktige beslutninger om endringer som bidro til å styrke utviklingslandenes innflytelse. Afrika sør for Sahara fikk én ekstra styrerepresentant i styret, og det ble bestemt en dobling av basisstemmer, noe som også kommer utviklingsland til gode. Det ble også vedtatt en tidslinje for ytterligere reform.

Budsjett 2010

IDA 15 omfatter perioden 2008-2010, og Norge har forpliktet seg til et bidrag på 2 337 mill. kroner fordelt på tre år.

For 2010 foreslås bevilget 779,0 mill. kroner.

Post 71 Regionale banker og fond, kan overføres

Den afrikanske utviklingsbanken (ADB)

Situasjonsbeskrivelse

Den afrikanske utviklingsbanken (ADB) har som formål å bidra til økonomisk og sosial utvikling i Afrika. ADB tar mål av seg å bli Afrikas fremste utviklingsinstitusjon, og målbare Afrikas stemme i den internasjonale debatten.

President Donald Kaberuka (Rwanda), valgt i 2005, har gjennomført et større reformarbeid med desentralisering, fokus på resultater og omlegging

av prosedyrer og rutiner for å oppnå mer effektiv forvaltning og bedre kvalitetssikring av prosjektene. Kaberuka stiller til gjenvalg i 2010.

Den afrikanske utviklingsbanken styrker også sitt arbeid med forskning og analyse, og vil i økende grad opptre som samtalepartner og rådgiver for sine regionale medlemsland. Flere viktige, regionale initiativ innen vann, energi og infrastruktur har sitt sekretariat i banken, og samarbeidet med AU og The New Partnership for Africa's Development (NEPAD) er tett.

Afrika har vært rammet av finanskrisen, som kommer i tillegg til kontinentets øvrige økonomiske utfordringer. Høye matvarepriser, særlig på korn og ris, har påvirket mange fattige. Befolkningsveksten i kombinasjon med en relativt svak produktivitetvekst i landbruket bidrar til at antall mennesker som lever i fattigdom har økt det siste året.

Påfyllingsforhandlingene for Afrikafondet for perioden 2008-2010 (AfDF-XI), gav rammene for et nytt strategisk rammeverk. Giverne økte sitt bidrag til Afrikafondet med 43 pst. Norge ga tilsagn om 1,5 mrd. kroner over tre år. Banken vil prioritere infrastruktur, særlig innen vann, transport og energi, godt styresett, privat sektor utvikling og høyere utdanning. Afrikafondet har også satt av betydelige midler for å fremme regional integrasjon, og til økt satsing i sårbare stater. Likestilling, miljø og klimahensyn skal innpasses i hele virksomheten. Banken har samarbeidet med IFAD om å etablere gode resultatindikatorer, blant annet innen likestilling. Norge har bidratt til at likestilling får et økt fokus og støtter blant annet et eget program for kvinnelige entreprenører. Det er utarbeidet en ny strategi for ren energi og klimatilpassning. Norge og Storbritania støtter et klimatiltak i Kongodeltaet, der 10 land mottar støtte for å bevare verdens nest største regnskog. Sekretariatet for klimatiltaket ligger i Afrikabanken.

Mål

Den afrikanske utviklingsbanken vil:

- Bidra til inkluderende vekst og sosial utvikling i Afrika gjennom støtte til godt styresett og privat sektor utvikling, infrastruktur, og høyere utdanning og yrkesopplæring.
- Styrke innsatsen i sårbare stater og arbeide for økt regional integrasjon.
- Konsolidere den institusjonelle reformen med økt delegering av myndighet til landkontorene og mer effektiv drift.

Rapport 2008

I 2008 innvilget Den afrikanske utviklingsbanken nye lån og gaver for om lag 34,1 mrd. kroner, noe som representerer 28,7 pst. økning fra året før. Norsk støtte til Afrikafondet i 2008 beløp seg til 500 mill. kroner.

Om lag tre fjerdedeler gikk til infrastrukturprosjekter innen energi, transport, vann og sanitær, samt kommunikasjon. Utlån til privat sektor utgjorde 9,7 mrd. kroner i 2008. Dette er en svak nedgang fra 2007.

Gjennomsnittelig BNP vekst i Afrika var på 5,7 pst. i 2008, noe som er en nedgang på 0,4 pst. fra 2007. Dette skyldes i hovedsak finanskrisens innvirkning i 2008. Den betydelige generelle veksten skyldes omfattende gjeldsslette og økt stabilitet på kontinentet. Afrika er likevel langt unna å nå tusenårsmålene, og sliter med et stort fattigdomsproblem.

I 2008 fikk rundt 10 millioner afrikanske bønder nytte godt av Den afrikanske utviklingsbankens programmer for bedre infrastruktur, herunder vei og vanningsanlegg, bedre innsatsfaktorer og opplæring. Rundt 700 000 husholdninger har fått tilgang til elektrisitet og 1,6 millioner fikk bedre tilgang til vann og sanitæranlegg i den samme perioden. Den afrikanske utviklingsbanken har også bidradd til bygging og rehabilitering av en rekke skoler og helsestasjoner.

Den afrikanske utviklingsbanken støttet i 2008 tiltak for godt styresett og korrupsjonsbekjempelse i mer enn 25 medlemsland, med særlig vekt på økonomiforvaltning og revisjon. Den afrikanske utviklingsbanken samarbeider med NEPAD om African Peer Review Mechanisme (APRM). Norge har gitt direkte støtte til innovative anti-korrupsjonstiltak i en rekke land gjennom et nordisk styresettfond forvaltet av Den afrikanske utviklingsbanken.

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB)

Situasjonsbeskrivelse

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) består av bankens ordinære utlånsvindu som gir lån på kommersielle vilkår og Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF) som gir billige lån og gaver til de fattigste medlemslandene.

AsDB vedtok i 2008 en ny langsiktig strategi frem mot 2020. Strategien stadfester at bankens hovedformål er å bidra til fattigdomsreduksjon med særlig fokus på inkluderende vekst, miljø og klimaspørsmål samt regionalt samarbeid.

Finanskrisen har også rammet de fleste land i regionen gjennom reduserte inntekter fra eksport,

turisme og migrantarbeidere og redusert tilgang til kapital. Flere land vil ha betydelig redusert økonomisk vekst i forhold til tidligere år.

Finanskrisen har økt etterspørselen etter lån fra AsDB. For å kunne opprettholde utlånsnivået og også kunne iverksette nye tiltak for å motvirke finanskrisens virkninger i medlemslandene ble det i april 2008 besluttet å åpne opp for en kapitaløkning på 200 pst., hvor 96 pst. av midlene stilles gjennom garantier, mens det resterende betales inn. For Norges del vil en kapitaløkning på 200 pst. innebære en garanti på omlag 2,2 mrd. kroner³ og ett innbetalt beløp på USD 11 617 150,5 tilsvarende om lag 75 mill. kroner som betales inn over fem år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Mål

- Den asiatiske utviklingsbankens overordnede mål er å bidra til fattigdomsreduksjon i Asia gjennom å satse på investeringer som bidrar til å fremme inkluderende vekst, gjennom særlig fokus på utdanning og likestilling, infrastruktur og utvikling av finanssektor
- Sikre miljømessig bærekraftig utvikling, særlig fokus på klimatiltak og investeringer i ren energi
- Fremme regionalt samarbeid og integrasjon

På det institusjonelle nivået vil banken i 2010 fortsette arbeidet med å modernisere personalforvaltningen, øke resultatfokus, øke desentraliseringen av myndighet og ressurser til landkontorene

Rapport 2008

Økte priser på olje og matvarer samt den globale finanskrisen førte til en reduksjon i den gjennomsnittlige økonomiske veksten i regionen fra 9,5 pst. i 2007 til 6,3 pst. i 2008. På tross av historisk høy vekst de senere årene, antas det at over 600 mill. mennesker fremdeles lever under fattigdomsgrensen og undersøkelser viser at gapet mellom fattige og rike er økende.

I 2008 innvilget AsDB til sammen 98 lån pålydende USD 10,5 mrd., en svak økning fra 2007. Også verdien på gavebistanden økte med over USD 130 mill. til i overkant av USD 811 mill. India, Kina, Pakistan og Indonesia var de største låntakerne, mens Afghanistan, Nepal, Mongolia, og Kirgisistan var de største mottakerne av gavebistand.

I mai 2008 ble 30 giverland enige om å tilføre bankens myke utlånsvindu (Det asiatiske utvi-

³ Basert på SDR-kurs 9,90 pr 15.5.2009

klingsfondet – AsDF) ny kapital gjennom en påfylling på USD 11,3 mrd. En stor del av beløpet er overføring fra bankens ordinære virksomhet. Dette vil øke bankens mulighet til å styrke støtten til de fattigste medlemslandene.

I løpet av 2008 økte bankens investeringer innen miljø og bærekraftig utvikling med om lag 200 pst. i forhold til 2007. Dette inkluderer investeringer for å redusere utslipp, som f.eks. investeringer i vind og vannkraft, andre er rettet mot vann og sanitær. Harmonisering og oppdatering av bankens miljø- og sosiale retningslinjer «safeguards policies» ble grundig diskutert i løpet av 2008 og vedtatt i 2009.

For ytterligere å styrke bankens innsats innen klima, ble det blant annet opprettet et eget klimafond på USD 40 mill., samt et nytt karbonfond rettet mot karbonmarkedet etter 2012. Klimafondet skal finansiere faglig rådgivning, investeringer og forskning for å bistå medlemsland i å takle tilpasse og motvirke klimaendringer.

Om lag en tredjedel av midlene fra AsDF og 23 pst. av midlene fra bankens ordinære utlånsvindu gikk i 2008 til investeringer innen energi. Blant annet investerte AsDB i alt USD 100 mill. i egenkapitalfond for investeringer i ren energi prosjekter innen privat sektor. Et eksempel på oppnådde resultater innen energi i 2008 er et prosjekt i Pakistan som bidro til å gi elektrisitet i 428 landsbyer. Dette gir økt mulighet for økonomisk vekst og økt levestandard. Et annet eksempel på et prosjekt som bidro til økonomisk vekst er et irrigasjonsprosjekt i Nepal som bidro til økte avlinger og til en tredobling av inntektene til bøndene. Banken rapporterer at likestillingshensyn var integrert i 30 pst. av tiltakene. Selv om dette er en liten forbedring fra 2007, er det fortsatt en utfordring. Banken har derfor satt i verk flere tiltak for å styrke arbeidet med likestilling som for eksempel egne enheter og flere stillingshjemler for likestillingsekspert.

Den nye strategien legger stor vekt på å fremme regional økonomisk integrasjon og regionalt samarbeid. I løpet av 2008 ble blant annet to veiprosjekter i grenseområdene mellom Laos, Thailand og Vietnam avsluttet. Foreløpige tilbakemeldinger viser at veien har bidratt til økt tilgang til markeder og sosiale tjenester for befolkningen i området.

I løpet av 2008 vedtok banken et nytt mandat for evalueringsavdelingen. Mandatet gir avdelingen større institusjonell uavhengighet fra banken. Bankens første årsrapport basert på bankens resultatrammeverk for virksomheten i 2007 ble ferdigstilt i november 2008. En vurdering for økt delegering til landkontorer ble gjennomført og tre nye landkontorer ble opprettet.

Den interamerikanske utviklingsbank, IDB

Situasjonsbeskrivelse

Den inter-amerikanske utviklingsbanken er den største multilaterale långiveren i Latin-Amerika. Bankens fond for de fattigste medlemslandene (FSO), gir billige lån og gaver til Bolivia, Guyana, Haiti, Honduras og Nicaragua.

Finanskrisen har satt sitt preg på utviklingen i latinamerikansk økonomi, og en langvarig høykonjunktur med lav inflasjon og fattigdomsreduksjon vil i 2009 snu og det forventes bare svak vekst i regionen. I flere land vil det være negativ vekst.

Også IDB preges av den internasjonale finanskrisen. Som følge av økt behov for finansiering var nye lån og garantier i 2008 rekordhøyt; USD 11,3 mrd. Til sammenligning vedtok Verdensbanken lån for USD 4,7 mrd. til Latin-Amerika. Den globale kredittinnstrammingen på det private låne-marked betød imidlertid at etterspørselen etter lån fra IDB var langt høyere enn bankens kapitalbase kunne tilfredsstille. Denne situasjonen vedvarer, og har bidratt til å fremskynde en diskusjon om kapitaløkning for banken – den første siden 1994. En slik prosess er nå i gang, men kan tidligst slutføres i 2010. Norges andel av bankens aksjekapital utgjør 0,17 pst., og Norges andel av en kapitaløkning blir tilsvarende.

Mål

Den inter-amerikanske utviklingsbankens overordnede mål er å bidra til bærekraftig økonomisk vekst og redusere fattigdom og sosial ulikhet i Latin-Amerika og Karibia, med fokus på 4 hovedinnsatsområder:

- Fremme konkurransevne
- Modernisering av staten gjennom mer åpne og effektive offentlige institusjoner
- Investering i sosiale programmer, økonomiske aktiviteter og infrastruktur for å utvide den fattige majoritet sine muligheter
- Regional integrasjon og samarbeid med utvikling av større fellesmarkeder

Rapport 2008

Økonomisk vekst i regionen var i 2008 gjennomsnittlig på 4,6 pst., ned fra 5,6 pst. 2007. Veksten forventes imidlertid redusert til 1,1 pst. i 2009. Fattigdomsraten falt til 33,2 pst., fra 35,1 pst. i 2007. Ekstrem fattigdom steg litt, fra 12,7 pst., til 12,9 pst. Finanskrisen vil kunne medføre økt fattigdomsrate i 2009.

Som svar på krisen vedtok banken bl.a. opprettelsen av et fond på USD 6 mrd. som raskt og flek-

sibelt skal kunne yte finansielle støtte til land i en overgangsperiode – Liquid Facility for Growth Sustainability – samt USD 500 mill. til matvaresubsidier, og et handelsfinansierings-program.

IDB er en ledende institusjon i utvikling av programmer for kontantoverføringer til fattige deler av befolkningen. I Mexico mottar f.eks. 5 millioner fattige familier kontanter betinget av at den enkelte familie sørger for at barn går på skole og til lege-sjekk. I 2008 gikk 35 pst. av utlån til prosjekter med fattigdomsreducerende komponenter, litt lavere enn måltallet på 40 pst. Forøvrig vil lån til de fleste andre prosjekter også indirekte kunne bidra til fattigdomsreduksjon.

På miljø- og klimaområdet har banken hatt suksess med opprettelsen av et dedikert fond – SECCI – som bl.a. bidrar til biobrensel-prosjekter, fornybar energi, og tiltak for å begrense og bøte på klimautslipp.

Banken styrker sin innsats for likestilling, og arbeidet mot sosial ulikhet generelt har fått mer oppmerksomhet.

Det satses også stort på vann- og sanitærsektoren, som har stor innvirkning på levekår for den fattige delen av befolkningen.

Et nytt Development Effectiveness Framework som setter en standard for alle aktiviteter med henblikk på å oppnå størst mulig utviklingseffekt ble vedtatt i 2008. Det vil bl.a. inneholde standarder for evaluering av alle prosjekter, matriser for overvåking og rapportering, opplæring av personell, og et rammeverk for resultatstyring gjennom ulike nøkkelindikatorer.

Gjennom samfinansiering støtter Norge sosial inkludering og utsatte grupper som urfolk og afro-latinere, samt likestilling og anti-korrupsjon.

Innskudd i Nordisk utviklingsfond (NDF)

Situasjonsbeskrivelse

Etter at forhandlingene om den femte kapitalpåfylling brøt sammen i 2005, konkluderte de nordiske utviklingsministrene med at NDFs aktiviteter skulle avvikles. Det var enighet om at dette måtte skje på en ryddig og transparent måte og at NDF skulle overholde alle allerede inngåtte økonomiske og andre forpliktelser. Det ble gjennomført en ekstern studie om hvordan man på best mulig måte kunne ivareta implementeringen av pågående prosjekter og de ansattes interesser i en avviklingsperiode som ble stipulert til 3-4 år. Da det etter hvert ble klart at tilbakebetalinger på lån i nominelle termer ville utgjøre om lag en milliard Euro over en periode på 35 år, besluttet imidlertid Nordisk Ministerråd nylig at denne kapitalen skulle anvendes til å finansiere

klima og utvikling på gavevilkår for land som kvalifiserer til støtte fra IDA.

Mål

NDFs overordnede mål er å fremme økonomisk og sosial utvikling i utviklingsland.

Rapport 2008

I 2008 har administrasjonen lagt stor vekt på å sikre implementeringen av NDFs gjenværende prosjektportefølje. 10 prosjekter ble avsluttet i løpet av året og 48 prosjekter er fortsatt aktive. Arbeidet med å utarbeide et rammeverk for den nye gavefinansieringen foregår parallelt med implementeringen av prosjektporteføljen.

Det ble ikke igangsatt nye prosjekter i 2008, men det ble undertegnet fem tilleggs lån til en samlet verdi av EUR 4,3 mill. Utbetalingene i 2008 var totalt EUR 76,8 mill. NDF har i sin virksomhet prioritert fattige utviklingsland, og som tidligere år var ca. 50 pst. av prosjektporteføljen i Afrika. Antall prosjekt innen sektoren økonomisk infrastruktur utgjorde 49 pst. av den totale porteføljen. I 2008 behandlet styret rapporten som vurderte fordeler og ulemper ved å kanalisere tilbakebetalingene gjennom henholdsvis Verdensbanken eller en nordisk forvaltningsmodell. Styret anbefalte Nordisk Ministerråd en løsning hvor NDF inntil videre fortsetter som et nordisk utviklingsfond med et revidert mandat og selv administrerer samfinansieringen med utviklingsbankene.

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD) har de fattigste befolkningsgruppene på landsbygda som sin målgruppe og arbeider for å øke deres inntekter og matsikkerhet. IFAD gir lån både til mellominntekts- og lavinntektsland. Rundt 40 pst. av porteføljen er i Afrika sør for Sahara. Antall fattige i verden som følge av finanskrisen, høye matvarepriser og generell befolkningsvekst har økt det siste året.

IFAD lånefinansierer små og innovative prosjekter på konsesjonelle vilkår, ofte sammen med andre bilaterale og multilaterale givere. Meningen er å teste ut modeller som andre givere og myndigheter kan kopiere og oppskalere hvis de er vellykket.

IFAD bidrar aktivt i det internasjonale arbeidet med å finne løsninger på krisen som følge av de høye matvareprisene, med et særlig fokus på småbønder i utviklingsland.

I desember 2008 ble forhandlingene om den åttende påfylling i IFAD avsluttet og giverbidragene utgjorde en økning på 65 pst. fra forrige påfylling, noe som vil gjøre IFAD i stand til å styrke innsatsen.

Mål

IFAD vil bidra til at de fattige på landsbygda har kompetanse og er organisert for å få tilgang til og kunne nyttiggjøre seg:

- Naturressurser, særlig land og vann, og mer effektiv teknologi.
- Variert tilbud av finansielle tjenester og åpne og rettferdige markeder for innsatsfaktorer og jordbruksprodukter.
- Alternative inntektsmuligheter og bedriftsutvikling.
- Deltakelse i lokal og nasjonal politikktutforming.

Rapport 2008

IFAD nådde i 2008 et volum på sitt program på nesten USD 603 mill. og var aktive i 88 land. 27 nye prosjekter og programmer ble godkjent for finansiering i løpet av året.

I løpet av 2008 har IFAD arbeidet med å styrke sivilsamfunn og jordbruksorganisasjoner til å bedre å ivareta sine interesser. En rekke prosjekter har gitt bedre adgang til mikrofinans og mer lønnsom jordbruksproduksjon ved overgang til nye og mer lønnsomme produkter. IFAD har blant annet støttet prosjekter for utvikling av små bedrifter, skogplanting, irrigasjon, fiskeriforvaltning, forvaltning og vedlikehold av lokal infrastruktur og markedsutvikling.

IFAD la frem sin andre årsrapport om bistands-effektivitet for 2008. Rapporten har flere selvstendige kilder, inkludert IFADs uavhengige Evalueringskontor, benytter tredjeparts studier og er basert på et kvalitetssikringssystem for oppfølging av landstrategier. Rapporten viser at IFADs mandat er svært relevant i lys av den globale matvarekrisen. Rapporten relaterer sine funn til FNs Tusenårs mål 1 som omhandler fattigdomsreduksjon og matvaresikkerhet. Et viktig funn er betydningen av at småbrukere i utviklingsland må stå for en stor andel av den fremtidige matproduksjonen. En særlig målgruppe er kvinner og urbefolkningsgrupper. IFAD forvalter et eget fond, støttet av Norge, hvor urbefolkningsgrupper kan få finansiert prosjekter de selv har utviklet.

Når det gjelder policy utvikling har IFAD startet et arbeid med å utrede hvordan fattige småbønder må tilpasse seg klimaendringene og hvordan de kan bidra til utslippsreduksjon av klimagasser. Det arbeides også med landspørsmål sett fra de fat-

tigstes ståsted, utvikling av bondeorganisasjoner og urbefolkningssspørsmål.

På det institusjonelle plan har IFAD fortsatt sin reformprosess for å bli mer resultatorientert og bedre til å bidra med erfaringer fra prosjektnivå inn i nasjonal og internasjonal politikktutforming.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget i alt 680,3 mill. kroner, fordelt på:

- Det afrikanske utviklingsfond (AfDF) – 500 mill. kroner
- Det asiatiske utviklingsfond (AsDF) – 60 mill. kroner
- Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) – 15 mill. kroner
- Det internasjonale jordbruksfondet (IFAD) – 80 mill. kroner
- Nordisk utviklingsfond (NDF) – 25,3 mill. kroner

Post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I tillegg til den generelle støtten til utviklingsbankene bidrar Norge med øremerkede midler på prioriterte politikkområdet gjennom ulike fond som finansierer både utredningstiltak og innovative operasjonelle aktiviteter. Verdensbanken er blant annet den største finansieringskilden for utdanning i utviklingsland, og banken bidrar aktivt til å nå tusenårs målet om utdanning for alle, og er blitt en viktig samarbeidspartner og kanal for norsk støtte gjennom initiativet Fast Track Initiative (FTI). Verdensbanken er også en svært viktig aktør og finansieringskilde i kampen mot hiv og aids. I tillegg er Verdensbanken en viktig kanal for støtte til andre globale initiativ på bl.a. helse handelsrettet utviklingssamarbeid, miljø og klima.

Institusjonen har også fått en viktigere rolle innen fredsbygging de senere år. Økt fokus på politiske faktorer, institusjonsbygging og godt styre sett har vært viktig i bankens arbeid i land rammet av voldelig konflikt.

For å styrke bankens innsats på områder som er prioritert fra norsk side sekunderer Norge spesialister til Verdensbanken.

Mål

- Påvirke og utvikle utviklingsbankenes politikk og å styrke institusjonenes virksomhet i partnerlandene i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer.

Rapport 2008

Norge arbeidet for å sette menneskerettigheter høyere opp på agendaen i Verdensbanken, og et nordisk tematisk fond ble formelt opprettet. Støtten til Fondet for sosial inkludering i IDB har bidratt til et større fokus på ekskluderte grupper i planlegging og gjennomføring av bankfinansierte prosjekter og programmer. Perspektivet er integrert i bankens analyse og vurderingsverktøy.

Norge har i mange år bidratt med støtte til Verdensbankens program for antikorrupsjon og godt styresett. Dette har bidratt til at disse spørsmålene nå står sentralt på Verdensbankens dagsorden. Norge har i dialog med banken videreført støtten i et overordnet tematisk fond for godt styresett og finansforvaltning som bistår partnerlandene med reform av offentlig sektor med særlig fokus på korrupsjonsbekjempelse.

Norge og de nordiske land finansierer et fond for innovative tiltak for godt styresett og anti-korrupsjon i Afrikabanken. Fondet har blant annet bidratt til å støtte det Pan-afrikanske parlamentets kontrollfunksjoner, konflikthåndtering basert på afrikanske tradisjoner og systemer gjennom afrikanske frivillige organisasjoner, oppfølging av NEPADs African Peer Review Mechanism, tiltak mot hvitvasking i Vest-Afrika, Rwandas MR-kommisjon, flere opplæringstiltak osv. En handlingsplan for Asiabankens arbeid med styresett og anti-korrupsjon ble lansert i 2006 og Asiabankens flergiverfond innen godt styresett har bidratt til oppfølging av planen. Norge har støttet utplassering av styresettsekspert på bankens landkontorer gjennom fondet. Norge, sammen med UK og Nederland, gikk inn med økonomisk støtte til Verdensbankens styresett- og antikorrupsjonsarbeid. Norge bidro også med støtte til Verdensbanken og FNs felles arbeid («Stolen Asset Recovery Initiative») med å returnere stjålne midler fra utviklingsland. Også i IDB finansierer Norge et anti-korrupsjonsfond som i første rekke vil yter støtte til initiativer foreslått av sivilsamfunn og myndigheter i enkeltland. Som et eksempel vil Ecuador – i et samarbeid mellom myndigheter, privat sektor og sivilsamfunn – utarbeide en ny standard for åpenhet i sin petroleumsforvaltning.

I løpet av 2008 styrket Verdensbanken sitt fokus på kvinner og likestilling, blant annet gjennom den norske initierte handlingsplanen «Gender as Smart Economics» som ble lansert i 2006 og har en tidsramme på fire år. Handlingsplanens hovedmål er å styrke kvinners posisjoner og muligheter på arbeidsmarkedet og finansmarkedet, samt i forhold til land og eiendom. Banken lanserte et forskningsprogram for å bedre kvinners muligheter i

næringslivet i utviklingsland, i samarbeid med bl.a. Norge og Nike. Flergiverfondet for likestilling i Asiabanken har vært viktig for å fremme kvinner og likestilling i bankens operasjoner og integreringen av likestillingsperspektivet i landprogrammer og låneportefølje. Støtte til likestillingsarbeidet i IDB har ført til at institusjonen har fått sin første handlingsplan for likestilling. Det rapporteres om økende antall kvinner i det politiske liv i regionen og etterspørsel etter opplæring og finansiering av videreføring gjennom lokale organisasjoner. IDB vil nå gå inn i likestillingsfondet med finansiering som matcher det Norge og andre givne bidrar med. Gjennom Afrikabanken støtter Norge et prosjekt for kvinnelige småentreprenører.

Fondet for miljø og sosial utvikling (TFESSD) i Verdensbanken har bidratt til økt fokus på en helhetlig bærekraftig utviklingspolitikk både i banken og i mottakerlandene, særlig gjennom integrasjon av spørsmål knyttet til sosial utvikling og beskyttelse, miljø og fattigdomsanalyser. Fondet dekker et vidt spekter av aktiviteter fra utvikling av verktøy for å foreta nasjonale miljøanalyser til tiltak som sikrer de fattiges bruks- og eiendomsrett til land. Et eksempel er utvikling av analyseverktøyet Poverty and Social Impact Analysis (PSIA) som blir benyttet på landnivå. Norge bidro i 2008 med ca. 80 mill. kroner til TFESSD. Flergiverfondet for miljø og fattigdom i Asiabanken har som målsetning å integrere miljø og fattigdom i bankens operasjoner. Fondet bidrar til økt samarbeid mellom Asiabanken og relevante internasjonale organisasjoner innen fattigdoms- og miljøfeltet.

Norge støtter to flergiverfond i AsDB, ett for vann og sanitær og et annet for ren energi. Målsettingen for vannfondet er å bidra til å gi 200 millioner mennesker i Asia rent vann og tilfredsstillende sanitær innen 2010. Bedre irrigasjon og flomvern er også prioriterte mål. Fondet innen ren energi har som formål å investere i ren energi i Asia og å bistå medlemslandene i å gå over til lavkarbonøkonomi. Norge støtter Afrikabankens arbeid innen vann og sanitær, både gjennom Rural Water Supply and Sanitation Initiative (RWSSI) og Africa Water Facility (AWF). Målsettingen med RWSSI er å øke andelen av befolkningen med tilgang til rent vann og sanitærtjenester til 80 pst. innen 2015 – fra under halvparten i dag. AWF arbeider mer overordnet med vannressursforvaltning, planlegging, informasjon og ressursmobilisering, støttes direkte og gjennom sekondering av en norsk vann-ekspert.

Gjennom et bidrag på 73 mill. kroner til det norske fondet for næringsutvikling og infrastruktur i Verdensbanken (NTF-PSI) støttet Norge i 2008 en rekke ulike aktiviteter: (1) innovative tiltak på

områdene infrastruktur og investeringsklima/godt styresett, (2) etablerte handelsrelaterte tiltak, (3) prioriterte globale programmer, (4) petroleumssamarbeid knyttet til Olje for Utvikling, og (5) utvalgte tiltak for ren energi. Støtten bidro i partnerlandene til forbedret investeringsklima og utvikling av privat sektor, styrking av offentlig-private partnerskap, samt større oppmerksomhet omkring relevante klima-problemstillinger. Den bidro i Verdensbank-gruppen til forbedret samarbeid mellom forskjellige enheter, inkludert IFC, samt kunnskapsoverføring fra NTF-PSI-aktiviteter til policy-utformingen.

I 2008 har petroleumssamarbeidet blitt utviklet videre, med vekt på ressursforvaltning, inntektsforvaltning og miljøvern knyttet til olje og gassutvikling, med vekt på land i Afrika. I tillegg gis det støtte til utvikling av lokalsamfunn i tilknytning til utvinningsområder. Programmet har hatt noe dårligere framdrift enn forventet, bl.a. pga militærkuppet i Mauritania, som var ett av hovedsamarbeidslandene innenfor miljøprogrammet. Norge støtter også det internasjonale partnerskapet mellom oljeselskaper, regjeringer og Verdensbanken for å redusere brenning av gass (fakling) på olje og gassfelt, (Global Gasflaring Reduction initiativet (GGFR)). En ekstern evaluering i 2008-09 viser at fakling er redusert i medlemslandene, og at bevisstheten om faklingens konsekvenser på klima og som ressursøding er styrket.

Norge støtter også kunnskapsbasen (CGAP) som samler og viderefremidler erfaringer innen mikrofinans, for best mulig utvikling av finansielle tjenester til fattige. Norge støtter Asiabankens fasilitet for renere energi, med formål å øke satsningen på ren energi og energieffektivisering i Asia. Denne ble opprettet i 2007.

Så langt har 36 land fått godkjent sine planer innenfor partnerskapet Education for All Fast Track Initiative (EFA-FTI) og 27 land har fått fordelt om lag USD 1,178 mill. i støtte til sine utdanningssektorprogrammer. FTI partnerskapet har oppnådd fremdrift på en rekke fronter. Blant annet rapporteres det om fortsatt positiv fremgang i forhold til antall barn som innrulleres i i de fleste av i alt 36 FTI land. Omlag to tredjedeler av alle partnerskapslandene er i land Sør for Sahara. Videre er det et økt fokus i flere av FTI landene ikke bare på tilgangen til skolegang, men en innkorporering av

fokus på selve læringen. Syv av de i alt 36 landene som har fått godkjent sine sektorplaner for utdanning er land som kommer ut av konflikt. FTI partnerskapet anerkjenner behovet for økt støtte til sårbare stater. Av land som forventes å bli godkjent kommende år er 12 av disse vurdert som sårbare stater. For de land som ikke har en sektorplan av god kvalitet, er det blitt etablert et eget fond for å gjennomføre analytisk arbeid og kapasitetsbygging. Over 60 land har mottatt slik støtte, hvorav USD 14,758,5 mill. er utbetalt.

Norwegian Post Primary Education Fund (NPEF) ble lansert under en konferanse i Oslo høsten 2006. Konferansen viste at det er stor interesse for dette tema, ikke minst hos afrikanske utdanningsmyndigheter. Mottakerlandene er også svært opptatt av videregående og høyere utdanning for å sikre en helhetlig tilnærming til utdanning. Støtte til fondet ble videreført. Fondet har oppnådd betydelige resultater blant annet i forhold til å generere og spre ny kunnskap, bidra til å bygge felles plattform for arbeidet med videre/høyere utdanning og ved å tilby teknisk støtte til nasjonale utdanningsteam. Samlet støtte til utdanning gjennom Verdensbanken var 95 mill. kroner i 2008.

Det norske fondet for hiv og aids i Afrika har bidratt til at Verdensbanken har økt sin årlige støtte til hiv og aids. Fra norsk side er det viktig å støtte opp strategisk om spørsmål som internt i banken og i dialogen med mottakerlandene kan oppfattes som kontroversielle. Dette kan være spørsmål som reproduktiv helse og homoseksuelle relasjoner. Gjennom støtte til ulike studier har det vært mulig å sette disse tema på dagsorden. Fondet har gitt Verdensbanken mulighet til å styrke arbeidet på Afrikas Horn og til å oppdatere den regionale hiv og aids strategien for Afrika.

Støtte til Verdensbankens arbeid med postkonflikt og til stats- og fredsbyggingsfondet bidro både til økt samarbeid med FN organisasjonene og til økt kapasitet og kompetanse i banken. Blant annet ble det gjort felles behovsvurderinger med FN systemet etter naturkatastrofer i land som Georgia, Haiti og Jemen.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 394,5 mill. kroner.

Kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	305 507	270 000	270 000
	Sum kap. 172	305 507	270 000	270 000

Handlingsplanen om gjeldslette for utvikling er retningsgivende for norsk gjeldspolitik. Gjeldsplanen legger opp til at Norge skal lede an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, både ved aktiv bilateral gjeldssletting, ved å være en sterk støttespiller for multilaterale gjeldssletteordninger og gjennom gjeldspolitisk nytenkning, herunder arbeidet med illegitim gjeld og opprettelse av en gjeldsdomstol i FN-regi. Planen har ulike finansieringsløsninger for ulike typer gjeld:

Norsk deltakelse i internasjonale gjeldsoperasjoner forutsetter budsjettbevilgning. Dette gjelder blant annet bidrag til gjeldsslettingsinitiativet for de fattigste og mest gjeldstyngede landene (Heavily Indebted Poor Country Initiative; HIPC) og deltakelse i initiativet for sletting av de fattigste landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner (Multilateral Debt Relief Initiative; MDRI). Innenfor gjeldsplanens ramme på 3,173 mrd. kroner kan bilateral gjeldssletting derimot skje uten bevilgning, såfremt de aktuelle landene og fordringene er omfattet av rammen. Gjeldsplanrammen omfatter 21 utviklingsland.

Bilateral gjeldssletting holdes utenfor bistandsbudsjettet

Norsk bilateral gjeldssletting kommer i tillegg til annen bistand. Siden gjeldssletting finansiert over gjeldsplanens ramme ikke bevilges over bistandsbudsjettet og også forutsettes å være addisjonell til Norges øvrige bistand, blir den heller ikke rapportert som bistand (til OECDs utviklingskomité (DAC)). Norge er det eneste kreditorlandet som følger dette prinsippet om addisjonalitet. Dette har gitt Norge stadig økende positiv oppmerksomhet i den internasjonale gjeldsbevegelsen, som nå holder fram Norge som et eksempel til etterfølgelse.

Det er all grunn til å videreføre dette viktige prinsippet i norsk gjeldspolitik.

Bevilgningen skal gå til gjeldslettetiltak, betalingsbalansestøtte, kapasitetsbygging og fremme av gjeldspolitisk nytenkning i regi av, eller i samarbeid med, Verdensbanken, IMF, FN, regionale utviklingsbanker, andre utviklingsrelaterte organisasjoner eller andre kreditorland. Bevilgningen dekker også finansieringsbehov ved oppfølging av avtaler med utviklingsland inngått i Parisklubben eller annen sletting av utviklingslands statsgjeld til Norge, i den grad dette ikke kan gjennomføres uten bevilgning over gjeldsplanens ramme.

Norge arbeider for at gjeldsbyrden til de fattigste og mest gjeldstyngede land skal bringes ned på et håndterbart nivå og at frigjorte betalingsforpliktelser omdisponeres til utviklingsfremmende og fattigdomsreducerende tiltak. For de fattigste, mest gjeldsrammede landene tilsier dette sletting av både den bilaterale gjelden, landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner og landenes gjeld til private kreditorer. Finanskrisen har forsterket behovet for å styrke fattige lands kapasitet til å drive ansvarlig gjeldshåndtering og en makroøkonomisk politikk.

Norges fordringer overfor utviklingsland og antall land Norge har fordringer på er nedadgående. Dette skjer i takt med den internasjonale gjeldsslettingen for de fattigste og mest gjeldstyngede land under HIPC-initiativet, og ved ensidige norske gjeldslettetiltak. Ved utgangen av 2008 hadde Norge ettergitt til sammen 2,279 mrd. kroner av utviklingslandenes bilaterale gjeld til Norge, hvorav 1,868 mrd. kroner er belastet gjeldsplanens ramme og 441 mill. kroner er avskrevet mot GIEKs (Garanti-instituttet for eksportkreditt) landspesifikke tapsavsetninger. Innenfor rammen gjenstår dermed 1,305 mrd. kroner, som kan slettes uten bevilgning.

Post 70 Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Tabell 8.7 Norges avtaleregulerte fordringer på utviklingsland per 30. juni 2009 (eksklusive morarenter)

Land	mill. kroner
1 Elfenbenskysten	213
2 Pakistan	201
3 Dem. Rep. Kongo	137
4 Sudan	127
5 Indonesia	74
6 Guinea Conakry	71
7 Serbia	68
8 Egypt	46
9 Liberia	26
10 Kroatia	12
Totalt	975

Tabellen viser Norges fordringer overfor alle de utviklingsland som vi har gjeldende bilaterale gjeldsavtaler med, som oppfølging av avtaler inngått i Parisklubben. Norges fordringer på Pakistan, Indonesia og Kroatia er ikke omfattet av Gjeldsplanen. Overfor enkelte utviklingsland har Norge også misligholdte fordringer som ikke er avtaleregulert. Pålydende verdi av disse fordringene er ca 600 mill. kroner.

Det er viktig å sikre at gjeldsletting gir varige resultater og at nye gjeldsproblemer ikke oppstår. Støtte til gjeldshåndtering og tiltak for å sikre ansvarlig långivning er derfor viktige, og komplementære tiltak til ordinær gjeldssletting.

Et annet problem som har oppstått i kjølvannet av internasjonal gjeldssletting er aktiviteten til såkalte gribbefond. Land som får en bærekraftig gjeldssituasjon etter gjeldssletting vil få økt kredittverdighet. Dette fører til at gjenstående gjeld vurderes som mer verdt. Aggressive private fondsforvaltere opererer derfor i kjølvannet av internasjonal gjeldssletting. Disse kalles gribbefond og er med på å true fattiges lands mulighet for utvikling og redusere effekten av gjeldssletting som er foretatt. Støtte til oppkjøp av fattige lands gjeld til private kreditorer til betydelig rabatt og påfølgende sletting av gjelden, er derfor viktige virkemidler Norge bidrar til.

I 2005 etablerte IMF en egen låneordning for lavinntektsland med betalingsbalanseproblemer

Boks 8.8 Parisklubben

Sammen med 17 andre OECD-land og Russland deltar Norge i Parisklubben, et forum av kreditorland – og en de facto internasjonal organisasjon – som forhandler kollektivt med skyldnerland som har problemer med å betjene sin langsiktige stat-til-stat gjeld. For Norge omfatter dette i all hovedsak fordringer som springer ut av eksportkredittgarantier stilt av GIEK. Multilaterale rammeavtaler i Parisklubben omsettes i bilaterale gjeldsavtaler, med likelydende forpliktelser. Gjeldsavtaler om ordinære betalingsutsettelse, som normalt ikke innebærer noe tap, håndteres uten budsjettbevilgning. Gjeldsreduksjonsavtaler med land som omfattes av gjeldsplanens ramme belastes rammen, dvs. også uten bevilgning. Behovet for bevilgning oppstår kun i den grad Norge måtte forplikte seg til gjeldsreduksjon overfor land eller fordringstyper som ikke omfattes av gjeldsplanens ramme. I Parisklubben arbeider Norge for at alle kreditorland innvilger HIPC-landene 100 pst. gjeldsettergivelse. Et fåtall kreditorland begrenser i noen tilfeller fortsatt gjeldsslettingen til 90 pst.

som følge av eksogene økonomiske sjokk. Norge har gitt tilsagn om SDR 24,7 mill., tilsvarende om lag 244 mill. kroner, i perioden 2006-2010, jf. tidligere romertallsvedtak. Hittil er SDR 5,4 mill. utbetalt. Fram til sommeren 2008 hadde ingen land søkt om midler fra ordningen. I lys av dette gjorde IMF høsten 2008 endringer i ordningen for å tilpasse den bedre til lavinntektslandenes behov. Sammen med den globale økonomiske krisen har dette ført til økt etterspørsel etter lån under ordningen. Åtte land har nå benyttet seg av ordningen.

Som en konsekvens av manglende etterspørsel fram til høsten 2008, har Norges innbetalinger til ordningen blitt holdt tilbake. Utenriksdepartementet legger opp til å utbetale om lag SDR 6 mill., tilsvarende 59,4 mill. kroner i inneværende budsjettår, slik at samlet utbetaling blir omlag SDR11,5 mill., tilsvarende om lag 113,85 mill. kroner.

IMF har gjennom det siste året gjennomgått fondets utlånsordninger. I juli 2009 vedtok IMF's styre en ny struktur for de spesielle ordningene overfor lavinntektsland der renten subsidieres. Norge støttet omleggingen. Når den nye strukturen trer i kraft, vil IMF ha tre spesielle låneordninger for lavinntektsland:

- Extended Credit Facility (ECF). Mellomlang-siktige lån til land med vedvarende betalingsbalanseproblemer og makroøkonomiske ubalanser. Dette er en videreføring av Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF).
- Standby Credit Facility (SCF). Finansiering av kortsiktige betalingsbalanseproblemer på samme måte som IMF's generelle ordning for betalingsbalansestøtte, men med subsidiert rente.
- Rapid Credit Facility (RCF). Rask innvilgelse av mindre lån til land der det har oppstått et kritisk betalingsbalanseproblem. Svært begrensede lånebetingelser.

Behovet som dagens ordning for eksogene økonomiske sjokk ivaretar, vil etter omleggingen bli ivare tatt av SCF og RCF. Disse to ordningene vurderes å være i tråd med Regjeringens ønske om at IMF's ordninger for lavinntektsland rettes inn mot kortvarige betalingsbalanseproblemer, jf. omtale i Kredittmeldinga 2008 og St.prp. nr. 81 (2008-2009) om samtykke til inngåelse av en avtale mellom Norges Bank og IMF om å stille nye lånemidler til disposisjon for IMF. Samtidig åpner de nye ordningene for at lavinntektsland på mer generelt grunnlag kan få kortsiktig betalingsbalansestøtte med subsidiert rente, uten å måtte ty til PRGF-ordningen eller etterfølgeren ECF. Dette er i tråd med norske ønsker.

På denne bakgrunn foreslår regjeringen at den gjenstående delen av de subsidiemidlene som Norge opprinnelig stilte til disposisjon for IMF's spesielle ordning for eksogene økonomiske sjokk, stilles til disposisjon for SCF- og RCF-ordningen i en periode fram til og med 2012, jf. forslag til romertallsvedtak.

Mål

- Oppfylle Norges forpliktelser i forhold til multilaterale gjeldsoperasjoner og finansieringsmekanismer.
- Prioritere gjeldsslette for land etter krig, konflikt og katastrofer
- Styrke fattige lands kapasitet til effektiv og ansvarlig administrasjon av gjeld, betalingsbalanse og valuta
- Strategisk samarbeid med ulike aktører for å drive den gjeldspolitiske agenda fremover.

Rapport 2008

Som følge av parisklubbavtaler inngikk Norge i 2008 bilaterale avtaler med Gambia, Guinea og Liberia om helt eller delvis sletting av gjeld til Norge. Gjennom de tre avtalene ble gjeld for totalt 285 mill. kroner slettet uten budsjettbevilgning. Norge bidrar med dette til å bringe landenes gjeld ned på et håndterbart nivå, slik at utgifter til renter og avdrag ikke fortrenger midler til fattigdomsreduserende tiltak.

I 2008 ble det utbetalt 306 mill. kroner til norsk deltakelse i internasjonale gjeldsoperasjoner. 165 mill. kroner ble overført HIPC for å kompensere Verdensbanken, IFAD (Det internasjonale fondet for jordbruk og utvikling i FN) og Afrikabanken for deres deltakelse i initiativet. Bidragene til HIPC og MDRI har redusert HIPC-landenes utgifter til gjeldsbetjening. Dette har igjen økt landenes investeringer i fattigdomsreduserende tiltak. Fattigdomsreduserende investeringer for HIPC-kvalifiserte land er over ni ganger så høye som disse landenes utgifter til renter og avdrag på gjeld. Til sammenligning brukte de samme landene kun dobbelt så mye penger på fattigdomsreduserende tiltak som på å betjene gjeld i 2001.

Restbeløpet på 26 mill. kroner av avtalens totalbeløp på 132 mill. kroner ble belastet 2008. Med norske penger gjenreises hundrevis av skolebygninger i to provinser i Pakistan.

50 mill. kroner ble brukt i en multilateral gjeldssletteoperasjon for Liberia, der mislighold til IMF ble slettet. Slettingen av misligholdet var nødvendig for at landet skulle kvalifisere for ordinær gjeldssletting under HIPC-initiativet og MDRI (mislighold til bl.a. Verdensbanken og Afrikabanken ble gjennomført i 2007). Norge var tidlig ute med å love bidrag. Dette bidro til at Liberia kom raskere til beslutningstidspunktet i HIPC-initiativet. 5 mill. kroner ble også brukt til en slik operasjon for Komorene i 2008.

Kommersiell gjeld pålydende USD 1,2 mrd. ble i 2008 kjøpt tilbake fra Liberias private kreditorer, og slettet. Tilbakekjøpet ble gjennomført med en rabatt på 97 prosent, dvs. til en total kostnad på USD 38 mill. Dette er den største rabatten noen gang oppnådd i et slikt tilbakekjøp. Verdensbanken, Norge, Storbritannia, Tyskland og USA bidro i operasjonen som ble gjennomført av Verdensbanken (DRF – Debt Reduction Facility). Norge bidro med 36 mill. kroner. Bidrag til sletting av gammel gjeld som ikke betjenes kan, fra utviklingslandets ståsted, ikke sammenlignes med friske gavemidler, men operasjonen var allikevel viktig for Liberia.

Boks 8.9 Gjeldsslettingens betydning for HIPC- og MDRI-landene

Til nå har 35 land kvalifisert seg for HIPC-initiativet, hvorav 23 har fullført sin behandling. I nåverdi er disse landenes gjeld redusert med over 90 pst. som følge av gjeldssletting under HIPC-initiativet og MDRI. En tilsvarende reduksjon vil gis til de landene som er kvalifisert, men som ikke har fullført sin behandling. Gjeldsbetjeningsbyrden til landene som har fullført sin HIPC-behandling er mer enn halvert, mellom 2000 og 2006. Mellom 2007 og 2011 forventes det at dette tallet halveres igjen. Redusert gjeldsbetjening øker disse landenes fattigdomsreduserende investeringer. Fattigdomsreduserende investeringer for HIPC-kvalifiserte land er nå over ni ganger så høye som disse landenes utgifter til renter og avdrag på gjeld. I 2001 brukte de samme landene kun dobbelt så mye penger på fattigdomsreduserende tiltak som å betjene gjeld.

Kilde: Verdensbanken og IMF. Se figur 3 i siste HIPC-statusrapport fra Verdensbanken 2008.

Hvis man bruker reduksjonsfaktoren tilbake kan man si at Norge, gjennom sitt bidrag på 36 mill kroner, slettet gjeld til en verdi pålydende 1,2 mrd. kroner. Norge videreførte støtten til FN-programmet DMFAS (Debt Management and Financial Analysis System), et databasert system for gjeldshåndtering og finansiell analyse. Kapasiteten til å drive gjeldshåndteringen er svært begrenset i lavinntektslandene. Norge er den største giveren til FN-programmet som betjener 65 land hvorav 34 er lavinntektsland.

I 2008 undertegnet Norge en avtale med FN (UNCTAD) om støtte for å utarbeide kriterier for ansvarlig långivning og illegitim gjeld. Avtalen inngår som en strategisk komponent i Norges arbeid på gjeldsområdet og følger som en naturlig forlengelse av slettingen av restgjelden fra Skipseksportkampanjen og bidrag til studier om illegitim gjeld og retningslinjer om ansvarlig långivning i 2007.

Budsjett 2010

For 2010 foreslås bevilget 270 mill. kroner.

Del III
Spesielle tema

9 Miljøomtalen

Sektorovergripende miljøvernpolitikk – miljø, klima og bærekraftig utvikling

Mål for virksomheten

Regjeringens mål om at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klima- og miljøarbeidet, og bli et ledende land innen miljørettet utviklingssamarbeid, er viktige premisser for Utenriksdepartementets arbeid.

Utenriksdepartementets mål på miljøområdet er å bidra til å forebygge og løse globale og regionale klima- og miljøutfordringer gjennom internasjonalt samarbeid, og ved å integrere klima- og miljøhensyn i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Klimasatsingen i utenrikspolitikken er ledd i oppfølgingen av Regjeringens internasjonale klimastrategi, *St.meld. nr. 13 (2008-2009) Klima, konflikt og kapital* og *St.meld. nr. 15 Interesser, ansvar og muligheter*.

Satsingen på klima i utviklingssamarbeidet skal både bidra til reduksjon av klimaskadelige utslipp og lette de fattige landenes tilpasning til klimaendringene. Massiv støtte til klimatiltak er også viktig for og stimulerer utviklingslandenes vilje og evne til å slutte seg til et framtidig klimaregime. Utenriksdepartementet arbeider derfor med gjennomføringen av en bredt anlagt klimasatsing.

Norges arbeid for å redusere utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland, som ble annonsert under FN's klimakonferanse på Bali i desember 2007, er et viktig element i klimasatsingen. Utenriksdepartementet samarbeider nært med Miljøverndepartementet i operasjonaliseringen av denne. Utenriksdepartementet arbeider også aktivt for å fremme utvikling og internasjonal utbredelse av teknologier for karbonfangst og -lagring. Begge disse satsningsområdene er også viktige elementer for Norge i forhandlingene om et framtidig globalt klimaregime.

I forlengelsen av klimaforhandlingene er det også etablert en nordisk klimadialog. I tillegg er klimadialogene med sentrale land i EU og med USA, Kina, India, Sør-Afrika, Indonesia og Brasil blitt styrket. For å øke innsatsen framover har Utenriksdepartementet også økt bemanningen innen klima og miljø, både hjemme og ved utenriksstasjonene.

Nordområdene har høy prioritet også i norsk miljø- og klimaarbeid, og Norge skal være et foregangsland på miljøområdet og en langsiktig og troverdig forvalter av miljøverdiene også i nord.

2010 er det internasjonale året for biologisk mangfold. Arbeidet med å sikre vern og bærekraftig forvaltning av globalt viktige naturområder og økosystemer er da også et av regjeringens andre viktige satsningsfelt. Men i tillegg til å være god utviklingspolitikk, ved at det blant annet sikrer lokalbefolkning, inkludert urfolkgrupper, tilgang og rettigheter til land og ressurser, er dette også god klimapolitikk.

Vern og bærekraftig forvaltning av globalt viktige naturområder og økosystemer er viktig både for klimaregulering og for å redusere skadeomfanget av klimaendringene. Det bidrar blant annet til å forhindre jorderosjon og til å sikre pollinering, hvilket sikrer matproduksjonen, og til å regulere vannets syklus, som både gir rent drikkevann og forhindrer flom. Støtte til arbeidet med å videreutvikle metoder for å gi kompensasjon for bevaring av slike økosystemtjenester vil bli videreført også i 2010.

Internasjonale prosesser og initiativ

FN-organisasjonene er viktige aktører i det globale arbeid med miljø- og klimaspørsmål. Norge gir tilleggsmidler til enkelte FN-organisasjoner for å styrke arbeidet med miljø- og klimaspørsmål og har en løpende dialog med institusjonene om integrering av miljøhensyn i deres virksomhet.

Kapasitetsbygging i utviklingsland er nødvendig for å sikre landene reelle muligheter til å gjennomføre sine internasjonale miljøforpliktelser, og for å gjøre dem bedre i stand til å møte miljø- og klimautfordringene.

En bedre organisering av det internasjonale miljøsamarbeidet er en hovedprioritering for Norge. Vi deltar derfor aktivt i arbeidet med å fremme reformer i det globale miljøstyresettet, bl.a. gjennom en høynivågruppe opprettet av FN's miljøprogram UNEP sitt styre. Norge arbeider også for å styrke UNEP sin koordinerende rolle i internasjonalt miljøarbeid innad i FN-systemet, samt for et sterkere samarbeid mellom UNEP og andre FN-organisasjoner innen rammen av FN-

reformen «Ett FN» på landnivå. Norge er blant de største bidragsyterne til UNEP.

Norge har i 2008 markert seg som ett av de første land i verden med en urban utviklingspolitikk. Arbeidet med å fremme en bærekraftig urbanisering er den sentrale utfordringen til FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT), som mottar betydelig støtte fra Norge. Selv om byer etterlater seg store økologiske fotavtrykk, gir høyere befolknings tetthet mulighet til å utvikle mer effektive tjenester innen for eksempel vann og sanitær, energi og transport. Dette er funksjoner som kan bidra vesentlig til å redusere CO₂ utslipp og energiforbruk. Gjennom en programavtale støtter Norge UN-HABITATs arbeid med et eget «byer og klima»-initiativ på vann- og sanitærsektoren og om urbane land- og eiendomsspørsmål. Den urbane befolkningen i utviklingslandene er gjennomgående svært ung. Mer enn halvparten er under 25 år. Norge støtter derfor også tiltak gjennom Ungdomsfondet i Bosettingsprogrammet for å fremme sysselsetting, helse og utdanning for denne viktige målgruppen.

Norge støtter også tiltak for økt energieffektivisering og utviklingen av multilaterale og regionale initiativer for fornybar energi. Sammen med EU og Tyskland har Norge bidratt til opprettelse og utforming av et innovativt fond for fornybar energi og energieffektivisering (GEEREF) i utviklingsland. Vårt finansielle bidrag på 80 mill. kroner over fire år gjør Norge til en av de tre største donorene så langt. Formålet til GEEREF er å reise kommersiell kapital for investeringer i klima og ren energi gjennom et statlig-privat partnerskap.

Norge fortsetter sitt arbeid for å styrke FNs Bærekraftskommisjon (CSD), som er den eneste arena der bærekraftig utvikling blir behandlet i full bredde. Norge ønsker å benytte CSD som en møteplass og en arena for å synliggjøre norske synspunkter og erfaringer om saker relatert til bærekraftig utvikling. Den kommende toårsperioden vil CSD ha følgende hovedsaker på dagsorden: Bærekraftig produksjon og forbruk, transport, kjemikalier, avfallshåndtering og gruvedrift.

Industrilandene har gjennom ratifikasjon av de globale miljøavtalene og det internasjonale miljøsamarbeidet forpliktet seg til å bistå utviklingslandene i deres gjennomføring av miljøavtalene. Norge arbeider derfor for at finansieringsproblemer skal få en mer sentral plass i klimaforhandlingene enn tidligere, og for finansieringsmekanismer som sikrer forutsigbare overføringer. Bl.a. er det i klimaforhandlingene lagt fram et eget norsk forslag om internasjonal auksjonering av klimakvoter. Også privat sektor må inn på denne arenaen. En viktig oppgave blir å sørge for at de mange nye

bilaterale og multilaterale finansieringsinitiativene som nå er opprettet utfyller hverandre på en effektiv måte.

Den viktigste internasjonale finansieringsmekanismen er Den globale miljøfasiliteten (GEF), som støtter tiltak som gir globale miljøfordeler. Forhandlinger om kapitalpåfylling for GEF for perioden 2010–2014 ventes sluttført tidlig i 2010.

I tillegg til Den globale miljøfasiliteten er Spesialfondet for klimaendring (SCCF) og Klimafondet for minst utviklede land (LDCF) under Klimakonvensjonen sentrale i den norske satsningen på klimatilpasning. Norge bidrar også til Ozonfondet under Montreal-protokollen, som støtter prosjekter for utfasing av ozonødeleggende stoffer i utviklingsland.

De multilaterale finansinstitusjonene er viktige kanaler for ressursoverføringer til de fattigste landene, og fungerer også som kunnskapsbanker. Utviklingsbankene er en betydelig finansieringskilde og har stor påvirkningsmyndighet på tvers av tema og departementer. Ikke minst gir dialogen med finansmyndighetene bankene en mulighet til å kunne se miljø og klimaspørsmål i en bredere sammenheng. Norge støtter bankenes arbeid med miljøspørsmål.

Norge og Verdensbanken har også løpende dialog om samarbeid om klima og ren energi, bl.a. satsingen på de nye karbonfondene. Verdensbanken har, gjennom omfattende konsultasjoner med givere, mottagerland, FN-organisasjoner og NGOer, utviklet et klimainvesteringsfond med vekt på klimavennlig teknologi, ren energi, tilpasning og skog. Banken har også utviklet flere banebrytende karbonfinansieringstiltak, som Norge støtter. Norge planlegger også å gi ytterligere støtte til flergiverfond med vekt på skogtiltak for å hindre avskoging, utvikling av vannkraft og annen fornybar energi. Insentiver, herunder garantiordninger for å få privat sektor engasjert i tilgang på ren energi i fattige land, blir viktig å få på plass for å lykkes med satsingen framover.

Også de regionale bankene har klima og ren energi på agendaen. Norge støtter et ren energi fond i Asiabanken. Asiabanken har økt investeringene innen ren energi, og bl.a. opprettet et eget klimafond og et nytt karbonfond.

Regjeringens høynivåkonferanse i Bergen 27-28. mai fokuserte på hvordan klimateknologier generelt, og karbonfangst og -lagring (CCS) spesielt, kan bidra til stanse den globale oppvarmingen. Konferansen var et ledd i oppfølgingen av Stortingets klimaforlik som ledet til regjeringens internasjonale handlingsplan for fremme av CCS som klimatiltak. Høynivåkonferansen brakte CCS til topps på den internasjonale dagsorden med 17 høynivå-

deltakere og 400 tilreisende fra 40 land. Deltakerne bekreftet betydningen av CCS som en sentral klimateknologi i kampen mot global oppvarming. Norge fikk vist frem et av sine CO₂-lagringsprosjekt gjennom en ekskursion til Sleipner. Konferansen drøftet potensialet til karbonfangst og -lagring samt hvordan teknologien kan finansieres og gjennomføres forsvarlig med hensyn til miljø, helse og legalt rammeverk.

Forurensende utslipp fra kullkraft, særlig i u-land, må gjøres renere for å nå globale klimamål. Norge legger vekt på at arbeidet for spredning og bruk av fangst og lagring av CO₂ også må skje i partnerskap med fremvoksende økonomier og utviklingsland. Derfor har Norge avsatt 35 millioner kroner til kapasitetsbygging på CCS, og det er aktuelt å kanalisere bidraget gjennom Verdensbankens *Carbon Partnership Facility*.

Det internasjonale energibyrådet utarbeider årlig World Energy Outlook (WEO) som i 2008 bl.a. konsentrerte seg om Post-Kyoto-mekanismer og implikasjoner for energisektoren samt energifattigdom for afrikanske land. Norge støttet i 2008 både WEO-rapporten og et forberedende seminar i Mosambik om energifattigdom med 1,2 millioner kroner. WEO-rapportene styrker grunnlaget for å forklare Norges rolle som klimabevisst energistormakt. Prognosene for energietterspørsel skaper dypere forståelse for Norges rolle som olje- og gassprodusent samtidig som utslippsprognosene skaper økt trykk på klimapolitikken verden over. I 2009-utgaven av WEO vil klima stå meget sentralt for å styrke det analytiske grunnlaget opp mot COP 15 i København, og Norge tar sikte på å videreføre sin støtte til WEO.

Handel, miljø og klima

Norge arbeider for å fremme bærekraftig utvikling på alle relevante områder i Verdens handelsorganisasjon (WTO) og i forhandlinger om andre handelsavtaler. I Doha-forhandlingene har WTO for første gang et mandat på miljø: om forholdet mellom spesifikke handelsforpliktelser i multilaterale miljøavtaler (MEA) og WTO-regelverket, om former for informasjonsutveksling/samarbeid MEAs-WTO, og om nedbygging av tollbarrierer på miljøvarer. Norge fremmet et utkast til ministererklæring som et ledd i arbeidet for å sikre at handelsregelverket og MEAer er likeverdige og gjensidig støttende i WTO i mai 2008. Dette er nå en del av det foreliggende forhandlingsgrunnlaget.

Arbeidet med å få til tollreduksjoner på miljøvarer har stått sentralt i arbeidet under miljømandatet i WTO. Det er imidlertid ulike syn og motstridende interesser mellom medlemsland, særlig

mellom utviklingsland med få eksportinteresser og OECD-land, som har godt utbygde miljøsektorer. Utviklingsland som Kina, India, Brasil og Sør-Afrika har en voksende eksport av miljøvarer. Norge har stått sammen med OECD-land i arbeidet med å få redusert/fjernet tolltariffer. Vi har samtidig fra norsk side finansiert utredninger for å bidra til at enkelte utviklingsland får utviklet egne posisjoner.

Med den uformelle dialogen for handelsministre på Bali i desember 2007 ble handel og klima satt i sammenheng på høyt politisk nivå. Det vil være store utfordringer forbundet med å få på plass tilstrekkelige og effektive klimagassreduserende tiltak etter Kyoto-protokollens utløp, bl.a. knyttet til lands konkurransesituasjon. Dette understreker behovet for å sikre at klima- og handelsregimet er gjensidig støttende i tiden framover. Arbeidet med å se nærmere på slike problemstillinger er i gang i forskningsmiljøer og blant myndigheter. Fra norsk side deltar vi aktivt i ulike utredningsprosesser.

Nordområdene

De nordlige havområder skal bevares som verdens reneste og rikeste. Det betyr å innta en ledende rolle innen overvåkning og forskning på havmiljø, klima og miljøgifter i nordområdene. Dette gjøres på en bred front, i bilateralt samarbeid med naboland i nord, i regionale og internasjonale fora og i internasjonalt prosjektsamarbeid.

Se også boks 9.1 for nærmere omtale.

Arktisk råds klimastudie *Arctic Climate Impact Assessment* (ACIA) viste at klimaendringene kommer først, og kraftigst, i nord. Gjennom formannskapet i Arktisk råd i perioden 2006-2009 har Norge ledet arbeidet med oppfølging av ACIA-rapporten. Det er igangsatt prosjekter for å øke kunnskapen om havisens tilbaketrekking, smelting av permafrost og reduksjon av innlandsisen på Grønland. Rådet har også innledet et arbeid for å øke kunnskapen om effekten av andre faktorer enn CO₂, som for eksempel sot. Arktisk råd har under det norske formannskapet videre arbeidet med spørsmål vedrørende tilpasning til klimaendringene, som i særlig grad påvirker de arktiske urfolk.

Det er påvist høye nivåer av miljøgifter og tungmetaller i Arktis. Løsning av de problemer dette skaper for det arktiske miljøet er derfor et viktig satsingsområde for Arktisk råd. Rådet har de siste årene også arbeidet med spørsmål vedrørende oljevernberedskap ved olje- og gassvirksomhet i de arktiske områder og med sjøsikkerhet. Et nytt satsingsområde for Arktisk råd under det norske for-

mannskapet har vært økosystembasert havmiljøforvaltning. Norge er vertsland for sekretariatet til det arktiske miljøovervåkningsprogrammet *Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP)*.

Norge støtter arbeidet i miljøpartnerskapet under Den nordlige dimensjon, både miljøpartnerskapets atomsikkerhetsprogram, administrert av EBRD, og det allmenne miljøprogrammet, med 5 mill. kroner i 2009. Norge vil fortsatt gi høy prioritet til kontinuerlig overvåkning og felles tiltak mot viktige regionale forurensingskilder, spesielt i Russland. I våre nærområder i Nordvest-Russland er det fortsatt en høy konsentrasjon av atominstallasjoner og -objekter, og betydelige mengder kjernefysisk materiale som representerer en potensiell fare for forurensning, også for Norge. Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland vil derfor fortsette inntil de viktigste oppgavene er løst. Samarbeidet bidrar til å redusere risikoen for ulykker og forurensning, og hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveier. Arbeidet er tett koordinert med andre lands innsats under G8-landenes globale partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og -materiale. Den russiske egeninnsatsen er stor og økende. Viktige oppgaver innenfor dette feltet vil være løst i løpet av de aller nærmeste år.

Norge har også et betydelig samarbeid med Russland for å redusere forurensning i grensenære områder, for å bedre løsning av felles miljøoppgaver, kompetanseutvikling i miljøforvaltningen, og for å fremme russisk deltakelse i internasjonalt miljøvernssamarbeid.

Satsingsområdene i 2010 vil bl.a. omfatte fremme av økosystembasert forvaltning av hele Barentshavet gjennom å bidra til et konsept for en helhetlig forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet. Samarbeidet om klimaendringer skal bygges opp, bl.a. for å øke kunnskapen om klimaendringenes virkning på havmiljøet og på biodiversitet. Samarbeidet om miljøforvaltning i grenseområdet og miljøovervåking med hensyn på forurensningene fra Nikel skal videreføres og styrkes. Myndighetssamarbeid innen kontroll av petroleumsvirksomhet offshore, forurensningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall skal videreføres og styrkes. Samarbeidet om klima, biodiversitet og miljøgifter skal støtte opp under det multilaterale samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk råd.

EU

Forpliktende internasjonalt samarbeid er særlig nødvendig på et område av så grenseoverskridende karakter som miljøområdet. Derfor har Norge helt siden inngåelsen av EØS-avtalen sett

det som ønskelig å ha et tettest mulig samarbeid med EU, som den sentrale europeiske institusjon og aktør innen miljøpolitikken. EØS-avtalen gir Norge rett og plikt til deltakelse i miljøsam arbeidet med EU. Skiftende regjeringer har sett det som hensiktsmessig å innlemme det aller meste av EUs regelverk i EØS-avtalen, også der det ikke har direkte eller vesentlig betydning for det indre marked. Norge har interesser i deltakelse i utviklingen av EUs miljøpolitikk langt utover egeninteressen i at reglene kan bli bindende for Norge som minimumsregler. Som nedstrøms mottaker av forurensning fra medlemslandene påvirker EUs miljøstandarder ofte Norges naturtilstand mer enn nasjonal regulering.

EU er Norges viktigste miljøsam arbeidspartner både gjennom EØS-avtalen og fordi EU utgjør den sterkeste motoren i det globale miljøsam arbeidet. Etter som miljøproblemene har vokst i omfang og kompleksitet, har EU styrket sitt samarbeid og møtt utfordringene gjennom et stadig bredere spekter av virkemidler og sektorovergripende instrumenter. Det er etablert egne byråer som skal forvalte og videreutvikle EUs regelverk. EUs regelverk utgjør en sentral referanse i internasjonalt miljøsam arbeid og har stor betydning for miljøkonvensjonene regionalt og globalt.

Da EU fremla sin omfattende klima- og energipakke våren 2007, ble det klart at unionen satte seg høye mål for sitt bidrag i den internasjonale klimapolitikken. Ingen andre regioner i verden har til nå utformet så omfattende klimatiltak. Pakken ble endelig vedtatt av EUs toppmøte i desember 2008, og inneholder juridisk forpliktende mål om at unionen skal redusere sine CO₂-utslipp med 20 % innen 2020 (30 % dersom det blir en internasjonal avtale om dette). Norge er nå i drøftinger med Europakommisjonen om å innlemme de EØS-relevante delene av pakken i EØS-avtalen. Dette gjelder det reviderte kvotedirektivet, direktivet om lagring av CO₂ og direktivet om støtte til utbygging av fornybar energi. Målet er at det skal legges til rette for samtidig gjennomføring av direktivene i hele EU/EØS-området.

Det reviderte kvotedirektivet er et av EUs mest sentrale virkemidler i klimapolitikken. Det vil føre bortimot halvparten av CO₂-utslippene innen EU/EØS-området inn under kvoteplikt. EU legger til grunn at samlet kvotemengde gradvis skal nedtrappes. I 2020 er målet at kvotemengden skal være 21 % lavere enn 2005-utslippene til de kvotepliktige virksomhetene. Samtidig vil det reviderte kvotesystemet gjøre det lettere å koble sammen EUs ordning med andre regioners kvotesystemer.

Også fornybardirektivet er sentralt for EUs ambisjon om å redusere CO₂-utslippene med 20 %

innen 2020. Direktivets målsetting er at EU som helhet skal ha en andel fornybar energi i sitt energiforbruk på 20 % i 2020, mot ca 8,5 % i dag. Ulike land har fått fastsatt ulike mål avhengig av utgangspunkt og yteevne.

Norge og EU har svært sammenfallende syn på betydningen av CO₂-fangst og -lagring som virkemiddel i klimapolitikken. Direktivet om lagring av CO₂ legger til rette for slik lagring, og følges nå opp i de enkelte medlemsland med relevant lovgivning og pilotprosjekter. Kommisjonen har foreslått at EU støtter karbonfangst og -lagring på flere måter, bl.a. gjennom kvotedirektivet og over den økonomiske gjenreisningsplanen. Norge er i nær kontakt med EU om videre politikktutvikling på dette feltet

Betydelige norske miljøbidrag gjennom EØS-midlene

Miljø har vært et av de viktigste målområdene for den norske støtten gjennom EØS-midlene, hvor Norge totalt har bidratt med om lag 11 milliarder kroner i perioden 2004 til 2009. For inneværende periode har om lag en firedel av midlene gått til miljø- og klimarelaterte prosjekter. I tillegg kommer forskningsprosjekter innen miljø og bærekraftig utvikling, samt støtte til miljøprosjekter i regi av frivillige organisasjoner gjennom NGO-fondene. For neste femårsperiode har Norge foreslått at støtten til miljøområdet styrkes ytterligere. EUs nye medlemsland har store miljø- og klimautfordringer. Det er i Norges interesse å bidra til å heve miljøkvaliteten i disse landene. EØS-midlene er et viktig bidrag til dette arbeidet. Som en del av Norges samlede bidrag til EØS finansieringsordningene i neste periode har Norge også tilbudt å øremerke minst 140 millioner euro over en periode på fem år til karbonfangst og -lagring i utvalgte EU-land

Internasjonale avtaler

Norge er part til en rekke internasjonale avtaler på miljøområdet. Regjeringen vil fortsette å støtte utviklingsland og deres utvikling av strategier og planer for gjennomføring av internasjonale miljøavtaler.

Konvensjonen om biologisk mangfold er ratifisert av 192 land, inkludert Norge. Norge har også ratifisert konvensjonens protokoll om sikker transport, håndtering og bruk av genmodifiserte organismer (Cartagena-protokollen), som trådte i kraft i 2003. Konvensjonens mål er vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, samt rettferdig fordeling av goder fra bruk av genetiske ressurser. Senere er det også vedtatt et mål om å betydelig

reduere tapsraten av biologisk mangfold innen 2010. Iverksetting av konvensjonens bestemmelser er et prioritert område i den norske miljøbistanden fordi det bidrar til å styrke lokalsamfunns muligheter for næringsvirksomhet og matsikkerhet. På globalt nivå bidrar konvensjonens mål til å opprettholde grunnlaget for den globale klimareguleringen. Norge arbeider også for å skape forståelse for en helhetlig forvaltning av havets levende ressurser, dvs. en mer økosystembasert forvaltning av kyst- og havområder.

Norge er også part til Forørkningskonvensjonen, som trådte i kraft i 1996 og er ratifisert av 193 land. Konvensjonen har som hovedmål å opprettholde produktiviteten i de tørre og halvtørre økosystemene som grunnlag for fattigdomsreduksjon og bedre levekår. Det legges særlig vekt på forsvarlig forvaltning av jord-, vann- og energiressurser. Et viktig mål er også å forebygge og redusere effekten av tørke og klimaendring. Gjennomføring av konvensjonen gis høy prioritet fra mange av de fattigste landene, særlig i Afrika, hvor landforringelse, forørkning og tørke utgjør en alvorlig trussel mot både fred og sikkerhet samt sosial og økonomisk utvikling. Gjennom konvensjonen ønsker Norge å bidra til bærekraftig utvikling og økt matsikkerhet i sårbare områder der befolkningen ofte lever på et eksistensminimum.

Norge er part til Den internasjonale tropiske tømmeravtalen (ITTA), og har deltatt aktivt i forhandlingen om en ny avtale, som er ventet å tre i kraft i løpet av 2009. Miljø- og utviklingsperspektivet er styrket i forhold til gjeldende avtale. Bærekraftig forvaltning av tropisk tømmer er vektlagt, og den nye avtalen inneholder bestemmelser om ulovlig hogst og sertifisering, samt ikke-tømmerbaserte skogprodukter og miljøtjenester. Avtalen omtaler også urfolk og arbeidsstandarder med henvisning til relevante ILO-konvensjoner. Norge har bidratt sterkt til at reduserte klimagassutslipp gjennom redusert avskoging har blitt et hovedtema for arbeidet innenfor den nye avtalen. Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO) forvalter avtalen.

Som part til CITES, Konvensjonen for internasjonal handel med truede arter, tar Norge konsekvent til orde for at vitenskapelige kriterier må legges til grunn for vedtak som har betydning for handel, og dermed for folks levebrød. Norge har f.eks. støttet lettelsener i handelsrestriksjoner for elefantprodukter som kommer fra påviselig bærekraftig forvaltede bestander. CITES har i senere tid begynt å interessere seg mer for kommersielt utnyttede fiskeslag. Å sikre at dette skjer på vitenskapelige premisser står sentralt i Norges arbeid under konvensjonen.

Internasjonalt klimasamarbeid

Klimaendringene er en av vår tids mest alvorlige utfordringer, og rammer de fattigste landene hardest. Alle tilgjengelige virkemidler må derfor tas i bruk for å redusere den globale oppvarmingen. Regjeringen lanserte en bredt anlagt klimasatsing på 400 mill. kroner i 2008. Regjeringen arbeider med gjennomføringen at satsingen langs tre hovedlinjer:

- Opptrapping av det bilaterale klimasamarbeidet med fokus tilpasningstiltak i Afrika. Samtidig styrkes klimasamarbeidet med land som Kina, India, Sør-Afrika og Indonesia.
- Økt satsing på klimaforskning, faglig samarbeid og næringsliv, inklusive tiltak rettet mot ren energi, Den grønne utviklingsmekanismen og karbonfangst og -lagring.
- Videreutvikling og støtte til nye multilaterale klima og ren energi initiativ blant annet gjennom FN-systemet og utviklingsbankene.

Mange sårbare land, spesielt i Afrika, er allerede hardt rammet av klimaendringene. Arbeidet med klimatilpasninger i disse landene krever satsing på hele bredden av tiltak, fra styrket kriseberedskap og -håndtering til bedre gjenoppbygging og langsiktig utvikling. En mer helhetlig bistand basert på lokal sårbarhetsreduksjon vil kunne gi bedre konflikthåndtering, humanitær hjelpeinnsats og forebygging av humanitære kriser. Det legges vekt på å jobbe videre for å styrke kvinner og urfolks rettigheter og rolle i fordeling og eierskap til naturressurser. Urbaniseringen er mye av årsakene til fattigdom, klima- og miljøproblemer, og det er i de voksende byene at flere av løsningene på problemene ligger. Regjeringen arbeider derfor for at problemene i byene i utviklingslandene skal får større oppmerksomhet i utviklingssamarbeidet.

Nesten en femtedel av globale utslipp av klimagasser kommer nå fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Uten en omfattende satsing på å redusere denne avskogingen, vil målet om å ikke øke den globale middeltemperaturen med mer enn to grader i forhold til førindustrielt nivå, bli svært vanskelig eller umulig å nå.

Statsministeren lanserte derfor under klimapartsmøtet på Bali i desember 2007 et initiativ for tiltak mot klimagassutslipp fra avskoging og skogforringelse i skog i utviklingsland. Innsatsen vil bli trappet opp til inntil tre milliarder kroner årlig. Regjeringens klima- og skogprosjekt ble etablert i Miljøverndepartementet våren 2008, og har fått ansvaret for å implementere initiativet i nært samarbeid med andre berørte departementer.

Rasjonalet bak innsatsen mot avskoging og skogforringelse i utviklingsland er å bidra substansielt til kampen mot global oppvarming. De klimamessige målene vil derfor være avgjørende for beslutninger om samarbeid og støtte til ulike tiltak. Å bidra til bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping er et overordnet mål for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. I tillegg til de klimamessige målene er dette derfor et naturlig overordnet mål for innsatsen. I arbeidet for å nå de ulike mål er det en målsetting at klimapolitikken og utviklingspolitikken skal være gjensidig underbyggende.

Satsingen skal styrke det internasjonale samarbeidet om REDD (reduerte utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland). Det fokuseres på oppbygning av internasjonale ordninger for finansiering, og for støtte til utvikling av nasjonale strategier for å redusere utslipp fra avskoging og skogforringelse, og på gode systemer for måling, rapportering og verifisering av skogrelaterte klimagassutslipp gjennom samarbeid med multilaterale organisasjoner. Et mer utvidet samarbeid med utvalgte land skal søke å gi raske resultater som demonstrerer at reduksjon av avskoging og skogforringelse i utviklingsland er mulig.

Norge legger stor vekt på at relevante internasjonale organisasjoner som FN, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene samarbeider om en felles tilnærming til reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse. Norge har fullfinansiert en innledende fase av et nytt FN-program, UN-REDD Programme, som arbeider i ni pilotland. FN-programmet samarbeider tett med Verdensbanken og bankens Forest Carbon Partnership Facility (FCPF), der Norge også bidrar med betydelige midler. 37 utviklingsland deltar i FCPF. Norge planlegger også støtte til Verdensbankens arbeid for å utvikle et investeringsprogram – Forest Investment Program – som skal gjennomføre investeringer for å støtte arbeidet med å redusere avskoging og skogforringelse.

Både FNs og Verdensbankens programmer bistår utviklingsland i deres innsats for å redusere utslipp fra avskoging og skogforringelse ved å utvikle og forankre nasjonale strategier, begynne arbeidet med å etablere systemer for overvåking av skog og innsamling av data om karbonvolumer i landets skoger og rapportering på utslippsnivåer, samt generell administrativ kapasitetsbygging. Norge bidrar også til Congo Basin Forest Fund, CBFF, et fond for vern og bærekraftig forvaltning av Kongobassengets skogområder, administrert av Den afrikanske utviklingsbanken.

Bilateralt samarbeid er innledet med Brasil, som er et land med institusjonell kapasitet og gode overvåkningsmekanismer, samt med Tanzania,

hvor et langvarig og bredt utviklingssamarbeid innen naturressursforvaltning danner et godt utgangspunkt for videre samarbeid. Norge støtter derfor Brasils Amazonas-fond og støtter Tanzania bilateralt i arbeid mot avskoging og skogforringelse, i tillegg til at Tanzania er med i både UN-REDD Programme og FCPF.

Det legges vekt på samarbeid med forskningsmiljøer, frivillige organisasjoner og representanter for sivil samfunn i forhold til strategi, faglig rådgivning og iverksetting av tiltak. Det er opprettet en ny støtteordning under Norad for å støtte pilotprosjekter, demonstrasjoner og policyutvikling. Forskningsmiljøers og sivil samfunns bidrag i form av alternativ kompetanse og kritiske korrektiv er i denne sammenheng viktig.

Korrupsjon og svakt styresett er karakteristisk for mange av landene som er aktuelle for innsats. Det legges derfor opp til en gradvis tilnærming, med fokus på kapasitetsbygging for måling av utslipp og utvikling av nasjonale strategier i de innledende faser, og deretter en utvidelse av programmene dersom fremdrift og politisk vilje tilsier det. Samtidig fremmer Norge, i de internasjonale klimaforhandlingene, en faseinndelt modell for å bygge opp et velfungerende, resultatbasert system for å kompensere utviklingsland økonomisk for reduksjoner i klimagassutslipp fra avskoging og skogforringelse. Det multilaterale og bilaterale innsatsen for å støtte utviklingsland i utformingen av nasjonale strategier for å redusere skogtapet, er i overensstemmelse med denne modellen.

Innsats for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland har et stort potensial for å bidra til bærekraftig økonomisk og sosial utvikling, samt positive effekter knyttet til vern av biologisk mangfold og forsvarlig vannressursforvaltning.

Fokus på godt styresett, kompensasjon for økosystemtjenester og sikring av rettighetene til urfolk og lokalsamfunn som er avhengige av skogen for sitt levesett, er viktig for å utløse disse gevinstene.

Handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid

Siden Handlingsplanen for miljørettet utviklingssamarbeid ble lagt fram i juni 2006, har bevilningene til klima og miljø økt med nær 1,2 mrd. kroner. Handlingsplanen har fire tematiske satsingsområder:

- Biologisk mangfold og bærekraftig naturressursforvaltning
- Klima og ren energi
- Vannressursforvaltning og sanitær
- Miljøgifter

Multilaterale kanaler

Gjennom UNDP støtter Norge gjennomføringen av FNs konvensjon om biologisk mangfold, FNs konvensjon om bekjempelse av forørkning, tiltak for bedret tilgang til rent vann, fornybar energi og forvaltning av naturressurser, klimatilpasning og tiltak mot miljøgifter. Mye av støtten forvaltes gjennom UNDPs fond for energi og miljø.

Flere multilaterale institusjoner har vært sentral i oppfølgingen av handlingsplanen. FNs barneorganisasjon UNICEF har de siste årene økt innsatsen betydelig innen vann- og sanitærområdet. I 2008 var UNICEF aktiv i 101 land innenfor denne sektoren. UNICEF vedtok i 2006 en strategi med fokus på rettighetsbasert tilnærming, nært samarbeid med nasjonale og lokale myndigheter, stor vekt på kvinners og barns spesielle behov og målrettet innsats mot de fattigste. UNICEFs engasjement består både av nasjonal policyutvikling, lokal kapasitetsbygging og ikke minst også direkte leveranse av tiltak i felt. I 2008 bidro UNICEF, i samarbeid med andre relevante aktører, til at Ghana, Kenya, Liberia, Madagaskar, Malawi, Puntland (Somalia) og Sierra Leone godkjente og innførte nasjonale strategier for vann- og sanitærtiltak. 2008 var FNs «International Year of Sanitation», og UNICEF var sentral i å øke oppmerksomheten om og ressursene til denne sektoren. UNICEF bidro i 2008 til at 24 millioner flere mennesker, hvorav 3.8 millioner var barn under fem år, fikk tilgang til renere vann. Videre har UNICEF også i 2008 bidratt til å styrke den internasjonale responsen i humanitære kriser mht vann og sanitære tiltak. UNICEF deltok selv operativt i 40 kriser i 2008 med vann- og sanitære tiltak.

I tillegg til kjernestøtten til UNICEF på 450 mill. kroner er det gitt øremerket støtte til vann- og sanitærprogrammet på 35 mill. kroner i 2009. Norge betrakter UNICEF som en meget relevant og viktig FN aktør og ønsker å opprettholde støtte-nivået fremover.

FNs miljøprogram UNEP har bærekraftig naturressursforvaltning basert på økosystemtenkning som ett av seks hovedsatsingsområder. En fjerdedel av midlene i den norske programavtalen med UNEP for 2008-09 går til dette arbeidet (25 mill. kroner per år), og har som mål å gjøre land og regioner bedre i stand til å legge økosystemtenkning til grunn for sin utvikling. Klimatiltak, med vekt på tilpasningsstrategier og lavkarbonutvikling, er et annet satsingsområde for UNEP, med tilsvarende høy prioritet. Styrking av miljøstyresettet, både på globalt, regionalt og landnivå støttes årlig med 20 mill. mens forsvarlig håndtering av kjemikalier og miljøgifter er et fjerde satsingsom-

råde for UNEP (15 mill. kroner per år). De resterende 15 mill. i samarbeidsavtalen med UNEP går til områdene katastroforebygging og bærekraftig produksjon og forbruk.

Både UNDP og UNEP er blant de ti gjennomføringsorganene for den globale miljøfasiliteten (Global Environmental Facility – GEF), som også mottar betydelig støtte fra Norge.

Sekretariatene for miljøkonvensjonene og forørkningskonvensjonens finansieringsmekanisme er andre kanaler for støtte. Støtten til biologisk mangfold og naturressursforvaltning går i stor grad til tiltak som bygger opp om målene og forhandlingsprosessene i Konvensjonen for biologisk mangfold, Forørkningskonvensjonen, FNs skogforum og den Internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO). Den toårige Trondheimskonferansen har gjennom årene bidratt med substansielle innspill til forhandlingene i Konvensjonen for biologisk mangfold. Støtten til konferansen vil bli videreført i 2010. På samme måte vil støtte til å utvikle tenkingen rundt økosystemtjenester og deres økonomiske verdi bidra til diskusjonene i alle miljøkonvensjonene.

Bilaterale kanaler

Satsningen på *bærekraftig naturressursforvaltning* følges blant annet opp gjennom støtte til tiltak som bidrar til økt matsikkerhet. Ett eksempel er Norges støtte til Zambias naturressursforvaltning og landbruk. Gjennom langsiktig norsk støtte har Luangwa nasjonalpark utviklet seg til en av Afrikas best drevne nasjonalparker både når det gjelder biologisk mangfold og finansielt overskudd. Zambia er videre et foregangsland i Afrika i arbeidet med å klimatilpasse landbruk. I den sammenheng har det norskstøttede *Conservation agriculture* programmet med over 150 000 deltakende husholdninger fått regional anerkjennelse. De nye dyrkningsmetodene har vist seg å motstå både tørke og flom langt bedre enn tradisjonelle metoder og øker dermed matsikkerheten til fattige bønder.

Forvaltning av naturressurser er også særlig prioritert i regjeringens satsing i Latin-Amerika. Et eksempel på denne støtten er å finne i Nicaragua, hvor det i 2008 ble igangsatt et prosjekt med fem kommuner i det sørlige nedfallsområdet til Managua-sjøen for å gjenopprette grunnvannsnivået i området, noe som vil gagne i overkant av en halv million mennesker. Støtten vil også bidra til å redusere jorderosjon og sikre området mot jordras og flom. Den norske støtten er her koordinert med den inter-amerikanske utviklingsbanken som har bidratt med et betydelig lån for å bedre vannforsyningen i Managua.

Kampen mot ulovlig, uregulert og urapportert fiske står også sentralt i arbeidet for å sikre en bærekraftig forvaltning av verdens fiskeressurser, og den har også høy prioritet internasjonalt. Et viktig ledd i denne kampen er arbeidet med en bindende, internasjonal avtale for styrket havnestatskontroll, basert på positive erfaringer med et lignende system i Europa. Norge er en pådriver i dette arbeidet. Det gis også støtte til andre tiltak som kan styrke fiskeriforvaltning og kontroll i utviklingsland, både bilateralt og gjennom støtte til FAOs arbeid på området.

Tilgang til ren energi er et annet temaområde som har stått sterkt i fokus de seneste årene. Vel 2 milliarder mennesker mangler tilgang til moderne energitjenester. Energi er den dominerende sektoren for globale utslipp av klimagasser. Det er viktig å bistå utviklingslandene i å utnytte mulighetene som ligger i deres fornybare energiresurser (vannkraft, sol og vind), i stedet for ytterligere bruk av fossile energikilder. Det norske initiativet «ren energi for utvikling» er derfor en sentral del av regjeringens utviklingspolitikk og utgjør en del av den samlede norske politikken på klima- og energiområdet. Initiativet har som hovedmål å øke tilgangen på ren energi som bidrag til utvikling, og for å redusere klimautslipp. Initiativet bygger blant annet på handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid og det faktum at Norge har etterspurt kompetanse innenfor denne sektoren. Utenriksdepartementet har utarbeidet en 4-årig tiltaksplan for gjennomføringen av initiativet. Tiltaksplanen legger vekt på mobilisering av kommersielle investeringer i fornybar energiproduksjon og direkte støtte til energiinfrastruktur, foruten tilrettelegging for klimavennlig energiforsyning, energieffektivisering og integrert ivaretagelse av miljø.

Norge støtter også tiltak for økt energieffektivisering og utviklingen av multilaterale og regionale initiativer for fornybar energi. I tillegg til det innovative fondet for fornybar energi og energieffektivisering (GEEREF), omtalt innledningsvis, har Norge i over tre år også vært tilsluttet den internasjonale partnerskapet for fornybar energi og energieffektivisering. REEEP (Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership) er en internasjonal NGO som samarbeider med lokale myndigheter, næringsliv og banker om å stimulere det globale markedet for fornybar energi og energieffektivisering gjennom økte investeringer i energitiltak. Ett av hovedmålene er å bedre tilgangen til bærekraftig energi i utviklingsland. Norge har gitt 30 mill. NOK over tre år til partnerskapet og har vært nest største bidragsyter etter Storbritannia. REEEP har til nå støttet over 100 prosjekter i over 50 land med finansielle bidrag fra Storbritannia, Norge, Irland,

Italia og New Zealand. Norsk finansiering har bidratt i 32 prosjekter så langt.

Av andre konkrete tiltak kan nevnes den norske støtten til landsbyelektrifisering i Nepal. Her er tilgangen til alternativ, fornybar energi bedret i utkantstrøk samtidig som prisen er redusert. Programmet har også bidratt til redusert bruk av brennstoff og bedre inn klima. Det regionale senteret ICIMOD har bidratt med informasjon og kunnskap om bærekraftig bruk av naturressurser, samt tilpasning til klima- og miljøendringer i Himalaya-regionen. ICIMOD fortsetter samarbeidet med Senter for klimaforskning (CICERO) og GRID-Arendal om et forskningsprosjekt om klimaendring og dens innvirkning på snøsmeltingen og vannressursene i Himalaya-regionen.

Miljø og klima er prioriterte områder for samarbeid med land i Sør-Asia, særlig India og Nepal. Det gjelder også for samarbeidet med Kina. En sentral målsetting er å ivareta utviklingsperspektivet i Regjeringens klimasatsing, herunder bedret samordning av innsatsen fra myndigheter, forskningsinstitusjoner og næringslivet. Dette følges opp på ulike måter overfor de enkelte landene gjennom dialog på politisk nivå, gjennom samarbeid på embetsnivå mellom berørte fagdepartementer, gjennom næringslivs- og forskningssamarbeid og gjennom konkrete utviklingsprosjekter. Et helhetlig institusjonelt samarbeid tilstrebes.

Miljø- og klimasamarbeidet med Kina ble styrket i 2008 med inngåelse av rammeavtale om klima samt fornying av MoUen om norsk-kinesisk miljø-samarbeid. Norge har spesielt bidratt til at klima er blitt et gjennomgripende tema i samarbeidet, samt til opprettelsen av en arbeidsgruppe på lav-karbon energi. Sammen med kinesiske myndigheter støtter Norge også et klimaprojekt i regi av UNDP som etablerer klimahandlingsplaner på provinsnivå.

Landene i Eurasia (Ukraina, Hviterussland, Moldova, Sør-Kaukasus og Sentral-Asia) står overfor store klima- og miljøutfordringer grunnet gammel og forurensende industriteknologi, svak forvaltning av vannressurser, ødeleggelse av økosystemer og radioaktiv forurensning. Miljøarbeidet står derfor sentralt i samarbeidet med landene i Eurasia, og Norge støtter tiltak innen alle de fire tematiske prioriteringene i Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Miljøinnsatsen i regionen ble trappet opp i 2008.

Miljøprosjektet

Det toårige miljøprosjektet som ble opprettet i 2006 for å etablere gode rutiner og prosesser i oppfølgingen av handlingsplanen, ble avsluttet høsten

2008. Det er utarbeidet en sluttrapport for prosjektet med anbefalinger om videre oppfølging.

Hovedkonklusjonen i sluttrapporten for prosjektene er at *miljøprosjektene har bidratt effektivt til å løfte arbeidet med gjennomføringen av Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid ved at en del sentrale rammevilkår er kommet på plass. Et godt grunnlag er derfor lagt for en fortsatt økt satsing på miljø i norsk utviklingssamarbeid.*

Den videre oppfølgingen av handlingsplanen, og de utfordringene og anbefalingene som beskrives i sluttrapporten, vil bli fulgt opp i samarbeid med relevante departement og etater.

Innføring av miljøledelse i statlige virksomheter – Grønn stat

Hensynet til det ytre miljø synliggjøres ved de rutiner og prosedyrer som er innført i Utenriksdepartementet og Norad. Det er foretatt et utvalg av tiltak på følgende innsatsområder: Energi, innkjøp, avfallshåndtering og transport.

Energi

Departementet har et databasert energioppfølgingsystem. Systemet hadde oppstart i 2002 og hadde som mål å redusere energiforbruket i departementet med 10 prosent årlig innen 2005. Dette målet er nådd og på Victoria Terrasse/7. juni plasset er energiforbruket nå redusert med 30 prosent. Systemet gir kontinuerlig overvåking av energiforbruket (strøm, varme og vann). Energiforbruket registreres rutinemessig hver uke og tiltak settes inn umiddelbart hvis forbruket øker. For Norads del er også strømreduksjon et viktig tiltak i deres rutiner og prosedyrer.

Innkjøp

Seksjon for anskaffelser og Sentral kontrollenhet vil etablere rutiner og systemer for oppfølging av handlingsplanen *Miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser 2007-2010*. UDs største innkjøper av driftsrelaterte varer er Serviceavdelingen. Avdelingen ivaretar i sine anskaffelser kravene til miljøhensyn innen handlingsplanens prioriterte produktområder. I øvrig konkurranser vurderes de miljømessige konsekvenser av anskaffelsene og miljøkriterier ivaretas hvor dette er relevant.

Avfallshåndtering

Det er innført system for resirkulering av papir og annen kildesortering av avfall i Utenriksdepartementet og Norad. Utenriksdepartementet er her

part i avtalen vedrørende avfallshåndtering som er inngått for hele departementsfellesskapet. Ordningen administreres av Utenriksdepartementet. Det satses også videre på økt gjenbruk av f.eks. permer, plastlommer m.v. Alt spesialavfall behandles forskriftsmessig i hht miljømerket kildesortering.

Transportsektoren

Denne vil være mindre relevant enn de øvrige ettersom tjenestereiser utgjør den alt overveiende delen. Utenriksdepartementet og Norad har relativt liten mulighet til å påvirke valg av reisemåter gitt de aktuelle reisemålene (i all hovedsak utland). Det er imidlertid anskaffet utstyr til video- og telefonkonferanser, og dette utstyret blir brukt når dette er mest hensiktsmessig. Det er videre inngått en rammeavtale for transport til og fra utland ved flytting av medarbeideres flyttegods, møblering av ambassader og tjenesteboliger i utlandet

m.v. der bl.a. miljøvennlig emballasje er vektlagt. Det vil i år bli inngått en rammeavtale for diplomatiske forsendelser. Dette innebærer redusert transportvolum grunnet samkjøring og ny pakkemåte. For ytterligere å redusere volum og fokusere på transport arbeides det med å lage retningslinjer for en transport-koordinator i departementet.

Byggearbeider

Der departementet er ansvarlig for bygge- og innredningsarbeider i utlandet, satses det på lokale byggevarer. Dette for å redusere transportbehovet i størst mulig grad. Ved større byggearbeider i samarbeid med Statsbygg, arbeides det med et ambisjonsdokument «Grønn ambassade» der alle faktorer som kan påvirke energiforbruk i planlegging, utførelse og driftsfase kartlegges for å få til et lavest mulig forbruk.

10 Likestilling

10.1 Mål og virkemidler

Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008) På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken

Stortingsmeldingen om kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken som ble lansert våren 2008 fastslår at kvinners innsats og kvinners rettigheter er avgjørende for å nå FNs tusenårserklæring. Kvinners rettigheter er et mål i seg selv og en forutsetning for å nå andre utviklingspolitiske mål. Stortingsdebatten viste at det er bred enighet om at kvinner og likestilling må stå i sentrum av norsk utviklingspolitikk med vekt på sju innsatsområder:

- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken.
- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i det økonomiske liv.
- Kvinner og menn skal ha lik tilgang til utdanning.
- Kvinner har rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet.
- Kvinner har krav på et liv uten vold.
- Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeid.
- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i arbeidet med klima, miljø og humanitære kriser.

Stortingsmeldingen etablerer en overordnet politisk ramme for de eksisterende styringsverktøyene.

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009

Handlingsplanen fastslår at det er et mål å bidra til omfordeling av makt, ressurser og omsorgsoppgaver mellom menn og kvinner. Måltette tiltak og øremerking av ressurser skal bidra til bedre resultater i arbeidet med å fremme jenters og kvinners rettigheter og innflytelse, holdnings- og atferdsendring hos menn og gutter og i arbeidet med å bekjempe diskriminering og stigmatisering på grunnlag av seksuell orientering og kjønnsidentitet.

Seksuell og reprodutiv helse og rettigheter er et felt der norsk og nordisk innsats er særlig viktig, også fordi det er kontroversielt. Norge går sammen med Sverige i bresjen for krav om trygg og selvbestemt abort og seksuelle minoriteters rettigheter. Det omfatter både internasjonale arrangement for synliggjøring og erfaringsutveksling mellom aktører på myndighetsnivå og grasrotbevegelser, og finansiell støtte bl.a. til det britisk-initierte abortfondet administrert av den internasjonale føderasjonen for planlagt foreldreskap, IPPF. Arbeidet supplerer den norske innsatsen for tusenårsmaal 4 og 5 for bedre barne- og mødre helse og fokus på kvinner og jenter i hiv- og aidsarbeidet.

Arbeidet for å fremme kvinners økonomiske rettigheter har hatt høy politisk profil i tilknytning til tusenårsmaal 3-kampanjen, et dansk initiativ med særlig vekt på økonomisk likestilling. Norsk innsats kanaliseres for en stor del gjennom Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene, og retter seg spesielt mot kvinner i Sør-Sudan. Norge har dessuten vært en pådriver for, og oppnådd viktige resultater, gjennom en styrket likestillingsdimensjon i de internasjonale prosessene og høynivåmøtene i 2008 for bistandseffektivitet og finansiering for utvikling. Dette følges opp med høy oppmerksomhet omkring kjønnsperspektiver i tilnærminger til matvarekrisen og finanskrisen. Rettighetsperspektivet ligger til grunn for arbeidet for økonomisk likestilling i tråd med konklusjonene fra Kommisjonen for de fattiges rettigheter (formaliseringssagendaen) som ble lagt fram i 2008.

For å fremme bistandseffektivitet og giversamarbeid omkring temaet kvinner og likestilling deltar Norge aktivt i likestillingsnettverket under utviklingskomiteen i OECDs utviklingskomite. Norge sitter i styret til UNIFEMs nystartede likestillingsfond, der formålet er å styrke kapasiteten til nasjonale likestillingsapparat og kvinnenettverk.

Likestilling, inkludering og økonomiske rettigheter er ett av tre faglige satsingsområder i Norads strategi mot 2010. Det skal fokuseres på og investeres i økonomisk utvikling i et fordelingsperspektiv.

Norge er en aktiv forkjemper for seksuelle minoriteters rettigheter i multilaterale fora og bilateralt. Utenriksstasjonene følger kontinuerlig

saker om overgrep og diskriminering, og oppmuntrer til å ha kontakt med rettighetsorganisasjoner som arbeider med seksuelle minoriteter. Det er utarbeidet en veiledning for utenriksstasjonenes arbeid.

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) la våren 2009 fram en midtveisvurdering av Handlingsplanen. NIBR finner at kvinner og likestilling er høyt på den politiske dagsorden, og at dette engasjementet tydeligst reflekteres i det multilaterale samarbeidet. Det påpekes at det er behov for bedre dokumentasjon av kvinneretting i det bilaterale arbeidet for å oppnå og synliggjøre resultater på landnivå. Utenriksdepartementet vil komme tilbake til anbefalinger og oppfølging av gjennomgangen.

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000) ble lansert 8. mars 2006. I juni samme år ble det opprettet et Forum for SR1325 for departementene og de frivillige organisasjonene, som et gjensidig informasjons- og rapporteringsorgan og en fagpolitisk møteplass. Forumet møtes årlig. Den første fremdriftsrapporten for gjennomføring av handlingsplanen for SR 1325 om kvinner, fred og sikkerhet ble lagt frem i 2007. Et prosjekt ble opprettet høsten 2009 for å styrke departementets arbeid med kvinner, fred og sikkerhet. Handlingsplanen har bidratt til betydelig økt aktivitet og oppmerksomhet om kjønnsperspektiver i alle involverte departement og direktorater. Norges innsats blir lagt merke til internasjonalt. Kjønnsperspektivet har en sentral plass i norsk arbeid for fred og forsoning. Utenriksdepartementet har i 2008 aktivt støttet FNs arbeid for kvinner, fred og sikkerhet. Også kompetanseutvikling av lokale aktører stått sentralt. Geografisk har Afrika, og da spesielt Sudan og Somalia, vært prioritert. Man har også støttet opp om aktiviteter i andre land og regioner hvor Norge deltar som aktør i freds- og forsoningsarbeid. I rammen av donorkonferansen for Sudan i Oslo i mai 2008, bidro Utenriksdepartementet til at kvinner fra ulike deler av Sudan fikk anledning til å gi innspill om kvinners deltakelse og prioriteringer. Det arbeides jevnlig for å bidra til økt bevisstgjøring om kvinners deltakelse i forhandlings- og post-konflikt prosesser. Utenriksdepartementet legger vekt på at kvinners rettigheter, deltakelse og beskyttelse integreres i den humanitære bistanden og har bl.a. støttet en internasjonal evaluering av

kjønnsdimensjonen i hjelpearbeid etter naturkatastrofer. Det arbeides aktivt for å hindre vold mot kvinner i og etter konflikt og kriser. Utenriksdepartementet er pådriver for å øke bevisstheten i organisasjonene om kjønns sensitivitet i planlegging, manualer, ved feltbesøk mv. Som følge av dette har bl.a. Den internasjonale Røde korskomiteen (ICRC) innført en mer kjønns sensitiv planlegging, gjennomføring og rapportering av sine aktiviteter.

Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009

Regjeringens handlingsplan «Stopp menneskehandelen» legger vekt på tiltak mot utnyttelse av kvinner i prostitusjon, tvangsarbeid og organhandel. Målsettingen er en styrket innsats i kampen mot menneskehandel fra både myndigheter og frivillige organisasjoner. Det er satt av inntil 90 mill. kroner over Utenriksdepartementets budsjett for 2006-2009 til prosjekter og tiltak for å bekjempe handel med mennesker i transitt- og opprinnelsesland. I 2008 ble det gitt om lag 55 mill. kroner til formålet. Midler kanaliseres via norske og internasjonale frivillige organisasjoner samt FN-organisasjoner som UNICEF, UNDP og ILO. Støtten omfatter forebyggende tiltak og bistand til ofre. Avtaler med den internasjonale organisasjonen for migrasjon sørger for sikker retur fra Norge av ofre for menneskehandel og garanterer ofre som returnerer frivillig en viss oppfølging både medisinsk, sosialt, arbeidsmessig og økonomisk. Videre støtter Norge arbeidet til FNs kontor for narkotika og kriminalitet, UNODC, som bistår stater med å ratifisere og implementere FN-protokollen mot menneskehandel (Palermoprotokollen). Norge har også tatt initiativ til opprettelsen av en uavhengig overvåkningsmekanisme for denne protokollen.

Utenriksdepartementet viderefører sammen med Justisdepartementet arbeidet for å styrke det bilaterale og multilaterale politisamarbeidet. Sammen med Forsvarsdepartementet vil Utenriksdepartementet videreføre opplæringstiltak blant Nato- og FN-personell i internasjonale operasjoner som skal bidra til bekjempelse av menneskehandel.

Norge har ratifisert Europarådets nye konvensjon mot menneskehandel, jf. omtale nedenfor. Videre inngår bidrag til Østersjørådet sin innsats på området og til arbeidet i Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa, jf. egen omtale.

Handlingsplanen mot kvinnelig kjønnslemlestelse

Planen for internasjonalt arbeid mot kjønnslemlestelse av jenter videreføres med vekt på forebyg-

ging, behandling og rehabilitering samt styrking av kompetansen på alle nivåer. Politisk dialog, påvirkning og samarbeid står sentralt, med sikte på å bidra til å sette kjønnslemlestelse på den politiske dagsorden internasjonalt så vel som lokalt. I 2008 ble om lag 50 millioner kroner kanalisert til dette arbeidet. Dette er mer enn en dobling siden 2005. På landnivå er innsatsen særlig knyttet til Etiopia, men Norge støtter også tiltak i Egypt, Eritrea, Kenya, Mali, Tanzania, Somalia, og Sudan. Innsatsen er også integrert i programmer rettet mot reproduktiv helse, inkludert hiv og aids. Multilateralt støtter Norge blant annet UNFPA og UNICEFs felles program mot kjønnslemlestelse.

Kjønnslemlestelse har lenge vært et taushetsbelagt område, dypt forankret i kultur og tradisjon. Norsk holdning er at endringsprosesser må starte i lokalsamfunn, med påtrykk fra myndighetene. Involvering av menn i disse prosessene er helt avgjørende. I mange land ser man nå en gradvis større åpenhet og vilje til endring. Dette er særlig uttalt i Sudan, og Norge vil søke å gripe dette momentum i tett samarbeid med frivillige organisasjoner og det multilaterale samfunn.

Posisjonsnotatet for hiv- og aids i norsk utviklingspolitikk

Den skjeve maktbalansen mellom menn og kvinner fungerer som en drivkraft for epidemien. Utenriksdepartementet fremmer derfor rettighetsperspektivet med vekt på likestilling og tiltak for kvinner i UNAIDS og Det globale fondet samt gjennom støtte til forskning innen hiv og aids. Det fokuseres videre på seksuelle minoriteters rettigheter, samt ungdoms rett til seksualundervisning og tilgang til beskyttelse.

Organisatoriske tiltak for å fremme integrering av kjønnsperspektivet i utviklingssamarbeidet

Utenriksstasjonene rapporterer særskilt på kvinner og likestilling som del av den treårige planprosessen. Det ble gjennomført seminarer om regionale likestillingsutfordringer for ambassader i Afrika, i Kampala i 2008 og i Maputo i 2009. Departementet har gjennomført spesifikke kurs om oppfølging av FN's sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, og om kvinner og likestilling i

utviklingssamarbeidet. Kvinner og likestilling tas gjennomgående opp i opplæringstiltak og kurs i regi av Utenriksdepartementet. Organisatorisk er det bl.a. opprettet en stilling som abassadør for kvinners rettigheter og likestilling og utpekt likestillingsansvarlige på avdelingsnivå i Utenriksdepartementet. Styrket forankring av ansvaret for oppfølging av kvinners rettigheter og likestilling internt i departementet vil bli prioritert i 2009/2010. Arbeid med kvinners rettigheter og likestilling er videre en integrert del av Utenriksdepartementets etatsstyring av Norad og Fredskorpset. Norad har styrket kapasiteten for tverrfaglig arbeid med likestilling og kvinners rettigheter og styrket sine rutiner for vurdering og rapportering av likestillingsaspektet i bevilgningene etaten forvalter.

Det legges vekt på å prioritere organisasjoner som har vist vilje og evne til å øke innsatsen for kvinner og likestilling. Forum for kvinner og likestilling (FOKUS) er i ferd med å styrke sin nettverks- og rådgivende kompetanse for siviltsamfunns arbeid med kvinner og likestilling. Tilskuddet til denne organisasjonen er nesten doblet i løpet av fire år.

Nettverksarbeidet for kvinner og likestilling er styrket, både internt i utenriktjenesten og Norad samt i samarbeidet med eksterne partnere. Bistandsporteføljene til fire ambassader ble gjennomgått i 2008 med sikte på å kartlegge og styrke integrering av kjønnsperspektiv (Al-Ram, Addis-Abeba, Lusaka og Maputo). Rapportene publiseres for å bidra til læring bredt i utenriktjenesten.

10.2 Likestilling som ett av fem hovedspor i budsjettet

Fortsatt økning i kvinnerettet bistand i 2008

I Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008) På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken fastslår Regjeringen at det er et mål å se en jevn økning i andelen av bistandsbudsjettet som kan spores til kvinne- og likestillingsinnsatsen. Regjeringen har siden tiltredelsen satset betydelige ressurser på å løfte kvinne- og likestillingsrettet bistand gjennom økte bevilgninger og tydelige politiske signaler. Den tydelige økningen fra 2006 til 2007 fortsatte i 2008, jf tabellen.

Tabell 10.1 Samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling 2005–2008. Beløp i mill. kroner og prosent av total bilateral bistand. Fordelt på hovedmål og delmål.

	2005 Mill kroner	2005 prosent	2006 Mill kroner	2006 Prosent	2007 Mill kroner	2007 prosent	2008 Mill kroner	2008 Prosent
Hovedmål	505	4	559	4	1 345	9	1 317	8
Delmål	1866	16	2182	17	3 028	19	3 519	22
Totalt	2371	20	2741	21	4 373	28	4 836	30

Økningen i samlet kvinnerettet bistand fortsatte i 2008 og utgjør 4,8 mrd kroner, tilsvarende 30 prosent av samlet bistand. Det er en økning i bistand der kvinner og likestilling er et delmål, dvs. at formålet med bistanden ikke primært er å fremme likestilling, men at det er en strategi for å inkludere begge kjønn. Støtten til øremerkede tiltak, dvs. at kvinner og likestilling er hovedmål, gikk ned i 2008.

Kvinner og likestilling i den multilaterale bistanden

I samarbeid med nordiske og andre likesinnede land benytter Norge sin innflytelse som en betydelig giver til å etterspørre resultater og sette kvinner og likestilling på dagsordenen i styremøter og andre fora for dialog med de multilaterale institusjonene. Regjeringen har trappet opp støtten til FNs kvinnefond, UNIFEM, i inneværende periode, fra 20 mill. kroner til 75 millioner kroner. Dette følger av profilen Norge har holdt i oppfølgingen av anbefalingene fra Høynivåpanelet for FN-reform. Norge ønsker å bidra til en samlet og slagkraftig FN-enhet som kan fremme kvinners rettigheter og likestilling. I bud-

sjettet for 2008 ble utdanning med vekt på jenters utdanning prioritert med nye midler i størrelsesorden 115 mill. kroner. Norge bidro videre med 332 mill. kroner i kjernebidrag til FNs befolkningsfond UNFPA, 10,5 pst. av UNFPAs budsjett var målrettet kvinner og likestilling. Kvinners helse utgjør vel 48 prosent av UNFPAs budsjett. Norge gir 25 mill. kroner til det internasjonale programmet for mikrobicider (IPM) til utvikling av kvinnekontrollert beskyttelse mot hiv og aids.

Øremerking av nye midler

Øremerkingen av nye midler til å underbygge satsingen på kvinner og likestilling ble videreført i 2009 med 120 mill. kroner. Omfanget av øremerkede midler utgjør dermed 595 mill. kroner årlig. Øremerkingen av nye midler fordeler seg som vist i tabell 10.2:

Siden 2007 har det skjedd en kraftig opptrapping av bistanden til kvinner, fred og sikkerhet. I tillegg til uttalt politisk prioritering og øremerking av nye midler for kvinnerettede tiltak, kan økningen tilskrives nye rutiner ved tildeling av midler

Tabell 10.2 Hovedspor 3: Kvinner og likestilling 2007, 2008 og 2009 budsjettet Budsjettall i mill. kroner

Post	Navn	Økning 2007 ¹	Økning 2008	Økning 2009	Formål/ tiltak
168.70	Kvinner og likestil.	200	35	65	Kvinnebevilgning
170.70	UNIFEM	30	25		Økt grunnbidrag ²
171.72	Samfin. bankene				VBs nye handlingsplan kvinner og likestilling
		15			
160.70	Sivilt samfunn	10			Tiltak for kvinner og likestilling
163.71	Hum. bistand/MR	100	10		Tiltak for kvinner og likestilling
164.70	Fred, forsoning og demokratitiltak	30			Oppfølging handlingsplanen SR 1325
164.73	Andre OSSE-land	5	15		Tiltak for kvinner og likestilling
Totalt		390	85	120	

^{1,2} Grunnbidraget til UNIFEM registreres som multilateral bistand og er ikke omfattet av «samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling» jf tabell 1.

med krav til rapportering om effekten av tiltak for kvinner og menn.

Støtten til kvinneverdte tiltak over kapitel 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling økte med 64 millioner kroner. Prosentvis ligger man imidlertid fortsatt noe lavere enn i 2006.

10.3 Internasjonale prosesser og multilateralt samarbeid

FNs kvinnekommisjon

FNs kvinnekommisjon er ansvarlig for oppfølging av handlingsplanen fra FNs 4. kvinnekonferanse i Beijing. Hovedtema for kommisjonens årlige møte i 2009 var lik ansvarsdeling for menn og kvinner, inkludert omsorgstjenester i forbindelse med hiv og aids. Temaet er kontroversielt, og det var vanskelig å komme frem til omforente konklusjoner. Det ble gjennomført en rekke sidearrangementer under kommisjonsmøtet der Utenriksdepartementet bidro til å løfte flere viktige tema. Utenriksdepartementet arrangerte bl.a. sammen med Sverige og den Internasjonale føderasjonen for planlagt foreldreskap (IPPF) et sidearrangement om seksuell og reprodutiv helse og rettigheter. Norge var også vertskap for et møte om seksualisert vold og voldtekt som strategisk våpen i krig med utgangspunkt i situasjonen i DR Kongo.

FNs Menneskerettighetsråd

Norge deltar aktivt i behandlingen av likestillings-spørsmål i Menneskerettighetsrådet. Norge ble i 2009 valgt inn som medlem. Kvinners rettigheter og likestilling vil være høyt prioritert i medlemskapsperioden 2009-2011. Aktuelle saker omfatter kvinnekondiskriminerende lovgivning, vold mot kvinner, menneskehandel, mødreødelighet og diskriminering av seksuelle minoriteter. Norge vil også videreføre arbeidet for integrering av hensynet til kvinners rettigheter i arbeidet med samtlige konvensjoner, komiteer og spesialrapportører.

FNs kvinnekonvensjon (CEDAW)

FNs kvinnekonvensjon er et sentralt redskap i oppfølgingen av handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet. Komiteen under konvensjonen ble samlokalisert med de andre menneskerettighetskomiteene i Geneve i 2007. Det gir økt mulighet til å samhandle med og påvirke de øvrige menneskerettighetsmekanismer og debattene i Menneskerettighetsrådet. Norge rapporterer hvert 4. år, sist i august 2007, til komiteen som håndhever konvensjonen og gir

anbefalinger knyttet til utfordringer nasjonalt. Norge støtter også sivilt samfunn i utarbeidelsen av såkalte skyggerapporter, blant annet i Jordan 2007 og Irak 2009/2010.

FN-reform og likestilling

Norge videreførte i 2008 sin rolle som pådriver for oppfølging av anbefalingene fra FNs reformpanel. Norge har deltatt aktivt i et felles nordisk initiativ for å påskynde prosessen med sammenslåing og styrking av de fire sentrale organene for likestillingsspørsmål i FN, det vil si Generalsekretærens spesialrådgiver for likestilling (OSAGI), FN-sekretariatets avdeling for kvinners rettigheter (DAW), FNs forsknings- og opplæringscenter for kvinne og likestillingsspørsmål (INSTRAW) og FNs kvinnefond (UNIFEM). Norge ønsker å bidra til én slagkraftig FN-enhet som kan fremme kvinners rettigheter og likestilling. Det er også et mål for Norge å bidra til at kvinner og likestilling får en sentral plass i pilotlandene for Ett FN. Målet er økt gjennomslag i FN-systemet og bedre effekt på landnivå for kvinners rettigheter og likestilling. For at den nye sammensatte enheten skal bli i stand til å ivareta de forpliktelsene som det legges opp til, vil det trolig være behov for betydelige budsjettøkninger. Nivået på norske bidrag vil bli vurdert når sammenslåingen er gjennomført. Eventuelle endringer forelegges Stortinget i løpet av 2010.

FNs tusenårsmål og likestilling

Utenriksdepartementet tilsluttet seg i 2008 et dansk initiativ for å sikre at kvinners rettigheter og innflytelse, tusenårsmål 3, får den nødvendige oppmerksomhet fram mot 2015, blant annet gjennom en fakkellkampanje som forplikter mottagerne til å gjøre en ekstra innsats. Hovedvekten er på kvinners økonomiske muligheter og rettigheter. Videre arbeides det med å tydeliggjøre sammenhenger mellom tusenårsmål 3 (kvinners rettigheter og innflytelse) og tusenårsmål 4 (barnedødelighet) og 5 (mødrehelse), blant annet knyttet til kampanjen for tusenårsmål 4 og 5, der Norge er en drivkraft.

Tusenårsmål 5 omhandler bedre mødre helse, herunder reprodutiv helse. Av alle tusenårsmålene er nr 5 det som ligger mest etter i forhold til å nå målene det internasjonale samfunnet er blitt enige om. Som ledd i Den globale kampanje for barne- og mødre helse, er arbeidet for mødre helse styrket i 2008 og 2009 bl.a. ved å fokusere på kvinners seksuelle og reprodutiv rettigheter i arbeidet i høynivågruppen for innovativ finansiering av helsesystemer. Den globale vaksinealliansen vedtok sin strategi for kvinner og likestilling i 2008,

der bl.a. informasjon om kjønns sensitivitet skal ligge til grunn for beslutninger om vaksinstøtte.

Arbeidet med tusenårs mål 6 om hiv og aids preges av at flere kvinner (særlig unge) enn menn smittes. Kvinner er mer mottakelige for smitte og de bærer en større del av omsorgsbyrden for de som er syke og etterlatte. UNAIDS og det Globale fond har i løpet av 2008 utarbeidet strategier for arbeid rettet mot kvinner og jenter. Norge har vært med å utvikle disse strategiene.

Finansiering for likestilling

Finansiering for kvinners rettigheter og likestilling var én av hovedprioriteringene for Norge i forbindelse med den internasjonale konferansen om finansiering for utvikling og gjennomgang av Monterrey-erklæringen (2002) i Doha høsten 2008. Kvinner og likestilling fikk med mobilisering fra norsk side bred plass i slutterklæringen. Norge var også initiativtaker til et sidearrangement i samarbeid med FNs fem regionale kommisjoner med tema likestilling som smart økonomi. FNs generalsekretær var til stede og overrakte blant annet tusenårs mål 3-fakler til lederne for de regionale kommisjonene. Oppfølging av Doha-erklæringen med fokus på eliminering av alle former for diskriminering av kvinner og kvinners rettigheter og likestilling som vesentlig innsatsfaktor for økonomisk vekst og bærekraftig utvikling er særlig viktig å fastholde i tider preget av finanskrisen og matvarekrise.

Bistandseffektivitet og likestilling

Paris-erklæringen om bistandseffektivitet og eierskap (2005) er et sentralt tema i giversamarbeidet i regi av OECDs Utviklingskomite. Sammen med Storbritannia, Irland, Nederland og partnerland i Afrika, Asia og Latin-Amerika har Norge gått i bresjen for å fremskaffe dokumentasjon om likestilling og bistandseffektivitet. Norge var en pådriver for likestillingsaspekter i forhandlingene om slutt-dokumentet fra høynivåmøtet i Accra, Ghana, september 2008. Et viktig prinsipp som fastslås i erklæringen *Accra Agenda for Action* er at utviklingspolitikk og -programmer skal være i samsvar med internasjonale forpliktelser om blant annet likestilling.

Verdensbankens handlingsplan for økonomisk likestilling

Handlingsplanen ble vedtatt i 2006 og tar for seg kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse og deres tilgang til arbeidslivet. Fokus er rettet mot

de fire «markedene»; land, arbeid, produkt og finans, der Verdensbanken har spesielle forutsetninger for å kunne fremme kvinners deltakelse. En vil gjennom handlingsplanen legge til rette for en mer kjønns sensitiv tilnærming i operasjoner og teknisk bistand i de økonomiske sektorer og infrastruktur, samt innen budsjettstøtte. Handlingsplanen har to hovedelementer;

- i. kortsiktige initiativer som skal gi resultater på kort sikt, som gjennomføres i pilotland med UNIFEM som tilrettelegger, og
- ii. en analytisk komponent, med sikte på mer effektiv integrering av kjønns perspektivet i bankens ordinære virksomhet.

Fremdriftsrapporten etter to år viser at implementeringen er godt i gang med en del positive funn. Norge bidro med 20 mill. kroner til Verdensbankgruppens handlingsplan for økonomisk likestilling i 2008. Midlene under handlingsplanen har mobilisert finansielle bidrag fra andre kilder til arbeidet for kvinners økonomiske selvstendighet. I tilknytning til handlingsplanen lanserte Verdensbanken et nytt initiativ for unge jenter høsten 2008, som Norge støtter.

Tiltak for likestilling gjennom de regionale utviklingsbankene

Norge har gjennom flere år støttet tiltak for å bedre likestillingsprofilen i de regionale utviklingsbankene, både på policy nivå, internt i institusjonen og i bankenes prosjekter.

Norsk støtte til et flergiverfond for likestilling i Asiabanken har bidratt til at likestillingsspørsmål nå systematisk vurderes i bankens prosjekter på landnivå. Integrering av likestillingshensyn sto sentralt i forhandlingene om påfyllingen av Asifondet for perioden 2009-12 som ble avsluttet i 2008. Norge var også ett av landene som bidro til at Asiabanken nå har to indikatorer på likestilling i sine årlige rapporter til styret.

I Den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB) har Norge støttet likestillingsarbeid i mange år. Dette har finansiert en lang rekke aktiviteter på landnivå, i størst mulig grad knyttet til bankens egne låneprogrammer. Prosjektene har gitt positive resultater gjennom styrking av lokale organisasjoner, kvinnegrupper osv. og økt bevissthet om viktigheten av å vurdere likestillingsforhold i alle sammenhenger. IDB oppretter nå et fond med egne midler som blir komplementært til bidragene gjennom det giverfinansierte fondet.

Også i dialogen med Den afrikanske utviklingsbanken står likestillingsarbeidet sentralt og ble lagt som en premiss for forrige påfylling av Afrika-

fondet. Den afrikanske utviklingsbanken tar dette på alvor og er i ferd med å identifisere gode indikatorer for å måle resultater på feltet. Norge støttet i 2008 bankens arbeid med å oppdatere sin handlingsplan for likestilling. Norge bidro videre med finansiering til bankens bedriftsutviklingsprogram for kvinnelige entreprenører.

Europarådets arbeid for kvinners rettigheter og likestilling

Europarådets arbeid med likestilling er særlig rettet inn mot å fremme like muligheter og rettigheter for kvinner og menn, og å hindre vold mot og handel med kvinner. Norge deltok i 2008 aktivt i et nettverk om integrering. En anbefaling vedtatt av Ministerkomiteen i 2008 om kjønnsforskjeller i helsepolitikken vurderes som et nyttig instrument for å integrere kjønnsperspektivet i nasjonalt helsearbeid. Komiteen har også igangsatt et arbeid om kvinner og menns roller i konfliktforebygging og fredsarbeid.

Arbeidet mot organisert kriminalitet er betydelig styrket ved at Europarådets nye konvensjon mot menneskehandel trådte i kraft 1. februar 2008. Norge ratifiserte konvensjonen 17. januar 2008, og konvensjonen trådte i kraft 1. mai 2008. Konvensjonens formål er både å forebygge menneskehandel og straffe bakmennene samt å sikre reell beskyttelse av ofrene og beskytte deres rettigheter. Konvensjonen vil utgjøre et viktig rammeverk for samarbeidet især med opprinnelseslandene til ofre for menneskehandel i Europa. Det er etablert en overvåkningsmekanisme for å føre tilsyn med landenes etterlevelse av konvensjonen (GRETA). Hanne Sophie Greve, lagdommer og tidligere dommer ved Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg, er valgt til president for GRETA.

Som et ledd i den treårige kampanjen for barns rettigheter (2006-2008) ble det utarbeidet og vedtatt en ny Europarådskonvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn. Norge undertegnet konvensjonen i oktober 2007. Europarådets treårige kampanje for bekjempelse av vold mot kvinner, herunder vold i nære relasjoner ble avsluttet med en konferanse i Strasbourg i juni 2008. Den norske regjeringens tiltak på området, herunder handlingsplanen «Vendepunkt» som gjelder for tidsrommet 2008-2011, ble presentert på konferansen. Norge støtter at det utarbeides en ny konvensjon mot vold i nære relasjoner. Arbeidet med en ny konvensjon ventes å komme i gang i 2009.

Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet – EØS finansieringsordninger

Likestilling er ikke eget målområde for EØS-finansieringsordningene, men er et tverrgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter. Likestilling er også tema i Norges kontakt med mottakerlandene, bl.a. i de årlige møtene. Fra norsk side kan man bidra til en positiv utvikling på dette området ved å gjøre norsk likestillingspolitikk kjent, og ved at norske aktører involveres i gjennomføringen av konkrete prosjekter. Kvinne- og likestillingsprosjekter støttes under andre målområder, slik som under utvikling av menneskelige ressurser, der det blant annet er gitt støtte til prosjekter i Spania og Portugal for å bedre mulighetene for kvinners yrkesdeltagelse.

Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa OSSE

OSSE arbeider gjennom Kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR) og sendelagene for å få berørte lands myndigheter til å fremme kvinners rettigheter og deltakelse i det offentlige liv. Arbeidet med å øke oppmerksomheten om kvinners rolle i fredsbygging vil bli videreført.

Menneskehandel er en alvorlig utfordring for alle OSSE-land, enten som opprinnelses-, transitt- eller mottakerland. Den mest utbredte formen for menneskehandel i OSSE-området er kvinner og barn som blir utnyttet til prostitusjon og andre seksuelle formål. Det er også et økende problem at stadig flere tvinges inn i slavelignende arbeidsforhold. Norge er en pådriver for OSSEs kamp mot menneskehandel basert på regjeringens handlingsplan for en koordinert og samordnet innsats for å stoppe handelen med mennesker og for å sikre ofrene bistand og beskyttelse.

Internasjonale nedrustnings- og ikke-spredningsorganisasjoner

Norge yter faste årlige bidrag og har i visse perioder styreverv i internasjonale nedrustnings- og ikke-spredningsorganisasjoner som bl.a. det internasjonale atomenergibyrået IAEA, Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpen, OPCW, Organisasjonen som legger til rette avtalen for Stans av Atomprøvesprengninger CTBTO m.fl. Kjønnsperspektivet fremmes jevnlig i nevnte fora. Fra norsk side legges det vekt på at flere kvinner tilsettes i høyere stillinger i de ulike sekretariatene, og at kjønnsperspektivet integreres i de ulike organisasjonenes faglige bistand. Utenriksdepartementet

legger videre vekt på økt kvinnerepresentasjon i mellomstatlige ekspertgrupper på nedrustning og ikke-spredning oppnevnt av FN og andre internasjonale institusjoner.

Konsekvensene av alle typer våpenbruk har en kjønnsdimensjon som må tas hensyn til i utformingen av målsettinger og forhandlinger om nedrustnings- og ikke-spredningsavtaler. Vi tilstreber at flere kvinner engasjeres direkte i arbeidet. Det legges vekt på kjønnspektivet i arbeidet mot våpenet vold og ulovlig handel med håndvåpen.

Kultursamarbeid og norgesfremme

Også innen kultursamarbeidet har kjønnspektivet en sentral plass. Prosjektet «Noras søstre» er en seminarserie om kvinner og likestilling med utgangspunkt i og inspirert av Ibsens skuespill, men tematisk forankret og tilpasset lokale forhold. Prosjektet ble initiert i anledningen Ibsen-året og er siden 2006 gjennomført i 14 land. I 2008 var det arrangementer i Russland, Brasil og Ungarn.

10.4 Regionalt og bilateralt samarbeid

Generell vurdering

Norad har i 2009 foretatt en vurdering av hvordan ambassadene vektlegger og integrerer kvinner og likestilling som et tverrgående hensyn i det bilaterale samarbeidet med utviklingsland. Mange av de spesifikke tiltakene er rettet mot kjønnsbasert vold (inkl. kjønnslemlestelse og menneskehandel der det er aktuelt), kvinners politiske deltakelse og støtte til kvinneorganisasjoner som arbeider for å bedre kvinners rettigheter og levekår. Mer bruk av tilgjengelig kjønnsoppdelt statistikk og tilgjengelige indikatorer i analyser og rapportering tilstrebes. Når det gjelder integrering av kvinners rettigheter og likestilling i den øvrige porteføljen vises til at dette er særlig vanskelig på områdene miljø og klima, olje og energi. Imidlertid er det i samarbeidet med Tanzania påbegynt et arbeid for å styrke kvinners rettigheter og likestilling innen energisektoren. Det handler om å styrke kvinners deltakelse i energisektoren og brukerorienteringen med vekt på kjønn og husholdninger med lav betalingssevne.

Afrika

I underkant av 1 mrd. kroner eller 36 pst. av Regionbevilgningen for Afrika (kap.post 150.78) var kvinnerettet (hovedmål eller delmål) i 2008. Det ble bl.a. gitt støtte til tiltak for å bekjempe vold mot

kvinner og barn og til å styrke kvinners deltagelse i politikken og samfunnet. Det gis egen rapportering på målområdet kvinner og likestilling under Regionbevilgning Afrika (kap.150), hvor resultater fra samarbeid i land som Etiopia, Liberia, Malawi, Mosambik, Uganda, Tanzania, Zambia presenteres. I tillegg gis støtte til mange afrikanske land over Kvinne- og likestillingsbevilgningen (kap. 168).

Asia

Bistanden til Asia over kapittel 151 hadde i 2008 en relativt høy grad av kvinneretting. 524 mill. kroner eller 64 pst. av bevilgningen er registrert med kvinner og likestilling som hoved- eller delmål. Kvinnettet bistand til Asia har særlig fokus på å fremme kvinners deltakelse i politiske beslutningsprosesser og i inntektsgivende arbeid. Det gis egen rapportering på målområdet kvinner og likestilling under Regionbevilgning Asia (kap.151), hvor resultater fra samarbeid i land som Øst-Timor, Indonesia, Vietnam, Bangladesh, Pakistan, Afghanistan og Sri Lanka presenteres. I tillegg gis støtte til en rekke asiatiske land over Kvinne- og likestillingsbevilgningen (kap. 168).

Latin-Amerika

Kvinnettet bistand til Latin-Amerika over kapittel 153 (Regionbevilgning for Latin-Amerika) utgjorde i 2008 102,5 mill. kroner eller 41,7 pst. Fokuset har særlig vært på kvinners deltakelse i politikk og samfunnsniv. Det gis egen rapportering på målområdet kvinner og likestilling under Regionbevilgning Latin-Amerika (kap.post 153.78). I tillegg ble det i 2008 gitt støtte til Nicaragua og Guatemala over Kvinne- og likestillingsbevilgningen (kap. 168).

Nordområdene

Regjeringens nordområdestrategi vektlegger likestilling som et tversgående hensyn og ikke som særskilt satsningsområde. Likestillingsaspektet er viktig i forbindelse med næringsutvikling i nord, kunnskapsproduksjon og kompetanseutvikling, samt i det internasjonale samarbeidet. I prosjekt-samarbeidet med Russland er det på de fleste områder høy deltakelse av kvinner. Det gjelder innenfor prioriterte områder som helse og omsorg, utdanning og forskning, samt miljøvern. De omfattende kvinnenettverkene i Barentsregionen er en betydelig ressurs som vil kunne utnyttes enda bedre i det videre samarbeidet.

Vest-Balkan

Den norske bistanden til Vest-Balkan dreier seg i stor grad om å bidra til konfliktforebygging, freds- og statsbygging, demokrati og respekt for menneskerettighetene. Kvinners rettigheter og likestilling er en viktig del av dette arbeidet. Likestillingsaspektet skal integreres i all norsk støtte.

Ulike tiltak for opplæring av kvinner i politisk deltakelse bidrar til å sikre en jevn kjønnsbalanse i oppbyggingen av statlige institusjoner, herunder også justis- og sikkerhetssektoren.

SUS-landene (utenom Russland)

Sovjetunionens sammenbrudd førte til fall i produksjonen, høy inflasjon, arbeidsløshet og væpnede konflikter. Arbeidsløshet blant menn har endret kjønnsrollene samtidig som tradisjonelle religiøse holdninger har ført til gjenoppliving av de mest konservative familietradisjonene i mange områder. Imidlertid har kvinner i økende grad blitt familieforsørgere takket være inntekter fra den uformelle økonomien.

I en situasjon med motstridende krav til kvinners rolle, er det behov for prosjekter som motive- rer og bistår landene med å utvikle en likestillingspolitikk. Norge bidrar til dette, både gjennom bilateralt samarbeid og i multilaterale fora. Norge støtter en rekke likestillingsrettede tiltak i Sentral-Asia, Sør-Kaukasus, Hviterussland, Moldova og Ukraina.

Hensynet til likestilling mellom kjønnene tillegges vekt i alle typer prosjekter. Organisasjoner som søker om prosjektstøtte må redegjøre for hvordan kjønnsperspektivet er integrert i prosjektene.

10.5 Likestilling internt i utenriks- tjenesten

Departementets personalpolitiske likestillingspolitikk skal sikre at kvinner og menn har like reelle muligheter til faglig og karrieremessig utvikling og til å bruke sin kompetanse. Menn og kvinner skal sidestilles mht. ansettelse, lønnsutvikling, opprykk og kompetansegivende oppgaver.

Likestilling er et integrert element i all virksomhet i departementet. Likestillingspolitikken skal integreres og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer. Departementet arbeider aktivt mot alle former for direkte og indirekte kjønnsdiskriminering.

Ledere på alle nivåer i organisasjonen skal påse at likestillingsbestemmelser i lov- og avtaleverk følges og sørge for at mål for likestillingsarbeidet ivaretas.

Departementet skal drive en aktiv rekrutteringspolitikk som utjevner skjev kjønnsammensetning og indirekte diskriminering. Videre er kompetanseutvikling og bevissthet om likestilling samt lik mulighet for lønnsutvikling operative per-iodemål for likestillingsarbeidet i utenriks-tjenesten.

Tabell 10.3 Antall kvinner i lederstillinger 2005-2009

Stillingskategori	2005	2006	2007	2008	2009 ¹
Eksp.sjef/utenriksråd/ass. Utenriksråd	30 pst	38 pst	38 pst	30 pst	30 pst
Stasjonssjefwe	15 pst	19 pst	22 pst	28 pst	30 pst
Avdelingsdirektører	29 pst	35 pst	30 pst	29 pst	38 pst
Underdirektører	46 pst	48 pst	51 pst	62 pst	60 pst.

¹ Andelene for 2009 er basert på utnevninger pr. 8. mai 2009

Utenriksdepartementet

tilrår:

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2010 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 100–172	kr	34 250 776 000
b. Sum inntekter under kap. 3100	kr	84 854 000

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2010, kapitlene 100–172 og kapittel 3100

I Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten		
100	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	1 699 612 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	7 443 000	
	45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	16 500 000	
	70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader	826 000	
	71 Diverse tilskudd	33 813 000	
	72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	141 000	
	90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	360 000	1 758 695 000
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon		
	01 Driftsutgifter	25 534 000	25 534 000
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		
	01 Driftsutgifter	8 413 000	8 413 000
	Sum Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten		1 792 642 000
	Programkategori 02.10 Utenriksformål		
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	28 470 000	
	70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjons- formål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	77 800 000	106 270 000
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner		
	70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 310 287 000	
	71 Finansieringsordningen under EØS-avtalen, <i>kan overføres</i>	2 400 000	
	72 EØS-finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	1 615 000 000	
	73 Den norske finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	1 460 000 000	
	74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, <i>kan overføres</i>	180 200 000	4 567 887 000
118	Nordområdetiltak mv.		
	70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres</i>	300 151 000	
	71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres</i>	33 793 000	
	76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	33 998 000	367 942 000
	Sum Programkategori 02.10 Utenriksformål		5 042 099 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen			
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen		
	01 Driftsutgifter	1 033 218 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	15 000 000	1 048 218 000
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)		
	01 Driftsutgifter	199 936 000	199 936 000
144	Fredskorpset		
	01 Driftsutgifter	50 200 000	50 200 000
	Sum Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen		1 298 354 000
Programkategori 03.10 Bilateral bistand			
150	Bistand til Afrika		
	78 Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 808 500 000	2 808 500 000
151	Bistand til Asia		
	72 Bistand til Afghanistan og Pakistan, <i>kan overføres</i>	574 500 000	
	78 Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	418 600 000	993 100 000
152	Bistand til Midtøsten		
	78 Regionbevilgning for Midtøsten, <i>kan overføres</i>	500 000 000	500 000 000
153	Bistand til Latin-Amerika		
	78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	220 500 000	220 500 000
	Sum Programkategori 03.10 Bilateral bistand		4 522 100 000
Programkategori 03.20 Globale ordninger			
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling		
	01 Driftsutgifter	33 500 000	
	70 Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 228 000 000	
	71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	81 000 000	
	72 Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	8 000 000	
	73 Kultur, <i>kan overføres</i>	106 000 000	
	75 Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>kan overføres</i>	172 500 000	
	77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>	135 000 000	1 764 000 000
161	Næringsutvikling		
	70 Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	309 000 000	
	75 NORFUND – tapsavsetning	143 750 000	
	95 NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	441 250 000	894 000 000
162	Overgangsbistand (gap)		
	70 Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>	499 000 000	499 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter		
	70 Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	335 000 000	
	71 Humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	2 020 600 000	
	72 Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	187 000 000	2 542 600 000
164	Fred, forsoning og demokrati		
	70 Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	647 725 000	
	71 ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	575 000 000	
	72 Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	149 000 000	
	73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	335 000 000	1 706 725 000
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering		
	01 Driftsutgifter	139 000 000	
	70 Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	353 000 000	
	71 Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	270 000 000	762 000 000
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.		
	01 Driftsutgifter	39 867 000	
	70 Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>	7 300 000	
	71 Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v., <i>kan overføres</i>	33 000 000	
	72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	235 000 000	
	73 Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>	2 107 700 000	2 422 867 000
167	Flyktingtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)		
	21 Spesielle driftsutgifter	2 879 969 000	2 879 969 000
168	Kvinner og likestilling		
	70 Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	300 000 000	300 000 000
169	Globale helse- og vaksineinitiativ		
	70 Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>	1 375 000 000	
	71 Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	185 000 000	1 560 000 000
	Sum Programkategori 03.20 Globale ordninger		15 331 161 000
	Programkategori 03.30 Multilateral bistand		
170	FN-organisasjoner mv.		
	70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	860 000 000	
	71 FNs befolkningsfond (UNFPA)	332 000 000	
	72 FNs barnefond (UNICEF)	450 000 000	
	73 Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	145 000 000	
	74 FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	240 000 000	
	75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000 000	
	76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	1 449 200 000	
	77 FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	160 000 000	
	78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	189 420 000	

Kap.	Post		Kroner	Kroner
	79	Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	67 000 000	
	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	98 000 000	4 140 620 000
171		Multilaterale finansinstitusjoner		
	70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	779 000 000	
	71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	680 300 000	
	72	Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	394 500 000	1 853 800 000
172		Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak		
	70	Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	270 000 000	270 000 000
		Sum Programkategori 03.30 Multilateral bistand		6 264 420 000
		Sum departementets utgifter		34 250 776 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kr	Kr
		Diverse inntekter		
3100		Utenriksdepartementet		
	01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	13 568 000	
	02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	63 900 000	
	05	Refusjon spesialutsendinger mv.	7 068 000	
	90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	318 000	84 854 000
		Sum Diverse inntekter		84 854 000
		Sum departementets inntekter		84 854 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II
Merinntektsfullmakter

1. Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 100 post 01	kap. 3100 postene 02 og 05
kap. 100 post 71	kap. 3100 post 06
kap. 140 post 01	kap. 3140 post 05

2. overskride bevilgningen under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd mot tilsvarende inntekter under kap. 3166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 01 Salgsinntekter fra salg av bistandseiendommer som er finansiert over bistandsbudsjettet, og

som ikke er avskrevet i forhold til innlemmelse i husleieordningen. Ubenyttede inntekter fra slikt salg kan tas med ved beregning av overførbart beløp under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd.

III

Omdisponeringsfullmakt

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 kan omdisponere inntil 2 mill. kroner per tiltak fra kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.,

post 70 Ymse tilskudd til øvrige ODA-godkjente bevilgninger. Beslutning om bruk av midler utover dette og inntil 6 mill. kroner treffes av Kongen.

IV

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 kan overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn, ved behov for

bistand fra aktuelle transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land. Fullmakten gjelder i de tilfeller og på de betingelser som gjelder for denne typen bistand.

V

Agio/Disagio

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 gis fullmakt til å utgiftsføre/inntektsføre uten bevilgning kursgevinst og -tap som følge av justering av midlene ved utenriksstasjonene under kap.

100/3100 Utenriksdepartementet og kap. 140/3140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio/Disagio.

VI

Bruk av opptjente rentemidler

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalt fra Norge til multi-bi-prosjekter, samarbeidsprosjekter, stat-til-stat-bistand,

støtte til internasjonale og lokale ikke-statlige aktører, kan benyttes til tiltak som avtales mellom Utenriksdepartementet og den enkelte mottaker.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VII
Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 kan gi tilsagn om:

1. støtte utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
116		Deltaking i internasjonale organisasjoner	
	72	EØS-finansieringsordningen	2 405 mill. kroner
	73	Den norske finansieringsordningen	1 640 mill. kroner
	74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania	158 mill. kroner
118		Nordområdetiltak mv.	
	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	188 mill. kroner
161		Næringsutvikling	
	70	Næringsutvikling	550 mill. kroner
166		Miljø og bærekraftig utvikling mv.	
	73	Klima- og skogsatsingen	1 400 mill. kroner

2. tilskudd til globalt fond for fornybar energi og energieffektivitet (GEEREF) med inntil 80 mill. kroner over fire år i perioden 2008-2011 over kap. 166 Miljø- og bærekraftig utvikling mv. post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling
3. tilskudd til utvikling av en vaksine mot pneumokokkbakterien innenfor initiativet Advance Market Commitments for Vaccines (AMC) med inntil 57 mill. USD i perioden 2009-2017 over kap. 169 Globale helse og vaksineinitiativ, post 70 Vaksine og helse.

VIII
Garantifullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 kan gi garantier innenfor en ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar for inntil 50 mill. kroner for å minske norske importørers risiko ved direkte import fra utviklingsland, jf omtale under kap. 161 Næringsutvikling i Prop. 1 S (2009-2010).

IX
Dekning av forsikringstilfelle

Stortinget samtykker i at Kongen i 2010 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en totalramme for nytt og gammelt ansvar som ikke må overstige 1 750 mill. kroner.

X
Toårige budsjettvedtak

Stortinget samtykker i at Norge kan slutte seg til toårige budsjettvedtak i FAO, WHO, UNIDO, OECD, WTO, IAEA, IEA, Havbunnsmyndigheten, Den internasjonale havrettsdomstolen og for regulært bidrag til FN.

Andre fullmakter

XI

Ettergivelse av fordringer

Stortinget samtykker i at Kongen i 2010 kan ettergi statlige fordringer på utviklingsland i samsvar med kriteriene i handlingsplanen av 2004 Om gjeldslette for utvikling for inntil 500 mill. kroner under Garantiinstituttet for Eksportkredits gamle porte-

følge (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp på ettergivelsestidspunktet.

XII

Utbetaling av tilskudd

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 gis unntak fra bestemmelsene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte bevilgninger på følgende måte:

1. Utbetalinger av norske medlemskapskontingenter, pliktige bidrag og andre tilskudd til internasjonale organisasjoner Norge er medlem

av, kan foretas i henhold til regelverket til den enkelte organisasjon.

2. Utbetalinger innenfor ett budsjettår av tilskudd til utviklingsformål kan foretas én gang i året dersom avtaler om samfinansiering med andre givere, inklusive private og halvstatlige aktører, innenfor utviklingssamarbeidet tilsier det.

XIII

Bruk av gjeldsbrev og raskere trekk på gjeldsbrev

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 kan:

1. fravike bevilgningsreglementet § 3 annet ledd ved utstedelse av gjeldsbrev i forbindelse med kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det asiatiske utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet, Den globale miljøfasiliteten og Det felles fond for råvarer.

2. fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 for å inngå avtale med mottakere om raskere trekk på gjeldsbrev enn utbetalingsbehovet tilsier ved kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet og Det asiatiske utviklingsfondet.

XIV

Deltakelse i International Finance Facility for Immunisation (IFFIm)

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2010 i forbindelse med utbetaling av det norske bidraget til GAVI Fund Affiliate på 5,4 mill. USD kan fravike stortingsvedtak av 8. november 1984

om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og å bruke tilskudd som sikkerhet for lån.

XV

Deltakelse i IMF's låneordning til lavinntektsland som utsettes for økonomiske sjokk og kortsiktige betalingsbalanseproblemer

Stortinget samtykker i at Norge fra 2010 til 2012 kan delta i eksisterende og nye låneordninger under IMF rettet mot lavinntektsland med kortsik-

tige betalingsbalanseproblemer innenfor en totalramme på 14,1 mill. SDR.

XVI

Deltakelse i den femte kapitaløkningen i Den asiatiske utviklingsbanken

Stortinget samtykker i at:

1. Norge deltar i den femte kapitaløkningen i Den asiatiske utviklingsbanken med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 11 617 150. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2010–2014, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
 2. Den norske garantikapitalen i Den asiatiske utviklingsbanken økes med 231, 3 mill. SDR (Special Drawing Rights).
-

Vedlegg 1**Stillinger ved utenriksstasjonene**

Utenriksstasjon	UD	Spesial- utsendinger	Lokalt ansatte	Sum årsverk
Abidjan	6	0	8	14
Abu Dhabi	2	2	7	11
Abudja	5	0	5	10
Addis Abeba	4	1	14	19
Alger	3	0	5	8
Alicante	2	0	4	6
Al Ram	9	0	13	22
Amman	4	2	7	13
Ankara	5	0	8	13
Antananarivo	4	0	8	12
Asmara	4	0	19	23
Astana	3		3	6
Aten	3	0	7	10
Baku	4	0	5	9
Bangkok	7	1	16	24
Beijing	12	1	19	32
Beirut	3	0	6	9
Beograd	5	1	9	15
Berlin	9	1	12	22
Bern	3	0	3	6
Bogota	3	0	3	6
Brasilia	4	0	10	14
Bratislava	3	0	4	7
Brussel, EU-del/amb	14	25	16	55
Brussel, NATO	12	0	5	17
Bucuresti	3	0	5	8
Budapest	3	0	6	9
Buenos Aires	3	0	6	9
Bujumbura	1	0	2	3
Cairo	4	0	10	14
Canberra	3	0	4	7
Caracas	3	0	5	8
Colombo	10	0	21	31

Utenriksstasjon	UD	Spesial- utsendinger	Lokalt ansatte	Sum årsverk
Damaskus	3	1	5	9
Dar es Salaam	13	0	17	30
Dhaka	3	0	13	16
Dili	1	0	1	2
Dublin	3	0	3	6
Geneve	15	4	10	29
Guangzhou	3	0	9	12
Guatemala	3	0	8	11
Haag	5	1	6	12
Hamburg	1	0	1	2
Hanoi	6	0	13	19
Harare	4	0	11	15
Havanna	3	0	12	15
Helsingfors	5	0	5	10
Houston	2	0	3	5
Islamabad	9	3	20	32
Jakarta	6	0	16	22
Juba	3	0	20	23
Kabul	13	2	27	42
Kampala	10	0	15	25
Kathmandu	6	0	11	17
Khartoum	10	0	12	22
Kiev	4	0	8	12
Kuala Lumpur	3	0	5	8
København	6	0	10	16
La Paz	1	0	0	1
Lilongwe	7	0	9	16
Lisboa	3	0	6	9
Ljubljana	3	0	3	6
London	10	2	18	30
Luanda	7	0	10	17
Lusaka	8	0	15	23
Madrid	5	4	10	19
Managua	6	0	15	21
Manila	4	0	14	18
Maputo	11	0	16	27
Mexico	3	0	5	8
Moskva	13	5	21	39
Murmansk	8	1	14	23
Nairobi	7	2	12	21

Utenriksstasjon	UD	Spesial- utsendinger	Lokalt ansatte	Sum årsverk
New Delhi	9	0	38	47
New York, FN-del/GK	21	1	15	37
Ottawa	4	0	5	9
Paris, Amb.	8	2	13	23
Paris, OECD	7	3	5	15
Praha	3	0	7	10
Pretoria	11	0	9	20
Pristina	2	0	4	6
Rabat	3	1	7	11
Reykjavik	3	0	3	6
Riga	3	0	5	8
Rio de Janeiro	2	0	6	8
Riyadh	3	0	7	10
Roma	7	0	9	16
San Francisco	3	0	4	7
Santiago	3	0	6	9
Sarajevo	4	0	7	11
Seoul	3	0	6	9
Shanghai	4	0	8	12
Singapore	3	0	4	7
Skopje	2	0	5	7
Sofia	3	1	6	10
St.Petersburg	4	0	6	10
Stockholm	5	0	8	13
Strasbourg	4	0	3	7
Tallinn	3	0	4	7
Teheran	4	1	10	15
Tel Aviv	5	0	7	12
Tokyo	7	0	9	16
Vilnius	3	0	6	9
Warszawa	5	0	9	14
Washington	15	5	16	36
Wien	12	0	9	21
Zagreb	3	0	5	8
Sum årsverk ute	580	73	963	1 616

Vedlegg 2

Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

I 2009 er det ni år siden FNs tusenårsforsamling og det er nå seks år til fristen for tusenårsmålene løper ut i 2015. For hvert av de åtte målene er det definert én eller flere konkrete målsetninger med hver sine indikatorer, der status i 1990 danner grunnlaget for å måle fremgang. Tabell 2.1 under viser de åtte målene, samt utvalgte målsetninger og status for måloppnåelse for disse. For enkelte indikatorer er tilgangen på data ufullstendig. FN arbeider kontinuerlig for å forbedre indikatorene så vel som datagrunnlaget. Likevel vil det være begrenset hva man kan rapportere av endring fra ett år til det neste, og et flerårig perspektiv legges derfor til grunn.

FNs tusenårsrapport for 2009⁴ viser en viss fremgang på noen områder, men det fremgår også at fremgangen i mange tilfeller ikke har vært tilstrekkelig til at målsetningene vil nås innen fristen. Dette gir særlig grunn til bekymring i lys av at effekten av den økonomiske krisen bare i liten grad er reflektert i det tallmaterialet som er tilgjengelig nå. Likevel slår rapporten fast at færre mennesker nå (2007) dør av AIDS, og at det er gjort viktige fremskritt i bekjempelsen av malaria og meslinger. Grunnskoleutdanning kan snart bli et universelt tilbud, og vi er på god vei til å nå målet for trygt drikkevann.

Utviklingslandene ligger samlet sett godt an til å nå målsetningen om å halvere andelen av befolkningen som lever på mindre enn én dollar⁵ dagen. Fra 1990 til 2004 ble denne andelen redusert fra 42% til 25%. Den betydelige reduksjonen på globalt nivå skjuler imidlertid store regionale forskjeller. En svært positiv utvikling har funnet sted i deler av Sør- og Øst-Asia, der andelen fattige er kraftig redusert. Dette henger i stor grad sammen med den sterke økonomiske veksten i Kina og India. Latin-Amerika har i denne perioden også opplevd en substansiell nedgang i andel fattige, noe som kan knyttes til et større fokus på omfordelingspolitikk i mange av landene i regionen⁶. I Vest-Asia derimot, er fattigdomstallene tre ganger høyere i

2005 enn i 1990⁷. Afrika sør for Sahara ligger stadig høyest på fattigdomsstatistikken. Riktignok har andelen fattige begynt å falle, men regionen er langt fra målet om halvering innen 2015. Det meste av den positive utviklingen har skjedd siden år 2000. Den økonomiske veksten i flere afrikanske land sør for Sahara har vært høy, og om veksten blir varig og også kommer de fattige til gode, kan den bidra til å heve levestandarden på sikt. Regionen ligger uansett ikke an til å nå målsetningen om en halvering av fattigdommen innen 2015.

Utviklingen mot en halvering av andelen mennesker som lever under sultegrensen har vært ujevn. Andelen av befolkningen i utviklingsland som sulter sank fra 20% til 16% mellom 1990 og 2004, men andelen har siden steget til 17% i 2008⁸. Den positive trenden med en reduksjon i det relative antallet mennesker som sulter ble reversert i løpet av 2008, i takt med økende matvarepriser på verdensmarkedet. Det absolutte antallet mennesker i verden som lever under sultegrensen har steget i hele perioden.

Utviklingen for andelen underernærte barn under fem år er mer positiv, selv om utviklingen de siste årene kan se ut til å ha stagnert i takt med økende matvarepriser. Utviklingen har vært spesielt positiv i Øst-Asia, hvor andelen underernærte barn sank fra 19% i 1990 til bare 7% i 2007. Latin-Amerika har også opplevd en nær halvering av andelen underernærte i perioden. Utviklingen i Vest- og Sør-Asia og Afrika Sør for Sahara er derimot langt dårligere. I Vest-Asia samlet har det ikke vært noen nedgang, mens hele 46% av barn under fem år var underernærte i Sør Asia i 2005 – en nedgang på kun 7 prosentpoeng siden 1990. I 2007 hadde imidlertid andelen steget til 48% igjen. I Afrika Sør for Sahara har andelen underernærte barn sunket med kun 3 prosentpoeng, fra 31% i 1990 til 29% i 2007.

Til tross for en økning i andelen barn som begynner på skole, er det ikke sannsynlig at mål-

⁴ Millennium Development Goal Report 2009

⁵ Kriteriet for ekstrem fattigdom ble i 1990 bestemt til inntekt under USD 1 med utgangspunkt i prisnivået av 1985. Dette målet har siden blitt justert. F.o.m. MDG Report 2009 er det andelen som lever på under USD 1,25 som legges til grunn.

⁶ FNs økonomiske kommisjon for Latin-Amerika og Karibien (ECLAC): Panorama social de América Latina 2008 (s. 69). (eclac.org/publicaciones/xml/2/34732/PSE2008_Versioncompleta.PDF)

⁷ MDG Report 2009, s. 6

⁸ MDG Report 2009, s. 11

setningen om å sikre full grunnskoleutdanning for alle barn innen 2015 vil nås. I Afrika Sør for Sahara mottok kun 74% av barna i aldersgruppen grunnskoleutdanning i 2007 hvilket er en klar forbedring fra 58% i år 2000, men likevel langt under snittet for utviklingslandene på 88%. At så mange barn aldri får noen utdanning er spesielt problematisk fordi dette vil ha en vedvarende negativ effekt også på en rekke andre målsetninger. Utdannede foreldre har f.eks. sjeldnere underernærte barn. Den økonomiske krisen vil ventelig også ha en særlig negativ effekt på utdanningsmålsetningene i mange land, ettersom de fremskrittene som har blitt observert på dette området i stor grad henger sammen med større nasjonale utgifter til utdanningssektoren⁹.

Likestillingsindikatorerne viser stort sett fremgang, og spesielt innen utdanning. Det observeres også en positiv utvikling for andelen kvinnelige representanter i nasjonalforsamlinger verden rundt. I utviklingslandene samlet er andelen kvinner steget fra 11% i år 2000 til 17% i 2009 og Latin-Amerika ligger i tet med hele 22%. Likevel er det fortsatt langt frem til lik deltakelse for kvinner og menn i samfunnslivet, slik det aktuelle målet foreskriver.

I tråd med mål 4, har det verdenssamfunnet i noen grad lykket å redusere dødsraten for barn under 5, men nedgangen har ikke vært stor nok til at målsetningen om en 2/3-dels reduksjon vil nås med dagens tempo. I utviklingslandene samlet er raten redusert fra 103 til 74 per 1000 levendefødte fra år 2000 til 2007. Igjen er situasjonen spesielt alvorlig i Afrika Sør for Sahara, der tallet ennå ligger på hele 145, ned fra 183. På verdensbasis dør over 10 millioner barn under fem år hvert eneste år. 4 millioner av disse barna dør før de er en måned gamle. Av de resterende 6 millioner barna, dør 2,5 millioner av sykdommer som det finnes, eller snart vil finnes, vaksiner mot. Andre viktige årsaker til den høye barnedødeligheten er luftveis-

infeksjoner, diaré, malaria og HIV/AIDS, men den reflekterer også manglende utvikling innen andre områder som helse og utdanning. Omfattende vaksinekampanjer mot meslinger har gitt svært gode resultater. Mens kun 70% av ettåringer fikk vaksine mot meslinger i år 2000, fikk 80% det i 2007, og i samme periode har antallet barnedødsfall forårsaket av denne sykdommen sunket med hele 74%.

Målsetningen om å redusere mødredødeligheten med $\frac{3}{4}$ vil med dagen utvikling ikke nås. Over en halv million kvinner dør hvert år av komplikasjoner knyttet til graviditet og fødsler, og over 99% av disse dødsfallene inntreffer i utviklingsland. Disse dødsfallene kunne ofte vært unngått med svært enkle midler, men selv om andel graviditeter som forestås av kvalifisert helsepersonell har økt siden 1990, må de fleste kvinner i uland ennå klare seg uten slik hjelp.

Det ligger heller ikke an til at målet om å sikre en bærekraftig utvikling vil nås. Avskoging er et økende problem, samtidig som CO₂-utslippene har økt i alle verdens regioner. På den annen side er verden godt på vei til å nå målsetningen om å halvere andelen mennesker uten tilgang til trygt drikkevann, og det er også registrert en betydelig reduksjon i andelen av utviklingslandenes urbane befolkning som bor i slum, ned fra 46% i 1990 til 36% i 2005.

Det åttende tusenårsålet innebærer at det skal tas hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene. FN har lenge hatt som mål at de rike landene skal gi minst 0,15 – 0,20 % av sin BNI som bistand til de minst utviklede landene (MUL). Bistanden til disse landene har økt, men ligger ennå langt under dette nivået. De minst utviklede landene kommer også dårlig ut når det gjelder andelen av den samlede, tollfrie eksporten til industriland, til tross for at flertallet av industriland har foretatt betydelige forbedringer i markedsgangen fra minst utviklede land. Utviklingslandenes gjeldsbyrde har falt betydelig: mens 13% av eksportinntektene gikk med til å betjene utenlandsgjeld i år 2000, var dette tallet 7% i 2006.

⁹ MDG Report 2009, s. 15

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 1: Utrydde ekstrem fattigdom og sult</i>	
– Målsetning 1a: Halvere, mellom 1990 og 2015, andelen mennesker med inntekt under én dollar per dag	– Andel av befolkningen som har mindre enn 1,25 dollar å leve av per dag: 1990: 42%; 1999: 31%; 2005: 25%
– Målsetning 1c: Halvere andelen mennesker som sulter	– Andel av befolkningen som lever under sultegrensen: 1990-92: 20%; 2004-06: 16%; 2008: 17% – Andel barn under fem som er undervektige: 1990: 31 %; 2005: 27%; 2007: 26%
<i>Mål 2: Oppnå allmenn grunnskoleutdanning</i>	
– Målsetning 2a: Sikre full grunnskoleutdanning for alle barn, både jenter og gutter	– Andel barn i aldersgruppen som går på skole: 2000: 85%; 2007: 89%
<i>Mål 3: Fremme likestilling og styrke kvinners stilling</i>	
– Målsetning 3a: Fjerne forskjellene mellom andelen gutter og jenter i grunnskole og videregående skole, fortrinnsvis innen 2005, og på alle skoletrinn innen 2015	– Andel jenter i forhold til gutter i grunnskole: 1999: 91%; 2007: 95% I videregående skole: 1999: 89%; 2007: 94% I høyere utdanning: 1999: 78%; 2007: 96% – Andel kvinnelige parlamentarikere i nasjonalforsamlingen: 2000: 11%; 2009: 17%
<i>Mål 4: Redusere dødeligheten blant barn</i>	
– Målsetning 4a: Redusere dødeligheten blant barn under fem år med to tredeler, mellom 1990 og 2015	– Dødelighet blant barn under fem år (per tusen levendefødte): 1990: 103; 2005: 83; 2007: 74 – Antall ettåringer vaksinert mot meslinger: 1990: 71 %, 2005: 75 %; 2007: 82%
<i>Mål 5: Bedre gravide og fødende kvinners helse</i>	
– Målsetning 5a: Redusere dødeligheten blant gravide og fødende kvinner med tre firedeler	– Dødelighet blant gravide og fødende kvinner (per 100 000 fødsler): 1990: 480; 2005: 450
<i>Mål 6: Bekjempe hiv og aids, malaria og andre sykdommer</i>	
– Målsetning 6a: Ha stanset og begynt å reversere spredningen av HIV og AIDS	– Andel HIV-smittede 15-49 år: 1990: 03%; 2007: 0,9% – Barn som har mistet en eller begge foreldre pga AIDS (hele verden): 1990: 0,9 millioner; 2007: 15 millioner
– Målsetning 6b: Tilgang til behandling for HIV/AIDS for alle med behov for det, innen 2010	– Andel HIV-smittede med behov for behandling som mottar retrovirale medisiner: 2006: 22%; 2007: 31%
– Målsetning 6c: Ha stanset og begynt å reversere forekomsten av malaria og andre alvorlige sykdommer innen 2015	– Andel tuberkulosesmittede (per 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede): 1990: 370; 2006: 256; 2007: 234 – Antall tuberkulose-relaterte dødsfall (per 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede): 1990: 34; 2000: 32; 2006: 26 – Andelen av tuberkulose-tilfeller som oppdages gjennom standardbehandling: 2000: 29%; 2006: 62%. Som kureres: 2000: 82%; 2006: 85% – Andel ettåringer) som mottok minst en vaksinedose mot meslinger: 1990: 71%; 2005: 75%

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 7: Sikre en miljømessig bærekraftig utvikling</i>	
– Målsetning 7a: Innarbeide prinsippene for bærekraftig utvikling i landenes politikk og program mer og reversere tapet av naturressurser	– Landareal dekket av skog globalt: 1990: 31,3%; 2000: 30,6 %; 2005: 30,3% – Vernede land-og marine områder globalt ¹ : 1990: 6,4 %; 2006: 9,4% – Utslipp av karbondioksid globalt (tonn): 1990: 21,9 mrd; 2000: 23,6 mrd; 2006: 28,7 mrd – Forbruk av ozonnedbrytende klorfluorkarboner globalt (tonn): 1990: 1.074. 302 ; 2006: 81.797
– Målsetning 7c: Halvere andelen mennesker uten bærekraftig tilgang til sikkert drikkevann og grunnleggende sanitære forhold	– Andel av befolkningen med bærekraftig tilgang til en forbedret vannkilde: 1990: 71%; 2006: 84% – Andel av befolkningen med tilgang til forbedrede sanitære forhold: 1990: 41%; 2006: 53%
– Målsetning 7d: Oppnå betydelig bedring i leveforholdene for minst 100 millioner mennesker som lever i slumområder (innen 2020)	– Andel av bybefolkningen som lever i slumområder: 1990: 46,5%; 2001: 42,7%; 2005: 36,5%
<i>Mål 8: Utvikle et globalt partnerskap for utvikling</i>	
– Målsetning 8a: Videreutvikle et åpent, regelbasert og ikke-diskriminerende handelssystem	– Andel av industrilandenes totale import (unntatt våpen) som innføres toll- og avgiftsfritt fra utviklingsland: 1996: 53%; 2006: 81%. Fra MUL: 1996: 68%; 2006: 89 %
– Målsetning 8b: Ta hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene	– Gjennomsnittstoll i industriland på landbruksvarer, tekstiler og klær fra utviklingsland. Landbruksvarer: 1996: 10,5%; 2006: 8,6%. Tekstiler: 1996: 7,3%; 2006: 5,2%. Klær: 1996: 11,4 %; 2005: 8,2% – Estimerte landbrukssubsidier i OECD-land som andel av BNP: 1990: 2,2%; 2006: 0,99% (foreløpig tall) – Netto bistand fra OECD/DAC-givere totalt (USD mrd) til utviklingsland: 1993: 56,1; 2002: 58,3; 2003: 69,1; 2004: 79,4; 2005: 107,1; 2006: 104,4; 2007: 103,7. – Netto bistand fra OECD/DAC-givere totalt (USD milliarder) til MUL: 1993: 14; 2002: 15,9; 2003: 22,6; 2004: 23,5; 2005: 24,6; 2006: 29,4 – Bistand til utviklingsland som andel av OECD-landenes samlede BNI: 1993: 0,33%; 2002: 0,23%; 2005: 0,33%; 2007: 0,28% – Bistand til MUL som andel av OECD-landenes samlede BNI: 1993: 0,07%; 2002: 0,06%; 2005: 0,08%; 2006: 0,09% – Andel av samlet bilateral bistand fra OECD-landene som går til grunnleggende sosiale tjenester: 1997: 6,8%; 2004: 15,9%; 2006: 21,6% – Andel av bilateral ODA fra OECD-landene som er ubundet: 1990: 67,6%; 2005: 92,3%; 2006: 94,5%

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
– Målsetning 8d: Treffe omfattende nasjonale og internasjonale tiltak for å løse utviklingslandenes gjeldsproblemer for å gjøre gjelden håndterbar på lengre sikt	– Totalt antall land som har nådd HIPC-beslutningstidspunkt (men ikke gjennomføringstidspunkt): 2000: 21; 2008 (juni): 20 – Antall land som har nådd HIPC-gjennomføringstidspunkt: 2000: 1, 2008 (juni): 23 – Gjeldslette under HIPC- og MDRI-initiativene (USD): 2000: 28 mrd; 2008 (juni): 69 mrd – Gjeldsbetjeningsrate i prosent av eksport av varer og tjenester: 1990: 18,6%; 2005: 6,6%
– Målsetning 8f: Gjøre ny teknologi, særlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi, tilgjengelig i samarbeid med privat sektor	– Fasttelefonabonnementer per 100 innbyggere: 1990: 2,4; 2006: 13,4 (utviklingsland) 1990: 9,7; 2006: 19,3 (globalt) – Mobilabonnementer per 100 innbyggere: 1990: 0,0; 2006: 30,8 (utviklingsland) 1990: 0,2, 2006: 40,6 (globalt) – Internettbrukere per 100 innbyggere: 2000: 2; 2006: 10,8 (utviklingsland) 2002: 6,6; 2005: 18,5 (globalt)

¹ Andelene ble kalkulert med utgangspunkt i nye data om totale landområder og er derfor ikke sammenlignbare med data tilgjengelig i MDG-relaterte statistiske annekser utgitt før 2007.

Kilde: Millennium Development Goal Report 2007, 2008, 2009. FNs økonomiske kommisjon for Latin-Amerika og Karibien (ECLAC): Panorama social de América Latina 2008. Bakgrunnsnotat fra FNs Generalsekretær: Committing to action: achieving the Millennium Development Goals (juli 2008).

Vedlegg 3

Bilateral bistand i 2008

Kapittel	Post	Land										Andre land/regioner	Totalt					
		Tanzania	Sudan	Mozambik	Uganda	Zambia	Malawi	Somalia	Europa	DKK-ongo	Liberia			Burundi	Madagaskar	Kenya	Zimbabwe	Sør-Afrika
150	Bistand til Afrika	544 944	84 736	421 500	215 442	352 393	274 411	89 127	89 127	46 248	83 911	82 667	30 976	200	70 305	59 173	314 332	2 670 566
150	Bistand til Afrika	544 944	84 736	421 500	215 442	352 393	274 411	89 127	89 127	46 248	83 911	82 667	30 976	200	70 305	59 173	314 332	2 670 566
160	Sivilt samfunn og demokratutvikling	14 407	2 797	1 587	17 111	4 723	6 905	2	3 994	234	1 52	3 287	8 986	4 367	9 799	113	5 628	84 093
70	Sivilt samfunn	33 162	46 652	38 678	53 063	45 313	35 276	12 760	56 198	25 794	1 545	9 838	10 638	25 378	23 675	9 988	16 876	620 316
72	Kultur	5 371	26	3 652	400	4 000		580				399		3 777	2 200		8 625	29 000
72	Internasjonale organisasjoner og nettverk																	
160	Sivilt samfunn og demokratutvikling Total	52 940	49 476	43 917	70 175	50 436	46 180	12 761	60 737	25 794	1 779	9 989	14 225	34 364	31 818	21 987	16 990	201 390
161	Næringsutvikling	36 318	187	2 877	10 689	149	900	407					10 520	18 079	11	7 265	3 205	36 493
95	NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	28 966		37 688	28 608								10 520	18 079	-1 118	98 333	221 075	98 479
161	Næringsutvikling Total	65 283	187	40 565	39 297	149	900	407					10 520	18 079		6 126	3 205	134 826
162	Overgangsbiand (GAP)	9 891	240 672		29 689		15 000	30 000		41 105	42 082	43 866	4 951	27 250			84 643	564 197
162	Overgangsbiand (GAP) Total	9 891	240 672		29 689		15 000	30 000		41 105	42 082	43 866	4 951	27 250			84 643	564 197
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter																	
70	Naturkatastrofer																	
70	Humanitær bistand og menneskerettigheter	243 164	4 000	45 054	180	637	127 641	10 021	99 188	4 000	6 000	6 000	-15	23 530	55 713		511	52 617
71	Humanitær bistand og menneskerettigheter Total	243 164	4 000	45 054	180	637	127 641	10 021	99 188	4 000	6 000	6 000	-15	23 530	55 713		511	52 617
164	Fred, forskning og demokrati	1 496	61 038		4 921		350			31 195	27 225	29 931	1 840	5 973	1 840	3 075	30 998	186 645
72	Fred, forskning og demokrati																	
72	Utvikling og nedrustning																	
164	Fred, forskning og demokrati Total	1 496	61 038		4 921		350			31 195	27 225	29 931	1 840	5 973	1 840	3 075	30 998	186 645
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	3 318	997	1 123	2 595	2 722	732	135	753	789	1 684	454	148	219	1 716	4 795	22 181	114 556
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering Total	11 113	3 329	5 002	9 099	2 696	5 112	9 165	248	10 118	1 068	1 508	3 972	1 678	3 972	15 173	6 720	38 481
71	Faglig samarbeid	864	68	766	0	3 163	0	3 163	0	337	337	0	0	0	0	0	0	0
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering Total	15 295	4 395	6 124	12 461	5 408	5 844	135	13 000	248	1 126	1 426	14 023	1 522	1 656	4 191	18 567	71 075
166	Tilskudd til ymse tiltak																	
166	Tilskudd til ymse tiltak Total	414																688
166	Tilskudd til ymse tiltak Total	414																688
168	Kvinner og likestilling	288	298	11 637	9 998	3 988	21 391											86 764
168	Kvinner og likestilling Total	288	298	11 637	9 998	3 988	21 391											86 764
169	Globale helse- og vaksineinitiativ	37 227																88 312
169	Globale helse- og vaksineinitiativ Total	37 227																88 312
170	FN-organisasjoner mv.	37 227																88 312
170	FN-organisasjoner mv. Total	37 227																88 312
76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv.			20 000														445
79	Besperrer, juniorsperrer, FNs fredskorps	743																445
79	Besperrer, juniorsperrer, FNs fredskorps Total	743																445
72	Samfinansiering via finansinstitusjoner																	445
70	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak																	445
70	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak Total																	445
51	Rikerevisjonen																	237
51	Rikerevisjonen Total																	237
31	Rikerevisjonen Total																	237
Totalt		728 521	683 966	551 698	427 916	418 151	367 845	252 140	212 742	199 050	193 130	145 266	128 534	121 441	119 512	107 598	101 555	1 108 476

Figur 3.1 Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika fordelt på kapittel og post, 2008 (NOK 1000)

Kapittel	Post	Det palestinske området					Jordan	Andre land/ustyrstert	Midtøsten Totalt
		Irak	Libanon						
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	237 065	100				7 830	244 995	
152 - Bistand til Midtøsten	Total	237 065	100				7 830	244 995	
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	50 - Fredskorpset	678	250				0	928	
	70 - Sivilt samfunn	30 649	5 568		228		1 985	38 430	
	73 - Kultur	8 850					0	8 850	
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling Total		40 177	5 818		228		1 985	48 209	
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelstiltak		4 400				0	4 400	
161 - Næringsutvikling	Total		4 400				0	4 400	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	249 318	69 470	52 946	13 553		12 877	398 165	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	Total	249 318	69 470	52 946	13 553		12 877	398 165	
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning, demokratitiltak	120 506	14 920	2 291			36 934	174 651	
	72 - Utvikling og nedrustning						6 804	6 804	
164 - Fred, forsoning og demokrati	Total	120 506	14 920	2 291			43 738	181 455	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	1 158	209				253	1 620	
	70 - Forskning og høyere utdanning	4 394					495	4 888	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	Total	5 552	209				748	6 509	
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter		10 386				15	10 401	
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	Total		10 386				15	10 401	
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	7 650					0	7 650	
168 - Kvinner og likestilling	Total	7 650					0	7 650	
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Eksperteser, junioreksperteser, FNs fredskorps	535	712				2 464	3 712	
170 - FN-organisasjoner mv.	Total	535	712				2 464	3 712	
Grand Total		660 802	99 385	61 868	13 782		69 657	905 494	

Figur 3.3 Bilateral bistand til største mottakerland i Midtøsten etter kapittel og post, 2008 (NOK 1000)

Kapittel	Post	Nicaragua		Guatemala		Colombia		Haiti		Bolivia		Brasil		Ecuador		Peru		Cuba		Andra nduspesifiser		Latin-Amerika Totalt	
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	74 373	34 441			10 000	990	19 540												106 366	245 709		
153 - Bistand til Latin-Amerika Total		74 373	34 441			10 000	990	19 540												106 366	245 709		
160 - Sivilt samfunn og demokrat utvikling	50 - Fredskorpset	2 135	5 222	783			2 760	1 139												563	317		
	70 - Sivilt samfunn	40 746	20 570	12 449		1 037	24 738	11 303												4 699	40 070		
	73 - Kultur	3 100	655																	1 038	4 793		
160 - Sivilt samfunn og demokrat utvikling Total		45 981	26 446	13 231		1 037	27 498	12 442												5 262	41 425		
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelstilskott	2 788					404													1 544	4 736		
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	-13 212																		27 947	14 735		
161 - Næringsutvikling Total		-10 424					404													29 491	19 471		
162 - Overgangsbi stand (GAP)	70 - Overgangsbi stand (GAP)					10 000														5 000	0		
162 - Overgangsbi stand (GAP) Total						10 000														5 000	0		
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	-34	2 000			7 377	5 400													3 605	9 441		
	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	7	-17	26 516		1 995	150	1 755												764	497		
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter Total		-27	1 983	26 516		9 372	5 550	1 755												764	4 102		
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning, demokrattiltak			21 674		28 672																	
164 - Fred, forskning og demokrati Total				21 674		28 672																	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	574	150				1 257	142															
	70 - Forskning og høyere utdanning		504	970																256	122		
	71 - Faglig samarbeid						884													124			
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering Total		574	654	970			2 141	142												256	122		
166 - Tilskudd til ymse tiltak	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner																			15	0		
166 - Tilskudd til ymse tiltak Total																				15	0		
167 - Flykningiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter																						
167 - Flykningiltak i Norge, godkjent som ODA Total																							
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	3 600	1 200																				
168 - Kvinner og likestilling Total		3 600	1 200																				
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.																						
170 - FN-organisasjoner mv. Total																							
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner																						
171 - Multilaterale finansinstitusjoner Total																							
Totalt		114 077	64 723	62 392	59 082	59 082	36 582	33 878	17 327	15 906	14 486	242 627	661 080										

Figur 3.4 Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika etter kapittel og post, 2008 (NOK 1000)

Vedlegg 4

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post¹ (NOK 1000)

Kapittel	Post	Kirnes Nædhjelp	Norges Redningshjelpen	Norsk Okeanhelp	Redd for Norge	Bistandsnnda	Regnskogfondet	Aids-alliansen	CARBA	WMN	Utlingsfondet	Norwac	Norwegian	SPMAD	Legem legj emner	Norge	Carlsen	Carlsen	FORUT	Solfridrettskjort
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	81 079	50 163	5 000	54 946	28 256				8 051	19 683			9 444						
150 - Bistand til Afrika	Total	81 079	50 163	5 000	54 946	28 256				8 051	19 683			9 444						
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan, kan overføres	29 500	8 344																	
151 - Bistand til Asia	78 - Regionbevilgning for Asia	250			10 000								5 067							
151 - Bistand til Asia	Total	29 750	8 344		10 000								5 067							
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	500																		
152 - Bistand til Midtøsten	Total	500																		
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	10 000		7 690		19 000														
153 - Bistand til Latin-Amerika	Total	10 000		7 690		19 000														
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	1 - Driftsutgifter																			
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	70 - Sivilt samfunn	151 000	17 000	55 000	109 088	105 700	142 000	60 300	78 000	50 000	30 000	31 107	36 620		2 835	19 000				26 500
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid																			
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	72 - Demokratistøtte/partier	2 000	1 994	2 000	1 991	2 000	2 068	887	735	456	1 280		1 045							700
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	73 - Kultur												1 500							
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk																			
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	Total	153 000	18 994	57 000	111 078	107 700	142 000	62 368	78 887	50 735	30 456	32 387	39 165		2 835	19 184				27 200
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelsstøtte																			
161 - Næringsutvikling	95 - NORLUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland																			
161 - Næringsutvikling	Total																			
162 - Overgangsbiestand (GAP)	70 - Overgangsbiestand (GAP)	43 432	94 161	6 171	39 500					4 225			2 810							
162 - Overgangsbiestand (GAP)	Total	43 432	94 161	6 171	39 500					4 225			2 810							
163 - Nedhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	9 741	4 877	77 145	4 000	5 880				7 832										
163 - Nedhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	109 927	238 834	250 475	140 572	15 992				3 098			36 130	2 000	4 910	3 996				
163 - Nedhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	Total	119 668	243 711	327 620	144 572	21 872				10 930			36 130	2 000	31 447	13 928				9 339
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning, demokratitiltak	22 610	16 777	12 952	2 096					-293										
164 - Fred, forskning og demokrati	71 - ODA - godkjente land på Balkan	14 853	7 392	5 938	41 158	13 609				8 913	-129	13 622		174						499
164 - Fred, forskning og demokrati	72 - Utvikling og nedrustning																			
164 - Fred, forskning og demokrati	73 - Andre ODA - godkjente OSSE land	2 889	35 898	17 588	750					8 629										
164 - Fred, forskning og demokrati	Total	40 351	60 067	23 526	54 860	15 705				8 619	8 500	13 619		174						476
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	10	-21		22		11			81	465			180						
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	70 - Forskning og høyere utdanning																			
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	71 - Faglig samarbeid	815		2 500						2 500				4 720						
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	Total	825	-21	2 522			11			2 581	465			32 317						
166 - Tilskudd til ymse tiltak	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner																			
166 - Tilskudd til ymse tiltak	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, kan overføres					1 562				6 880										
166 - Tilskudd til ymse tiltak	Total					1 562				6 880										
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	6 656		3 110						1 900										
168 - Kvinner og likestilling	Total	6 656		3 110						1 900										
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Globale helse- og vaksineinitiativ	6 656		3 110						1 900										
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	Total	6 656		3 110						1 900										
170 - Gjeldsløstet og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldsløstet, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	500																		
170 - Gjeldsløstet og gjeldsrelaterte tiltak	Total	500																		
Grand Total		485 261	475 919	413 145	384 948	223 033	142 011	82 930	78 887	76 409	56 468	52 535	49 749	41 935	39 192	37 584				36 539

Figur 4.1 Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post (NOK 1000)

1. Organisasjoner som mottok mindre enn NOK 15 mill. er ikke spesifisert i tabellen

Vedlegg 5

Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser¹ fordelt på kapittel og post² (NOK 1000)

Kapittel	Post	Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue	ACTED - Agency for Technical Cooperation and Development	CHAI - The Clinton Foundation and AODS Initiative	PPF - International Planned Parenthood Federation	Conservation Farming (CFAM)	CATE	International Alliance for Building Alliances	ISS - Institute for Security Studies	Right to Life y	MULTINATIONAL FORCE AND OBSERVERS	AGYA Khan Foundation	ICTI - International Centre of Transitional Justice	BRAC - Building Resources for Cross Communities	NASAM - National Association of Malawi	DI - INTOSAI	IDE - International Development Enterprises	RECIP - The Renewable Energy Partnership	Sum ikke-norske frivillige og under 15 mill.	Sum norske frivillige totalt
50 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika			29 416	38 480				16 091	16 091			2 724	16 000	16 000			164 170	265 380	164 170
50 - Bistand til Afrika	Total		7 400	27 916	38 480				16 091	16 091			2 724	16 000	16 000			164 170	265 380	164 170
51 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan, kan overføres																		4 800	12 200
51 - Bistand til Asia	Total																		4 800	12 200
52 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten																		99 457	124 819
52 - Bistand til Midtøsten	Total																		99 457	124 819
53 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika																		104 257	137 019
53 - Bistand til Latin-Amerika	Total																		104 257	137 019
60 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	70 - Sivilt samfunn																		9 421	9 421
60 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid																		50 540	80 839
60 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	73 - Kultur																		7 470	7 470
60 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk																		2 988	2 988
60 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	Total																		67 665	138 553
61 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelsstøtte																		100 638	173 325
61 - Næringsutvikling	95 - NORF-UND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland																		9 184	9 184
61 - Næringsutvikling	Total																		111 477	182 509
62 - Overgangsbiand (GAP)	70 - Overgangsbiand (GAP)																		27 804	31 981
62 - Overgangsbiand (GAP)	Total																		27 804	31 981
63 - Nothjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer																		27 804	31 981
63 - Nothjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter																		9 585	9 585
63 - Nothjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	Total																		117 449	199 022
64 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning, demokratisk utvikling																		127 034	208 607
64 - Fred, forskning og demokrati	71 - ODA-ordførte land på Balkan																		63 964	63 964
64 - Fred, forskning og demokrati	72 - Utvikling og nedrustning																		11 863	15 552
64 - Fred, forskning og demokrati	73 - Andre ODA-ordførte OS-SE land																		10 992	20 399
64 - Fred, forskning og demokrati	Total																		241 369	346 333
65 - Fred, forskning og demokrati	1 - Driftsutgifter																		10 877	10 911
65 - Fred, forskning og demokrati	70 - Forskning og høyere utdanning																		19 286	19 286
65 - Fred, forskning og demokrati	71 - Faglig samarbeid																		16 909	16 909
65 - Fred, forskning og demokrati	Total																		47 072	47 106
66 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner																		15 000	10 639
66 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, kan overføres																		15 000	11 089
66 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	Total																		15 000	21 728
66 - Tilskudd til ymse tiltak	68 - Kvinner og likestilling																		70 571	77 035
66 - Tilskudd til ymse tiltak	68 - Kvinner og likestilling																		70 571	77 035
66 - Tilskudd til ymse tiltak	69 - Globale helse- og vaksineinitiativ																		1 997	1 997
66 - Tilskudd til ymse tiltak	69 - Globale helse- og vaksineinitiativ																		1 997	1 997
66 - Tilskudd til ymse tiltak	70 - FN-organisasjoner mv.																		10 372	10 372
66 - Tilskudd til ymse tiltak	70 - FN-organisasjoner mv.																		10 372	10 372
Grand Total		48 000	44 234	42 806	38 480	40 000	30 299	25 540	19 780	19 449	18 533	18 463	16 624	16 097	16 000	15 300	15 300	15 000	977 809	1 417 714

Figur 5.1 Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post

- 1 Internasjonale, regionale og lokale NGOer
- 2 organisasjoner som mottok mindre enn NOK 15 mill. er ikke spesifisert i tabellen

Vedlegg 8**Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak****Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund)**

Daglig leder, Kjell Roland, har i perioden fra 01.01.08 til 31.12.08 mottatt kr 2 487 802 i godtgjørelse fordelt med kr 1 654 838 i lønn, kr 704 986 i pensjon og kr 127 978 i andre ytelser.

Norfund har etablert en pensjonsordning for alle ansatte. Full opptjeningstid er 30 år og utgjør 70 % av lønn opp til 12 G. Pensjonsordningen til-

fredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Daglig leder har pensjonsalder ved 65 år. Norfund har en generell ordning hvor det opptjenes rettigheter utover 12 G. Ordningen utgjør 66 % av lønn utover 12 G med en pensjonsalder på 67 år. Daglig leder har ingen etterlønnsavtale utover oppsigelsestid på 3 måneder, og han har heller ingen avtale om bonusordning.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Gruppen AS – 10/2009

